

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינִי ה' דיבר אל משה בשעה שבני ישראל חנו במדבר סיני, ¹ בְּאֶהָל מוֹעֵד דיבורו של ה' אל משה היה בשעה ששמה עמד בתוך אהל מועד, בתוך המשכן, ² בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית לְיֵצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (ה' דיבר אל משה) בתאריך א' אייר לשנה השנייה ליציאת בני ישראל ממצרים, לְאָמֹר כֹּךְ אָמַר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּדַבְרֵי: (ב) שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתָם (משה ואהרן), תִּקְבְּלוּ אֶת הַמְּנִיין שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהַשְּׁבֵטִים, עֲלִיכֶם לַמְּנוֹת אֶת כָּל עַם יִשְׂרָאֵל, ³ לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּנוֹסֵף לַמְּנִיין שֶׁל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ לַדַּעַת אֶת הַמְּנִיין שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהַשְּׁבֵטִים בְּנִפְרָד, ⁴ לְבַיִת אֲבֹתָם יִיחֹס הָאָדָם לִשְׁבֻטוֹ הַחֹלֵךְ לִפִּי אֲבִיו. אָדָם שֶׁהוּא מִשְׁבֵּט שִׁמְעוֹן הַתַּחְתָּן עִם דִּינָה מִשְׁבֵּט בְּנִמִּין, בְּנֵם נַחֲשָׁב כְּצֹאֵץ שֶׁל שֶׁבֶט שִׁמְעוֹן, ⁵ בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם יֵשׁ לַדַּעַת אֶת מְנִיין שְׁמוֹת הַזְּכָרִים שֶׁבְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי שֶׁכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל יִיָּתֵן אֶת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל. עַל יְדֵי מְנִיין מִסְפַּר מַחְצִיּוֹת הַשֶּׁקֶל, יִהְיֶה נִיתֵן לַדַּעַת אֶת מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ג) מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיַמְעֵלָה יֵשׁ לַמְּנוֹת כָּל זָכָר שֶׁהוּא מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיַמְעֵלָה, כָּל יֵצֵא

¹ א"ע: טעם ההדגשה שמדובר במדבר סיני היא כדי לומר שה' לא דיבר אל משה על הר סיני לאחר מתן תורה. **רשב"ם**: כל הדיבורים שנאמרו למשה לפני הקמת המשכן, כתוב בהם "בהר סיני" ואילו בכל הדברות שנאמרו למשה לאחר הקמת אהל מועד, כתוב בהם "במדבר סיני". גם **הרמב"ן** כתב כן, ואמר שבניגוד למצוות השמיטה המופיעה בסוף ספר ויקרא שנאמרה בהר סיני, מצוות אלו נאמרו מהמשכן, ולא על הר סיני. **כלי יקר**: בספר ויקרא לא היה יכול משה להיכנס עדין אל אוהל מועד, ולכן קרא לו ה'. עכשיו, כבר היה יכול משה להיכנס לתוך אהל מועד, ולכן הדיבור מתחילה היה מתוך האוהל.

² **אונקלוס**. **אברבנאל**: המצוות שנאמרו למשה לפני הקמת המשכן נאמרו לו על הר סיני (וייתכן ששמה יאמר מצוות אלה לבני ישראל רק לאחר שיעברו הרבה חודשים) ואילו המצוות שנאמרו למשה לאחר הקמת המשכן נאמרו באהל מועד. התורה רצתה להדגיש שהציווי למנות את בני ישראל הייתה לאחר הקמת המשכן, בעוד משה נמצא באהל מועד, לעומת המצוות המסיימות את ספר ויקרא (שמיטה ויובל) שנאמרו למשה בהר סיני. **אוה"ח**: יש כאן פרט, ולאחר מכן כלל שהוא הדבר העיקרי. המדבר הוא המקום הפרטי, ולאחר מכן מצוין אוהל מועד שהוא המקום העיקרי והחשוב. גם בתאריך מצויים קודם כל התאריך הפרטי ולאחר מכן החודש.

³ **אונקלוס** + **אברבנאל**. בטעם המניין כתבו המפרשים מספר סיבות. **רש"י**: ה' מונה את עם ישראל פעמים רבות מתוך חיבתם. א"ע: המניין הוא חלק מתהליך כולל של תיקון הדגלים. **רשב"ם**: מניין האנשים שהיו בצבא שייכנס ויכבוש את הארץ. **ספורנו** פירש גם הוא בדומה לרשב"ם, שהרי לולי חטא המרגלים, היו בני ישראל נכנסים לארץ מיד אלא שחולק ואומר שלו בני ישראל לא היו חוטאים בחטא העגל, לא היו צריכים כלל להילחם, אלא שהאומות היו נפנים בכוחות עצמם. **כלי יקר**: לצורך השראת השכינה, היה צריך ה' לדעת אם יש מספר ראוי להשראת השכינה, עיי"ש בחשבון שכתב. **רמב"ן בפס' מה'**: הטעם הוא כדי להודיע לבני ישראל את חסדי המקום עליהם שלא היה חסר מהם אחד. סיבה נוספת שכתב היא מכיוון שכל מי שיראה את פניהם של משה ואהרן, יזכה כברכה באריכות ימים. בסוף דבריו כתב שמטרת המניין הייתה כדי לצאת אחר כך למלחמה. **כלי יקר בפס' מט'**: נשיאת ראש היינו לשון גדולה, וכמו שהיו בני נמנים ע"י בת קול. לכן, אצל הלויים שלא היו צריכים להגדלתם, כיוון שה' הגדיל אותם על ידי שבחר בהם לשרתו, לא נאמר שאו. **רס"ג**: "ראש" היינו סכום המניין של בני ישראל. **מלבי"ם**: כשכתוב "ראש עדת בני ישראל" הכוונה היא שבראש בני ישראל יעמדו הזקנים. **רש"ר**: עדה היא כאשר העם מתאסף ומתאגד לבד ללא כל הכרח חיצוני שמאגד אותם.

⁴ רש"י.

⁵ רש"י.

⁶ **רש"י**: ולשיטתו כל מניין נעשה ע"י מחצית השקל, גם מניין הבכורות בפרק ג' פס' מ'. **הכלי יקר** כתב שיש מפרשים שאמרו שמניין זה היה ללא מחצית השקל. גם **מהרמב"ן** משמע כן, שדוד לא חטא בכך שהיה צריך למנות את ישראל על ידי שקלים, והחטא שלו היה בכך שמנה את ישראל שלא לצורך, או שמנה גם את מי שכבר הגיע לגיל שלש עשרה, כאשר התורה התירה למנות רק את אלו שהם בני עשרים שנה ומעלה. אמנם מדברי הרמב"ן בפרשת כי תשא, משמע לכאורה שיש למנות גם לאחר המניין הראשון על ידי מחצית השקל. **הנצי"ב** פירש שכאן המניין היה על ידי שכל הנמנים העבירו פתקים למשה עם שמות ושמות משפחתם, וכך פירש גם במניין הבכורות שבפרק ג'. **רש"ר** הסביר גם הוא שהמניין היה על ידי גביית מחצית השקל מכל אחד מהנמנים, וכתב שמכאן רואים את הקשר הישיר בין החשיבות שניתנת לכל יהודי שהוא נמנה, לבין עבודת המקדש: המפקד עצמו נעשה רק בשירות המקדש ומכאן שהחשיבות של כל יהודי קיימת רק בהקשר שלו אל התורה.

צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל (יש למנות) כל אדם שראוי להיות בצבא ישראל, (אדם שהוא פחות מבן עשרים שנה, אינו יכול עדיין להשתתף בצבא ישראל),⁷ תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצְבָאָתְכֶם אֹתָהּ וְאֶהְרֶן אֹתָהּ (משה) ואהרון תמנו את הראויים להיות חיילים בישראל, את כל הזכרים מגיל עשרים שנה ומעלה:⁸ (ד) וְאֹתְכֶם יִהְיוּ בְשַׁעַת שְׁתַּמְנוּ אֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יהיו יחד אתכם,⁹ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה (יחד אתכם יהיו במניין) נשיא של כל שבט בישראל,¹⁰ אִישׁ רֹאשׁ לְבַיִת אֲבֹתָיו הוּא כָל אֶחָד מֵהַנְּשִׂאִים הוּא הָרֹאשׁ שֶׁל בַּיִת אָבִיו גַּם כֵּן:¹¹ (ה) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם אֱלוֹ הֵם שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים שִׁיעֲמְדוּ אִתְּכֶם בְּשַׁעַת הַמְּנִיין,¹² לְרֹאבוֹן אֱלִיצוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר אֱלִיצוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר, נשיא שבט ראובן; (ו) לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִישְׁדִי (ז) לַיהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב; (ח) לְיִשָּׁשְׁכָר נַתְנָאֵל בֶּן צוּעֵר; (ט) לְזַבּוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶן; (י) לְבִנְיָמִן יוֹסֵף לְאַפְרַיִם אֱלִישָׁמַע בֶּן עַמִּיהוּדָה, לְמִנְשֵׁה גְמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוֹר; (יא) לְבִנְיָמִן אֲבִידֹן בֶּן גְּדַעְנִי; (יב) לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישְׁדִי; (יג) לְאֶשֶׁר פְּגַעִיאֵל בֶּן עֶכְרֹן; (יד) לְגָד אֱלִיָּסָף בֶּן דְּעוּאֵל; (טו) לְנַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן עֵינָן; (טז) אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה אֱלוֹ הֵם שְׁנַיִם עֶשֶׂר הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּקְרָאִים לְכָל דָּבָר חָשׁוּב שִׁישׁ בְּעַם יִשְׂרָאֵל,¹³ נְשִׂאֵי מִטּוֹת אֲבוֹתָם אֲנָשִׁים אֱלוֹ הֵם נְשִׂאֵי הַשְּׁבֵטִים, רֹאשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם אֲנָשִׁים אֱלוֹ הֵם רֹאשֵׁי הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:¹⁴ (יז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶהְרֶן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מִשֶּׁה וְאֶהְרֹן לְקַחוּ אֶת שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַנְּשִׂאִים שֶׁנִּזְכְּרוּ כֹּאן,¹⁵ אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשְׁמוֹת (משה ואהרון לקחו את שנים עשר האנשים) אשר שמם פורש כאן:¹⁶ (יח) וְאֵת

⁷ רש"י. כלי יקר: למרות שלעיתים אדם יכול להיות בן חיל לפני שהוא נהיה בן עשרים, ה' אינו חפץ בגבורה בשעת המלחמה, אלא בזכויות, ורק כאשר האדם הופך להיות בן עשרים הוא מתחיל לדקדק במעשיו, כיוון שהוא בא לכל עונשים. רמב"ן העלה את האפשרות שצבא אינו צבא לוחמים, אלא התכנסות של עם ישראל. בשעת כינוס של עם ישראל, אין משתתפים הקטנים עד שהם בני עשרים. רש"י: צבא היינו קבוצת אנשים שיש אדם שממונה עליהם והם סרים למרותו. כאן הכוונה היא לכל אדם שבשעת הצורך ייצא מחייו הפרטיים על מנת להתגייס לעבודת הציבור. בספר טעמא דקרא (לגר"ח קניבסקי) התלבט אם גם אלה שלא יצאו למלחמה (כגון בעלי מומין) נמנו, ויש בכך נ"מ לעניין שאלה שלא נמנו אינם חייבים במחצית השקל. אמנם להלכה אין נ"מ משום שהרמב"ם פסק שכל מי שהגיע לגיל עשרים חייב במחצית השקל.

⁸ אונקלוס. אוה"ח: הטעם בכפילות הוא שבהתחלה ה' אומר את מעלתם של ישראל, שע"י המניין, כל אחד מישראל מיוחס, ואילו במילים אלו של "תפקדו אותם", נאמרו הדברים לגופם. רמב"ן: על ידי לקיחת מחצית השקל, אתם תשגו ונתדעו את מספרם של בני". העמק דבר: הכוונה היא למינוי של כל יוצא צבא על התפקיד שמייעד לו ראש השבט. בעניין אם נמנו גם אותם שהיו למעלה מגיל ששים כתב באזנים לתורה שלגבי חטא המרגלים אמרו חז"ל שאותם שהיו מעל לגיל ששים לא היו בכלל בגזירה, ולמדו זאת בגזירה שווה "ומעלה" האמור במרגלים ובערכין, גם כאן שכתוב "ומעלה" לכאורה הכוונה היא שלא מנו את אותם שהיו מעל לגיל ששים. אולם, מביא האזנים לתורה את דברי התוספות שכן מנו את אלה שהיו מעל לגיל ששים וזאת בניגוד למדרש שבמדבר רבה שכתוב שם במפורש שלא מנו את אותם אלה שהיו מעל לגיל ששים.

⁹ רש"י. משכיל לדוד: הכוונה בדברי רש"י היא שהנשיאים יהיו יחד עם משה ואהרון לאורך כל המניין ולא שבשעה שמשה ואהרון ימנו את שבט ראובן יהיה עימם רק הנשיא של שבט ראובן.

¹⁰ רש"י. אונקלוס. ספורנו: אנשים אלו מכירים את הייחוס של עם ישראל, ולכן לא יוכלו לשקר להם. כלי יקר: הנשיאים היו נוהגים ביד רמה בכל אחד מאנשי שבטם, ולא היו נושאים פניהם לאיש.

¹¹ רש"י. א"ע: אין העם מתחיל לעשות דבר חשוב עד שהם מגיעים. מלבי"ם: הכוונה היא לראשי סנהדראות. אונקלוס. א"ע: כל אדם מהם היה אחראי על השרים כאשר כל שר היה אחראי על אלף אנשים. העמק דבר: הכוונה היא לשלול את המחשבה שהנשיאים היו יכולים להיות אחראים רק על צרכי העם, אך לא היו יכולים לפקד על הצבא, ולכן כתבה התורה שכל אחד מהם היה "ראש אלפי ישראל" כשהכוונה היא שכל אחד מהם היה מפקד על הצבא.

¹² רש"י. אונקלוס. רש"י. א"ע: אין העם מתחיל לעשות דבר חשוב עד שהם מגיעים. מלבי"ם: הכוונה היא לראשי סנהדראות. אונקלוס. א"ע: כל אדם מהם היה אחראי על השרים כאשר כל שר היה אחראי על אלף אנשים. העמק דבר: הכוונה היא לשלול את המחשבה שהנשיאים היו יכולים להיות אחראים רק על צרכי העם, אך לא היו יכולים לפקד על הצבא, ולכן כתבה התורה שכל אחד מהם היה "ראש אלפי ישראל" כשהכוונה היא שכל אחד מהם היה מפקד על הצבא.

¹³ רש"י. אונקלוס. רש"י. א"ע: אין העם מתחיל לעשות דבר חשוב עד שהם מגיעים. מלבי"ם: הכוונה היא לראשי סנהדראות. אונקלוס. א"ע: כל אדם מהם היה אחראי על השרים כאשר כל שר היה אחראי על אלף אנשים. העמק דבר: הכוונה היא לשלול את המחשבה שהנשיאים היו יכולים להיות אחראים רק על צרכי העם, אך לא היו יכולים לפקד על הצבא, ולכן כתבה התורה שכל אחד מהם היה "ראש אלפי ישראל" כשהכוונה היא שכל אחד מהם היה מפקד על הצבא.

¹⁴ רש"י. אונקלוס. רש"י. א"ע: אין העם מתחיל לעשות דבר חשוב עד שהם מגיעים. מלבי"ם: הכוונה היא לראשי סנהדראות. אונקלוס. א"ע: כל אדם מהם היה אחראי על השרים כאשר כל שר היה אחראי על אלף אנשים. העמק דבר: הכוונה היא לשלול את המחשבה שהנשיאים היו יכולים להיות אחראים רק על צרכי העם, אך לא היו יכולים לפקד על הצבא, ולכן כתבה התורה שכל אחד מהם היה "ראש אלפי ישראל" כשהכוונה היא שכל אחד מהם היה מפקד על הצבא.

¹⁵ רש"י. אונקלוס. רש"י. א"ע: אין העם מתחיל לעשות דבר חשוב עד שהם מגיעים. מלבי"ם: הכוונה היא לראשי סנהדראות. אונקלוס. א"ע: כל אדם מהם היה אחראי על השרים כאשר כל שר היה אחראי על אלף אנשים. העמק דבר: הכוונה היא לשלול את המחשבה שהנשיאים היו יכולים להיות אחראים רק על צרכי העם, אך לא היו יכולים לפקד על הצבא, ולכן כתבה התורה שכל אחד מהם היה "ראש אלפי ישראל" כשהכוונה היא שכל אחד מהם היה מפקד על הצבא.

¹⁶ רש"י. אונקלוס. רש"י. א"ע: אין העם מתחיל לעשות דבר חשוב עד שהם מגיעים. מלבי"ם: הכוונה היא לראשי סנהדראות. אונקלוס. א"ע: כל אדם מהם היה אחראי על השרים כאשר כל שר היה אחראי על אלף אנשים. העמק דבר: הכוונה היא לשלול את המחשבה שהנשיאים היו יכולים להיות אחראים רק על צרכי העם, אך לא היו יכולים לפקד על הצבא, ולכן כתבה התורה שכל אחד מהם היה "ראש אלפי ישראל" כשהכוונה היא שכל אחד מהם היה מפקד על הצבא.

כָּל הַעֲדָה הִקְהִילוּ בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי מִשֶּׁה וְאֶהְרֹן כִּינְסוּ אֶת כָּל קֹהֵל יִשְׂרָאֵל בְּתַאֲרִיךְ אִי אֵינֶר,¹⁷
וַיִּתְּלֵדוּ עַל מִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵבִיאוּ אֶת סֵפֶר הַיִּיחֻסִּים שֶׁלָּהֶם וְעַל יָדֵי כַךְ הֻכַּח אֶת
יִיחֻסוֹ,¹⁸ בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת בְּמִנְיֵן הַשְּׁמוֹת, בְּמִנְיֵן שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יָדֵי סְפִירַת חֲצָאֵי הַשְּׁקֵלִים שֶׁהֵבִיאוּ הַנְּמַנִּים,¹⁹
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמָּה לְגַלְגֵּלְתֶּם הַמְּנִיין כָּל אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִגִּיל עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמָּה,
עַל יָדֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הֵבִיא מִטְּבַע שֶׁל מַחְצִית הַשְּׁקֵל²⁰: (יט) כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֵק אֶת מֹשֶׁה כִּמוֹ שֶׁהָיָה צִוּוּה
אֶת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת, כִּמוֹ שֶׁהָיָה צִוּוּה אֶת מֹשֶׁה לְמַנּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,²¹ וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַר סִינַי (כִּמוֹ שֶׁהָיָה צִוּוּה
אֶת מֹשֶׁה לְמַנּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) כִּךְ מִנָּה מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר סִינַי (בְּנִיגוּד לְמִנְיֵן הַבָּא שֶׁהָיָה
בְּעֵרְבוֹת מוֹאָב)²²: (כ) וַיְהִי בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן שֶׁהָיָה בְּנוֹ הַבְּכוֹר שֶׁל יַעֲקֹב,²³ תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתֵם הַתּוֹלְדוֹת נִמְנוּ לְפִי הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁל שַׁבַּת רְאוּבֵן,²⁴ בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת לְגַלְגֵּלְתֶּם
מִסְפַּר הַנְּמַנִּים בְּשַׁבַּת נִמְנָה עַל יָדֵי מַחְצִיּוֹת הַשְּׁקֵל שֶׁנִּתְּנוּ,²⁵ כָּל זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמָּה כָּל זָכָר שֶׁהָיָה
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמָּה נִמְנָה, כָּל יֵצֵא יֵצֵא כָּל זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים וְיָמָּה הָיָה רְאוּבֵן לְצֵאת לְצַבָּא²⁶: (כא)
פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה רְאוּבֵן שְׁשֶׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְחֲמִשָּׁה מֵאוֹת לְשַׁבַּת רְאוּבֵן נִמְנוּ אַרְבַּעִים וְשֵׁשׁ אֶלֶף וְחֲמִשָּׁה
מֵאוֹת (46,500) זָכָרִים שֶׁהֵם מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמָּה: (כב) לְבְנֵי שְׁמֵעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית
אֲבֹתֵם לְשַׁבַּת שְׁמֵעוֹן נִמְנוּ כָּל הַזָּכָרִים לְפִי הַמִּשְׁפָּחוֹת, פְּקֻדֵי בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת לְגַלְגֵּלְתֶּם מִסְפַּר הַנְּמַנִּים

¹⁷ אונקלוס.

¹⁸ אונקלוס ורש"י. רמב"ן: לא היה צורך שהם יביאו את ספרי היחסים, אלא כל אדם מישראל הגיע אל משה ואמר לו מאיזה שבט הוא, ומשה היה נותן את השקלים של כל שבט בערימה נפרדת, וכך ידע את המניין של כל אחד מהשבטים. אה"ח: היה צריך שכל אחד יגיד שהוא נולד בכשרות ושאינו ממזר. ספורנו: הסיבה שהם יוחסו היא מכיוון שסיבת המניין הייתה כדי שבני ישראל יצאו למלחמה, וזכות האבות תסייע בידיהם. א"ע: פירוש ויתילו הוא שהם אמרו למשה מתי הם נולדו.

¹⁹ אונקלוס.

²⁰ עפ"י רש"י בפס' ב'.

²¹ אונקלוס.

²² רשב"ם.

²³ ספורנו: הסיבה שהוזכר שראובן הוא הבכור היא כדי לומר שנשאר במעלתו בידי שמים. רא"ש: הדבר הוזכר כדי ללמדנו מדוע ראובן הוזכר ראשון.

²⁴ אונקלוס. אלשיך: הסיבה שהתורה חזרה בכל אחד מהשבטים ואמרה "לביית אבתם" היא כדי לומר שלא רק האנשים שנמנו מגיל עשרים ומעלה היו מיוחסים אלא שגם הקטנים יותר היו מיוחסים.

²⁵ א"ע: רק בשבטי ראובן ושמעון הוזכרה המילה "לגלגלתם" משום שהתורה אחזה בדרך קצרה, אך גם לכל השבטים יש לומר "לגלגלתם". אלשיך: רק בשבטי ראובן ושמעון הוזכרה המילה "לגלגלתם" לומר שלמרות שמצאנו חוטאים משני השבטים האלה (אצל ראובן הייתה זו שלומית בת דברי ואצל שמעון היו אלה עשרים וארבע אלף האנשים שהתברר אחרי כן, בפרשת בלק, שהם היו שטופי זימה) הרי ששאר האנשים בשבט היו מנויים "לביית אבתם", כל אחד מהם "לגלגלתו" היה מיוחס והחוטאים היו היוצאים מן הכלל. רא"ש: רק אצל שבטים אלה הוזכר לגלגלתם מכיוון שיעקב קינטר שני שבטים אלה לפני מותו. בספר טעמא דקרא כתב שהסיבה לכך שאצל כל השבטים כתוב "במספר שמת" בכתיב חסר ורק אצל ארבעה שבטים: ראובן, שמעון, מנשה וגד כתוב "שמות" בכתיב מלא היא משום ששבטי ראובן, גד וחצי שבט מנשה נחלו את נחלתם בעבר הירדן המזרחי, והגמרא לומדת ש"למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה'" שהכוונה היא לארץ ישראל, וכן מוכח מהגמרא בנדרים שעבר הירדן המזרחי אינו בכלל הברכות של ארץ ישראל, לפיכך שבטים אלה שקיבלו נחלתם בעבר הירדן המזרחי היו צריכים לברכה מיוחדת שיתרבו בבנים. לגבי שבט שמעון טעם הדבר הוא משום שלאחר שנענש על חטא פעור, הוא התמעט ולפיכך היה צריך ברכה, וכן משום ששבט שמעון התפזר בעם ישראל כדי ללמד תורה, ולכן גם מבניו היו בעבר הירדן המזרחי, ולכן היה צריך תוספת ברכה.

²⁶ אה"ח: הסיבה שהוזכר כאן כל פעם יוצא צבא היא כדי לומר שכל אחד מאלו שהיו מבוגרים יותר מבני עשרים, היו ראויים לצאת לצבא, שהרי כולם היו גיבורים.

בשבת נמנה על ידי מחציות השקל שנתנו,²⁷ כָּל זָכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל זָכָר שֶׁהִיָּה מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה שֶׁנִּמְנָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא כֹּל זָכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים וּמַעְלָה הִיָּה רָאוּי לְצִאת לְצָבָא: (כג) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה שְׁמֵעוֹן תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת לְשַׁבַּת שְׁמֵעוֹן נִמְנו חֲמִישִׁים וְתִשְׁעָה אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת (59,300) זָכָרִים שֶׁהֵם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה: (כד) לְבָנֵי גֹד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם לְשַׁבַּת גַּד נִמְנו כֹּל הַזָּכָרִים לְפִי הַמִּשְׁפָּחוֹת, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה מִסְפַּר הַנִּמְנִים שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא כֹּל זָכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים וּמַעְלָה הִיָּה רָאוּי לְצִאת לְצָבָא: (כה) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה גֹד חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים לְשַׁבַּת גַּד נִמְנו אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים (45,650) זָכָרִים שֶׁהֵם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה: (כו) לְבָנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם לְשַׁבַּת יְהוּדָה נִמְנו כֹּל הַזָּכָרִים לְפִי הַמִּשְׁפָּחוֹת, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה מִסְפַּר הַנִּמְנִים שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא כֹּל זָכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים וּמַעְלָה הִיָּה רָאוּי לְצִאת לְצָבָא: (כז) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְשַׁבַּת יְהוּדָה נִמְנו שִׁבְעִים וָאַרְבַּעָה אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת (74,600) זָכָרִים שֶׁהֵם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה: (כח) לְבָנֵי יִשְׂשָׁכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם לְשַׁבַּת יִשְׂשָׁכָר נִמְנו כֹּל הַזָּכָרִים לְפִי הַמִּשְׁפָּחוֹת, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה מִסְפַּר הַנִּמְנִים שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא כֹּל זָכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים וּמַעְלָה הִיָּה רָאוּי לְצִאת לְצָבָא: (כט) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה יִשְׂשָׁכָר אַרְבָּעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת לְשַׁבַּת יִשְׂשָׁכָר נִמְנו חֲמִישִׁים וָאַרְבַּעָה אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת (54,400) זָכָרִים שֶׁהֵם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה: (ל) לְבָנֵי זְבוּלֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם לְשַׁבַּת זְבוּלֹן נִמְנו כֹּל הַזָּכָרִים לְפִי הַמִּשְׁפָּחוֹת, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה מִסְפַּר הַנִּמְנִים שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא כֹּל זָכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים וּמַעְלָה הִיָּה רָאוּי לְצִאת לְצָבָא: (לא) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה זְבוּלֹן שִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת לְשַׁבַּת זְבוּלֹן נִמְנו חֲמִישִׁים וְשִׁבְעָה אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת (57,400) זָכָרִים שֶׁהֵם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה: (לב) לְבָנֵי יוֹסֵף לְבָנֵי יוֹסֵף שֶׁהֵם מִנְשֵׁה וְאַפְרַיִם, לְבָנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם לְשַׁבַּת אֶפְרַיִם נִמְנו כֹּל הַזָּכָרִים לְפִי הַמִּשְׁפָּחוֹת, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה מִסְפַּר הַנִּמְנִים שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, כֹּל יֵצֵא צָבָא כֹּל זָכָר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים וּמַעְלָה הִיָּה רָאוּי לְצִאת לְצָבָא: (לג) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה אֶפְרַיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת לְשַׁבַּת אֶפְרַיִם נִמְנו אַרְבָּעִים אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת (40,500) זָכָרִים שֶׁהֵם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה: (לד) לְבָנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם לְשַׁבַּת מְנַשֶּׁה נִמְנו כֹּל הַזָּכָרִים לְפִי הַמִּשְׁפָּחוֹת, (על ידי שְׁנַתְנָנו אֶת מַחְצִיֹּת הַשְּׁקָל), בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה מִסְפַּר הַנִּמְנִים שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי עֲשָׂרִים

²⁷ העמק דבר: הסיבה לשינוי בשבת שמעון שרק כאן נאמר "פקודיו" הוא כדי לומר לנו שכבר בשעת המניין כאן היה ידוע שיהיו אנשים משבת שמעון שיהיו רשעים ויחטאו. "לגלגלתם" מחזיר את שבת שמעון למניין הרגיל. רבינו בחיי: "פקודיו" היינו מלשון פקידת עוון, והכוונה היא שעל בני שבת שמעון נפקד החטא של מכירת יוסף. מלבי"ם: הסיבה לשינוי אצל שבת שמעון היא בגלל ששבת שמעון היה שווה במניינו כאן למניינו שהיה במצרים, בניגוד לשאר השבטים שהתרבו מאז שנמנו במצרים. אלשיך: המילה "פקודיו" נועדה לומר לנו שבשעת המניין, גם אותם עשרים וארבע אלף אנשים שהתברר עליהם שהיו שטופי זימה, היו כשרים באותה שעה. רש"ר: המילה פקודיו נועדה להדגיש את השוויון במניין כל אחד מהשבטים – שבת שמעון נמנה בדיוק כפי שנמנה שבת ראובן וכן שאר השבטים שבאו אחריו.

שנה ומעלה, **כֹּל יֵצֵא צְבָא** כל זכר מבן עשרים ומעלה היה ראוי לצאת לצבא: (לה) **פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף וּמֵאוֹתָיִם** לשבט מנשה נמנו שלושים ושניים אלף ומאתיים (32,200) זכרים שהם מבני עשרים שנה ומעלה: (לו) **לְבָנֵי בְנֵימִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבַיִת אֲבֹתָם** לשבט בנימין נמנו כל הזכרים לפי המשפחות, **בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה** מספר הנמנים שהיו מבני עשרים שנה ומעלה, **כֹּל יֵצֵא צְבָא** כל זכר מבן עשרים ומעלה היה ראוי לצאת לצבא: (לז) **פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה בְנֵימִן חֲמִשָּׁה וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת** לשבט בנימין נמנו שלושים וחמש אלף וארבע מאות (35,400) זכרים שהם מבני עשרים שנה ומעלה: (לח) **לְבָנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבַיִת אֲבֹתָם** לשבט דן נמנו כל הזכרים לפי המשפחות, **בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה** מספר הנמנים שהיו מבני עשרים שנה ומעלה, **כֹּל יֵצֵא צְבָא** כל זכר מבן עשרים ומעלה היה ראוי לצאת לצבא: (לט) **פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה דָן שְׁנַיִם וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת מֵאוֹת** לשבט דן נמנו שישים ושניים אלף ושבע מאות (62,700) זכרים שהם מבני עשרים שנה ומעלה: (מ) **לְבָנֵי אֲשֶׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבַיִת אֲבֹתָם** לשבט דן נמנו כל הזכרים לפי המשפחות, **בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה** מספר הנמנים שהיו מבני עשרים שנה ומעלה, **כֹּל יֵצֵא צְבָא** כל זכר מבן עשרים ומעלה היה ראוי לצאת לצבא: (מא) **פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה אֲשֶׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת** לשבט אשר נמנו ארבעים ואחד אלף וחמש מאות (41,500) זכרים שהם מבני עשרים שנה ומעלה: (מב) **בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבַיִת אֲבֹתָם** לשבט נפתלי נמנו כל הזכרים לפי המשפחות, **בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה** מספר הנמנים שהיו מבני עשרים שנה ומעלה, **כֹּל יֵצֵא צְבָא** כל זכר מבן עשרים ומעלה היה ראוי לצאת לצבא: (מג) **פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת** לשבט נפתלי נמנו חמישים ושלושה אלף וארבע מאות (53,400) זכרים שהם מבני עשרים שנה ומעלה: (מד) **אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כָּל אֶחָד מֵהַמְּנוּיִים לַעֲלֹל נַמְנָה עַל יַדֵּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן,²⁸ וְנִשְׂאִי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁנִים עֶשֶׂר נְשִׂאִים שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בַּמִּנִּיחַ יַחַד עִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן,²⁹ אִישׁ אֶחָד אִישׁ לְבַיִת אֲבֹתָיו הָיוּ כָּל אֶחָד מֵהַנְּשִׂאִים הָיָה נְשִׂיא לְשִׁבְטוֹ: (מה) וַיְהִי כָּל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל חֶשְׁבוֹן כָּל הַמְּנוּיִים שֶׁנִּמְנוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל,³⁰ לְבַיִת אֲבֹתָם מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל אֶחָד שֶׁהָיָה מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, נִמְנָה לְפִי יַיְחֹס מִשְׁפַּחְתּוֹ, כֹּל יֵצֵא צְבָא בְּיִשְׂרָאֵל כָּל זָכָר מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה הָיָה רָאוּי לְצֵאת לְצָבָא: (מו) וַיְהִי כָּל הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשָׁלְשֵׁת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים סָךְ כָּל הַמְּנוּיִים שֶׁנִּמְנוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַעְלָה הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשָׁלְשֵׁה אֶלֶף חֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים (603,550): (מז) וַהֲלֹיִם לְמִטָּה אֲבֹתָם הַלְוִיִּים לְמִשְׁפַּחֹתָם,³¹ לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּתוֹכָם (הַלְוִיִּים) לֹא נִמְנוּ בְּאוֹתוֹ מִנִּיחַ עִם שָׂאֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.³² (מח) וַיִּדְבַּר**

²⁸ ספורנו.

²⁹ אלשיך: הסיבה שהנשיאים הוזכרו כאן היא לומר לנו שגם הם היו מיוחסים. עד עתה התורה ייחסה את כל מי שהיה בכלל המנויים, אך הנשיאים שלא נכללו במניין לא ייחסו ולכן כאן ייחסה אותם התורה.
³⁰ א"ע: הכפילות כאן על הפסוק הבא שגם שם נאמר מספר המנויים נובע משני הדברים השונים שהתורה רצתה לומר: אצלנו היא אמרה שכל הנמנים היו מגיל עשרים ואילו בפסוק הבא התורה כתבה את מספר האנשים שנמנו.

³¹ אלשיך: הדגש על אי מניין בני לוי למשפחותם הוא כדי לומר לנו שהסיבה שבני לוי לא נמנו אינה בגלל חוסר ייחוסם, שהרי גם הלוויים היו "למטה אבתם".

יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (מט) אַךְ אֵת מֹשֶׁה לֹוֹי לֹא תִפְקֹד אֶל תִּמְנָה אֶת שֶׁבֶט לֹוִי יִחַד עִם שָׂרָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,³³ וְאֵת רֵאשִׁים לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא תִקְבַּל אֶת חֲשֹׁבוֹנִים שֶׁל הַלְוִיִּים יִחַד עִם חֲשֹׁבוֹנֵי שָׂרָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (יֵשׁ כֹּאן מַעִין כַּפִּילוֹת בַּפְּסוּק)³⁴: (נ) וְאֵתָהּ הִפְקֹד אֶת הַלְוִיִּים עַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת תִּמְנָה אֶת הַלְוִיִּים לִהְיוֹת אַחְרָאִים עַל הַמִּשְׁכָּן, וְעַל כָּל בְּלִיּוֹ וְכֹן תִּמְנָה אֶת הַלְוִיִּים לִהְיוֹת אַחְרָאִים עַל כָּל הַכְּלִים שֶׁל הַמִּשְׁכָּן כְּמוֹ הַשּׁוֹלְחָן, הַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבֵּחַ,³⁵ וְעַל כָּל אֲשֶׁר לֹוֹ וְכֹן תִּמְנָה אֶת הַלְוִיִּים לִהְיוֹת אַחְרָאִים עַל כָּל הַכְּלִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ אֶת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן: כְּמוֹ הַמַּחְתוֹת שֶׁשִּׁמְשׁוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְכַדוּמָה,³⁷ הַמָּהוּ יִשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת כָּל בְּלִיּוֹ הַלְוִיִּים הֵם אֵלֶּה שִׁיטְלוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, הֵם שִׁיעֲבִירוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְכַלְוֵי מִמְקוֹם לַמְּקוֹם,³⁸ וְהֵם יִשְׁרְתֶהוּ וְכֹן, הַלְוִיִּים יִהְיוּ אֵלֹו שִׁישְׁרְתוּ בַּמִּשְׁכָּן בְּשַׁעַת חֲנִיית הַמִּשְׁכָּן (כָּל אֶחָד בְּתַפְקִידוֹ),³⁹ וְסָבִיב לְמִשְׁכַּן יַחְנוּ בְּשַׁעַת שְׁבַנִי יִשְׂרָאֵל יַחְנוּ בַּמְדַּבֵּר, שֶׁבֶט לֹוִי יַחְנוּ מִסְבִּיב לַמִּשְׁכָּן⁴⁰: (נא) וּבְנִסַּע הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּים לִפְנֵי נְסִיעַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבֶט לֹוִי יִפְרֹק אֶת הַמִּשְׁכָּן,⁴¹ וּבְחֲנִית הַמִּשְׁכָּן יִקְיָמוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּים וּבְשַׁעַת חֲנִיית הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבֶט לֹוִי יִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן,⁴² וְהִזְרֹק הַקָּרֵב יוֹמֵת אֶדָם זֶר שֶׁאִינוּ מִשְׁבֵּט לֹוִי, שִׁיעֲבֹוד בַּעֲבוּדַת פִּירוֹק הַמִּשְׁכָּן אוֹ בַּהֲקַמְתּוֹ – דִּינוֹ מוֹוֹת בִּידֵי שְׁמַיִם⁴³: (נב) וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחְנֶהוּ כָּל אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לַחְנוֹת בַּמְּקוֹם בּוֹ חוֹנָה הַמַּחְנָה שְׁלוֹ, הַשֶּׁבֶט שְׁלוֹ, כְּפִי שִׁיפּוֹרֵשׁ בַּפְּרָק הַבֵּא,⁴⁴

³² **אונקלוס. רמב"ן:** בשעת המניין, ה' לא אמר למשה מה לעשות עם הלוויים, אך מכיון שה' אמר למשה שהנשיאים יהיו עימו, וה' לא מנה נשיא לבני לוי, הבין משה שלא למנות את בני לוי יחד עם שאר בני ישראל. לאחר מכן, ה' ציווה את משה למנות את הלוויים, ושאהרון יהיה נוכח במניין, כמו כל אחד מנשיאי ישראל שהשתתף במניין שבטו, כיוון שאהרון היה נשיא הלוויים. א"ע סובר שה' ציווה במפורש את משה שלא למנות את בני לוי.

³³ **אונקלוס. א"ע:** יש כאן סיבה לנאמר בפס' מז. הלוויים לא נמנו על פי ציווי ה'. רש"י כתב את הסיבות למניין הנפרד של הלוויים: אין כדאי ללגיון של מלך להיות נמנה יחד עם שאר העם. הסבר נוסף לכך כתב שה' ידע שהוא עתיד לגזור על כל מי שנמנה למעלה מבן עשרים, שלא להיכנס לא", ולא רצה לגזור כן על הלוויים. **רשב"ם:** סיבת המניין הייתה הרי כדי לצאת לצבא. שבט לוי אינו יוצא לצבא, וממילא אינו צריך להשתתף במניין. **רמב"ן:** המניין של בני לוי כלל גם מינוי על עבודות המשכן ולכן המניין שלהם היה צריך להיות נפרד מבני ישראל.

³⁴ **אונקלוס.** לפי הא"ע לפקוד את הלוויים הוא למנות את הפרטים שבבני לוי ולשאת את ראשם הוא לדעת את המניין של שבט לוי בכללותו. לפי **ספורנו:** הכפילות מפורשת כך: אין למנות את שבט לוי כמו שאר עם ישראל שנמנו כל מי שהיה למעלה מבן עשרים, וראשם לא תישא היינו שלא יכניס את מספר הלוויים בתוך המספר הכולל של עם ישראל. **אוה"ח:** הכפילות היא שאסור למנות את שבט לוי, בין על ידי כופר נפש, ובין שלא על ידי כופר נפש.

³⁵ **אונקלוס + רש"י. ספורנו:** בפסוקים אלה מוזכרים שלוש מעלות של בני שבט לוי על שאר בני ישראל: א. אינם נמנים יחד עם שאר בני ישראל. ב. יש להם תפקידים מיוחדים בכך שהם ממונים על המשכן. ג. בני שבט לוי מיוחדים בכך שמקום חנייתם הוא מסביב למשכן. **מלבי"ם** הכוונה היא למנות את הלוויים שיהיו שוערים ושומרים על המשכן בשעת החניה.

³⁶ **א"ע. מלבי"ם:** הכוונה היא שיהיו אחראים על היין, הסולת, הבשמים והחביתין.

³⁷ **א"ע.**

³⁸ **אונקלוס.**

³⁹ **א"ע. העמק דבר:** הכוונה היא שהלוויים יהיו אחראים על כל הנצרך לעבודת הכלים, ואם יהיה כלי שבור הם יתקנוהו.

⁴⁰ **אונקלוס. מלבי"ם:** גם בשעת נסיעת המשכן, היו הלוויים חונים מסביב למשכן. אפילו למ"ד שבנ"י הלכו כקורה, היו הלוויים מקיפים את העגלות שנשאו את חלקי המשכן השונים.

⁴¹ **רש"י. העמק דבר:** החידוש כאן הוא שבניגוד להקמת המשכן עצמו שם השתתפו אנשים שאינם משבט לוי בהקמתו, בשעת המסעות יכולים להקים את המשכן רק אנשים שהם מבני שבט לוי.

⁴² **אונקלוס.**

⁴³ **רש"י. א"ע:** הכוונה היא למיתה בב"ד. כמו"כ כתב א"ע שהכוונה לאדם זר היינו אד שאינו משבט לוי. **חזקוני:** גם אדם משבט לוי שמתקרב למשכן בשעה שהוא אינו עסוק בהקמת המשכן או בפירוקו, חייב מיתה.

⁴⁴ כך משמע מפירוש אונקלוס. **א"ע:** הכוונה היא לתיאור זמן. בשעה שבני ישראל יחנו.

וְאִישׁ עַל דְּגָלוֹ וְכוּן, כֹּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לַחֲנוּת יָחַד עִם דְּגָלוֹ. לְכֹל שֶׁבֶט הָיָה דָגֵל אַחֵר,⁴⁵ לְצַבָּאָתְכֶם כֹּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל יַחֲנֶה יָחַד עִם צְבָאוֹ (כֹּל שֶׁבֶט לְבַד נִקְרָא צְבָא)⁴⁶: (ג) וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת הַלְוִיִּים יַחֲנוּ מִסְבִּיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת (שֶׁנִּקְרָא כֵךְ מִשׁוֹם שֶׁהַמִּשְׁכָּן מֵהוּוֹה עֵדוּת לְכַךְ שֶׁהִ' הִשְׁרָה אֶת שִׁיכְנָתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל),⁴⁷ וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִם תִּקְיִמוּ אֶת הַצִּוּוֹי שֶׁרַק הַלְוִיִּים עוֹבְדִים בַּעֲבוּדַת הַמִּשְׁכָּן, וְתִקְפִּידוּ עַל סִדְרֵי הַחֲנִינְיָה, לֹא יִהְיֶה רוּגוּז מֵהִ' עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,⁴⁸ וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת הַלְוִיִּים יִשְׁמְרוּ עַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁלֹּא יִתְקַרֵּב זֶר לְמִשְׁכַּן⁴⁹: (ד) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִיִּימוּ אֶת מִצְוֹת הִ', כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֵק אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כֹכֵל מֵה שְׁצִוּוּה הִ' אֶת מֹשֶׁה וְאָף פִּעַם לֹא נִגְעוּ בְּמִשְׁכַּן⁵⁰:

במדבר פרק ב

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן הִ' אָמַר לְמֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן,⁵¹ לֵאמֹר כֵךְ אָמַר הִ' אֶל מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן: (ב) אִישׁ עַל דְּגָלוֹ כֹּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל יִהְיֶה יָחַד עִם דְּגָלוֹ שֶׁל הַשֶּׁבֶט שֶׁלוֹ (בִּשְׁעַת הַחֲנִינְיָה),⁵² בְּאֵתָת לְכֹל דָּגֵל הָיָה צֶבַע מִיּוֹחַד שִׁיחַד אוֹתוֹ,⁵³ לְבַיִת אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל יַחֲנֶה מִסְבִּיב לְמִשְׁכַּן יָחַד עִם

⁴⁵ א"ע. רס"ג: הכוונה היא שלכל אחד מהחיליים היה מקום מסוים שאליו הוא היה צריך להגיע בשעת התייצבותו ומקום זה נקרא "דגל".

⁴⁶ עיין שמות יב' ובביאורנו שם.

⁴⁷ אונקלוס. א"ע: הטעם שהלויים יחנו מסביב למשכן הוא כדי למנוע מזרים להתקרב למשכן. גם רמב"ן כתב שמכאן יש מצווה לדורות בתיקון המשמרות. בכך חולקים א"ע ורמב"ן על ספורנו שכתב שחניית הלויים מסביב למשכן נובע מחשיבותו של בני לוי. העמק דבר: מניעת הקצף היינו בכך שהלויים יחצצו בין המשכן לבני ישראל. בגלל השראת השכינה במשכן, היה חשש גדול יותר שכל חטא של עם ישראל יגרור בעקבותיו עונש גדול יותר, שהרי החטא הוא בשעה של גילוי שכינה ויש בכך משום ביזיון. הלויים חוצצים בין מחנה שכינה לשאר בני ישראל ובכך מרכזים את החטאים של בני ישראל. בהסבר נוסף כתב ששמירת הלויים היא על ידי לימוד תורה: על ידי שבני לוי לומדים תורה, הרי שהם מצילים בכך את בני ישראל. משך חכמה: לכאורה יש כאן כפילות על פסוק נ' ששם כתוב "וסביב למשכן יחנו". וחידש שמכאן אנו רואים שהיו שני מעגלים בחניית הלויים מסביב למשכן: מעגל ראשון שכלל רק את הלויים ששמרו בפועל על המשכן, ומקום השמירה נקרא מחנה לוי, והמעגל השני שכולל את האוהלים של בני שבט לוי. כאשר התורה כותבת "וסביב למשכן יחנו" הכוונה היא רק לגברים הלויים ששומרים מסביב למשכן, ואילו בפסוק שלנו מדובר על האוהלים של הלויים.

⁴⁸ רש"י + אונקלוס. א"ע: הכוונה היא שלא ייכנס אדם זר למקום במשכן שאסור לו להיכנס אליו, וכוונת הפסוק במניעת הקצף היא שלא יהיה קצף על אדם אחד מבני ישראל, על אותו אדם שנכנס למקום האסור לו.

⁴⁹ א"ע. רמב"ן: זוהי מצווה לדורות גם במקדש, ומכאן תיקנו את המשמרות.

⁵⁰ א"ע. מלבי"ם: הכוונה היא שבני חנו רחוק מהמשכן, וחנה יחד עם מחנהו. אלשיך: הכוונה היא עצם זה שבני ישראל קיבלו על עצמם לחנות כפי שציווה אותם משה, למרות שמה עדיין לא ציווה על סדר החניה, כדברי חז"ל שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה.

⁵¹ א"ע: הסיבה שגם אהרון שותף כאן בדיבור ה' היא בגלל שבניו מעמיסים את משא בני קהת על כתפיהם. בעל אזנים לתורה: הסיבה שגם אהרון שותף בדיבור זה הוא מפני שגם לו יש חלק בסידור המחנות, שהרי הוא חונה במזרח יחד עם משה. רש"י: ציווי שגם אהרון כלול בו הוא ציווי בעל משמעות חינוכית, לעומת ציווי שצווה בו רק משה, יש בו בעיקר משמעות מעשית. בסדר החניה יש משמעות חינוכית בכך שכל עם ישראל, גם הנשיאים וגם הקטנים, חונים מסביב למשכן. כמו"כ ישנה אמירה חינוכית נוספת בכך שהמשכן הוא מצד רחוק נעלה ואינו בר השגה "מנגד" ומצד שני המשכן כ"כ קרוב לכל אחד מישראל: "מסביב".

⁵² עפ"י אונקלוס. אלשיך: כוונת התורה כאן היא למנוע קנאה בין השבטים שלא היו ראשי מחנה. לכן אמרה התורה שלכל אחד יש את הדגל שלו ואינו נחשב טפל לשבט שהיה ראש המחנה.

⁵³ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב רש"י שהכוונה היא שבני יחנו באות שמסר להם יעקב אביהם, יעקב ציווה את בניו לשאת אותו לאחר מיתתו, באותה פריסה שעתידה להיות מחנה ישראל. א"ע: לכל דגל הייתה צורה אחרת. חזקוני: על הדגלים היו כתובים האותיות של שמות האבות. רבינו בחיי: באותות היינו מלשון "תאורה", כלומר, בני ישראל התאוו לדגלים בשעה שראו את מחנה המלאכים בשעת מתן תורה עם הדגלים.

בית אביו.⁵⁴ סדר החנייה היה שכל משפחה חנתה יחד במקום אחד, וכן כל שבט חנה יחד במקום אחד, ולכל שבט היה דגל בצבע שונה, **מִנְגֵד סָבִיב לְאַהֲל מוֹעֵד יַחַד** בני ישראל יחנו מסביב לאוהל מועד, כאשר מקום חנייתם יהיה קצת מרוחק מאוהל מועד (מרחק של מיל אחד היה בין מחנה ישראל ובין המשכן, ופירוש המילה "מנגד" היינו שהמחנה היה רחוק)⁵⁵: (ג) **וְהַחֲנִים קָדְמָה** השבטים שחנו מקדימה (כפי שמיד יבואר),⁵⁶ **מִזְרְחָה** הצד הקדמי הוא הצד המזרחי,⁵⁷ **דָּגֵל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצַבְאָתָם** השבטים שהרכיבו את מחנה יהודה (יששכר וזבולון), כאשר כל שבט חנה לבד. שלושת השבטים שהרכיבו את דגל מחנה יהודה חנו באותו צד, אך כל שבט חנה בנפרד משני השבטים האחרים,⁵⁸ **וְנָשִׂיא לְבָנֵי יְהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינדָב** הנשיא של שבט יהודה, שהוא השבט הראשון שהרכיב את מחנה יהודה כולו, היה נחשון בן עמינדב: (ד) **וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם**⁵⁹ **אַרְבַּעַה וְשִׁבְעִים אֱלֹף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת**: (ה) **וְהַחֲנִים עָלָיו** השבטים שחנו בצד המזרחי סמוך לשבט יהודה הם:⁶⁰ **מִטֵּה יִשָּׁשְׁכָר וְנָשִׂיא לְבָנֵי יִשָּׁשְׁכָר נְתַנָּאל בֶּן צוּעֵר**: (ו) **וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו**⁶¹ **אַרְבַּעַה וַחֲמִשִּׁים אֱלֹף וְאַרְבַּע מֵאוֹת**: (ז) **מִטֵּה זְבוּלֹן**⁶² **וְנָשִׂיא לְבָנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֵלֶץ**: (ח) **וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֱלֹף וְאַרְבַּע מֵאוֹת**: (ט) **כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה** סך כל המנויים למחנה יהודה, הסכום הכולל של שלשת השבטים שנכללו במחנה יהודה שהם: יהודה, יששכר וזבולון, **מֵאֵת אֱלֹף**

⁵⁴ **אונקלוס. אלשיך:** כוונת התורה כאן היא לשלול את המחשבה שהשבטים שחנו בכיוונים האחרים שאינם מזרח יקנאו במחנה יהודה, ועל כך באה התורה לומר "לבית אבתם" הוי אומר שסדר החנייה נקבע כבר בימי יעקב.
⁵⁵ **רש"י.**

⁵⁶ **רש"י. אוה"ח:** הסיבה ש"והחנים" כתוב עם ו' החיבור בראשיתו היא משום שלפני כן צוו בני ישראל על עצם החנייה מסביב למשכן, ועתה הם צוו על סדר החניה מסביב למשכן. **אלשיך:** ו' החיבור נועד למנוע משבט יהודה מלהתגאות על כך שהוא זכה לחנות במזרח, ולכן השתמשה התורה ב' החיבור כדי לומר כאילו ששבט יהודה נוסף על האחרים ואינו חשוב יותר מהם.

⁵⁷ **רש"י. א"ע:** מזרחה אינו תמורה של מזרחה, אלא יש כאן הסבר. בצד המזרח (כמו לכל צד) ישנם מספר כיווני משנה: נוטה יותר לצד הצפוני, נוטה יותר לצד הדרומי ובמרכז. כאן הכוונה היא לתחילת הצד המזרחי, כלומר לאמצע הצד המזרחי. **בספר טעמא דקרא** כתב שהתורה הדגישה כאן "קדמה מזרחה" כדי לומר שמחנה יהודה חנו בצד מזרח רק כאשר בני ישראל הלכו בכיוון מזרח, אך כאשר בני ישראל הלכו בכיוון דרום, מחנה יהודה היה צריך להפוך את כיוונו כדי ללכת בראש בני ישראל ואז הלך בצד צפון.

⁵⁸ **רש"י בשמות ו' כו'** פירש שצבאותם היינו כל שבט לבד.
⁵⁹ **אברבנאל:** הסיבה שצבאו בלשון יחיד ופקודיהם בלשון רבים היא מפני שצבאו היינו הצבא המאוחד, ופקודיהם הכוונה היא לכל אחד מהאנשים שנמנו בצבא.

⁶⁰ **אונקלוס. א"ע:** על = עם, כלומר שהיו השבטים האחרים חונים עם דגל יהודה. **רס"ג:** הכוונה היא החונים בצדו.

⁶¹ **העמק דבר:** בכל שבט שנאמר בו ופקודיו (יששכר, זבולון וראובן) משמע ששבט זה היה יכול ליטול על עצמו מספר תפקידים שונים במלחמה, לעומת מה שכתוב אצל רוב השבטים "ופקודיהם" הכוונה היא שהיה להם תפקיד מוגדר במלחמה. **רש"י:** השינוי בין יחיד לרבים בא לאזן בין חובות הפרט לזכויותיו. מצד אחד היחיד נמנה לצבא ויש לו חובות הקשורות לכלל, ומצד שני מזכירים לנשיא הממונה שחייליו נמנו עוד לפני שהוא מונה לפקד עליהם והדבר מראה שיש להם גם זכויות פרטיות, האנשים ברשות עצמם, והנשיא יכול לדרוש מהם דברים רק כשהם ממלאים את ייעוד הכלל. **אלשיך:** אצל יששכר וזבולון נאמר "ופקודיו" כדי לומר שהם שניהם ביחד כידוע שיששכר למד תורה וזבולון פרנס אותו. **מלבי"ם:** "ופקודיו" נאמר כדי לומר לנו שבשבטים אלה (יששכר, זבולון וראובן) מנו הנשיאים בעצמם את השבט בניגוד לשאר השבטים שם שבט מנה את עצמו. **אזנים לתורה:** בכל שבט שנאמר בו "ופקודיו" הכוונה היא שהיה לשבט זה יצירה לצורך מסוים: ראובן נוצר כדי להאביב את לאה על יעקב, ביששכר דרשו חז"ל על הפסוק "וישכב עמה בלילה ההוא" שה' סייע באותו לילה שיוולד יששכר, והסיבה היא שיששכר הוא הלומד תורה. וזבולון הוא המחזיק את לימוד התורה.

⁶² **אזנים לתורה:** בכל מקום שכתוב השבט השלישי שחנה בכיוון מסויים, כתוב "ומטה" ורק אצל זבולון כתוב מטה. הסיבה לכך היא ששבט זבולון היה מחזיק את לימוד התורה של שבט יששכר וכשכר על כך יצאו לו בנים תלמידי חכמים. הלכך, היה ראוי להקדים את שבט זבולון לשבט יששכר, שהרי שבט זבולון זכה גם בתורה וגם בהחזקת לומדי תורה. אלא שהתורה לא רצתה להקדים את זבולון משום שהוא היה קטן יותר משבט יששכר, ומשום כך לא כתבה התורה "ומטה" כדי שלא נחשוב שזבולון טפל ליששכר וכל הסיבה שלא הוקדם ליששכר היא רק משום שיששכר היה גדול יותר.

וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת לְצַבְאָתָם (הסכום הכולל את כל האנשים שנמנו למחנה יהודה היה:): מאה ושמונים ושש אלף וארבע מאות (186,400),⁶³ רֵאשֻׁנָה יִסְעוּ מחנה יהודה היה נוסע ראשון בשעה שבני ישראל היו יוצאים למסע. כאשר הענן היה מסתלק, היו הכהנים תוקעים בחצוצרות, ומחנה יהודה (הכולל את שלשת השבטים: יהודה, יששכר וזבולון) היה נוסע ראשון. תיאור מפורט יותר של סדר הנסיעה, נראה בעז"ה בפרק י'⁶⁴: (י) דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תִּימְנָה לְצַבְאָתָם בדרום, חנה מחנה שבט ראובן (שהורכב גם הוא משני שבטים נוספים לשבט ראובן: שמעון וגד). כל שבט חנה בנפרד משני השבטים האחרים שחנו עימו באותו הצד, וְנָשִׂיא לְבָנֵי רְאוּבֵן אֲלִיעֶזֶר בֶּן שְׂדִיאוּר: (יא) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שָׁשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת: (יב) וְהַחֹנֶם עֲלִיוֹ הַשְּׁבִטִים שָׁחַנוּ בַצַּד הַדְּרוּמִי בַסְּמוּךְ לַשְּׁבִט רְאוּבֵן הֵם:⁶⁵ מִטָּה שְׁמֵעוֹן וְנָשִׂיא לְבָנֵי שְׁמֵעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִי שְׂדִי: (יג) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תְּשַׁעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: (יד) וּמִטָּה גָד וְנָשִׂיא לְבָנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן רְעוּאֵל:⁶⁶ (טו) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים: (טז) כָּל הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן סָךְ כָּל הַמְּנוּיִים לַמַּחֲנֵה רְאוּבֵן שְׁכּוּלָל אֶת שְׁבִטֵי רְאוּבֵן, שְׁמֵעוֹן וְגַד, מֵאֵת אֶלֶף וְאַחַד וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים לְצַבְאָתָם (הסכום הכולל את כל האנשים שנמנו למחנה ראובן היה:): מאה חמישים ואחד אלף וארבע מאות וחמישים (151,450), וְשָׁנִים יִסְעוּ מחנה ראובן היה המחנה השני שהיה נוסע בשעת מסע. לאחר שמחנה יהודה התחיל לנסוע כולו, התחיל מחנה ראובן לנסוע: (יז) וְנָסַע אֶהֱלֹ מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵת הַמִּשְׁכָּן נִסַּע בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת. בני גרשון ומררי שנשאו את גוף המשכן (היריעות והעמודים וכו') נסעו אחרי כל מחנה יהודה, והם בנו את המשכן. בני קהת (שנשאו את כלי המשכן: הארון, המנורה וכו') נסעו אחרי כל מחנה ראובן, ועד שבני קהת הגיעו עם הכלים למקום בו היה צריך להקים את המשכן, בני גרשון ומררי כבר הספיקו להקים את המשכן,⁶⁷ כְּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יִסְעוּ כמו שבני ישראל חנו, כך הם היו נוסעים. כמו ששבט יהודה חנה יחד עם שבטי יששכר וזבולון, כך הם נסעו ביחד מקדימה, כמו ששבטי ראובן שמעון וגד חנו ביחד לימינו של מחנה יהודה, כך הם הלכו לימין מחנה יהודה בשעת המסע. מחנה הלוויים נקרא המשכן, כיוון שהלוויים חנו מסביב למשכן,⁶⁸ אִישׁ עַל יְדוֹ לְדַגְלֵיהֶם כל אדם מהמחנות עמד במקומו המיוחד, לפי

⁶³ **משך חכמה:** הסיבה שהתורה הוסיפה "אלף" במקום לכתוב "ושמונים ושש אלף" היא כדי לרמז שיש בכלל מחנה יהודה שלושים ואחד פעמים את המזפר ששת אלפים, וזהו מניין "אל" בגימטריא.

⁶⁴ **רש"י**, וכפי השיטה בחז"ל שבני ישראל הלכו במדבר כמו תיבה, כולמר, שדרך נסיעתם הייתה כמו שהם חנו: ארבעה דגלים הקיפו את המשכן. לפי"ז, השבטים האחרונים היו דווקא אותם שהיו בדגל בני אפרים, ותרין לומר שפירוש היותם של מחנה דן מאספים, היינו שכל מי שאיבד דבר, היה מביאו למחנה דן (שפ"ח). ישנה דעה נוספת בחז"ל שבני ישראל הלכו במדבר כקורה, כלומר, שהשבטים הלכו אחד אחרי השני. לפי"ז ניתן לומר שכוונת התורה באומרה בפס' יז' "כאשר יחנו כן יסעו" הינו כמו דברי הספורנו שם שהכוונה היא שכמו שבשעת החנייה המשכן היה באמצע המחנה, כך בשעת הנסיעה היה המשכן נוסע אחרי שני דגלים. עיין באוצר המפרשים שם נרחיב לעסוק בעניין.

⁶⁵ **העמק דבר:** הסיבה שכתוב כאן והחנם בכתוב חסר הוא משום שבני שבט שמעון חנו בריחוק מבני שבט ראובן מפני שהיו בשבט ראובן אנשי רשע.

⁶⁶ **רמב"ן:** דרך הלשון לשנות שמות אנשים כאשר המשמעות של השם אינה משתנה. לדוגמא: זרח וצחר שהם בעלי משמעות דומה, ולכן התורה החליפה ביניהם. גם כאן היה נקרא אביו של אליסף בשני שמות: דעואל על שם שידע את האל, ורעואל על שם ששם רעיון ליבו לאל, ומכיוון שמשמעותם דומה, הזכירה אותו התורה בשני השמות.

⁶⁷ **רש"י + א"ע.**

⁶⁸ **רש"י. ספורנו:** הכוונה במילים "כאשר יחנו" היא שכמו שבשעת החנייה המשכן היה באמצע המחנה, כך בשעת הנסיעה היה המשכן נוסע אחרי שני דגלים. **א"ע:** לא ניתן לומר שפסוק זה מדבר גם על מחנה הלוויים, שהרי גרשון שחנה במערב המשכן ומררי שחנו בצפון, היו נוסעים יחד למרות שבשעת החנייה היו רחוקים זה מזה, ולכן יש לומר שפסוק זה מוסב על שאר מחנה ישראל.

דגלי השבטים⁶⁹: (יח) דָּגַל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצַבְאוֹתָם יִמָּה בַּמַּעֲרָב, חֲנָה מַחֲנֵה שֵׁבֶט אֶפְרַיִם (שֶׁהוֹרֵכֵב גַּם הוּא מִשְׁנֵי שִׁבְטִים נֹסְפִים לְשֵׁבֶט אֶפְרַיִם: מִנְשֵׁה וּבְנֵימִין). כל שבט חנה בנפרד משני השבטים האחרים שחנו עימו באותו הצד,⁷⁰ וְנָשִׂיא לְבָנֵי אֶפְרַיִם אֶלִישָׁמַע בֶּן עֲמִיהוּד: (יט) וַיִּצְבְּאוּ וַיִּקְדְּיָהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: (כ) וְעָלְיוּ מִטָּה מִנְשֵׁה⁷¹ וְנָשִׂיא לְבָנֵי מִנְשֵׁה גַמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצֹר: (כא) וַיִּצְבְּאוּ וַיִּקְדְּיָהֶם שְׁנַיִם וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף וּמֵאוֹתָיִם: (כב) וּמִטָּה בְנֵימִין וְנָשִׂיא לְבָנֵי בְנֵימִין אֲבִידֹן בֶּן גְּדֵעִי: (כג) וַיִּצְבְּאוּ וַיִּקְדְּיָהֶם חֲמִשָּׁה וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: (כד) כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם סָךְ כָּל הַמְּנוּיִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם שְׂכוּלָל כְּאִמּוֹר אֶת שִׁבְטֵי אֶפְרַיִם, מִנְשֵׁה וּבְנֵימִין, מֵאֵת אֶלֶף וְשִׁמְנַת אֲלָפִים וּמֵאָה לְצַבְאוֹתָם (הַסְּכוּם הַכּוּלָּל אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּמְנוּ לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם הִיָּה:) מאה ושמונה אלף ומאה (108,100), וְשָׁלְשִׁים יָסְעוּ מַחֲנֵה אֶפְרַיִם הִיָּה הַמַּחֲנֵה הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנִּסַּע בְּשַׁעַת הַמַּסְעוֹת. לאחר שמחנה יהודה כולו התחיל לנסוע ומחנה ראובן התחיל גם הוא לנסוע, נסע מחנה אפרים: (כה) דָּגַל מַחֲנֵה דָן צָפְנָה לְצַבְאוֹתָם בַּצִּפּוֹן, חֲנָה מַחֲנֵה שֵׁבֶט דָן (שֶׁהוֹרֵכֵב גַּם הוּא מִשְׁנֵי שִׁבְטִים נֹסְפִים לְשֵׁבֶט דָן: אֲשֶׁר וּנְפַתְלִי). כל שבט חנה בנפרד משני השבטים האחרים שחנו עימו באותו הצד, וְנָשִׂיא לְבָנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדִּי: (כו) וַיִּצְבְּאוּ וַיִּקְדְּיָהֶם שְׁנַיִם וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת מֵאוֹת: (כז) וְהַחֲנִים עָלְיוּ מִטָּה אֲשֶׁר וְנָשִׂיא לְבָנֵי אֲשֶׁר פְּגַעִיאֵל בֶּן עֶכְרֹן: (כח) וַיִּצְבְּאוּ וַיִּקְדְּיָהֶם אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: (כט) וּמִטָּה נְפַתְלִי וְנָשִׂיא לְבָנֵי נְפַתְלִי אַחִירַע בֶּן עֵינָן: (ל) וַיִּצְבְּאוּ וַיִּקְדְּיָהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: (לא) כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה דָן סָךְ כָּל הַמְּנוּיִים לְמַחֲנֵה דָן, הַסְּכוּם הַכּוּלָּל אֶת הַשִּׁבְטִים דָן, אֲשֶׁר וּנְפַתְלִי, מֵאֵת אֶלֶף וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת (הַסְּכוּם הַכּוּלָּל אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּמְנוּ לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם הִיָּה:) מאה חמישים ושבע אלף ושש מאות (157,600),⁷² לְאַחֲרָנָה יָסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם מַחֲנֵה דָן הִיָּה הַמַּחֲנֵה הָאַחֲרוֹן שֶׁנִּסַּע. מחנה דן התחיל לנסוע רק לאחר ששלושת המחנות הראשונים נסעו: (לב) אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם זֶהוּ מִנֵּיִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְנוּ לְפִי מִשְׁפַּחוֹתֵיהֶם,⁷³ כָּל פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֵה לְצַבְאוֹתָם הַמְּנִיִן שֶׁל כָּל הַמַּחֲנוֹת, כְּאֲשֶׁר כָּל מַחֲנֵה חֲנָה בְּנִפְרָד, שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשָׁלְשֵׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים סָךְ הַכֹּל נִמְנוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשָׁלוֹשָׁה

⁶⁹ רש"י. העמק דבר: על ידו היינו בסמוך. כוונת התורה היא לומר שהלויים שהיו הולכים בלא לשאת דברים היו הולכים בסמוך לאותם הלויים שנשאו את המשכן. "לדגליהם" מסביר את הטעם לכך שגם הלויים שלא נשאו את המשכן היו הולכים יחד עם שאר בית האב: התורה ציוותה על כל שבט ללכת ביחד, ועל כל בית אב ללכת ביחד. ⁷⁰ אלשיך: הסיבה שאצל שבט אפרים הדברים כתובים באופן שונה, קודם כל כתוב "לצבאתם" ורק אח"כ כתוב את הכיוון שבו הם נמצאים "ימה" בניגוד לשאר השבטים שם כתוב קודם הכיוון שבו הם נמצאים ורק אח"כ כתוב "לצבאתם" משום שהכוונה בצבאות הוא למלאכי השרת. בצד מערב שהוא צד השכינה הקדימה התורה את כבודם של מלאכי השרת ורק לאחר מכן כתבה את הצד שבו הם נמצאים.

⁷¹ משך חכמה: אצל שאר השבטים נאמר "והחנים עליו" ורק אצל שבט מנשה נאמר "ועליו" משום שבמניין זה היו בני שבט אפרים רבים יותר על בני שבט מנשה ואילו במניין שבפרשת פנחס התרבו בני שבט מנשה ובני שבט אפרים התמעטו. לכן כתבה התורה "ועליו" כדי לרמוז שבמניין השני דבר שבט מנשה על שבט אפרים. העמק דבר: הסיבה היא כדי לומר שהיו דברים שבהם שבט מנשה היה גדול יותר משבט אפרים. שבט אפרים היה גדול יותר משבט מנשה בהנהגה הניסית, אך בהנהגה הטבעית היה שבט מנשה גדול יותר, ומשום כך במניין השני שבפרשת פנחס, בסמוך לכניסת בני ישראל לארץ, נמנה שבט מנשה לפני אפרים, משום שאז הנהגת ה' עם בני ישראל היתה קרובה יותר להנהגה טבעית. בספר טעמא דקרא כתב שהסיבה היא שמנשה היה באמת הבכור, והדבר נאמר לכבודו.

⁷² העמק דבר: הסיבה שכאן אין מוזכר לצבאותם, בניגוד לשלושת הדגלים הראשונים שאחרי מניינם מוזכרת המילה לצבאותם היא משום שמילת לצבאותם באה לומר שהיה להם תפקיד צבאי מיוחד. לשבט דן היה בנוסף לתפקיד הצבאי גם תפקיד אזרחי: הוא היה המאסף לכל המחנות.

⁷³ א"ע: מתאריך א' אייר בו התקיים המניין, ועד לתאריך כ' אייר שאז נסעו בני ישראל מהר סיני, לא מת אדם אחד.

אלף, וחמש מאות חמישים מנויים (603,550):⁷⁴ (לג) וְהֵלִיִּים לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יִקְנֹק אֶת מֹשֶׁה הַלְוִיִּים לֹא נִמְנוּ יַחַד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁהִ' צִוּוּהוּ אֶת מֹשֶׁה שֶׁלֹּא לִמְנוֹת אֶת הַלְוִיִּים:⁷⁵ (לד) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יִקְנֹק אֶת מֹשֶׁה לְאוֹרֵךְ כָּל הַשָּׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָנוּ כְּמוֹ שֶׁהִ' צִוּוּהוּ אֶת מֹשֶׁה,⁷⁶ בֶּן חָנוּ לְדַגְלֵיהֶם (כְּמוֹ שֶׁהִ' צִוּוּהוּ) כִּדְ חָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל שֶׁבֶט חָנָה בְּמִקוֹם דָּגְלוּ כְּפִי הַסֹּדֵר שֶׁצִּוּוּהוּ הִ', וְכֵן נִסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל בֵּית אָבִיתּוֹ וְכִדְ בִּשְׁעַת הַמַּסְעוֹת, כָּל מִשְׁפַּחַת נִסְעָה יַחַד עִם בֵּית הָאֵב שֶׁלָּהּ:

במדבר פרק ג

(א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה אֵלֶּה הֵם הַתּוֹלְדוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ לְמֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן:⁷⁷ בַּיּוֹם דִּבֶּר יִקְנֹק אֶת מֹשֶׁה בְּהָר סִינַי אֵלֹהֵי שְׁמוֹת בְּנֵיהֶם שֶׁל מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן בְּשַׁעַת שֶׁדִּיבַר הִ' אֶל מֹשֶׁה בְּהָר סִינַי, אֹלָם, לְאַחַר שֶׁעָבַר זְמַן מִמַּעֲמַד הָר סִינַי, מֵתוּ שְׁנַיִם מִבְּנָיו שֶׁל אֶהֱרֹן:⁷⁸ (ב) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן אֵלֶּה הֵם שְׁמוֹת אַרְבַּעַת בְּנָיו שֶׁל אֶהֱרֹן:⁷⁹ הַבְּכוֹר נָדָב וְאֶבִּיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנוֹ הַבְּכוֹר שֶׁל אֶהֱרֹן הוּא נָדָב, וּבְנָיו הָאֲחֵרִים הֵם אֶבִּיהוּא, אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר: (ג) אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים אֵלֶּה הֵם שְׁמוֹת אַרְבַּעַת בְּנָיו שֶׁל

⁷⁴ רמב"ן בפסוק ד' כתב שהטעם שהתורה חזרה על המניין הוא כדי לומר שבמשך עשרים הימים משעת הציווי ועד לסיום המניין לא מת אף אדם מישראל.

⁷⁵ א"ע: הסיבה שהתורה חזרה על כך שהלויים לא נפקדו יחד עם כל ישראל היא כדי שלא נחשוב שבשעת הנסיעה, הלויים נחשבו כמו חלק משאר על ישראל. ספורנו: הסיבה שהתורה חזרה על כך היא כדי לומר שמספר הלויים בכלל לא כלול עם שאר בני ישראל. אזה"ח: סיבת החזרה היא להדגיש שלמרות שבני ישראל רצו להידמות למלאכים בדר חנייתם, וממילא ברור הדבר שגם שבת לוי רצו להיכלל במניין, בכל זאת שמעו בני לוי לקול ציווי ה' ולא נכללו יחד עם שאר בני ישראל במניין. העמק דבר: כוונת התורה לומר שהלויים לא נמנו לסדר המחנות עדיין, עוד לא נקבע מקומם בסדר החנייה של בני ישראל.

⁷⁶ א"ע. אזנים לתורה: הכוונה היא שבנ"י לא התקוטטו ביניהם מי יחנה במזרח ומי במערב, אלא הכל הלכו על פי ציווי ה'.

⁷⁷ אונקלוס. בהמשך הפסוקים איננו מוצאים מניין של בניו של משה. רש"י למד מכאן שכל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו. כלומר: באמת לא היו אמורים להימנות בניו של משה, והכתוב קרא לבניו של אהרון גם כתולדות של משה, בגלל שמשה למדם תורה. הכלי יקר הקשה על דברי רש"י: הרי אם בני אהרון נקראים בניו של משה בגלל שמשה לימדם תורה, אזי גם כל ישראל צריכים להיקרא בניו של משה. רשב"ם ורמב"ן: גם תולדותיו של משה מנויים בהמשך, בפס' כז' "ולקחה משפחת העמרמי". קשה לי על דבריהם, שהרי לדבריהם אין מדובר כאן רק על צאצאיהם של משה ואהרון, אלא על כל משפחות הלוי. כמו"כ הסביר הרמב"ן שהטעם שהתורה כתבה זאת היא כדי לציין שלאחר מעמד הר סיני, ה' בחר רק בכהנים כדי לעבוד אותו ועתה כתבה התורה שה' בחר בשבט לוי כולו. ספורנו: כוונת הפסוק היא לומר שתולדותיהם של משה ואהרון, הכהנים והלויים, נבחרו כדי לעבוד את עבודת המשכן, ולאחר מכן אומרת התורה שבכלל כל הכהנים והלויים היו גם נדב ואביהוא. אזה"ח: הסיבה שגם צאצאיו של אהרון נקראו על שם משה היא מכיוון שבניו של אהרון חיו בזכות תפילתו של משה, כדברי משה עצמו שאמר "גם בי התאנף ה'". א"ע: מאז מעמד הר סיני, לא נולדו לאהרון ומשה בנים נוספים, וכך גם אצל שאר עם ישראל שלא נולדו אנשים נוספים בין שני המניינים.

⁷⁸ רמב"ן ורשב"ם. כמו"כ כתב רמב"ן שהסיבה שהתורה פתחה בבני אהרון ומשה היא משום שלאחר שהתורה השלימה את מניין כל ישראל, רצתה התורה להזכיר את תולדותיהם של שבט לוי, ולכן פתחה התורה בתולדות ראשי השבט. רש"י: הזמן בו נהפכו בניו של אהרון לבניו של משה הוא ביום מתן תורה במעמד הר סיני, שם, בזכות לימוד התורה שלימד משה את בניו של אהרון, נקראו בניו של אהרון על שמו של משה. העמק דבר: הסיבה שכתוב "את משה" ולא "אל משה" היא משום שכאשר התורה עוסקת בלימוד תורה שבעל פה, היא כותבת "את", וכאן למדו בני אהרון גמרא ותורה שבעל פה מאת משה רבינו.

⁷⁹ אונקלוס. ספורנו: כל אחד מארבעת בניו של אהרון היה נחשב בפני עצמו וכוחו לא היה רק בהיותו בנו של אהרון.

אהרון שנמשחו בשמן המשחה,⁸⁰ **אֲשֶׁר מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן** (אלה הם בניו של אהרון) שמשחה הכין אותם להיות כהנים⁸¹: **(ד) וַיָּמַת נָדָב וַאֲבִיהוּא לְפָנַי יִקְוֶק נָדָב וַאֲבִיהוּא מֵתוּ מִלִּפְנֵי ה',⁸² בְּהִקְרַבְכֶם אִשׁ זָרָה לְפָנַי יִקְוֶק בְּמִדְבַר סִינַי נָדָב וַאֲבִיהוּא מֵתוּ בְשַׁעַת שֶׁהִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אִשׁ זָרָה. בְּכָל יוֹם, הָיוּ הַכַּהֲנִים מְקַטְרִים קְטוֹרֶת עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, אֲלֵא שְׁבִיּוֹם הַקֶּמֶת הַמִּשְׁכָּן, לֹא צִוּוּהָ ה' לְהִקְטִיר אֶת הַקְטוֹרֶת כִּיּוּן שֶׁהִ' רָצָה שֶׁתִּרְדַּ אִשׁ מֵהַשָּׁמַיִם, וְכֵן כָּל יִשְׂרָאֵל יִרְאוּ אֶת הָאִשׁ שִׁיּוֹרֶדֶת מֵהַשָּׁמַיִם. נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּכָל זֹאת הִקְטִירוּ אֶת הַקְטוֹרֶת, וּלְפִיכֵךְ, כִּשְׁהָאִשׁ יִרְדָּה מֵהַשָּׁמַיִם וְאָכְלָה אֶת הַקְרִבָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, הָאִשׁ שֶׁרָפָה גַם אוֹתָם,⁸³ וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם לְנָדָב וַאֲבִיהוּא לֹא הָיוּ בָנִים, נָדָב וַאֲבִיהוּא מֵתוּ לֹלָא שֶׁהִסְפִּיקוּ לְהוֹלִיד בָּנִים,⁸⁴ וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר וַאֲיִתְמָר עַל פְּנֵי אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם אֲלַעְזָר וַאֲיִתְמָר שִׁמְשׁוּ כַּכַּהֲנִים עוֹד בַּחַיּוּוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם⁸⁵: **(ה) וַיִּדְבַר יִקְוֶק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ו) הִקְרַב אֶת מֹשֶׁה לְוִי עֹלֶיךָ לְקָרֵב אֶת שְׁבֹט לְוִי (כְּפִי שִׁמְשִׁיךְ לְהַתְּבָאֵר בַּהִמְשַׁךְ הַפְּסוּק),⁸⁶ וְהִעֲמַדְתָּ אוֹתוֹ לְפָנַי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן עֹלֶיךָ לְהַעֲמִיד אֶת שְׁבֹט לְוִי לְפָנַי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן, וְעַכְשֵׁי מִפְּרֻטַּת הַתּוֹרָה מֵהִי הַכוּוֹנָה בְּכֵךְ שִׁיעֲמִידוֹ אֶת הַלוּיִים לְפָנַי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן,⁸⁷ וְשִׁרְתוּ אוֹתוֹ (תַּעֲמִיד אֶת הַלוּיִים לְפָנַי אֶהֱרֹן) בְּכֵךְ שֶׁהִם יִשְׁרְתוּ אֶת אֶהֱרֹן, וּבְפֻסּוּקִים הַבָּאִים תִּפְרֹט הַתּוֹרָה בְּאֵלּוֹ דְּבָרִים יִשְׁרְתוּ הַלוּיִים אֶת אֶהֱרֹן⁸⁸: **(ז) וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרְתּוֹ הַלוּיִים יִשְׁמְרוּ אֶת הַמִּשְׁמֶרֶת עֲלֵיהֶם מוֹנֵה אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן. עַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הוֹטַל לְוֹדָא זָרִים לֹא יִכְנָסוּ לְמִקְוֹמוֹת בְּמִשְׁכַּן שְׁנֹאסֵר אֲלֵיהֶם לְהִכְנָס לָשָׁם, וְהַתּוֹרָה אִמְרָה שֶׁהַלוּיִים הֵם אֵלֵה שִׁשְׁמְרוּ בְּפוּעַל וּבְכֵךְ מִנְעוּ מִזָּרִים לְהִכְנָס לְמִקְדָּשׁ. שְׁמִירַת הַלוּיִים עַל הַמִּשְׁכָּן מִפְּנֵי כְּנִיסַת זָרִים הִיא שְׁמִירַת הַמִּשְׁמֶרֶת עֲלֵיהֶם מְדוּבָר כֹּאן,⁸⁹ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה לְפָנַי אֶהֱל מוֹעֵד וְכֵן יִסִּיעוּ הַלוּיִים לְכַהֲנִים בְּהִקְרַבְתָּ הַקְרִבָּנוֹת. יִשְׁנֶן פְּעוּלוֹת בְּהִקְרַבְתָּ הַקְרִבָּנוֹת שֶׁמִּצְאָנוּ שֶׁהַלוּיִים הָיוּ עוֹזְרִים לְכַהֲנִים כְּדִי לְהַקְלֵ אֶת הָעוֹמֵס מֵעַל הַכַּהֲנִים (לְדוּגְמָא: הַפֶּשֶׁט וְנִיתוּחַ הַקְרִבָּן),⁹⁰ לְעִבְדָּ אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן הַלוּיִים******

⁸⁰ **אֹנְקִלוֹס. א"ע:** בָּנִים אֵלּוֹ הָיוּ כַּהֲנִים גְּדוּלִים בַּחַיּוּ אֲבִיהֶם, וַיִּשׁ כֹּאן גַּם הַסֵּבֵר לְכֵךְ מִדּוּעַ בְּנֵי שְׁבֹט לְוִי הָיוּ מֵעוֹטִים בְּמִסְפָּרָם, שֶׁהָרִי נָדָב וַאֲבִיהוּא מֵתוּ לֹלָא שֶׁהוֹלִידוּ יְלִדִים. **סְפוֹרָנוּ:** הַתּוֹרָה כֹּאן מְסַבֵּרָה אֶת הַמִּקְרָה הַחַד פְּעַמֵי בּוֹ גַם כַּהֲנִים הַדִּיּוֹטִים נִמְשַׁחוּ בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה בְּעוֹד הַכֹּהֵן הַגְּדוּל עֲדִיין חִי. לֹלָא מִשִּׁיחַת בְּנֵי שֶׁל אֶהֱרֹן, בְּנֵי לֹלָא הָיוּ כַּהֲנִים כָּלל, מִשּׁוּם שֶׁהֵם נוֹלְדוּ לְפָנַי שֶׁאֶהֱרֹן מוֹנֵה לְהִיּוֹת כֹּהֵן.

⁸¹ עֵיין בְּבִיאורְנוֹ שְׁמוֹת כֹּט' י'.

⁸² **אֹנְקִלוֹס.**

⁸³ עֵיין בְּבִיאורְנוֹ וַיִּקְרָא י' א'. **הַעֲמֵק דְּבַר:** הַסִּיבָה שֶׁכְּתוּב "בְּהִקְרַבְכֶם" לֹלָא י' הִיא כְּדִי לְוֹמַר שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שְׁתֵּי מַחְתוֹת, אֲלֵא רֵק אֶחָד הִקְרִיב אֶת הַמַּחְתָּה וְהַשְּׁנִי סִייע לּוֹ.

⁸⁴ **סְפוֹרָנוּ:** אִם הָיוּ לָהֶם בָּנִים, אִזִּי הָיוּ בְּנֵיהֶם יוֹרְשִׁים אוֹתָם.

⁸⁵ **רִש"י וְא"ע. רַמְב"ן** אִמַּר שֶׁאֵין הַכוּוֹנָה לְוֹמַר שֶׁהֵם שִׁמְשׁוּ כַּכַּהֲנִים עוֹד בַּחַיּוּ אֲבִיהֶם, שֶׁהָרִי כָּל שְׁבֹט לְוִי כִּיהֵנוּ בְּתַפְקִידִם עוֹד בַּחַיּוּ אֲבִיהֶם, אֲלֵא הַכוּוֹנָה הִיא שֶׁהֵם נִמְשַׁחוּ בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה עוֹד בַּחַיּוּ אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם. בְּפִירוּשׁוֹ הַשְּׁנִי כְּתַב הַרַמְב"ן שֶׁהַכוּוֹנָה הִיא עַל נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁהֵם מֵתוּ לְפָנַי אֲבִיהֶם, הֵם מֵתוּ בַּחַיּוּ אֲבִיהֶם. **סְפוֹרָנוּ:** הַכוּוֹנָה הִיא שֶׁלֹּאֲלַעְזָר וַאֲיִתְמָר הָיָה מִיּוֹנוֹ לְשִׁרְרָה כְּלִשְׁהִי בַּחַיּוּ אֲבִיהֶם, אֲךָ גַּם כֹּאן אֵין הַכְּרַח לְוֹמַר שֶׁהֵם הָיוּ דוּקָא כַּהֲנִים בַּחַיּוּ אֲבִיהֶם. **חֲזַקוֹנִי:** הַכוּוֹנָה הִיא שֶׁמֵתוּ בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם שְׁבוּ הִיָּה אֲבִיהֶם. **הַעֲמֵק דְּבַר:** הַסִּיבָה שֶׁכְּתוּב "וַיִּכְהֶן" בְּלִשׁוֹן יַחִיד הִיא כְּדִי לְוֹמַר שֶׁכָּל אֶחָד מִבְּנֵי אֶהֱרֹן הָיָה רְאוּי לְהִיּוֹת כֹּהֵן גְּדוּל, אֲלֵא שְׁנִיתֵן בְּכָל פְּעַם לְמִנּוֹת רֵק כֹּהֵן גְּדוּל אֶחָד. **אֲבַרְבַּנְאֵל:** "וַיִּכְהֶן" נֹאמַר בְּלִשׁוֹן יַחִיד כְּדִי לְוֹמַר שֶׁלֹּאֲלַעְזָר הוּא הָעִיקָרִי שֶׁכִּיהֵן כֹּהֵן גְּדוּל.

⁸⁶ **אֹנְקִלוֹס. מְלִבִּי"ם:** לְמִרְוֹת שֶׁכְּבֵר כְּתוּב בְּפִרְקָא א' "וְאוֹתָהּ הִפְקַדְתָּ אֶת הַלוּיִים", כֹּאן הַכוּוֹנָה הִיא שׁוֹנָה. בְּפִרְקָא א' הַכוּוֹנָה הִיא לְוֹמַר שֶׁהַלוּיִים יִהְיוּ אַחְרָאִים עַל פִּירוּק הַמִּשְׁכָּן וְהַרְכַּבְתּוֹ וְאֵילוֹ כֹּאן הַכוּוֹנָה הִיא שֶׁהֵם יִהְיוּ אַחְרָאִים עַל עֲבוּדוֹת חֲשׁוּבוֹת יוֹתֵר בְּמִשְׁכָּן כְּמוֹ הַשִּׁירָה.

⁸⁷ **א"ע.**

⁸⁸ **א"ע.**

⁸⁹ **רִש"י.** לְפִי **תְּרַגּוּם יוֹנָתָן** מְדוּבָר עַל הַחְלוּקָה לְעִשְׂרִים וָאַרְבַּע מִשְׁמֵרוֹת. **אֲבַרְבַּנְאֵל:** כְּתַב בְּתַחִילָה שֶׁהַכוּוֹנָה הִיא לְכָל עֲבוּדוֹת הַלוּיִים בְּמִשְׁכָּן וְלֵאחֲרַי מִכָּן כְּתַב שִׁיעֲתָן לְוֹמַר כְּפִירוּשׁוֹ שֶׁל רִש"י שֶׁהַכוּוֹנָה הִיא לְעֲבוּדוֹת הַשְּׁמִירָה עַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוֹטְלָה עַל אֶהֱרֹן בְּתַחִילָה.

⁹⁰ **א"ע וְכֵן פִּירֵשׁ בְּהַעֲמֵק דְּבַר. סְפוֹרָנוּ:** בְּעִצֵּם עֲבוּדַת הַמִּשְׁכָּן הִיָּתְהָ מוֹטְלַת עַל "הָעֵדָה", עַל רֹאשֵׁי הַסְּנֵהֲדָרִין, אֲלֵא שֶׁבְּגַלְלָה חֲטָא הִעֲגַל עֲבָרָה הָעֲבוּדָה לְלוּיִים. הַתּוֹרָה כֹּאן אוֹמַרְתָּ שֶׁהַלוּיִים בָּאוּ בְּמִקּוֹם "הָעֵדָה", בְּמִקּוֹם

יסייעו בעבודת המשכן. כפי שראינו בצלע הפסוק הקודמת, הלויים היו מסייעים לכהנים בהקרבת הקרבנות, ובכך גם הם (הלויים) היו עובדים במשכן⁹¹: (ח) וְשָׁמְרוּ אֶת כָּל כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד הַתַּפְקִיד נוֹסֵף המוטל על הלויים הוא שמירת כלי המשכן (המזבח, המנורה וכו'),⁹² וְאֵת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵן מוֹטֵל על הלויים למנוע מאדם מישראל לגעת במשכן,⁹³ לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן וגם בכך (שמירת כלי המשכן ומניעת זרים מנגיעה במשכן) יהיה ללויים חלק בעבודת המשכן⁹⁴: (ט) וְנִתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו אֹתָהּ (משה) תיתן את הלויים לאהרון ולצאצאיו שיהיו כהנים תחתיו,⁹⁵ נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַלְוִיִּים הוֹפְרָשׁוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מִנְת לַעֲזוֹר לַאֲהֲרֹן וּלְצִאֲצָאֵיו הַכֹּהֲנִים בְּעֹבֶדֶת הַמִּשְׁכָּן⁹⁶: (י) וְאֵת אֲהֲרֹן וְאֵת בְּנָיו תִּפְקֹד עֲלֵיךְ לַמְנוֹת אֶת אֲהֲרֹן וְאֵת בְּנָיו,⁹⁷ וְשָׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם (תמנה את אהרון ובניו) לעבודות המשכן שיהיו כשרות רק בכהן: קבלת דם הקרבנות, זריקת הדם על גבי המזבח וכו',⁹⁸ וְהִזְרֹק הַקָּרֶב יוֹמֵת אִדָּם זֶר (אדם שאינו כהן) שיקרב כדי לעבוד בעבודת הכהונה – דינו מוות⁹⁹: (יא) וַיִּדְבֹּר יְקִיָּק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יב) וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי קִירַבְתִּי אֶת הַלְוִיִּים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,¹⁰⁰ תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לקחתי את הלויים) במקום הבכורות, הולדות

הסנהדרין. **מלבי"ם**: יש דברים הקשורים לעבודת המשכן שמוטל על בי"ד לדאוג להם כמו מינוי גזברים, והדבר הוטל עתה על הלויים.

⁹¹ **עפ"י א"ע. חזקוני**: הלויים אחראים על עבודת המשכן, וכנראה שהכוונה היא שבכך שהם אחראים על שמירת המשכן מכניסת זרים, הרי שהם אחראים בכך על עבודת המשכן.

⁹² **אונקלוס. העמק דבר**: הכוונה היא שהלויים ישמרו על שלימות כלי הקודש, שהרי כלי קודש ששבור אינו יכול לקדש את תכולתו. **מלבי"ם**: הכוונה היא שישמרו גם על כלי הקודש וגם על כלי השיר.

⁹³ **א"ע. רש"י**: הכוונה היא שכל עם ישראל היה זקוק לעבוד במשכן, ובשכר זה שהלויים עובדים במקום בני ישראל, הם (הלויים) זכו במעשרות. **ספורנו**: חלק מעבודת המשכן הייתה מוטלת על בני ישראל, כגון השירה ונשיאת המשכן. כאן הלויים עובדים במקום שאר בני ישראל. דבריו של ספורנו מצטרפים לדבריו לעיל בפסוק ז' מהן עולה התמונה הבאה: לולי חטא העגל, היו רוב עבודות המשכן מוטלות על נשיאי ישראל וחלק קטן מהעבודות (השירה ונשיאת המשכן) הייתה מוטלת על כל בני ישראל. לאחר חטא העגל, עמדו הלויים תחת הנשיאים בעבודות שלהם ותחת שאר עם ישראל בעבודות שהיו מוטלות עליהם. **העמק דבר**: כל אחד מישראל חייב בהכנת כלי שרת, וכאן התורה אומרת שהלויים נטלו על עצמם תפקיד זה. **מלבי"ם**: כאן הכוונה היא לדברים הקשורים לעבודה שאינם מוטלים רק על הסנהדרין, אלא הם מוטלים על כלל ישראל.

⁹⁴ **עפ"י א"ע.**

⁹⁵ **א"ע.**

⁹⁶ **רש"י + א"ע. בדבר הכפילות של "נתונים"** כתב **רשב"ם** שכך דרך הכתובים, ואילו **א"ע** פירש בשני אופנים: א. הכוונה היא שהם תמיד נתונים לאהרון ולבניו, לעולם. ב. אחד כנגד הלויים של דור זה ואחד כנגד הלויים של הדורות הבאים. **מלבי"ם**: מכיוון שלא ניתן להקנות דבר שלא בא לעולם, באה התורה לומר שיש צורך למנות את הלויים לעבוד במקום הבכורות בכל שנה מחדש. לכן "נתונים" פעם אחת נאמרה על הנתינה בדור המדבר ו"נתונים" פעם נוספת באה לומר שגם בדורות הבאים יש צורך למנות את הלויים במקום הבכורות. **העמק דבר**: פעם אחת "נתונים" הכוונה היא לבני" שהפרישו את הלויים לצורך עבודת המשכן ופעם נוספת כתוב "נתונים" כדי לומר שגם הלויים הפרישו את עצמם ברצון לצורך עבודת המשכן. **אברבנאל**: כדי לחזק את העניין. בפירוש נוסף כתב שנתונים אחד נאמר כלפי אהרון והשני נאמר כלפי בניו של אהרון (כעין מה שפירש הא"ע).

⁹⁷ **רש"י. רשב"ם**: יש למנות את אהרון לפקיד על הלויים.

⁹⁸ **רש"י. א"ע**: השמירה היא שהם לא יבואו לידי פסול בכהונה. **ספורנו**: "ושמרו" מלשון שמירה. על הכהנים לשמור על כך שהלויים לא יקרבו לעבודות הכהונה.

⁹⁹ **אונקלוס. ספורנו**: הרחיב את איסור התורה כאן גם לדין של אדם זר שיקרב לעבוד עבודת לוויה במקום הלוי. **בספר יהל אור הסביר** בדעת הא"ע שחיוב המיתה כאן הוא מיתה בבית דין.

¹⁰⁰ **אונקלוס. רש"י**: מתוך בני" היינו במקום הבכורות. ה' "זכה" בלויים משום שבני" שכרו את שירותם של הלויים לעבוד במשכן. לאחר חטא העגל היה צורך בהחלפת המיועדים לעבוד במשכן במקום הבכורות שהיו מיועדים לכך מלכתחילה מכיוון שהבכורות עבדו את העגל. **א"ע**: הכוונה היא שה' נתן ללויים מעלה גדולה. **רס"ג**: יש כאן הסבר מדוע דינו של זר שיקרב לעבודת הכהונה, דינו מוות. הסיבה היא משום שה' רומם את בני שבט לוי לעבוד בעבודות אלה. **מלבי"ם (פס' מה')**: אין הכוונה כאן לציווי עצמו של לקיחת הלויים, אלא יש כאן משום אמירת העתיד למשה רבינו והציווי עצמו הוא בפסוק מה'.

הראשונים, של בני ישראל,¹⁰¹ וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם הַלְוִיִּים יִשְׁמְשׁוּ לִפְנֵי¹⁰²: (יג) כִּי לִי כָּל בְּכוֹר (הסיבה שיש צורך במינוי הבכורות במקום הלוויים היא) מכיוון שכל בכור בישראל נהיה שייך לי (ובהמשך תסביר התורה מדוע הבכורות שייכים לה' יותר משאר הבנים),¹⁰³ בְּיוֹם הַכֹּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקְּדָשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל בזמן שאני (ה') הכיתי את כל הבכורות בארץ מצרים, אני (ה') קידשתי את הבכורות בישראל, על ידי שהצלתי את בכורות ישראל מלמות יחד עם בכורות מצרים. במכת בכורות היו צריכים כל הבכורות למות, כולל בכורות בני ישראל, אך ה' הציל את בכורות ישראל, ולכן הבכורות שייכים לה' יותר משאר הבנים,¹⁰⁴ מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה אני (ה') הקדשתי לי את בכורות האדם ואת בכורות הבהמות של בני ישראל: בכור אדם מתחייב בפדיון ובכור בהמה מוקרב על גבי המזבח,¹⁰⁵ לִי יִהְיֶה וְכֵן בַּעֲתִיד יִהְיוּ הַבְּכוֹרוֹת שייכים לי (ה'). אמנם, הבכורות אינם עתידים לעבוד בבית המקדש, אך יש לפדות כל בכור אדם ולהקריב בכור בהמה טהורה. לאחר חטא העגל, שבה חטאו הבכורות ואילו הלוויים לא חטאו, החליף ה' את הבכורות בלוויים, ומכיוון שכן, יש להחליף את הבכורות בלוויים,¹⁰⁶ אֲנִי יִקְנֶה גַם לְאַחַר שְׂמֵאֲסֵתִי בַבְּכוֹרוֹת, אני הוא אותו ה' שלפני מאיסת הבכורות. הסיבה שהבכורות נמאסו אינה בגלל שה' חלילה השתנה, אלא בגלל שהבכורות חטאו¹⁰⁷: (יד) וַיִּדְבֹּר יְקֹנֶה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי ה' דיבר אל משה בשעה שבני ישראל היו במדבר סיני,¹⁰⁸ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' אֵל מֹשֶׁה: (טו) פִּקֹּד אֶת בְּנֵי לְוִי תִמְנַה אֶת בְּנֵי לְוִי, לְבֵית אֲבֹתָם ייחוס האדם לשבטו הולך לפי אביו. אם שמעון שהוא משבט לוי התחתן עם דינה משבט בנימין, בנם נחשב כצאצא של שבט לוי,¹¹⁰ לְמִשְׁפַּחְתָּם בנוסף למניין של הלוויים, יש לדעת את המניין של כל אחת ממשפחות הלוויים בנפרד,¹¹¹ כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה תִּפְקְדֵם עליך (משה) למנות את כל הלוויים הזכרים שהם

¹⁰¹ **אונקלוס. חזקוני:** מלכתחילה לא היו הבכורות ראויים לקבל נחלה משום שהם היו אמורים לעבוד בבית המקדש. לאחר שהלוויים נבחרו לעבוד במקומם, מקבלים הבכורות פי שניים נחלה – הנחלה שמגיעה להם והנחלה שמגיע ללוויים.

¹⁰² **אונקלוס. א"ע:** הלוויים יהיו מקודשים לי (לה'). **העמק דבר:** לפי הפשט הכוונה היא שהלוויים יהיו מופרשים לעבודת ה' ולא שיעבדו לצרכיהם. לפי הדרש הכוונה היא שהלוויים יהיו תמיד של ה' והם אף פעם לא יחלפו.

¹⁰³ **א"ע.**
¹⁰⁴ **א"ע. ספורנו:** היה ראוי שגם הבכורות בישראל ייהרגו יחד עם בכורות המצרים, ועל ידי שה' קידש את הבכורות, ה' הציל את הבכורות ממוות. לכן, מלכתחילה הטיל ה' על הבכורות גם להיפדות כמו כל דבר הקדש שצריך לצאת לחולין וגם את עבודת המשכן. לאחר חטא העגל נשאר רק חובת הפדיון ואילו עניין העבודה במשכן עבר ללוויים לאחר שהבכורות חטאו בחטא העגל.
¹⁰⁵ **ספורנו.**

¹⁰⁶ **א"ע. רש"ר והעמק דבר:** גם עתה יש מעמד של קדושה לבכורות. כל מה שנעשה במהלך הפדיון הוא רק לבטל את מעמד הבכורות במקדש עצמו אך בקרב המשפחות יש להם עדיין מעמד של קדושה. **טעמא דקרא:** קדושת הבכורות קיימת לעולם משום שתמותם, הכהנים, קיימת לעולם.
¹⁰⁷ **ספורנו.** כמו"כ הוסיף שרק בדור המדבר היה חיוב על הבכורות לפדות את עצמם בלוויים מכיוון שרק בדור המדבר הלוויים היו ראויים לכך.

¹⁰⁸ **רמב"ן:** התורה באה להדגיש שבחירת הלוויים לא נעשתה בהר סיני, ורק בחירת הכהנים, אהרון ובניו, הייתה בהר סיני, כאשר ה' ציווה את משה על בניית המשכן. על בחירת הלוויים צווה משה לאחר מכן במדבר סיני, לאחר הקמת המשכן.

¹⁰⁹ **אונקלוס. אה"ח:** (עפ"י דבריו בפרק ד' פסוק ב') הסיבה לשינוי שבין הלשון שנאמרה במניין בני ישראל "שאו" או "כי תשא" ללשון שנאמרה אצל הלוויים "פקוד" נובע מכך שבני ישראל נתנו כופר בשעת המניין, על ידי מחצית השקל, מה שאין כל הלוויים שלא נתנו כופר בשעת המניין, נאמר בהם "פקוד". **העמק דבר:** אין כלל קושיא על שינוי הלשון, שהרי כשנאמר נשיאת ראש הכוונה היא שיש לדעת בפירוט רב את מספרה של כל משפחה וכאשר כתוב "פקוד" הכוונה היא שצריך לדעת את המספר הכללי. כאן הציווי הוא לדעת את המספר הכללי של הלוויים ולכן נאמר "פקוד".

¹¹⁰ עיין בביאורנו לפרק א' פסוק ב'.

¹¹¹ עיין בביאורנו לפרק א' פסוק ב' ובשפתי חכמים על רש"י שם. **אברבנאל:** הסיבה שאצל הלוויים היה צורך להזכיר את שמות המשפחות מה שאין כן בבני ישראל היא משום שאצל הלוויים יש הבדל בין עבודתם של כל אחת מהמשפחות ואילו אצל שאר בני ישראל אין משמעות למשפחת הנפקד.

מבני חודש ומעלה. הסיבה שיש למנות את הלויים משעה שהם בני חודש ומעלה (בניגוד לשאר בני ישראל שנמנו מעת היותם בני עשרים ומעלה) היא מכיוון שבחודש הראשון להולדתם, אנחנו חוששים שמא התינוק הוא "נפלי", כלומר, אנחנו חוששים שמא הולד ימות, ולאחר חודש, כשאנחנו מבינים שלתינוק זה סיכוי טוב לחיות, אנחנו אומרים שהוא ראוי להיקרא שומר משמרת הקודש¹¹²: (טז) וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל פִּי יְקֹנֵק מִשֶּׁה מִנֵּה אֶת הַלְוִיִּים מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וּמַעְלָה עַל פִּי צִוּוּי ה',¹¹³ כְּאֲשֶׁר צִוָּה (משה מנה את הלוויים מבני חודש ומעלה) כמו שצווה על ידי ה': (יז) וַיְהִי אֱלֹהֵי בְנֵי לֵוִי בְּשִׁמְתָם גִּרְשׁוֹן וְקַהַת וּמֵרָרִי שְׁמוֹת בְּנֵי שֵׁל לֵוִי הֵיוּ גִרְשׁוֹן קַהַת וּמֵרָרִי¹¹⁴: (יח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי גִרְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבָנָי וְשִׁמְעִי שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת שִׁיצְאוּ מִבְּנֵי גִרְשׁוֹן הֵן מִשְׁפַּחוֹת לְבָנָי וְשִׁמְעִי: (ט) וּבְנֵי קַהַת לְמִשְׁפַּחְתָּם עֶמְרָם וַיִּצְהָר חֶבְרֹן וַעֲזִיָּאֵל אַרְבַּע הַמִּשְׁפָּחוֹת שִׁיצְאוּ מִקַּהַת הֵן עֶמְרָם, יִצְהָר, חֶבְרֹן וְעֹזִיאֵל: (כ) וּבְנֵי מֵרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם מַחְלִי וּמוֹשִׁי שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת שִׁיצְאוּ מִמֵּרָרִי הֵן מַחְלִי וּמוֹשִׁי, אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְבֵית אֲבֹתָם אֱלֹהֵם הֵם וְשִׁמְעִי לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחוֹת שֶׁבֵט לֵוִי לְפִי מִשְׁפַּחוֹתֵיהֶם¹¹⁵: (כא) לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלְבָנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי לְגִרְשׁוֹן נִפְקְדוּ מִשְׁפַּחוֹת לְבָנָי וְשִׁמְעִי,¹¹⁶ אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֹׁנִי אֱלֹהֵם הֵן הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁל בְּנֵי גִרְשׁוֹן שֶׁנִּמְנו¹¹⁷: (כב) פְּקֻדֵיהֶם מִנֵּיִן מִשְׁפַּחוֹת בְּנֵי גִרְשׁוֹן,¹¹⁸ בְּמִסְפָּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה מִסְפַּר הַזְּכָרִים שֶׁהֵיוּ בְּנֵי חֹדֶשׁ וּמַעְלָה (בבני גרשון),¹¹⁹ פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת מִנֵּיִן בְּנֵי גִרְשׁוֹן הֵיָה שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת (7,500) לֵוִיִּים¹²⁰: (כג) מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֹׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁבָּן יַחְנֹו מִשְׁפַּחוֹת גִּרְשׁוֹן יַחְנֹו מֵאַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן,¹²¹ יָמָה (מִשְׁפַּחוֹת בְּנֵי גִרְשׁוֹן) יַחְנֹו בְּצַד מַעֲרָב שֶׁל הַמִּשְׁכָּן¹²²: (כד) וַנִּשְׂאֵי בֵּית אָב לְגִרְשֹׁנִי אֶלִּיסָף בֶּן לֵאֵל הַנְּשִׂיאָה שֶׁהִיָה מִמוֹנֵה עַל מִשְׁפַּחוֹת בְּנֵי גִרְשׁוֹן הֵיָה אֶלִּיסָף בֶּן לֵאֵל¹²³: (כה) וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גִרְשׁוֹן בְּאֶהֱל מוֹעֵד

¹¹² **אונקלוס + רש"י** ומעין הסברו של רש"י כתב הא"ע. רש"י בהסבר נוסף על דרך המדרש כותב שבני לוי רגילים להימנות משעת היותם בבטן. **רשב"ם**: היות והלויים באים לפטור את הבכורות שנמנו מבן חודש ומעלה, כך הלויים היו צריכים להימנות מהיותם בן חודש ומעלה. **אוה"ח**: הסיבה שאין הבכורות צריכים להיפדות שוב היא מכיוון שהלויים כבר קמו תחתם לכל הדורות. **טעמא דקרא**: במנין זה נמנו גם הלויים שהיו בני ששים ומעלה. הראיה לכך היא שהמדרש אומר שיש ניקוד על אהרון כדי לומר שהוא לא נמנה יחד עם שאר הלויים, ואהרון עצמו היה בן 84 בשעת המנין, ואם כן מוכרחים לומר ששאר הלויים שהיו בגילו נמנו.

¹¹³ **אונקלוס. רש"י**: משה שאל את ה' איך הוא יכול להיכנס לתוך האוהלים של בני ישראל כדי לדעת את מניין התינוקות, ולכן, כאשר משה עמד על פתח האוהל, ה' אמר לו את מניין התינוקות. **טעמא דקרא**: אם ניתן לדעת את מספר הלויים ע"י בת קול, מדוע לא נמנו כל ישראל באותו אופן? לכן פירש שהכוונה היא רק לגבי התינוקות, הבת קול אמרה לו רק את מספר התינוקות אך את הלויים הגדולים משה עצמו מנה. בשם אביו כתב שלא משמע כן מלשון המדרש ולכן צריך לומר שהיה כאן ציווי מפורש שרק הלויים נמנו ע"י בת קול. **משך חכמה**: המספר אצל הלויים הוא מספר עגול ועיין באוצר מפרשי התורה בחלק המאמרים שם הארכנו לבאר את הדברים.

¹¹⁴ **אונקלוס. העמק דבר**: דגש התורה על "בשמותם" בא לומר שבני לוי הקפידו לשמר את השמות שלהם, בעוד שאר השבטים לא תמיד הקפידו על כך.

¹¹⁵ **אונקלוס.**

¹¹⁶ **רש"י וא"ע.**

¹¹⁷ **רש"י וא"ע.**

¹¹⁸ **אונקלוס.**

¹¹⁹ **אונקלוס.**

¹²⁰ **משך חכמה**: הסיבה שיש כאן כפילות "לפקודיהם" היא כדי לומר שחצי מסכום המנין היה למשפחת הלבני וחצי היה למשפחת השמע. **העמק דבר**: הסיבה לכפילות היא כדי לומר שהיה מוטל עליהם שני תפקידים (טעינת העגלות ונעילת שערים).

¹²¹ **א"ע.**

¹²² **אונקלוס.**

¹²³ **משך חכמה**: הסיבה שאצל גרשון לא כתוב "למשפחת הגרשוני" (בניגוד לנאמר אצל בני קהת ומררי) היא משום שמשפחת השמע נהרגה כולה כדברי רש"י בפרק כו' פס' יג'.

תפקיד בני גרשון באוהל מועד היה לשאת ולעשות את הדברים הבאים: ¹²⁴ (1) **הַמְשִׁבֵּן** (תפקיד בני גרשון היה לשאת את) היריעות התחתונות של המשכן (עשר יריעות שהיו עשויות שש משזר, תכלת, ארגמן ותולעת שני והיו באורך עשרים ושמונה אמות ורחבות ארבע אמות), (2) **וְהָאֵהָל** (וכן היה תפקידם של בני גרשון לשאת את) אחת עשרה יריעות עיזים שהיו מעל יריעות המשכן, (3) **מִכְסֵהוּ** (וכן היה תפקידם של בני גרשון לשאת את) שני המכסים שהיו מעל ליריעות העיזים. מכסה אחד היה עשוי מעורות אילים והמכסה השני היה עשוי מעורות תחשים, ¹²⁵ (4) **וּמִסַּדְּ פֶתַח אֵהָל מוֹעֵד** (וכן היה תפקידם של בני גרשון לשאת את) הוילון שהיה בפתח אוהל מועד: (כו) (5) **וְקַלְעֵי הַחֲצֵר** (וכן היה תפקידם של בני גרשון לשאת את) היריעות שהקיפו את חצר המשכן, (6) **וְאֵת מִסַּדְּ פֶתַח הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל הַמְשִׁבֵּן** (וכן היה תפקידם של בני גרשון לשאת את) המסד, הוילון שהיה בפתח שער חצר המשכן, **וְעַל הַמְזֻבַּח סָבִיב** הקלעים והמסד הקיפו גם את המזבח החיצון שהיה בחצר המשכן, ¹²⁶ (7) **וְאֵת מִיתְרָיו** (וכן היה תפקידם של בני גרשון לשאת את) מיתרי החצר, החבלים בהם היו קושרים את היריעות והקלעים ליתדות (אמנם בני מררי הם שהיו ממונים על המיתרים שהעמידו את העמודים), (8) **לְכָל עֲבֹדָתוֹ** וכן היו בני גרשון אחראים על קשירת היתדות למיתרים: ¹²⁷ (כו) **וְלִקְהַת מִשְׁפַּחַת הַעֲמֻרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרָנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֲזִיזָאִילִי** לקחת נפקדו ארבע משפחות: עמרם, יצהר, חברון ועוזיאל, ¹²⁸ **אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי** אלו הם משפחות קהת שנמנו: (כח) **בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֲדָשׁ וּמִעֲלָה** מספר הזכרים שהיו בני חודש ומעלה בבני קהת, **שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת** (מבני קהת נמנו) שמונת אלפים ושש מאות (8600) לויים שהיו בני חודש ומעלה, ¹²⁹ **שְׁמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ** בני קהת היו אחראים על נשיאת "משמרת הקודש", ארון הברית: ¹³⁰ (כט) **מִשְׁפַּחַת בְּנֵי קְהָת יַחֲנוּ עַל יַרְדֵּי הַמְּשָׁבֵן תִּימְנָה** משפחות בני קהת חנו בצד הדרומי של המשכן: ¹³¹ (ל) **וְנָשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי אֱלִיִּצְפָּן בֶּן עֲזִיזָאֵל** הנשיא שהיה ממונה על משפחות בני קהת היה אליצפן בן עוזיאל: (לא) **וּמִשְׁמֶרֶתם** תפקיד בני קהת היה לשאת ולעשות את הדברים הבאים: (1) **הָאָרֶן** (תפקיד בני קהת היה לשאת את) ארון הברית, (2) **וְהַשְּׁלֶחָן** וכן היה תפקידם של בני קהת לשאת את השולחן, (3) **וְהַמְּנֹרָה** וכן היה תפקידם של בני קהת לשאת את המנורה, (4) **וְהַמְזֻבָּחֹת** וכן היה תפקידם של בני קהת לשאת את שני המזבחות שהיו במשכן: מזבח הזהב (הפנימי) ומזבח הנחושת (החיצוני), ¹³² (5)

¹²⁴ רש"י בפס' ז'.

¹²⁵ א"ע.

¹²⁶ א"ע.

¹²⁷ דעת מקרא וכן נראה לי פירושו של הא"ע. רס"ג: הכוונה היא לשאר העבודות הקשורות לקלעים.

¹²⁸ רשב"ם (וכן כתב הרמב"ן לעיל): כאן רמוזים בניו של משה כפי הכותרת בתחילת הפרק.

¹²⁹ משך חכמה (בפס' כא'): אצל בני קהת לא נאמר "פקודיהם" משום שאהרון לא היה במניין.

¹³⁰ א"ע. מלבי"ם: כוונת התורה להדגיש שבמניין נמנו רק הלויים שעובדים בעבודות המוזכרות, והדבר אינו כולל את הכהנים שיצאו גם הם ממשפחת קהת.

¹³¹ אונקלוס. רש"י: מכאן למדו חז"ל אוי לרשע ואוי לשכנו, שהרי בני קהת חנו על הצד הדרומי של המשכן, ואילו דתן ואבירם ומאתיים וחמישים האנשים הצטרפו לקר (שהיה מבני קהת) למחלוקת על משה. א"ע: משפחות בני קהת הם המובחרות שבלויים, ולכן חנו בצד הימני. גרשון היה הבכור ולכן חנה במערב יחד עם מטה אפרים. מלבי"ם: הסיבה שאצל בני קהת נאמר "משפחות בני קהת" ואילו אצל המשפחות האחרות נאמר "משפחות הגרשוני" היא משום שאצל משפחת קהת לא כולם חנו באותו מקום, שהרי משה ואהרון חנו במזרח, וזאת בניגוד לשאר משפחות הלוייה שכולם חנו ביחד.

¹³² א"ע.

וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָהֶם (וכן היה תפקידם של בני קהת לשאת את) כלי הקודש, הכלים שהיו משתמשים בהם כדי לעבוד את עבודת המזבח ואת עבודת המנורה והשולחן (כמו מחתות ויעים), 6) וְהַמִּסְךָ (וכן היה תפקידם של בני קהת לשאת את) הפרוכת שהבדילה בין קדש הקדשים לקודש, 7) וְכָל עֲבֹדָתוֹ וכן היה על בני קהת להכין פרוכת חדשה בכל שנה¹³⁴: (לב) וְנָשִׂיא נְשִׂיאֵי הַלְוִי אֲלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרָן הַכֹּהֵן אֲלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרָן הָיָה מְמוֹנָה עַל כָּל נְשִׂיאֵי שֶׁבֶט לֹוי (אליסף בן לאל, אליצפן בן עוזיאל וצוריאל בן אביחיל),¹³⁵ פְּקֻדַת שְׁמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ תִּפְקְדוּ שֶׁל אֲלֶעָזָר הָיָה לְהִיּוֹת אַחֲרָאֵי עַל שׁוֹמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ, אֲלֶעָזָר הָיָה אַחֲרָאֵי עַל בְּנֵי שֶׁבֶט לֹוי שֶׁשְׁמָרוּ עַל הַמִּשְׁכָּן¹³⁶: (לג) לְמִרְרֵי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמּוֹשֵׁי לְמִרְרֵי נִפְקְדוּ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת: מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמּוֹשֵׁי, אֲלֶּהֶם מִשְׁפַּחַת מִרְרֵי אֵלֶּה הֵן מִשְׁפָּחוֹת מִרְרֵי שֶׁנִּמְנוּ: (לד) וּפְקֻדֵיהֶם מְנִיין מִשְׁפָּחוֹת בְּנֵי מִרְרֵי, בְּמִסְפָּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה מִסְפַּר הַזְּכָרִים שֶׁהָיוּ בְּנֵי חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה מִמִּשְׁפָּחוֹת מִרְרֵי, שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאָתָּים (מִמִּשְׁפָּחוֹת מִרְרֵי נִמְנוּ) שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאָתָּים (6200) זְכָרִים מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה: (לה) וְנָשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפַּחַת מִרְרֵי צוּרִיאֵל בֶּן אֲבִיחִיל הַנְּשִׂיאָה שֶׁהָיָה מְמוֹנָה עַל מִשְׁפָּחוֹת בְּנֵי מִרְרֵי הָיָה צוּרִיאֵל בֶּן אֲבִיחִיל, עַל יְרֵךְ הַמִּשְׁכָּן יַחְנוּ צַפְנָה בְּנֵי מִרְרֵי חָנוּ בְּצַד הַצַּפוֹנִי שֶׁל הַמִּשְׁכָּן: (לו) וּפְקֻדַת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מִרְרֵי תִּפְקְדוּ בְּנֵי מִרְרֵי הָיָה לְשֵׂאת אֶת הַדְּבָרִים הַבְּאִים: 1) קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן (תִּפְקְדוּ בְּנֵי מִרְרֵי הָיָה לְשֵׂאת אֶת) הַקְּרָשִׁים שֶׁשִּׁמְשׁוּ לְכוֹתְלֵי הַמִּשְׁכָּן, 2) וּבְרִיחָיו (וכן היה תפקידם של בני מררי לשאת את) בְּרִיחֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁחִיבְרוּ יוֹד קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן. בְּרִיחִים אֵלֶּה עָבְרוּ בְּתוֹךְ עוֹבֵי קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, 3) וְעַמֻּדָיו (וכן היה תפקידם של בני מררי לשאת את) עַמּוּדֵי הַמִּשְׁכָּן עֲלֵיהֶם הָיִיתָה תְלוּיָהּ הַפְּרוֹכֶת, 4) וְאֲדָנָיו (וכן היה תפקידם של בני מררי לשאת את) הָאֲדָנִים, הַתּוֹשְׁבוֹת בְּחֵן הָיוּ מַעֲמִידִים אֶת הַקְּרָשִׁים וְאֶת הַעַמּוּדִים, 5) וְכָל בְּלָיו וְכָל עֲבֹדָתוֹ כֵּן הָיוּ בְּנֵי מִרְרֵי אַחֲרָאִים לְשֵׂאת אֶת כָּלִי הָעֲבוּדָה שֶׁנִּצְרְכוּ לְהַקְּמֹת הַעַמּוּדִים וְהַקְּרָשִׁים, וּבְנֵי מִרְרֵי הָיוּ גַם אַחֲרָאִים בְּפוּעַל עַל הַקְּמַת

¹³³ רש"י. א"ע: הכוונה היא לזילון שהיה מונח בכניסה למשכן.

¹³⁴ העמק דבר וכתב שהיה בכך סגולה לעסק התורה כמו הארון עצמו. לפי הא"ע שמדובר בזילון הכניסה לאוהל מועד, המדובר על המיתרים שבהם העמידו את המסך.

¹³⁵ רש"י. אברבנאל: אלעזר היה אחראי רק על בני קהת ואילו איתמר הוא שהיה ממונה על בני גרשון ומררי. אלעזר הוזכר כאן בתור נשיא הנשיאים כדי לומר שהוא היה עוסק בעבודות הקדושות של בני קהת, אך בפועל מי שהיה ממונה על בני גרשון ומררי היה איתמר. מכאן מובן גם מדוע התורה לא המתינה עד להזכרת נשיא בני מררי ורק לאחר מכן לכתוב שאלעזר היה הנשיא שהיה ממונה עליהם, משום שבפועל היה איתמר ממונה עליהם. אמנם איתמר לא נמנה יחד עם בני גרשון ומררי משום שהוא עצמו לא היה נושא שום דבר, בניגוד לאלעזר שנשא את שמן המשחה ואת שאר הדברים המוזכרים. בהסבר נוסף כתב אברבנאל שאליצפן הוא שהיה נשיא בני קהת, אלא שהתורה רצתה להסביר מדוע לא התרעם קרח על נשיאותו של אליצפן ולכן כתבה התורה שהסיבה היא שאלעזר היה הנשיא שהיה ממונה על גבי אליצפן. טעמא דקרא: לאלעזר היו שני תפקידים ולכן הוא הוזכר גם בתור נשיא נשיאי לוי וגם בתור אדם שהיה לו חלק מעבודת המשכן. מכאן, שהיה על אלעזר גם דין לוי וגם הוא נפסל בשנים, בניגוד לכהנים שאינם נפסלים בשנים.

¹³⁶ דעת מקרא. העמק דבר: הכוונה כאן היא לסיבה – הסיבה שאלעזר היה ממונה על כל הנשיאים היא משום שהוא היה אחראי על העבודות הכי חשובות במשכן מבין הלויים: נשיאת כלי המשכן.

¹³⁷ רש"י: הסיבה שאצל בני מררי כתוב "ופקודת" למרות שמילה זו לא נאמרה אצל בני גרשון וקהת היא משום שהייתה לנו ה"א לומר שבני מררי קיבלו את תפקידם כבדרך אגב, שהרי כל מה שנשאר להם לשאת הם רק קרשי המסך. לכן באה התורה ואמרה שגם כאן הייתה "פקודת", גם כאן בני מררי קיבלו את המינוי על הדברים האלה, ואין הדבר רק משום שזה מה שנשאר להם לשאת. מלבי"ם: הסיבה שכתוב "ופקודת" היא לומר שלכל קרש היה אדם מיוחד שהיה ממונה על נשיאתו.

העמודים והקשרים בשעת בניית המשכן¹³⁸: (לז) 6) **וְעַמְדֵי הַחֲצַר סָבִיב** (וכן היה תפקידם של בני מררי לשאת את) עמודי החצר, העמודים עליהם היו תלויים הקלעים שהקיפו את החצר, 7) **וְאֲדָנֵיהֶם** (וכן היה תפקידם של בני מררי לשאת את) התושבות בהן היו מעמידים את עמודי החצר, 8) **וַיִּתְּדָתֶם** (וכן היה תפקידם של בני מררי לשאת את) היתדות שהיו תוקעים בתוך האדמה כדי להעמיד את הקלעים, 9) **וַיְמִיתֵיהֶם** (וכן היה תפקידם של בני מררי לשאת את) המיתרים, החבלים בהם היו קושרים את העמודים ליתדות¹³⁹: (לח) **וְהַחֲנִים לְפָנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה** האנשים שהיו חונים לפני המשכן, בחלקו המזרחי, לְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה אֵלֶּה הֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ חוֹנִים בְּצֵדוֹ הַמִּזְרָחִי שֶׁל הַמִּשְׁכָּן,¹⁴⁰ **מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וּבְנָיו מִשָּׁה**, אהרון ובניו (היו חונים בצדו המזרחי של המשכן), **שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** בני שבט לוי היו שומרים את משמרת המקדש בכך שהיו מונעים מבני ישראל להיכנס אל תוך המשכן, **וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמֵת** לוי ששינה מהתפקיד שהוטל עליו, חייב מיתה. ללויים היו שתי תפקידים במשכן ובמקדש: משוררים (לשיר) ושוערים (לשמור על השערים). התורה כאן אומרת שלוי שבמקום לשיר, הלך לשמור על השערים, חייב מיתה¹⁴¹: (לט) **כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מִשָּׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי יִקְוֶה לְמִשְׁפַּחְתָּם** סך כל, מניין בני שבט לוי שמנו משה ואהרון על פי ציווי ה', (כאשר כל משפחה נמנתה גם לחוד),¹⁴² **כָּל זָכָר מִבְּנֵי חֲדָשׁ וּמֵעֶלְהָ שָׁנִים וְעֹשְׂרִים אֶלְפֵי** סך כל הזכרים שהיו בני חודש ומעלה שנמנו היה עשרים ושניים אלף (22,000) לויים¹⁴³: (מ) **וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֶל מִשָּׁה ה' אָמַר אֵל מִשָּׁה**:¹⁴⁴ **פָּקַד כָּל בְּכֹר זָכָר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי חֲדָשׁ וּמֵעֶלְהָ** (ה' אמר אל משה) עליך למנות מבני ישראל את מספר הבכורות הזכרים שהם בני חודש ומעלה,¹⁴⁵ **וְשָׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם** אתה (משה) תמנה את מספר השמות שיתנו לך בכורות בני ישראל. כל

¹³⁸ דעת מקרא.

¹³⁹ בפירוש העמק דבר חידש שהיו מיתרים שהיו קשורים לעמודים ומיתרים שהיו קשורים ליריעות ולאחר מכן היו קושרים את המיתרים זה לזה.

¹⁴⁰ **העמק דבר**: טעם הכפילות "קדמה" ו"מזרחה" הוא משום שמשה ואהרון היו יושבים לפעמים ממש בתוך חצר המשכן ולפעמים היו יושבים מחוץ לחצר המשכן, וכך כל אחד מהמילים מתאר מקום אחר בו היו יושבים משה ואהרון. ועיין בביאורינו בפרק ב' פסוק ג' שגם שם הייתה כפילות מעין זו. **מלבי"ם**: אין כאן בכלל כפילות. התורה רצתה לומר שבניגוד לכל הלויים שחנו מסביב למשכן ושהיה מרחק בינם למשכן של אלף אמה, הרי שמשה אהרון ובניו חנו סמוך לאוהל מועד בכיוון המזרחי, כדי למנוע מאנשים להיכנס למשכן כשהדבר אסור להם.

¹⁴¹ **גמרא** מסכת ערכין דף יא' עמוד ב'. **א"ע**: אדם זר שהיה נכנס למשכן, דינו מוות, ותפקיד הלויים היה לשמור מסביב כדי למנוע מזרים להיכנס למשכן.

¹⁴² **רש"י**: סיבת הניקוד על אהרון היא מכיוון שאהרון לא נכלל במניין הלויים. **מלבי"ם**: פדיון הבכורות שהיו לויים היה ג"כ ע"י אהרון ולכן מוזכר כאן אהרון יחד עם משה.

¹⁴³ אם מחברים את מספר הלויים שבכל שבט, נגיע אל סכום כולל של 22,300 לויים. **רש"י**: אותם 300 יתירים היו בכורות בעצמם, ואינם צריכים פדיון. **א"ע**: התורה עיגלה את המאות, אך דחה זאת מפני שמספר העודפים הוא פחות משלוש מאות ובכל זאת לא עיגלה התורה את הלויים הנותרים הללו. לכן פירש הא"ע כרש"י.

בטעם למספר המועט בבני לוי כתב הרמב"ן שני הסברים: א. מכיוון שיעקב קיללם. ב. מכיוון שמי שלא היה בשעבוד לא היה מתרבה כמו שאר עם ישראל. **אוה"ח** הקשה על דברי הרמב"ן שלאחר מכן ראינו שבני שבט לוי התרבו יותר. כמו"כ יש דעה שבני" הגיעו למספר של שישים ריבוא עוד לפני שיעקב מת. לכן הסביר אוה"ח שהטעם לכך הוא משום שבני לוי גירשו את נשותיהם במצרים. **הכלי יקר** הסביר שה' משרה את שכינתו על מספר מועט של 22,000, ודבר זה למדנו מכאן.

¹⁴⁴ **רש"י**: הסיבה שכתוב כאן "ויאמר" ולא כתוב כאן "וידבר" הוא משום שכל עניין הפדיה היא רק מעשה משלים למה שנקבע כבר. החלפת הבכורות בלויים נקבעה כבר, ועתה יש רק אמירת פרט קטן ומעשה חד פעמי כדי להמחיש את ההחלפה שנקבעה.

¹⁴⁵ **אונקלוס. רש"י**: הטעם שהציווי הוא על בן חודש ומעלה הוא משום שאז הם יצאו מכלל נפלים. **משך חכמה**: הסיבה שכתוב "לבני ישראל" ולא כתוב "מבני ישראל" היא משום שבמדבר לא נהג הדין שלויה לשילדה לישראל

בכור היה נותן מחצית השקל, ועל ידי מניין השקלים, היה משה יודע את מספרם של הבכורות¹⁴⁶: (מא) וְלִקְחֶתָּהּ אֶת הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יִקְוֶה עֲלֶיךָ (משה) לְקָרֵב לִפְנֵי, שאני ה', את הלוויים,¹⁴⁷ תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (תקרב לפני את הלוויים) במקום הבכורות של בני ישראל,¹⁴⁸ וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבֵהֶמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכן בכורות הבהמות של הלוויים יפדו את בכורות הבהמות של בני ישראל. הבכורות של בהמות בני ישראל היו קדושים, ולכן היה צריך שבהמות הלוויים יוקדשו במקום בהמות שאר בני ישראל. אמנם, כל בהמה של לוי פדתה כמה בהמות בכור של אנשים מישראל, וכך לא הפסידו הלוויים בהמות רבות. כמו כן הסבירו חז"ל שהפדיון היה על בכורות החמורים של בני ישראל ולא על הבהמות הטהורות של בני ישראל: כל בכור בהמה של בני ישראל נפדה על ידי שה של הלוויים,¹⁴⁹ (מב) וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק אֹתוֹ אֵת כָּל בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁה סָפַר אֵת כָּל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁבְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהִ' צִוּוּהוּ אוֹתוֹ¹⁵⁰: (מג) וַיְהִי כָּל בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וּמַעְלָה לְפַקְדֵיהֶם שָׁנִים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאָתַיִם מְנִיין כָּל הַבְּכוֹרוֹת הַזֹּכְרִים בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שֶׁנִּמְנוּ עַל יְדֵי נְתִינַת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל הִיָּה עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף מֵאָתַיִם שְׁבַעִים וּשְׁלוֹשָׁה (22,273): (מד) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (מה) קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ה' אמר אל משה) עֲלֶיךָ לְקָרֵב אֶת הַלְוִיִּים בְּמִקוֹם הַבְּכוֹרוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,¹⁵¹ וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמַתָּם וכן עֲלֶיךָ (משה) לַפְדוֹת אֶת הַבְּכוֹרוֹת

בנה פטור מחמישה סלעים, שהרי במדבר עוד לא התקדשו הלוויים בקדושת לוי. רק לאחר מכן התקדשו הלוויים בקדושת לוי באופן שולד של לוי שנוולד מישראל יהיה פטור מפדיון. לכן כתבה התורה "לבני ישראל" לומר שגם אם אימו לוי או כהנת, הוא עדיין חייב פדיון.

¹⁴⁶ כך על פי באורנו בכל מקום בעניין המפקד "ושא את מספר שמתם". אולם, רש"י הסביר שהכוונה כאן היא אמירת השמות ממש בשעת המפקד כדי להדגיש לכל בכור שהוא לא מילא את תפקיד הבכור בחאר העגל. הבכור היה אמור למנוע ממשפחתו מלחטוא, ועתה בשעת העברת הבכורות ממעלתם, רצתה התורה להדגיש לכל בכור את כשלונו על ידי הזכרת שמו בשעת המפקד. **טעמא דקרא:** כאן היו מוכרחים לרשום את השמות על גבי פתקים כדי שיוכלו לדעת מיהם הבכורים ולדעת את שמותיהם לקראת ההגדרה שקבעה מי יפדה על ידי לוי ומי על ידי חמישה סלעים. **העמק דבר:** אצל הבכורות היה אמנם חשש נגף (בניגוד ללוויים) ולכן היו חייבים לרשום את שמותיהם על הפתקים. לעומת זאת במקדש של כלל ישראל היה חשש שיהיו אנשים שירצו לזייף את המפקד (שהרי כל בכור הוצמד ללוי), ולכן נאמר שם "לגלגלתם", כלומר: כל אחד היה חייב להגיש את הפתק שלו. כאן לא היה חשש לזיוף וממילא היה מותר שלא כל אחד יגיש את הפתק שלו ישירות למשה.

מלבי"ם: אצל הבכורות לא השתמשו בחצאי שקלים משום שלאחר מכן הבכורות פדו את עצמם.
¹⁴⁷ **אונקלוס. אוה"ח:** הטעם שנאמר כאן "לפני ה'" הוא כדי לומר שלמרות שלעתיד לבא העבודה לא תהיה על ידי הלוויים, הרי שללוויים עדיין יהיה מעמד לפני ה'. כשם ששמו של ה' לעולם ועד, כך מעמד הלוויים אצל ה' הוא לעולם ועד, למרות שעתידיה העבודה לחזור לבכורות. **העמק דבר:** הכוונה היא שמשה רבינו היה חייב לגשת לכל בכור ולומר לו בדיוק מיהו הלוי שפדה אותו. כמו"כ אין כאן עיקר מקרא זה, והסיבה שהתורה כתבה זאת כאן היא כדי לומר שהיה צורך להצמיד את הלוויים לבכורות. **אזנים לתורה:** כאן הכוונה היא ללקיחה בדברים, לשכנוע הלוויים להיפדות במקום הבכורות, ולכן נאמר כאן "אני ה'" כדי לשכנעם שהם הקורבו לשם עבודת ה'. ואילו בפס' מה' הכוונה היא לציווי לקיחת הלוויים בפועל.

¹⁴⁸ **אונקלוס.**

¹⁴⁹ **א"ע + רש"י.** ההכרח לומר שמדובר בבכור חמור הוא משום שבשאר הבהמות הבכורות גם הבכורות של בהמות הלוויים היו קדושים בקדושת בכור ולא ייתכן שהם פדו את הבהמות האחרות כאשר הם בעצמם קדושים בקדושת בכור.

¹⁵⁰ **אונקלוס. העמק דבר:** הכוונה במה שהתורה כתבה שמשה עשה את המניין עפ"י ציווי ה' משמעו שמשה הקפיד על כל ההלכות הנוגעות בהחלפה, גם ההלכות שמקורן בתושבע"פ ושנראה שהן סותרות את לשון הפסוק. לפי מש"כ בתורה שבכתב הייתי אומר שגם בכורות הלוויים צריכים פדיון אך לפי תושבע"פ משמע שהם פודים את עצמם.

¹⁵¹ **אונקלוס.** בטעם החזרה בפסוק זה על הנאמר בפסוק מא' נחלקו המפרשים: א"ע: הכוונה כאן היא שכאשר יבואו לבצע את החלפה, יתברר שיש בכורות עודפים. יש מפרשים שהסבירו שפס' מא' הוא נתינת טעם למה צריך למנות את הבכורות, ואילו הציווי עצמו הוא בפסוק זה. **מלבי"ם:** בפסוק יא' יש מעין הגדת העתיד שבעתיד יהיה משה צריך לקחת את הבכורות ואילו כאן הכוונה היא לציווי עצמו. **אזנים לתורה:** כאן הכוונה היא לעצם הלקיחה ממש ואילו בפס' מא' הכוונה היא לשכנוע הלוויים להיפדות במקום הבכורות.

החמורים של בני ישראל על ידי בהמות הלויים: יש לקחת מספר בכורות של חמורים של בני ישראל ולפדות אותם על ידי שה של לוי: מספר חמורים נפדו על ידי שה אחד, וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יִקְוֶה הַלְוִיִּים יִשְׁמְשׁוּ לִפְנֵי, לפני ה' ¹⁵²: (מו) וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֵשָׁה וְהַשְּׁבַעִים וְהַמָּאֲתָיִם אֶת מֵאֲתָיִים שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה (273) הַבְּכוֹרוֹת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁצִיכִים לְהִיפְדוֹת (הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָיוּ עוֹדִפִּים עַל מִסְפַּר הַלְוִיִּים), ¹⁵³ הָעֹדֵפִים עַל הַלְוִיִּים מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הַסִּיבָה שֶׁמֵּאֲתָיִים שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה בְּכוֹרוֹת אֵלֶּה צִיכִים לְהִיפְדוֹת הֵיא) מִכְיוּן שֶׁהֵם יִתְרִים עַל מִסְפַּר הַלְוִיִּים. הַלְוִיִּים הָיוּ עֹשְׂרִים וּשְׁנָיִם אֶלֶף (22,000), וְהָיוּ מֵאֲתָיִים שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה בְּכוֹרוֹת יִתְרִים עַל עֹשְׂרִים וּשְׁנָיִם אֶלֶף (שֶׁהָיוּ מִסְפַּר הַבְּכוֹרוֹת הָיָה עֹשְׂרִים וּשְׁנָיִם אֶלֶף מֵאֲתָיִים שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה), וְהַבְּכוֹרוֹת הָעוֹדֵפִים עַל הַלְוִיִּים הָיוּ צִיכִים פְּדוּיָן ¹⁵⁴: (מו) וְלִקְחַתְּ חֲמִשָּׁתַּת חֲמִשָּׁתַּת שְׁקָלִים לְגִלְגָּלֶת אֶתֶּה (מִשָּׁה) תִּיקַח לְכָל גּוֹלְגוֹלֶת שֶׁל מֵאֲתָיִים שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה (273) הַבְּכוֹרוֹת, חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים. מִכָּל אֶחָד מִמֵּאֲתָיִים שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה הַבְּכוֹרוֹת, אֶתֶּה (מִשָּׁה) תִּיקַח חֲמִישָׁה שְׁקָלִים, ¹⁵⁵ בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּיקַח חֲמִשָּׁתַּת הַשְּׁקָלִים שֶׁתִּיקַח יֵהִיוּ בְּשֶׁקֶלִי קוֹדֶשׁ, ¹⁵⁶ עֹשְׂרִים גְּרָה הַשְּׁקָל עֲרָכוּ שֶׁל הַשְּׁקָל הוּא עֹשְׂרִים (20) גְּרָה. הַגְּרָה הֵיא מִטְבַּע קִטְנָה יוֹתֵר מֵהַשְּׁקָל (כְּמוֹ שִׁישׁ מֵאָה אֲגוּרוֹת בְּכָל שְׁקָל שֶׁל יִמִּינוּ): (מח) וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו אֶת הַכֶּסֶף שֶׁאֶתֶּה (מִשָּׁה) תֹּאסוֹף מֵהַבְּכוֹרוֹת, אֶת חֲמִשָּׁתַּת הַשְּׁקָלִים שֶׁתִּגְבֶּה מִכָּל אֶחָד מִמֵּאֲתָיִים שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה הַבְּכוֹרוֹת, תִּיתֵן לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו הַכֹּהֲנִים, פְּדוּיֵי הָעֹדֵפִים בָּהֶם (תֵּן לְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת) הַכֶּסֶף שֶׁהוּא פְּדוּיֵן הַבְּכוֹרוֹת שִׁיתְרִים עַל הַלְוִיִּים ¹⁵⁷: (מט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֹדֵפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּים מִשָּׁה לִקַּח מֵאֵת הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָיוּ יִתְרִים עַל הַלְוִיִּים אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִן ¹⁵⁸: (נ) מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקַּח אֶת הַכֶּסֶף מִשָּׁה לִקַּח אֶת הַכֶּסֶף מֵאֵת הַבְּכוֹרוֹת שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וְשִׁלְשׁ מֵאוֹת וְאַלְף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ בְּסֶךְ הַכֹּל גְּבַה מִשָּׁה מֵהַבְּכוֹרוֹת אֶלֶף שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה (1365) שְׁקָלִי קוֹדֶשׁ. כְּדִי לְהַחֲלִיט עַל אֵלוֹ בְּכוֹרוֹת מוֹטֵל לְפִדוֹת אֶת עֲצָמָם, כֹּתֵב מֹשֶׁה רִבִּינוֹ עֹשְׂרִים וּשְׁנָיִם אֶלֶף פְּתָקִים עֲלֵיהֶם הֵיא כְּתוּב "בֶּן לוֹי", וְעַל מֵאֲתָיִים שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה פְּתָקִים כְּתוּב "חֲמִשָּׁתַּת שְׁקָלִים". מִי שֶׁהוֹצִיא פְּתָק שֶׁהֵיא כְּתוּב עֲלָיו "בֶּן לוֹי", לֹא הֵיא חַיִּיב לְפִדוֹת אֶת עֲצָמוֹ, וְאֵילוֹ מִי שֶׁהוֹצִיא פְּתָק עֲלָיו הֵיא כְּתוּב "חֲמִשָּׁתַּת שְׁקָלִים", הֵיא חַיִּיב לְפִדוֹת עֲצָמוֹ בְּחֲמִישָׁה שְׁקָלִים ¹⁵⁹: (נא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִשָּׁה נֵתֵן לְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת הַכֶּסֶף שֶׁל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁפָּדוּ אֶת עֲצָמָם, עַל פִּי יִקְוֶה (מִשָּׁה נֵתֵן לְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִן) עַל פִּי צִוּיֵי שֶׁל ה', ¹⁶⁰ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֶה אֶת מֹשֶׁה (מִשָּׁה פָּדָה אֶת הַבְּכוֹרוֹת) כְּמוֹ שֶׁהִי צִוּוּה אֹתוֹ לַעֲשׂוֹת:

¹⁵² **אונקלוס. משך חכמה:** מכאן ראה לשיטת חז"ל שתשמישי קדושה קדושים ואילו תשמישי דתשמישי אינם קדושים. הכהנים היו תשמישי קדושה ולכן הם קדושים ואילו הלוויים שהם תשמישי דתשמישי אינם קדושים. לכן, בשעת המשאות, היו בני קהת מכסים את הכלים כדי שהם יהיו תשמישי דתשמישי בעוד שאת שאר חלקי המשכן לא היה צריך לכסות משום שהבגדים היו תשמישי דקדושה והלוויים שנשאו אותם היו תשמישי דתשמישי אך בני גרשון ומררי שנשאו את חלקי המשכן על עגלות, העגלות היו תשמישי קדושה והלוויים עצמם היו תשמישי דתשמישי. הלכך, למתנות כהונה משום שהכהנים עצמם קדושים ולכן אסור לאכול מתנות כהונה בטומאה, אך מתנות לוייה אינם קדושים, שהרי הלוויים עצמם אינם קדושים, ולכן מותר לאכול מתנות לוייה בטומאה.

¹⁵³ רש"י.

¹⁵⁴ אונקלוס + רש"י.

¹⁵⁵ אונקלוס.

¹⁵⁶ אה"ח: שקל קודש הוא כפול.

¹⁵⁷ אונקלוס.

¹⁵⁸ אונקלוס.

¹⁵⁹ רש"י.

¹⁶⁰ אונקלוס.

במדבר פרק ד

(א) וַיְדַבֵּר יְקוֹק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן ה' דיבר אל משה ואהרן (בגלל שאהרון ובניו הם המעמיסים את בני קהת במשאם, היה הדיבור גם אל אהרון),¹⁶¹ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן: (ב) נָשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קֹהֵת מֵתוֹךְ בְּנֵי לְוִי קַבַּל אֶת מִנְיַן בְּנֵי קֹהֵת מֵתוֹךְ כָּל שִׁבְט לְוִי, תִּמְנַה אֶת מִבְּנֵי בְנֵי לְוִי אֶת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי קֹהֵת,¹⁶² לְמִשְׁפַּחָתָם יֵשׁ לְדַעַת אֶת הַיִּיחֹס שֶׁל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי קֹהֵת, לְבֵית אֲבֹתָם יִיחֹס כָּל אָדָם מִבְּנֵי קֹהֵת הוֹלֵךְ אַחֵר אַחֵר. אִם שָׁמְעוּן מִבְּנֵי קֹהֵת הַתַּחֲתוֹן עִם דִּינָה מִמִּשְׁפַּחָה אַחֶרֶת, הַבֵּן שִׁיּוּלַד לֵהֶם הוֹלֵךְ אַחֵר שָׁמְעוּן לְעַנְיִין יִיחֹס וְהוּא נֹחֵשֶׁב גַּם כֵּן לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי קֹהֵת: (ג) מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה וְעַד בְּנֵי חֲמִישִׁים שָׁנָה יֵשׁ לַמְּנוֹת אֶת בְּנֵי קֹהֵת בַּקְּבוּצָה הַגִּילִים שֶׁבֵּין שְׁלוּשִׁים שָׁנָה וְעַד חֲמִישִׁים שָׁנָה. הַסִּיבָה שֶׁצָּרִיךְ לַמְּנוֹת דוּקָא אֶת קְבוּצַת הַגִּילִים הַזֹּאת הִיא מִכִּיוּן שֶׁבְּגִילִים אֱלוֹ, אָדָם נִמְצָא בְּשִׂיא כּוֹחוֹ, וְכֵן יִכְלוּ בְּנֵי קֹהֵת בְּגִילִים אֱלֹהִים לְשִׂאת אֶת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן (וְכֵן הַדִּין בְּשֵׂאֵר מִשְׁפַּחוֹת הַלְוִיָּה),¹⁶³ כָּל בָּא לְצַבָּא לְעִשׂוֹת מְלָאכָה בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד (יֵשׁ לַמְּנוֹת אֶת בְּנֵי קֹהֵת בַּקְּבוּצָה הַגִּילִים שֶׁבֵּין שְׁלוּשִׁים שָׁנָה וְעַד חֲמִישִׁים שָׁנָה) הַיּוֹת וּבְנֵי קֹהֵת בְּגִילִים אֱלוֹ הֵם שְׂבָאִים "לְצַבָּא", הֵם אֱלֹהִים שִׁבּוּאוֹ לְעַבּוֹד עֲבוּדָה בְּמִשְׁכָּן וּלְשִׂאת אֶת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן.¹⁶⁴ (ד) זֹאת עֲבַדְתָּ בְּנֵי קֹהֵת בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד זוֹהִי הָעֲבוּדָה עֲלֵיהֶם הָיוּ מִמוּנִים בְּנֵי קֹהֵת,¹⁶⁵ קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים בְּנֵי קֹהֵת הָיוּ מִמוּנִים לְשִׂאת אֶת הַדְּבָרִים הַמְּקוּדָשִׁים בְּיֹתֵר בְּמִשְׁכָּן: הָאֲרוֹן, הַשּׁוּלְחָן, הַמִּנְרָה, הַמְּזֻבְחוֹת, הַפְּרוֹכֹת וְכֵלֵי הַשֶּׁרֶת.¹⁶⁶ (ה) וּבָא אֶהֱרֹן וּבְנָיו בְּנִסְעֵ הַמַּחֲנֶה בְּשַׁעַת שִׁישׁ לְהַתְּחִיל לְלַכֵּת מִמְּקוֹם הַחֲנִיּוּה, וְצָרִיךְ לְפָרֵק אֶת הַמִּשְׁכָּן, אֶהֱרֹן וּבְנָיו הַכֹּהֲנִים יִכְנָסוּ לְתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן (לְצוּרֵךְ כִּיסוּי הַכֹּלִים כְּפִי שֶׁנֶּאֱמָר).¹⁶⁷ אִמְנָם, יֵשׁ לְהַדְּגִישׁ שֶׁרֵךְ לְאַחַר שֶׁהֶעֱנַן עָלָה כְּדִי לְהוֹרוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַתְּחִיל אֶת הַמִּסְעָ, הִיא מוֹתֵר לְכַהֲנִים לְהִיכָנֵס לְקֹדֶשׁ

¹⁶¹ חזקוני.

¹⁶² אונקלוס. א"ע: הסיבה שהמניין התחיל דווקא בבני קהת היא בגלל מעלתם של משה ואהרון. אה"ח: "מתוך בני לוי" היינו שלמרות שקהת היה האמצעי שבבניו של לוי, עדיין הוא שנמנה ראשון וקיבל את העבודה החשובה יותר של נשיאת כלי המשכן.

¹⁶³ רש"י. אלשיך: הטעם שהלויים נמנו מגיל שלשים הוא משום שהם באים אל הקודש ועליהם להגיע למדרגת שלמות גבוהה יותר משאר בני ישראל שנמנו מגיל עשרים. הרב משה פיינשטיין: בני קהת נמנו מגיל שלשים ועד גיל חמישים למרות שהם לא היו צריכים כח לשאת את משאם, שהרי הארון נושא את נושאו, כדי לומר לנו שיש צורך בכח ובהשקעה כדי לקיים את מצוות התורה, למרות שניתן להגיע לאותם הישגים גם ללא הכח. לדוגמה: אדם שטרח כדי למצוא לעצמו לולב, יש מעלה למצוא למרות שניתן לקיים את מצות לולב גם ללא טורח.

¹⁶⁴ אונקלוס + א"ע. אה"ח: הסיבה לשינוי מהנאמר בבני גרשון ומררי, שם נאמר "לעבוד עבודה" היא כדי לרמוז לנו שבני קהת לא היו ממש עובדים, שהרי הארון היה נושא את נושאו. הסבר נוסף שכתב הוא שלבני קהת היה סדר מיוחד בנשיאת הכלים לכבוד הארון, והסדר הוא הנחשב לעשייה. העמק דבר: בכל מקום כתוב "כל הבא לצבא" וכאן כתוב "כל בא לצבא". טעם השינוי הוא משום שלא כל אחד היה ראוי לעבוד בעבודת בני קהת, והיו מהם רבים שלא עבדו בעבודות משום שהם פחדו שהארון יכלה בהם. אזנים לתורה: הטעם להבדל בין המניין של בני"שם נאמר "כל יצא צבא" ואילו כאן כתוב "כל בא לצבא" הוא משום שמי שנלחם, יש דיני תורה שהותרו לו (כמו אשת יפת תואר) ולכן הוא נחשב שהוא יוצא לחלק מהדברים מהתורה, ואילו כאן שביאתם היא לשם קדושה ומכאן כן מוטלים עליהם מצוות רבות נוספות, כתוב "בא לצבא".

¹⁶⁵ אונקלוס. העמק דבר: הדגש על המילה "זאת" היא כדי לומר שאלה מבני קהת שלא רצו לשאת את הארון, לא קיבלו תפקיד אחר, והם לא היו יכולים להשתתף יחד עם בני גרשון ומררי במשאם.

¹⁶⁶ רש"י. א"ע: מכליל בגדר "קדש הקדשים" רק את הארון.

¹⁶⁷ רש"י.

הקדשים, ¹⁶⁸ וְהִרְדּוּ אֶת פְּרֻכַת הַמִּסֶּדֶךְ הַכֹּהֲנִים יוּרִידוּ אֶת פְּרוּכַת הַמִּסֶּדֶךְ שֶׁהַבְדִּילָה בְּמִשְׁכַּן בֵּין הַקֹּדֶשׁ לַקֹּדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, ¹⁶⁹ וְכִסּוּ בָּהּ אֶת אֶרֶץ הָעֵדֻת הַכֹּהֲנִים יִכְסּוּ אֶת אַרְוֹן הַבְּרִית בְּפְרוּכַת הַמִּסֶּדֶךְ ¹⁷⁰: (ו) וְנִתְּנוּ עָלָיו כִּסּוּי עוֹר תַּחֲשׁוּ עַל הַכִּסּוּי הָרֵאשׁוֹן בּוּ יִכּוּסֶה אַרְוֹן (שְׁכָאמּוֹר, הִיָּה פְרוּכַת הַמִּסֶּדֶךְ), יֵשׁ לַתַּת מַכְסָּה נוֹסֵף שֶׁעָשׂוּי מְעוֹר שֶׁל חִיָּה שֶׁנִּקְרָאת תַּחֲשׁוּ. ¹⁷¹ הַתַּחֲשׁוּ הִיָּה חִיָּה שֶׁחִיֵּיתָהּ רַק בְּזִמְנָן בְּנֵיִת הַמִּשְׁכָּן, וּפְרָשׁוּ בְּגָד כָּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמְעָלָה עַל שְׁנֵי הַכִּסּוּיִים הָרֵאשׁוֹנִים, יִפְרְסוּ הַכֹּהֲנִים כִּסּוּי שְׁלִישִׁי: בְּגָד שֶׁכּוֹלוּ עָשׂוּי מִצְמֵר שֶׁצְבוּעַ בְּדָם הַחִילּוֹזוֹן (הַצְמֵר נִצְבַּע בְּדָם הַחִילּוֹזוֹן לִפְנֵי שֶׁאֲרָגוּ אוֹתוֹ לְבָגָד). ¹⁷² כֵּךְ יוּצָא שֶׁאַרְוֹן הִיָּה מְכּוּסָּה בְּשִׁלּוּשָׁה מַכְסִּים: הַפְּרוּכַת, מַכְסָּה עוֹר הַתַּחֲשׁוּ וּבְגַד הַתְּכֵלֶת, וְשָׁמוּ בְּדָיו לְאַחַר כִּסּוּי אַרְוֹן, הַכֹּהֲנִים יִשְׁמּוּ אֶת הַבְּדִים, מוֹטוֹת אַרְוֹן, עַל כְּתָפֵי נוֹשְׂאֵי אַרְוֹן ¹⁷³: (ז) וְעַל שְׁלַחַן הַפָּנִים יִפְרָשׁוּ בְּגָד תְּכֵלֶת הַכֹּהֲנִים יִפְרְסוּ בְּגָד מִצְמֵר הַצְבוּעַ בְּדָם הַחִילּוֹזוֹן עַל גְּבִי שׁוֹלְחָן הַפָּנִים, ¹⁷⁴ וְנִתְּנוּ עָלָיו אֶת הַקְּעֵרֶת וְאֶת הַכַּפֹּת וְאֶת הַמְּנַקִּיֹּת וְאֶת קִשׁוֹת הַנֶּסֶךְ מְעַל לְכִסּוּי בְּגַד הַתְּכֵלֶת, יֵשׁ לְשִׁים אֶת כְּלֵי הַשׁוֹלְחָן. הַקְּעֵרֹת הֵן הַתְּבִנּוּת בְּהֵן הִיוּ אוֹפִים אֶת לֶחֶם הַפָּנִים. הִיוּ שְׁנֵי סוּגִים שֶׁל תְּבִנּוּת. הַסּוּג הָרֵאשׁוֹן הִיָּה עָשׂוּי מְבַרְזֵל וְבוּ הִיוּ אוֹפִים אֶת לֶחֶם הַפָּנִים. סוּג הַתְּבִנּוּת הַשְּׁנִי הִיָּה עָשׂוּי זֶהָב וְבוּ הִיוּ מְנִיחִים אֶת לֶחֶם הַפָּנִים עַל הַשׁוֹלְחָן. הַכַּפּוֹת שִׁימְשׁוּ לְנִתְיַנֵּת הַלְּבוֹנָה עַל הַשׁוֹלְחָן. הַלְּבוֹנָה הִיא סוּג שֶׁל בּוֹשֵׁם שֶׁמוֹפֵק מֵעֵץ, וּבְכָל אַחַת מֵהַכַּפּוֹת הַנִּיחוּ קוֹמֵץ לְבוֹנָה. יֵשׁ הַסּוּבְרִים שֶׁלְכָל כֶּף הִיָּיתָה יְדִית אַחַת וַיֵּשׁ הַסּוּבְרִים שֶׁהִיוּ לֵהֶם שְׁתֵּי יְדִיּוֹת, וְכָל יְדִית הִיָּיתָה מוֹנַחַת עַל לֶחֶם הַפָּנִים הָעֶלְיוֹן שֶׁבְכָל מַעְרָכָה, כֵּךְ שֶׁהַכֶּף הִיָּיתָה מוֹנַחַת עַל גְּבִי לֶחֶם הַפָּנִים. מְנַקִּיּוֹת הֵם אַרְבַּעָה יְתִדוֹת שֶׁהִיוּ בְּאוֹרֶךְ הַשׁוֹלְחָן, וְעַמְדוֹ עַל הַקְּרָקַע וְגוּבְהָם עֵלָה מְעַל לְגוּבָה הַשׁוֹלְחָן. בְּתוֹךְ הַמְּנַקִּיּוֹת הִיוּ מַעִין נִקְבִים בְּהֵם הַנִּיחוּ אֶת הַקְּשׁוֹת. קִשׁוֹת הַנֶּסֶךְ נִרְאוּ כְּחֻצָּאֵי קִנִּים שֶׁחֲתָכוּ אוֹתָם לְאוֹרָכָם (אַלֵּא שֶׁהַקְּשׁוֹת הִיוּ עָשׂוּי מְזַהָב), וּמְעַל כָּל אֶחָד מֵהַלְּחָמִים הִיוּ שָׁמַיִם לְרוּחַב שֶׁלֶשׁ קְשׁוֹת (חוּץ מְעַל הַלֶּחֶם הַחֲמִישִׁי שֶׁהִיוּ עָלָיו רַק שְׁתֵּי קְשׁוֹת). אוֹרֶךְ הַקִּנִּים הִיָּה אִמָּה - כְּרוּחַב הַשׁוֹלְחָן. פִּירוּשׁ הַמִּילָה נֶסֶךְ הוּא מְלִשׁוֹן כִּסּוּי, ¹⁷⁵ כְּלוֹמֵר: הַקְּשׁוֹת הִיוּ מַכְסוֹת אֶת לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁהִיָּה מוֹנַח מִתַּחְתֵּיהֶם, וְלֶחֶם הַתְּמִיד עָלָיו יִהְיֶה עַל לֶחֶם הַפָּנִים לְהִיּוֹת תְּמִיד עַל הַשׁוֹלְחָן. בְּכָל שַׁבַּת הִיוּ מַחְלִיפִים אֶת לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁל שַׁבּוּעַ שֶׁעָבַר עִם לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁל שַׁבּוּעַ זֶה, וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁל הַשַּׁבּוּעַ שֶׁעָבַר הִיוּ מַחְלִקִים לְכֹהֲנִים. הַחֲלֶפֶת לֶחֶם הַפָּנִים הִיָּיתָה נַעֲשִׂית בְּדֶרֶךְ שֶׁלֵּא נִתְּנָה לְשׁוֹלְחָן לְעַמּוֹד רֵגַע אֶחָד לְלֵא לְחָמִים עָלָיו. אִמְנָם יֵשׁ לּוֹמְדִים שֶׁכוֹנֵת הַתּוֹרָה בְּצִוּוֵי זֶה הִיא שֶׁגַם בְּשַׁעַת הַמַּסְעוֹת

¹⁶⁸ רש"י וספורנו. רשב"ם: הכוונה היא לשאת נסיעת המחנות הראשונים עוד לפני נסיעת הלויים (וכנראה שצריך לומר שאין הבדל בין דבריו לדברי רש"י וספורנו).

¹⁶⁹ אונקלוס.

¹⁷⁰ אונקלוס.

¹⁷¹ א"ע. אמנם דיוקו הלשוני של א"ע שכותב שהתורה השתמשה בלשון זכר "עליו" מוסב על המילה "מסך" ולא על המילה "פרוכת", הא"ע כותב שיש שכתבו שהתורה לא חשה לכתוב "עליה" כמו שלגבי שני המרגלים ששלח יהושע כתוב "ותצפנו" בלשון יחיד במקום "ותצפנו" בלשון רבים, והסיבה היא שהלשון "עליו" מוסב על המילה "את".

¹⁷² א"ע. הא"ע סובר שמכסה העור תחש היה נפרס מעל גבי כיסוי התכלת, כיוון שמכסה עור התחש היה עמיד יותר בפני גשם. אמנם הרמב"ן כתב שהמכסה העליון היה בגד התכלת, כדי שהארון ייראה בשעת הכיסוי כעצם השמים טוהר, בעוד שבשאר כלי המשכן, המכסה העליון היה מכסה עור תחש. כמו כן כתב הרמב"ן פירוש נוסף שעל הארון היו רק שני מכסים: הפרוכת ובגד תכלת, ומכסה עור התחש היה מכסה שהיו שמים על הפרוכת.

¹⁷³ בביאור מילים אלו יש קושי רב, שהרי יש איסור מפורש בפרשת תרומה להוציא את הבדים ממקומם. א"ע פירש שני פירושים: הראשון הוא שהיו מסירים את הבדים, כדי שיהיה ניתן לכסות את הארון ומיד לאחר הכיסוי היו מחזירים את הבדים. הפירוש השני הוא כמו שכתבנו שהכוונה היא ששמו את הבדים על כתפות הנושאים. רמב"ן כתב שהיו מתאמים את הבדים כדי שיהיה נח יותר לשאת את הארון. לשיטת הסוברת בפרשת תרומה שהיו שמונה טבעות (עייני בדברינו שם), יש לומר שהיו מכניסים את הבדים לטבעות הגבוהות יותר כדי לשאת את הארון.

¹⁷⁴ א"ע: הסיבה לדגש "שולחן הפנים" היא בגלל שהיו שולחנות אחרים ששימשו לבשר הקרבנות.

¹⁷⁵ רש"י. רס"ג: קשות הנסך היינו כלי יין ולא זכיתי להבין את דבריו.

היה לחם הפנים מונח על השולחן, ומעל השולחן והלחמים פרסו הכהנים בגד תכלת¹⁷⁶: (ח) וּפְרָשׁוּ עֲלֵיהֶם בְּגַד תּוֹלְעַת שְׁנִי עַל הַשּׁוֹלְחָן שֶׁהִיא מְכוּסָה בְּבִגְד תְּכֵלֶת כְּשֶׁמַּעֲלִיו כְּלֵי הַשּׁוֹלְחָן (הַקְּעֻרוֹת, הַכַּפּוֹת, הַמִּנְקִיּוֹת וְקִשּׁוֹת הַנֶּסֶךְ) יִפְרְסוּ הַכַּהֲנִים מְכוּסָה נוֹסֵף מִצְמֵר שְׁצָבוּעַ בְּצַבַּע אָדוּם, וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסָה עוֹר תַּחַשׁ עַל מְכוּסָה תּוֹלְעַת שְׁנִי יִפְרְסוּ הַכַּהֲנִים מְכוּסָה נוֹסֵף הָעֲשׂוּי מְעוֹר שֶׁל תַּחַשׁ, וְכֵן יוֹצֵא שֶׁגַם הַשּׁוֹלְחָן הִיא מְכוּסָה בְּשִׁלּוּשָׁה מְכוּסִים, וְכִלֵּי הַשּׁוֹלְחָן הֵיוּ מְכוּסִים בְּשְׁנֵי מְכוּסִים. הֵן הַשּׁוֹלְחָן וְהֵן כְּלֵי הַשּׁוֹלְחָן הֵיוּ מְכוּסִים בְּמִכְסָה תּוֹלְעַת שְׁנִי וּמְכוּסָה עוֹר תַּחַשׁ, כְּאִשֶּׁר הַשּׁוֹלְחָן עֲצָמוּ (בְּעוֹד לַחֵם הַפָּנִים מוֹנַח עֲלָיו) הִיא מְכוּסָה בְּמִכְסָה נוֹסֵף, בְּמִכְסָה בְּגַד הַתְּכֵלֶת, וְשָׂמוּ אֶת בְּדָיו לְאַחַר הַכִּיסוּי יִשִּׂימוּ הַכַּהֲנִים אֶת בְּדֵי הַשּׁוֹלְחָן, אֶת הַמוֹטוֹת בְּהֵם אֲחִזּוּ כְּדֵי לְשַׂאת אֶת הַשּׁוֹלְחָן, בְּטַבְּעוֹת הַמִּיּוֹעְדוֹת לְכַד: (ט) וְלָקְחוּ בְּגַד תְּכֵלֶת הַכַּהֲנִים יִיקְחוּ בְּגַד שֶׁהִיא עֲשׂוּי מִצְמֵר שְׁצָבוּעַ בְּדָם חִילוּזוֹן,¹⁷⁷ וְכִסּוּ אֶת מְנֻרַת הַמָּאוֹר הַכַּהֲנִים יִכְסוּ בְּבִגְד הַתְּכֵלֶת אֶת הַמְּנוּרָה שֶׁהִי עֲשׂוּיָה לְהָאִיר,¹⁷⁸ וְאֶת נִרְתֵּיהָ וּבְאוֹתוֹ בְּגַד תְּכֵלֶת יִכְסוּ הַכַּהֲנִים אֶת הַנְּרוֹת שֶׁהֵיוּ עַל הַקְּנִים, בְּהֵם שָׂמוּ אֶת הַשֶּׁמֶן, וְאֶת מִלְּקַחֶיהָ וְאֶת מִחֻתֶּיהָ וְאֶת הַמִּלְקַחִים שֶׁהֵיוּ מַעֲיֵן צַבְתוֹת וְעַל יְדֵיהֶם הַכֶּהֵן הִיא אוֹחַז בְּפִתְלוֹת הַמְּנוּרָה כְּדֵי לְהוֹצִיא אֶת הַפִּתְלוֹת הַמְּשׁוּמָשׁוֹת, וְאֶת הַמַּחְתוֹת שֶׁהֵיוּ מַעֲיֵן יַעִים בְּהֵם הֵיוּ חוֹתִים אֶת הָאֵפֶר שֶׁהֶצְטַבֵּר בְּתוֹךְ הַנְּרוֹת, וְאֶת כָּל פְּלִי שְׂמֵנָה וְאֶת כָּל הַכֵּלִים שֶׁהֵיוּ שְׂמִים בְּהֵם שָׂמוּ, אֲשֶׁר יִשְׂרְתוּ לָהֶם בָּהֶם כֵּלִים אֱלוֹ (הַמִּלְקַחִים, הַמַּחְתוֹת וְכִלֵּי הַשֶּׁמֶן) שִׁמְשׁוּ אֶת הַדְּלֻקַּת הַמְּנוּרָה, עַל יְדֵי כֵּלִים אֱלוֹ הֵיוּ מְדַלְקִים אֶת הַמְּנוּרָה. כְּלֵי הַמְּנוּרָה וְנְרוֹת הַמְּנוּרָה הֵיוּ מְכוּסִים יַחַד עִם גּוֹף הַמְּנוּרָה בְּבִגְד תְּכֵלֶת¹⁷⁹: (י) וְנִתְּנוּ אֹתָהּ וְאֶת כָּל פְּלִיָּהּ אֶל מְכוּסָה עוֹר תַּחַשׁ הַכַּהֲנִים יִכְנִיסוּ אֶת הַמְּנוּרָה וְאֶת כְּלֵיהָ אֶל תּוֹךְ שֶׁקַּת הָעֲשׂוּי מְעוֹר תַּחַשׁ,¹⁸⁰ וְנִתְּנוּ עַל הַמוֹט הַכַּהֲנִים יִשִּׂימוּ אֶת הַמְּנוּרָה עַל גְּבִי מוֹט, כֵּן שְׁנִיתֵן יִהְיֶה לְשַׂאת אֶת הַמְּנוּרָה. לְמְנוּרָה לֹא הֵיוּ בְּדִים מוֹבְנִים כְּמוֹ שֶׁהֵיוּ לְכֵלֵי הַמִּשְׁכָּן הָאֲחֵרִים, וְלִכֵּן הִיא צוֹרֵךְ לִשִּׁים אֶת הַמְּנוּרָה עַל גְּבִי מוֹט כְּדֵי לְשַׂאת אוֹתָהּ.¹⁸¹ יוֹצֵא שֶׁהַמְּנוּרָה הִיטָה מְכוּסָה בְּשְׁנֵי מְכוּסִים: הַתַּחְתּוֹן הִיא בְּגַד תְּכֵלֶת וְהָעֲלִיוֹן הִיא שֶׁקַּת הָעֲשׂוּי מְעוֹר תַּחַשׁ: (יא) וְעַל מִזְבַּח הַזֶּהָב יִפְרָשׁוּ בְּגַד תְּכֵלֶת הַכַּהֲנִים יִפְרְסוּ בְּגַד הָעֲשׂוּי מִצְמֵר שְׁצָבוּעַ בְּדָם חִילוּזוֹן עַל גְּבִי מִזְבַּח הַזֶּהָב, וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסָה עוֹר תַּחַשׁ הַכַּהֲנִים יִכְסוּ אֶת מִזְבַּח הַזֶּהָב (שֶׁכֵּבֶר כּוֹסָה בְּבִגְד תְּכֵלֶת) בְּמִכְסָה נוֹסֵף שֶׁהִיא עֲשׂוּי מְעוֹר שֶׁל תַּחַשׁ, וְשָׂמוּ אֶת בְּדָיו לְאַחַר הַכִּיסוּי, הַכַּהֲנִים יִכְנִיסוּ אֶת בְּדֵי הַמִּזְבַּח, אֶת הַמוֹטוֹת בְּהֵם הֵיוּ נוֹשְׂאִים אֶת הַמִּזְבַּח, לְתוֹךְ הַטַּבְּעוֹת. יוֹצֵא שֶׁמִּזְבַּח

¹⁷⁶ רמב"ן כתב שגם בשעת המסעות, היו שמים את הלחם על גבי השולחן. אמנם יש להבין כיצד בדיוק הונחו הלחמים, שהרי הקשוות והמנקיות פורקו מהשולחן. ייתכן לומר שכוונתו היא שהלחמים היו מונחים על השולחן ללא כל דבר שחצץ ביניהם. לכבוד השולחן והלחמים שהונחו עליו פרסו בגד תכלת כדי להבדיל בין השולחן והלחמים לבין כלי השולחן. כמו כן הסביר הרמב"ן שהסיבה שהמכסה העליון היה אדום היא מכיוון שהשולחן הוא רמז למידת הדין. אמנם הארון ומזבח הזהב כוסו בבגד תכלת לרמז שהם כנגד מידה הכוללת הכל. מזבח העולה כוסה בבגד ארגמן שהוא צבע אדום יותר מתולעת השני משום שעל מזבח העולה זרקו דמים לכפרת נפשם. משך חכמה: התקשה לפי רמב"ן שרק לחם הפנים היה על השולחן: מהיכן קיבלו הבזיכין את קדושתם? רק אם נאמר שהבזיכין היו יחד עם לחם הפנים על השולחן ניתן לומר שהם קיבלו קדושה מלחם הפנים.

¹⁷⁷ העמק דבר: הסיבה שדווקא אצל המנורה מוזכרת לקיחת הבגד עוד לפני הכלי עצמו (בניגוד לשאר הכלים) היא משום שהמנורה רומזת על פלפולה של תורה ובגד התכלת מרמז על ההשגחה העליונה. התורה רצתה לומר שאדם זקוק לסייעתא דשמיא גדולה עוד לפני שהוא מגיע למדרגת ת"ח.

¹⁷⁸ אונקלוס. טעמא דקרא: הסיבה שהמנורה נקראת "מנורת המאור" היא משום שיש איסור לכבות את המנורה, ואם כן גם בשעת המסעות היו מכניסים את המנורה לכיסוי בעודה דולקת.

¹⁷⁹ אונקלוס.

¹⁸⁰ רש"י.

¹⁸¹ רשב"ם. לגבי מיקום המוט נחלקו המפרשים. שני פירושים מובאים ברשב"ם: האחד שהמוט היה מתחת למנורה והשני שהמוט היה בציד המנורה כמו הבדים שהיו בציד כלי המשכן האחרים.

הזהב היה מכוסה בשני כיסויים: התחתון היה בגד תכלת והעליון היה מכסה עור תחש: (יב) וְלָקַחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׂרְתוּ בָם בְּקֹדֶשׁ הַכַּהֲנִים יִקְחוּ אֶת כָּל הַכֵּלִים מִשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם בְּמִשְׁכַּן הַקֹּדֶשׁ לְצוּרֶךְ הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת,¹⁸² וְנָתַנּוּ אֵל בֶּגֶד תְּכֵלֶת הַכַּהֲנִים יִכְנִיסוּ אֶת כְּלֵי הַקְּטֹרֶת אֶל תּוֹךְ בֶּגֶד שֶׁהִיא עֲשׂוּי מִצְמֵר שֶׁנִּצְבַּע בְּדָם חִילּוּן, וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמִכְסָה עוֹר תַּחֲשׁ עַל גְּבִי מִכְסָה בִּגְד הַתְּכֵלֶת, יִפְרְסוּ הַכַּהֲנִים מִכְסָה נוֹסֵף עַל כְּלֵי הַקְּטֹרֶת, שֶׁהִיא עֲשׂוּי מִעוֹר תַּחֲשׁ, וְנָתַנּוּ עַל הַמוֹט הַכַּהֲנִים יִשִּׂמוּ אֶת כְּלֵי הַקְּטֹרֶת הַמְּכֹסִים עַל גְּבִי מוֹט, כְּדֵי שִׁיְהִיָּה אֲפֻשֶׁר לְשֵׂאת אוֹתָם: (יג) וְדִשְׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַכַּהֲנִים יִיטְלוּ אֶת הָאֵפֶר וְהִדְשִׁן מֵעַל גְּבִי מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת (הַמִּזְבַּח הַחִיצוֹנִי),¹⁸³ וּפְרָשׁוּ עָלָיו בֶּגֶד אֲרָגְמָן עַל הַמִּזְבַּח יִפְרְסוּ הַכַּהֲנִים בִּגְד עֲשׂוּי מִצְמֵר שֶׁצְּבֹעַ בְּצֹבַע אֲרָגְמָן¹⁸⁴: (יד) וְנָתַנּוּ עָלָיו אֶת כָּל כְּלֵי אֲשֶׁר יִשְׂרְתוּ עָלָיו בְּהֵם לְאַחַר שֶׁמִּזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת כוֹסָה בְּבִגְד הָאֲרָגְמָן, יִנְיָחוּ הַכַּהֲנִים עַל הַכִּיסוּי אֶת הַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם לְעִבּוּדֵי הַמִּזְבֵּחַ, וְעֲכָשִׂיו מִפְּרֻטַּת הַתּוֹרָה מֵהֶם הַכֵּלִים הַלְלוּ: (1) אֶת הַמְּחַתָּת מֵעֵין יַעִים, בְּעִזְרַתָּם לְקַחוּ גַחְלִים מֵהַמִּזְבֵּחַ לְצוּרֶךְ תְּרוֹמַת הַדֶּשֶׁן,¹⁸⁵ (2) אֶת הַמִּזְלָגֹת מִזֹּלְגוֹת נְחוֹשֶׁת שֶׁשִּׂימְשׁוּ לְצוּרֶךְ הַפִּיכַת הַבָּשָׂר וְאִיבְרֵי הַקֶּרֶבֶן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ כְּדֵי שֶׁהֵם יִתְעַכְלוּ מֵהָר יוֹתֵר,¹⁸⁶ (3) וְאֶת הַיַּעִים מִגְּרָפוֹת נְחוֹשֶׁת שֶׁבְּעִזְרַתָּם גִּרְפוּ אֶת הַדֶּשֶׁן עַל הַמִּזְבֵּחַ,¹⁸⁷ (4) וְאֶת הַמִּזְרְקָת כְּלֵי קִיבּוּל בָּהֶם קִיבְלוּ אֶת דָּם הַקֶּרֶבֶן, כָּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת כָּל הַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים לְעִבּוּדֵי הַמִּזְבֵּחַ, (יִנְיָחוּ הַכַּהֲנִים עַל כִּיסוּי בִּגְד הָאֲרָגְמָן שִׁפְרְסוּ עַל מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת), וּפְרָשׁוּ עָלָיו כִּסּוּי עוֹר תַּחֲשׁ לְאַחַר שֶׁיִּנְיָחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ עַל כִּיסוּי בִּגְד הָאֲרָגְמָן, יִפְרְסוּ הַכַּהֲנִים כִּיסוּי נוֹסֵף עַל גְּבִי הַכֵּלִים. הַכִּיסוּי הַשֵּׁנִי יִהְיֶה עֲשׂוּי מִעוֹר תַּחֲשׁ, וְשָׂמוּ בְּדָיו לְאַחַר פְּרִיסַת עוֹר הַתַּחֲשׁ, יִכְנִיסוּ הַכַּהֲנִים אֶת הַבָּדִים, הַמוֹטוֹת בָּהֶם הִיוּ נוֹשְׂאִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ, לְתוֹךְ הַטְּבֻעוֹת שֶׁלָּהֶם: (טו) וְכִלָּה אֶהְרֶן וּבְנָיו לְכַסֹּת אֶת הַקֹּדֶשׁ אֶהְרֶן וּבְנָיו הַכַּהֲנִים יִסִּימוּ לְכַסוֹת אֶת כְּלֵי הַקּוֹדֶשׁ, אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית וְהַמִּזְבֵּחַ,¹⁸⁸ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְכֵן יִסִּימוּ הַכַּהֲנִים לְכַסוֹת אֶת הַמְּנוֹרָה וְשֵׂאֵר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן,¹⁸⁹ בְּנִסְעַ הַמְּחַנָּה (הַכַּהֲנִים יִסִּימוּ לְכַסוֹת אֶת הַכֵּלִים) בְּשַׁעַת נִסְיַעַת הַמְּחַנָּה, וְאַחֲרָי בֵּן יִבְאוּ בְּנֵי קָהָת לְשֵׂאת רַק לְאַחַר סִיּוּם כִּיסוּי הַכֵּלִים עַל יָדֵי הַכַּהֲנִים, יִכְנִסוּ בְּנֵי קָהָת לְמִשְׁכָּן כְּדֵי לְשֵׂאת אֶת הַכֵּלִים,¹⁹⁰ וְלֹא יִגְעוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וּמִתּוֹ אֲסוּר לְבְנֵי קָהָת לָגַעַת בְּאֲרוֹן הַבְּרִית, וְאִם הֵם יִיגְעוּ בְּאֲרוֹן, הִרִי שֶׁהֵם מִתְּחַיִּיבִים בְּכַךְ מִיתָה בְּיַדֵי שָׁמַיִם,¹⁹¹ אֱלֹהֵי מִשְׁאֵל בְּנֵי קָהָת בְּאֱהֶל מוֹעֵד אֱלֹהֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁהִיא מוֹטֵל עַל בְּנֵי קָהָת לְשֵׂאת בְּשַׁעַת הַמְּסַעוֹת (הַכוּוֹנָה הִיא

¹⁸² רש"י.

¹⁸³ רש"י.

¹⁸⁴ בהסבר צבע ארגמן כתב הא"ע בשמות כה' שהוא צבע המתקרב לאדום ואילו רמב"ן אצלנו בפסוק ז' כתב שצבע זה הוא אדום כהה. כמו"כ הסביר שם הרמב"ן שהסיבה לכך שצבע כיסוי מזבח הנחושת היה ארגמן היא בגלל שעל מזבח הנחושת זרקו דמים לכפרה על בני ישראל.

¹⁸⁵ רש"י.

¹⁸⁶ רש"י.

¹⁸⁷ רש"י.

¹⁸⁸ אונקלוס + רש"י. מלבי"ם: התורה כאן רוצה להדגיש שיש לחכות עד שהכהנים מכסים את כל הכלים ורק אז מותר ללוויים להיכנס למשכן כדי לשאת את הכלים, ואסור להם לקחת כל כלי שכבר כוסה לפני שכל הכלים כוסו.

¹⁸⁹ רש"י.

¹⁹⁰ אונקלוס.

¹⁹¹ רש"י + א"ע בפסוק כ'.

לכלים שנמנו לעיל: הארון, השולחן וכליו, המנורה וכליה, מזבח הזהב וכלי הקטורת ומזבח העולה וכליו). אמנם את המשכן עצמו (הקרשים והיריעות), לא נשאו בני קהת, אלא בני גרשון ומררי¹⁹²: (טז) וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֲלַעֲזָר בֶּן אֶהֱרֹן הָיָה אַחֲרָיָה עֲלֵיהֶם הֵם: ¹⁹³ (1) שֶׁמֶן הַמָּאֹר אֲלַעֲזָר הָיָה אַחֲרָיָה לְשֵׁאת אֶת שֶׁמֶן הַמָּאֹר, הַשֶּׁמֶן שֶׁאֵיתוֹ הַדְּלִיקוּ אֶת הַמְּנֹרָה, ¹⁹⁴ (2) וְקִטְרֹת הַסַּמִּים וְכֵן הָיָה אַחֲרָיָה אֲלַעֲזָר לְשֵׁאת אֶת קְטוֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁהָיוּ מִקְטִירִים עַל גְּבִי מִזְבַּח הַזֹּהֵב, ¹⁹⁵ (3) וּמִנְחַת הַתְּמִיד וְכֵן הָיָה אַחֲרָיָה אֲלַעֲזָר לוֹוֵדָא שִׁיקְרִיבוּ אֶת מִנְחַת הַתְּמִיד בְּשַׁעַר שַׁבְּעֵי יִשְׂרָאֵל חֲנוּ בַמִּדְבָר, ¹⁹⁶ (4) וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְכֵן הָיָה אַחֲרָיָה אֲלַעֲזָר לְשֵׁאת אֶת "שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה", הַשֶּׁמֶן בּוֹ הָיוּ מוֹשְׁחִים אֶת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְאֵת הַכְּהֹנִים, (5) פְּקַדְתָּ כָּל הַמִּשְׁכָּן וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבְכִלָּיו וְכֵן הָיָה מִמוֹנָה אֲלַעֲזָר עַל מִשְׁאֵי בְּנֵי קַהֲתָן, אֲלַעֲזָר הָיָה אַחֲרָיָה לומר לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי קַהֲתָן מֵהַ שֶׁמֶן לְשֵׁאת מִתּוֹךְ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן¹⁹⁷: (יז) וַיִּדְבֹר יִקְוֶק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן ה' דִּבֶּר אֶל מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן (גַּם אֶהֱרֹן אַחֲרָיָה לְכַךְ שֶׁלֹּא יִמּוֹתוּ מִבְּנֵי קַהֲתָן כְּפִי שִׁיבּוֹאֵר וְזוֹהֵי הַסִּיבָה שֶׁהֲצִוּוּי הַבָּא הִיא בַמַּעֲמָד), ¹⁹⁸ לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר ה' לְמֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן: (יח) אֶל תִּכְרִיתוּ אֶת שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקְּהֹתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם (ה' אָמַר לְמֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן) אֶל תִּגְרַמוּ לְכַךְ שֶׁבְּנֵי קַהֲתָן יִמּוֹתוּ וְיִחַסְרוּ מִתּוֹךְ שֶׁאֵר שִׁבְט לוי. אִם בְּנֵי קַהֲתָן יִכְנָסוּ לְתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן לִפְנֵי כִּיסוּי הַכְּלִים, הֵם יִתְחַיְּבוּ בְּכַךְ מִיֵּתָה בִּיְדֵי שָׁמַיִם. ה' צִוּוּהָ אֶת מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן שֶׁהָיוּ אַחֲרָיָה לְכַךְ שֶׁבְּנֵי קַהֲתָן לֹא יִכְנָסוּ לְמִשְׁכָּן לִפְנֵי שֶׁהַכְּהֹנִים יִסְפְּקוּ לְכַסּוֹת אֶת כָּל הַכְּלִים¹⁹⁹: (יט) וְזֹאת עָשׂוּ לָהֶם כֹּךְ תַּעֲשׂוּ לְבְנֵי קַהֲתָן, וְחִיוּ וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתֶּם אֶת קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים עַל יְדֵי

¹⁹² אונקלוס + א"ע.

¹⁹³ רש"י וא"ע.

¹⁹⁴ רש"י. א"ע: כתב בשם יש אומרים שאלעזר היה נושא מספיק שמן למאור להדלקת המנורה ללילה אחד. בפירושו השני שעליו כתב שהוא הפירוש הנכון כתב שהכוונה היא שאלעזר היה ממונה על כך שהכהנים ישימו את השמן ב"מאור", כאשר ה"מאור" הוא כלי הקיבול במנורה שלתוכה שופכים את השמן. גם החזקוני כתב כדברי רש"י שהכוונה היא שאלעזר הוא שהיה נושא בפועל דברים אלה, ואפילו תיאר את אופן הנשיאה: אחד בימין, אחד בשמאל ואחד בחיקו. מלבי"ם: יש בדברי רבותינו מספר אפשרויות להסביר כיצד נשא אלעזר את הדברים: או שהיה ממונה על נשיאתם אך הוא עצמו לא נשא אותם, או שנשא את כולם דרך נס או שנשא מכל אחד מספיק ליום אחד.

¹⁹⁵ רש"י.

¹⁹⁶ רש"י עפ"י שפ"ח. א"ע: אלעזר היה אחראי על נשיאת מספיק מנחה להקרבה ליום אחד. משך חכמה: הכוונה היא שאלעזר היה אחראי על נשיאת מנחת החביתין שהיה עליו להקריב בכל יום. מכאן הוכחה לדברי חז"ל שהמשכן לא היה נוסע באמצע היום, שהרי אם אהרון היה מקריב את חצי מנחת החביתין בבוקר ולאחר מכן היה משא, הרי שאלעזר היה צריך לשאת איתו את המנחה, והדבר לא ייתכן, שהרי המנחה תיפסל על ידי ההוצאה מהמקום שבו היה מוקם המשכן. לכן צריך לומר שלאחר הקרבת מנחת החביתין בבוקר, לא היו בני ישראל נוסעים יותר במשך אותו היום.

¹⁹⁷ רש"י. רמב"ן: הכוונה היא שאלעזר היה אחראי על נשיאת ארבעת הדברים המוזכרים וכן שהיה אחראי על שלושת נשיאי המשפחות. בשעת החניות, היו בני קהת נותנים לאלעזר את שמן המאור, מנחת התמיד, שמן המשחה וקטורת הסמים והוא היה שומר עליהם עד המסע הבא. א"ע: אלעזר השתתף עם איתמר גם בדאגה לנשיאת המשכן, אלא שבגלל מעלתו של אלעזר, נמנו רק הדברים המקודשים יותר שהיה אחראי עליהם לבדו. רמב"ן דוחה את דברי הא"ע וסובר שבגלל שבתורה כתוב במפורש על העבודות שאיתמר היה אחראי עליהם, הרי שרק איתמר היה אחראי עליהם ולא אלעזר לא הייתה שום שייכות לעבודות אלו. רמב"ן גם הביא את דברי רש"י בגמרא שאלעזר היה נושא בעצמו את כל הדברים הללו, כאשר אלעזר היה אדם חזק מאוד. ספורנו: הכוונה היא שאלעזר היה אחראי על אופן פירוק והרכבת המשכן בשעת המסע ובשעת החניה. העמק דבר: הכוונה בקודש היינו שאלעזר היה דואג שיקריבו קרבנות, ובעת הצורך היה מצווה על הכהנים והלויים להקריב קרבנות. בכליו היינו לשאת את הכלים והבאתם לצורך עבודת המשכן. רש"ר: ע"י מסירת ארבעת הדברים לאלעזר, הרי שנמסר לו תכלית המשכן.

¹⁹⁸ א"ע.

¹⁹⁹ רש"י. ספורנו: הכוונה היא שהכהנים ידאגו שהלויים יתחילו את נשיאת כלי המשכן באופן מסודר. אם הלויים ייכנסו כדי לשאת את הכלים, והם ידחפו זת את זה, הרי שיהיה בכך משום ביזיון הקודש והדבר יגרום

שתנהגו כך, בני קהת יוכלו להמשיך לחיות כאשר הם ייכנסו למשכן כדי לשאת את הדברים המקודשים ביותר במשכן: הארון, השולחן, המנורה, המזבחות, הפרוכת וכלי השרת,²⁰⁰ אֲהָרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ אֶהָרֹן וּבָנָיו הכהנים ייכנסו למשכן,²⁰¹ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֵל מִשְׁאֹוֹ אֶהָרֹן וּבָנָיו הכהנים ימנו כל אחד מבני קהת על עבודה מסוימת ויאמרו לכל אחד מבני קהת מהו תפקידו בפירוק המשכן ומה עליו לשאת בשעת המסע:²⁰² (כ) וְלֹא יָבֹאוּ לְרֵאוֹת כְּבֻלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי שֶׁהַכֹּהֲנִים יִהְיוּ אַחֲרָאִים עַל חִלּוֹקַת הַתַּפְקִידִים לְבָנֵי הַלְוִיִּים, בני קהת לא ייכנסו למשכן בשעה שמכסים את הכלים והם לא יראו את הכלים לפני שהם כוסו,²⁰³ וְמָתוּ עַל יְדֵי שֶׁבְנֵי קֵהַת לֹא יִכְנְסוּ לְמִשְׁכַּן בְּשַׁעַת כִּיסוּי הַכֵּלִים, הם לא יגיעו לידי חיוב מיתה. אם בני קהת ייכנסו למשכן בשעת כיסוי הכלים והם יראו את הכלים לפני שהם כוסו, הם יתחייבו מיתה²⁰⁴.

פרשת נשא

(כא) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כב) נִשְׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם כַּשֵּׁם שִׁמְנִית אֶת בְּנֵי קֵהַת, כֵּךְ עֹלֶיךָ לַמָּנוֹת גַּם אֶת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן,²⁰⁵ לְבַיִת אֲבֹתָם יִיחָוֶס כֹּל אָדָם מִבְּנֵי גֵרְשׁוֹן הוֹלֵךְ אַחֲרֵי אָבִיו. אִם שִׁמְעוּן

להם למיתה. לכן, על הכהנים הוטל לדאוג שהלויים יעבדו על ידי סדר. משך חכמה: הסיבה שהתורה השתמשה בלשון שבת בבואה לתאר את בני קהת היא כדי לומר לנו שמשפחת קהת שקולה כנגד שבת שלם.²⁰⁰ הסברנו את "קדש הקדשים" עפ"י רש"י לעיל בפסוק ד'. א"ע: הכוונה ב"וחיו" הוא על שכן שיזכו לתוספת חיים, לאריכות ימים, והכוונה ב"ולא ימותו" הוא ההיפך, שלא יגיעו לכדי מיתה. אה"ח: זכות העיסוק בארון, שם מקור התורה, יגרום לבני קהת לאריכות ימים.

²⁰¹ אונקלוס.

²⁰² אונקלוס + א"ע. אה"ח: חוץ מהעניין שאהרון ובניו היו מורים לכל לוי מהו תפקידו, בני קהת לא היו נוגעים בכלים עד שהכהנים לא היו אומרים להם במפורש לשים את ידם על הכלי. לכן רק בבני קהת שדבר זה נוהג, נאמר "ושמו" ואילו בשאר בני לוי נאמר רק "על פי אהרון ובניו". העמק דבר: ברור הדבר שאין כוונת הפסוק לכך שבני קהת ימנו כל אחד מהלויים על משא מיוחד, שהרי דבר זה חובה גם על בני גרשון ומררי וכאן הציווי הוא ציווי מיוחד לבני קהת. לכן יש לומר שהכוונה היא שהכהנים היו מראים לבני קהת מהם כל אחד מהכלים לאחר שכוסו, ולולי שהכהנים היו מראים לבני קהת מהו כל כלי, היו בני קהת צריכים להרים את הכיסוי.

²⁰³ רש"י. העמק דבר: "כבלע" היינו שלא יראו אפילו לרגע קט את הכלי ללא שכוסה. רש"ר: מהות ציווי זה הוא כדי להראות שתכלית המשכן היא המחשבה ולא הראיה החושית. ברגע שיש ראייה חושית, הדבר מוביל לידי כישלון. אברבנאל: בתחילה פירש שהציווי בפסוק נאמר לבני קהת אך לאחר מכן כתב פירוש נוסף שהכוונה היא לאסור על הכהנים לראות את הכלים בשעת הכיסוי, אלא עליהם להכנס ולכסות את הכלים כשפניהם אחורנית.

²⁰⁴ רש"י ועיין באוצר המאמרים שם הרחבנו בעניין. ספורנו: הכוונה היא לכך שלא יגיעו לכדי קלות ראש, על ידי שיהיה סדר בתפקידים. על ידי שכל אחד יידע מהו תפקידו, יימנע בלגן בשעת נשיאת הכלים ובכך יימנע קלות ראש ועונש מוות מבני קהת. א"ע: בני קהת יימנעו מכניסה אל המשכן בשעת פירוקו, וכך לא יראו את ארון הברית. בפירושו השני פירש כרש"י שהכוונה ב"בלע" היינו לשעת הכיסוי. רמב"ן בשם חז"ל: מכאן אזהרה לגונב כלי שרת. רמב"ן בשם עצמו: בשעת פירוק המשכן, מתגלה כבוד ה', ועל ידי שבני קהת לא יכנסו בשעת פירוק המשכן, הם לא יראו את כבוד ה' עובר וכך לא ימותו. רשב"ם: בשעת פירוק המשכן מתגלה כבוד ה' ואם בני קהת יראו את כבוד ה' בשעת גילוי, הם יתחייבו מיתה.

²⁰⁵ רש"י וא"ע. אה"ח: הסיבה לדיבור הנפרד המתבטא בהוספת "וידבר ה' אל משה לאמר" היא שיש כאן ציווי נוסף לרומם את בני גרשון מעל לבני מררי. לכן גם אין דיבור נפרד בציווי על מניין בני מררי. כמו"כ הסיבה שאהרון לא נכלל בציווי כאן, וזאת בניגוד לציווי אצל בני קהת, משום שאצל בני קהת היה לאהרון תפקיד למנות כל אחד מבני קהת על דבר מסוים, אך אצל בני גרשון לא היה לאהרון תפקיד ולכן הדיבור לא היה אליו. אלשיך: "נשא" בצורת מקור כדי לומר שגם לפני כן היה לשבת לוי נשיאות ראש וחשיבות משום שהם לגיונו של מלך ועתה הם מוסיפים לחשיבות זו. לעומת"ז אצל בני ישראל נאמר "שאו" בלשון פועל מכיון שעל ידי מניין זה הם מתקדשים. כלי יקר: גם הם" אצל בני ישראל נאמר "שאו" בלשון פועל מכיון שעל ידי מניין זה הם מתקדשים. המשכן שתחילה צווה משה על עשיית הארון ורק לאחר מכן צווה על עשיית המשכן עצמו אך במעשה המשכן הקדים בצלאל את עשיית המשכן לעשיית הארון. העמק דבר: הכוונה היא שכמו שלבני קהת היה דבר מיוחד שאפיין אותם במלאכתם, נשיאת הדברים המקודשים ביותר, כך אצל בני גרשון היה דבר שהיה מיוחד להם והוא עבודת השירה. רש"ר: "גם הם" בא לומר שלא נחשוב שבני גרשון הופלו לרעה ביחס לבני קהת. הסיבה שבני קהת הוקדמו היא משום שהם היו נושאי הארון אך חלילה אל לבני גרשון להרגיש מקופחים ביחס לבני

התחתן עם דינה ממשפחה אחרת, הבן שייולד להם הולך אחרי שמעון לעניין ייחוס,²⁰⁶ לְמִשְׁפַּחְתֶּם יש לדעת את הייחוס של כל אחד מבני גרשון: (כג) מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעֵלָה עַד בְּנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקַד אֹתָם יש למנות את בני גרשון בקבוצת הגילים שבין שלושים שנה ועד חמישים שנה,²⁰⁷ כָּל הַבָּא לְצַבֵּא צָבֵא לְעֵבֶד עֲבֹדָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד (יש למנות את בני גרשון בקבוצת הגילים שבין שלושים שנה ועד חמישים שנה) היות ובני גרשון בגילים אלה הם שבאים "לצבא", הם אלה שיבואו לעבוד עבודה במשכן ולשאת את כלי המשכן.²⁰⁸ (כד) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לְעֵבֶד וּלְמִשְׁאָא אלה הם הדברים שבני גרשון היו אחראים לעשות בשעת פירוק והקמת המשכן, וכן הדברים שבני גרשון היו צריכים לשאת בשעת המסעות.²⁰⁹ (כה) וְנִשְׂאוּ בְנֵי גֵרְשׁוֹן יִישְׂאוּ אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים בְּשַׁעַת הַמַּסְעוֹת: אֵת יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן (בני גרשון ישאו את) היריעות התחתונות של המשכן (עשר יריעות שהיו עשויות שש משזר, תכלת וארגמן ותולעת שני והיו באורך עשרים ושמונה אמות ורחבות ארבע אמות בשעה שהם היו מחוברים), וְאֵת אֶהֱל מוֹעֵד (וכן ישאו בני גרשון את) אחת עשרה יריעות העיזים שהיו מעל יריעות המשכן (יריעות השש), מְכַסְּהוּ וּמְכַסְּהָ הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר עָלָיו מִלְמַעְלָה וכן ישאו בני גרשון את שני המכסים שהיו מעל ליריעות העיזים. מכסה אחד היה עשוי מעורות אילים והמכסה השני היה עשוי מעורות תחשים,²¹⁰ וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח אֶהֱל מוֹעֵד וכן היה מוטל על בני גרשון לשאת את הוילון שהיה בפתח אוהל מועד, בכניסה למשכן.²¹¹ (כו) וְאֵת קַלְעֵי הַחֲצֵר (וכן ישאו בני גרשון את) היריעות שהקיפו את חצר המשכן, וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח שַׁעַר הַחֲצֵר (וכן ישאו בני גרשון את) המסך, הוילון שהיה בפתח שער חצר המשכן, אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב

קהת. הרב משה פיינשטיין: "גם הם" בא לומר שלמרות שבני גרשון לא קיבלו את התפקיד של נשיאת הדברים הכי מקודשים במשכן, כלי המשכן, הרי שיש צורך רב בעבודתם ולא ניתן להרכיב את המשכן לולי השתתפותם. מכאן שאדם לא יאמר לעצמו שלא יעשה מעשה טוב מכיוון שהוא אינו יכול לקיים אותו על הצד הטוב ביותר (כגון שלא ילמד משום שיאמר לעצמו שלא יצליח לדעת ש"ס). טעמא דקרא: הסיבה שהפרשה מתחילה במניין בני גרשון והיא לא צירפה את מניינם לפרשת במדבר היא משום שבני גרשון לא חטאו ולא נלקח מהם הבכורה, ובגלל שהקדימו את בני קהת במניין משום מעלתם, רצתה התורה לתת לבני גרשון גם הם כבוד על ידי שהם נכתבו בראש הפרשה.

²⁰⁶ הכלי יקר הסביר את השינוי בסדר למשפחותם לבית אבתם כדי לומר שבני גרשון הם הבכורות. אברבנאל: הסיבה היא כדי להדגיש שבני גרשון הם הבכורות ולכן יש להם מעלה שתלויה באביהם שהוא הבכור מבין בניו של לוי.

²⁰⁷ אונקלוס.

²⁰⁸ אוה"ח: הסיבה שכאן כתוב לצבא צבא ואילו בבני קהת כתוב לצבא בלבד היא שהצבא היינו נשיאת הכלים הפנימיים, ואילו בני גרשון היו משרתים את הצבא, היו נושאים את הדברים שמשרתים את הדברים החשובים יותר שהיו נושאים בני קהת. אלשיך: הכוונה היא לצבא של מעלה. בשעת הוצאת הארון היו המלאכים יוצאים ללוות את הארון וכאשר בני גרשון חזרו לפרק את המשכן, היו חלק מהמלאכים חוזרים לתוך המשכן. מלבי"ם: כוונת תורה היא להדגיש שהצבא היה "שייך" לבני גרשון משום שגרשון היה הבכור ובני קהת ומררי שהיו באים גם כן לצבא, נחשב הדבר כאילו שהם באו לצבא של בני גרשון. אברבנאל: נאמר בבני גרשון "לצבא צבא" כדי לרמז על כך שהם הבכורות ושהם נוטלים פי שניים בנכסי אביהם.

²⁰⁹ אונקלוס. א"ע: הוסיף גם את עניין עשיית לחם הפנים, השחיטה והשמירה. אברבנאל: הוסיף גם את עניין השמירה. ספורנו: העבודה היא בשעת החניה (כנראה שכוונתו היא לאותם דברים אותם כתב א"ע) והמשיא היא בשעת המסעות אז היה עליהם לשאת את חלקי המשכן וכל מה שהיה מוטל עליהם בשעת החניה, היה תחת אחריותם גם בשעת המשא.

²¹⁰ זאת עפ"י ביאורו בפרשת תרומה שם הסברנו את מחלוקת חז"ל אם היו שני מכסים על המשכן או מכסה אחד שהיה מורכב מעורות אילים ומעורות התחש. העמק דבר: מכסה הכוונה תמיד למכסה עורות האילים ואפילו למי שסובר שהיה מכסה אחד שהיה מורכב מעורות אילים ומעורות תחשים, החלק שהיה מורכב מעורות אילים נקרא בסתמא מכסה משום שהוא היה מכסה את רוב המשכן. כמו"כ כתב הנצי"ב שכאן חיקה התורה בין שני המכסים בעוד שבפרק ג' התורה כתבה את שניהם יחד. הסיבה לכך היא משום שכאן התורה מדברת על שעת המסע, ומי שזכה לשאת את מכסה הזה לא זכה לשאת את המכסה השני בגלל מעלתו (אך לא כתב מהו המכסה המקודש יותר).

²¹¹ רש"י.

הקלעים והמסך הקיפו את המשכן ואת המזבח החיצון שהיה בחצר המשכן, וכך היו מגינים הקלעים על המשכן והמזבח,²¹² וְאֵת מִיתְרֵיהֶם וכן מיתרי החצר, החבלים בהם היו קושרים את היריעות והקלעים ליתדות, וְאֵת כָּל כְּלֵי עֲבֹדָתָם וכן יישאו בני גרשון את כל הכלים הנצרכים להקמת המשכן,²¹³ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעָבְדוּ וכן יהיו אחראים בני גרשון על כל מה שיימסר להם לשאת ולעבוד בהקמת המשכן²¹⁴: (כו) עַל פִּי אֶהְרֹן וּבְנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי אהרון ובניו הכהנים יהיו אחראים על עבודת בני גרשון (כאשר הכוונה היא שעבודת בני גרשון הייתה באחריותו של איתמר כפי שמיד נראה),²¹⁵ לְכָל מִשְׁאֵם וְלְכָל עֲבֹדָתָם אהרון ובניו הכהנים יהיו אחראים על עבודת בני גרשון, הן על הדברים שבני גרשון צריכים לשאת בשעת המסעות והן על עבודת הקמת ופירוק המשכן,²¹⁶ וּפְקֻדָתָם עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁמַרְתָּ אֵת כָּל מִשְׁאֵם יֵשׁ לַמְּנוֹת אַחְרָאֵי שִׁיחִיהָ מִמוֹנָה עַל נְשִׂיאת הַמִּשְׁכָּן בְּיַד בְּנֵי גֶרְשׁוֹן²¹⁷: (כח) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי בְּאֶהֱל מוֹעֵד אֱלֹהֵי הַמִּשְׁכָּן, וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתְמָר בֶּן אֶהְרֹן הַכֹּהֵן אֵיתֵמֵר הִיא אַחְרָאֵי עַל עֲבֹדַת בְּנֵי גֶרְשׁוֹן בְּנִשְׂיאת הַמִּשְׁכָּן וּבְעֲבֹדַת הַהִקְמָה וְהַפִּירוּק שֶׁל הַמִּשְׁכָּן: (כט) בְּנֵי מֶרְרִי לְמִשְׁפַּחַתָּם לְבֵית אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם יֵשׁ לַמְּנוֹת אֵת בְּנֵי מֶרְרִי, כֹּאשֶׁר בִּשְׁעַת הַמְּנִיין יֵשׁ לַדַּעַת אֵת מִשְׁפַּחַתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי מֶרְרִי וְאֵת יִיחוּסוֹ לְפִי הָאֵב²¹⁸: (ל) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעֵלָּה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹדֵם יֵשׁ לַמְּנוֹת אֵת בְּנֵי מֶרְרִי בְּקִבּוּצַת הַגִּילִים שֶׁבֵּין שְׁלוּשִׁים שָׁנָה וְעַד חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לְצַבָּא לְעַבֵּד אֵת עֲבֹדַת אֱלֹהֵי מוֹעֵד (יֵשׁ לַמְּנוֹת אֵת בְּנֵי מֶרְרִי בְּקִבּוּצַת הַגִּילִים שֶׁבֵּין שְׁלוּשִׁים שָׁנָה וְעַד חֲמִשִּׁים שָׁנָה) הִיּוֹת וּבְנֵי מֶרְרִי בְּגִילִים אֱלֹהֵי הַמִּשְׁכָּן שְׁבָאִים "לְצַבָּא", הֵם אֱלֹהֵי שִׁיבּוּא וְעַל עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן וְלִשְׂאֵת אֵת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן²²⁰: (לא) וְזֹאת מִשְׁמַרְתָּ מִשְׁאֵם לְכָל עֲבֹדָתָם בְּאֶהֱל מוֹעֵד

²¹² רש"י.

²¹³ כך משמע לכאורה מאונקלוס. מלבי"ם: הכוונה היא לקרסים שהיו מחברים את יריעות המשכן.

²¹⁴ רש"י. לפי פירושו "אשר יעשה להם" הכוונה היא לבני גרשון. "א"ע ורמב"ן: הכוונה היא לכלים הרבים שהיה צריך לצורך הקמת המשכן ולפי פירושו "אשר יעשה להם" היינו לכלי המשכן. רש"ר: הכוונה היא שעל בני גרשון לדאוג לכל הדברים הקשורים לכלים שהופקדו בידיהם.

²¹⁵ רש"י. מלבי"ם: אצל בני גרשון היה כל אחד מהלוויים מצוות לעבודה מסוימת. אצל בני קהת היה הדבר משתנה בכל פעם – פעם לוי זה נשא את הארון ופעם נשא דבר אחר. אברבנאל: הצורך לציין אצל בני גרשון שעבודתם נעשה על פי אהרון ובניו באה כדי שלא נחשוב שרק בני קהת שנשאו את כלי המשכן המקודשים, עבודתם נעשתה על פי אהרון ובניו אבל בני גרשון שלא נשאו את כלי המשכן עבודתם לא נזקקה להוראותיהם של אהרון ובניו.

²¹⁶ לפי רש"י, האחריות נופלת על איתמר, וכוונת הפסוק לומר שמתוך בני אהרון הכהנים, איתמר הוא האחראי על עבודת בני גרשון. אמנם הרמב"ן כתב שכל בני אהרון היו אחראים על עבודת בני גרשון, וכל בני אהרון היו ממונים לומר לכל אחד מבני גרשון מהו תפקידו: משורר או שוער, אלא שבשעת החניה בני גרשון היו מדווחים לאיתמר שהם החזירו את הכלים שנשאו למקומם.

²¹⁷ עפ"י רש"י. חזקוני: הסיבה שאצל בני קהת לא נאמר לפקוד עליהם את כלי משמרת משאם היא משום שמשאם לא היה נראה לאף אחד, שהרי כלי המשכן היו מכוסים בשעת המסעות. רש"ר בשם המדרש: הכוונה היא לומר שלא להם לשאת את המשא ללא דעת, אלא עליהם להקדיש מחשבה לאופן שבהם הם נושאים את המשכן. אברבנאל: הכוונה כאן בפקידה היא שלא ישכחו דבר מכל מה שעליהם לשאת.

²¹⁸ אונקלוס. מלבי"ם: כוונת התורה לומר שעבודה זו הייתה רק של בני גרשון ושבני קהת ומררי היו אסורים בעבודה זו.

²¹⁹ א"ע: הסיבה שאצל בני מררי לא כתוב לשון נשיאה היא משום שפרשה זו דבקה לפרשה שלפניה. אברבנאל: הסיבה לחיבור בין שתי הפרשות וחיבור בני מררי לבני גרשון היא משום שעל שניהם היה ממונה איתמר. אה"ח בתחילת הפרשה: הסיבה היא משום שבני קהת וגרשון מרוממים יותר על בני מררי. וכן כתב המלבי"ם.

²²⁰ אונקלוס. אה"ח: הסיבה לשינוי ממה שנאמר אצל בני גרשון, שם נאמר "עבודה באהל מועד" ואילו כאן בבני מררי נאמר "עבודת אוהל מועד" היא משום שבני גרשון היו ממונים על אהל מועד עצמו, על היריעות שהם היו עיקר המשכן, ואילו בני מררי היו אחראים על הדברים המשמשים את אוהל מועד, הקרשים שמחזיקים את

בני מררי היו ממונים לשאת את הדברים הבאים ולעבוד בדברים הבאים בשעת הקמת ופירוק המשכן:²²¹ **קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן** (בני מררי היו ממונים לשאת את) הקרשים ששימשו לכותלי המשכן, ו**בְּרִיחָיו** (וכן היו בני מררי ממונים לשאת את) בריחי המשכן שעברו בתוך עובי קרשי המשכן וכך חיברו הבריחים את הקרשים, ו**עֲמֻדָיו** (וכן היו בני מררי ממונים לשאת את) עמודי המשכן עליהם הייתה תלויה הפרוכת, ו**אֲדָנָיו** (וכן היו בני מררי ממונים לשאת את) האדנים, התושבות בהם היו מעמידים את הקרשים ואת העמודים: **(לָב)** ו**עֲמֻדֵי הַחֹצֵר סָבִיב** כמו כן היו אחראים בני מררי על נשיאת עמודי החצר, העמודים עליהם היו תלויים הקלעים שהקיפו את החצר, ו**אֲדָנֵיהֶם** (וכן היו בני מררי ממונים לשאת את) התושבות בהם היו מעמידים את עמודי החצר, ו**יְהִדְתֶּם** (וכן היו בני מררי ממונים לשאת את) היתדות שהיו תוקעים בתוך האדמה כדי להעמיד את העמודים,²²² ו**מִיתְרֵיהֶם** (וכן היו בני מררי ממונים לשאת את) המיתרים, החבלים בהם היו קושרים את העמודים ליתדות (ואילו יתדות הקלעים היו באחריות בני גרשון),²²³ **לְכָל כְּלֵיהֶם** (וכן היו בני מררי ממונים לשאת את) הכלים שנצרכים כדי לקפל את המיתרים,²²⁴ ו**לְכָל עֲבֹדְתֶם** וכן היו בני גרשון ממונים על עבודת מתיחת המיתרים כך שהמשכן יעמוד יפה,²²⁵ ו**בְּשִׁמְתֵי תַפְקְדוֹ אֶת כְּלֵי מִשְׁמַרְתִּי מִשָּׂאֵם** יש להגדיר לכל אחד מבני מררי על מה הוא אחראי. על איתמר לומר לכל אחד מבני מררי: אתה תישא את הקרשים הללו, ואתה תישא את היתדות הללו.²²⁶ נכון הדבר שגם אצל בני גרשון וקהת היה צורך להגדיר לכל אחד את תפקידו המדויק, אלא שהתורה כתבה דין זה דווקא אצל בני מררי, מכיוון שיש יותר חשש שבני מררי ינסו להתחמק מעבודתם, בגלל שהיה מוטל עליהם לשאת דברים כבדים²²⁷: **(לָג) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל עֲבֹדְתֶם בְּאֵהָל מוֹעֵד** זוהי עבודת משפחות בני מררי בנשיאת המשכן, בהקמתו ובפירוקו, **בְּיַד אִיתְמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן** איתמר בן אהרון הכהן היה אחראי על עבודת בני מררי: **(לָד) וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂאֵי הָעֵדָה אֶת בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפַּחְתָּם וּלְבֵית אֲבֹתָם** משה, אהרון ונשיאי ישראל מנו את בני קהת, כאשר במניין הקפידו לדעת את ייחוסו של כל אחד מבני קהת ולייחס אותו לפי אביו²²⁸: **(לֹה) מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר בְּנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה** משה, אהרון והנשיאים מנו את בני קהת

אוהל מועד. על דרך זה מסביר אוה"ח שינוי נוסף בין הכתוב אצל בני גרשון לכתוב אצל בני מררי. בעוד שאצל בני גרשון כתוב "לצבא צבא" אצל בני מררי כתוב רק "צבא" והסיבה היא משום שבני גרשון נשאו את עיקר המשכן והיה ניתן להעלות על הדעת שבני גרשון וקהת שווים בחשיבות עבודתם, ורצתה התורה לחלק בין הנאמר אצל בני קהת ששם נאמר רק "לצבא". אולם, אף אחד לא היה מעלה על דעתו להשוות את בני מררי לבני קהת ולכן היה ניתן לכתוב אצל שניהם "לצבא".

²²¹ **העמק דבר:** משמע מלשון הפסוק שעיקר עבודתם הייתה באהל מועד ורק חלק מהעבודה היה בטעינת המשאות והסיבה היא משום שבאמת רוב העבודה הייתה על ידי פירוק והרכבת אוהל מועד.

²²² רש"י.

²²³ רש"י. אמנם הרמב"ן חולק על רש"י ומקשה עליו שלש קושיות: א. מדוע יש בכלל צורך ביתדות לעמודים? ב. מדוע יש חלוקה בין סוגי היתדות השונים – אלה שייכים לבני גרשון ואלה שייכים לבני מררי? ג. בברייתא של מלאכת המשכן לא כתוב כלל שהיו יתדות לעמודים? לכן פירש שהכוונה היא שבני מררי היו אחראים על היתדות והמיתרים של החצר ואילו בני גרשון היו אחראים על היתדות והמיתרים של יריעות המשכן. **העמק דבר:** המיתרים שימשו לצורך קשירת הכלים וקיפולם.

²²⁴ **העמק דבר.**

²²⁵ **העמק דבר.**

²²⁶ **אונקלוס.**

²²⁷ **רמב"ן.**

²²⁸ **העמק דבר:** אמנם בציווי לא נזכרו הנשיאים, אך כדי לחלוק להם כבוד, צירף משה את הנשיאים למניין. אוה"ח: סיבת צירוף הנשיאים היא מכיוון שהלויים היו ממונים שלא יכנסו לזר למשכן, ובכך הלויים עושים את שליחותם של הנשיאים כמו שהתורה כתבה "ואת משמרת כל העדה" ומשמע שגם על הנשיאים היה מוטל שזרים לא ייכנסו למשכן. **אזנים לתורה:** במניין הראשון שם נמנו התינוקות שהיו בני חודש ומעלה לא השתתפו

בקבוצת הגיל שבין בני שלושים שנה ועד חמישים שנה, **כָּל הַבָּא לְצַבָּא לְעִבְדָּהּ בְּאֵהָל מוֹעֵד** בני קהת שנמנו (שבקבוצת הגיל בין בני שלושים שנה ועד חמישים שנה) הם שיבואו לעבוד בעבודת המשכן: (לו) **וַיְהִי פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם אֲלֵפִים שֶׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים** מבני קהת נמנו אלפיים שבע מאות חמישים (2750) זכרים, כאשר כל משפחה נמנתה בנפרד²²⁹: (לז) **אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי כָּל הָעוֹבְדֵי בְּאֵהָל מוֹעֵד** זהו מניין כל אחד מצאצאי קהת שעובד במשכן (היות והוא בגיל המתאים לעבודת המשכן),²³⁰ **אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי יְקֹנָק בֶּן־מֹשֶׁה** (זהו מניין בני קהת) שמנו אהרון ומשה על פי ציווי של ה'²³¹: (לח) **וּפְקוּדֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם וּלְבֵית אֲבֹתָם** מניינם של בני גרשון שמנו משה ואהרון (והנשיאים): כל משפחה נמנתה בנפרד, וכל אחד מבני גרשון יוחס למשפחתו על פי אביו: (לט) **מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה** משה, אהרון והנשיאים מנו את בני גרשון בקבוצת הגיל שבין בני שלושים שנה ועד חמישים שנה, **כָּל הַבָּא לְצַבָּא לְעִבְדָּהּ בְּאֵהָל מוֹעֵד** בני גרשון אלה (שבקבוצת הגיל בין בני שלושים שנה ועד חמישים שנה) הם שיבואו לעבוד בעבודת המשכן: (מ) **וַיְהִי פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם אֲלֵפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים** מבני גרשון נמנו אלפיים שש מאות ושלושים זכרים, כאשר כל משפחה נמנתה בנפרד²³²: (מא) **אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל הָעוֹבְדֵי בְּאֵהָל מוֹעֵד** זהו מניין כל אחד מצאצאי גרשון שעובד במשכן (היות והוא בגיל המתאים לעבודת המשכן), **אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי יְקֹנָק** (זהו מניין בני גרשון) שמנו אהרון ומשה על פי ציווי של ה'²³³: (מב) **וּפְקוּדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם** מניינם של בני מררי שמנו משה ואהרון (והנשיאים): כל משפחה נמנתה בנפרד, וכל אחד מבני מררי יוחס למשפחתו על פי אביו²³⁴: (מג) **מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה**

הנשיאים משום שמשה עצמו לא ידע איך ימנה את התינוקות לולי עזרתו של ה' וא"כ גם הנשיאים לא היו מקפידים אם הם לא היו משתתפים במניין. אך כאן רצה משה לצרף את הנשיאים למרות שלא צווה על כך משום שידע שהם יקפידו אם לא יהיו שותפים למניין.

²²⁹ **אוה"ח**: הסיבה שחסר ו' החיבור בין אלפים לשבע מאות היא כדי לרמוז על בני קרח שאותם מבני קהת שמתו עימו. הסבר נוסף כתב שהעניין בא לרמוז שלא כל בני קהת היו יחד, והייתה קבוצה מבני קהת שפרשה מהשאר ותמכה בקרח או שלא מיחו בו.

²³⁰ **אונקלוס**.

²³¹ **אונקלוס. משך חכמה**: "ביד משה" הכוונה היא להלכות שנמסרו למשה בהקשר של עבודת הלויים. על כל חמישים לויים מינה משה מתורגמן כדי למסור ללויים את ההלכות וכאן אצל בני גרשון משום שנשאר ששים לויים, לא מינה עליהם משה מתורגמן אלא הוא עצמו לימד אותם את ההלכות. **העמק דבר**: הכוונה היא למה שמשה רבינו למד והוכיח מדבר ה'. **רא"ש ומלבי"ם**: הסיבה שנאמר "ביד משה" אצל בני קהת ומררי ולא אצל בני גרשון משום שהתורה כתבה שמשה צירף את אהרון למניין אצל בני קהת ומררי עפ"י דבר ה' ואצל בני גרשון לא כתוב שה' ציווה אותו על כך, ולכן כתבה התורה אצל בני גרשון "על פי ה'" כדי לומר שגם אצל בני גרשון היה צירוף אהרון על פי ה'. לדבריו, התורה רצתה להדגיש אצל בני גרשון שצירוף אהרון לא היה על דעת עצמו.

²³² **העמק דבר**: ההכרח לומר דווקא אצל בני גרשון את עניין המשפחות נובע מכך שאצל בני קהת לא היה צורך לומר שהם נמנו לפי המשפחות שהרי ברור שהייתה חלוקה שם למשפחות ולא כל משפחה הייתה ראויה לכל אחת מהעבודות: היו משפחות שהיו ראויות לשאת את הארון והיו משפחות שמעלתם לא נתנה להם לשאת את הארון אלא את השולחן. אצל בני גרשון הייתי חושב שאם בת גרשון התחתנה עם בן קהת, הרי שצאצאיהם יכולים לשאת את משא בני גרשון, קמ"ל שלא.

²³³ **אונקלוס. העמק דבר**: לא נאמר "ביד משה" משום שמשה לא צווה לשתף את הנשיאים במניין בני גרשון ורק בבני מררי צווה לעשות כן ומכאן למדים אנו שכאשר אדם אינו מצווה על מצווה ובכל זאת עושה אותה, הוא אינו יוצא ידי חובת המצווה.

²³⁴ **אזנים לתורה**: הסיבה שאצל בני מררי נאמר "משפחת" מה שלא נאמר אצל בני גרשון וקהת היא כדי לרמז שלאחר מיתתו של אהרון נלחמו בני לוי עם ישראל והוחסרו משפחות מבני קהת וגרשון. **מלבי"ם**: הסיבה

משה, אהרון והנשיאים מנו את בני מררי בקבוצת הגיל שבין שלושים שנה ועד בני חמישים שנה, **כָּל הַבָּא לְעֵבֶדָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד** בני מררי אלה (שבקבוצת הגיל בין בני שלושים שנה ועד חמישים שנה) הם שיבואו לעבוד בעבודת המשכן: (מד) **וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאָתָיִם** מבני מררי נמנו שלושת אלפים מאתיים זכרים, כאשר כל משפחה נמנתה בנפרד: (מה) **אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מְרָרִי** זהו מניין כל אחד מצאצאי מררי שעובד במשכן,²³⁵ **אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי יְקֹנֵק בְּיַד מֹשֶׁה** (זהו מניין בני מררי) שמנו אהרון ומשה על פי ציווי של ה': (מו) **כָּל הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂאֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחְתָּם וּלְבֵית אֲבֹתָם** סך כל הלויים שנמנו על ידי משה, אהרון ונשיאי ישראל, כאשר כל משפחה נמנתה לבד וכל אחד מהלויים יוחס למשפחתו על ידי אביו: (מז) **מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעֵלָּה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה** (סך כל הלויים שנמנו) בקבוצת הגיל שבין בני שלושים שנה ועד חמישים שנה, **כָּל הַבָּא לְעֵבֶד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וְעֲבֹדַת מִשְׁא בְּאֶהֱל מוֹעֵד** כל הלויים שבאים אל המשכן כדי לעבוד בשירה במשכן ובנשיאת המשכן²³⁶: (מח) **וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים** סך הכל נמנו שמונת אלפים חמש מאות ושמונים לויים בקבוצת הגיל שבין שלושים שנה ועד חמישים שנה: (מט) **עַל פִּי יְקֹנֵק פָּקַד אוֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מִשְׁאֹו מִשֶּׁה מָנָה אֵת הַלְוִיִּים** שהיו ממונים על עבודות אלה על פי ציווי של ה',²³⁷ **וּפְקֻדֵי אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֵק אֵת מֹשֶׁה** כל הנמנים על ידי משה בקבוצת הגיל שבין בני שלושים ועד חמישים היו על פי ציווי של ה'. ה' ציווה למנות דווקא את הלויים שבקבוצת הגיל בין שלושים ועד בני חמישים²³⁸:

שנאמר אצל בני מררי "משפחת" היא משום שבדברי הימים יוחסו בני מררי למשפחת קיש ולא למשפחת אביהם.

²³⁵ **העמק דבר:** בניגוד לבני קהת שם לא נמנו כולם, שהרי היו לויים שהרגישו שאינם ראויים לעבודה של בני קהת, אצל בני מררי נמנו כולם.

²³⁶ **רש"י.** לדבריו השירה היא שנקראת עבודת עבודה משום שהיא משמשת לעבודה אחרת. בעוד הכהנים עוסקים בהקרת קרבנות שהיא העבודה, עוסקים הלויים בשירה שהיא עבודה לעבודה. **רש"י** הסביר את היחס שבין הקרבת הקרבן לשירה: הקרבת הקרבן היא ההתמסרות המוחלטת לרצונו של ה' והשירה בשעת ההקרבה מבטאת שכניעה זו אינה סבילה, אלא היא כניעה פעילה בו האדם פועל ועושה מעשה כדי להקריב את עצמו לה' והוא עוה זאת בשמחה. **רא"ש:** עבודת עבודה היינו שחיטה הפשט וניתוח שכשרים בזר וראינו בספר דברי הימים שזאת הייתה עבודת הלויים. **משך חכמה:** הכוונה בעבודת העבודה היא לעבודות הקשורות במשא עצמו. לדוגמא: אם נפלו קרשים, הלויים מרימים אותם. **אזנים לתורה:** ניתן לומר שעבודת עבודה היינו השירה ועבודת משא היינו תיקון הקרשים בשעה שהם נפלו.

²³⁷ **רש"י.** **א"ע:** משה מינה כל אחד מהלויים על התפקיד המיוחד לו: כל אחד ממשפחות הלויים, גרשון, קהת ומררי קיבל את תפקידו המיוחד וכן זה פירש אה"ח. **רס"ג:** "איש איש" הכוונה היא לכל קבוצה שהיה לה תפקיד מיוחד בנושאת המשכן. **רמב"ן:** התורה כאן אומרת שמשה מינה כל אחד מהלויים על עבודתו המיוחדת לו, ובסוף הפסוק התורה מציינת שכל אחד מהלויים נמנה על ידי משה, ושעל ידי מניין זה מינה משה כל אחד מהלויים שנמנו על עבודתו המיוחדת. **ספורנו:** כל אחד מהלויים היה צריך לדעת את תפקידו בשעת החניה, את תפקידו בשעת המסע ואת פקודיו – את שמות הכלים עליהם היה ממונה. **העמק דבר:** הכוונה היא שבשעת המניין ידע משה על פי חכמתו מהי העבודה המתאימה לכל אחד מהלויים שנמנו. **הרב יעקב קמיניצקי** דייק מלשון הרמב"ם שהכוונה היא שהלוי צריך להיות גדול, בגדר "איש", לפני שיהיה מותר לו לעבוד במקדש.

²³⁸ **רש"י** **עפ"י שפ"ח. אה"ח:** הכוונה היא למינוי אהרון ובניו להיות אחראים על עבודת שבט לוי. **משך חכמה:** מכאן לשירת הלויים שהיא מהתורה.

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹקֵק אֶל מֹשֶׁה ה' אָמַר לְמֹשֶׁה בְּיוֹם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן, ²³⁹ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: (ב) צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ה' אָמַר לְמֹשֶׁה) עֲלִיד לְצוּת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֶה בְנֵי יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לְשִׁלּוּחַ מִחוּץ לְמַחֲנֶה כָּל אֶחָד מֵהָאֲנָשִׁים הַבָּאִים הַטְּמָאִים בְּטוּמָאָה: כָּל צְרוּעַ (עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁלּוּחַ מִחוּץ לְמַחֲנֶה) אָדָם שְׁחֹלָה בְּמַחֲלַת הַצְרַעַת. הַצִּיּוּי הוּא לְשִׁלּוּחַ אֶת הַמְצוּרַע מִחוּץ לְכָל שְׁלוֹשַׁת הַמַּחֲנוֹת שֶׁהָיוּ בְּמַדְבָּר: מַחֲנֶה שְׂכִינָה (הַמִּשְׁכָּן), מַחֲנֶה לוֹיָהּ (מִקּוֹם חֲנִיית הַלוֹיִים) וּמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל (הַמְקוּמוֹת מִסְבִּיב לְמִשְׁכַּן שְׁבָהם חוֹנִים שָׁנִים עֶשֶׂר הַשְּׁבַטִים), ²⁴⁰ וְכָל זָב אָדָם שְׁטָמָא בְּטוּמַאת זִיבָה. הַזִּיבָה הִיא טוּמָאָה שְׁיוּצָאת מֵהַגּוֹף. אֶת הַזָּב יֵשׁ לְשִׁלּוּחַ מִחוּץ לְמַחֲנֶה שְׂכִינָה וּמִחוּץ לְמַחֲנֶה לוֹיָהּ, אֲךָ מוֹתֵר לְזָב לְהִיכַנֵס אֶל מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, ²⁴¹ וְכָל טְמָא לְנֶפֶשׁ וְכֵן צוּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁלּוּחַ אֶל מִחוּץ לְמַחֲנֶה כָּל אָדָם שֶׁהוּא טְמָא בְּטוּמַאת מֵת. טְמָא הַמֵּת מוֹתֵר בְּכַנְיָסָה אֶל מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וְאֶל מַחֲנֶה לוֹיָהּ, וְאִסוּר לוֹ רֶק לְהִיכַנֵס אֶל מַחֲנֶה שְׂכִינָה ²⁴²: (ג) מְזַכֵּר עַד נִקְבָּה תִּשְׁלַחוּ יֵשׁ לְשִׁלּוּחַ מִחוּץ לְמַחֲנֶה אֶת הַטְּמָא, בֵּין אִם מְדוּבֵר בְּזָכַר טְמָא וּבֵין אִם מְדוּבֵר בְּנִקְבָּה טְמָא, ²⁴³ אֶל מִחוּץ לְמַחֲנֶה תִּשְׁלַחוּם יֵשׁ לְשִׁלּוּחַ אֶת הַטְּמָאִים מִחוּץ לְמַחֲנֶה (כָּל אֶחָד מֵהַטְּמָאִים אֶל מִחוּץ לְמַחֲנֶה אֵלּוּ אִסוּר לוֹ לְהִיכַנֵס, כְּפִי שֶׁהִסְבַּרְנוּ בְּפִסּוּק הַקּוּדֵם) אֲךָ אֵין צוֹרֵךְ לְשִׁלּוּחַ אֶל מִקּוֹם מְרוּחַק מִחוּץ לְמַחֲנֶה, ²⁴⁴ וְלֹא יִטְמָאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם עַל יַדֵי שְׁלִיחַת הַטְּמָאִים אֶל מִחוּץ לְמַחֲנֶה, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִטְמָאוּ אֶת הַמַּחֲנֶה בּוֹ ה' מִשְׁרָה אֶת שְׂכִינָתוֹ. אִוְלָם, אִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁלְחוּ אֶת הַטְּמָאִים אֶל מִחוּץ לְמַחֲנֶה, הַמַּחֲנֶה בּוֹ ה' מִשְׁרָה אֶת שְׂכִינָתוֹ יִטְמָא חֲלִילָה ²⁴⁵: (ד) וַיַּעֲשׂוּ בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲשׂוּ מִיַּד

²³⁹ רש"י: "אוה"ח מוצא סיבה לסמיכות לפרשה הקודמת: כמו שהכניס צריכים לוודא שהלויים לא יתקרבו לדברים המקודשים (כלי המשכן לפני שהם כוסו). כך בני ישראל צריכים לשלוח מחוץ למחנה כל טמא ולהרחיק את הטמאים מהמחנה המקודש. רשב"ם: לאחר סדר המחנות הגיע הזמן לומר מי צריך לצאת אל מחוץ למחנה. א"ע: כתב כדברי רשב"ם אלא שהוסיף שהטעם לשילוח מחוץ למחנה הוא בגלל השכינה השורה במחנות. רמב"ן: מצווה זו נוהגת גם במדבר וגם לדורות. העמק דבר: אמנם גם לדורות יש מצוה לשלוח מחוץ למחנה, אך יש הבדל גדול בין הצייוי כאן לצייוי לדורות. כאן גם המצורעים שאינם טמאים חייבים להישלח אל מחוץ למחנה (בעוד שלדורות רק המצורעים הטמאים חייבים בשילוח) וגם מי שטמא מת חייב בשילוח אל מחוץ למחנה כמו החיילים שחזרו מהמלחמה נגד מדין שנשאר מחוץ למחנה (בניגוד לדורות שטמא מת מותר במחנה ישראל).

²⁴⁰ רש"י.

²⁴¹ רש"י.

²⁴² רש"י: כמו כן הסביר את המילה טומאה מלשון עצמות אדם, כאשר כוונת התורה היא לומר שאדם זה נטמא על ידי עצם של מת (עיין שפ"ח). א"ע: הסיבה שדווקא אלו השלושה צריכים לצאת מחוץ למחנה היא בגלל שהם מטמאים אחרים וזאת בניגוד לבעל קרי שאין מצוה לשלוח אותו מחוץ למחנה משום שהוא אינו מטמא אחרים. רק כאשר מדובר על קדושת המחנה בשעת היציאה למלחמה שיש שם את הארון, צווה בעל הקרי להתרחק. הכלי יקר הסביר שטומאות אלו באות על שלש עבירות חמורות (צרעת על ע"ז, זיבה על עריות וטומאת מת על שפיכות דמים עיין בדבריו) הגורמות לסילוק שכינה ולחורבן בית המקדש ולכן הם צריכים להרחיק את עצמם מהמחנה.

²⁴³ אונקלוס. רש"ר: מסביר את ריבוי הפועות השורש ש.ל.ח. בפסוקים ב' – ג' באופן הבא. כפי שראינו, שלשת סוגי הטמאים משתלחים מחוץ למחנה, אלא שלכל אחד מהם דין שונה ולכן הוא משתלח מחוץ למחנות אחרות. דבר זה נרמז בפסוק: "וישלחו מן המחנה" כולל את הטומאות הנשלחות חוץ למחנה שכינה כפי שהתורה מבארת מיד, "מזכר עד נקבה תשלחו" הכוונה היא לשילוח של הזב והשבה ודומיהם אל מחוץ למחנה לויה, שהרי בטומאות אלה באים ההבדלים בין זכר לנקבה לידי ביטוי ו"אל מחוץ למחנה תשלחו" הכוונה היא לשילוח המצורע אל מחוץ למחנה ישראל. העמק דבר: הסיבה שיש להדגיש את שוויון הדין בין איש לאישה למרות שבכל התורה הושווה דין איש פאישה היא משום שלגבי מצורע מצאנו חילוק פאישה אינה בפריעה ופרימה ואיש כן, הייתי חושב שגם לעניין שילוח מחוץ למחנה התורה חילקה ביניהם.

²⁴⁴ העמק דבר.

²⁴⁵ אונקלוס. אוה"ח: התורה באה לומר שאיסור הכניסה של טמא למחנה הוא רק כל עוד ה' משרה את שכינתו במחנה, אך לאחר שהפרוכת כבר נגללה, והשכינה הסתלקה, אין איסור על טמאים להיכנס למחנה.

כמו שצוו (והרחיקו את הטמאים), עוד לפני שנסעו למסע,²⁴⁶ וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מַחוּץ לְמַחֲנֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל שילחו את הטמאים אל מחוץ למחנה, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה בֶּן עֶשְׂו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בני ישראל עשו כמו שה' ציווה את משה (בכך שהם שילחו אל מחוץ למחנה את הטמאים)²⁴⁷: (ה) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לְאמֹר: (ו) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ה' אמר למשה) עליך לדבר אל בני ישראל, אִישׁ אוֹ אִשָּׁה בִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חֲטָאת הָאָדָם (עליך לומר לבני ישראל) איש או אישה שיחטאו באחד החטאים שאדם יכול לחטוא בהם, ומיד מסבירה התורה באיזה חטא מדובר,²⁴⁸ לְמַעַל מֵעַל בִּיקְוֹק הָאָדָם יחטא בכך שהוא ישקר לחברו. מדובר במקרה ואדם גזל ונשבע לשקר שהוא לא גזל,²⁴⁹ וְאִשְׁמָה הִנְפֹּשׁ הַהוּא הנפש החוטאת, האדם החוטא, יתחייב בכך שחטא.²⁵⁰ כאשר אדם נשבע בשם ה' לשקר, יש השפעה שלילית גדולה מאוד על נפש האדם²⁵¹: (ז) וְהִתְוַדוּ אֶת חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לאחר מעשה הגזילה ולאחר שהגזול נשבע בבית דין לשקר ואמר בשבועתו שהוא לא גזל, יודה הגזול שהוא חטא ושהוא באמת גזל וששבועתו הייתה שבועת שקר,²⁵² וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ הגזול צריך להחזיר לנגזל את הקרן, את מה שגזל ממנו,²⁵³ וְחִמִּישְׁתּוּ יִסְף עָלָיו בנוסף לתשלום הקרן, הגזול צריך להוסיף ולשלם לנגזל חמישית מהקרן. למשל: אם הגזילה הייתה שווה ארבעה שקלים, הגזול צריך להחזיר לנגזל את ארבעת השקלים שהם הקרן ועוד שקל נוסף שהוא החומש,²⁵⁴ וְנָתַן לְאֲשֶׁר אָשָׁם לוֹ הגזול צריך להביא את הקרן והחומש לבעל החפץ: אם החפץ היה שייך לנגזל, הרי שהגזול משלם את הקרן והחומש לנגזל ואם החפץ היה מושאל לנגזל, הגזול צריך לשלם את הקרן והחומש לבעל החפץ²⁵⁵: (ח) וְאִם אִין לְאִישׁ גָּאֵל לְהֵשִׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו אם הנגזל מת, ואין לו יורשים, כך שלאחר שהגזול התוודה שגזל, אין לו למי להחזיר את הקרן והחומש. (חז"ל אומרים שלכל

²⁴⁶ א"ע. כמו"כ כתב שבשעת המסעות הטמאים הלכו בין דגל אפרים לדגל דן.

²⁴⁷ אלשיך: טעם הכפילות על מה שנאמר כבר בתחילת הפסוק שבני ישראל עשו כן הוא כדי לומר שמתחילה עשו זאת בני ישראל על דעת עצמם, שהרי הם אמרו לעצמם שיש להרחיק את הטמאים כדי להשרות את השכינה בישראל, ועתה הם עשו זאת לאור ציווי ה'.

²⁴⁸ רמב"ן. וכתב שהסיבה שהתורה קיצרה בדיון זה היא משום שהתורה כתבה כבר את הדיון הזה בספר ויקרא (פרק ה'). כמו"כ כתב שהסיבה שהתורה כתבה את הדיון של האישה היא משום שהיינו אומרים שאין דרכה של האישה לגזול וממילא אין לחייב אותה באותו הדיון.

²⁴⁹ רמב"ן. לכאורה התורה כאן חוזרת על דיון אשם גזלות שכבר נכתבה בספר ויקרא. רש"י: יש כאן שני חידושים: גזל הגר וחוב חומש רק במקרה של יודי. א"ע: גזל הגר הוא החידוש היחיד שהוזכר כאן. רמב"ן: מכיוון שעד עכשיו משה מנה את בני ישראל למשפחותם, נכתב עכשיו את הדיון של מי שאין לו משפחה, גזל הגר. א"ע: הסיבה שהתורה כתבה כאן את דיון אשם מעילות היא כדי לומר שהצרת והזיבה באים כעונש על גזל. בהסבר המילים למעול מעל בה': אונקלוס: הכוונה היא שהאדם ישקר לפני ה', כאשר כוונתו כנראה לשקר בשבועה כפי שדרשו חז"ל. אה"ח: הכוונה היא שכבר בשעת הגזל חשב הגזול שבועתו כשאר יתבעו אותו בבי"ד, הוא ישקר. ספורנו: הכוונה במעילה בה' היא לחילול ה', משום שמי שגזל את הגר, מחלל את ה' בעיני הגרים הבאים לחסות תחת כנפי השכינה.

²⁵⁰ אונקלוס. העמק דבר: האדם יכיר בחטאו.

²⁵¹ אה"ח. והסביר זאת גם כהשפעה שלילית על נפש החוטא וגם כהשפעה שלילית על מקור הנפשות של כלל ישראל.

²⁵² אונקלוס. א"ע: הסיבה שכתוב והתודו ברבים היא בגלל שהכותרת של הפסוקים הייתה כאשר איש או אישה יחטאו, והמילים "והתודו" מוסבים על האיש או האישה. אה"ח: הסיבה שהתורה התחילה בלשון רבים "והתודו" ולאחר מכן עברה ללשון יחיד "והשיב", היא משום שהיודי שווה בכל הגזלים אך הדיון של התשלום והקרן שונה בין הגזולים שהרי הגזול מביא קרבן עולה ויורד, וממילא הקרבן שמביא תלוי במצבו הכספי.

²⁵³ רש"י. א"ע: פירש שהמילה "בראשו" היינו בדיוק כפי שהוא, לא פחות מהקרן.

²⁵⁴ עיין בבאורנו בויקרא ה' שם הסברנו את דרך החישוב של חמישית וכתבנו שבסופו של תהליך צריכה תוספת התשלום להיות שווה לחמישית מכל הסכום שהגזול משלם לנגזל.

²⁵⁵ רש"י עפ"י שפ"ח. א"ע: במקרה ואדם התוודה בעצמו, הוא מביא חומש ואם באו עדים הוא מביא שתי חמישיות. א"ע לומד זאת מכך שכתוב "חמישיות" היינו הרבה חמישיות, ולכן הוא מחלק בין מודה מעצמו המשלם רק חמישית אחת למקרה שבאו עדים אז האדם משלם שתי חמישיות. בסוף דבריו כתב א"ע שחז"ל אמרו שיש להביא חומש אחר חומש וכתב על כך הא"ע שדעתם של חז"ל רחבה מדעתנו.

אדם מישראל יש קרוב משפחה קרוב או רחוק שראוי לרשת אותו, ולכן צריך לומר שמדובר כאן בגר שהתגייר ומת),²⁵⁶ **הָאִשָּׁם הַמוֹשֵׁב לִיקְנוֹק לְכַהֵן** הרי שבמקרה זה ה' קנה את הקרן והחומש, וה' הקנה את הקרן והחומש לכהן שעובד באותו זמן בבית המקדש, ולכן על הגזול לתת את הקרן והחומש לכהן העובד באותו משמר,²⁵⁷ **מִלְבַּד אֵיל הַכִּפָּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ עָלָיו** הקרן והחומש שהגזול משלם לנגזל או לכהן הם בנוסף לאיל שצריך הגזול להביא לשם קרבן אשם בכל מקרה.²⁵⁸ היוצא מדברינו שאדם שגזל ונשבע לשקר וטען שלא גזל, צריך להביא שלושה דברים כאשר הוא מתוודה: (1) קרן (2) חומש (3) איל לקרבן אשם. אמנם כאשר האדם אינו מתוודה, אלא באים עדים ומעידים שגזל, אינו צריך לשלם חומש: (ט) **וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קִדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לְכַהֵן** כל הביכורים שאדם מחוייב לתת לכהן,²⁵⁹ **לֹא יִהְיֶה** יש לתת את הביכורים לכהן העובד באותו משמר²⁶⁰: (י) **וְאִישׁ אֶת קִדְשָׁיו לֹא יִהְיֶה** בניגוד לביכורים שאדם צריך להביאם אל הכהן העובד באותו משמר, התרומה והמעשר שאדם מפריש שייכים אליו במובן מסוים, דהיינו: אדם יכול להחליט לאיזה כהן הוא נותן את התרומה. אדם אמנם חייב להפריש לכהן תרומה מתבואתו, אך מותר לו לבחור לאיזה כהן הוא ייתן את התרומה,²⁶¹ **אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לְכַהֵן** אדם שיחליט לתת חרם לכהן. במקרה ואדם אומר שהוא ייתן דבר מרכושו לחרם לכהן (כאשר אדם אומר שהוא מחרים דבר לכהן, הרי שהוא תורם את אותו החפץ לכהן),²⁶² **לֹא יִהְיֶה** האדם צריך לתת לכהן את החרם

²⁵⁶ רש"י.

²⁵⁷ רש"י ולדבריו "המושב לה" היינו שהאדם מחזיר את הגזילה לה', וה' מקנה את הגזילה לכהן העובד באותו משמר. א"ע: האדם החזיר את הגזילה בעבור יראת ה' ולשיטתו "המושב לה" היינו שהגזילה מוחזרת לשם ה'. **ספורנו**: כאשר הבעלים אינם קיימים, ראוי להחזיר את הגזילה לבעלי בעליו כאשר הכוונה היא לה' וכנראה שפירש "המושב לה" כרש"י.

²⁵⁸ רש"י. רש"י: אסור להביא את הקרבן עד שהאדם לא שילם את הקרן וחומש.

²⁵⁹ רש"י ומה שהכריח אותו לכתוב שהכוונה היא למצוות ביכורים הוא שלא ייתכן שמדובר כאן על תרומה, שהרי את התרומה לא מביאים אל הכהן, אלא הכהן הוא המחזר אחר התרומה בגורן וכן כתוב שאת התרומה מקריבים לכהן, כלומר, מביאים אותה אל הכהן. לכן פירש רש"י שכוונת התורה בפסוק זה היא על ביכורים שאותה כן מביאים אל הכהן והכהן אינו צריך לחזר אחריה בבתי הגרנות... **ספורנו** גם הסביר שהכוונה כאן היא לביכורים וכתב שהתורה משווה כאן בין גזל הגר הניתן לכהן העובד באותו משמר לביכורים שגם הם ניתנים לכהן העובד באותו משמר. **רמב"ן (בפס' ו')**: דן בטעם שהתורה כתבה כאן את הדין של תרומה וכתב שתי אפשרויות להסביר את הדבר: א. במקרה ואדם גזל את התרומה מהכהן, הדין הוא כמו כל דין של גזל שצריך להביא אשם גזילות. ב. התורה משלימה את הדין של תרומה מתורת כהנים, מספר ויקרא, משום שעד עתה התורה הזכירה זאת רק על דרך הרמז. כמו"כ הסביר **רמב"ן בפסוקינו** שכוונת התורה כאן היא לומר ש"כל תרומה" תהיה לכהן. גם אם אדם הפריש תרומה כלשהי, הרי שהתרומה שייכת אל הכהן אך לכהן אסור לקחת את התרומה בזרוע אלא עליו לחכות עד שיביאו את התרומה אליו. כמו"כ דחה את דברי רש"י שכתב שכוונת הספרי היא לומר שהפירוש של תרומה בפסוקינו הוא משום שכתוב כאן שהכהן מקריב את התרומה ואילו הכהן מחזר אחרי התרומה בבית הגרנות, אלא כתב שכוונת דברי הספרי היא לומר שלשון הקרבה משמעה הקרבה על גבי המזבח, דבר שנעשה בביכורים ולא בתרומה. **רשב"ם**: הכוונה היא למצות חלה שיש להפריש את ראשית העיסה אל הכהן. **אוה"ח**: כל 24 מתנות כהונה מחולקים ל-3 קבוצות, וכל קבוצה רמוזה בפסוקים אלו: "וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל" מדובר על קדשים שהכהנים זוכים בהם מהמקדש כגון בשר קרבנות. הקבוצה השנייה "ואיש את קדשיו" הם מתנות שיש להביאם אל הכהן והם קודש כמו תרומה אלא שהכהן הוא שצריך לחזר אחריהם. הקבוצה השלישית "איש אשר יתן", הן המתנות שאדם צריך להביא אל הכהן אך הם חולין (כמו ראשית הגז) ולכן התורה לא הזכירה בהם בכלל מילה של קודש.

²⁶⁰ **ספורנו. משך חכמה**: האדם היה יכול לחשוב שעל ידי שבחור לתת את התרומה לכהן ושיש לו בכך טובת הנאה, הרי שהוא יכול להחשיב בכך גם את גזל הגר, לכן כתבה התורה שהתרומה שייכת לכהן וזאת בנוסף לחובתו של הגזול להחזיר את הגזילה.

²⁶¹ **ספורנו. ספרי**: כהן יכול להקריב את הקרבן שהוא עצמו מביא ואינו צריך לתת את הקרבן לאנשי המשמר. **רמב"ן**: כל קודש שה' לא יצווה לתת לכהן – הרי הם של הבעלים, למרות שנקראו קודש. (כדוגמה לדבריו מביא רמב"ן את המעשר שני שנקרא בלשון התורה קודש אך הוא נחשב לממונו של האדם לכל דבר אלא שעליו להביאם לירושלים).

²⁶² **רשב"ם. רש"י ורמב"ן**: כאן התורה כתבה שטובת הנאה של התרומה לבעלים. כמו"כ כתב רש"י על דרך הדרש שאדם שמעכב את מעשרותיו – לו יהיו, יישאר לעצמו רק המעשרות, כיוון שאדם המקפיד להפריש תרומות ומעשרות זוכה שתהיה ברכה בתבואתו.

שהקדיש²⁶³: (יא) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם (ה) אִמְרוּ לְמֹשֶׁה) תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמְרוּ לָהֶם,²⁶⁴ אִישׁ אִישׁ כִּי תִשָּׁטֵה אֶשְׁתּוֹ אָדָם שֵׁאֲשֶׁתּוֹ תִסּוֹר מִדֶּרֶךְ הַיִּשָּׁר,²⁶⁵ וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל אוֹתָהּ אִישָׁה תִמְעַל בְּבַעֲלָהּ, כֹּאֲשֶׁר הַתּוֹרָה תִפְרֹט בְּפִסּוֹק הַבָּא מֵאוֹתוֹ מַעַל שִׁמְעֵלָה הָאִישָׁה²⁶⁶: (יג) וְשָׁכַב אִישׁ אֶת־הַשְּׂכֵבֶת זָרָע בְּמִקְרָה וְאָדָם אַחֵר יִשְׁכַּב עִם אִשְׁתּוֹ הָאִישׁ,²⁶⁷ וְנִגְעַלְסָם מִעֵינָי אִישָׁה בְּעֵלָהּ שֶׁל הָאִישָׁה אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֵׁאֲשֶׁתּוֹ שָׁכְבָה עִם אָדָם אַחֵר,²⁶⁸ וְנִסְתַּרְרָה הָאִישָׁה הַתֵּיִיחָדָה עִם הָאִישׁ (שֵׁאֵינוֹ בְּעֵלָהּ) מִסְפִּיק זִמָּן כְּדִי שֶׁהוּא יִשְׁכַּב אִתָּהּ, מִסְפִּיק זִמָּן לְטוֹמְאָת בִּיאָה,²⁶⁹ וְהִיא נִטְמָאָה עַל יַד־הָאִישָׁה הַתֵּיִיחָדָה וְהַתַּחֲתָנָה עִם אוֹתוֹ אָדָם הִיא נִטְמָאָה, וְעַד אֵינָן בָּהּ אֵין עַד שִׁיכּוֹל לְהַעִיד עֲלֶיהָ שֶׁהָאִישָׁה שָׁכְבָה עִם אָדָם אַחֵר. הַעֲדִים רַק רָאוּ שֶׁהִיא הַתֵּיִיחָדָה עִם אוֹתוֹ אָדָם, אֲךָ הִם לֹא רָאוּ אֶת הַשְּׂכֵיבָה עֲצָמָה. אוֹלָם, אִם הַעֲדִים רָאוּ בּוֹדָאוֹת שֶׁהָאִישָׁה שָׁכְבָה עִם אָדָם אַחֵר, אֵין צוֹרֵךְ לְבַדּוֹק אוֹתָהּ עַל יַד־הַמִּים הַמְרִים, אֲלֵא יֵשׁ לְהַבִּיאָה לְבֵית דִּין כְּכֹל אִשְׁתּוֹ אִישׁ שִׁזְיָנָתָה,²⁷⁰ וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׁה הָאִישׁ לֹא הִכְרִיחַ אֶת אִשְׁתּוֹ הָאִישׁ לְשָׁכַב אִתּוֹ, אֲלֵא הָאִישָׁה בַּחֲרָה מִרְצוֹנָה לְשָׁכַב אִתּוֹ, לְמִרּוֹת שֶׁהִיא כָּבֵר הֵייתָה נְשׂוּאָה לְבַעֲלָהּ²⁷¹: (יד) וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה לְפָנָי שֶׁהָאִישָׁה הַתַּחֲתָנָה עִם הָאָדָם הַשֵּׁנִי, עַל הַבַּעַל עֲבָרָה רוּחַ קְנָאָה, כְּמוֹ שֶׁתִּסְבֵּר הַתּוֹרָה,²⁷² וְקָנְאָה אֶת אֶשְׁתּוֹ עוֹד לְפָנָי הַתֵּיִיחָדוֹת, בְּעֵלָהּ שֶׁל הָאִישָׁה הַתְּרָה בְּאֶשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תֵיִיחַד עִם אוֹתוֹ אָדָם שֵׁאֵינוֹ הִיא הַתֵּיִיחָדָה,²⁷³ וְהוּא נִטְמָאָה וְלְמִרּוֹת שֶׁלְפָנָי כֵּן הַבַּעַל הַתְּרָה בְּאֶשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תֵיִיחַד עִם אוֹתוֹ אָדָם, אוֹתָהּ אִישָׁה לֹא שִׁמְעָה בְּקוֹל בְּעֵלָהּ, וְהֵייתָה הַתֵּיִיחָדָה עִם הָאִישׁ, וְהִיא שָׁכְבָה אִתּוֹ וּבִכֵּךְ הִיא

²⁶³ רשב"ם. רש"י: אדם שייתן לכהן את המתנות הראויות לכהן, "לו יהיה", יהיה לו הרבה ממון.

²⁶⁴ אוה"ח: טעם הכפילות היא לומר שיש שני סוגים של סוטה. אישה שבאמת חטאה ואישה שטוהרה. כנגד הטמאה כתבה התורה "דבר" מלשון קשה וכנגד הטוהרה כתבה "ואמרת" לשון רפה, ולכן גם כתוב כאן פעמיים "איש". בהסבר נוסף כתב שדיברה התורה כנגד שני אנשים: אדם שרוצה להביא את אשתו ולבדוק אותה ואדם שרוצה להימנע מכך.

²⁶⁵ א"ע ורשב"ם וכן רש"י בפירושו עפ"י פשוטו של מקרא. ספורנו: פירש באופן דומה: תסטה מדרך הצניעות. רש"י: הסמיכות לפרשה הקודמת באה לומר שאם אדם לא ייתן את התרומה שלו אל הכהן, הרי שהוא יצטרך לבוא אל הכהן כדי להביא אליו את אישתו הסוטה. כמו כן את כפילות "איש איש" הסביר שאישה הסוטה מועלת בשניים - גם בבעלה וגם בה'. "תשטה" כתב רש"י שאין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסת בו רוח שטות. ספורנו: הסביר ומעלה בו מעל שהכוונה היא שהאישה חיללה את קדושת ה' שהרי ה' אוהב כאשר האישה דביקה בבעלה. כלי יקר: תשטה היינו מלשון שתיה ואין הבדל בין ט' לת' וכוונת התורה לומר שעל ידי שתיות יין ושכרות האדם מגיע לכדי זנות.

²⁶⁶ רש"י. רס"ג: הכוונה היא שהאישה הפרה את אמונה בבעלה ורמתה אותו.

²⁶⁷ אונקלוס. רש"י: "ושכב איש" למעט קטן ששכב איתה. כמו"כ בהסבר "אותה" כתב ששכיבתה פוסלת אותה ואין שכיבת אחותה פוסלת אותה. ספורנו מסביר שיש כאן תהליך של הידרדרות: קודם האישה סוטה מדרכי הצניעות ועל ידי כך היא מגיעה למצב של "ושכב איש אותה".

²⁶⁸ רש"י ובאה התורה לומר שאם היה יודע ומעלים את הדבר, אין המים בודקים את האשה.

²⁶⁹ רש"י. א"ע: הכוונה ב"ונסתרה" היינו שהאישה באמת נטמאה אלא שאין עדים בדבר וגם היא אינה מודה

בכך.

²⁷⁰ רש"י.

²⁷¹ רש"י. א"ע: העדים לא תפסו את האישה חוטאת. לדבריו, האישה באמת חטאה אך אין מי שיכול להעיד על

כך.

²⁷² רש"י ולדבריו לשון קנאה היינו לשון התראה. ספורנו: הכוונה היא לרוח טהרה שאפפה את הבעל כדי למנוע מאשתו לחטוא. בהסבר רוח הקנאה בצלע הבאה של הפסוק כתב שהכוונה היא לרוח של שטות, שהרי לא הייתה שום סיבה שהוא יתרה באשתו, שכן היא לא נטמאה. העמק דבר: הכוונה היא לחשש, שהבעל חושש שמא אשתו נאסרה עליו על ידי שזינתה. בהסבר הקנאה בהמשך הפסוק פירש שהכוונה היא ללשון כעס, כלומר הבעל רק כועס על אשתו אך אין סיבה לכעס זה שהרי האישה לא נטמאה. א"ע: הכוונה היא שעלתה במחשבתו שאשתו נטמאה אך זאת ללא ביסוס של עדים או הודאת האישה. רש"ר: קנא היינו מלשון קניין וכאן הכוונה היא שהבעל תבע את הקניין על אשתו ושאדם אחר לא קנה אותה במקומו.

²⁷³ רש"י.

נטמאה,²⁷⁴ או עֵבֶר עָלְיוֹ רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָיָא לָא נְטִמָּאָה או שכאשר עברה רוח קנאה על הבעל, והבעל התרה באישה שלא תתייחד עם האיש, האישה עברה על דבריו והיא התייחדה איתו, אלא שהאישה לא שכבה עם האיש וממילא לא נטמאה: (טז) וְהָבִיָא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֶּהֱן הַבֵּעַל יִבִּיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֶּהֱן (לאחר שעברה על דבריו והתייחדה עם אותו איש),²⁷⁵ וְהָבִיָא אֶת קֶרְבְּנָה עָלֶיהָ יַחַד עִם אִשְׁתּוֹ, יִבִּיא הַבֵּעַל גַּם קֶרְבֵּן עֵבוֹר הָאִישָׁה,²⁷⁶ עֲשִׂירֵת הָאֵיפָה קֶמַח שְׁעָרִים (הבעל יביא לשם קרבן האישה) מנחה של קמח שעורים במשקל של עשירית האיפה. האיפה היא מידת משקל שהייתה נהוגה בימיהם כמו שבימינו נהוג להשתמש בקילוגרם לשם מידת משקל, והסיבה שיש להביא דווקא קמת שעורים היא מכיוון שהאישה עשתה מעשה בהמה ולפיכך מנחתה תהיה ממאכל בהמה,²⁷⁷ לֹא יִצַק עָלָיו שְׁמֶן הַבֵּעַל לֹא יִשְׁפֹךְ שֶׁמֶן עַל הַקֶּמַח שֶׁהֵבִיא לְקֶרְבֵּן. בדרך כלל, כאשר מביאים קמח לקרבן, שופכים על הקרבן שמן, אך במנחה של אישה סוטה, אין שופכים שמן על הקמח כדי שהקרבן לא יהיה מהודר,²⁷⁸ וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבִנְה אֶסוֹר לְשִׁים לְבוֹנָה עַל הַקֶּמַח שֶׁהֵבִיא הַבֵּעַל לְשִׁם קֶרְבֵּן אִשְׁתּוֹ. הלבונה היא בושם שמופק מעץ שנקרא "לבונה". הסיבה שלא שמים לבונה על הקמח שהביא הבעל היא בגלל שהאמהות נקראו לבונה, ואישה זו סתתה מדרכו,²⁷⁹ כִּי מִנְחַת קְנָאָתָה הִוא (הסיבה שאין שופכים שמן על הקמח שהביא הבעל ואין שמים על הקמח לבונה היא) מכיוון שהקמח שהביא הבעל משמש למנחת קנאות, למנחה של אדם חוטא, כפי שיוסבר בצלע הבאה של הפסוק,²⁸⁰ מִנְחַת זִכְרוֹן מִזְבַּחַת עֹזֶן הַמִּנְחָה בָּאָה לְהַזְכִּיר אֶת הַחֹטָא בּוֹ חֹטָאָה הָאִישָׁה. עצם העובדה שהאישה התייחדה עם האיש היא חטא, ומנחתה באה כתוצאה מחטא זה של האישה, ולכן אין שמים שמן ולבונה על המנחה²⁸¹: (טז) וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן יִקְרַב אֶת הַמִּנְחָה,²⁸² וְהִעֲמִידָהּ לְפָנַי יִקְרַב

רש"י.²⁷⁴

אונקלוס. א"ע: הבעל יביא את אשתו בעל כרחו. חזקוני: קרבן זה אינו של האישה שהרי היא חטאה, אלא הבעל הוא שצריך לכפר על עצמו על שלא מיחה באשתו בזמן ולכן היא חטאה. רש"ר: הבעל תמיד מביא את הקרבן במקום אשתו, ודבר זה מראה על הקשר ההדוק בין הבעל לאישה. לרש"ר, אין שום דבר מיוחד בכך שגם במקרה של אישה סוטה הבעל מביא את הקרבן במקום אשתו.

א"ע הסתפק אם הכוונה עם האישה או בעבורה.²⁷⁶

רש"י כתב שהמנחה תהיה מקמח ולא מסולת והיא באה משעורים כדי לבזות את האישה שהרי השעורים הם מאכל בהמה והיא עשתה מעשה בהמה. רמב"ן פירש שהסיבה שהמנחה באה שעורים היא מלשון סערה, כמו שגם אצל גדעון צליל השעורים היה סימן לסערה. גם כלי החרס בא לסמל שהאישה תישבר ככלי חרס והעפר בא לסמל שהאישה תחזור אל עפר. אמנם רש"י בפס' יז' הסביר שהסיבה שהכהן לוקח את המים בכלי חרס היא בגלל שהאישה השקתה את הנואף בכלי חרס. רבינו בחיי בפס' יז': הסיבה שמשקים את האישה בכלי חרס היא כדי לרמוז שלאישה זו אין תקנה והיא לא עתידה לחיות בתחיית המתים, כמו שלכלי חרס אין תיקון מטומאה, בניגוד לכלי זכוכית ולכלים אחרים. רש"ר: האישה משולה למים חיים וקדושים ושמים את העפר לתוך המים כדי להראות שהאישה צריכה לשלוט בטבע שלה ובכוחות הגופניים שבה כך שכוחות אלה יהיו רק הצד החיצוני של המהות שלה. א"ע: הסיבה שמנחה זו שונה מהמנחות האחרות היא בגלל שמנחה זו באה כעונש ולא כנדבה.

רש"י וכתב שהשמן מהודר משום שנקרא "אור" והיא עשתה את מעשיה בחושך.²⁷⁸

רש"י.²⁷⁹

אונקלוס + דעת מקרא. רש"י: מנחת קנאות בלשון רבים משום שהאישה עוררה על עצמה קנאה כפולה: של בעלה ושל ה'. רמב"ן: צלע זה של הפסוק חוזר אל ראש הפסוק ולהסביר שהסיבה שהבעל הוא שצריך להביא את המנחה היא בגלל שהמנחה היא מנחת קנאות, דהיינו: עליו להביא את מנחת הקנאות במקום האישה מכיוון שהאישה אינה ראויה להביא את המנחה משום שמנחה זו באה להזכיר את עוונה. העמק דבר: כוונת התורה לומר שכל המנחה באה בגלל שהבעל מקנא לאשתו ובחינים הוא הקפיד עליה ולכן ה' אינו רוצה לקבל ממנו מנחה מהודרת. אולם אם האישה כן חטאה, גם אז אין ראוי להביא מנחה מהודרת שהרי קרבנות באים לדברים טובים וכאן המנחה היא "מזכרת עון". בעניין השימוש בלשון זכר "מנחת קנאות הוא" כתב רש"י שהכוונה היא לקמח. רמב"ן: יש בדבר סוד.

אונקלוס.²⁸¹

א"ע. לפי רש"י בפס' יח' משמע שהכוונה לאישה. אמנם מאונקלוס משמע כא"ע.²⁸²

הכהן יעמיד את המנחה לפני המזבח²⁸³: (יז) וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִיַּם קְדָשִׁים בְּכֶלִי חָרָשׁ יִיקַח בְּכֵלֵי חָרָשׁ מִיַּם שֶׁהִתְקַדְּשׁוּ בְּכִיּוֹר שְׁבַמְשֹׁכָן (אוּ בַמִּקְדָּשׁ),²⁸⁴ וּמִן הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִיקַח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמִּיִּם וְכֵן יִיקַח הַכֹּהֵן עֶפֶר מִקִּרְקַע הַמִּשְׁכָּן וְיִשִּׂים אֶת הָעֶפֶר בְּתוֹךְ כְּלֵי הַחֶרֶס הַמְלֵא בַמִּיִּם הַקְּדוּשִׁים מִהַכִּיּוֹר²⁸⁵: (יח) וְהָעֵמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לְפָנָיו יִקְנֹק הַכֹּהֵן יַעֲמִיד אֶת הָאִשָּׁה שֶׁסֻּטְתָּהּ בְּשַׁעַר נִיְקוּר (הַשַּׁעַר הַמְזֻרְחֵי שֶׁל הָעֲזָרָה לְשֵׁם נִכְנָסִים כָּל בְּאֵי הַמִּקְדָּשׁ). אַמֵּן, בְּנוֹסֵף לְהַעֲמִידָה לְפָנָיו ה', הָיוּ מִטְרָטְרִים אֶת הָאִשָּׁה וּמוֹלִיכִים אוֹתָהּ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם כְּדִי שְׁדַעְתָּהּ שֶׁל הָאִשָּׁה תִּיטְרַף (הָאִשָּׁה כָּבֵר לֹא תוֹכֵל לְחַשׁוֹב בְּשִׁלְוֹהָ מְרֻב שִׁיטְרָטְרוּ אוֹתָהּ), וְכֵן הִיא תִּתְוֹדָה שֶׁהִיא חֲטָאָה, וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְהַשְׁקוֹת אוֹתָהּ אֶת הַמִּיִּם הַקְּדוּשִׁים,²⁸⁶ וְפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה הַכֹּהֵן יִגְלֶה אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה כְּדִי לְבַזּוֹת אוֹתָהּ,²⁸⁷ וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ אֶת מְנַחַת הַזִּכְרוֹן מְנַחַת קְנָאוֹת הוּא הַכֹּהֵן יִנִּיחַ עַל יָדֵי הָאִשָּׁה אֶת מְנַחַת הַזִּכְרוֹן, אֶת עֲשִׂירֵית הָאִיפָה קֶמַח שְׁעוּרִים הַמִּשְׁמֵשׁ לְמַחַת קְנָאוֹת. הַסִּיבָה שֶׁהַכֹּהֵן הִיָּה מְנִיחַ אֶת הַמְנַחָה בְּיַד הָאִשָּׁה הִיא כְּדִי שֶׁהָאִשָּׁה תִּצְטָרֵךְ לְהִתְאַמֵּץ וּלְהַחֲזִיק אֶת הַמְנַחָה, וְכֵן, בְּשַׁעַת הַמְּאַמֵּץ, אוֹלֵי תִּתְוֹדָה הָאִשָּׁה שֶׁחֲטָאָה וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְהַשְׁקוֹת אוֹתָהּ אֶת הַמִּיִּם הַקְּדוּשִׁים,²⁸⁸ וּבִיד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמְּרִים הַכֹּהֵן יַחֲזִיק בִּידוֹ אֶת הַמִּיִּם הַקְּדוּשִׁים שְׁעֵתִידִים לְהִיּוֹת מְרִים לְאִשָּׁה,²⁸⁹ הַמְּאַרְרִים (אִם הָאִשָּׁה חֲטָאָה) מִיַּם אֱלֹהִים יִבְיֹאוּ עַל הָאִשָּׁה חִיסְרוֹן וְיִגְרְמוּ לְאִשָּׁה לְכָאֵב, כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בְּהַמְשַׁךְ²⁹⁰: (יט) וְהִשְׁבִּיעַ אֶתְּהָ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה הַכֹּהֵן יִשְׁבִּיעַ אֶת הָאִשָּׁה וְיֹאמַר לָהּ: ²⁹¹ אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֶתְּךָ (הַכֹּהֵן יֹאמַר לְאִשָּׁה בְּשַׁעַת שֶׁהוּא מְשַׁבֵּעַ אוֹתָהּ) אִם בְּאֵמֶת לֹא שָׁכַבְתָּ עִם הָאִישׁ שֶׁבַעֲלָךְ חוֹשֵׁד שֶׁשָׁכַבְתָּ אִיתוֹ וְיֵשׁ עֵדִים עַל כֵּךְ שֶׁהִתְיַחַדְתָּ אִיתוֹ,²⁹² וְאִם לֹא שָׁטִיתָ טְמֵאָה תַּחַת אִישׁוֹךְ וְאִם לֹא נִטְמַאתָ בְּעוֹד אֶת הִיָּת נְשׂוּאָה לְבַעֲלָךְ,²⁹³ הִנְקִי מִמֵּי הַמְּרִים הַמְּאַרְרִים הָאֵלֶּה

²⁸³ א"ע. חזקוני: והעמידה היינו לשון עיכוב כאשר כוונתו לאישה והוא אומר לה להמתין עד שביא עפר מהמקדש. העמק דבר: הכוונה היא שהכהן אומר לאישה דברי מוסר שמא על ידי דברים אלה היא תודה.

²⁸⁴ רש"י. הסיבה שהכהן לוקח את המים מהכירור היא בגלל שהכירור נעשה ממראות הצובאות המסמלות את צניעות הנשים במצרים, ואישה זו פרשה מדרכם.

²⁸⁵ רמב"ם הלכות סוטה. א"ע: הכוונה היא למים שנמצאים מתחת לקרקע המשכן. כלי יקר: הסיבה שלוקח את העפר היא משום שבחטא הארץ, האדמה הכניסה את הגשמיים בכל הבריות ולכן דווקא היא יכולה לזנוח ולהעיד אם האישה חטאה או לא.

²⁸⁶ רש"י.

²⁸⁷ רש"י וא"ע.

²⁸⁸ רש"י.

²⁸⁹ רש"י. א"ע: הכהן היה מכניס לתוך המים דבר מר (וכך כתוב גם בגמרא). רמב"ן: בהתחלה, כשהאישה שותה את המים, המים יהיו מים מתוקים, ואם האישה באמת נטמאה, המים יהפכו להיות מרים. בהסבר צלע זה של הפסוק כתב א"ע שמי היינו מלשון סמיכות ואילו המרים היינו לשון תואר ויש לומר כאילו כתוב כאן "מי הדברים המרים" וכתב על כך שהתבאר הסוד (אך לא כתב את הסוד עצמו ואת כוונתו). בהסבר השני כתב רש"י שהכוונה היא על שם העתיד, שהמים עתידים להיות מרים. רבינו בחיי: הסביר את סודו של א"ע וכתב שהכוונה היא שהכוחות העליונים נקראים מרים וכוחות אלה היו מענישים את האישה. רמב"ן הסביר שהכוונה היא שהמים עצמם מרים הם, ואין "מי" לשון סמיכות, אלא הכוונה היא למים עצמם.

²⁹⁰ רש"י, וכתב שהכוונה היא למים שמחסרים אותה מהעולם. בשם אונקלוס כתב שהכוונה היא שהמים מראים על קללה אצל האישה. אולם, לא ייתכן לומר שהכוונה היא שהמים מקוללים, שהרי המים עצמן הם מים קדושים. א"ע פירש שהכוונה היא מלשון קללה בבניין כבד וכן כתב רס"ג שהכוונה היא ללשון קללה. רמב"ן: המים נקראו מאררים משום שעל ידיהם היו מוחקים את האלות הכתובות בתורה בפרשת סוטה.

²⁹¹ רש"י. א"ע: הכהן אומר לאישה לומר אמן ואמן על מה שהוא אומר. ספורנו: הכוונה היא שהכהן אומר לאישה שתקבל על עצמה את השבועה בתנאי הבא.

²⁹² אונקלוס.

²⁹³ א"ע: הכפילות באה כדי לומר שזה לא היה ברצון ולא באונס. ספורנו: הכפילות באה לומר שמדובר על שני זמנים שונים. האישה נשבעת שלא חטאה עכשיו ושלא חטאה גם בעבר. רמב"ן כתב ששני התנאים כאן מרכיבים תנאי אחד. העמק דבר: הכוונה היא שאפילו לא היו דברים מקוערים, האישה אפילו לא התייחדה עם

(אם באמת לא שכבת עם האיש ולא נטמאת) את תהיי נקייה מהמים המרים הללו שמביאים לחיסרון וכאב. אם לא שכבת עם האיש, את תינצלי בשעה שתשתי מהמים הללו²⁹⁴: **(כ) וְאֵת כִּי שְׁטִית תַּחַת אִישׁךָ** אך אם את כן שטית בעוד את היית נשואה לבעלך,²⁹⁵ **וְכִי נִטְמַאת** (ובכך שטית מאישך) את נטמאת, **וַיִּתֵּן אִישׁ בֶּדְךָ אֶת שְׁכַבְתּוֹ מִבְּלַעְדֵי אִישׁךָ** ואדם אחר שאינו בעלך שכב איתך, (אז את לא תינקי מהמים המרים): **(כא) וְהַשְּׂבִיעַ הִכְהֵן אֶת הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֱלֹהִים הַכְּהֵן יִשְׂבִיעַ** את האישה בשבועה נוספת שהיא שבועת קללה,²⁹⁶ **וְאָמַר הִכְהֵן לְאִשָּׁה הַכְּהֵן** יאמר לאישה בזמן שמשביע אותה את שבועת הקללה: **יִתֵּן יִקְנֹךְ אוֹתְךָ לְאֱלֹהִים וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמּוֹךָ** (אם חטאת) ה' ייתן אותך לקללה ולשבועה בתוך עמך. כשאנשים ירצו לקלל אדם, הם יקללו שיקרה לאותו אדם כמו שיקרה לך עכשיו. כמו כן, כאשר אדם ירצה להשביע אדם, הוא יאמר שלא יקרה לי כמו שיקרה לאישה הסוטה,²⁹⁷ **בְּתֵת יִקְנֹךְ אֶת יְרֵכְךָ נִפְלֵת** ה' יפיל את הירך שלך,²⁹⁸ **וְאֵת בְּטִינְךָ צָבָה** וכן יגרום ה' לבטן שלך להתנפח²⁹⁹: **(כב) וּבָאוּ הַמַּאֲרָרִים הָאֱלֹהִים בְּמַעֲיֶיךָ** המים המביאים לידי חיסרון וכאב ייכנסו לתוך המעייים שלך,³⁰⁰ **לְצִבּוֹת בְּטִינְךָ** המים האלו יגרמו לבטן שלך להתנפח,³⁰¹ **וְלִנְפֵל יְרֵךְ** וכן יגרמו המים הללו לכך שהירך שלך תיפול,³⁰² **וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אֲמֵן אֲמֵן** האישה תקבל על עצמה את השבועה שהשביע אותה הכהן, על ידי שתאמר אמן. סיבת הכפילות של המילה "אמן" היא כדי לומר שהאישה מקבלת על עצמה את הכל: את השבועה שבפסוק יט' ואת האלה שבפסוק כא', האישה מקבלת על עצמה בשבועה שהיא לא זינתה עם האיש שהיא נחשדת וגם שהיא לא זינתה עם אדם אחר, האישה מקבלת על עצמה שבועה שלא זינתה כשהיא הייתה נשואה וכן כשהיא הייתה ארוסה³⁰³: **(כג) וְכָתַב אֶת הָאֱלֹהִים הַכְּהֵן בְּסֵפֶר** הכהן יכתוב על מגילה העשויה מקלף את כל הפרשה הזאת, את כל פרשת סוטה,³⁰⁴ **וּמָחָה אֶל מֵי הַמַּרִים** הכהן ימחק את הפרשה שכתב על הקלף לתוך המים המרים שעתידיים להיות מרים לאישה. הכהן ימחק את פרשת הסוטה שכתב על הקלף על ידי המים שעתידיים להיות מרים לאישה³⁰⁵: **(כד) וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת מֵי הַמַּאֲרָרִים** לאחר הקרבת

האדם שהבעל חושד בה ששכבה עימו ואז היא נאנסה, אך אם האישה כן נסתרה ואז נאנסה, היא אינה שותה מהמים המרים.

²⁹⁴ **א"ע. ספורנו:** היה ראוי שגם אם האישה לא חטאה, שהיא לא תינצל לגמרי מהמים המרים מכיוון שבהתנהגותה היא גרמה אותנו להשביע אותה לשווא, והדבר מגד את איסור נשיאת שם ה' לשווא, אך בכל זאת הכהן אומר לה שהיא כן תינקה ושלא תיענש.

²⁹⁵ **רש"י.**

²⁹⁶ **רש"י** וכן א"ע בפס' יט'. **רמב"ן:** בגלל אריכות הדברים התורה חזרה לומר שהכהן משביע את האישה, אך מדובר כאן על אותה השבעה עליה כתבה התורה בפסוק יט'. כמו"כ כתב רמב"ן שבכל משפטי התורה אין דבר כזה שהעונש נעשה על ידי נס, ולכן דין השקאת האישה הוא רק כאשר עם ישראל מקיים את התורה (וגם בעלה של האישה נקי) מכיוון שכאשר עם ישראל חוטא, העונש של הנס אינו יכול לחול.

²⁹⁷ **רש"י. רשב"ם:** כשאדם משביע את חברו הוא יאמר לו שאם נשבע לשקר, יהיה מקולל כמו אישה פלונית.

²⁹⁸ **רש"י.**

²⁹⁹ **רש"י.**

³⁰⁰ **אונקלוס.**

³⁰¹ **רש"י.**

³⁰² **רש"י.**

³⁰³ **רש"י. א"ע:** הסיבה לאמירת אמן פעמיים היא לשם חיזוק. **ספורנו:** האמן הכפול בא לומר שהאישה מקבלת את שני התנאים: מה יקרה אם חטאה ומה יקרה אם לא חטאה.

³⁰⁴ **תרגום יונתן. א"ע:** כתב שהיה ספר מיוחד בו היו כתובים האלות.

³⁰⁵ **רמב"ם** הלכות סוטה פרק ג'.

המנחה, הכהן עתיד להשקות את האישה את המים המביאים לידי חיסרון וכאב,³⁰⁶ וּבָאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמַרִּים המים המביאים לידי חיסרון וכאב, אותם משקה הכהן את האישה, יהפכו להיות לאישה למרים. המים האלה יביאו פורענות על האישה³⁰⁷: (כה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקְּנָאִת הַכֹּהֵן יִקַּח מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקְּנָאוֹת, את קמח השעורים שהביא הבעל לשם קרבן,³⁰⁸ וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה לְפָנָי יִקְוֶה הַכֹּהֵן וְהָאִשָּׁה יִרְיֵמוּ יחד את המנחה כאשר שניהם נמצאים ליד שער ניקנור. האישה מחזיקה בידיה את הכלי בו נמצא הקמח, והכהן מניח את ידו מתחת לידי האישה, ושניהם יחד מניפים את המנחה על ידי שהם מוליכים ומביאים, מעלים ומורידים את המנחה,³⁰⁹ וְהִקְרִיב אֶתָּה אֶל הַמִּזְבֵּחַ לאחר ההנפה, הכהן יקרב את המנחה אל הקרן הדרומית מערבית של המזבח (כמו שעושים בשאר המנחות)³¹⁰: (כו) וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אֲזִכְרֹתָהּ הַכֹּהֵן יִקַּח עַל יַדוֹ קְמִיצָה אֶת הָאֲזִכְרָה מִתּוֹךְ הַמִּנְחָה. האזכרה היא החלק מהמנחה שמוקרב על גבי המזבח. הכהן קומץ מהקמח כמות קמח הממלאת בדיוק את הקומץ שלו, בדיוק את הנפח שנוצר מקיפול שלש אצבעותיו האמצעיות, לא פחות ולא יותר, וקמח זה הוא מקריב על גבי המזבח. הקמח שהכהן מעלה בקמיצה שלו ומקריב על גבי המזבח הוא האזכרה,³¹¹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ הַכֹּהֵן יַעֲלֶה אֶת הָאֲזִכְרָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ,³¹² וְאַחֲרַיִךְ יִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמַּיִם לאחר העלאת האזכרה על גבי המזבח, הכהן ישקה את האישה את המים הנמצאים בכלי החרס, בהם מחקו את המגילה שכתב הכהן (המים המררים המאררים)³¹³: (כז) וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם הַכֹּהֵן יִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמַּיִם המים המררים. הסיבה שהתורה חזרה על פעולת ההשקאה היא לומר שגם אם הכהן צריך להשקות את האישה בכח, הכהן משקה את האישה בעל כרחו, גם אם אין האישה רוצה לשתות את המים הללו. אמנם, אם האישה הודתה שהיא חטאה, אינה שותה מים,³¹⁴ וְהִיָּתָה אִם נִטְמְאָה וְתִמְעַל מֵעַל בְּאִשָּׁה אִם הָאִשָּׁה נִטְמְאָה וְהִיא מֵעַל בְּבִעֻלָּהּ, אם האישה חטאה והיא באמת שכבה עם אותו אדם,³¹⁵ וּבָאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמַרִּים (אם האישה חטאה) המים המביאים לידי חיסרון וכאב יהיו מרים לאישה ויגרמו לה לפורענות, וְצִבְתָּהּ בְּטָנָהּ הַבֶּטֶן של האישה תתנפח,³¹⁶ וְנִפְלְאָה יִרְכָּה הִירֵךְ של האישה תיפול, וְהִיָּתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה בְּקִרְבָּ עֵמָּה כל העם יקלל את האישה. כאשר אדם ירצה לקלל את חברו, הוא יקלל שגורלו יהיה זהה לגורלה של האישה הסוטה³¹⁷: (כח) וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה אִם הָאִשָּׁה לֹא נִטְמְאָה, אם היא באמת לא שכבה עם אותו אדם, וְטִהַרְתָּ הוּא ואם האישה תמיד הייתה טהורה. אם

³⁰⁶ רש"י, ולשיטתו, קודם מקריב את הקרבן ולאחר מכן משקים את המים. אמנם הרמב"ם כתב שקודם משקים את המים ורק לאחר מכן מקריבים את הקרבן.

³⁰⁷ כך עפ"י רש"י בפסוקים הבאים והרמב"ן בפסוק יח' פירש שהמים בהתחלה מתוקים לאישה ורק אח"כ המים הופכים למרים.

³⁰⁸ אונקלוס.

³⁰⁹ רש"י.

³¹⁰ רש"י.

³¹¹ רש"י ועיין בביאורנו בויקרא פרק ב'. א"ע: האזכרה היא הקרבן שיגרום לה לזיכרון רע או טוב.

³¹² אונקלוס.

³¹³ אונקלוס.

³¹⁴ רש"י.

³¹⁵ אונקלוס.

³¹⁶ רש"י וכתב שלמרות שבשעת הקללה הכהן הזכיר קודם ירך, הרי שבפועל המים משפיעים כדרך כניסתם ולכן הבטן היא שנפגעת ראשונה.

³¹⁷ רש"י.

האישה אף פעם לא זינתה,³¹⁸ וְנִקְתָּהּ האישה תהיה נקייה מהמים האלה, המים האלה לא יביאו פורענות על האישה,³¹⁹ וְנִיָּעָה זָרַע בנוסף לכך שהאישה תינצל מהמים המרים היא גם תזכה ללדת ילדים מובחרים ללא צער³²⁰: (כט) זֹאת תִּזְכָּר הַקְּנָאִת זֶהוּ הַדִּין שִׁישׁ לַעֲשׂוֹת לְבַעַל שֶׁאֵמַר לְאִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תִתְיַחַד עִם אָדָם,³²¹ אֲשֶׁר תִּשְׁטָה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה וְנִטְמָאָה במקרה שאישה תתחתן עם אדם אחר בעוד היא נשואה לבעלה והיא נטמאה: (ל) או אִישׁ אֲשֶׁר תִּעְבֵּר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ אם עברה על אדם רוח קנאה והוא התרה באישה שלא להתייחד עם אותו אדם,³²² וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לְפָנָי יִקְנֶךָ הַבַּעַל יַעֲמִיד אֶת אִשְׁתּוֹ לְפָנָי ה', וְעָשָׂה לָּהּ הַכְּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכֹּהֵן יַעֲשֶׂה לְאִשָּׁה כְּכֹל מַה שֶׁכָּתוּב כֹּאן בַּפְּרָשָׁה (הקרבת הקרבן, השקאת המים וכו'): (לא) וְנִקְתָּהּ הָאִישׁ מִעֲוֹן הַבַּעַל יִהְיֶה נָקִי מֵעוּוֹן. במקרה והאישה חטאה, הרי שהיא מתה, ובאה התורה לומר שאין הבעל חייב במיתתה,³²³ וְהָאִשָּׁה הִיא תִּשָּׂא אֶת עוֹנָהּ האישה היא זו שמתחייבת על ידי חטאה³²⁴:

במדבר פרק ו

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם (ה' אמר למשה) תדבר אל בני ישראל ותאמר להם,³²⁵ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְלֵא לְנִדָּר נָזִיר (תאמר לבני ישראל) במקרה ויהיה איש או שתהיה אישה שיפריש עצמו על ידי שיקבל עליו בנדר שהוא יהיה נזיר (נזירות היינו לשון של הפרשה),³²⁶ לְהִזִּיר לְיִקְוֹק (האדם יקבל על עצמו) להפריש עצמו לשם ה' (על ידי שיפרוש מיין ומדברים נוספים כפי

³¹⁸ רש"י. אוה"ח: הכפילות של טהרה היינו שהאישה אפילו לא עשתה דברים שקודמים לניאוף, גם אם היא לא זינתה ממש. הכוונה היא שהיא לא נישקה את האיש וכדו', אך אם עשתה אחד מהדברים האלה, הרי שאינה זוכה לדברים שבהם זוכה אישה שהוכחה טהרתה.

³¹⁹ רש"י. ספורנו: האישה תינקה מעונש השבועה שגרמה לעצמה להתחייב שבועה.

³²⁰ רש"י. רשב"ם וא"ע: האישה תזכה להתעבר.

³²¹ ספורנו.

³²² רש"י וכתב שכאן הכוונה היא לאדם שהוא קנאי ולכן קינא לאשתו.

³²³ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהאישה מותרת מעכשיו לבעלה. ספורנו: אין הבעל צריך לדאוג שהוא חדש בכשרה. רשב"ם: על ידי שהאדם לא הבליג בשעה שאשתו זינתה, הוא ניקה מעוון, אך אם היה מבליג, הרי שגם הוא היה חוטא.

³²⁴ אונקלוס.

³²⁵ אוה"ח: הכפילות של "דבר" ו"אמרת" הוא כדי לומר שיש שני סוגי נזירות, אחת מעולה יותר מחברתה. כאשר אדם מפריש את עצמו לשם ה' זוהי הנזירות המעולה וכנגדה נאמר "ואמרת" והשניה היא נזירות שהיא פורשת מענייני העולם.

³²⁶ אונקלוס, רש"י, וא"ע. כתב פירוש נוסף למילה "יפליא" והוא שהפרשה היא פלא, שהרי רוב העולם הולכים אחר תאוותם ואילו הנזיר פורש מתאוות העולם הזה. ספורנו: מפרש את לשון נזיר כרש"י ואונקלוס שהכוונה היא ללשון הפרשה, אלא שכתב שהפרישה היא מתענוגות העולם הזה. העמק דבר: הכוונה בהפלאה היינו מעשה לשם מצוה, אלא שמעשה זה בתנאים רגילים לא היה רצון לה' ורק עתה שיש התפתחויות מסוימות, מעשה זה רצוי לה'. כמו"כ את הכפילות של "לנדר" ו"להזיר" פירש שלנדר היינו כאשר הוא מקבל על עצמו נזירות סתם בלי לפרש לכמה זמן הוא מקבל על עצמו את הנזירות (ולפי חז"ל במקרה זה הוא מתחייב בנזירות במשך שלשים יום) ו"להזיר" היינו שממש מפרש לכמה ימים מקבל על עצמו את הנזירות. כלי יקר כתב שלש פירושים למילה "יפליא", שהמכנה המשותף בין כולם הוא גם כן לשון הפרשה: א. על ידי שתיית יין אדם אינו יכול להפריש ולהבדיל בין מעשה אסור למעשה מותר. ב. הפרשה מתענוגי העולם הזה, והתורה עודדה את האדם לפרוש מהיין למשך שלשים יום כדי שלאחר מכן ימשיך להינזר מהיין. ג. האדם מופרש ובונה במה לעצמו בכך שנדר לז' שהנזיר חוטא. חזקוני: שלשת הלשונות "נדר", "נזיר" ו"להזיר" הם כנגד שלשת האיסורים שהנזיר קיבל על עצמו: איסור שתיית יין, איסור תספורת ואיסור טומאה למת.

שנראה בהמשך)³²⁷: (ג) לנזיר ישנם שלשה איסורים מרכזיים שחלים עליו. פסוקים ג' – ד' עוסקים באיסור הראשון החל על הנזיר שהוא איסור אכילת או שתית כל דבר הקשור לענבים, מִיַּיִן מִיַּיִן מִיַּיִן מִיַּיִן וְשִׁכָּר³²⁸ ומיין ישן,³²⁹ יַיִר (מיין חדש ומיין ישן) יפריש עצמו (אדם המקבל על עצמו נזירות),³³⁰ חֲמִיץ יַיִן וְחֲמִיץ שִׁכָּר לֹא יִשְׁתֶּה וכן אסור לנזיר לשתות יין חדש או יין ישן שהחמיצו,³³¹ וְכָל מִשְׁרֵת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וכן אסור לנזיר לשתות מים שהשרו בהם ענבים,³³² וְעֲנָבִים לְחִים וְיַבֵּשִׁים לֹא יֹאכַל וכן אסור לנזיר לאכול ענבים לחים או ענבים יבשים (צימוקים)³³³: (ד) כָּל יַמֵּי נְזָרוֹ במשך כל ימי הנזירות החלים על הנזיר,³³⁴ מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגִּפְזֵי הַיַּיִן (במשך כל ימי הנזירות) אסור לנזיר לאכול כל דבר שעשוי מגפן היין, מענבים, מִחֲרָצִנִים וְעַד זֶה לֹא יֹאכַל אסור לנזיר לאכול כל דבר הקשור לענבים: מגרעיני הענבים ועד לקליפות הענבים³³⁵: (ה) פסוק ה' מדבר על האיסור השני החל על הנזיר: האיסור לספר את שערו, כָּל יַמֵּי נְדָר נְזָרוֹ במשך כל הימים שהאדם נדר שיהיה נזיר,³³⁶ תֵּעָר לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ (במשך כל ימי הנזירות) מספריים לא יעברו על ראשו של הנזיר, אסור לנזיר להסתפר,³³⁷ עַד מְלֵאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַיִר לִיקְוֹק קֹדֶשׁ יִהְיֶה שערו של הנזיר יהיה קדוש (בכך שלא יספר את השיער) עד שיסתיימו הימים שהנזיר נדר על עצמו

³²⁷ רש"י וספורנו. לפירושם, נזר היינו מלשון פרישה. א"ע בפסוק ז' פירש נזר מלשון כתר, כיוון שהאדם שקיבל על עצמו נזירות ועתה הוא המושל ביצרו ובתאוותיו, הרי שהוא כמו מלך השולט על נתיניו.

³²⁸ אונקלוס. אלשיך: הסביר את ההדרגתיות הכתובה בפסוקים. קודם התורה אסרה את עיקר האיסור שהוא יין ושכר. לאחר מכן גם הדברים הקרובים אל היין והשכר, כחומץ יין נאסרו. החומץ מציין את היין שהורע כוחו, והדבר בא ללמד על כל אדם שיתרחק מדבר שלילי גם אם נראה לנו שכבר הוסר כוחו. לאחר מכן גם דבר שדומה ככיעור, משרת ענבים, אסור לאכול לאחר מכן התורה אסרה גם את מה שעתיד להיות יין, את הענבים. הנמשל הוא שיש להתרחק מדבר גם אם הוא אינו מכוער עכשיו אלא שבעתיד יכול להיות מכוער. לבסוף התורה אסרה גם את הגרעינים, למרות שעכשיו עוד לא צמח העץ, אבל מכיוון שכל הצמיחה נמצא בגרעין, גם הגרעין נאסר. רש"ר: אין כאן הדרגתיות אלא יש כאן כלל ופרט וכלל: "מיין ושכר" פרט, לאחר מכן הכלל "מכל אשר יעשה מגפן היין" ולאחר מכן הפרט "מחרצנים ועד זג".

³²⁹ אונקלוס. א"ע: בפירושו הראשון כתב כאונקלוס ובפירושו השני כתב שהכוונה היא לכל דבר שגורם לשכרות.

³³⁰ אונקלוס. ספורנו: כוונת התורה לומר שרק מדברים הקשורים ליין הנזיר יפריש את עצמו, אך אל לו להרעיב את עצמו ולהסתגף מפני שבכך ממעט עצמו ממלאכת שמים. העמק דבר: להזיר כאן לכאורה מיותר והתורה הייתה יכולה להמשיך לדין חומץ יין ללא חציצה של המילה להזיר. אלא שהתורה כתבה זאת כדי לומר שהנזיר יהיה מופרש לגמרי, ומכאן למדו חז"ל שאומרים לנזיר להסתובב ולא להתקרב לכרם.

³³¹ ספרי וכתב רד"פ שיש כאן תוספת כדי ללמוד קל וחומר: לא רק יין שהחמיץ אסור על הנזיר אלא כל שכן שיון שלא החמיץ אסור על הנזיר.

³³² רש"י. א"ע כתב שני פירושים: פירוש אחד כרש"י ופירוש נוסף שהכוונה היא למשקה מבושל של ענבים. רשב"ם: בתחילה כתב את פירושו של מנחם ששורש מילה זו היא "שרת" והכוונה היא דבר שמשרת את הענבים (כמו מים וכדו'). לאחר שדחה פירוש זה, כתב שהכוונה היא ללשון שרייה.

³³³ אונקלוס.

³³⁴ אזנים לתורה: הסיבה שכאן כתוב "נזרו" ומשמע שהנזירות שלו ובפסוק ב' כתוב "להזיר לה" היא מכיוון שקבלת הנזירות דומה לתורה. כמו שלאחר שאדם טורח ולומד תורה, התורה נקראת על שמו, כך לאחר שהאדם מקבל על עצמו נזירות, הנזירות הופכת להיות חלק ממנו ולהיקרא על שמו.

³³⁵ רש"י. א"ע כתב בפירוש הראשון כרש"י ובפירושו השני כתב הפוך: חרצנים הם הקליפות וזגים הם הגרעינים.

³³⁶ עפי"א א"ע לפסוק ב'. רש"ר: בשני האיסורים האחרים שנאמרו לגבי נזיר, שתיית יין וטומאת מת, נאמר "כל ימי נזרו" או "כל ימי הזירו". רק אצל איסור תספורת נאמר "כל ימי נדר נזרו". הסיבה היא שיש חילוק בין האיסורים. בעוד שהאיסור על שתיית יין וטומאת מת מהווים הרחקה של הנזיר מדברים אחרים, הרי שאיסור תספורת הוא איסור עצמי ואין הוא מהווה הרחקה לדברים אחרים. הלכך, רק עניין של נדר יש כאן (באיסור תספורת) בעוד שבאיסור שתיית יין וטומאת מת יש הרחקה מדברים שליליים אחרים.

³³⁷ אונקלוס. רש"ר: תער מלשון גילוי, משורש ע.ר.ה. התער מגלה את העור שנמצא מתחת לשיער.

נזירות,³³⁸ **גִּדְל פְּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ** הנזיר יגדל את גידולי שערו, הנזיר יגדל את שערו בלא שְׁיִסְפֵּר אותו לאורך כל הימים שהוא נזיר. חז"ל למדו מכאן שהתקופה המינימאלית לקבל נזירות היא שלשים יום: אדם יכול לקבל על עצמו תקופת נזירות גדולה יותר משלשים יום אך אינו יכול לקבל על עצמו תקופת נזירות פחותה משלשים יום. הדבר נלמד מכך שהתורה אמרה שעל הנזיר לגדל את "פרע שער ראשו" וחז"ל למדו שכדי שהשער יגדל עד שיהיה "פרע", חייבים לעבור לפחות שלשים יום ללא תספורת³³⁹: (ו) פסוק ו' עוסק באיסור השלישי החל על הנזיר: **אִיסוּר טוּמְאָה לַמֵּת, כָּל יְמֵי הַזֵּירוֹ לִיקוּק בַּמֶּשֶׁךְ כָּל הַיָּמִים שֶׁעַל הָאָדָם יְחוּלוּ דֵינֵי נְזִירוֹת, עַל נַפְשׁ מֵת לֹא יָבֵא** (במשך כל הימים שעל האדם יחולו דיני נזירות) על גופו של אדם מת לא יבא הנזיר, אסור לנזיר לבא במגע עם גופו של מת במהלך ימי נזירותו³⁴⁰: (ז) **לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאָחֹתוֹ לֹא יִטְמָא לָהֶם בְּמֵתָם** אסור לנזיר להיטמא אפילו לבני האדם הקרובים לו ביותר: לאביו, לאימו, לאחיו ולאחותו. גם אם אחד מקרובי הנזיר המוזכרים מתו, אסור לנזיר להיטמא כדי לטפל בצרכי קבורתם,³⁴¹ **כִּי נָזַר אֱלֹהֵיו עַל רֵאשׁוֹ** (הסיבה שאסור לנזיר להיטמא לקרוביו היא) כיוון שעטרה של ה' מונחת על ראשו, כיוון שעל ידי שהוא נזיר הוא קדוש לה' והדבר נחשב כאילו שהוא לובש את העטרה של ה', ואין זה ראוי שאדם הלובש את העטרה של ה' ייטמא³⁴²: (ח) **כָּל יְמֵי נְזִירוֹ קֹדֶשׁ הוּא לִיקוּק בַּמֶּשֶׁךְ** כל ימי נזירותו, הנזיר קדוש לה' בקדושת הגוף והדבר מתבטא בכך שאסור לו להיטמא למתים, ועל ידי כך ישמור על גופו טהור³⁴³: (ט) **וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפִתְעַ פְּתָאֵם** במקרה שימות אדם באופן פתאומי באוהל בו הנזיר נמצא,³⁴⁴ **וְטִמָּא רֵאשׁוֹ נְזִירוֹ** (על ידי שמת המת באופן פתאומי) המת יטמא את הנזיר, שהיה הטומאה באה בפתאומיות והנזיר לא היה יכול למנוע את עצמו מהטומאה,³⁴⁵ **וְגִלַּח רֵאשׁוֹ בַּיּוֹם טְהַרְתּוֹ**

³³⁸ **רש"י** והכוונה בדברי הפסוק "קדוש יהיה" מוסב על שערו של הנזיר ולא על גופו. **ספורנו**: הכוונה היא שהנזיר יהיה פרוש ומובדל מהתאוות החמריות. **העמק דבר**: יש הבדל בין אדם שנודר עצמו בנזירות היינו שאינו מפרש מהו אורך הנזירות, אז הוא סותר הכל, לבין כאשר אדם מקבל על עצמו נזירות לתקופה, אז הוא סותר שלושים יום. **רש"ר**: הכוונה היא שהראש עצמו יהיה קדוש על ידי שלא יסופר. בכך שהנזיר אינו מסתפר, נעשה לו היכר שהוא מעוניין להתרחק מתאוות העולם ושהוא רוצה להתמסר לעבודה רוחנית. ההתמסרות אל החברה מבטאת בגילוח השיער כמו שמצאנו אצל המצורע והלויים וכאן הנזיר פועל בהיפוך אליהם. הוא מתרחק מהחברה ומתכנס לתוך עצמו לשם עבודת ה'.

³³⁹ **רש"י, חזקוני**: "גדל פרע" הוא לשון כפילות ולשני המילים משמעות זהה.

³⁴⁰ **א"ע** בפירושו השני. בפירושו הראשון הסביר שהכוונה היא לנפשו של מת שאסור לנזיר לבוא במגע איתו.

³⁴¹ **רש"ר**: בניגוד לאמונות האלילים שהקימו את כל מקדשיהם כדי לעבוד את הכח הטבעי שמשתלט על כל העולם, והמוות בא ממנו. כנגד תפיסה זו יוצאת התורה ולכן היא מרחיקה את הקדושים מישראל מכל טומאת מת: הכהנים והנזירים. המקדש לא הוקם לשם כח המוות, הכח הטבעי המכניע את האדם, אלא המקדש קדוש לה' המעניק חיים לכל יצור חי. **הרב יעקב קמינצקי**: הסיבה שהתורה לא הזכירה גם את איסור טומאה לבן או לבת היא משום שלא היה רגיל שאדם מבוגר שכבר היו לו ילדים ישתנה. חז"ל אמרו שהנזיר הוא אדם שראה סוטה בקלקולה ולכן הוא צריך להפריש עצמו מהיין, אך לאדם מבוגר קשה לשנות הרגלים. **משך חכמה**: חידש הלכה על פי סמיכות פשט הפסוקים של פסוק ו' לפסוק ז'. כאשר אדם מקבל על עצמו נזירות לאחר פטירת אחד מקרוביו, הייתה הו"א שהוא ייטמא לקרוביו משום שקרוביו מתו לפני שקיבל על עצמו נזירות, לכן באה התורה וכתבה "כל ימי הזירו... לאביו", כלומר, במשך כל ימי נזירותו, גם אם קיבל על עצמו נזירות לאחר מות קרובו, אסור לנזיר להיטמא.

³⁴² **אונקלוס**.

³⁴³ **רש"י** וכתב שכאן מוזכר קדושת הגוף. **ספורנו**: הכוונה היא שעל ידי שהנזיר קדוש לה' יזכה להורות בדרכי ה' לאורך כל ימי נזירותו. **משך חכמה**: הייתי חושב שהוא עצמו אינו קדוש ושרק פעולותיו של הנזיר הן קדושות, קמ"ל שהנזיר עצמו קדוש.

³⁴⁴ **רש"י** בפירושו השני וכן **א"ע**. בפירושו הראשון כתב רש"י שיש לחלק בין "בפתע", שהכוונה בה היא לאונס, לבין "פתאום" שהכוונה בה היא לשוגג.

³⁴⁵ **א"ע, חזקוני**: הכוונה היא שחשבון ימי נזירותו נטמא. כל ימי הנזירות צריכים להיות כאשר הנזיר טהור וכאן הנזיר טימא את חשבון הימים כך שהוא נטמא באמצע ימי נזירותו. **אוה"ח**: "ראש נזרו" היינו שאפילו הקדושה שיש בראשו של הנזיר נטמא, למרות שהטומאה הייתה בשוגג. בהסבר נוסף כתב שהכוונה היא שלא רק שהנזיר צריך להשלים את כל ימי הנזירות שנשאר לו, אלא עליו לסתור את הנזירות מההתחלה, ועליו להשלים

ביום בו נטהר הנזיר מטומאת המת, עליו לגלח את ראשו (כפי שנלמד בפרשת חוקת, כדי להיטהר ממת, יש צורך בתהליך טהרה של שבעה ימים, כאשר בימים השלישי והשביעי מזים על הטמא מאפר פרה אדומה),³⁴⁶ **ביום השביעי יגלחנו** של הטהרה מטומאת המת, יגלח הנזיר את כל שערו³⁴⁷: **(י) וביום השמיני ביום השמיני לתהליך הטהרה שלו, כלומר: ביום למחרת שבעת הימים הראשונים של הטהרה שבמהלכם (ביום השלישי והשביעי) הזו באפר פרה אדומה על הנזיר שנטמא בטומאת מת,**³⁴⁸ **יבא שתי תרים או שני בני יונה (ביום השמיני) הנזיר צריך להביא שני תורים (התור הוא סוג של ציפור) או שני יונים קטנים,**³⁴⁹ **אל הכהן אל פתח אהל מועד הנזיר צריך להביא את שני התורים או שני בני היונה אל הכהן שנמצא בשער המשכן**³⁵⁰: **(יא) ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעלה הכהן יקריב את אחד מהעופות (אחד מהתורים או אחד מבני היונה שהביא הנזיר שנטמא) לשם קרבן חטאת ואת העוף השני יקריב הכהן לשם קרבן עולה,**³⁵¹ **וכפר עליו מאשר חטא על הנפש על ידי שהכהן יקריב את הקרבנות שהביא הנזיר, הכהן יכפר לנזיר על כך שלא נוהר. הנזיר צריך כפרה על כך שלא נוהר ולא נשמר מהטומאה, ואי הזהירות תתכפר לו לאחר שהכהן יקריב את הקרבנות שהביא,**³⁵² **וקדש את ראשו ביום ההוא הנזיר צריך לחזור לנזירותו ולהתחיל לספור את ימי נזירותו מחדש**³⁵³: **(יב) והזיר ליקנך את ימי נזרו הנזיר צריך להתחיל לספור מחדש את ימי נזירותו מההתחלה. לדוגמא: אם הנזיר קיבל על עצמו שלשים ימי נזירות, והוא נטמא ביום העשירי, לאחר שנטהר, הוא חייב להתחיל למנות מההתחלה שלשים ימי נזירות,**³⁵⁴ **והביא כבש בן שנתו לאשם במקרה והנזיר נטמא במשך ימי נזירותו, עליו להביא כבש לשם קרבן אשם. קרבן זה נקרא "אשם נזיר",**³⁵⁵ **והימים הראשנים יפלו כי טמא נזרו**

גם את ימי הנזירות שהיו לפני שנטמא. **העמק דבר:** אין הכוונה כאן לטומאה ממש, שהרי הנזיר לא היה יכול לצפות למיתת המת. הכוונה כאן בטומאה היא שהמיתה של אותו אדם מבלבלת את ימי הנזירות של הנזיר, כמו שכתוב שבעל חיים עם מום טמא לעניין קרבן כאשר בוודאי שאין הכוונה שהוא ממש טמא, אלא שהוא מבולבל לעניין הקרבן ואסור להקריבו, כך גם בעניין הנזיר הוא מבולבל לעניין ימי נזירותו, על ידי המת הוא כבר מבולבל מדבקתו עם ה' והוא צריך להתחיל לספור מחדש את ימי נזירותו.

רש"י.

רש"י.

רש"י.

רש"י.

אונקלוס. העמק דבר: בכוונה כתבה התורה יבא ללא י' כדי לומר שגם הנזיר צריך לבא כדי לקבל את אור הקדושה כשהוא מגיע אל המקדש. **אזנים לתורה:** הסיבה שנזיר שנטמא מביא עופות לקרבן שלו ולא בהמות כמו שמביא בסוף ימי נזירותו היא מכיוון שגם כך במציאות שבה הנזיר נטמא והוא צריך להתחיל לספור מחדש את ימי נזירותו הוא מתחרט על קבלת הנזירות, ואם נכביד עליו בהבאת קרבנות גדולים הוא בוודאי שהוא יתחרט ויהיה הדבר בגדר של הבאת חולין לעזרה.

אונקלוס.

אונקלוס.

רש"י.

בפירושו השני כתב שהכוונה בחטא היא על שציער את עצמו מהיין. **א"ע:** הכוונה בחטא היא על כך שנטמא. לו היה החטא בכך שציער את עצמו מהיין (ואז הכוונה לנפש הייתה לנפש שלו שציער אותה) לא היה הקב"ה מצווה עליו לחזור לחטאו ולהתחיל את ימי הנזירות מההתחלה. **דעת זקנים מבעלי התוספות:** פירוש המילה "חטאי" כאן בכלל אינו מלשון "חטא" אלא מלשון "החטאה", חיסרון, והכוונה היא שהנזיר החסיר מעצמו את שתיית היין. **העמק דבר:** כאשר ארע לאדם זה אונס שהוא נטמא, הרי שה' מראה לו שהוא אינו ראוי להיות נזיר ולכן הוא נקרא חוטא בכך שהוא התנזר.

רש"י.

אזנים לתורה: לאחר שהנזיר נטמא תוך כדי ימי נזירותו, וממילא התברר שהוא לא קיבל על עצמו נזירות לשם שמים, הרי שהוא צריך להכין את עצמו בהכנה גדולה יותר לקיום נזירותו ולכן כתבה התורה שעליו לקדש את ראשו ולהכין את עצמו לנזירות לשם שמים.

רש"י. העמק דבר: הכוונה היא שלאחר שהנזיר רואה שהוא נטמא, עליו להפריש את עצמו לנזירות לשם ה' ולא כמו שהיה יכול להיות בהתחלה שהוא הפריש את עצמו מתוך כעס וכדומה.

אונקלוס. רש"י: הסיבה שהנזיר מביא דווקא כבש לאשם (בניגוד לרוב קרבנות אשם שבהם מקריבים איל) היא משום שכאשר הנזיר נטמא תוך כדי הנזירות, הוא מראה שכל פרישותו מהחברה הייתה התנשאות, והכבש

ימי הנזירות הראשונים שקדמו לטומאה ייפלו ואינם נחשבים למניין ימי נזירותו של הנזיר (במקרה אותו הבאנו הכוונה היא לעשרת הימים שקדמו לטומאה), היות והנזיר נטמא באמצע ימי נזירותו והוא התחייב לכך שימי נזירותו יהיו רצופים³⁵⁶: **(ג) וְזֹאת תֹּרַת הַנְּזִיר אֵלֶּה הֵם חֻקֵי הַתּוֹרָה שְׁחִלִּים עַל הַנְּזִיר**,³⁵⁷ **בְּיוֹם מְלֵאת יְמֵי נְזָרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** ביום שבו נשלמו ימי נזירותו של הנזיר, עליו להביא את עצמו, כלומר, לבוא בעצמו, אל פתח אוהל מועד³⁵⁸: **(ד) וְהִקְרִיב אֶת קַרְבָּנוֹ לִיקְנוֹק** לאחר שתמו כל ימי נזירותו, צריך הנזיר להקריב את קרבנו לה', ועכשיו מפרטת התורה מאלה דברים מורכב קרבן הנזיר³⁵⁹: (1) **כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה** (על הנזיר להביא) כבש בן שנה ללא מום שיוקרר לשם קרבן עולה,³⁶⁰ (2) **וְכִבְשָׁה אֶחָת בֵּת שְׁנֵתָה תָּמִימָה לְחֻטָּאת** (וכן על הנזיר להביא) כבשה (נקבה) בת שנה ללא מום, לשם קרבן חטאת,³⁶¹ (3) **וְאֵיל אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים** (וכן על הנזיר להביא) איל אחד ללא מום לשם קרבן

מסמל את היותו שייך לעדר, את היותו חלק מהחברה. כמו"כ הסביר רש"י שיש הבדל בין קרבנות העולה והחטאת שמביא הנזיר שתחילת נזירותו החדשה תלויה בכך לקרבן האשם שהוא על העבר.³⁵⁶ **רש"י + אונקלוס + א"ע. משל חכמה:** התורה באה לומר שהסיבה שהנזיר סותר את ימי נזירותו במקרה והוא נטמא איננה בגלל שהוא אשם בדבר כלשהו, אלא בגלל שיצא הדבר שהוא נטמא. לכן כתוב "טמא" עם קמץ, ולא עם חיריק, כדי לומר שאין הדבר קשור לפעולה שהנזיר עצמו עשה.³⁵⁷ **אונקלוס. רש"ר:** הכוונה היא שזוהי התורה הרגילה של הנזיר, אלה הם הדינים של הנזיר כאשר הוא משלים את כל ימי נזירותו.

רש"י. אזנים לתורה: הסיבה שהתורה הייתה צריכה לכתוב שהנזיר יביא את עצמו היא כדי לומר לנזיר שאת יצר הרע ישאיר בבית, שהרי יש מקום ליצר הרע להשתתף עימו בסיום ימי נזירותו היות ועתה הוא מותר לשתות יין, דבר שיש ליצר הרע שייכות גדולה אליו. **משך חכמה:** בהסבר דברי רש"י כתב שהנזיר צריך להגיע למדרגה שבו הוא שובר את אהבתו העצמית. כאשר הוא יגיע למדרגה זו, הוא יסתכל על כל מה שהוא עושה באותן עיניים שבהן הוא מסתכל על מה שאחרים עושים. לכן אמרה התורה שבסוף ימי נזירותו עליו להביא את עצמו כדי לומר שכאשר הוא מביא את עצמו, הרי שהדבר זהה לכך שמביא אדם אחר. בפירושו הראשון כתב **א"ע** כרש"י ובפירושו השני כתב שהכוונה היא שהנזיר מצווה שיביאו בשבילו. **רשב"ם:** על הנזיר להביא את עיקר קרבנו אל פתח אוהל מועד כאשר בהמשך הפסוקים התורה מפרטת מהו הקרבן שעליו להביא. **ספורנו:** בכל פעם שאדם מתחדש, הרי שאדם אחר מביא אותו אל מי שיחדש את עצמו, כמו שלגבי מצורע נאמר "והובא אל הכהן", כלומר, אדם אחר הוא המביא את המצורע אל הכהן, משום שאין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים. אמנם אצל נזיר שעל ידי הגילוח הוא הופך להיות אדם אחר, עדיף שיביא את עצמו. **טעמא דקרא:** הסיבה שכתוב שהנזיר מביא את הקרבנות אל פתח אוהל מועד ולא לאוהל מועד עצמו משום שאסור לנזיר להיכנס אל אוהל מועד שהרי הוא פרוע ראש. **רש"ר בפסוק יח'** כתב שהסיבה היא משום שאסור להקריב קרבן שלמים ללא ששערי המקדש פתוחים. **משך חכמה על פי פשט המקרא:** על הנזיר להביא את נזרו, את השיער שגידל.

אונקלוס. אלשיך: הסיבה שעל הנזיר להביא קרבנות אלה היא: כבש לעולה כדי שכאשר הוא יסיים את ימי הנזירות, הוא יתנהג בתמימות כמו כבש. הכבשה התמימה היא קרבן מיוחד לאדם ששוגג בתום לב, ועל כך שכביכול היה אויב לקונו, הרי שהוא צריך להביא קרבן שלמים כדי להשלים עם קונו. סל המצות מסמל את המחשבה שצריכה להיות לאדם שעורו יהיה כמו הסל שמכיל את המצות, וכך יחזיק העור בתוכו את כל המצוות שאדם יעשה ללא יצר הרע. המצות משוחות בשמן כמו שמעשיו של האדם יהיו טובלים בשמן של קדושה. **חזקוני:** הסיבה שהנזיר צריך להביא דווקא שלשה קרבנות היא שכנגד כל אחד משלשת האיסורים שקיבל על עצמו, עליו להביא קרבן אחד (אך הוא לא כתב איזה קרבן מובא כנגד איזה איסור). כמו"כ כתב שבקרבן השלמים של האיל יש שלש אכילות: אכילת מזבח, אכילת הבעלים ואכילת הכהן, וכל אכילה היא כנגד איסור אחד. **אברבנאל:** קרבן השלמים מובא כשמחה על כך שהשלים את ימי נזרו. **משך חכמה:** הכוונה היא להקדשת הקרבן ולסמיכה עליו. **אזנים לתורה:** הסיבה שהתורה השתמשה בלשון "והקריב" למרות שבדרך כלל היא משתמשת בפועל "והביא" כאשר אדם מביא את קרבנותיו היא כדי לרמוז שיש השוואה בין קדושת הנזיר לקדושת הכהן, וזאת למרות שהנזיר עצמו אינו יכול להקריב את קרבנו. כמו"כ כתב שהדימיון בין קרבנות הנזיר לקרבנות של ימי המילואים (סל מצות) היא כדי לומר שמטרת הנזירות אינה שהאדם יחזור לעצמו לאחר ימי הנזירות, אלא שהאדם יתעלה ויגיע למדרגה גבוהה יותר בסוף ימי נזירותו, כמו שימי המילואים היו הכנה לכהנים לעלות למדרגה גבוהה יותר בסיומם.

א"ע. רש"ר: הסיבה שעל הכבש להיות בן שנתו היא משום שיש להשתמש ברעננות הנעורים כדי למצוא את קרבת ה'.

א"ע. רמב"ן: הטעם שנזיר חייב הביא את נזירותו היא מכיוון שעד עכשיו היה טהור ועכשיו כאשר חוזר להתעסק בתענוגות העולם, הרי שהוא חוטא בכך שאינו נשאר בקדושתו. **העמק דבר:** הסיבה לשינוי בין הלשון שנאמר בקרבן עולה שם נאמר אחד לאחר ציון הגיל ואילו כאן נאמר אחד לפני ציון גיל הקרבן היא משום שהתורה רצתה להדגיש בקרבן חטאת שלא ניתן להביא יותר מקרבן חטאת אחת וזאת לעומת קרבן עולה

שלמים, (כדי לשמוח על כך שזכה להשלים את נדרו)³⁶²: (טז) 4) וְסֵל מִצֹּת וְכֵן יבִיא הַנְזִיר בְּתוֹם יְמֵי נְזִירוֹתוֹ סֵל מִצֹּת, כאשר בסל המצות היו שני סוגי לחמים, ומכל סוג היו עשרה לחמים,³⁶³ סֵלֹת חֲלֹת בְּלֹלֹת בְּשֶׁמֶן סֹג ראשון של לחמים שמביא הנזיר בתוך סל המצות הוא "סולת חלות בלולות בשמן". הכהן לוקח את הסולת, בולל (=מערבב) את הסולת יחד עם השמן, מוסיף מים פושרים, וכך מכין בצק עבה. הכהן חייב ללוש כל הזמן את הבצק על מנת שהבצק לא יחמיץ, וְרִקִּיקֵי מִצֹּת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן סֹג שני של לחמים שהנזיר מביא בתוך סל המצות הוא "רקיקי מצות משוחים בשמן". באופן הכנה זה, הכהן אינו בולל את הסולת יחד עם השמן, אלא שומר את השמן בצד, מערבב את הסולת יחד עם מים פושרים, ומכין את הבצק בצורה דקה (כמו מצה), ולאחר שהמצה מוכנה, הוא מורח (=משיחה) את השמן על גבי המצה, וּמְנַחֲתֶם וְנִסְפִיֶהֶם וכן צריך הנזיר להביא את המנחות והנסכים לקרבן העולה והשלמים. כפי שנראה בעז"ה בפרשת שלח (ושם נרחיב), כאשר אדם מביא קרבן עולה או קרבן שלמים, עליו להביא יחד עם הקרבן כמות מסוימת של סולת, שמן ויין. כאן התורה אומרת שהנזיר מביא יחד עם קרבנו גם את המנחות והנסכים כמו בשאר קרבנות העולה והשלמים³⁶⁴: (טז) וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְקֻקֵּךְ הַכֹּהֵן יִקְרִיב אֶת קַרְבְּנוֹת הַנְזִיר לִפְנֵי ה', הנזיר יכניס את הקרבנות פנימה יותר במקדש למקום מקודש יותר מפתח המקדש,³⁶⁵ וְעָשָׂה אֵת חֲטָאתוֹ וְאֵת עֹלָתוֹ הַכֹּהֵן יִקְרִיב אֶת קַרְבֵּן הַחֲטָאת וְאֵת קַרְבֵּן הָעֹלָה שֶׁהֵבִיא הַנְזִיר³⁶⁶: (יז) וְאֵת הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לִיקְוֹךְ הַכֹּהֵן יִשַׁח אֶת הָאֵיל לֶשֶׁם קַרְבֵּן שְׁלָמִים לֶשֶׁם ה',³⁶⁷ עַל סֵל הַמִּצֹּת כאשר הכהן ישחט את האיל, עליו לשחוט את הקרבן על מנת לקדש את עשרים הלחמים שהיו בסל המצות,³⁶⁸ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֵת מְנַחֲתוֹ וְאֵת נִסְכּוֹ הַכֹּהֵן יִקְרִיב גַּם אֶת הַמְנַחֲתוֹת וְהַנְּסִיכִים שֶׁל קַרְבֵּן הַשְּׁלָמִים, של האיל³⁶⁹: (יח) וְגַלַּח הַנְזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נְזָרוֹ אַחֲרֵי הַקְּרִבַת קַרְבֵּן הַשְּׁלָמִים בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, יִגַּלַּח הַנְזִיר אֶת שֵׁיעַר רֹאשׁוֹ כַּשֶּׁהוּא עוֹמֵד בַּפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד,³⁷⁰ וְלָקַח אֵת שְׁעַר רֹאשׁוֹ נְזָרוֹ (לאחר הגילוח) הנזיר ייקח את שערות ראשו שגילח, וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים הַנְזִיר

שהנזיר יכול להביא כמה קרבנות עולה על נזירותו. גם קרבן האשם יכול הנביא להביא רק קרבן אחד ואלו להביא שניים אלא אם כן הוא מנדב את קרבן האשם בתור קרבן נדבה אך הוא אינו מונף יחד עם המצות. זוהי הסיבה שהתורה הסמיכה את קרבן החטאת לקרבן האשם והקדימה את קרבן העולה, לומר ששני הקרבנות האלה (חטאת ואשם) דומות משום שאסור להביא יותר מקרבן אחד.

³⁶² א"ע.

³⁶³ רש"י. העמק דבר: הנזיר מקריב מצות כמו בקרבן תודה, משום שהוא מודה לה' שהשלים לו את ימי נזירותו. רש"י: הסיבה שמביא את המצות היא משום שכאשר הנזיר חוזר לחיי החברה, הרי שהוא צריך להראות לכולם את היחס אל הרכוש. לכן מביא הנזיר רק שני סוגים של מצות "סלת חלות בלולות בשמן" המייצגים את הממון הרב (שהרי יש בהם שמן) ורקיקי מצות המייצגים את הממון המועט (שהרי אין מכינים אותם עם שמן) אך המורבכת חסרה משום שהיא מצה עשירה מאוד והיא מייצגת את הרווחה היתירה של חיי עשירות.

³⁶⁴ רש"י. הסיבה לצורך בציווי על המנחות והנסכים למרות שהדבר אמור להיות ברור מאליו (שהרי יחד עם כל קרבן עולה ושלמים מקריבים נסכים) היא שכיוון שהקרבנות יצאו לטעון בדבר החדש (שצריכים לחמים) הרי שהתורה הייתה צריכה לומר שיש צורך גם במנחות ונסכים.

³⁶⁵ אונקלוס + העמק דבר.

³⁶⁶ א"ע: הסיבה שכאן התורה כתבה את קרבן החטאת לפני קרבן העולה היא משום שבמנותה את הקרבנות לפני כן התורה כתבה את קרבן העולה ראשון ואת קרבן החטאת אחרון, וכאן התורה פתחה במה שהיא סיימה לפני כן. העמק דבר: הכהן אינו מסיים את כל הקרבת הקרבן לפני שהנזיר מגלח את שעריו, אלא הנזיר מגלח את שעריו מיד לאחר השחיטת קרבנותיו.

³⁶⁷ אונקלוס.

³⁶⁸ רש"י.

³⁶⁹ רש"י.

³⁷⁰ רש"י, ומדגיש בכך שאין הגילוח נעשה בעזרה שהרי אין זה דרך כבוד.

ייתן את שערות ראשו מתחת לדוד בו בישל את בשר זבח השלמים, וכך ישרוף אותם³⁷¹: (יט) וְלִקַּח הַכֹּהֵן אֶת הַזֶּרַע בְּשֵׁלֶה מִן הָאֵיל הַכֶּהן יִקַּח מֵהָאֵיל שֶׁהַקָּרִיב הַנִּזְיֵר לְשֵׁם קָרְבָן שְׁלָמִים, אֶת הַזֶּרַע, לֵאחֹר שֶׁהַקָּרִיב הַתְּבַשֵּׁל,³⁷² וְחִלַּת מִצֵּה אַחַת מִן הַסֵּל וְרִקִּיק מִצֵּה אֶחָד וְכֵן יִקַּח הַכֹּהֵן סוּג אֶחָד מִכָּל אֶחָד מֵהַלַּחֲמִים שֶׁהָיוּ בַסֵּל: חֲלַת מִצֵּה וְרִקִּיק מִצֵּה,³⁷³ וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנְּזִיר הַכֶּהן יִנִּיחַ אֶת הַזֶּרַע, הַחֲלָה וְהַרְקִיק מֵעַל לִידֵי הַנִּזְיֵר,³⁷⁴ אַחֲרֵי הַתְּגַלְחוֹת אֶת נִזְרוֹ (הַכֶּהן יִנִּיחַ אֶת הַזֶּרַע, הַחֲלָה וְהַרְקִיק עַל יַדֵי הַנִּזְיֵר) לֵאחֹר שֶׁהַנִּזְיֵר יִגְלַח אֶת שְׁעֵרוֹתָיו³⁷⁵: (כ) וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן הַתְּנוּפָה לְפָנָיו יִקְנֹק הַכֶּהן יִנִּיף אֶת הַזֶּרַע, הַחֲלָה וְהַרְקִיק, כְּמוֹ שְׁמִנִּיפִים תְּנוּפָה לְפָנָיו ה': הַכֶּהן מְנִיחַ אֶת יָדָיו מִתַּחַת לְכַפֵּי הַנִּזְיֵר, וְהֵם מְנִיפִים יָחַד אֶת הַזֶּרַע, הַחֲלָה וְהַרְקִיק, וּמִנְעִנְעִים אוֹתָם לְכָל כִּיוּן – לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה, לְפָנִים וּלְאֲחֹר, לִימִין וּלְשִׁמְאֹל, קִדְשׁ הוּא לְכַהֵן הַזֶּרַע, הַחֲלָה וְהַרְקִיק מוֹקְדָשִׁים לְכֶהֵן, הַכֶּהן מִקְבֵּל אֶת שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּתוֹר מִתְּנַת כַּהֲנֹה,³⁷⁶ עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה הַכֶּהן מִקְבֵּל אֶת הַזֶּרַע, הַחֲלָה וְהַרְקִיק מֵאֵיל הַנִּזְיֵר, בְּנוֹסֵף לְחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁהוּא מִקְבֵּל מִכָּל קָרְבָן שְׁלָמִים. בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר הַכֶּהן מִקְבֵּל מֵהַקָּרִיב שֶׁל הַנִּזְיֵר חֲמִישֵׁה דְבָרִים: זֶרַע, חֲלָה וְרִקִּיק (הַמִּיּוּחָדִים רַק לְקָרְבָן נִזְיֵר) וְכֵן אֶת הַחֲזֵה וְהַשׁוֹק שֶׁמִּקְבֵּל מִכָּל קָרְבָן שְׁלָמִים,³⁷⁷ וְאַחֲרַיִם יִשְׁתָּה הַנְּזִיר יָיִן לֵאחֲרַיִם הַשְּׁלֵמַת קָרְבָנוֹת הַנִּזְיֵר, מוֹתֵר לְנִזְיֵר לְחֲזוֹר וּלְשִׁתוֹת יָיִן (וְכֵן לְהִיטְמָא לְמַתִּים)³⁷⁸: (כא) זֹאת תּוֹרַת הַנְּזִיר אֲשֶׁר יִדָּר זוֹהִי תוֹרַתוֹ שֶׁל הַנִּזְיֵר שֶׁנִּדָּר עַל עֲצֻמוֹ נִזְיֵרוֹת, אֵלֶּה הֵם הַדֵּינִים הַחֲלִים עַל אָדָם שֶׁקִּיבֵל עַל עֲצֻמוֹ נִזְיֵרוֹת (הַאִיסוֹר לְשִׁתוֹת יָיִן, לְהִיטְמָא לְמַתִּים וּלְהַסְתַּפֵּר),³⁷⁹ קָרְבָנוֹ לְיִקְנֹק עַל נִזְרוֹ וְכֵן

³⁷¹ רש"י. אברבנאל: הסיבה ששורף את השער היא כדרך ביזיון להראות שעד עתה היה נזר אלוקיו על ראשו ועתה כבר מסיים הוא את נזירותו. הסיבה ששורפים את השער דווקא מתחת לדוד שבו התבשל קרבן השלמים ולא מתחת לדוד שהתבשל בו קרבן העולה או החטאת היא משום שקרבן השלמים מסמל את השמחה על סיום הנזירות, ובנתינת השער באש שמתחת לדוד הוא מראה שאין כאן יותר נזירות. חזקוני: הסיבה שהנזיר שורף את שערו היא בגלל שהשער הוא קדוש ועל ידי השריפה נמנע מבני אדם להיכשל בשיער ולהינות ממנו. רש"י: איסור התספורת נועדה כדי להראות שהנזיר מתרחק מהחברה. עתה כשהסתיימו ימי הנזירות, הנזיר חוזר אל החברה, וכאשר הוא מסתפר, הוא מוריד מעצמו את סמל ההתנזרות מהחברה. נתינת השער מתחת לדוד שבו התבשל האשם הוא כדי להראות את השמחה בחזרה אל החברה. אזנים לתורה: הנזיר שורף את שערו כדי שלא יתפתה לשמור את השערות ולהתגאות בהם. בפירוש נוסף כתב שהשער מסמל את המותרות, ועל הנזיר לשרוף את השיער כדי שיפוש מכל המותרות.

³⁷² רש"י. אלשיך: לקיחת הזרוע היא כנגד קיום מצוות גמילות חסדים, אחת היסודות עליהם עומד העולם. המצה רומזת אל העבודה משום שהיא ללא שאור שבעיסה. הרקיק היא כנגד התורה משום שבגימטריה היא מגיעה ל610 ואילו תורה בגימטריה מגיע ל611 וכך יחד עם האחד שווה תורה לרקיק, וכך יוצא שכל הדברים שמקבל הכהן מקרבן הנזיר הם כנגד תורה, עבודה וגמילות חסדים. אברבנאל: לקיחת הזרוע היא כדי לסמל שבכח הזרוע פרש הנזיר מתאוות העולם. החלות והרקיקים רומזים אל התאוות וכאשר הם מונפים לפני ה' יחד עם הזרוע, הרי שהדבר מראה שגם לאחר הנזירות, האדם יהיה עובד ה'.

³⁷³ אונקלוס.

³⁷⁴ אונקלוס.

³⁷⁵ אונקלוס.

³⁷⁶ רש"י. א"ע כתב בהתחלה שהכוונה היא לזרוע שהיא קדושה ולאחר מכן כתב שיש אפשרות לפרש את הפסוק כרש"י שהכוונה היא לכל מה שביד הכהן.

³⁷⁷ רש"י. גם כאן תולה רש"י את הצורך של התורה לחייב בשוק וחזה משום כל דבר שהיה בכלל יוצא לידון בדבר החדש, שהרי הכהן מקבל כאן חלקים מהקרבן שהוא אינו מקבל במקומות אחרים: זרוע ורקיקים.

³⁷⁸ אונקלוס. אלשיך: הסיבה שהתורה כתבה "ואחר ישתה הנזיר יין" למרות שלכאורה הוא כבר אינו נזיר היא כדי לומר שהנזיר קנה את מדרגתו הרחנית לאורך ימי הנזירות עד שגם לאחר סיום ימי הנזירות הוא עדיין נקרא במדרגת "נזיר".

³⁷⁹ רמב"ן בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שהכוונה בצלע הפסוק הזו היא שזהו תורת הנזיר שידור על עצמו נזירות, שקרבנו לה' יהיה מלבד אשר תשיג ידו. כלומר: זהו התורה של הנזיר שלא פירש מהוה קרבן שעליו להביא בתום ימי נזירותו, אלא אמר שהוא יביא קרבן על ימי נזרו על אפילו אם סתם ולא הזכיר את עניין הקרבן. אך נזיר עשיר או אדם שפירש מספר קרבנות יותר גדול ממה שהתורה חייבה את הנזיר להביא, עליו

אלה הם הקרבנות שעל הנזיר להביא בתום ימי נזירותו (קרבן עולה, חטאת, שלמים ורקיקי המצות),³⁸⁰ **מִלְבַּד אֲשֶׁר תִּשְׂגֶה יָדוֹ** הנזיר חייב להביא קרבנות אלה, מעבר לקרבנות נוספים שקיבל על עצמו. למשל: אם אמר "הריני נזיר על מנת שאביא אלף עולות", על הנזיר להביא את כל אלף העולות,³⁸¹ **כְּפִי נְדָרוֹ אֲשֶׁר יִדְרֶ בֶן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נְזִירוֹ** הנזיר חייב לידור כפי ההלכה ואסור לו לשנות מהדינים בהם חייבה התורה את הנזיר. לדוגמא: אם הנזיר קיבל על עצמו להיות נזיר חמש נזירות כדי להביא רק שלשה קרבנות על כל חמש הנזירות, אין הנזירות תופסת³⁸²: **(כב) וַיִּדְבֵר יִקְוֶק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כג) דַּבֵּר אֶל אֱהָרֹן וְאֶל בְּנָיו** (ה' אמר אל משה) תדבר אל אהרון ואל בניו הכהנים,³⁸³ **לֵאמֹר** כך תאמר לאהרון ולבניו בשעה שתדבר אליהם:³⁸⁴ **כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** (תאמר לאהרון ולבניו) כך (במילים המובאות בפסוקים הבאים) אתם (הכהנים) תברכו את בני ישראל,³⁸⁵ **אָמֹר לָהֶם** כאשר תברכו את בני ישראל, תאמרו את הברכה בכוונה ובנחת ואל תיחפזו באמירת הברכה ועל כל אחד מכם מוטל לומר לבני ישראל את הברכות באופן שישמעו את הברכה³⁸⁶: **(כד) יִבְרְכֶךָ יִקְוֶק** ה' יברך אותך בנכסים,³⁸⁷ **וַיִּשְׁמְרֶךָ** לאחר שה' יתן לך את

להביא מספר קרבנות רב יותר. כוונת התורה לומר שהנזיר חייב להביא את כל הקרבנות שנדר לפני שיהיה מותר לו לשתות יין, גם אם מדובר ביותר קרבנות ממה שחייבה התורה.

³⁸⁰ **רמב"ן** בפירושו השני. **חזקוני**: הכוונה היא שאלה הם הקרבנות שהנזיר צריך להביא על הימים בהם היה נזיר.

³⁸¹ **רש"י**. **א"ע**: על הנזיר להביא יותר קרבנות במקרה והוא עשיר ואם הנזירות שלו ארוכה יותר עליו להביא יותר קרבנות ממה שחייבה התורה. **אברבנאל**: הכוונה היא לומר שכאשר אדם ידור על עצמו דברים נוספים מעבר לאיסורים החלים על הנזיר, הרי שעליו לקיים אותם.

³⁸² **רש"י**.

³⁸³ **חזקוני**: מכך שהתורה כתבה "ואל בניו" לומדים שברכת כהנים כשרה בכהן הדיוט.

³⁸⁴ כך ביארנו את המילה "לאמר" בכל מקום עפ"י ביאורנו לתחילת ספר ויקרא. **אוה"ח**: הסביר את המילה "לאמר" כאן כחובה על הכהנים לברך את ישראל. לולי המילה "לאמר" הייתי חושב שאין חובה על הכהנים לברך את ישראל אלא הדבר רק רשות. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא לומר שמצוות ברכת כהנים היא מצווה לדורות. בפירושו השלישי כתב שהכוונה היא שבמצווה זו יש עניין של רוממות, שהרי בכך שהכהנים מברכים ברכה זו הם מראים שיש בכוחו של ה' לקיים את המצווה וכן יש בכך מעלה לכהנים שהם מברכים ברכה זו. **אלשיך**: "לאמר" פה בא לומר שאהרון ובניו יברכו את ברכת כהנים יחד. בפירושו השני כתב ש"דבר" היינו לשון קשה לעומת "לאמר" שהיא לשון קשה כדי לומר שכאשר מדובר על יחיד המברך, הרי שהדבר יכול להיות קשה משום שיתכן שאין לו את הזכות לכך, אך כאשר המברכים הם רבים, ודאי הדבר שיהיה להם זכות.

³⁸⁵ **אונקלוס**. **רשב"ם**: אל תמציאו ברכה משלכם, אלא תפנו אליי כדי שאברכם. **רמב"ן**: כבר ביום השמיני למילואים ציוה ה' את אהרון לברך את בני ישראל בנשיאות כפיים, אך כאן הציווי הוא לדורות שהכהנים יברכו את בני ישראל. בטעם סמיכות ברכת כהנים אל פרשת נזיר כתב **הא"ע** שכיוון שהנזיר קדוש והכהנים קדושים, הסמיכה התורה את שני הדברים כדי לסמוך את דיני הקדושים זה לזה. **הכלי יקר** כתב שכיוון שהיין קובע ברכה לעצמו ולא לאחרים, הכהן לא יהיה שתוי יין כשיברך ולכן הכהנים צריכים להיות כנזירים. כמו"כ הסביר שהסיבה שהתורה השתמשה במילה "כה" כדי לתאר את הברכה היא מכיוון שהתורה רצתה שכל הברכות יהיו מעין "כה" שבירך ה' את אברהם בברכת "כה יהיה זרעך" ולכן גם בלעם ניסה לבטל "כה" זה על ידי שאמר "ואנכי אקרה כה". כמו"כ כתב ש"כה" היינו בזכות כד' מתנות כהונה ויחד עם ברכת כהנים מגיעים למספר כה. ההנאה של הכהנים בברכת כהנים היא בכל שה' מברך את מי שמברך את ישראל.

כמו"כ הסביר הכלי יקר מדוע כתוב "ואברכה מברכך" – קודם כתוב המברך ורק לאחר מכן כתוב מי שמתברך ואילו בקללה כתוב "ומקללך אאור" קודם המקלל כתוב ורק לאחר מכן כתוב שהוא יקולל. הסיבה היא משום שכדי שהכהן יוכל לברך את ישראל, עליו להיות מבורך בעצמו ולכן קודם ה' מברך את המברך כדי שהוא יוכל לברך את ישראל. לעומת זאת אצל המקלל עד שהוא אינו מקלל אין ה' מקלל אותו.

³⁸⁶ **רש"י** עפ"י שפ"ח. **אברבנאל**: הכוונה היא לומר לכהנים שאין הם מאצילים את הברכה ממש, אלא הם אומרים את הברכה כתפילה לה'. **העמק דבר**: מוזכרים כאן שני סוגים שונים של ברכות, כאשר התורה אומרת ששתי הברכות הם אותו ברכה ויש להשתמש באותו לשון לברכה. פעם אחת היו מברכים הכהנים את בני ישראל בשעת התפילה ופעם נוספת בנשיאות כפים שלא בשעת התפילה.

³⁸⁷ **רש"י**. **א"ע**: ה' יברך אותך באריכות ימים ועושר. **אלשיך**: יברך בלשון יחיד מכיוון שכל אחד יקבל את ברכתו כפי המדרגה הראויה לו. **אזנים לתורה**: הסיבה שהברכה כתובה בלשון יחיד היא כדי לומר שרק כאשר בני ישראל מאוחדים, ה' יברך אותם.

הנכסים, הוא ישמור את הברכה שנתן לך ולא ייתן לשודדים ליטול את ממונך³⁸⁸: **יָאֵר יְקֹזֵק פְּנֵי אֱלֹהֵי ה' יֵאִיר לְךָ פָּנִים וְתִזְכָּה לְמֵאֹר הַשְּׂכִינָה**,³⁸⁹ **וַיַּחַנְדֵּךְ ה' יִיתֶן לְךָ חֵן**³⁹⁰: **(כו) יִשָּׂא יְקֹזֵק פְּנֵי אֱלֹהֵי ה'** יכבוש את כעסו עליך. גם כאשר תחטא, ה' יכבוש את כעסו מפניך,³⁹¹ **וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם ה'** ייתן לך שלום ולא יבואו עליך דברים רעים כמו חיות רעות או לסטים³⁹²: **(כז) וַיִּשְׁמוּ אֶת שְׁמוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּהֻנִּים יִבְרְכוּ** את בני ישראל בשם ה' המפורש,³⁹³ **וְאֲנִי אֲבָרְכֶם** אני (ה') אברך את ישראל בברכות שבירכו אותם הכהנים³⁹⁴:

---

³⁸⁸ **רש"י וכן פירש א"ע.** רמב"ן כנראה פירש באופן דומה. הברכה באה מלמעלה מאת ה' ועל האדם שקיבל את הברכה לשמור עליה. **אוה"ח:** ה' אומר שהברכה תהיה כל כך גדולה עד שתהיו צריכים שמירה. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא שלא יקרה לאדם שום נזק מהברכה. כאשר אדם זוכה לשפע, יש חשש שמא חלילה יחטא, וכאן ה' אומר שלאחר הברכה הוא ישמור שבני ישראל לא יחטאו. **אברבנאל:** הכוונה היא לשמירה מעין הרע, ופסוק זה נאמר על שמירת מחנה ישראל. בפירושו הנוסף כתב שפסוק זה נאמר כנגד אלה מעם ישראל שעוסקים בחלק המדיני, שיש עליהם ברכה שיצליחו במעשה ידיהם.

³⁸⁹ **רמב"ן. רש"י:** ה' יראה לך פנים שוחקות. **ספורנו:** ה' יאיר לך פנים כדי שתרה נפלאות בתורתו ובמעשיו. **אוה"ח:** לא יהיה שום מסך שיבדיל בין ה' לישראל ועל ידי כך ה' יאיר את שכנתו על בני ישראל. **חזקוני:** הכוונה היא לנתינת חיים לבני ישראל על ידי ה'. **אברבנאל:** פסוק זה הוא כנגד הלויים שמורים את הדינים לבני ישראל ולכן ברכת ה' במאור פנים שהוא ידיעת החכמה. בהמשך פירושו כתב שבניגוד לפסוק הראשון שנאמר כנגד הדברים הגשמיים, פסוק זה נאמר כנגד הדברים הרוחניים שהם ידיעת החכמות. בפירושו הנוסף כתב שברכה זו היא כנגד אותם מעם ישראל העוסקים בענייני החכמה (בניגוד לפסוק הראשון המברך את אותם העוסקים בעניינים המדיניים). **העמק דבר:** הכוונה היא שכולם יראו שההצלחה שמגיעה אליהם היא הצלחה מאת ה' ולא על דרך הטבע. **רש"ר:** פני ה' היינו המטרות אליהם שואף ה', חסד ואמת.

³⁹⁰ **רש"י. א"ע:** ה' יתן לך כל מה שתבקש ומיד. על "ויחנך" פירש א"ע שהכוונה היא שה' ירחם על כל אדם מישראל שמבקש דבר ממנו ובפירוש נוסף כתב שהכוונה היא שה' ייתן את בקשתו. **רמב"ן:** תישא חן בעיני ה'. **אברבנאל:** כפי שראינו, אברבנאל פירש שפסוק זה מכון כנגד הלויים, והחנינה היא חנינת דעת כדי שהלויים יוכלו להורות את בני ישראל. **העמק דבר:** ה' יקבל את תפילתך גם בשעה שאתה מתפלל על אחרים. **רש"ר:** ה' יתן לנו כח להכיר במגמת פניו, בחסד ואמת שבהם הוא פונה אלינו. **אזנים לתורה:** בדרך כלל יש אדם שאוהב אדם אחר ויש אדם שאינו אוהב את אותו אדם, שהרי לכל אחד יש את קו המחשבה שלו לגבי אהבת בני אדם. אך כאשר ה' נותן חן לאדם, הרי שכולם יאהבו אותו.

³⁹¹ **רש"י. א"ע:** ה' יפנה אליך ולא יתעלם ממך, אך הכוונה היא לטובה, ה' תמיד יהיה עם בני ישראל. **ספורנו:** ה' יתן לך חיי עולם, והכוונה היא לעולם הבא שם צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם. **רמב"ן:** ה' יישא את פניו אל השמים לנלעה (ועל ידי כך יהיה לך שלום בביתך). **רשב"ם:** כשכתוב שה' לא ישא את פניו לאיש הכוונה היא שהוא יעניש את הראוי לעונש, אך כאן הכוונה היא שהוא יפנה אל בני ישראל כדי לרבות אותם וכדי לתת להם דברים שהם ראויים אליהם. **אברבנאל:** פסוק זה הוא כנגד הכהנים והכוונה היא שה' תמיד יקבל את תפילתם. **רש"ר:** ברכה זו היא תוצאה של שתי הברכות הקודמות לה ומשמעותה קרבת ה'. עם ישראל יזכה בקרבת ה' אם יציל כהלכה את הרכוש (המבוטא בפסוק הראשון "יברכך") ואת הרוחניות (המבוטא בפסוק השני "יאר").

³⁹² **א"ע. ספורנו:** ה' יתן לך מנוחת שלום בלי שום עונש כמו שראוי שיהיה אצל אדם שזכה לחיי נצח. **רמב"ן** **בשם הספרי:** הכוונה היא למלכות בית דוד. **אברבנאל:** הכוונה היא שלא תהיה מריבה בין הכהנים. כמו"כ כתב שנכלל בכלל שלום גם עולם הבא.

³⁹³ **רש"י. א"ע:** הכהנים יהיו מקודשים בשמו של ה'. בפירושו השני כתב שכאשר יזכיר את שמו של ה', ה' יברכם.

³⁹⁴ **רש"י** בפירושו הראשון. בפירושו השני: אני אברך את הכהנים, בשכר שיברכו את ישראל. **א"ע:** הקב"ה יברך גם את הכהנים וגם את הישראלים.

(א) וַיְהִי בַיּוֹם כְּלוֹת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִסּוֹן, בַּיּוֹם בּוֹ סִיּוּם מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן (שהרי במשך שבעת ימי המילואים משה פירק והקים את המשכן בכל פעם מחדש),³⁹⁵ וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וּבַיּוֹם בּוֹ מִשַׁח מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,³⁹⁶ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וּבַיּוֹם בּוֹ קִידַשׁ מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן עַל יַדֵּי שֶׁהִזָּה עָלָיו אֶת דָּם הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁהוֹקְרָבוּ שֶׁבַעֲתַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים,³⁹⁷ וְאֶת כָּל כְּלָיוֹ וְכֵן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם קִידַשׁ מֹשֶׁה אֶת כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן (הַמְנוּרָה, הַשּׁוֹלְחָן, הַמִּבְחָ וְכוּ') עַל יַדֵּי שֶׁהִזָּה מִדָּם קֶרְבָּנוֹת יְמֵי הַמִּילּוּאִים עֲלֵיהֶם,³⁹⁸ וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְכֵן בַּיּוֹם בּוֹ סִיּוּם מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת הַמִּזְבֵּחַ, לְהַעֲמִיד אֶת מִזְבַּח הָעוֹלָה עַל מְקוֹמוֹ,³⁹⁹ וְאֶת כָּל כְּלָיוֹ וּבַיּוֹם בּוֹ הֵנִיחַ מֹשֶׁה אֶת כָּל אֶחָד מֵהַכֵּלִים שֶׁשִּׁימְשׁוּ אֶת מִזְבַּח הָעוֹלָה (כַּגּוֹן מַחְתּוֹת) בְּמִקּוֹם הַמְּיוּחָד לָהֶם,⁴⁰⁰ וַיִּמְשַׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם וּבַיּוֹם בּוֹ מִשַׁח מֹשֶׁה רַבִּינוּ אֶת מִזְבַּח הָעוֹלָה וְכָלֹו בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזָּה עֲלֵיהֶם דָּם⁴⁰¹: (ב) וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רֵאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הַנְּשִׂאִים, שֶׁהָיוּ רֵאשֵׁי בֵּית הָאָב, רֵאשֵׁי הַשְּׁבֵטִים, הֵבִיאוּ אֶת הַקֶּרֶבֶן שֶׁלָּהֶם (שִׁפּוּרְט בְּפִסּוּק הַבֵּא) עַל מִנְת לַעֲזוֹר בַּעֲבוּדַת הַמִּשְׁכָּן,⁴⁰² הֵם נְשִׂאֵי הַמִּטָּה נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ

³⁹⁵ רש"י וא"ע. בתחילת דבריו, הרמב"ן מתייחס לדיוקם של חז"ל שכתב רש"י שלאורך כל שבעת ימי המילואים היה משה מקים את המשכן ומפרק אותו, ודייקו זאת ממה שכתוב "ביום כלות משה להקים את המשכן" ולא כתוב "ביום הקים". על כך כתב הרמב"ן שאין "כלות" מתייחס ישירות למה שכתוב "להקים את המשכן", אלא כוונת הפסוק לומר שביום שבו סיים משה רבינו להקים את המשכן וכן שסיים את שאר הפעולות הנצרכות לעבודת המשכן כמו משיחת הכלים וכדו'. אולם, בכל מקרה מסביר הרמב"ן שפרקנו עוסק ביום השמיני להקמת המשכן. העמק דבר: סיום העמדת המשכן היה בא' ניסן והרי הציווי על מינוי הנשיאים היה לכאורה בב' אייר (כפי שראינו בתחילת הספר) ואם כן כיצד ידעו בני ישראל מי יהיו הנשיאים שלהם? אלא שבני ישראל הם שהחליטו מי יהיו הנשיאים שלהם וכאשר היה צריך למנות את בני ישראל, הסכים ה' שהנשיאים שמינו בני ישראל הם יהיו האנשים שיערכו עם משה ואהרון את המפקד. אלשיך: משווה בין היום השביעי להקמת המשכן וכליו ליום השביעי של ימי הבריאה שם כתוב "ויכל אלוקים ביום השביעי". כשם שהשבת מהווה קיום לעולם כולו, כך העולם היה רותח במשך ימי הקמת המשכן עד שמשה הקים את המשכן לגמרי. בכל יום מימי הקמת המשכן נוסף עוד חלק בבניית העולם ותיקונו. למרות שהתורה היא שמקיימת את העולם, הרי שכאשר יש חטא המצריך עבודה, רק העבודה מקיימת את העולם.

³⁹⁶ א"ע. אונקלוס: הכוונה היא לחשיבות, משה גידל את המשכן בחשיבותו וייתכן לומר גם בדבריו שהדבר נעשה על ידי משיחה בשמן המשחה.

³⁹⁷ א"ע. לדבריו, קידוש המשכן נעשה בהזיית הדם על המזבח. רמב"ן פירש בהסבר הקידוש שהכוונה היא שמשה משח את המשכן, המזבח וכליהם בשמן המשחה, על מנת לקדשם. כלומר: פירוש הפסוק הוא שמשה משח את המשכן וכליו על מנת שהם יהיו קדושים ואין הכוונה לשתי פעולות שונות. זאת משום שהוא סובר שהמשכן עצמו לא התקדש על ידי הזאת דם. ספורנו מפרש שהכוונה בקידוש המשכן והמזבח אינו בהזאת הדם על המזבח אלא בגמר הכנת הכלים כך שיהיו ברי שימוש והעמדתם במקומם.

³⁹⁹ א"ע. כמו"כ הסביר שהסיבה שהתורה כתבה דווקא את המזבח ולא את שאר הכלים היא משום שבהמשך הפסוקים התורה מספרת על חנוכת המזבח.

⁴⁰⁰ ספורנו. ⁴⁰¹ א"ע. רמב"ן: "ואת המזבח ואת כל כליו" מחובר לתחילת הפסוק שם כתוב על הקמת המשכן, וכאילו כתוב כאן שכאשר משה הקים את המשכן ואת המזבח ואת כל כליו. העמק דבר: יש הבדל בין האופן שבו כתבה התורה את הקמת המשכן לאופן שבו כתבה התורה את הקמת המזבח. הקמת המשכן נכתבה שקודם משה הקים את המשכן ומשח אותו ורק לאחר מכן הקים ומשח את הכלים. באופן הקמת המזבח כתוב קודם משה הקים את כל הכלים ורק לאחר מכן משח וקידש אותם. מכאן למדו בספרי שכל כלי המזבח התקדשו יחד עם המזבח. אברבנאל: העלה אפשרות נוספת שהכוונה במשיחה וקידוש המזכרים כאן היא למשיחת אהרון ובניו לכהנים.

⁴⁰² רמב"ן והסביר שהואיל ומטרת הבאת העגלות והפרים הייתה לעזור בעבודת המשכן ובהקרבת הקרבנות, הרי ששייך להשתמש כאן בלשון הקרבה. בפירושו השני עליו אומר "ייתכן", כותב הרמב"ן שהעגלות המוזכרות היו עמוסות בקרבנות שהקריב כל אחד מהנשיאים כפי שכתבו בהמשך הפרק. הנשיאים הקריבו על המזבח את

השוטרים שהיו ממונים על בני ישראל במצרים,⁴⁰³ הם העמדים על הפקדים ונשיאים אלה הם אותם אנשים שעמדו יחד עם משה ואהרן בשעה שפקדו את בני ישראל⁴⁰⁴: (ג) וַיְבִיאוּ אֶת קַרְבָּנָם לִפְנֵי יְקֹנָק הנשיאים הביאו את הקרבן שלהם לפני ה', ועכשיו מפרטת התורה מהו הקרבן שהקריבו:⁴⁰⁵ שֵׁשׁ עֲגֻלֹת זָב (הנשיאים הביאו) שש עגלות יפות,⁴⁰⁶ וְשְׁנַיִם עֲשָׂר בָּקָר וְכֹן הביאו הנשיאים יחד עם העגלות שנים עשר שוורים כדי שימשכו ויסחבו את העגלות הטעונות בחלקי המשכן,⁴⁰⁷ עֲגֻלָּה עַל שְׁנַיִם הַנְּשָׂאִים כל שני נשיאים הביאו יחד עגלה אחת,⁴⁰⁸ וְשׂוֹר לְאֶחָד כל נשיא הביא שור אחד, וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן הנשיאים הביאו את קרבנם, את העגלות והבקר, אל המשכן, אך משה לא קיבל מיד את קרבנם לפני שה' אמר לו (למשה) לקבל את הקרבן⁴⁰⁹: (ד) וַיֹּאמֶר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ה) קַח מֵאֵתָם תִּקְבַּל את הקרבנות מאת הנשיאים (את העגלות והשוורים),⁴¹⁰ וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד העגלות והשוורים ישמשו לעבודת אוהל מועד (כפי שיפורט בהמשך),⁴¹¹ וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ עלֶיךָ לחלק את העגלות בין הלוויים, כאשר הקריטריון שיקבע כמה עגלות יקבל כל אחד מהלוויים יהיה הכובד של חלקי המשכן שעליו לשאת. אם עליו לשאת חלקים כבדים של המשכן (כמו בני מררי שהיו נושאים את קרשי המשכן), הוא שיקבל יותר עגלות, ואם עליו לשאת חלקים פחות כבדים של המשכן (כמו בני גרשון שהיו נושאים את יריעות המשכן), הוא שיקבל פחות עגלות⁴¹²: (ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הָעֲגֻלֹת וְאֶת הַבָּקָר

הקרבנות ואילו את העגלות והבקר השאירו כדי שימשו לנשיאת המשכן וכליו (וכן פירש אברבנאל). בדרך זו פירש גם את המילה "צב" בכך שהם מלאות. כמו"כ הסביר שהכתוב קורא בשם "עגלות" גם לתכולת העגלות. בהסבר ענין העגלות כתב רמב"ן שהנשיאים חשבו שלא ייתכן שהלוויים יישאו בכתף את קרשי המשכן והאדנים, וכי דרך כל נושאי בתי המלכים להשתמש בעגלות כדי לשאת אותם. רש"י: כל דבר המביא את האדם לידי התקרבות אל ה' נקרא קרבן. א"ע: פסוק זה לכאורה הוא זהה לפסוק הבא שם כתוב שהנשיאים הביאו את קרבם. על כך הסביר שכוונת התורה כאן היא לכתוב את הדברים בדרך כלל שהנשיאים הביאו קרבן ולאחר מכן עוברת התורה לומר בפירוט מה בדיוק הביאו הנשיאים לקרבן.

⁴⁰³ רש"י. ספורנו: הנשיאים היו ממונים על בני ישראל ומתוך כך הכירו בחטאיהם של כל אחד מבני ישראל. לכן הביאו הנשיאים את הקרבנות האלה מכיוון שהם ידעו טוב יותר מכולם במה כל אחד מבני ישראל חטא.
⁴⁰⁴ רש"י ורשב"ם. חזקוני: הנשיאים הביאו את הקרבן בגלל שהם עמדו במניין עם משה ואהרן, והם הביאו את קרבנם כדי לכפר על כך שהם מנו את בני".

⁴⁰⁵ אונקלוס.

⁴⁰⁶ רש"י בפירושו השני המופיע במקראות גדולות המאור ואין הוא מופיע בדפוסים רבים. בפירושו הראשון כתב שהכוונה היא לשש עגלות שהיו מכוסות. רשב"ם: עגלות חזקות, עגלות המיועדות ללכת בדרך ארוכה וקשה כמו העגלות של הצבא. רמב"ן: עגלות צב היינו עגלות מלאות, וכן פירש א"ע בפירושו השני. בפירושו הראשון פירש א"ע שהכוונה היא לסוג של שוורים שמושך את העגלה.

⁴⁰⁷ אונקלוס. משך חכמה: הסיבה שכתוב "שני" בקר ולא "שניים" היא משום שדרך הקרבנות הייתה שלאחר הבאת שני בקר הובאה עגלה אחת, וכך בהמשך עד הסיום – על כל שני פרים הובאה עגלה מיד אחריהם.
⁴⁰⁸ א"ע. ספורנו: הסיבה שכל שני נשיאים הביאו עגלה היא כדי להראות את האחדות ביניהם וכך תשרה שכינה עליהם.

⁴⁰⁹ רש"י. כמו"כ כתב רש"י שיש הבדל בין חנוכת המזבח שהנשיאים היו הראשונים שהביאו קרבנות למלאכת המשכן שם לא הביאו את נדבתם מיד. הסיבה היא משום שבמלאכת המשכן הנשיאים אמרו שכל אחד יביא את נדבתו ולאחר מכן הם ישלימו את מה שיהיה חסר. התברר שבני ישראל הביאו את כל מה שהיה צריך למלאכת המשכן ונותר לנשיאים להביא רק את אבני השהם ואבני המילואים. לפיכך בחנוכת המזבח, הביאו הנשיאים את קרבנם מיד.

⁴¹⁰ ספורנו: הסיבה שה' היה צריך לומר למשה לקחת את העגלות היא מכיוון שמשך חשב שכל נשיאת הכלים על ידי הלוויים צריכה להיות בכתף. אה"ח: הוסיף במערכת השיקולים של משה שחשב שיתכן שאין הנשיאים ראוים להביא את העגלות, אלא שהנשיאים חשבו שלא ייתכן הדבר שיסחבו את הקרשים על הכתף, והסכימה דעתו של הקב"ה לדעתם של הנשיאים.

⁴¹¹ אונקלוס.

⁴¹² רש"י. העמק דבר: הסביר מדוע כתוב "את שתי העגלות ואת שתי הבקר" בה' הידיעה, כדי לומר שאותם העגלות ואותם הבקר תמיד שימשו בתפקידם והם לא התחלפו זה בזה. חזקוני: הכוונה היא שאם יהיה צורך להוסיף, ניתן להוסיף על מה שהביאו הנשיאים, שהרי קשה לומר שהעגלות והשוורים שהביאו הנשיאים יכולים לשאת את כל חלקי המשכן.

משה לקח מהנשיאים את העגלות והשוורים, וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם מִשֶּׁה חִילַק אֶת הָעֲגֻלוֹת וְהַשּׁוֹרִים בֶּן בני לוי לאחר שהתברר מה מוטל על כל אחת ממשפחות הלויים לשאת (בירור זה נעשה כחודש לאחר חנוכת המזבח, לאחר המפקד שמופיע בראש ספר במדבר)⁴¹³: (ז) אֶת שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כָּפִי עֲבֹדָתָם מִשֶּׁה נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן שְׁתֵּי עֲגָלוֹת וְאַרְבַּעַת שּׁוֹרִים, כִּיּוֹן שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁהָיוּ צָרִיכִים לְשֵׂאת הָיוּ קִלִּים יוֹתֵר מֵהַדְּבָרִים שֶׁבְנֵי מֵרָרִי הָיוּ צָרִיכִים לְשֵׂאת, וְלִכֵּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן קִיבְלוּ פָחוֹת שּׁוֹרִים וְעֲגָלוֹת מִבְּנֵי מֵרָרִי⁴¹⁴: (ח) וְאֶת אַרְבַּע הָעֲגָלוֹת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי מֵרָרִי לְבְנֵי מֵרָרִי נָתַן מִשֶּׁה אַרְבַּע עֲגָלוֹת וְשִׁמוֹנֶה שּׁוֹרִים, ⁴¹⁵ כָּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן בְּנֵי מֵרָרִי קִיבְלוּ אַרְבַּע עֲגָלוֹת וְשִׁמוֹנֶה שּׁוֹרִים מִכִּיּוֹן שֶׁהַעֲבוּדָה שֶׁלָּהֶם שִׁנְעִשְׂתָה עַל פִּי אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן, הֵייתָה כְּבֹדָה יוֹתֵר. בְּנֵי מֵרָרִי הָיוּ צָרִיכִים לְשֵׂאת דְּבָרִים כְּבֵדִים יוֹתֵר מִבְּנֵי גֵרְשׁוֹן, וְלִכֵּן הֵם קִיבְלוּ יוֹתֵר עֲגָלוֹת וְיוֹתֵר שּׁוֹרִים מִבְּנֵי גֵרְשׁוֹן⁴¹⁶: (ט) וְלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן מִשֶּׁה לֹא נָתַן לְבְנֵי קָהָת עֲגָלוֹת וְשּׁוֹרִים, כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם (הַסִּיבָה שֶׁבְנֵי קָהָת לֹא קִיבְלוּ עֲגָלוֹת וְשּׁוֹרִים הֵיא) מִכִּיּוֹן שֶׁבְנֵי קָהָת הָיוּ מִמוֹנִים לְשֵׂאת אֶת הַדְּבָרִים הַקְּדוּשִׁים בְּמִשְׁכָּן: הָאֲרוֹן וְהַמְּנוֹרָה,⁴¹⁷ בְּכֶתֶף יְשָׁאוּ וּמִכִּיּוֹן שֶׁבְנֵי קָהָת אַחֲרָאִים עַל נְשִׂיאת הַדְּבָרִים הַקְּדוּשִׁים בְּמִשְׁכָּן, עֲלֵיהֶם לְשֵׂאת אֶת הַדְּבָרִים בְּכֶתֶף, וְלֹא עַל יַדֵּי עֲגָלוֹת⁴¹⁸: (י) וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת הַנֶּזֶבֶת הַמְּזִבַּח לְאַחַר הַקְּרִבַת הָעֲגָלוֹת וְהַבָּקָר, הַחֲלִיט כֹּל אֶחָד מֵהַנְּשִׂאִים לְהַקְרִיב קֶרְבָּנוֹת נֹסֶפִים, כְּדִי שֶׁבְקֶרְבָּנוֹת אֱלֹהִים יִחַנְּכוּ אֶת הַמְּזִבַּח,⁴¹⁹ בְּיוֹם הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ (הַנְּשִׂאִים הֵבִיאוּ אֶת הַקֶּרְבָּנוֹת הַלְלוּ) בְּיוֹם בּוֹ מִשְׁחָ אֶת הַמְּזִבַּח בְּשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה, בְּאֵי נִיסוֹן,⁴²⁰ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת קֶרְבָּנָם לְבְנֵי הַמְּזִבַּח הַנְּשִׂאִים קִירְבוּ אֶת הַקֶּרְבָּן שֶׁלָּהֶם עַד לְמִזְבַּח, וְשֵׁם חִיכּוּ מִלְּהַקְרִיב אֶת הַקֶּרְבָּן עַד שֶׁנֶּאֱמַר לְמִשֶּׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה לְקַבֵּל אֶת קֶרְבָּנָם⁴²¹: (יא) וַיִּאָּמֶר

⁴¹³ העמק דבר.

⁴¹⁴ עפ"י רש"י.

⁴¹⁵ אונקלוס. טעמא דקרא: אצל בני גרשון כתוב עגלות בכתב מלא (כאן בנוסח המועתק מפרויקט השו"ת כתוב בכתב חסר אך בחומשים רבים שבדקנו כתוב עגלות בכתב מלא) ואילו בבני מררי כתוב עגלות בכתב חסר. הסיבה היא משום שבני מררי נשאו את הקרשים והיה צורך שהעגלות יהיו מחוברות זו לזו כדי שיהיה ניתן להניח עליהם את הקרשים, ולכן נחשבו שתי העגלות כעגלה אחת.

⁴¹⁶ עפ"י רש"י.

⁴¹⁷ רש"י. העמק דבר: לכאורה ניתן להבין את המילים "עליהם בכתף ישאו": א. דווקא בשעה שעבודת המשא מוטלת על בני קהת, עליהם לשאת את הארון בכתף, אך אם אחרים נושאים את הארון, אזי מותר להם לשאת את הארון על ידי עגלות. ב. יש מצווה ששניית הארון תהיה דווקא על ידי בני לוי. כאשר דוד המלך העלה את הארון לירושלים, הוא הבין את הפסוק כפירוש הראשון. לכן, עוזא ואחיו שלא היו לויים הניחו את הארון על גבי העגלה. אך המשמעות האמיתית של הפסוק היא שתמיד על בני קהת לשאת את הארון ותמיד בכתף.

⁴¹⁸ רש"י. ספורנו: ה' אמר למשה שהעגלות והשוורים ישמשו לעבודת המשכן, כלומר: לחלקי המשכן המרכזיים את בניין המשכן. משאם של בני קהת לא נקרא משכן אלא נקרא מקדש ומפני כך לא נכללו בציווי של חלוקת העגלות והשוורים. העמק דבר: בכתף ישאו היינו שיהיו דבקים בה'.

⁴¹⁹ רש"י. לפי פירושו השני של רמב"ן בפסוק ב' על המילה "צב" הכוונה היא שהנשיאים הביאו את הקרבנות יחד עם העגלות, העגלות היו מלאות בקרבנות אלה, ועתה מספרת התורה את הקרבת הקרבנות האלה. ספורנו: הכוונה היא שהנשיאים הקדישו את הקרבנות האלה לצורך חנוכת המזבח.

⁴²⁰ אונקלוס. אברבנאל: הכוונה אינה ליום המדויק בו נמשח המשכן, אלא בזמן שבו נמשח המשכן. אלשיך: הכוונה היא לאותו יום בו נמשח המזבח, ולו היה ה' מרשה להם, היו הנשיאים כולם מקריבים את הקרבן שלהם באותו היום.

⁴²¹ רש"י. אוה"ח: בגלל שכולם רצו להקריב את קרבנם ביום הראשון, אמר ה' שחנוכת המזבח תהיה במשך שנים עשר יום וכך ייחשב שכולם חנכו את המזבח. כמו כן הסביר אוה"ח את מדרש חז"ל שאמרו שמשם הסתפק אם לקבל את קרבנם עד שנאמר לו לעשות כן מפי הגבורה, וזאת מכיוון שלא ידע משה מי רצה ה' שיחנך את המזבח. אולם, אוה"ח עצמו כתב שברור היה שיש להקריב את הקרבנות כדין כל קרבן שמובא למשכן או למקדש, אלא שבגלל שכל הנשיאים באו יחד עם הקרבנות, ה' ציווה את סדר ההקרבה אך לא היה צורך בציווי ה' על עצם ההקרבה. בהסבר הכפילות מדוע כתוב פעמיים בפסוק שהנשיאים הקריבו את הקרבן כתב אוה"ח שהפעם השניה בה כתוב שהנשיאים הקריבו את הקרבן באה ללמד שהנשיאים בעצמם הביאו את

יְקַח אֵל מִשֶּׁה ה' אָמַר לְמֹשֶׁה: **נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם לְחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ** (ה' אָמַר לְמֹשֶׁה) בְּכָל יוֹם, יִקְרִיב נְשִׂיא אַחַר אֶת הַקָּרְבָּן שֶׁלּוֹ לְשֵׁם חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ, כַּד שְׁלֹאחַר שְׁנַיִם עֶשֶׂר יוֹם, כָּל הַנְּשִׂאִים יִקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנֹתֵיהֶם, וּבְכַךְ תִּסְתַּיֵּם חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ⁴²²: **(יב) וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קָרְבָּנוֹ נְחֹשֶׁן בֶּן עֲמִינָדָב לְמִטֵּה יְהוּדָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ, הַקָּרִיב נְחֹשֶׁן בֶּן עֲמִינָדָב, נְשִׂיא שְׁבַט יְהוּדָה אֶת הַקָּרְבָּן שֶׁלּוֹ⁴²³: **(יג) וַיִּקְרְבוּ זֶהוּ פִירוּט קָרְבָּנוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁן בֶּן עֲמִינָדָב: (1) קָעֶרֶת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ (נְחֹשֶׁן בֶּן עֲמִינָדָב הֵבִיא כְּקָרְבָּן) קַעֶרָה שֶׁהֵייתָה עֲשׂוּיָה מִכֶּסֶף בְּמִשְׁקַל מֵאָה וְשִׁלּוּשִׁים (130) שֶׁקֶל (שֶׁהֵייתָה מֵלֵאָה בְּסוּלַת כִּפִּי שֶׁהִפְסוּק יִפְרֵט בְּהַמְשָׁכוֹ), (2) מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ (וּכֵן הֵבִיא נְחֹשֶׁן בֶּן עֲמִינָדָב לְקָרְבָּנוֹ) מִזְרֵק אֶחָד עֲשׂוּי מִכֶּסֶף בְּמִשְׁקַל שִׁבְעִים שֶׁקֶל (שֶׁגַם****

הַקָּרְבָּן וְלֹא עָשׂוּ זֹאת עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. בְּפִירוּשׁ נוֹסֵף כְּתַב שֶׁהִסִּיבָה הָיָא לֹמַר שֶׁהַנְּשִׂאִים לֹא הִסְתַּפְקוּ בְּהַבָּאת הַקָּרְבָּן אֶל הַמִּקְרִיב, אֲלֵא הֵם עֲצַמָם הֵבִיאוּ אֶת הַקָּרְבָּן אֶל הַמִּזְבֵּחַ. **הַעֲמֵק דְּבַר:** לְכַאוּרָה פִּשְׁט הַפְּסוּק הוּא שְׁבַתְחִילָה הַקָּרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת הַקָּרְבָּן, דֵּהֵיִינוּ שֶׁהִקְדִּישׁוּ אוֹתוֹ בְּפֵה, וְלֹאחַר מִכֵּן הֵבִיאוּ אֶת הַקָּרְבָּן לְפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ לְהַקְרִיבָהּ, וְלִכֵּן יֵשׁ כְּפִילוֹת בְּפִסְוֶק. בְּהַסְבֵּר דְּרַשְׁתׁ חֲז"ל שֶׁהֵבִיא רַש"י שְׁמֵשׁ רִבִּינוּ לֹא רָצָה לְקַבֵּל אֶת הַקָּרְבָּן עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי ה' לְקַבְּלוֹ, כְּתַב הַנְּצִ"ב שֶׁהַדְּיוּק הוּא מְלִשׁוֹן הַכְּתוּב "לְחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ". לוֹ ה' הִיָּה אֹמֵר בְּדַבְרֵיו רַק שִׁישׁ לְהַפְרִיד אֶת הַקְרַבְתׁ הַקָּרְבָּנוֹת וְשָׁכַל אֶחָד מֵהַנְּשִׂאִים יִקְרִיבוּ אֶת הַקָּרְבָּן בַּיּוֹם אַחֵר, לֹא הֵייתָה הַתּוֹרָה צְרִיכָה לְכַתּוּב "חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ", אֲלֵא שְׁכוּנוֹת הַתּוֹרָה לֹמַר שְׁמֵשׁ לֹא רָצָה לְקַבֵּל אֶת קָרְבָּנוֹת הַנְּשִׂאִים מִכִּיוּן שֶׁהֵם הַקָּרִיבוּ קָרְבָּנוֹת שְׁלֵא עַל פִּי הַלְכוֹת הַקָּרְבָּנוֹת (לְמִשְׁלַל אֶת הַקְּטוֹרֶת שֶׁהִקְטִירוּ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹנִי) וְה' אָמַר לְמֹשֶׁה שְׁכַל דְּבַר שֶׁנַּעֲשֶׂה לְשֵׁם חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת גַּם אִם הוּא אֵינוֹ עוֹלָה בְּקִנְיָה אֶחָד יַחַד עִם הַלְכוֹת הַקָּרְבָּנוֹת.

רַש"י,⁴²² וְכַתֵּב שֶׁעֲדִיין לֹא יֵדַע מִשֶּׁה אִם כּוֹנֵת ה' הִיא שְׁתֵּיהֵי הַקְרַבָּה כְּסֹדֵר הַחֲנִיָּה אוֹ כְּסֹדֵר הַוּלְדַת הַשְּׁבֵטִים עַד שֶׁה' אָמַר שֶׁהַהִקְרַבָּה תֵּהִי לְפִי סֹדֵר הַחֲנִיָּה. **הַעֲמֵק דְּבַר:** הִסִּיבָה שֶׁנֶּאֱמַר "נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם" בְּלִשׁוֹן רַבִּים הִיא מִכִּיוּן שְׁכַל נְשִׂיא הַקָּרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ בְּשִׁבִּיל כּוֹלָם. **אַבְרָבְנָאֵל:** הִסִּיבָה שֶׁה' צִוָּה שְׁכַל נְשִׂיא יִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ בַּיּוֹם נִפְרַד הִיא מִשׁוּם שֶׁאִם כָּל הַנְּשִׂאִים הִיוּ מִקְרִיבִים אֶת קָרְבָּנָם בַּיּוֹם אֶחָד, הַדְּבַר הִיָּה נִרְאֶה כְּאִילוֹ שֶׁהַצִּיּוֹר הֵם שֶׁתִּרְמֵוּ אֶת הַקָּרְבָּנוֹת, וְלֹא הִיָּה נִיכַר שֶׁהַנְּשִׂאִים הֵם תּוֹרְמֵי הַקָּרְבָּנוֹת וְשֶׁהֵם הִיוּ דְּיָבִים. סִיבָה נוֹסֶפֶת שֶׁכְּתַב הִיא מִשׁוּם שֶׁכֵּךְ הִיָּה נִיכַר מֵהַ כָּל נְשִׂיא הֵבִיא לְקָרְבָּן. בְּהַסְבֵּר שְׁלִישִׁי כְּתַב שֶׁכֵּשֶׁם שִׁמִּי הַמִּילּוּאִים שֶׁל הַכְּהֻנִּים נִפְרְסוּ עַל פְּנֵי יָמִים רַבִּים, רָצָה ה' שֶׁגַם יָמֵי חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ יִתְפָּרְסוּ עַל פְּנֵי יָמִים רַבִּים. **רַש"י:** הִסִּיבָה הִיא שְׁכַל שְׁבַט יִבְטָא בַּיּוֹם הַקָּרְבָּנוֹת אֶת מַעֲלָתוֹ הַמִּיּוּחָדֶת.

רַש"י:⁴²³ אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת: רַאשׁוֹן לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית וְכו'. כְּמוֹ כֵּן כְּתַב שֶׁהִסִּיבָה שֶׁהַנְּשִׂאִים יּוֹחֲסוּ לְשִׁבְטֵיהֶם כְּדִי לִיחַסֵם וְלֹא כְּדִי לֹמַר שֶׁהַנְּשִׂאִים גְּבוּ אֶת קָרְבָּנָם מֵאֵת הַשְּׁבֵט שֶׁלָּהֶם. הִרְאִיָּה שֶׁלּוֹ הִיא מִכֵּן שֶׁבְּסוּף הַפְּסוּקִים הַמִּתְאָרִים אֶת הַבָּאת הַקָּרְבָּן כְּתוּב "זֶה קָרְבָּן נְחֹשֶׁן", דֵּהֵיִינוּ, שֶׁנְחֹשֶׁן הֵבִיא קָרְבָּן זֶה מֵעַצְמוֹ. **אוה"ח:** הִסִּיבָה שֶׁכְּתוּב "אֶת קָרְבָּנוֹ" הִיא כְּדִי לֹמַר שֶׁמַּעֲבֵר לְהַקְרַבְתׁ הַקָּרְבָּן עֲצֻמוֹ, הִרִי שֶׁנְחֹשֶׁן "הַקָּרִיב" גַּם אֶת זְכוּיּוֹתָיו וְמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים שֶׁעָלוּ יַחַד עִם הַקָּרְבָּן וְהַשְּׁפִיעוּ עַל הַקָּרְבָּן עֲנִפִי קְדוּשָׁה.

בְּהַסְבֵּר הִסִּיבָה מִדְּעוֹ לֹא כְּתוּב אֲצֵל נְחֹשֶׁן נְשִׂיא בְּנִיגוּד לְשִׂאֵי הַשְּׁבֵטִים שֶׁאֲצֵלָם מוֹזְכָּר נְשִׂיא כְּתַב **אוה"ח** שֶׁהַתּוֹרָה אִמְרָה כַּכֵּךְ שֶׁגַם לֵלֵא שֶׁנְחֹשֶׁן הִיָּה נְשִׂיא הוּא הִיָּה רְאוּי לְהַקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ רַאשׁוֹן. אֲצֵל שֶׁאֵר הַנְּשִׂאִים מַעֲלָתָם הֵייתָה רַק בְּגַלֵּל שֶׁהִיוּ נְשִׂאִים. בְּפִירוּשׁ נוֹסֵף כְּתַב שֶׁנְחֹשֶׁן לֹא הִיָּה מַחֲשִׁיב עֲצֻמוֹ לְנְשִׂיא מְרוּב עֲנוּוָה. **הַעֲמֵק דְּבַר:** הִסִּיבָה שֶׁלֹּא כְּתוּב נְשִׂיא אֲצֵל נְחֹשֶׁן הִיא מִשׁוּם שֶׁכֵּשֶׁם שְׁבִימֵי הַתְּנָאִים הִיָּה הַכָּלֵל שֶׁגְּדוּל מִרְבַּן שְׁמוֹ, כֵּךְ בְּזִמְנֵי הַתּוֹרָה הִיָּה גְּדוּל מְנַשִּׂיא שְׁמוֹ. **אַלְשִׁיךְ:** הַתּוֹרָה רְצָתָה לְהַכְנִיעַ אֶת נְחֹשֶׁן שֶׁהִיָּה נְשִׂיא שְׁבַט יְהוּדָה וְזָכָה לְמַלְכוּת וְלִכֵּן לֹא כְּתַבָּה אֲצֵלוֹ תוֹאֵר שֶׁל נְשִׂיא. אֲצֵל שְׁבַט יִשְׁשָׁכָר שֶׁזָּכָה בְּכַתֵּר תּוֹרָה וְגַם שֶׁמֶר רְצָתָה הַתּוֹרָה לְמַנוּעַ אֶת הַתְּגָאוֹתָם, כְּתַבָּה הַתּוֹרָה נְשִׂיא כְּלֹאחֵר יָד. אֲצֵל שֶׁאֵר הַנְּשִׂאִים שְׁלֵא הֵייתָה סִיבָה מִיּוּחָדֶת לְכַךְ שֶׁהֵם יִתְגָּאוּ, כְּתַבָּה הַתּוֹרָה תוֹאֵר שֶׁל נְשִׂיא בְּאוֹפֵן בּוֹלֵט יוֹתֵר.

בְּטַעַם ו' הַחִיבוּר שֶׁל וְקָרְבָּנוֹ כְּתַב **הַכְּלִי יִקְרַ** שֶׁהִסִּיבָה הִיא שֶׁקָרְבָּן זֶה מַחוּבֵר לְנֹאמֵר בְּפִרְקֵי הַקּוּדֹם לְגַבֵּי בְּרַכַּת כְּהֻנִּים "וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם" וְלִכֵּן גַּם מִנְתָּה הַתּוֹרָה אֶת שְׁמוֹת כָּל הַנְּשִׂאִים כְּדִי שְׁלֵא לְהַפְרִיד בֵּינֵיהֶם וְלְהִרְאוֹת שְׁכוּלָם חֲשׂוּבִים. **א"ע** כְּתַב שֶׁבְּגַלֵּל שֶׁהַתּוֹרָה כָּבַר הַזְּכִירָה שֶׁהוּא הַקָּרִיב, כְּתַבָּה הַתּוֹרָה אֶת הוֹ' וְהַכּוֹנֵנָה הִיא זֶהוּ קָרְבָּן הַמִּקְרִיב. וְכֵן כְּתַב גַּם רַש"י. **אוה"ח:** הִסִּיבָה לְתוֹסֶפֶת הוֹ' הִיא מִשׁוּם שֶׁהוֹ' מְסַמֵּל גַּם אֶת הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שֶׁהֵבִיא נְחֹשֶׁן יַחַד עִם קָרְבָּנוֹ. **אַבְרָבְנָאֵל:** הִסִּיבָה לְתוֹסֶפֶת ו' הִיא כְּדִי לֹמַר שֶׁלְמִירוֹת שֶׁנְחֹשֶׁן הִיָּה הַמְּכוּבָד שֶׁבְּנְשִׂאִים, הִרִי שֶׁהוּא הֵבִיא אֶת אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן שֶׁהֵבִיא לְתוֹסֶפֶת שְׁבִימֵי הַנְּשִׂאִים. **אַלְשִׁיךְ:** אֲצֵל נְחֹשֶׁן שֶׁהִיָּה נְשִׂיא שְׁבַט הַחִיבוּר כְּדִי לֹמַר שֶׁקָרְבָּנוֹ שׁוּוֹה לְשִׂאֵר הַקָּרְבָּנוֹת מֵאֵת כָּל הַשְּׁבֵט, שֶׁהִרִי הַמַּלְכוּת שִׁיכַת אֶל כָּל הַשְּׁבֵט, וְלִכֵּן יְהוּדָה הַמּוֹרָה עַל עֲנִיין הַמַּלְכוּת, הֵייתָה הַהִקְרַבָּה מֵאֵת כָּל הַשְּׁבֵט, שֶׁהִרִי הַמַּלְכוּת שִׁיכַת אֶל כָּל הַשְּׁבֵט, וְלִכֵּן כְּתוּב ו' כְּדִי לֹמַר שְׁכַל הַשְּׁבֵט הִיָּה חֵלֶק מֵהַהִקְרַבָּה. **אַזְנִים לְתוֹרָה:** ו' הַחִיבוּר כֵּאֵן מוֹרָה שֶׁקָרְבָּן זֶה שֶׁל נְחֹשֶׁן מַחוּבֵר לְקָרְבָּן נוֹסֵף שֶׁהַקָּרִיב, וְהֵיִינוּ כְּשֶׁקֶפֶץ לִים סוּף בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ. הַסְבֵּר נוֹסֵף שֶׁכְּתַב הוּא שֶׁקָרְבָּן זֶה מַחוּבֵר לְקָרְבָּן שֶׁל יְהוּדָה שֶׁמִּסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ לְהַצֵּלֶת בְּנִימִין וְהִיָּה מוֹכֵן לְהִישָׁאֵר אֲצֵל יוֹסֵף בְּמִקּוּמוֹ שֶׁל בְּנִימִין.

היא הייתה מלאה בסולת),⁴²⁵ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלִילָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה (וכן הביא נחשון בן עמינדב לקרבנו) קערת הכסף ומזרק הכסף היו שניהם מלאים בסולת (קמח משובח) שהיה מעורבב עם שמן. סולת זאת הוקרבה לשם מנחת נדבה⁴²⁶: (יד) 3) בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת (כמו כן הביא נחשון בן עמינדב) כף אחת שהייתה עשויה מזהב והייתה במשקל של עשרה שקלי קודש שהייתה מלאה בקטורת⁴²⁷: (טו) 4) פֶּר אֶחָד בֶּן בֶּקֶר (כמו כן הביא נחשון בן עמינדב לקרבן) פר בן שלש שנים,⁴²⁸ 5) אֵיל אֶחָד וכן הביא נחשון איל אחד, 6) כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ (כמו כן הביא נחשון בן עמינדב לקרבן) כבש אחד שנולד בשנה זו,⁴²⁹ לְעֵלָה את הפר, האיל והכבש הביא נחשון לשם קרבן עולה: (טז) 7) שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת וכן הביא נחשון שעיר בן עז לשם קרבן חטאת⁴³⁰: (יז) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים לשם קרבן שלמים הביא נחשון את הבהמות הבאות:⁴³¹ 8) בֶּקֶר שְׁנַיִם (לצורך קרבן שלמים הביא נחשון) שני שוורים,⁴³² 9) אֵילִם חֲמִשָּׁה (וכן הביא נחשון לצורך קרבן שלמים) חמשה אילים, 10) עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה (וכן הביא נחשון לצורך קרבן שלמים) חמש בהמות שנקראות עתודים,⁴³³ 11) כֶּבֶשִׁים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה (וכן הביא נחשון לצורך קרבן שלמים) חמישה כבשים שנולדו באותה שנה, זֶה קָרְבַּן נְחֻשׁוֹן בֶּן עַמִּינַדָב זהו הקרבן שהביא נחשון בן עמינדב לחנוכת המזבח⁴³⁴: (יח) בַּיּוֹם הַשְּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר נְשִׂיא יִשְׁשַׁכָּר בְּיוֹם הַשְּׁנִי לַחֲנוּכַת

⁴²⁵ **אונקלוס. רש"י:** הסיבה שכתוב כאן "מזרק אחד כסף" ולא כתוב "מזרק כסף אחד" כמו שכתוב לגבי הקערה היא משום שהתורה רצתה לומר לנו שאצל המזרק, המילה "אחד" מצטרף לגימטריא, והדבר בא לרמוז שכשם ש"מזרק אחד כסף" מגיע בגימטריא ל-520, כך נח היה בן 500 בשעה שהוא התחיל להוליד וגזירת המבול נגזרה עשרים שנה לפני שהוא התחיל להוליד. **העמק דבר:** התורה רצתה להדגיש שכל המזרק היה עשוי מכסף ולא שהקערה הייתה עשויה נחושת ומצופה בכסף.

⁴²⁶ **רש"י.** מנחת נדבה היא המנחה הראשונה שנאמרה בפרשת ויקרא פרק ב' פס' א'. **הרמב"ן** הסביר שהנשיאים הביאו את כל סוגי הקרבנות שקיימים כדי לחנוך את המזבח עם כל סוגי הקרבנות. לכן נידבו הנשיאים קרבן חטאת וקטורת בתור הוראת שעה, למרות שאינם באים נדבה, כדי להשלים את כל סוגי הקרבנות. כמו כן הסביר הרמב"ן שחטאת ואשם היינו אותו קרבן, ולכן לא הביאו הנשיאים קרבן אשם. בסוף דבריו כתב שהיוזמה לחנוכת המזבח אמנם הייתה של הנשיאים, אך ה' "אימץ" רעיון זה וציווה על כך שבכל פעם שיבנו מזבח חדש, תהיה חובה לעשות חנוכת המזבח, וממילא יש לחנוכה זו תוקף של מצווה לדורות. **העמק דבר:** הכוונה היא שהיה בהם סלת בשיעור שהכלי שרת יקדש את הסולת, ואין הכוונה למלאים ממש בסולת.

⁴²⁷ **רש"י.** כמו כן כתב שהייתה זו הוראת שעה שיחיד הביא קטורת ושהקטורת הוקרבה על גבי המזבח החיצון. **העמק דבר:** בניגוד לפסוק יג' שם הפירוש של "מלאים" היינו שהיה בהם שיעור של סלת שראוי להתקדש, כאן הכוונה היא שהכף הייתה ממש מלאה, שהרי אין שיעור של קטורת קבועה להקטרה של כל יום, ומה שכתוב שהכהן היה מקטיר פרס שחרית ופרס בין הערביים הוא שיעור שקבעו חכמים (ובכך חולק על הטורי אבן שפירש גם כאן שהכוונה היא למילוי מספיק כשיעור הקדש).

⁴²⁸ **אונקלוס. רש"י** פירש שפר אחד היינו פר מיוחד. כמו כן, הפירוש שפר בן בקר היינו פר בן שלש שנים כתב רש"י בספר ויקרא וכן כך אמרו חז"ל. לעומת זאת, כתב **הא"ע** בפסוק נא' שפר אחד בן בקר היינו פר קטן. **משך חכמה:** הסיבה שכתוב פר אחד היא משום שהנשיאים היו מגדלים את הפרים לצורך הקרבתם עוד ממצרים. בגלל שהפרים נוגחים זה את זה ועל ידי כך עלול ליפול מום בפריים, היו הנשיאים מגדלים את הפרים בנפרד – בכל מקום היו מגדלים רק פר אחד.

⁴²⁹ **העמק דבר:** הנשיאים הביאו את קרבנותיהם כאילו שהיו קרבנות ציבור ולכן הקפידו על דינים מסוימים ששייכים רק לקרבן ציבור: הקרבת כבש בן שנתו שהוא דין השייך רק בקרבן יחיד וכן הקרבת מנחות ונסכים למרות שיש מחלוקת בגמרא במסכת זבחים האם בני ישראל הביאו נסכים על קרבנות יחיד במדבר.

⁴³⁰ **אונקלוס.** בטעם החטאת כתב רש"י שבא לכפר על ספק טומאה.

⁴³¹ **אונקלוס. העמק דבר:** הסיבה שכתוב ה' הידיעה בשלמים היא משום שהיה ידוע לכולם שצריך להביא קרבן זה בשמחת חנוכת בית המקדש.

⁴³² **א"ע** בפסוק נא'.

⁴³³ **רד"ק:** עתודים הם השעירים הגדולים יותר.

⁴³⁴ **רש"י בפס' יט' וכן רמב"ן בפירושו לפס' ב'ה',** הסבירו למה הנשיאים הביאו דווקא דברים אלו לשם קרבנות ועיין בדברינו באוצר המפרשים. **אוה"ח** לאורך הפרשה מסביר את הטעם שכל אחד מהנשיאים נקרא בשם זה.

המזבח, הקריב נתנאל בן צוער, נשיא שבט יששכר את קרבנו⁴³⁵: (יט) הקריב את קרבנו⁴³⁶ קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: (כ) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: (כא) פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: (כב) שעיר עזים אחד לחטאת: (כג) ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן נתנאל בן צוער: (כד) ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חלן ביום השלישי לחנוכת המזבח, הקריב נשיא שבט זבולון קרבן. שמו של הנשיא היה אליאב בן חלן⁴³⁷: (כה) קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: (כו) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: (כז) פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: (כח) שעיר עזים אחד לחטאת: (כט) ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אליאב בן חלן: (ל) ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליעזר בן שדיאור⁴³⁸: (לא) קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: (לב) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: (לג) פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: (לד) שעיר עזים אחד לחטאת: (לה) ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אליעזר בן שדיאור: (לו) ביום החמישי נשיא לבני

⁴³⁵ בטעם שכתוב הקריב אצל נתנאל כתב רש"י ששבט ראובן ערער על כך ששבט יששכר יקדים אותו בהקרבת הקרבנות עד שה' ציווה שיששכר יהיה השני ולכן נכתב "הקרב" ללא 'י' לומר שהיה כאן ציווי של משה: הקרב לשבט יששכר. א"ע: כך דרך התורה לחזור אל הפעולה, אך לאחר הנשיא השני לא כתבה התורה הקריב כדי לכתוב את הדברים בדרך קצרה כשם שראינו במנין שבתחילת ספר במדבר שם לא כתבה התורה לגלגלתם אצל כל אחד מהשבטים. אוה"ח: הסיבה ששבט יששכר נבחר להקריב את קרבנו שני למרות שראובן הוא הבכור היא משום שהם למדו תורה. שבט זבולון בא אחריהם משום שהם אלה המחזיקים בידי שבט יששכר ומאפשרים להם ללמוד תורה. כמו"כ הסביר שהסיבה שאצל שבט יששכר כתוב קודם השם, נתנאל בן צוער, ורק לאחר מכן כתוב שהוא היה נשיא, בניגוד לשאר השבטים שם כתוב קודם שהיה נשיא ורק לאחר מכן כתוב את שמו היא משום שנתנאל בן צוער היה ראוי להקריב את הקרבן גם ללא שהיה נשיא, בניגוד לשאר הנשיאים שרק מעלתם כנשיאים אפשרה להם להקריב את הקרבן. יש לומר שכוונתו למעט את כל הנשיאים חוץ מנחשון בן עמינדב שגם עליו כתב אוה"ח שהיה ראוי להקריב את הקרבן גם ללא שהיה נשיא. בהסברו השני כתב ששמו של נתנאל בן צוער מורה על שזכה לדרגת קניין של תורה ולכן התורה הקדימה את שמו. בהסבר השם "נתנאל" כתב שהכוונה היא להזכרת נתינת התורה על ידי ה', ו"בן צוער" משמעו שהתורה נקנית בצער וביסורים.

⁴³⁶ רש"י: הטעם לכפילות "הקרב", גם בפסוק יח' וגם בפסוק יט' היא משום שבזכות שני דברים זכה יששכר להקריב את קרבנו שני. האחד משום שהם ידעו את התורה והשני משום שהם היו אלה שיעצו לשאר הנשיאים להביא את הקרבנות לחנוכת המזבח. טעמא דקרא: הכפילות באה לומר שגדול המעשה יותר מן העושה ונחשב הדבר שגם קרבנות שאר הנשיאים הוקרבו על ידי נתנאל בגלל שהשיא להם את העצה להקריב. אוה"ח: יש כאן שלש פעמים את השורש ק.ר.ב דבר שנמצא רק אצל נחשון מכיוון ששלשת הפעמים שמוזכר כאן ק.ר.ב מורים על שלשת ההקרבנות: עצם הקדמתו להקרבה, הקרבן שהוקרב יחד עם הקרבן עצמו – כלומר המיידות הטובות והמעשים הטובים, והקרבן עצמו. רש"י: הכפילות באה לומר שלמרות שנתנאל בן צוער רק חזר על מה שעשה נחשון בן עמינדב לפניו, הרי שהקרבנות של נתנאל חשובה כהקרבה הראשונה של נחשון.

⁴³⁷ רש"י. אוה"ח: הסיבה שנקרא כך היא משום ששבט זבולון מעמיד את שבט יששכר ומאפשר לו ללמוד תורה, שייך בו לשון "אב". "אליאב" הכוונה היא שהשם "אב" מתייחס אליו, ו"בן חלון" הכוונה היא שלמרות שהוא עצמו חולין, למרות שהוא עצמו אינו עוסק בתורה, למרות זאת נקרא אב למלך משום שהוא מפרנס את שבט יששכר.

⁴³⁸ אוה"ח: נקרא אליעזר בן שדיאור משום שהדבר רומז לצרי, לרפואה שהעלה ה' לשבט ראובן בכך שמחל לראובן על עוונותיו.

שמעון שלמיאל בן צורישידי⁴³⁹: (לז) קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבועים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: (לח) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: (לט) פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: (מ) שעיר עזים אחד לחטאת: (מא) ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן שלמיאל בן צורישידי: (מב) ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן דעואל⁴⁴⁰: (מג) קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבועים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: (מד) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: (מה) פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: (מו) שעיר עזים אחד לחטאת: (מז) ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אליסף בן דעואל: (מח) ביום השביעי ביום השביעי של חנוכת המזבח,⁴⁴¹ נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד⁴⁴²: (מט) קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבועים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: (נ) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: (נא) פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: (נב) שעיר עזים אחד לחטאת: (נג) ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן עמיהוד: (נד) ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדה צור⁴⁴³: (נה) קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבועים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: (נו) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: (נז) פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: (נח) שעיר עזים אחד לחטאת: (נט) ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן גמליאל בן פדה צור: (ס) ביום התשיעי נשיא לבני בנימין אבידן בן גדעני⁴⁴⁴: (סא) קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבועים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: (סב) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: (סג) פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: (סד) שעיר עזים אחד לחטאת: (סה) ולזבח השלמים בקר שנים

⁴³⁹ אוה"ח: הסיבה שנקרא שלומיאל בן צורישידי היא לרמז ששבת שמעון שילם על חטאיו במכירת יוסף ובמעשה זמרי. שלומיאל מרמז שה' שילם להם את עונשם וצורישידי בא לרמז שה' אמר לצרותיו של שמעון די מכיוון שהוא כבר נענש מספיק.

⁴⁴⁰ אוה"ח: הסיבה שנקרא אליסף בן דעואל היא משום שיש כאן רמז שבני גד נאספו לעריהם על פי ציווי ה' (אל – יוסף) ורק גיבורי החיל עברו כחלוצים לפני המחנה. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא ששבת גד קיבל נחלה נוספת על מה שתכנן ה' לתת לעם ישראל, את עבר הירדן המזרחי, וה' הסכים לדעתם. "בן דעואל" מרמז שבני גד עשו היכר להיותם עובדי ה' על ידי בניית המזבח לעדות.

⁴⁴¹ א"ע הסתפק אם הכוונה היא ליום השבת, ולצורך חנוכת המזבח הקריבו את קרבן החנוכה גם בשבת או שהכוונה היא שביום השביעי של חנוכת המזבח הקריב אלישמע. בסוף הכריע שהכוונה היא ליום השביעי של חנוכת המזבח. העמק דבר: יום זה היה בשבת עצמה וקרבנות הנשיאים דחו שבת כמו כל קרבנות הציבור.

⁴⁴² אוה"ח: הסיבה שנקרא אלישמע בן עמיהוד היא מכיוון שיוסף שמע אלי, לה', ואל אדונו הוא לא שמע. עמיהוד – עימי (ה') היה הודו (של יוסף) ולא עם אדם אחר.

⁴⁴³ אוה"ח: נקרא כך משום שהכוונה היא "גמליאל", - עמי גמולים טובים, בן פדה צור הכוונה היא שפדו אותו (את יוסף) מבית הסוהר.

⁴⁴⁴ אוה"ח: הסיבה שנקרא כך היא משום שיש כאן רמז לשאול שנקרא אב על שם המלוכה, ו"דן" על שם שנידון שהמלכות תילקח ממנו. בהסבר נוסף כתב שהרמז הוא למרדכי היהודי שאיבד את זרע עמלק, ובן גדעוני מרמז על שנגדעה מלכותו של שאול בגלל שלא איבד את עמלק.

אֵילִם חֲמֹשֶׁה עֲתָדִים חֲמֹשֶׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה חֲמֹשֶׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידֹן בֶּן גְּדֵעֲנִי: (סו) בְּיוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לְבָנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדִּי⁴⁴⁵: (סז) קָרְבָּנו קְעֶרֶת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: (סח) כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: (סט) פֶּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשׁ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֵלָה: (ע) שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת: (עא) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמֹשֶׁה עֲתָדִים חֲמֹשֶׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה חֲמֹשֶׁה זֶה קָרְבַּן אַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדִּי: (עב) בְּיוֹם עֲשָׂתֵי עָשָׂר יוֹם בְּיוֹם הָאֶחָד עֶשֶׂר לַחֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ,⁴⁴⁶ נָשִׂיא לְבָנֵי אֲשֶׁר פִּגְעִיאל בֶּן עֶכְרֹן⁴⁴⁷: (עג) קָרְבָּנו קְעֶרֶת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: (עד) כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: (עה) פֶּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשׁ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֵלָה: (עו) שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת: (עז) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמֹשֶׁה עֲתָדִים חֲמֹשֶׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה חֲמֹשֶׁה זֶה קָרְבַּן פִּגְעִיאל בֶּן עֶכְרֹן: (עח) בְּיוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לְבָנֵי נַפְתָּלִי אַחִירֵע בֶּן עֵינָן⁴⁴⁸: (עט) קָרְבָּנו קְעֶרֶת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: (פ) כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: (פא) פֶּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשׁ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֵלָה: (פב) שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת: (פג) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמֹשֶׁה עֲתָדִים חֲמֹשֶׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה חֲמֹשֶׁה זֶה קָרְבַּן אַחִירֵע בֶּן עֵינָן: (פד) זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אֵלֶּה הֵם הַקְּרִבָּנוֹת שֶׁהוֹקְרְבוּ לִשְׁם חֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ,⁴⁴⁹ בְּיוֹם הַמָּשָׁח אֹתוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁבוּ מִשְׁחוּ אֶת מִזְבַּח הָעוֹלָה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, הַתְּחִילוּ לְהַקְרִיב קְרִבָּנוֹת אֵלּוּ בַּמִּשְׁךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר יָמִים,⁴⁵⁰ מֵאֵת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל הֵם שֶׁהֵבִיאוּ קְרִבָּנוֹת אֵלּוּ לִשְׁם חֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ,⁴⁵¹ קְעֶרֶת כֶּסֶף שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה בַּסֵּךְ הַכֹּל הֵיוּ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה קְעֶרוֹת כֶּסֶף שֶׁהָרִי כָּל נְשִׂיא הֵבִיא קְעֶרֶת אַחַת,⁴⁵² מִזְרָקֵי כֶּסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר בַּסֵּךְ הַכֹּל הֵיוּ שְׁנַיִם

⁴⁴⁵ **אוה"ח**: יש כאן רמז לשמשון שה' היה בעזרו. עמי שדי היינו שרוח ה' הייתה עימו. הסיבה שנקרא "אחי" היא כדי לרמוז שמשמשון פעל למען אחיו בני ישראל.

⁴⁴⁶ **א"ע** וכתב שני פירושים מדוע נקרא עשתי עשר: א. מלשון עשתונותיו, שהמחשבה מולידה, כמו"כ המספר עשר הוליד את המספר אחת עשרה. ב. מכיון שזהו מספר שלפני שתיים עשרה.

⁴⁴⁷ **אוה"ח**: הסיבה שנקרא פגעאל בן עכרן היא משום שהאחים נידו את אשר כאשר הוא בא ואמר להם את חטאו של ראובן ולאחר מכן, כשראובן חזר בתשובה, הם קרבוהו. "פגעאל" היינו שאחיו פגעו בו וקרבוהו לאחר שראובן הודה. בהסבר נוסף כתב שהכוונה היא שה' פגע באשר בכך שבירך אותו בבנים.

⁴⁴⁸ **אוה"ח**: אחירע היינו שהיה רע בעיניו הנחלות שקיבלו אחיו מכיון שנפתלי קיבל נחלה טובה.

⁴⁴⁹ **עפ"י אונקלוס. ספורנו**: חנוכת המזבח בזמן המשכן היה דבר מועט ביחס לחנוכת המזבח שהייתה בבית המקדש הראשון.

⁴⁵⁰ **רש"י. רשב"ם**: הכוונה היא ליום בו התחילו לחנוך את המזבח, אך עצם החנוכה הייתה ארוכה יותר מיום אחד. **אוה"ח**: הכוונה היא שכל הנשיאים הביאו את קרבנם ביום אחד אלא שה' אמר להפריד את הנדבה כך שכל נשיא יקריב קרבן אחד בכל יום.

⁴⁵¹ **אונקלוס. אוה"ח**: כוונת התורה כאן היא לשבח את נשיאי ישראל שהם בעצמם יזמו את הקרבת הקרבנות ולא היו צריכים לאחרים שיאמרו להם לעשות כן. בשם חז"ל כתב שהכוונה היא שכולם היו שווים במצווה זו, אולם במדריגות ההקרה כן היו שינויים, שהרי נחשון היה במדריגה הגבוהה ביותר מבין כל הנשיאים.

⁴⁵² **אונקלוס. רש"י**: הסיבה שהתורה סיכמה את מספר הקערות היא משום שהתורה רצתה לומר שלא אירע פסול באף קערה שהביאו הנשיאים. **העמק דבר**: הסיבה שאצל הקערות והמזרקים לא כתוב כאן שוב שהם היו מלאים בסולת ואילו אצל הכפות כתוב שהם היו מלאים בקטורת היא משום שהתורה רק כתבה את החידוש שהכלים היו קרבנות ציבור ואילו במנחה עצמה לא היה שום חידוש שבא משל ציבור. אולם לגבי הכלים עצמם היה חידוש שהם באו משל ציבור. גם לגבי הקטורת היה בכך משום חידוש שהקטורת הוקרה על גבי המזבח החיצון וגם שהייתה קרבן ציבור. **משך חכמה**: הסיבה שלא כתוב שהם היו מלאים בסולת היא משום שכדי

עשר (12) מזרקים מכסף שהרי כל נשיא הביא מזרק אחד,⁴⁵³ כפות זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בסך הכל היו שתיים עשרה (12) כפות מזהב שהרי כל נשיא הביא כף אחת⁴⁵⁴: (פה) שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הִקְעָרָה הָאֶחָת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמְזָרֵק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אֲלֵפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ בסך הכל משקל הכסף שהביאו הנשיאים היה אלפיים ארבע מאות (2400) שקלי קודש⁴⁵⁵: (פו) כפות זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קִטְרֹת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה (12) הכפות שהיו עשויות מזהב, היו מלאות בקטורת,⁴⁵⁶ עֶשְׂרֵה עֶשְׂרֵה הַכֶּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כל כף שקלה במשקל של עשרה (10) שקלי קודש, כָּל זָהָב הַכְּפֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה סך כל משקל הכפות היה מאה ועשרים (120) שקלים: (פז) כָּל הַבֶּקֶר לְעֵלָה שְׁנַיִם עֶשְׂרִים פָּרִים אֵילִם שְׁנַיִם עֶשְׂרִים כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרִים בסך הכל הביאו הנשיאים לשם קרבן עולה: שנים עשר שוורים, שנים עשר אילים ושנים עשר כבשים,⁴⁵⁷ וּמִנְחָתָם יחד עם קרבנות העולה, הביאו הנשיאים גם את המנחה שיש להביא עם כל קרבן עולה. עם כל קרבן יש להביא גם סולת מעורבת עם שמן, וכן יש להביא יין, וְשִׁעִירֵי עִזִּים שְׁנַיִם עֶשְׂרִים לְחֻטָּאת כמו כן הביאו הנשיאים בסך הכל שנים עשר עיזים לשם קרבן חטאת: (פח) וְכֹל בֶּקֶר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת פָּרִים לשם קרבן השלמים הביאו הנשיאים בסך הכל עשרים וארבעה (24) פרים, אֵילִם שְׁשִׁים עֶתְדִים שְׁשִׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁשִׁים וְכָל קִרְבָּנֵי שְׁלָמִים בסך הכל שישים בהמות (60) מכל סוג: אילים, עתודים וכבשים, זֹאת הַנִּכְבֵּת הַמְזֻבָּח זהו סיכום הקרבנות שהוקרבו על המזבח לצורך חינוכו. קרבנות אלה הוקרבו במשך שנים עשר הימים בהם הייתה חנוכת המזבח,⁴⁵⁸ אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ משה והנשיאים חנכו את המזבח לאחר שהוא נמשח בשמן המשחה⁴⁵⁹: (פט)

שהסלת תתקדש, היה צורך שיבללו אותה בתוך העזרה בכלי שרת. אם היו בוללים את הסולת בשמן לפני יום ההקרבה, היה הסולת נפסל בלינה. לכן הנשיאים בללו את הסולת רק באותו יום שבו הם הקריבו את קרבנם. יוצא שביום הבאת הקרבנות היו רק הקערה והמזרק של נחשון מלאים בסולת. זאת לעומת הקטורת שאינה נפסלת בלינה ולכן הכפות כן היו מלאים בקטורת כבר ביום שבו הביאו הנשיאים את הקרבנות.

אונקלוס.

אונקלוס.

רש"י:⁴⁵⁵ הסיבה שהתורה חזרה וכתבה שמשקל כל קערה הייתה מאה ושלושים שקלים היא לומר לנו באיזה שקל שקלו את הכסף. בהסבר הסיבה מדוע התורה כתבה את החשבון הכולל של כל הכלים כתב שהתורה רצתה להדגיש שלא היה הבדל בין כאשר שקלו כל כלי בנפרד לכאשר שקלו את כל הכלים ביחד, המשקל של כל כלי היה זהה. רמב"ן בפסוק ב' הקשה על רש"י: אם היה כן נס שכל אחד מהכלים היה זהה במשקלו כאשר שקלו אותו בנפרד וכאשר שקלו אותו יחד עם הכלים האחרים, מדוע נעשה בכלל הנס הזה? ואם הדבר הוא כדרך הטבע, מדוע יש בכלל צורך לכתוב זאת? וכתב בשם הספרי שבכלי הדיוט הדבר הוא שכאשר שוקלים את כל הכלים יחד ולאחר מכן שוקלים כל כלי בנפרד, יש סטיה קטנה של המשקל. אולם הוא עצמו מפרש שכל הנשיאים הביאו את קרבם יחד, אלא שלא היה ניתן להקריב את כל הקרבנות באותו הזמן והיה צורך לחלק את זמן הקרבנות. לפיכך חזרה התורה וכללה את כל הקרבנות יחד כדי לומר שכל הקרבנות היו שוקלים כנגד ה'. בפירוש נוסף כתב שהתורה הפרידה את הקרבנות משום שכל נשיא הביא את אותו הקרבן, אך כל אחד מהם התכוון לדבר שונה כאשר הביא את קרבנו.

רש"י וכתב שסיבת החזרה היא לומר שהכפות היו עשויים מזהב ושממשקל הכפות היה בשקלי קודש.

אונקלוס. אה"ח: הסיבה שהתורה כתבה "כל הבקר" בלשון יחיד היא כדי לומר שיש גדר אחד לכל אלה שהקריבו את הקרבן. משך חכמה: הסיבה שכתוב רק אצל העולה "כל הבקר" ואילו אצל השלמים כתוב "כל בקר" שהוא צורה יותר של סמיכות היא משום שהיה הבדל בין זמן הקדשת הקרבנות לעולה וחסאת לזמן הקדשת הקרבנות לשלמים. בגלל שיש מעילה בקרבנות עולה וחסאת, הנשיאים הקדישו אותם רק בסמוך לשחיטתם. אולם בקרבנות שלמים אין מעילה. הלכך, הנשיאים הקדישו את קרבנות השלמים מיד, ולכן הסמיכות המורה על ההקדשה המוקדמת יותר של קרבנות אלה.

רשב"ם.

עפ"י רש"י בפסוק פד'.⁴⁵⁹

וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵתוּ כַּאֲשֶׁר מָשָׁה הָיָה נֹכַח לַתּוֹךְ אוֹהֵל מוֹעֵד כְּדִי לְדַבֵּר עִם ה',⁴⁶⁰
וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים (כַּאֲשֶׁר מָשָׁה הָיָה
נֹכַח לַתּוֹךְ אוֹהֵל מוֹעֵד כְּדִי לְדַבֵּר עִם ה') מָשָׁה הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹל ה' מִדְּבַר מַעַל מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים שֶׁעַל
הַכְּפֹרֶת שֶׁעַל אַרְוֹן הַבְּרִית. קוֹל ה' הָיָה יוֹצֵא מַעַל הַכְּפֹרֶת וּמָשָׁה הָיָה עוֹמֵד בְּאוֹהֵל מוֹעֵד וְשׁוֹמֵעַ מִשָּׁם אֶת
קוֹל ה',⁴⁶¹ וַיִּדְבֹר אֱלֹהֵי ה' דִּבֶּר אֶל מֹשֶׁה וַאֲמַר לוֹ אֵת כָּל הַדְּבָרִים בְּעוֹד שְׁמַשָּׁה עֹמֵד בְּאוֹהֵל מוֹעֵד וְהַקּוֹל הָיָה
יוֹצֵא מִבֵּין הַכְּרוּבִים⁴⁶²:

פרשת בהעלותך

⁴⁶⁰ **אונקלוס. רש"י:** יש כאן שני כתובים המכחישים זה את זה. הפסוק בתחילת ספר ויקרא אומר שמשה רבינו
היה נכנס לאוהל מועד ומשם היה ה' מדבר איתו, כשהכוונה היא שמשה היה מחוץ לפרוכת. הפסוק בפרשת
תרומה סותרת את הפסוק בספר ויקרא שם כתוב שה' דיבר עם משה מעל הכפורת. הפסוק אצלנו מכריע בין
שני הפסוקים: משה היה נכנס אל אוהל מועד והיה שומע את קול ה' שהיה יוצא מבין שני הכרובים. כלומר:
משה היה עומד מחוץ לפרוכת אך קול ה' היה בוקע מעל לכפורת. **ספורנו:** התורה באה לומר שלמרות שחונכת
המזבח והמשכן היה פשוט יותר מאשר חנוכת ביהמ"ק הראשון, בכל זאת היה במשכן דבר שלא היה בביהמ"ק
והוא שכאשר משה רצה להתנבא, הוא היה נכנס לתוך המשכן וזוכה שם לנבואה, ואילו בביהמ"ק הראשון לא
היה יכול להחליט שהוא מתנבא ע"י כניסה אל ביהמ"ק. דבר זה מראה על מעלתם של הנשיאים ושל משה רבינו
ורצון ה' שהתרצה בחנוכת המזבח שהם עשו. **א"ע:** ייתכן שהדברים הכתובים בתחילת ספר ויקרא נאמרו
למשה לאחר חנוכת המזבח. **אברבנאל:** מה שאמרו חז"ל שלדברי ה' אל משה קדמה קריאה, אין הכוונה
שמשה היה צריך לחכות לקריאה של ה' כדי לדבר איתו, שהרי מהפסוק כאן עולה שמשה היה יכול להחליט
שהוא רוצה לדבר אל ה'. כוונת חז"ל באומרם שקדמה קריאה אל משה היא רק בשעה שה' היה יוזם את
הדיבור אל משה על מנת לצוות אותו, היה ה' פותח בקריאה בשמו של משה כדי להראות את חביבותו. גם
בעניין מקום שמיעת הקול כתב אברבנאל שאין כאן סתירה לפסוקים האחרים (כדברי רש"י) שהרי כוונת הפסוק
היא לומר שמשה היה עומד בתוך אוהל מועד כדי לשמוע את דבר ה', וכאשר היה מחוץ לאוהל מועד, לא
היה שומע את דבר ה'.

בסוף דבריו דן אברבנאל במהות הקול שהיה משה שומע, וכתב בהתחלה את דברי הרמב"ם שהכוונה אינה
לקול מוחשי, אלא להשגה נבואית עליונה. אברבנאל דוחה את דברי הרמב"ם, שהרי במעמד הר סיני כתוב שה'
ענה למשה על ידי הקול, ועם ישראל כולו שמע את קול ה' במעמד הר סיני, ופשוט הדבר (וכך גם כתב הרמב"ם
בעצמו) שעם ישראל לא היה ראוי לנבואה. כמו"כ מצאנו שאצל הנביאים נאמר "קול" על מנת להפחית ממעלת
נבואתם כמו שמצאנו אצל שמואל שהוא זכה לשמוע את קול ה' עוד לפני שהוא התחיל להתנבא. גם אצל משה
רבינו מצאנו שה' הראה לו דברים מוחשיים (כמו בבניית המשכן וכדו') אך הם לא היו בכדי למעט את מדרגת
נבואתו של משה, אלא משום שמשה היה זקוק לאותם המחשות. גם מה שכתב משה בתורה נאמר לו בקול
מוחשי ומשה כתב בדיוק את מה שאמר לו ה' בקול זה. לכן מסיק אברבנאל שהכוונה היא לקול מוחשי ממש.
⁴⁶¹ בסוף דבריו הוכיח שגם רש"י סובר כן.

⁴⁶¹ **רש"י:** כמו כן הסביר שה' היה מדבר בינו לבין עצמו וע"י כך משה היה שומע מאליו, ושקולו של ה' היה חזק
כמו במעמד הר סיני. **אוה"ח:** ע"י דיבור של ה' היה נוצר מלאך שהיה אומר את הדברים למשה. **א"ע:** רק משה
היה שומע את קולו של ה' משום שה' הוסיף לו הרגשה מיוחדת באוזן כמו שה' פתח את עיני נערו של אלישע
כדי שיראה את מרכבות האש.

⁴⁶² עפ"י **רש"י** וכתב שהכתוב בא למעט את אהרון מהדיבור. **א"ע:** התורה באה לומר שכך היה דיבור ה' אל
משה תמיד. **העמק דבר:** שני סוגים של דיבור היו אל משה. דיבור שכלל ציוויים לדורות ודיבור שכלל ציוויים
שהיו לצורך שעה. ציווי שהיה לצורך דורות היה בא ממקום מצומצם שהיה על הכפורת, מבין שני הכרובים. ציווי
לשעה היה בא מכל הכפורת ולא דווקא מבין שני הכרובים. **אלשיך:** כאשר היה משה ניגש לדבר אל ה', הוא
היה צריך רשות כדי להתחיל לדבר איתו. לכן בצלע הראשונה של הפסוק שם מדובר על תחילת הדיבור ועל
נטילת הרשות, הדברים אינם כתובים בלשון נוכח. רק לאחר שמשה כבר קיבל רשות לדבר, כתבה התורה את
הדברים בלשון נוכח – "וידבר אליו". כמו"כ הסביר שהטעם שהתורה כתבה כאן את אופן הדיבור עם משה הוא
משום שמשה היה יכול לקבל חלישות הדעת לאחר שראה את הקרבת הקרבנות על ידי הנשיאים (כפי שאמרו
חז"ל על אהרון) ולכן כתבה כאן התורה את מעלתו. **אזנים לתורה:** הסיבה שהתורה כתבה את עניין הדיבור אל
משה היא משום שחונכת המזבח היא שגרמה להשראת שכינה במשכן ולכן שמשה היה יכול לדבר עם ה'
מהמשכן. כמו"כ הסביר שכוונת התורה בכך שהיא כתבה "וידבר אליו" היינו שמשה היה יכול לענות לה'. **משך**
חכמה: הסיבה שהתורה כתבה את עניין הדיבור לפני עניין ההדלקה היא כדי לומר שלא ההדלקה היא שגרמה
לדיבור עם משה, שהרי הקב"ה אינו צריך את ההדלקה, אלא שבזכות העבודה במשכן שרתה השכינה בישראל
ובא הדיבור למשה.

(א) וַיְדַבֵּר יִקְנֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתְךָ אֵלָיו תְּדַבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְתֹאמַר לוֹ, בְּהִעָלְתָּךְ אֶת הַנְּרוֹת כַּאֲשֶׁר אֶתָּה מְדַלֵּק אֶת נְרוֹת הַמְּנוֹרָה שְׁבַמְשֹׁכָן,⁴⁶³ אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת שֶׁשֶׁת הַנְּרוֹת שֶׁנִּמְצְאִים בְּצִדֵי הַמְּנוֹרָה, שְׁלֹשֶׁת הַנְּרוֹת הַיְמָנִיִּים וְשְׁלֹשֶׁת הַנְּרוֹת הַשְּׂמָאלִיִּים, יִפְנוּ כְּלִפֵי הַנֵּר הָאֲמֻצְעִי⁴⁶⁴: (ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהֱרֹן אֶהֱרֹן עָשָׂה כִּמוֹ שֶׁצִּוּוּהוּ אוֹתוֹ מֹשֶׁה בְּשֵׁם ה' וְלֹא שִׁינָה מִדְּבָרָיו,⁴⁶⁵ אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הִעָלָה נְרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יִקְנֹק אֶת מֹשֶׁה אֶהֱרֹן הַדְּלִיק אֶת הַנְּרוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁכֵּל שֶׁשֶׁת הַנְּרוֹת פָּנוּ אֶל עֵבֶר הַנֵּר הָאֲמֻצְעִי, כִּמוֹ שֶׁצִּוּוּהוּ ה' אֶת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת⁴⁶⁶: (ד) וַזֶּה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה כַּד הָיִיתָה הַמְּנוֹרָה עֲשׂוּיָה:⁴⁶⁷ מִקְשָׁה זָהָב עָשׂוּ אֶת הַמְּנוֹרָה מִמִּקְשָׁה שֶׁל זָהָב. לְקַחְו גֹּשׁ שֶׁל זָהָב, וְגִילְפוּ בְּגוֹשׁ אֶת צוֹרֵת הַמְּנוֹרָה, עֵד יִרְכָּה גַם חֶלֶק גָּדוֹל כִּמוֹ בְּסִיסַת הַמְּנוֹרָה הִיא עֲשׂוּיָה מְגוֹשׁ הַזָּהָב,⁴⁶⁸ עֵד פְּרָחָה וְגַם דְּבָרִים קִטְנִים, כִּמוֹ הַצִּיּוּרִים שֶׁל פְּרָחִים, הַבְּלִיטוֹת שֶׁל פְּרָחִים שֶׁהָיוּ עַל הַמְּנוֹרָה, נִעֲשׂוּ מְגוֹשׁ הַזָּהָב, לְמִרוֹת שֶׁהָיוּ קִטְנִים,⁴⁶⁹ מִקְשָׁה הוּא הַכֹּל נִעֲשָׂה מֵאוֹתוֹ גֹּשׁ זָהָב,⁴⁷⁰ כַּמֵּרְאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יִקְנֹק אֶת

⁴⁶³ אונקלוס. רשב"ם: הסיבה שהדלקת המנורה הוזכרה היא מכיוון ששאר עבודות המשכן כבר נגמרו, והדלקת המנורה היא מלאכה תמידית שקיימת בכל יום, גם לאחר סיום בניית המשכן. א"ע: סיבת הסמיכות היא כדי לומר שהדיבור אל משה יהיה גם בלילה. רש"י: נסמכה פרשת הדלקת הנרות לחנוכת המזבח מכיוון שכאשר אהרון ראה את חנוכת המזבח, חלשה דעתו שלא הוא ולא שבט לוי השתתפו בחנוכת המזבח, עד שה' אמר לו שהוא זוכה לדבר גדול יותר של הדלקת הנרות. רמב"ן: הכוונה ברמז זה הוא להדלקת נרות חנוכה. בהסבר הסמיכות כתב שספר במדבר מסיים את ענייני הקרבנות ועבודת המשכן, ולכן התורה כאן פירטה את ציווי הדלקת המנורה שיש לעשותה במשכן ובמקדש. לכן גם לא כתבה התורה כאן "באהל מועד" כמו שכתבה בפרשיות הקודמות שעסקו בעניין הדלקת המנורה, כדי לומר שמצווה זו נוהגת גם במקדש. אוה"ח: ה' ניחם את אהרון בכך שבכל יום יש לפרק את המנורה ולהרכיבה מחדש, ולחונן את המנורה כל פעם, בעוד שחנוכת המזבח היא חד פעמית. כמו"כ מוכיח אוה"ח שנרות המנורה לא היו קבועות בגוף המנורה עצמה. בביאור בהעלותך כתב רש"י שני פירושים: א. שהשלהבת צריכה לעלות מאליה. ב. שיש לעשות עליה לפני המנורה עליה עומד הכהן ומטיב את הנרות. אוה"ח: כוונת התורה היא לומר לאהרון שכאשר הוא מעלה את הנרות ומרכיב אותם על המנורה, עליו לנהוג כך. כמו"כ הסביר את טעם החזרה על הציווי: עד עתה היה משה מדליק את המנורה, ועכשיו עברה מצווה זו לכהנים.

⁴⁶⁴ רש"י. אולם קשה על דבריו שלכאורה משמע שכל שבעת הנרות צריכים להיות מופנים לכיוון מסוים, ולא רק ששת הנרות. רשב"ם וא"ע: הנרות יפנו כלפי השולחן. אך גם על כך קשה, שהרי כתוב שהנרות יפנו אל עבר המנורה ולא אל עבר השולחן. אמנם לפי דבריהם יש לומר שהכוונה היא שיאירו לכיוון המנורה מהמקום בו עומד המדליק, וכך יוצא שהנרות פונים אל השולחן. ספורנו: כוונת התורה בציווי זה היא לסמל שגם המיימנים, אלו העוסקים בחיי עולם, וגם המשמאילים, אלו העוסקים בחיי שעה, יפנו כולם לאמצעי המסמל את קיום רצון ה'. אוה"ח: שבעת הנרות הם רמז לשבעים האומות שצריכים לפנות אל ישראל. כמו כן יש כאן רמז ללילה, לזמן הגלות, שרק אז ידלקו נרות האומות, אך בגאולה, רק הנר המערבי, רק ישראל ידלוק.

⁴⁶⁵ רש"י, ובא הכתוב לספר בשבחיו של אהרון. רמב"ן: התורה באה לומר שאהרון עצמו היה מדליק את הנרות כל ימיו, למרות שההדלקה כשרה בבניו הכהנים.

⁴⁶⁶ אוה"ח: הסיבה שכתוב בפירוט "אל מול פני המנורה" היא כדי לומר שכל מלאכת עבודת המנורה עשה אהרון: הפירוק וההרכבה, ההדלקה וכן שאר העבודות הכרוכות בה. כמו כן כתב שאהרון לא עשה את עבודת המנורה בגלל מעלה מסוימת, אלא עשה זאת כדי לקיים ציווי של ה'.

⁴⁶⁷ אונקלוס. רש"י כתב ש"זזה" בא לומר שמשה התקשה בעשיית המנורה, ולכן היה ה' צריך להראות לו כיצד לעשותה. א"ע: התורה באה לומר שלא נעשה מנורה כמו המנורה שבמשכן. רמב"ן: התורה באה לומר שלדורות צריך לעשות את המנורה מקשה. אוה"ח כתב שהיה ניתן לומר שכמו שהנרות מתפרקים מהמנורה, כך גם שאר המנורה אינה צריכה להיות עשויה מקשה.

⁴⁶⁸ רש"י.

⁴⁶⁹ רש"י.

⁴⁷⁰ רמב"ן: הסיבה שהתורה חזרה על "מקשה" לומר שמקשה מעכב לדורות, אך אין החומר מנו עשויה המנורה, הזהב, מעכב לדורות.

מִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁהָרְאָה לְמִשְׁהָ בְּהָרֵי סִינַי אִיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַמְּנֹרָה, ⁴⁷¹ בֵּן עֲשֵׂה אֶת הַמְּנֹרָה כִּדְעָשׂוֹ בְּצִלְעָלָא וְחִכְמֵי הַלֵּב אֶת הַמְּנֹרָה ⁴⁷²: (ה) וַיִּדְבֹר יִקְוֹק אֶל מִשָּׁה לְאָמֹר: (ו) קַח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֶיךָ לְקָרֵב אֶת הַלְוִיִּים מִתּוֹךְ שָׂאֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ⁴⁷³ וְטַהַרְתָּ אֹתָם (וְאַחֲרֵי שֶׁתְּקָרַב אוֹתָם) עֲלֶיךָ לְטַהַר אֶת הַלְוִיִּים בְּתַהֲלִיךְ שִׁפּוּרְט בְּפִסּוּקִים הַבְּאִים: (ז) וְכִּי תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהַרְתָּם כִּדְתַהַר אֶת הַלְוִיִּים: (1) הִזֵּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאֵת יֵשׁ לְהַזּוֹת עֲלֵיהֶם מִיִּם בְּהֵם יֵשׁ אֶת אֶפְרַיִם הַפְּרָה הָאֲדוּמָה, שְׂמָא יֵשׁ טַמְאֵי מִתִּים בִּינֵיהֶם, ⁴⁷⁴ (2) וְהִעֲבִירוּ תַעֲרַר עַל כָּל בְּשָׂרָם עַל הַלְוִיִּים לְגַלַּח אֶת כָּל הַשְּׁעֵרוֹת שֶׁעַל גּוֹפָם, ⁴⁷⁵ (3) וְכִבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם לְאַחַר גִּילּוּחַ הַשְּׁעֵרוֹת, עַל הַלְוִיִּים לְטַבּוֹל אֶת בְּגָדֵיהֶם בַּמְּקוּוֹה, וְהִטְהָרוּ לְאַחַר שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: הַזֹּאת מִי חֲטָאֵת, גִּילּוּחַ הַשְּׁעֵרוֹת וְטַבִּילַת הַבְּגָדִים, יֵהִיוּ הַלְוִיִּים טְהוּרִים מִטוֹמְאָתָם: (ח) עַכְשָׁיו, לְאַחַר שֶׁהַלְוִיִּים כָּבַר טְהוּרִים, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת אֶת הַדְּבָרִים הַבְּאִים כְּדִי שֶׁהַלְוִיִּים יוֹכְלוּ לְהַתְחִיל לְעַבּוֹד בַּמִּשְׁכָּן: (1) הַבָּאֵת קַרְבָּנוֹת - וְלִקְחוּ פֶרֶז בֶּן בָּקָר הַלְוִיִּים יִקְחוּ פֶרֶז בֶּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים לְשֵׁם קַרְבָּן עוֹלָה, ⁴⁷⁶ וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן יַחַד עִם פֶּרֶז הָעוֹלָה יֵשׁ לְהַבִּיאַת אֶת הַמִּנְחָה שְׁלוֹ שֶׁהִיא סוֹלֶת מְעוֹרְבַת בְּשֶׁמֶן, וּפֶרֶז שְׁנַי בֶּן בָּקָר תִּקַּח לְחֲטָאֵת וְכֹן יִיקְחוּ הַלְוִיִּים פֶּרֶז נוֹסֵף שֶׁהוּא בֶּן שְׁלֹשׁ לְשֵׁם קַרְבָּן חֲטָאֵת: (ט) (2) אֲסִיפַת הָעֵם אֶל פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד - וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּים לְפָנֵי אֱהֹל מוֹעֵד יֵשׁ לְקָרֵב אֶת הַלְוִיִּים אֶל פֶּתַח הַמִּשְׁכָּן, ⁴⁷⁷ וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עַדְתַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְאֲסוֹף אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל פֶּתַח הַמִּשְׁכָּן ⁴⁷⁸: (י) (3) סְמִיכַת יַדֵּי יִשְׂרָאֵל עַל הַלְוִיִּים - וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּים לְפָנֵי יִקְוֹק כְּאֲשֶׁר תִּקְרַב אֶת הַלְוִיִּים אֶל פֶּתַח הַמִּשְׁכָּן, ⁴⁷⁹ וְסִמְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַדֵּיהֶם עַל הַלְוִיִּים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִסְמְכוּ אֶת יַדֵּיהֶם עַל רֹאשׁ הַלְוִיִּים: (יא) (4) הַנִּפְתַּח הַלְוִיִּים - וְהִנִּיף אֶתְהָרָן אֶת הַלְוִיִּים תְּנוּפָה לְפָנֵי יִקְוֹק מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַהֲרוֹן יִנִּיף אֶת בְּנֵי קַהֲתָא, עַל יַדֵּי שִׁירִים אוֹתָם בְּפֶתַח הַמִּשְׁכָּן. הַנִּפְתָּה זֶה מִבְּטָאֵת אֶת הַתְּקַדְשׁוֹת הַלְוִיִּים לְעַבּוֹדָתָם עַל יַדֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, ⁴⁸⁰ וְהָיוּ לְעַבְדֵי אֶת עֲבַדְתֵי יִקְוֹק לְאַחַר הַהִנְפָּה, בְּנֵי קַהֲתָא יוֹכְלוּ לְעַבּוֹד אֶת עַבּוֹדָתָם בַּמִּשְׁכָּן: נְשִׂיאַת אַהֲרוֹן וְכָלִי הַקּוֹדֵשׁ אַחֲרָיִם ⁴⁸¹: (יב) (5) סְמִיכַת הַלְוִיִּים עַל קַרְבָּנָם - וְהָלוּם יִסְמְכוּ אֶת יַדֵּיהֶם עַל רֹאשׁ הַפְּרִים הַלְוִיִּים יִסְמְכוּ אֶת יַדֵּיהֶם עַל רֹאשׁ שְׁנֵי הַפְּרִים שֶׁהַבִּיאוּ לְשֵׁם הַקַּרְבָּנוֹת: פֶּרֶז אֶחָד לְשֵׁם קַרְבָּן עוֹלָה וּפֶרֶז שְׁנֵי לְשֵׁם קַרְבָּן חֲטָאֵת, (6) תְּקַרְבַת קַרְבָּנוֹת

⁴⁷¹ רש"י.

⁴⁷² רש"י, וכתב בשם מדרש אגדה שהכוונה היא שהמנורה נעשתה מאליה ע"י ה'. א"ע: הכוונה היא שמשו עשה את המנורה כך.

⁴⁷³ אונקלוס. רש"י: קח את הלוויים בדברים, תשכנע את הלוויים. אוה"ח: יש לעשות מחנה לזיה נפרד משאר בני ישראל. לכאורה קשה על דבריו, שהרי כבר פורט לפני כן מחנה לזיה. א"ע: יש להפריד את הלוויים מתוך שאר ישראל, שהרי היו מעורבים עם כולם. גם לדבריו קשה שהרי כבר פורט סדר הדגים.

⁴⁷⁴ רש"י. א"ע כתב שני פירושים לפרש את מי החטאת: או שהכוונה היא למים שמטהרים את האדם, או שהכוונה היא שכמו שאדם מביא קרבן חטאת, כך הוא הביא את המים כדי לכפר על החטא.

⁴⁷⁵ רש"י: הסיבה לכך היא שלקחת הלוויים באה לכפרה על חטא הבכורות בחטא העגל. עבודה זרה קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת, ולכן היה צריך לגלח אותם כמו מצורעים. א"ע: הלוויים גילחו את שערותיהם עוד לפני שהזו עליהם את מי החטאת.

⁴⁷⁶ רש"י.

⁴⁷⁷ אונקלוס.

⁴⁷⁸ אונקלוס. רש"י: הטעם לכך הוא משום שהלוויים מהווים קרבן לבני ישראל כדי לכפר עליהם, ובנ"י צריכים לעמוד על קרבנם.

⁴⁷⁹ א"ע.

⁴⁸⁰ אונקלוס + רש"י.

⁴⁸¹ רש"י.

הלויים - וְעָשָׂה אֶת הָאֶחָד חֲטָאת את אחד הפרים תקריב לשם קרבן חטאת (אמנם הכוונה היא שאהרון יקריב את הקרבן, ומשה יצווה אותו על כך),⁴⁸² וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לִיקָוֶק את הפר השני תקריב לשם קרבן עולה לה', לְכַפֵּר עַל הַלְוִיִּם הקרבת הקרבנות נועדה לכפר על הלויים: (יג) וְהִעֲמַדְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהְרֹן וּלְפָנָיו בְּנֵי יֵשׁ לַהֲעַמִּיד את בני גרשון לפני אהרון ולפני בניו,⁴⁸³ וְהִנֵּפֶת אֶתֶם תִּנּוּפָה לִיקָוֶק יש להניף גם את בני גרשון בפתח המשכן (על ידי אהרון): (יד) וְהִבְדַּלְתָּ אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּפְרִישׁ את הלויים מתוך בני ישראל,⁴⁸⁴ וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם ישמשו לפניי (לפני ה')⁴⁸⁵: (טו) וְאַחֲרָיו כֵּן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לְעַבְדָּ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד לאחר תהליך הפרשת הלויים מתוך בני ישראל, ייכנסו הלויים למשכן כדי לעבוד בו,⁴⁸⁶ וְטַהַרְתָּ אֶתֶם עליך לטהר את הלויים כמו שציוויתי אותך, וְהִנֵּפֶת אֶתֶם תִּנּוּפָה יש להניף, להרים, גם את בני מררי (על ידי אהרון)⁴⁸⁷: (טז) כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַסִּיבָה שיש לטהר את הלויים היא מכיוון שהלויים מופרשים לי מתוך בני ישראל לצורך שתי עבודות: נשיאת המשכן ושירה,⁴⁸⁸ תַּחַת פְּטָרַת כָּל רָחֵם בְּכוֹר כָּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֶתֶם לי לקחתי את הלויים כדי לשרת אותי במקום הבכורות שיצאו ראשונים מרחם אימם⁴⁸⁹: (יז) כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כל הבכורות של בני ישראל, בין בכורות האדם ובין בכורות הבהמות הטהורות, שייכים לי (ה'). על ידי שהבכורות ניצלו ממכת בכורות, הבכורות שייכים לי,⁴⁹⁰ בְּיוֹם הַכֹּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקְּדָשְׁתִּי אֶתֶם לי בזמן בו הכיתי והרגתי את כל הבכורות במצרים, ובכורות ישראל ניצלו, הקדשתי את בכורות בני ישראל לשרת אותי⁴⁹¹: (יח) וְאַקַּח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל לאחר מכן, בחטא העגל, כאשר הבכורות חטאו ושבט לוי לא חטא, לקחתי את הלויים לשרת אותי במקום הבכורות⁴⁹²: (יט) וְאַתָּנָה אֶת הַלְוִיִּם נִתְּנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, נתתי (ה') את הלויים לאהרון ולצאצאיו הכהנים,⁴⁹³ לְעַבְדָּ אֶת עֲבַדְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד הלויים יעבדו במשכן במקום בני ישראל,⁴⁹⁴ וְלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכן, הלויים יהיו לכופר לבני ישראל על חטא העגל. הפרשת הלויים לעבודת המשכן, היא אחד המרכיבים בכפרת חטאם של בני ישראל בחטא העגל,⁴⁹⁵ וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגִשְׁתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקְּדָשׁ בני ישראל לא ימותו בשעה שיתקרבו אל הקודש. על ידי

⁴⁸² א"ע.

⁴⁸³ רש"י בפס' יא'. רשב"ם: ההנפה הראשונה נעשתה ע"י אהרון והשנייה נעשתה ע"י משה.

⁴⁸⁴ אונקלוס.

⁴⁸⁵ אונקלוס.

⁴⁸⁶ אונקלוס.

⁴⁸⁷ רש"י בפס' יא'.

⁴⁸⁸ אונקלוס + רש"י. ספורנו: הלויים נתנו את עצמם לצורך עבודתי כאשר הם אמרו "מי לה' אלי".

⁴⁸⁹ אונקלוס.

⁴⁹⁰ אונקלוס + רש"י.

⁴⁹¹ א"ע + רש"י.

⁴⁹² רש"י.

⁴⁹³ אה"ח: הלויים נתונים לכהנים בעל כורחם, למרות שבכך הלויים מקבלים חלק מהעבודות ששייכות לכהנים, ויתירה מכך, כהן שיעבוד את עבודת הלו יתחייב מיתה בכך.

⁴⁹⁴ רש"י. ספורנו: במקום הבכורות של בני ישראל שהיו צריכים לעבוד.

⁴⁹⁵ א"ע, ולכן לא נתנו הלויים כופר נפשם במניינים. ספורנו: בכך שהלויים יקבלו את המעשרות מבני ישראל, הם יכפרו לבני ישראל על חטא העגל.

שהלויים יעבדו במשכן את העבודות, זר לא יצטרך לגשת אל הקודש, וממילא הוא לא ימות⁴⁹⁶: (כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלוֹיִם מִשָּׁה, אַהֲרֹן וְקַהֲל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ לְלוֹיִים, כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק אֶת מֹשֶׁה לְלוֹיִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מֵה שֶׁהִי צִוּוּה אֶת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת לְלוֹיִים, כִּכְ עָשׂוּ לַהֵם מִשָּׁה, אַהֲרֹן וְיִשְׂרָאֵל: מֹשֶׁה הֶעֱמִיד אוֹתָם בַּפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן, אַהֲרֹן הִנִּיף אוֹתָם, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יָדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַלְוִיִּים⁴⁹⁷: (כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּים הַיְזוּ עַל הַלְוִיִּים אֶת מִי הַחֹטְאֹת,⁴⁹⁸ וַיִּכְבְּסוּ בַגְדֵיהֶם הַלְוִיִּים טָבְלוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם בַּמַּקְוֹה, וַיִּנָּף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְקֹוֹק אַהֲרֹן הִנִּיף אֶת הַלְוִיִּים בַּפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן, וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרֵם אַהֲרֹן כִּיפֹר עַל הַלְוִיִּים עַל יַדֵי שֶׁהִקְרִיב אֶת הַקְּרָבִן שֶׁלָּהֶם⁴⁹⁹: (כב) וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּים לְעַבֵּד אֶת עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלְפָנֵי בְנָיו לְאַחַר תְּהַלִּיךְ הַטְּהָרָה, נִכְנְסוּ הַלְוִיִּים לְעַבֹּד אֶת עֲבֹדָתָם בַּמִּשְׁכָּן,⁵⁰⁰ כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק אֶת מֹשֶׁה עַל הַלְוִיִּים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתַהֲלִיךְ טְהָרָת הַלְוִיִּים, כֹּלָם עָשׂוּ לְלוֹיִים בְּדִיּוֹק כְּמוֹ שֶׁהִי צִוּוּה אֶת מֹשֶׁה⁵⁰¹: (כג) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם זֹוּהִי הַמַּצְווֹה שֶׁתַּעֲשׂוּ עִם הַלְוִיִּים,⁵⁰² מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יָבוֹא לְעִבְאָ עֲבָא בְּעֲבֹדָת אֹהֶל מוֹעֵד כְּאִשֶּׁר הָלוּי יִהְיֶה בֶן עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ (25) שָׁנָה, הוּא יָבוֹא לְעַבֹּד בְּעֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. אִמְנֵם בְּחֲמֵשׁ הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת, הָלוּי רֵק יִלְמַד אֶת עֲבֹדָתוֹ בַּמִּשְׁכָּן, וְרֵק כְּשִׁיחִיָּה בֶן שְׁלוֹשִׁים, יִתְחַל לְעַבֹּד בַּמִּשְׁכָּן כְּלוּי מִן הַמִּנְיִין⁵⁰³: (כה) וּמִבֶּן חָמֵשִׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְבָּא הָעֲבֹדָה כְּאִשֶּׁר הָלוּי מַגִּיעַ לְגִיל חֲמִישִׁים (50) שָׁנָה, הוּא יִחְזֹר מִעֲבֹדָתוֹ, הוּא יִפְסִיק לְעַבֹּד, וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד כְּאִשֶּׁר הָלוּי יִגִּיעַ לְגִיל חֲמִישִׁים שָׁנָה, הוּא לֹא יַעֲבֹד יוֹתֵר בְּנִשְׂיַאת הַמִּשְׁכָּן. אִמְנֵם, מוֹתֵר לוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בְּשִׁמִּירַת הַמִּשְׁכָּן וּבִשְׂרִירָה⁵⁰⁴: (כו) וְיִשְׂרַת אֶת אַחִיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד (כְּאִשֶּׁר הָלוּי יִגִּיעַ לְגִיל חֲמִישִׁים שָׁנָה) הוּא יִשְׂרַת יַחַד עִם שֶׁאֵר אַחִיו הַלְוִיִּים,⁵⁰⁵ לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת (כְּשֶׁהָלוּי יִגִּיעַ לְגִיל חֲמִישִׁים שָׁנָה) הוּא יַחְנֶה מִסְבִּיב לְמִשְׁכָּן, וְיַעֲזֹר בְּפִירוֹק וְהִרְכַּבַת הַמִּשְׁכָּן,⁵⁰⁶ וְעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד אֶךְ הָלוּי לֹא יַעֲבֹד בְּנִשְׂיַאת הַמִּשְׁכָּן מִזֶּמֶן שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְגִיל חֲמִישִׁים שָׁנָה, כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתָם כִּכְ יֵשׁ לַעֲשׂוֹת לְלוֹיִים בְּשַׁעָה שֶׁהֵם מְזַדְקָנִים וּמַגִּיעִים לְגִיל חֲמִישִׁים שָׁנָה. אִסוּר לְתַת לְלוּי שֶׁהִגִּיעַ לְגִיל חֲמִישִׁים שָׁנָה לְשַׂאת אֶת הַמִּשְׁכָּן⁵⁰⁷:

⁴⁹⁶ אונקלוס + רש"י.

⁴⁹⁷ רש"י. א"ע: משה עשה הכל בציווי. ספורנוף משה אהרון וישראל עזרו ללוויים בטבילת הכלים ובגילוח ובהבאת הקרבן.

⁴⁹⁸ רשב"ם.

⁴⁹⁹ א"ע הסתפק מהו הסדר הנכון: הזאה, סמיכה על הקרבן, תנופת הלוויים ואח"כ הקרבת הקרבן, או שהקרבת הקרבן הייתה הדבר הראשון.

⁵⁰⁰ אונקלוס.

⁵⁰¹ רש"י, ולהגיד שבחם. ספורנו: הכוונה היא לחלוקה למשמרות. א"ע: הכוונה היא לעשייה לדורות.

⁵⁰² רשב"ם.

⁵⁰³ רש"י. א"ע: מבן עשרים וחמש על שלושים עובד הלווי את עבודת האוהל ומבן שלושים מתחיל לעבוד בעבודת המשא. רמב"ן: עד גיל שלושים לא היה ללווי תפקיד מוגדר בעבודת המשכן, אלא היה עוזר פה ושם, ומרגע שהגיע לגיל שלושים, מוטל עליו לעבוד עבודה מסוימת.

⁵⁰⁴ רש"י. רמב"ן: אסור לו לשיר אא רק לפרק ולהרכב את המשכן ולטעון את העגלות.

⁵⁰⁵ אונקלוס.

⁵⁰⁶ רש"י.

⁵⁰⁷ א"ע. רשב"ם: הכוונה היא שיש לעשות כך ללוויים משהם בגילאים 25-30 ויותר מבני חמישים.

(א) וַיְדַבֵּר יְקוֹק אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינִי ה' דיבר אל משה בעוד בני ישראל היו במדבר סיני, בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְיֵצֵאתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן תאריך דיבור זה אל משה היה בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים, ביום הראשון של החודש הראשון, כלומר: א' ניסן בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים,⁵⁰⁸ לְאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: (ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת אֶת חַג הַפֶּסַח בְּיוֹם בּוֹ יַחֲוֹל הַחֹג⁵⁰⁹: (ג) בְּאַרְבַּעַת עֶשֶׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בְנֵי יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לִקְיִים אֶת חַג הַפֶּסַח, בתאריך י"ד של חודש זה, בתאריך י"ד ניסן, בֵּין הָעֲרֵבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֵדוֹ יֵשׁ לַשְּׁחוּט אֶת קֶרְבֵן הַפֶּסַח בְּזִמְנֵן שֶׁנִּקְרָא "בֵּין הָעֲרֵבִים" בְּיוֹם י"ד נִיסָן. בֵּין הָעֲרֵבִים הוּא הַזְמַן לְאַחַר שֶׁעֲבָרוּ שֵׁשׁ חֳצֵי שְׁעוֹת (זְמַנִּיּוֹת) מִתְחִילַת הַיּוֹם, וְעַד לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה, כָּכֵל חֻקֹּתָיו וְכָכֵל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל כָּל סוּגֵי הַמְצוּוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּקֶרְבֵן הַפֶּסַח בְּשַׁעַת שְׁחִיטָתוֹ וְהַקֶּרְבָּנוֹ. חֻקוֹתָיו הֵינּוּ מְצוּוֹת שֶׁבְּגוֹף הַשֶּׁה הַמוֹקֵרֵב לְשֵׁם קֶרְבֵן פֶּסַח (לֹא מוֹם, זִכָּר, בֶּן שָׁנָה) מִשְׁפָּטָיו הֵינּוּ מְצוּוֹת בְּדֶרֶךְ הַקֶּרְבָּן⁵¹⁰: (ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח מִשֶׁה דִּבֶּר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְצִוּוּהוּ אוֹתָם עַל עֲשִׂיַת הַפֶּסַח⁵¹¹: (ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּרִיבוּ אֶת קֶרְבֵן הַפֶּסַח, בְּרִאשׁוֹן בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, בְּאַרְבַּעַת עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרֵבִים בְּבֵין הָעֲרֵבִים שֶׁל י"ד לְחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, בְּבֵין הָעֲרֵבִים שֶׁל יוֹם י"ד נִיסָן, בְּמִדְבַר סִינִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ אֶת הַפֶּסַח הַזֶּה בְּמִדְבַר סִינִי, כָּכֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְקוֹק אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כָכֵל מֵה שְׁצִוּוּהוּ ה' אֶת מֹשֶׁה: (ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טָמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם הָיוּ אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ טָמְאִים בְּטוֹמַאֵת מֵת,⁵¹² וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בְּיוֹם הַהוּא עִקֵּב טוֹמַאֲתָם, אֲנָשִׁים אֵלּוּ לֹא הָיוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת אֶת חַג הַפֶּסַח בְּיַד נִיסָן, שֶׁהָרִי אֲסוּר לְטָמֵא לְהַקְרִיב אֶת קֶרְבֵן הַפֶּסַח, וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶהֱרֹן בְּיוֹם הַהוּא

⁵⁰⁸ רש"י: הסיבה שספר במדבר לא פותח בפרק זה, למרות שמבחינה כרונולוגית הוא קודם לפרק א' היא כדי שלא לפתוח את הספר בסיפור גנותם של ישראל שלאורך כל ארבעים השנים שהיו במדבר, זהו הפסח היחיד שחגגו. ספורנו: לאחר סידור המחנה, סיפרה התורה ארבעה דברים טובים שעשו ישראל שבזכותם היו אמורים להיכנס מיד אל הארץ ללא מלחמה, אילולי חטאו בחטא המרגלים: חנוכת המזבח, זריזות בני"ח בחינוך הלויים, זריזות בני"ח בקרבן הפסח, ושהם הלכו אחרי ה' במדבר למרות הקשיים, וזוהי הסיבה שפרשה זו נכתבה כאן שלא במקומה. רמב"ן: לאחר הקמת המשכן, התורה רצתה לסיים את עניין סדר המחנות ורק לאחר מכן חזרה התורה אחורה להשלים את כל העניינים שבאמצע.

בסיבת הציווי על הפסח כתב הרמב"ן שלכאורה משמע מהפסוקים שהציווי על עשיית הפסח היא רק בא"י, ולכן בשנה השנייה ציווה ה' לעשות את הפסח. לדבריו, לא היה כאן גנות לישראל באי עשיית הפסח בשאר השנים, שהרי לא היה על כך שציווי מפורש. לאחר מכן הביא את דברי הספרי שכתבו שיש כאן גנות לישראל, והסביר שלמרות שבני"ח לא היו יכולים לחגוג את הפסח במדבר, שהרי הם לא מלו את בניהם, הגנות הוא על כך שהם חטאו בחטא המרגלים ובגלל זה הם נשארו במדבר ולא היו יכולים למול את עצמם. רשב"ם כתב שסיבת הציווי היא מכיוון שפסח מצרים נהג רק יום אחד, ציווה ה' את משה שעכשיו יעשו את חג הפסח כמו פסח דורות ולא כמו פסח מצרים. אה"ח: בני"ח לא היו יכולים לעשות את הפסח עד שה' אמר להם לעשות במפורש, שהרי אסור לומר לעשות את חג הפסח, ובני"ח היו מומרים לאחר שחטאו בחטא בעגל. לכן ציווה ה' את בני"ח ואמר להם שהם יכולים לעשות את חג הפסח. לפי"ז מובן גם למה התורה פותחת את התיארוך של הציווי בשנה, כדי לומר שבשנה השנייה שהייתה לאחר חטא העגל, היה ציווי זה. ספורנו: הסיבה לציווי הייתה כדי לומר לבני"ח שלמרות שהיו עסוקים בחנוכת המשכן, הם עדין לא נפטרו ממצוות הפסח, בניגוד למה שקרה בבית ראשון.

⁵⁰⁹ אונקלוס. רש"י: במועדו ואפילו בשבת ואפילו בטומאה.

⁵¹⁰ רמב"ן וכתב שיש טעות בכתבת דברי רש"י שפירש שהכוונה היא למצוות החלות בפסח שאינן קשורות לקרבן כמו איסור אכילת חמץ וכדומה, שהרי גם בפסח שני נאמר ככל חוקותיו ומשפטיו ואין איסור אכילת חמץ בפסח שני.

⁵¹¹ אונקלוס. רש"י: משה אמר לבני ישראל את המועדים בשעה ששמע אותם, ולאחר מכן, בהתקרב החג, חזר לומר להם את הלכות החג.

⁵¹² אונקלוס.

האנשים הטמאים ניגשו אל משה ואהרון בשעה שמשה ואהרון ישבו יחד בבית המדרש⁵¹³: (ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלָיו הַטְּמָאִים אָמְרוּ לְמֹשֶׁה: אֲנַחְנוּ טְמָאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם אֲנַחְנוּ טְמָאִים בְּטוֹמַת מוֹת, לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרֵב אֶת קָרְבָּן יִקְוֶה בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמָה נִימְנַע מִלְּהַקְרִיב אֶת קָרְבָּן הַפֶּסַח יחד עם שאר בני ישראל⁵¹⁴: (ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה אֵמַר לַטְּמָאִים הַטְּמָאִים: עֲמְדוּ תַעֲמְדוּ בַּפֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד,⁵¹⁵ וְאַשְׁמַעְתָּ מֶה יִצְוֶה יִקְוֶה לָכֶם אֲנִי אֲשַׁמַּע מֶה ה' יִצְוֶה אוֹתִי בְּנוֹגַע אֲלֵיכֶם⁵¹⁶: (ט) וַיְדַבֵּר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (י) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לֵהֶם: אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טְמָא לְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁיחָה טְמָא בְּטוֹמַת מוֹת,⁵¹⁷ אוּ בְּדַרְדָּר רְחֻקָּה אוּ בְּמַקְרָה וְיֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא רְחוֹק מִהַמְקֻדָּשׁ אוּ הַמְשַׁכֵּן. אֲמַנֵּם אֵין מְדוּבָר עַל אָדָם שֶׁמִּמֶּנּוּ רְחוֹק מִהַמְקֻדָּשׁ, אֲלֵא כָל אָדָם שֶׁהוּא נִמְצָא מִחוּץ לְעִזְרָה בְּזִמְנֵן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח,⁵¹⁸ לָכֶם אִם אֶחָד מִכֶּם, בְּדוֹר הַמְדַבֵּר, יִהְיֶה טְמָא אוּ רְחוֹק מִהַמְשַׁכֵּן,⁵¹⁹ אוּ לְדֹרֹתֵיכֶם אוּ שְׁלֹאֲרֹךְ הַדּוֹרוֹת שִׁבּוּאוֹ אַחֲרֵיכֶם, הָאָדָם יִהְיֶה טְמָא אוּ רְחוֹק מִהַמְקֻדָּשׁ,⁵²⁰ וְעָשָׂה פֶּסַח לִיקְוֶה הָאָדָם (הַטְּמָא אוּ הַרְחוֹק) יַעֲשֶׂה פֶּסַח לִפְנֵי ה' ⁵²¹: (יא) בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרֵבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ הַטְּמָאִים וְהַרְחוֹקִים יַעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּבֵין הָעֲרֵבִים שֶׁל יוֹם יוֹדֵד שֶׁל הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי, בְּבֵין הָעֲרֵבִים שֶׁל יוֹדֵד אֵייר, עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלֶהוּ יֵשׁ לֵאכּוֹל אֶת בֶּשֶׂר קָרְבָּן פֶּסַח שְׁנִי יחד עִם מִצָּה וּמְרוֹר. אֲמַנֵּם, אֵין אִיסוּר חִמְץ בַּפֶּסַח שְׁנִי: (יב) לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר אֲסוּר לְהַשְׁאִיר מִבֶּשֶׂר קָרְבָּן פֶּסַח שְׁנִי עַד לְבוֹקֶר לְמַחֲרַת הַקֶּרְבָּנוֹ. אֲסוּר לְהַשְׁאִיר מִבֶּשֶׂר קָרְבָּן פֶּסַח שְׁנִי עַד לְבוֹקֶר ט"ו אֵייר, וְעַצֵּם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ וְכֵן אֲסוּר לְשַׁבּוֹר עֵצִים מִהֶשֶׁה שֶׁהוֹקֵרֵב לְשֵׁם קָרְבָּן פֶּסַח שְׁנִי, כִּכְלָ חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ יֵשׁ לַעֲשׂוֹת בִּשְׂהַ שֶׁהוֹקֵרֵב לְשֵׁם קָרְבָּן פֶּסַח שְׁנִי אֹתָם דְּבָרִים שְׁעוֹשִׂים בִּשְׂהַ שֶׁהוֹקֵרֵב לְשֵׁם פֶּסַח רֵאשׁוֹן: (יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדַרְדָּר לֹא יִהְיֶה אָדָם שֶׁהִיא טָהוֹר בְּשַׁעַת שְׁחִיטַת פֶּסַח רֵאשׁוֹן וְכֵן לֹא יִהְיֶה רְחוֹק מִהַמְקֻדָּשׁ, כִּךְ שֶׁהוּא יִהְיֶה יֹכּוֹל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבָּן הַפֶּסַח, וְחֲדָל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וּבְכָל זֹאת נִמְנַע הָאָדָם מִלַּעֲשׂוֹת אֶת הַפֶּסַח: גַּם פֶּסַח רֵאשׁוֹן וְגַם פֶּסַח שְׁנִי,⁵²² וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִעַמִּיָּה אָדָם זֶה (שֶׁנִּמְנַע מִלַּעֲשׂוֹת אֶת הַפֶּסַח לְמִירוֹת שֶׁהִיא טָהוֹר וְלֹא יִהְיֶה רְחוֹק מִהַמְקֻדָּשׁ) יִתְחַיֵּב בְּכֹרֶת, כִּי קָרְבָּן יִקְוֶה לֹא יִקְרִיב בְּמַעַדוֹ (אָדָם זֶה חַיִּיב כֹּרֶת מִכִּוּוֹן ש-) הוּא לֹא יִקְרִיב אֶת קָרְבָּן ה', אֶת קָרְבָּן הַפֶּסַח, בְּזִמְנֵן הַמִּוֹעֵד לְכָךְ, חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא

⁵¹³ רש"י, והסיבה שפירש כן היא שאם משה לא היה יודע, אהרון גם הוא לא היה יודע. אה"ח: הטמאים רצו שאם ה' יורה למשה שהם יכולים לעשות את הפסח, שיהיה שם מיד אהרון שיוכל לשחוט עליהם.

⁵¹⁴ אונקלוס. רש"י: משה ענה לאנשים שאסור להקריב קרבן בטומאה. על כך אמרו האנשים שהם יביאו את הקרבן, והכהנים הטוהרים יזרקו את הדם וגם הקרבן יאכל על ידי אנשים טוהרים. כמו"כ כתב רש"י שפרשה זו הייתה ראויה להיאמר ע"י משה, אלא שזכו אלו שתיאמר פרשה זו על ידיהם שמגלגלים זכות על ידי זכאי. ספורנו: טענת האנשים הייתה בגלל שהטומאה הייתה לדבר מצווה, למה שהם יפסידו את המצווה העוברת.

⁵¹⁵ א"ע.

⁵¹⁶ אונקלוס.

⁵¹⁷ אונקלוס.

⁵¹⁸ רש"י. הרמב"ן הסביר ש

⁵¹⁹ א"ע.

⁵²⁰ א"ע.

⁵²¹ אונקלוס.

⁵²² אונקלוס.

אותו אדם יקבל את עונשו על כך שלא עשה את הפסח⁵²³: (יד) וְכִי יִגְוֹר אֶתְכֶם גַּר בַּמִּקְרָה שִׁיגוֹר אֶתְכֶם גַּר
 צדק, וְעָשָׂה פֶסַח לִיקוֹק גַּם הַגֵּר חַיִּיב לַעֲשׂוֹת אֶת הַפֶּסַח לֶשֶׁם ה',⁵²⁴ כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ בֵּן יַעֲשֶׂה
 הַגֵּר יַעֲשֶׂה אֶת הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים הַקְּשׁוּרִים לַקֶּרֶבן הַפֶּסַח: (חוקותיו היינו מצוות שבגוף השה המוקרב
 לֶשֶׁם קֶרֶבן פֶּסַח (ללא מום, זכר, בן שנה) מִשְׁפָּטוֹ הֵינּוּ מִצְוֹת בַּדֶּרֶךְ הַקֶּרֶבֶת הַקֶּרֶבֶן, חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה
 לְכֶם וְלַגֵּר וְלַאֲזָרַח הָאָרֶץ יִהְיֶה לְכֶם דִּין שׁוֹוה בַּעֲשִׂיַת הַפֶּסַח: בֵּין הַגֵּרִים שֶׁהַתְּגִיירוּ וּבֵין מִי שֶׁנִּוֹלַד
 יְהוּדִי⁵²⁵: (טו) וּבַיּוֹם הַהוּא אֶת הַמִּשְׁפָּחָן בַּיּוֹם הַקָּמֵת הַמִּשְׁכָּן, כְּפֶסַח הָעֵנָן אֶת הַמִּשְׁפָּחָן הָעֵנָן כִּיִּסָּה אֶת
 הַמִּשְׁכָּן, לְאַהֲלֵי הָעֵדֻת הַמִּשְׁכָּן מִשְׁמַשׁ לְאוֹהֵל עַל לִוְחוֹת הָעֵדוּת. לִוְחוֹת הָעֵדוּת הֵיוּ מִתַּחַת לַמִּשְׁכָּן,⁵²⁶ וּבְעֶרֶב
 יִהְיֶה עַל הַמִּשְׁפָּחָן כְּמִרְאֵה אֵשׁ עַד בֶּקֶר וּבַכֹּל עֶרֶב, עַד הַבּוֹקֵר, הִיָּה עַל הַמִּשְׁכָּן מִרְאֵה שֶׁל אֵשׁ⁵²⁷: (טז) בֵּן
 יִהְיֶה תָּמִיד הָעֵנָן יִכְסֶּנוּ וּמִרְאֵה אֵשׁ לִילָה כִּךְ הִיָּה תָּמִיד: בַּיּוֹם הִיָּה הָעֵנָן מִכְסָּה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבַלֵּילָה הִיָּה
 עַל הַמִּשְׁכָּן מִרְאֵה שֶׁל אֵשׁ⁵²⁸: (יז) וּלְפִי הָעֵלֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל כִּאֲשֶׁר הִיָּה מִסְתַּלֵּק הָעֵנָן מֵעַל לַמִּשְׁכָּן,⁵²⁹
 וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כִּאֲשֶׁר הִיָּה מִסְתַּלֵּק הָעֵנָן) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיוּ נֹסְעִים מִהַמְּקוֹם בּו חֲנוּ, וּבְמִקְוֹם
 אֲשֶׁר יִשְׁבֹּן שָׁם הָעֵנָן בְּמִקְוֹם שָׁבוּ שָׁכַן הָעֵנָן לְאַחַר הַמִּסְעָה, שָׁם יִחְנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (בְּמִקְוֹם שָׁבוּ שָׁכַן הָעֵנָן)
 שֶׁם חֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָדְעוּ לְהַתְּחִיל לִלְכַת מִמְּקוֹם חֲנִייתָם עַל יְדֵי שֶׁהָעֵנָן הִיָּה מִסְתַּלֵּק וְהֵם הֵיוּ
 יוֹדְעִים לְחַנּוֹת בְּמִקְוֹם בּו הִיָּה הָעֵנָן שׁוֹכֵן לְאַחַר הַמִּסְעָה: (יח) עַל פִּי יִקְוֹק יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ
 מִמְּקוֹם חֲנִייתָם עַל פִּי ה', ה' הִיָּה מִסְמָן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן לְנִסְעוֹת עַל יְדֵי שֶׁהָעֵנָן הִיָּה מִסְתַּלֵּק,⁵³⁰ וְעַל
 פִּי יִקְוֹק יִחְנוּ בְּנֵי יִשְ�רָאֵל חֲנוּ עַל פִּי ה'. ה' הִיָּה מִסְמָן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מְקוֹם הַחֲנִייה עַל פִּי הָעֵנָן, כָּל יָמֵי
 אֲשֶׁר יִשְׁבֹּן הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁפָּחָן יִחְנוּ כָּל זְמַן שֶׁהִיָּה הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲנוּ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם: (יט)
 וּבַהָאָרֶץ הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁפָּחָן יָמִים רַבִּים כִּאֲשֶׁר הָעֵנָן הִיָּה נִשְׂאָר עַל הַמִּשְׁכָּן לְאוֹרֶךְ הַרְבֵּה יָמִים, וְשָׁמְרוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת יִקְוֹק וְלֹא יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיוּ שׁוֹמְרִים עַל דְּבַר ה' וְלֹא הֵיוּ נֹסְעִים. גַּם אִם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל חֲנוּ בְּמִקְוֹם שֶׁלֹּא הִיָּה נוֹחַ לָהֶם לְחַנּוֹת בּו, וְהָעֵנָן שָׁכַן עַל הַמִּשְׁכָּן לְאוֹרֶךְ הַרְבֵּה זְמַן, בְּכָל זֹאת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא נִסְעוּ מִשָּׁם, אֲלֹא נִשְׂאָרוּ בְּמִקְוֹם הַחֲנִייה עַל פִּי ה'⁵³¹: (כ) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר עַל
 הַמִּשְׁפָּחָן לְפַעֲמִים, הִיָּה הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן לְאוֹרֶךְ מַעַט יָמִים,⁵³² עַל פִּי יִקְוֹק יִחְנוּ וְעַל פִּי יִקְוֹק יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 חֲנוּ וְנִסְעוּ עַל פִּי ה', בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִבְּעוּ אֶת מְקוֹם חֲנִייתָם וְזְמַן חֲנִייתָם וְזְמַן מִסְעָם עַל פִּי הָעֵנָן שֶׁאֵמַר לָהֶם

⁵²³ אונקלוס. א"ע: כרת זה שונה משאר הכריתות, כיוון שכאן רק הוא נכרת ללא זרעו.

⁵²⁴ רש"י. הא"ע הסתפק אם הציווי כאן הוא על פסח ראשון או על פסח שני. רמב"ן: הציווי כאן הוא על הגרים לעשות את פסח המדבר עליו צו ב"י בפרקנו. הסיבה לצורך בציווי היא בגלל שחיוב הגרים בפסח שנאמר בספר שמות מדבר על פסח מצרים, אך היה ניתן לחשוב שרק בפסח מצרים חייבים הגרים, אך מי שהתגייר לאחר מכן, אינו עושה פסח במדבר או בא"י.

⁵²⁵ אונקלוס. ספורנו: יהיה לכם חוק אחד כאן וכאשר תיכנסו לא"י.

⁵²⁶ רש"י. רמב"ן: הענן כיסה רק את המשכן ולא את החצר.

⁵²⁷ רש"י.

⁵²⁸ אונקלוס.

⁵²⁹ רש"י.

⁵³⁰ א"ע. רש"י כתב שהענן היה נמשך כמין קורה ובכך סימל לבני ישראל שהם צריכים לנסוע, אך הענן לא היה מתחיל לנסוע עד שמשה אמר "קומה ה".

⁵³¹ אונקלוס + רמב"ן. אוה"ח: ב"י היו מתאמים את רצונם לרצון הבורא.

⁵³² רש"י. הרמב"ן הסביר מה היה הקושי בכל אחד מהמקרים שכתבה התורה, אם הענן היה על המשכן לאורך יום אחד היה קושי כזה ואם היה הענן על המשכן לאורך יום ולילה היה קושי נוסף. ספורנו: לא הייתה מציאות שתחילת מסע היה בלילה.

מה ה' רוצה שיעשו⁵³³: (כא) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בַּבֹּקֶר וְנִסְעוּ לַפְעָמִים הִיא הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן רַק לְעֶרֶב אֶחָד, וּבבוקר הִיא מִסְתַּלֵּק הָעֵנָן, אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ לַפְעָמִים הִיא הָעֵנָן שׁוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּן לְמִשְׁךְ יוֹם אֶחָד וְהַלֵּילָה שְׁלֹאחֵרָיו, וְלֵאחֵר מִכּוֹן, בּוּבֹקֶר לְמַחֲרָת, הִיא מִסְתַּלֵּק הָעֵנָן וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ נוֹסְעִים: (כב) אוֹ יָמִים לַפְעָמִים הִיא הָעֵנָן שׁוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּן לְמִשְׁךְ שָׁנָה שְׁלִימָה,⁵³⁴ אוֹ חֳדָשׁ וּלְפַעְמִים הִיא הָעֵנָן שׁוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּן לְמִשְׁךְ חֹדֶשׁ, אוֹ יָמִים וּלְפַעְמִים הִיא הָעֵנָן שׁוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּן לְמִשְׁךְ מִסְפַּר יָמִים, בְּהָאָרֶץ הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן לְשִׁכּוֹן עָלָיו יַחְנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ כִּאֲשֶׁר הָעֵנָן הִיא שׁוֹרָה עַל הַמִּשְׁכָּן לְמִשְׁךְ תְּקוּפָה אֲרוּכָה, הִיא בְנֵי יִשְׂרָאֵל חוֹנִים בְּמִקּוֹם בּוֹ שִׁכּוֹן הָעֵנָן וְלֹא הָיוּ נוֹסְעִים, וּבְהִעָלָתוֹ יִסְעוּ כִּאֲשֶׁר הָעֵנָן הִיא עוֹלָה מֵעַל הַמִּשְׁכָּן, הִיא בְנֵי יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים: (כג) עַל פִּי יִקְוֶה יַחְנוּ וְעַל פִּי יִקְוֶה יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הִיוּ חוֹנִים וְנוֹסְעִים עַל פִּי ה', ה' הִיא מִסְמָן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְנִסּוֹעַ וּלְחַנּוּת עַל יַדֵּי הָעֵנָן, אֵת מִשְׁמַרְתַּת יִקְוֶה שְׁמָרוּ עַל פִּי יִקְוֶה בְּיַד מֹשֶׁה בְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמָרוּ אֵת מִשְׁמַרְתַּת ה', בְנֵי יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ בְּקוֹל דְּבַר ה' שֶׁהִיא בְּיַד מֹשֶׁה. בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נוֹסְעִים אוֹ חוֹנִים לְלֹא שֶׁה' הִיא אוֹמֵר לָהֶם לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְנִסְיָעוּתֵיהֶם וְחַנּוּתֵיהֶם הָיוּ עַל יַדֵּי הָעֵנָן⁵³⁵:

במדבר פרק י

(א) וַיְדַבֵּר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוּצֹת כָּסֶף עֲלֶיךָ לְחִכַּי שְׁתֵּי חֲצוּצֹת שִׁיחֵי עֲשׂוּיֹת מְכֹסֶף,⁵³⁶ מִקְשֵׁה תַעֲשֵׂה אֹתָם יֵשׁ לְחִכַּי אֵת חֲצוּצֹת הַכָּסֶף מִמְקֶשֶׁה שֶׁל כָּסֶף: לְחַכְנַת הַחֲצוּצֹת לְקַחוּ מִקְשֵׁה שֶׁל כָּסֶף, וּמִמְנַה הַכִּינּוּ אֵת הַחֲצוּצֹת (וְכַךְ, בְּחַכְנַת הַחֲצוּצֹת, לֹא הוֹסִיפוּ כָּסֶף מֵעֵבֶר לְמִקְשֵׁה),⁵³⁷ וְהָיוּ לְךָ הַחֲצוּצֹת יִשְׁמְשׁוּ לְךָ לְשֵׁנֵי דְבָרִים: (1) לְמִקְרָא הָעֵדָה הַדְּבַר הָרִאשׁוֹן לוֹ יִשְׁמְשׁוּ הַחֲצוּצֹת הַזֶּה לְאִיסוּף בְנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ הַסְנַהֲדָרִין. כִּאֲשֶׁר תִּרְצֶה לְאִיסוֹף אֶלֶיךָ אֵת בְנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ אֵת זִקְנֵי הַסְנַהֲדָרִין, תִּתְקַע בְּחֲצוּצֹת, וְהֵם יִשְׁמְעוּ אֵת תְּקִיעַת הַחֲצוּצֹת וַיָּבֹאוּ אֵלֶיךָ (אִמְנַם הִיא תְּקִיעוֹת שׁוֹנוֹת לְאִיסוֹף הַסְנַהֲדָרִין וְהֵם כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בַּפְּסוּקִים הַבְּאִים),⁵³⁸ (2) וְלְמַסַּע אֵת הַמַּחְנֹת הַשִּׁימוֹשׁ הַשְּׁנִי בְּחֲצוּצֹת הַזֶּה כְּדִי לְהוֹדִיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ לְהַתְחִיל לְלַכֵּת וּלְהַפְסִיק לְחַנּוּת⁵³⁹: (ג) וְתִקְעוּ בָהֶן בְּמִקְרָה

⁵³³ אונקלוס.

⁵³⁴ רש"י.

⁵³⁵ אונקלוס. א"ע: הסיבה לכפילות היא כדי לומר שכך היה תמיד נעשה, לאורך כל שנות נידודם במדבר.

⁵³⁶ אונקלוס.

⁵³⁷ רש"י.

⁵³⁸ רש"י.

⁵³⁹ רש"י.

רש"י. רשב"ם: התועלת בחצוצרות היא לשניים: לך, למשה, להקהיל את העדה, ואילו לעם התועלת היא למסע המחנות. רש"י הסביר שהנסיעה הייתה עפ"י שלשה: ה', משה והחצוצרות, וכך לדבריו השלימו החצוצרות את ציווי הנסיעה. אוה"ח שאל במפורש מה היה הצורך בחצוצרות לאחר שראינו שבני ישראל נסעו עפ"י הענן וענה 2 תשובות: א. החצוצרה באה "לפרק" את ציווי הנסיעה. כאשר הענן עלה ידעו בני ישראל שצריך לנסוע, ואילו החצוצרות שמשו סימן לכל דגל לזמן בו הם אמורים לנסוע. ב. הנסיעה הייתה עפ"י משה וגם הענן לא היה עולה עד שמשה היה אומר לענן להזדקף, ולכן גם החצוצרות הראו שהיה בכוחו של משה לקבוע את זמן הנסיעה. א"ע (בס' ד') הסתפק אם הענן שהיה על המשכן הוא אותו ענן שהיה נוסע לפני בני ישראל, ואז התקיעה הייתה מגיעה עוד לפני העלות הענן, או שהענן שנסע לפני בני ישראל היה ענן שונה מהענן שהיה על המשכן.

והכהנים יתקעו בשתי החצוצרות,⁵⁴⁰ וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (במקרה ויתקעו בשתי החצוצרות) עם ישראל כולו יתאסף לפתח אוהל מועד⁵⁴¹: (ד) וְאִם בְּאַחַת יִתְקְעוּ אִם הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ רַק בַּחצוצרה אחת, וְנוֹעְדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂאִים (במקרה ויתקעו בחצוצרה אחת), רק הנשיאים יתאספו ויבואו אליך לפתח אוהל מועד,⁵⁴² רָאִשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל (הנשיאים הם) ראשי השבטים של ישראל⁵⁴³: (ה) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה אִם הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בִשְׁתֵּי הַחצוצרות שלש תקיעות: תקיעה תרועה ותקיעה,⁵⁴⁴ וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים קִדְמָה (לאחר התקיעה התרועה והתקיעה) ייסעו המחנות שחנו בצד המזרחי של המשכן: יהודה, יששכר וזבולון: (ו) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית כֹּאשֶׁר הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ שֶׁלֹּשׁ תִּקְיעוֹת נֹסֶפּוֹת (תקיעה תרועה ותקיעה), וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים תִּימָנָה (לאחר התקיעה התרועה והתקיעה) ייסעו המחנות שחנו בצד הדרומי של המשכן: ראובן, שמעון וגד, תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם כֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹסְעִים, עליהם לתקוע ולהריע⁵⁴⁵: (ז) וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תִרְיעוּ כֹּאשֶׁר מִטְרַת תִּקְיעַת הַשׁוֹפָר תִּהְיֶה כִּדִּי לַהַקְהִיל אֶת הָעָם, יש לתקוע רק תקיעה אחת ולא לתקוע תרועה⁵⁴⁶: (ח) וּבְנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחצוצרות התוקעים בחצוצרות יהיו הכהנים, צאצאיו של אהרון הכהן,⁵⁴⁷ וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם התקיעה בחצוצרות תהיה לכם לחוקת עולם. גם בדורות הבאים, כשתצאו למלחמה, תתקעו בחצוצרות, כפי שיבואר בפסוק הבא⁵⁴⁸: (ט) וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַיָּצֵר הַיָּצֵר אֶתְכֶם כֹּאשֶׁר תִּשְׁבוּ בְּאַרְצְכֶם וְתֵעָלוּ לְמַלְחָמָה עַל מִי שִׂיָּצַר לָכֶם, על מי שיעשה לכם רע,⁵⁴⁹ וְהִרְעַתֶּם בַּחצוצרות (כאשר תצאו למלחמה) אתם (הכהנים) תריעו בחצוצרות, וְנִזְכַּרְתֶּם לְפָנַי יְקֹק אֱלֹהֵיכֶם (על ידי שתתקעו בחצוצרות) יעלה לפניכם זכרונו של ה',⁵⁵⁰ וְנוֹשְׁעֵתֶם מֵאִיְבֵיכֶם כֹּאשֶׁר הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחצוצרות ועל ידי כך אתם (בני ישראל) תיזכרו בה', אתם תיוושעו מאויביכם: (י) וּבְיוֹם שִׁמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חַדְשֵׁיכֶם בימי השמחה, במועדים ובראשי החודשים,⁵⁵¹ וְתִקְעֶתֶם בַּחצוצרות עַל עֲלֵתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלֵמֵיכֶם עליכם לתקוע בחצוצרות בזמן שאתם מקריבים את קרבנות העולה והשלמים הבאים כקרבנות

540 רשב"ם.

541 רש"י.

542 רש"י.

543 אונקלוס.

544 רש"י.

545 ספורנו, לפירוש, הסיבה שתוקעים הוא כדי שיתאספו יחד לצורך הנסיעה והתרועה היא כדי שהמקדש יסע. אמנם, הא"ע ואוה"ח הסבירו כאן שהתקיעות היו נפסקות לאחר נסיעת מחנה ראובן, ומחנה אפרים כלל לא היה תוקע. לשיטתם: יתקעו למסעיהם מוסב על הכהנים שהיו תוקעים לפני נסיעתם, אך לאחר מכן כבר לא היו תוקעים. רמב"ן כתב שכבר בספרי ישנה מחלוקת אם היו תוקעים גם למחנות המערבי והצפוני או לא, אך לפי פשוטו של מקרא משמע שהיו תוקעים לכל אחת מהמחנות.

546 רש"י.

547 אונקלוס.

548 א"ע.

549 אונקלוס.

550 אונקלוס.

551 אונקלוס. א"ע: "ביום שמחתכם", הכוונה היא היום שבו אתם חוזרים מהמלחמה לאחר הניצחון ו"במועדיכם" הכוונה היא לחג שתחגגו בעקבות הניצחון שלכם. לאחר פירוש זה כתב גם את פירוש חז"ל ש"ביום שמחתכם" הכוונה היא לשבת ולחגים.

ציבור, ⁵⁵² וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לְפָנַי אֱלֹהֵיכֶם בְּכַךְ שֶׁתִּתְקַעוּ בַחצוצרות יַעֲלֶה זִיכְרוֹנְכֶם לִפְנֵי ה', ⁵⁵³ אֲנִי יְקֹוֹק אֱלֹהֵיכֶם ⁵⁵⁴. (יא) וְיִהְיֶה בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֲדָשׁ בַּתְּאָרִיךְ כ' אֵייר (אֵייר הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם), בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, נֶעְלָה הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת (בַּתְּאָרִיךְ כ' אֵייר לַשְּׁנִי הַשְּׁנִיָּה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם) הָעֲנָן עָלָה מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת כְּדִי לְסַמֵּן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לְהַפְסִיק לַחֲנוּת מוֹל הַר סִינַי וְלְהַמְשִׁיךְ לִלְכַת לְכַוּוֹן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ⁵⁵⁵: (יב) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מֵהַר סִינַי בְּאוֹתוֹ סֹדֵר שֶׁה' צִוּוּהוּ אוֹתָם שִׁיסְעוּ בּוֹ, (סֹדֵר הַדְּגָלִים), ⁵⁵⁶ וַיִּשְׁכְּנוּ הָעֲנָן בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן הָעֲנָן שָׁכַן בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן כְּדִי לְסַמֵּן לְעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּחַנּוּ שָׁם ⁵⁵⁷: (יג) וַיִּסְעוּ בְּרֵאשֹׁנָה עַל פִּי יְקֹוֹק בְּיַד מֹשֶׁה הַדְּגָלִים הַמְּנוּיִים בַּפְּסוּקִים הַבָּאִים הֵם הַדְּגָלִים שֶׁנִּסְעוּ רְאוּשׁוֹנִים עַל פִּי צִוּוּיוֹ שֶׁל ה', שְׁנֵאמַר לְמֹשֶׁה: (יד) וַיִּסַּע דָּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה בְּרֵאשֹׁנָה לְצֵבְאֹתָם דָּגֶל שֶׁבֶט יְהוּדָה הָיָה הַדָּגֶל הָרֵאשׁוֹן מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּסְעָה, וְעַל צֵבְאוֹ נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב הָיָה הַנְּשִׂיא שֶׁעָמַד בְּרֵאשִׁית שֶׁבֶט יְהוּדָה ⁵⁵⁸: (טו) וְעַל צֵבְאֵי מִטֵּה בְנֵי יִשְׂשַׁכָּר נִתְנָאֵל בֶּן צֹעֲרָה: (טז) וְעַל צֵבְאֵי מִטֵּה בְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֲלוּן: (יז) וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן הַמִּשְׁכָּן פּוֹרֵק לְאַחַר נְסִיעַת מַחֲנֵה זְבוּלֹן, ⁵⁵⁹ וַנִּסְעוּ בְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מֵרָרִי נְשָׂאֵי הַמִּשְׁכָּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּמֵרָרִי שֶׁשָּׁחֲבוּ אֶת קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וְהִירִיעוֹת הָיוּ נוֹסְעִים אַחֲרֵי מַחֲנֵה יְהוּדָה (לְאַחַר שֶׁבֶט זְבוּלֹן) ⁵⁶⁰: (יח) וַנִּסְעָה דָּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצֵבְאֹתָם לְאַחַר בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּמֵרָרִי, הָיָה נוֹסֵעַ דָּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְעַל צֵבְאוֹ אֱלִיָּצוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר: (יט) וְעַל צֵבְאֵי מִטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֵמִיאֵל בֶּן צוֹרִישְׂדִי: (כ) וְעַל צֵבְאֵי מִטֵּה בְנֵי גָד אֱלִיסָף בֶּן דְּעוּאֵל: (כא) וַנִּסְעוּ הַקָּהָתִים נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ לְאַחַר נְסִיעַת דָּגֶל גָּד, הָיוּ נוֹסְעִים בְּנֵי קָהָת, שֶׁתִּפְקִידָם הָיָה לְשֵׂאת אֶת הַדְּבָרִים הַמְּקוּדָשִׁים (כְּמוֹ אַרְוֵן הַבְּרִית), ⁵⁶¹ וְהִקְיָמוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בָּאֵם בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּמֵרָרִי הָיוּ מְקִימִים אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד שֶׁבְנֵי קָהָת הִגִּיעוּ לְמָקוֹם הַחֲנִיָּה, וְכַךְ, הַמִּשְׁכָּן עָמַד וְהָיָה מוֹכֵן לְקַבֵּל אֶת כָּלִי הַקּוּדֵשׁ שֶׁנִּשְׂאוּ בְּנֵי קָהָת ⁵⁶²: (כב) וַנִּסְעָה דָּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי אֶפְרָיִם לְאַחַר נְסִיעַת בְּנֵי קָהָת הָיוּ נוֹסְעִים בְּנֵי אֶפְרָיִם, לְצֵבְאֹתָם וְעַל צֵבְאוֹ אֱלִישָׁמַע בֶּן עֲמִיִּהוּדָה: (כג) וְעַל צֵבְאֵי מִטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָה צוֹר: (כד) וְעַל צֵבְאֵי מִטֵּה בְנֵי בְנִימֵן אַבִּידָן בֶּן גְּדֵעוֹנִי: (כה) וַנִּסְעָה דָּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי דָן מְאָסָף לְכָל הַמַּחֲנֵת לְצֵבְאֹתָם לְאַחַר נְסִיעַת דָּגֶל מְנַשֶּׁה, הָיָה נוֹסֵעַ מַחֲנֵה שֶׁבֶט דָּן (שְׁאִיתוֹ הָיוּ גַם דָּגְלֵי אֲשֶׁר וּנְפַתְלֵל), וּמַחֲנֵה דָן שֶׁכָּלֵל אֶת שֶׁבֶטֵי אֲשֶׁר וּנְפַתְלֵי הוּא הַמַּחֲנֵה הַמְּאָסָף, הַהוֹלֵךְ אַחֲרוֹן, מִכָּל

⁵⁵² רש"י.

⁵⁵³ עפ"י ספרי כאן.

⁵⁵⁴ רש"י: נכתב כאן כדי ללמוד שיש צורך באמירת מלכויות בר"ה.

⁵⁵⁵ לפי חשבוננו של רש"י, בני חנו ליד הר סיני במשך שנה פחות עשרה ימים: מר"ח סיוון בשנה הראשונה ועד ל' אייר בשנה השנייה.

⁵⁵⁶ רש"י.

⁵⁵⁷ רש"י.

⁵⁵⁸ רמב"ן שאל מדוע היה צורך להזכיר מי עומד בראש כל שבט לאחר שהדברים כבר נאמרו לפני כן, וכתב

שמה בשעת המסע הנשיא מתנהג כמלך ההולך בראש העם.

⁵⁵⁹ רש"י.

⁵⁶⁰ רש"י.

⁵⁶¹ רש"י.

⁵⁶² רש"י.

המחנה, ⁵⁶³ וְעַל צְבָאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדַּי: (כו) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאוּ בֶן עֶכְרָן: (כז) וְעַל צְבָא מִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן עֵינָן: (כח) אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצַבְאֹתָם זֶה הוּא הַסֹּדֵר בּוֹ הָיוּ נוֹסְעִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל אֶחָד מִמִּסְעוֹתֵיהֶם, ⁵⁶⁴ וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ בְּמִסְעֵי הָרֶאשׁוֹן שֶׁלָּהֶם, בְּתַאֲרִיךְ כִּי אֵייר בִּשְׁנַת הַשְּׁנַיִת, לְפִי סֹדֵר הַמַּחֲנוֹת ⁵⁶⁵: (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹכְבֵי בֶן רְעוּיָאֵל הַמְּדִינִי חֲתַן מֹשֶׁה אָמַר לִיתְרוֹ חוֹתְנוֹ, ⁵⁶⁶ נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְקֹנֵק אֹתוֹ אֲתָן לְכֶם אֲנַחְנוּ נוֹסְעִים עִכְשָׁיו לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, ⁵⁶⁷ לְכֶה אֲתָנוּ וְהִטְבַּנּוּ לָךְ תְּבוֹא אִיתְנוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְאֲנַחְנוּ נִיטִיב לְךָ, נַעֲשֶׂה לְךָ טוֹב, ⁵⁶⁸ כִּי יְקֹנֵק דְּבַר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל כִּיוּן שֶׁהִיא אָמַר שִׁיעֶשָׂה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים טוֹבִים, וְאֲנַחְנוּ נִיתֵן לְךָ חֶלֶק מְטוֹב זֶה ⁵⁶⁹: (ל) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ חוֹבֵב (יתרו) עֵנָה לְמֹשֶׁה, לֹא אֵלֶיךָ לֹא אֶלְכָּם אִיתְכֶם לְהִכְנִס לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם אֵלֶּה (לֹא אֲכַנֵּס אִיתְכֶם מִשְׁתֵּי סִיבוֹת): (I) אֶל אֲרֻצֵי לִנְכְסֵי, ⁵⁷⁰ (2) וְאֶל מוֹלְדֹתַי לְמִשְׁפַּחְתִּי, ⁵⁷¹ אֵלֶיךָ אֲחֻזָּר. חוֹבֵב אָמַר לְמֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַנְיֻסָתָם לְאַרְץ, כִּיוּן שֶׁהוּא רוֹצֵה לְחַזֹּר לְנִכְסָיו וְלְמִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁנִּמְצָאִים בְּמִדְיָן: (לֹא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָמַר לְחוֹבֵב, אֵל נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ בְּבִקְשָׁה, אֵל תַּעֲזוֹב אוֹתָנוּ (וְתַחֲזֹר לְמִדְיָן), ⁵⁷² כִּי עַל בֶּן יְדַעְתָּ חֲנַתְנוּ בְּמִדְבָּר (לֹא רָאוּ שֶׁתַּחֲזֹר לְמִדְיָן) כִּיוּן שֶׁבְזָמַן שֶׁהֵייתָ אִיתְנוּ בְּמִדְבָּר, רָאִיתָ אֵת כָּל הַנִּיִּסִּים שֶׁהֵי עָשָׂה אִיתְנוּ בְּזָמַן הַיּוֹתְנוּ בְּמִדְבָּר, ⁵⁷³ וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינָיִם אֲתָה תֹאִיר אֵת עֵינֵינוּ, אֲתָה תִּיַעֵץ לָנוּ בְּכָל דְּבַר שֶׁיְהִיָּה קֶשֶׁה לָנוּ. ⁵⁷⁴: (לֵב) וְהִיָּה כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ אִם אֲתָה תֵלֵךְ עִמָּנוּ, אִם לֹא תַחֲזֹר לְאַרְצְךָ וְתִכְנֹס אִיתְנוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְהִיָּה הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב יְקֹנֵק עִמָּנוּ חֶלֶק מֵהַנְּחֻלָּה שֶׁבְאַרְץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא יִיתֵן לָנוּ, וְהִטְבַּנּוּ לָךְ אֲנַחְנוּ נִיתֵן לְךָ ⁵⁷⁵: (לֵג) וַיִּסְעוּ מִהַר יְקֹנֵק דְּרָךְ שְׁלִישֶׁת יָמִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ מֵהַלֶּךְ שֶׁל שְׁלוֹשָׁה (3) יָמִים מֵהַר סִינִי, ⁵⁷⁶ וְאַרְוֶן בְּרִית יְקֹנֵק הָאֲרוֹן שָׁבוּ שְׁבָרֵי הַלּוּחוֹת הָיוּ מוֹנְחִים, ⁵⁷⁷ נִסְעָה לְפָנֵיהֶם דְּרָךְ

⁵⁶³ א"ע. רש"י כתב כאן את המחלוקת בירושלמי האם בני ישראל נסעו כתיבה או כקורה.

⁵⁶⁴ רש"י.

⁵⁶⁵ רש"י.

⁵⁶⁶ רש"י, רשב"ם ורמב"ן שכתב שהטעם שכאן נקרא בשם אחר הוא מפני שלאחר שהתגייר שינו את שמו. א"ע:

חוֹבֵב הוּא בְּנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ וְאֶחִיהָ שֶׁל צִיפּוֹרָה. כְּלִי יְקָר: מֹשֶׁה שִׁינָה אֵת שְׁמוֹ שֶׁל יִתְרוֹ בְּכוּוֹנָה כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְשׁוּב שֶׁקָּשִׁים גְּרִים לְיִשְׂרָאֵל כִּסְפַחְתָּ, וּבִכְךָ שִׁמְשָׂה שִׁינָה אֵת שְׁמוֹ שֶׁל יִתְרוֹ לְחוֹבֵב, הִרְאָה שְׁלִמּוֹת שֶׁהִתְגַּיֵּר, הִרְאָה שֶׁהוּא חָבִיב, וּמִצַּד יִשְׂרָאֵל הֵייתָ נִסְיָה, כִּיוּן שֶׁלֹּא הִשְׁאִירוּ בְּמִקּוֹ מִשְׁפַּחָה וְכֹדוֹ אֲךָ מִצַּד יִתְרוֹ הֵייתָ כֹּאן הַלִּיכָה, כִּיוּן שֶׁשִּׁמְשָׁמְעוֹת הַלִּיכָה הִיא שֶׁהוּא מִשְׁאִיר מֵאַחֲרָיו מִשְׁפַּחָה וְכֹדוֹ וְיִתְרוֹ עֵנָה לְמֹשֶׁה שֶׁלֹּא יֵלֵךְ, הַכוּוֹנָה הִיא שֶׁכִּיוּן שֶׁהָרִגִישׁ שֶׁהוּא כ"כ דְּבַק בָּהּ, אֵין כֹּאן הַלִּיכָה מִבְּחִינָתוֹ, אֵלֶּה נִסְיָה.

⁵⁶⁷ רש"י.

⁵⁶⁸ אונקלוס.

⁵⁶⁹ אונקלוס.

⁵⁷⁰ רש"י.

⁵⁷¹ רש"י ורמב"ן. ספורנו: הסירוב של חובב היה משום שבגילו כבר לא היה יכול להסתגל לאוויר שבא"י.

⁵⁷² רש"י. ספורנו: כאן פנה מה אל חובב וביקש שאם הוא לא ימשיך איתם לארץ ישראל, לפחות שבניו ימשיכו עם בני ישראל ויכנסו לארץ.

⁵⁷³ רש"י. ספורנו: אם גם בניך לא ייכנסו איתנו לארץ ישראל, יהיה חילול ה' נורא, כיוון שיאמרו שלו היית מוצא בעם ישראל דבר אמת, לפחות הבנים היו מצטרפים ונכנסים לארץ ישראל. לפי ספורנו (כמו הרמב"ן) יתרו נענה למשה ובניו הצטרפו לבני ישראל. הרמב"ן סובר שיתרו עצמו נכנס לארץ ישראל. רשב"ם: כל הפסוק הוא בלשון עבר (כפירושו הראשון של רש"י בפירושו "והיית לנו לעינינו"): אתה ידעת את הצרכים שלנו במדבר ונתת לנו עצות טובות לאורך שנות נידודנו במדבר.

⁵⁷⁴ רש"י בפירושו השני. בפירושו הראשון פירש רש"י שהכוונה היא בלשון עבר, בעבר היית לנו לעינינו. בפירושו השלישי פירש שהכוונה היא שיהיה חביב על בני ישראל כמו גלגל העיניים.

⁵⁷⁵ רש"י, והכוונה היא לדושנה של יריחו שניתנה לבני יתרו עד לבניית ביהמ"ק.

⁵⁷⁶ רש"י. לפירושו הלכו מהלך שלשה ימים ביום אחד.

⁵⁷⁷ רש"י. לדבריו זהו הארון שעשה משה לפני שעלה להר סיני ולא הארון שעשה בצלאל, וממילא זהו הארון שיצא עם בני ישראל למלחמות.

שְׁלֹשֶׁת יָמִים (ארון הברית) היה נוסע לפני בני ישראל במרחק של שלשה ימי הליכה, לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה (הסיבה שארון הברית היה נוסע במרחק של שלשה ימים לפני בני ישראל היא) כדי לתקן לבני ישראל מקום מנוחה,⁵⁷⁸ כדי למנוע מבני ישראל להיתקל במכשולים (כמו נחשים ובורות) במהלך הימים שהלכו במדבר⁵⁷⁹: (לד) וַעֲנֵן יִקְוֶה עֲלֵיהֶם יוֹמָם עַנְנֵי הַכְּבוֹד הָיוּ מַעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,⁵⁸⁰ בְּנִסְעָם מִן הַמִּצְפָּה (הענן היה מעל בני ישראל) בשעה שנסעו ממקום חנייתם⁵⁸¹: (לה) וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּשַׁעַת נִסְיַעַת אַרְוֹן הַבְּרִית, בְּשַׁעַת שֶׁהִתְחִילוּ הַלְוִיִּים לִשְׂאֵת אֶת אַרְוֹן הַבְּרִית כְּדִי לְצַאֵת לְמִסְעֵ, אָמַר מֹשֶׁה,⁵⁸² קוֹמָה יִקְוֶה יִתְגַּלֶּה כְּבוֹד שְׂכִינְתּוֹ שֶׁל ה',⁵⁸³ וַיִּפְצְאוּ אֲבִיבֵיךָ יִתְפָּזְרוּ הָאוֹיְבִים שֶׁהִתְכַּנְּסוּ לְהִלָּחֵם נֶגְדְךָ וְנֶגְדַּ עַם יִשְׂרָאֵל,⁵⁸⁴ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאִיךָ מִפְּנֵיךָ וַיִּבְרְחוּ שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְקַבְּצוּ לְהִלָּחֵם נֶגְדַּ יִשְׂרָאֵל⁵⁸⁵: (לו) וּבְנִחָה יֹאמֶר בְּשַׁעַת הַנַּחַת אַרְוֹן הַבְּרִית לְאַחַר שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ לְמִקְוֶה חֲנִיָּה אָמַר מֹשֶׁה:⁵⁸⁶ שׁוּבָה יִקְוֶה רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל תַּחֲזוֹר ה' וְתִשְׂרָה בְּתוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וְכִדִּי שֶׁהִשְׁכִּינָה תִשְׂרָה בְּיִשְׂרָאֵל צְרִיךְ שִׁיחֵו לְפָחוֹת עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף אַנְשִׁים שֶׁהֵם מֵיעוֹט שֶׁל אֶלְפִים וְרַבְבוֹת⁵⁸⁷:

⁵⁷⁸ אונקלוס.

⁵⁷⁹ ספורנו. קשה מפסוק זה על הפסוקים המתארים את מהלך הנסיעה של בני ישראל במדבר: הרי בתיאור המסעות כתוב שהארון היה הולך באמצע בין מחנה ראובן למחנה אפרים, ואילו כאן כתוב שהארון היה הולך מקדימה בראש כל המחנות. לפי רש"י אין הדבר קשה, שהרי היו שני ארונות: הארון עשה משה ובו היו מונחים שברי הלוחות, הלך בראש כל המחנות, ואילו הארון שעשה בצלאל ובו היו מונחים הלוחות השניים הלך באמצע המחנות. פרשנים אחרים (רשב"ם, ספורנו וא"ע) מפרשים שההליכה בראש המחנה היה חד פעמי: בני ישראל במסע זה היו אמורים להיכנס לארץ ישראל (ככתוב ברש"י בפס' כט'), ורק במסע זה הלך הארון בראש כל המחנה.

⁵⁸⁰ אונקלוס + רש"י. ספורנו: בניגוד לשאר המסעות שהענן היה הולך לפני בני ישראל, במסע ראשון זה שהארון הוא שהלך לפני בני ישראל, ענן הכבוד לא הלך לפני בני ישראל אלא מעל בני ישראל. זאת בניגוד לרש"י שכתב שהיו שבעה ענני כבוד: שישה מששת הכיוונים ואחד שהלך לפניהם, כנראה שיחד עם הארון.

⁵⁸¹ רש"י.

⁵⁸² בעניין הסימניות של האות נ' נחלקו המפרשים: רש"י: טעם הסימניות הוא כדי לומר לנו שאין כאן המקום של פרשה זו, והסיבה שפרשה זו נכתבה כאן היא כדי לחצוץ בין פורעניות. רש"י כאן לא פירש מהי הפורענות, אך הרמב"ן הביא את דברי רש"י בגמרא במסכת שבת שהכוונה היא לחצוץ בין הנסיעה מהר ה' לבין התאוה של בני ישראל לבשר. הרמב"ן הקשה על רש"י וכתב שחטא המתאונים היה לפני חטא המתאונים. כדי לדחוק ולתרוץ את רש"י, כתב הרמב"ן לרש"י, חטא המתאונים היה לפני חטא המתאונים. אך הרמב"ן עצמו כתב שהסבר זה דחוק והלכך פירש את הגמ' בשבת שהסימניות באו להפריד בין פורענות לפורענות בכך שהתורה הקפיד שלא יהיו שלש פורעניות ברציפות, והסימניות מחלקים בין הפורענות הראשונה שהיא הנסיעה מהר ה', לשתי הפורעניות הבאות לאחר מכן. הכלי יקר מסביר שהסימניות באו לומר שכשם שבני ישראל ברחו מהר סיני למרחק הליכה של שלשה ימים, כך הארון הלך במרחק שלשה ימים מבני ישראל, סה"כ הארון היה במרחק הליכה של שישה ימים ממחנה ישראל. כמו"כ מסביר בכלי יקר את המשמעות שדווקא האות נ' נבחרה להיות הפוכה בכך שמרמזת על התורה, וכן את העובדה שבספר זה יש מצווה, והיא פריה ורביה שכן כל מי שאינו עוסק בפריה ורביה גורם לשכינה שתסתלק מישראל. אה"ח: מטרת הליכת בני ישראל במדבר הייתה כדי לברר ניצוצות, וכשהארון היה נוסע, היו מתחברים איו כל ניצוצי הקדושה.

⁵⁸³ אונקלוס. רש"י פירש שמשה אמר לארון שיעמוד ולא יתרחק יותר מידי ממחנה ישראל. רשב"ם: השכינה הייתה מסתלקת מעל הכפורת זוהי כוונת הדברים "קומה ה'". א"ע: הכוונה היא שה' יעמוד להלחם כדרך הנלחמים וכן, כאשר האויבים יראו שה' קם לעשות מלחמה, הם יתפזרו.

⁵⁸⁴ רש"י וגמרא שבת קטו:

⁵⁸⁵ רש"י. א"ע: הנבואה כאן כופלת את עצמה: "ויפוצו", "וינוסו" כדרך הנבואות.

⁵⁸⁶ א"ע.

⁵⁸⁷ רש"י. א"ע: הסיבה שעשרת אלפים נקרא "רבה" היא מלשון "רב", הרבה. ספורנו: ייתכן שזה היה מניין ישראל בזמן הנאמר, יחד עם אנשים ונשים וטף.

במדבר פרק יא

(א) וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאַזְנֵי יִקְוֹק הַרְשָׁעִים שִׁבְעִים יִשְׂרָאֵל חִיפְשׁוּ עֲלִילָה כְּדִי לַפְרוֹשׁ מֵהִי, וּלְכֹן הַמְצִיאֻ תְלוֹנָה שֶׁהֵייתָה רַעָה בְּאַזְנֵי הִי. הַרְשָׁעִים הַתְלוֹנוּ שֶׁהֵם הִלְכוּ בַמִּשְׁךְ שְׁלוֹשָׁה יָמִים רְצוּפִים לְלֹא חֲנִייה, וְשֶׁהִדְבַר קֶשֶׁה לָהֶם,⁵⁸⁸ וַיִּשְׁמַע יִקְוֹק הִי שָׁמַע אֶת תְלוֹנַת הַרְשָׁעִים, וַיַּחֲרֵ אָפּוֹ הִי הַתְמַלֵּא רֹגְזוֹ עַל הַרְשָׁעִים,⁵⁸⁹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יִקְוֹק אֵשׁ מִלִּפְנֵי הִי הַתְלַקְחָה בְּרָשָׁעִים,⁵⁹⁰ וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמִּחְנָה הָאֵשׁ שֶׁרָפָה אֶת הַרְשָׁעִים שֶׁהָיוּ בְּקִצָּה הַמִּחְנָה⁵⁹¹: (ב) וַיִּצְעַק הָעַם אֶל מֹשֶׁה הַרְשָׁעִים צַעֲקוּ אֶל מֹשֶׁה שִׁתְּפַלֵּל אֶל הִי שִׁיסִיר אֶת הָאֵשׁ,⁵⁹² וַיִּתְּפַלֵּל מֹשֶׁה אֶל יִקְוֹק מֹשֶׁה הַתְּפַלֵּל אֶל הִי כְּדִי שִׁיסִיר אֶת הָאֵשׁ, וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ הָאֵשׁ שֶׁקָּעָה בַמְּקוֹמָה (אִם הֵייתָה הָאֵשׁ מִסְתַּלְקֶת לֹאחֵד הַצַּדִּים, הִיא הֵייתָה שׁוֹרֶפֶת אֶת כָּל מֵה שֶׁהִיא בְּדֶרֶכָה)⁵⁹³: (ג) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמְּקוֹם הַהוּא תִבְעֵרָה קִרְאוּ לַמְּקוֹם בּוֹ הָאֵשׁ שֶׁרָפָה אֶת הָאֲנָשִׁים בְּשֵׁם תִבְעֵרָה (אֲמַנֵם לֹא מִפּוֹרֶשׁ מִי קִרְא לַמְּקוֹם בְּשֵׁם זֶה),⁵⁹⁴ כִּי בְעֵרָה בָּם אֵשׁ יִקְוֹק (הִסִּיבָה שֶׁקִּרְאוּ לַמְּקוֹם זֶה בְּשֵׁם תִבְעֵרָה הִיא) מִכִּיוּן שֶׁבַמְּקוֹם זֶה שֶׁרָפָה אֵשׁ הִי אֶת הַרְשָׁעִים: (ד) וְהָאֵסֶפֶסֶף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הַתְּאוּוֹ תִאָּוֶה הָעֶרֶב רַב שֶׁהִיא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּקְשׁוּ בְּקֶשֶׁה שֶׁל תְּאוּוֹה,⁵⁹⁵ וַיִּשְׁבּוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי הַצֵּטְרָפוֹ לָעֶרֶב רַב בְּבִקְשַׁת הַתְּאוּוֹה שֶׁלָּהֶם,⁵⁹⁶ וַיֹּאמְרוּ כֹךְ אֲמָרוּ הָעֶרֶב רַב וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: מִי יֹאכְלֵנוּ בְּשָׂר מִי יִתֵּן לָנוּ בֶּשֶׂר לֹאכּוֹל⁵⁹⁷: (ה) זָכְרָנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חָנָם אֲנַחְנוּ זֹכְרִים אֶת הַדְּגִים שֶׁהֵינּוּ אוֹכְלִים בְּמִצְרַיִם בְּחִינָם,⁵⁹⁸ אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצִלִּים וְאֶת הַשּׁוּמִים וְכֹן אֲנַחְנוּ זֹכְרִים אִיךְ אֲכַלְנוּ בְּמִצְרַיִם אֶת הַקִּישׁוּאִים, הָאֲבִטְחִים, הַחֲצִיר (עֵשְׂבִים בְּשָׂדֶה), הַבְּצִלִּים

⁵⁸⁸ רש"י, לדבריו מתאוננים היינו מלשון עלילה. א"ע פירש שהכוונה היא מלשון עמל. רמב"ן הסביר שהוא מלשון צער, ובני ישראל כאבו ודאגו מה יהיה כאשר הם יסתובבו במדבר, וחטאם היה שהם היו צריכים לסמוך על ה' ולשמוח. רשב"ם כתב שהם היו מצטערים מטורח הדרך.

⁵⁸⁹ אונקלוס.

⁵⁹⁰ אונקלוס.

⁵⁹¹ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהאש שרפה את הגדולים במחנה ישראל. הכלי יקר מפרש

שהאש אכלה את הרשעים ואת האנשים המובחרים: המובחרים היו בקצה המחנה, בתחילת המחנה, והרשעים היו בקצה המחנה. הסיבה לכך היא שהבינוניים ילמדו מכך מוסר בק"ו: אם רק הצדיקים היו נפגעים, היו אומרים הבינוניים שהם נפגעו בגלל שהם קרובים אל ה' ואילו רק הרשעים היו נפגעים, היו אומרים שהרשעים חטאו.

⁵⁹² רש"י. א"ע: צעקה זו הייתה בפיוס. כלי יקר: הסיבה שהרשעים צעקו על משה ולא התפללו לבד אל ה' היא מכיוון שחשבו שמשה לא הכיר שהיה זה אש שבא להעניש אותם.

⁵⁹³ רש"י. א"ע: האש כבתה. ספורנו: האש שקעה בניגוד לטבע שלה שהיא עולה, כדי שבנ"י יכירו שאש זה היה אש של נס.

⁵⁹⁴ אונקלוס.

⁵⁹⁵ אונקלוס + רש"י. רמב"ן: התאוה הייתה באותו מקום של תבערה. הכלי יקר מסביר מדוע נקרא הערב רב בשם אספוס (זהו המקום היחיד בתורה שהערב רב נקרא כך) ומסביר שהסיבה היא שברחו מסוף המחנה, שהרי היה שם אש ששרף את האנשים שם.

⁵⁹⁶ רש"י. א"ע: לאחר שהתאוו תאוה, עוד חזרו ובכו. ספורנו: הם חזרו להתלונן כמו שעשו לפני כן.

⁵⁹⁷ אונקלוס. רש"י: אמנם היה לבנ"י בשר מהבהמות שהיו להם, אך היו מבקשים עלילה על ה'. רמב"ן: במדבר, הייתה מוגבלת כמות הבשר ורק הגדולים היו אוכלים בשר, ואילו דגים בני ישראל לא אכלו מיום שיצאו ממצרים.

⁵⁹⁸ אונקלוס. רש"י: חינם מהמצוות. רמב"ן: הדייגים המצרים היו מעבידים אותם בעבודת הדייגות, והיו נותנים להם חלק מהדגים, וכן בשאר הדברים המוזכרים בפסוק. או שהכוונה היא שהיו נותנים לבני ישראל דגים קטנים שאין להם ערך. א"ע: הדגים היו זולים.

והשומים⁵⁹⁹: (ו) וְעָתָה עֲכָשִׁיו, כשאנחנו נמצאים במדבר, נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה הנפש שלנו תאבה לכל הדברים הללו (לדגים, לקישואים וכו'),⁶⁰⁰ אֵין כָּל אֶךְ אֵין לָנוּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַלְלוּ,⁶⁰¹ בְּלִתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ במדבר, עינינו נשואות רק למן ולא לשום דבר אחר. במדבר אנחנו יכולים לאכול רק את המן ולא שום דבר אחר⁶⁰²: (ז) וְהַמָּן כְּזֶרַע גֹּד הוּא הַמָּן הִיָּה עֵגוּל כֹּזֶרַע,⁶⁰³ וְעֵינֵנוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח מֵרָאָה הַמָּן הוּא כְּמֵרָאָה אֲבָן יִקְרָה שֶׁנִּקְרָאת בְּדוּלַח⁶⁰⁴: (ח) שָׁטוּ הָעָם הָעָם הִיָּה מִשׁוּטָט, הָעָם הִיָּה מִטֵּיִל (כדי ללקט את המן),⁶⁰⁵ וְלִקְטוּ הָעָם הִיָּה מִלְקָט אֶת הַמָּן, וְטָחְנוּ בְּרַחִים אוֹ דָּכוּ בְּמִדְכָה וּבְשָׁלוּ בְּפָרוֹר לֵאחֲרֵי הַלְקִיטָה, הִיוּ שְׁלוּשָׁה אוֹפְנִים בְּהֵם הִיוּ מְכִינִים אֶת הַמָּן: טוֹחְנִים בְּרִיחִים, כּוֹתְשִׁים אֶת הַמָּן בְּמִדְכָה, אוֹ מִבְּשָׁלִים בְּסִיר גְדוֹל שֶׁנִּקְרָא פָרוֹר,⁶⁰⁶ וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת הִיוּ מְכִינִים אֶת הַמָּן וְעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ עוֹגוֹת,⁶⁰⁷ וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁת הַשָּׁמֶן הַטַּעַם שֶׁל הַמָּן לֵאחֲרֵי שֶׁהִכִּינוּ אוֹתוֹ הִיָּה כְּמוֹ לַחְלוּחִית שֶׁל שָׁמֶן, שִׁישׁ לָה טַעַם טוֹב⁶⁰⁸: (ט) וּבְרָדַת הַטַּל עַל הַמַּחְנֶה לַיְלָה בְּלִילָה, כְּאִשֶׁר הַטַּל הִיָּה יוֹרֵד עַל מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל,⁶⁰⁹ יֵרֵד הַמָּן עָלָיו (לאחר ירידת הטל בלילה) הִיָּה הַמָּן יוֹרֵד עַל גְּבִי הַטַּל⁶¹⁰: (י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכָה לְמִשְׁפָּחָתָיו מִשֶׁה שָׁמַע אֶת הָעָם כְּשֶׁכָּל מִשְׁפָּחָה נֹאסַפְתָּ יָחַד כְּדִי לִבְכוֹת,⁶¹¹ אִישׁ לְפָתַח אָהָלוֹ כָּל אֶחָד נִעְמַד בְּפִתַח אוֹהָלוֹ וְהִתְחִיל לִבְכוֹת, וַיַּחֲרֵ אַף יִקְנֹק מְאֹד ה' הִתְמַלֵּא רוּגוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל שֶׁהִתְלוֹנְנוּ,⁶¹² וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע הַעוֹבְדָה שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל הִתְלוֹנְנוּ הֵייתָה רְעָה גַם בְּעֵינֵי שֶׁל מֹשֶׁה⁶¹³: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יִקְנֹק מֹשֶׁה שָׁאֵל אֶת ה', לָמָּה הִרְעַתָּ לְעַבְדְּךָ לְמָה גִרְמַת רְעָה לְעַבְדְּךָ, לְמָה גִרְמַת לִי רְעָה, מִדּוּעַ אֲנִי צָרִיךְ לְסַבּוֹל עַל כֵּךְ שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְלוֹנְנִים,⁶¹⁴ וְלָמָּה לֹא מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָמָּה לֹא מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ, וּבְצַלַע הַבָּאָה שֶׁל הַפְּסוֹק מִפְּרֵשֶׁת הַתּוֹרָה מִהֵי טַעַנְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לָשׁוֹם אֶת מֹשֶׁה כָּל הָעָם הִזָּה עָלַי (לְמָה גִרְמַת לִי רְעָה וְלָמָּה לֹא מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ) שְׁשַׁמַּת עֲלַי אֶת כָּל הַנְּטִל שֶׁל הַנְּהַגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מִדּוּעַ אֲנִי צָרִיךְ לְסַבּוֹל אֶת הַנְּטִל שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל⁶¹⁵:

⁵⁹⁹ אונקלוס. רש"י: המן היה משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שדברים אלו קשים למיניקות.

⁶⁰⁰ אונקלוס. לפירושו התאווה ייבשה את נפשם. הרמב"ן הוסיף פירוש נוסף שהכוונה היא שהמאכל מוליד ליחה בנפש, ובגלל שהם לא אכלו מאכלים, נפשם התייבשה.

⁶⁰¹ אונקלוס. א"ע: אנחנו חסרים הכל.

⁶⁰² אונקלוס. רמב"ן: אפילו מה שאנחנו כן אוכלים, אין זה מספיק להשביע אותנו.

⁶⁰³ רש"י. רשב"ם: המן היה נראה קשה ויבש, ולכן התלונונו. לפירושו, כעסו של ה' היה על כך שהיה ניתן לשנות את טעם המן על ידי טחינה בריחיים. א"ע: המן היה קל ללקיטה כמו זרעים. לגבי זיהוי הגד התלבט הא"ע אם הכוונה לכוסברא או לחרדל.

⁶⁰⁴ אונקלוס + רש"י.

⁶⁰⁵ רש"י ואונקלוס.

⁶⁰⁶ רש"י.

⁶⁰⁷ אונקלוס.

⁶⁰⁸ רש"י. בפירושו נוסף כתב שהכוונה היא לעיסה שנילושה בשמן.

⁶⁰⁹ אונקלוס.

⁶¹⁰ אונקלוס.

⁶¹¹ רש"י. בפירושו השני כתב שהעם בכה על עסקי משפחה, העם בכה על כך שנאסרו עליו העריות.

⁶¹² אונקלוס. אוה"ח: הסיבה שכעס ה' היה גדול מאוד היא שכאשר אדם חוטא בגלל שיש לו פיתיוני גדול, הרי שיש לדון אותו לכף זכות, ואילו כאן לא היה להם שום פיתיוני.

⁶¹³ אונקלוס. אוה"ח: לאדם אכפת מאוד ממעשי ידיו, כמו ששמואל לא רצה לראות את לקיחת המלכות משאול, כך גם משה היה בצער על שהאנשים אותם הנהיג חטאו כך. בפירושו השני כתב אוה"ח שבעיני משה היה רע הכעס הגדול שה' כעס, ולמשה היה רע מאוד על הפורענות שה' התכוון להביא על עם ישראל.

⁶¹⁴ א"ע.

⁶¹⁵ אונקלוס.

(יב) הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה הָאֵם אֲנִי אֲבִיהֶם שֶׁל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל, ⁶¹⁶ אִם אֲנֹכִי יִלְדֶתִיהוּ הָאֵם כָּל עַם יִשְׂרָאֵל הֵם בְּנֵי, ⁶¹⁷ כִּי תֹאמַר אֵלַי (הָאֵם אֲנִי יִלְדֶתִי אֶת עַם יִשְׂרָאֵל וְעַם יִשְׂרָאֵל הֵם בְּנֵי) שְׂאֵתָה אֹמֵר לִי, ⁶¹⁸ שְׂאֵתָה בְּחִיקֶךָ כְּאִשֶּׁר יִשָּׂא הָאֲמִן אֶת הַיֶּנֶק (שְׂאֵתָה אֹמֵר לִי) לְשֵׂאת אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁהָאֹמֵן, הַמְטַפֵּל בְּתִינוּק, נוֹשֵׂא אֶת הַתִּינוּק בְּסַבְלָנוֹת. כְּמוֹ שֶׁהָאֵדָם הַמְטַפֵּל בְּתִינוּק מְטַפֵּל בּוֹ בְּסַבְלָנוֹת, כֹּךְ צִוּוּהָ ה' אֶת מֹשֶׁה לְהַנְהִיג אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּסַבְלָנוֹת, ⁶¹⁹ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתָיו (שְׂאֵתָה אֹמֵר לִי לְהַנְהִיג אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּנַחַת) עַד שִׁיכַנְסוּ לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל ⁶²⁰: (יג) מֵאִין לִי בְּשָׂר לִתֵּת לְכָל הָעָם הַזֶּה מֵהֵיכָן יֵשׁ לִי בָשָׂר לִתֵּת לְכָל הָעָם שְׂמֵתִלּוֹן, ⁶²¹ כִּי יִבְכּוּ עָלַי (מֵהֵיכָן יֵשׁ לִי בָשָׂר) שֶׁהָעָם בּוֹכָה וּמֵתִלּוֹן אֵלַי, ⁶²² לֵאמֹר כֹּךְ אֹמֵר לִי הָעָם בְּשַׁעָה שֶׁהוּא מֵתִלּוֹן: הַתְּנֵה לָנוּ בְּשָׂר וְנֵאכְלָהּ תָן לִי בָשָׂר כִּדֵי שְׂנוּכָל לֵאכּוֹל אוֹתוֹ: (יד) לֹא אוֹכֵל אֲנֹכִי לְבָדִי לְשֵׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אֵינְנִי יֹכֵל לְשֵׂאת לְבָדִי אֶת הַנְּהַגְתָּ הָעָם הַזֶּה, ⁶²³ כִּי כָבֵד מְמֹנִי מִשָּׂא הַנְּהַגְתָּ הָעָם הַזֶּה כְּבֵד לִי מִיָּדִי, אֲנִי לֹא יֹכֵל יוֹתֵר לְהַנְהִיג אֶת הָעָם לְבָד ⁶²⁴: (טו) וְאִם כִּכָּה אֶת עֲשֵׂה לִי אִם אֶתָּה עֵתִיד לְהַבִּיא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פּוֹרְעָנוֹת גְּדוֹלָה בְּגַלְל שֶׁהֵם מֵתִלּוֹנִים עֲלֶיךָ, ⁶²⁵ הַרְגֵנִי נָא הַרְגֵה אוֹתִי בְּבִקְשָׁה עֲכָשִׁיו, ⁶²⁶ אִם מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ (תַּהְרוּג אוֹתִי בְּבִקְשָׁה) אִם אֲנִי מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, וְאֵל אֲרָאֵה בְּרַעְתִּי (הַסִּיבָה שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמֶּךָ לְהַרוּג אוֹתִי הִיא), כִּדֵי שֶׁלֹּא אֲרָאֵה בְּרַעָה שֶׁתְּבוֹא עַל עַם יִשְׂרָאֵל ⁶²⁷: (טז) וַיֹּאמֶר יְקֹקֵק אֵל מֹשֶׁה ה' אֹמֵר לְמֹשֶׁה, כְּתוּבָה עַל בְּקִשְׁתּוֹ

⁶¹⁶ אונקלוס. א"ע: האם אני אמא שלהם. כן כתב הרמב"ן שהפירוש הוא היפך ממה שפירש אונקלוס: האנכי הריתי היינו האם אני אמא שלהם או אנכי ילדתייהו שאני אביהם. בסיום דבריו כתב שהכל מכוון כנגד האם. אוה"ח: אמנם, בני ישראל היו באמת בניו של משה שהרי כל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו, וכן היה משה כולל את נשמות כל ישראל, אלא התכוון משה להדגיש שרק מי שילד בפועל את הבנים הללו הוא שאחראי לטפל בהם. בהמשך דבריו כתב שמשה היה אחראי על שנת תפקידים: גם תפקיד האב על עם ישראל וגם תפקיד האם. בפירוש נוסף כתב שהתכוון משה רבינו לדבר על שני הזמנים בהם חייב האב לפרנס את בנו: מדין תורה. "האנכי הריתי" החיוב הוא עד בן שש, ומדין חז"ל "אנכי ילדתייהו" היינו על חובת האב לפרנס את בנו עד גיל 13, ומשה אמר שאנשים אלו הם גדולים יותר משני חיובים אלו, ולכן אינו חייב לשאת אותם.

⁶¹⁷ אונקלוס.

⁶¹⁸ רש"י.

⁶¹⁹ אונקלוס. רמב"ן: האומן היינו האב או האם המטפלים בתינוק.

⁶²⁰ רש"י וא"ע.

⁶²¹ אונקלוס. אוה"ח: אם היו בני" מבקשים מזון בסיסי, היה חיבב משה לתת להם, אך הם מבקשים בשר, מותרות. ספורנו: עם ישראל יודע שאין לי בשר לתת להם, ואם כן, כאשר הם ניגשים אליי ומבקשים בשר, הם רק מחפשים תירוץ כדי להתלונן.

⁶²² אונקלוס.

⁶²³ אונקלוס. רמב"ן: ברור שגם בתלונה הבאה היה משה הכתובת לתלונה, שהרי הוא זה שהוציא את בני" ממצרים. משה רק רצה שיהיו אנשים נוספים איתו בהנהגה כדי שכאשר עם ישראל יתלונן, הם יעזרו לו להרגיע את העם. ספורנו: העם צריך עוד אנשים בהנהגה כדי שיוכל לבטוח בהם.

⁶²⁴ אונקלוס + א"ע.

⁶²⁵ רש"י.

בטעם שכתוב "את" בלשון נקבה כתב רש"י שהסיבה היא שתשש כוחו של משה נקבה. הכלי יקר הקשה על כך: וכי משום שתשש כוחו של משה יאמר כלפי ה' לשון נקבה? על כך הסביר שהצדיקים כביכול מגבירים את כוחו של ה' ומשה לא היה יכול לעשות כן באותה עת. ספורנו כתב שאם אתה ה' עושה כן ואין אתה משלים את הנהגת עם ישראל לכבודי, כדי שאני אנהיג את עם ישראל לבד ואתכבד בכך, ובכך תחסר ההנהגה כמו שנקבה חסרה, הרגני נא הרוג. הרמב"ן כתב בפירושו הראשון שכך דרך הכתוב לומר את גם על זכר. בפירושו על דרך האמת כתב שהכוונה היא למידת הדין.

⁶²⁶ אונקלוס. רמב"ן: הריגה היא על ידי חרב. או שהכוונה היא למיתה כל שהיא. אוה"ח: אם ה' לא יהרוג את משה, בני" יהרגו אותו, ואם כן ה' הוג אדם שהוא כבר מת.

⁶²⁷ רש"י, ובאמת היה צריך להיות כתוב ברעתם, אלא שיש כאן תיקון סופרים. א"ע: הכוונה היא שמשה לא יראה ברע שהוא עצמו נמצא בה, כאשר הכוונה היא לרעה שהוא מנהיג את עם ישראל. ספורנו: משה ביקש

שלא להנהיג את בני ישראל לבד, ⁶²⁸ אִסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל תִּכְנַס לִי שְׁבָעִים אַנְשִׁים, כַּשְׁכַּל אחד משבעים האנשים יהיה מזקני ישראל, ⁶²⁹ אֲשֶׁר יִדְעֶתָ כִּי הֵם זְקֵנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵי־הַזְּקֵנִים שֶׁתִּכְנַס יִהְיוּ האנשים שאתה יודע שבמצרים הם היו השוטרים של בני ישראל. שוטרים אלו היו מרחמים על בני ישראל ולא היו מכים בהם, ולכן הם עצמם היו מוכים על ידי הנוגשים המצריים, כעונש על כך שבני ישראל לא הספיקו את מכסת עבודתם היומית, ⁶³⁰ וְלָקַחְתָּ אִתָּם אֶל אֱהֱל מוֹעֵד תִּשְׁכַּנֵּע אֶת הַזְּקֵנִים, וּתִיקַח אֹתָם אֵיתָךְ לַמִּשְׁכָּן, ⁶³¹ וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ הַזְּקֵנִים שֶׁתִּכְנַס יַעֲמְדוּ אֵיתָךְ בַּפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן, כְּדֵי שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִרְאוּ אותך אוסף אותם, וינהגו בהם כבוד ⁶³²: (יז) וַיִּרְדְּתִי אֲנִי (ה') אֶתְגַּלְגַּל בַּפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן, ⁶³³ וְדַבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם אֲנִי (ה') אֶדְבַר אֵיתָךְ בַּפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן, ⁶³⁴ וְאַצְלֵתִי מִן הָרֹחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עָלֶיךָ אֲנִי אֶקַּח מֵרוּחַ הַחֲכָמָה שֶׁעֲלֶיךָ וְאֶתְּן חֶלֶק מִמֶּנָּה עַל שְׁבָעִים הַזְּקֵנִים, ⁶³⁵ וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ בְּמִשְׁאֵ הָעָם הַזְּקֵנִים יִישְׂאוּ אֵיתָךְ בְּנִטְל הַנְּהַגְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא תִשָּׂא אִתָּךְ לְבַדְּךָ וְאֵתָה לֹא תִצְטַרֵךְ לְשִׂאת אֶת הַנְּהַגְתָּ הָעָם הַזֶּה לְבַד: (יח) וְאֶל הָעָם תֹּאמַר (ה') הַמְּשִׁיךְ בַּדְּבָרֵי אֵל מִשָּׁה) תֹּאמַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֲתִקְדָּשׁוּ לְמַחֵר תִּכְנִינוּ אֶת עַצְמְכֶם לְפֹרְעֵנוֹת שֶׁתְּבוֹא מֵחַר, ⁶³⁶ וְאַכְלֶתֶם בָּשָׂר וּמֵחַר תֹּכְלוּ לֶאֱכֹל בָּשָׂר, ⁶³⁷ כִּי בְּכִיתֶם בְּאַזְנֵי יְקֹזֶק (אתם תאכלו בשר) כִּיוּן שֶׁאַתֶּם בְּכִיתֶם בְּאַזְנוֹי שֶׁל ה'. (אמנם לה' אין ח'יו אוזניים, אלא הדברים נאמרו על דרך ההשאלה), ⁶³⁸ לֵאמֹר כֹּךְ אִמְרַתֶּם בְּשַׁעֲה שֶׁבְכִיתֶם, מִי יֶאֱכֹלֵנוּ בָּשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם מִי יֶאֱכִיל אֹתָנוּ בָּשָׂר בְּמִדְבָר, הֲרִי הִיָּה טוֹב לָנוּ יוֹתֵר לֹו הֵיִינוּ נִשְׂאָרִים בְּמִצְרַיִם, ⁶³⁹ וְנִתַּן יְקֹזֶק לָכֶם בָּשָׂר וְאַכְלֶתֶם ה' יִיתֵן

למות, כדי שה' לא יצטרך להמשיך ולהחסיר את הנהגת עם ישראל לכבודו, וכך יוכל למנות הנהגה שלימה לעם ישראל ומשה לא יצטרך לראות את הרעה שהוא גורם לעם ישראל.

⁶²⁸ רש"י.

⁶²⁹ אונקלוס. רש"י: הזקנים הקודמים מתו באש תבערה. רמב"ן מסביר למה דווקא שבעים זקנים, וכותב שכל זקן הוא כנגד אחת מהאומות, והמספר שבעים כולל את כל הכוחות. משה על גבי שבעים הזקנים הוא רמז לכך שישראל הם על האומות לכן גם הסנהדרין מורכב משבעים דיינים, ויש שבעים ושתיים אותיות בשם ה' המפורש, כאשר השם מצטרף לשבעים ושתיים. בעל הטורים כותב כנגד 70 נפש שירדו למצרים וכנגד 70 אומות וכנגד 70 שמות שיש לה', ומונה שם את כל 70 השמות. וכן 70 שמות שיש לישראל. אה"ח הסביר שהזקנים הקודמים מתו כאשר העם התאסף על חור, והסיבה שכתוב לי היינו שלא יערבב השטן את משה בבחירתו, ושהמינוי יהיה מה', ושהיו מוכנים להקריב את נפשם לה'.

⁶³⁰ רש"י. א"ע: הזקנים יהיו משוטרי בני, ויש כאן שני תנאים: (1) שיהיו זקנים. (2) שיהיו שוטרים (שהרי יש חלק משוטרי בני שאינם זקנים וחלק מהזקנים אינם שוטרים).

⁶³¹ אונקלוס + רש"י.

⁶³² רש"י.

⁶³³ אונקלוס. רש"י: זהו אחד מעשר ירידות הכתובות בתורה. א"ע: הכבוד יתגלה בתוך ענן באש.

⁶³⁴ רש"י ולא אל הזקנים. לפי הא"ע: גם הזקנים ישמעו את הקול. רמב"ן: ה' היה מדבר עם משה ומאצילות משה, ידעו הזקנים את אותה הנבואה.

⁶³⁵ א"ע, ומשה לא יחסר מכך. רש"י: אני אגדיל מהרוח שעליך ואתן ממנו לזקנים. לפי רש"י: אצילות היינו גדולים. הרמב"ן פירש שהכוונה היא עיכוב, והכוונה היא שה' הניח מהנבואה שניבא בה את משה ושם על הזקנים. בשם המעתיקים הסביר הרמב"ן שאצילות היינו יציאת כח מהבורא ונתינתו על משהו אחר, אך הרמב"ן דחה זאת. בסוף דבריו כתב הרמב"ן שלאורך כל שנות המדבר ידעו הזקנים מה ציווה ה' את משה. אה"ח: מכיון שה' נתן למשה כוחות כדי להנהיג את עם ישראל, ומשה עכשיו מבקש שלא להנהיג אותם לבד, לקח ממנו ה' את כל הכוחות שנתן לו.

⁶³⁶ רש"י. א"ע: מצאנו לשון התקדשו גם לדבר טוב וגם לדבר רע.

⁶³⁷ אה"ח: הסיבה שלא נתן להם בשר מיד היא כדי שיחזרו בתשובה. רמב"ן: הסיבה שה' נתן להם בשר ולא דגים והדברים האחרים היא מכיוון שעיקר טענתם הייתה על הבשר.

⁶³⁸ אה"ח: ההקפדה על הבכי היא מכיוון שכאשר אדם רגוע ובוטח הוא מבקש ואינו בוכה, ופה נכנסו בני לפאניקה במקום להאמין בה'.

⁶³⁹ אה"ח, וה' גילה להם את הסיבה האמיתית לכך שהם בכו והיא שהם מאסו בה' ורצו לחזור למצרים, ובקשת הבשר הייתה רק תירוץ. רשב"ם כתב בפס' כ' שלו לא היו בני שואלים למה יצאו ממצרים, לא היו נענשים כך, והפורענות באה עליהם על זה שהם התלוננו על יציאתם ממצרים.

לכם בשר, ואתם תוכלו לאכול את הבשר: (יט) **לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם** אתם תאכלו את הבשר הרבה מאוד ימים: לא רק יום אחד, לא רק במשך יומיים, לא רק במשך חמישה ימים, לא רק במשך עשרה ימים ולא רק במשך עשרים יום אתם תאכלו בשר⁶⁴⁰: (כ) **עַד חֲדָשׁ יָמִים** הצדיקים מביניכם יאכלו את הבשר אפילו חודש שלם לפני שהם ימותו. אמנם הרשעים מתו מיד, בעוד הם היו עסוקים לאכול את הבשר,⁶⁴¹ **עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְכָם** (אתם תאכלו את הבשר) עד שהבשר יימאס עליכם,⁶⁴² **וְהָיָה לָכֵם לְזֵרָא** הבשר יהיה לכם לתקלה,⁶⁴³ **יַעַן פִּי מֵאַסְתֶּם אֶת יַקְוֶךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם** (הסיבה שתבוא עליכם פורענות היא) מכיוון שבבקשתכם לבשר, אתם מראים שאתם מאסתם בה' שהשרה את שכינתו ביניכם,⁶⁴⁴ **וְהִתְבַּוּ לְפָנָיו** בכיתם לפני ה', **לֵאמֹר** כך אמרתם בשעת הבכי, **לָמָּה זֶה יֵצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם** (שאלתם תוך כדי בכי) למה יצאנו ממצרים, הרי היה לנו טוב במצרים⁶⁴⁵: (כא) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה** משה אמר אל ה', **שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ** העם שאני בתוכו מונה שש מאות אלף גברים שהולכים ברגל,⁶⁴⁶ **וְאַתָּה אֹמְרֵת בְּשֵׁר אֶתְּן לָהֶם וְאֶכְלוּ חֲדָשׁ יָמִים** ואתה אומר שאתה תיתן לשש מאות אלף האנשים בשר כדי לאכול במשך חודש ימים⁶⁴⁷: (כב) **הֲיֵצֵאוּ וּבִקְרָה יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּאָה לָהֶם** האם יישחט לבני ישראל צאן ובקר שיספיק לכל כך הרבה אנשים,⁶⁴⁸ **אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֹאסֶף לָהֶם וּמִצָּאָה לָהֶם** גם אם יאספו להם את כל הדגים שבים, לא יספיקו הדגים כדי להאכיל את כל שש מאות אלף (600,000) האנשים.⁶⁴⁹ אמנם משה רבינו ידע שהי יכול לעשות נס כדי שהבשר יספיק לכל בני ישראל, אך משה לא חשב שהי יעשה נס, אלא חשב משה שהי ישמיד חלק גדול מעם ישראל, כך שיהיה קל יותר לספק בשר לכל העם⁶⁵⁰: (כג) **וַיֹּאמֶר יַקְוֶךָ אֶל מֹשֶׁה** ה' אמר למשה: **הֲיֵד יַקְוֶךָ תִּקְצֹר** האם דבר ה' יתעכב,

⁶⁴⁰ אונקלוס. אה"ח: לכל אדם יש צורך לאכול כמות מסוימת כדי למלא את תאוותו, וה' ציווה שכל אחד יאכל עד שתתמלא תאוותו.

⁶⁴¹ רש"י.

⁶⁴² אונקלוס, ורש"י הסביר את דבריו שבנ"י יחשבו שאכלו יותר מידי בשר עד שהבשר ייצא דרך אפם. א"ע: הריח של הבשר ייצא.

⁶⁴³ אונקלוס. רש"י: או שפירוש זרא הוא מפוזר, והיינו שהם ירחיקו את הבשר, או שהכוונה היא לחרב. א"ע ורמב"ן: מלשון זר, יבוא עליהם דבר שאינם רגילים בו. ספורנו: יאכלו עד שיוולד בהם מחלה.

⁶⁴⁴ אונקלוס. רש"י: אם לא הייתי משרה את שכינתי ביניכם, לא היה ליבכם גובה להתלונן.

⁶⁴⁵ רשב"ם.

⁶⁴⁶ אונקלוס. לגבי האנשים הנוספים שהיו מעל לשש מאות אלף האנשים הסבירו רש"י וא"ע שהתורה לא חשה למנות את האנשים הנותרים על 600,000. רש"י הוסיף הסבר נוסף בשם ר' משה הדרשן שרק מי שיצא ממצרים התלונן.

⁶⁴⁷ אונקלוס.

⁶⁴⁸ אונקלוס.

⁶⁴⁹ אונקלוס.

⁶⁵⁰ רשב"ם. רש"י: בשם ר"ע כתב שמשה חטא בכך שהסתפק כאן באמונה בה', שהרי ברור שהי יכול להאכיל את כל עם ישראל, אלא שמשה לא הוענש כאן בגלל שהדבר היה בסתר. בשם ר"ש: ברור שהי יכול לספק את הבשר לכולם, ומשה לא כפר בכך, אלא שמשה הבין שהמחיר שהי יגבה מעם ישראל, העונש שיבוא על כך הוא גדול, ולכן אין זה משתלם לספק את הבשר לעם ישראל. ספורנו: טענתו של משה היא שגם אם היי שחט לבנ"י הרבה צאן ובקר, הדבר לא יועיל להשתיק את בני ישראל, שהרי בני"י ביקשו בשר בתור תירוץ. א"ע: יש שאומרים שמשה שאל מה יענה לבנ"י בשעה שישאלו הם מהיכן יספק להם ה' בשר. בפירושו שלו כתב שמשה לא ידע שהי יעשה נס. אה"ח: משה הבין מדבריו של ה' שהי יביא לבנ"י סוג אחד של בשר, ומשה טען שיש לספק הרבה סוגים שונים של בשר, שהרי לא כל אחד אוהב את אותו סוג של בשר. לפי"ז ניתן להסביר את שאלתו של משה שהרי כל הדגים שבים לא יספיקו, והרי אנחנו רואים שהעולם כולו אוכל דגים. אלא אמר משה לה' שהוא צריך לספק את כל סוגי הדגים לכל אדם מִיִּשְׂרָאֵל למשך שלושים יום, כדי שיוכלו לבחור מה הם רוצים לאכול. כמו"כ כתב שאין ה' עושה נס לשם פורענות, וכן כתב הרמב"ן. הרמב"ן הוסיף שבאמת הדבר לא נעשה בדרך נס, אלא שהייתה רוח חזקה שהביאה הרבה שליו.

האם דבר ה' לא יוכל להתקיים,⁶⁵¹ עתה תראה היקוד דברי אם לא עכשיו אתה תראה האם מאמרי יתקיים או לא⁶⁵²: (כד) ויצא משה וידבר אל העם את דברי יקוק משה יצא מאוהל מועד ודיבר אל בני ישראל,⁶⁵³ ויאסף שבעים איש מזקני העם משה כינס שבעים אנשים שהיו מזקני ישראל,⁶⁵⁴ ויעמד אתם סביבת האהל משה העמיד את הזקנים מסביב למשכן⁶⁵⁵: (כה) וירד יקוק בענן ה' התגלה בענן,⁶⁵⁶ וידבר אליו ה' דיבר אל משה, ויאצל מן הרוח אשר עליו ויהן על שבעים איש הזקנים ה' העביר מרוח החכמה שהייתה על משה והעביר מרוח החכמה לזקנים, ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו כאשר שרתה על הזקנים רוח החכמה שה' נתן עליהם ממשה, הזקנים התנבאו,⁶⁵⁷ ולא יספו לאחר נבואה זו, לא התנבאו הזקנים פעם נוספת⁶⁵⁸: (כו) וישארו שני אנשים במחנה מתוך שבעים הזקנים שאסף משה, נשארו שני זקנים במחנה, ולא הגיעו אל פתח אוהל מועד,⁶⁵⁹ שם האחד אלדד ושם השני מידד שם אחד מהזקנים היה אלדד ושם הזקן השני היה מידד, ונתנח עליהם הרוח על אלדד ומידד שרתה רוח נבואה,⁶⁶⁰ והמה בקתבים אלדד ומידד היו כתובים על הפתקים שמשה רשם. ה' ציווה את משה לכנס שבעים זקנים, כך שיצא שכל שבט מוסר שישה זקנים לשם שבעים הזקנים, חוץ משני שבטים שבמקום למסור שישה זקנים, ימסרו חמישה זקנים. כדי להחליט איזה שבט ימסור רק חמישה זקנים (ולא שישה) כתב משה על שבעים פתקים זקן ושני פתקים השאיר ריקים, ושבעים הזקנים שנטלו את אחד הפתקים עליהם היה כתוב זקן, נבחרו להיות שבעים הזקנים. התורה כאן אומרת שאלדד ומידד היו מאלו שיצא להם פתק "זקן" ובכל זאת לא נאספו יחד עם שאר הזקנים מרוב ענווה,⁶⁶¹ ולא יצאו האהלה אלדד ומידד לא יצאו ממחנה ישראל למשכן,⁶⁶² ויתנבאו במחנה אלדד ומידד נשארו במחנה ושם הם התנבאו בעוד ששאר שישים ושמונה הזקנים התנבאו ליד המשכן: (כז) וירץ הנער ויגד למשה המשרת של משה רץ אל משה ואמר לו,⁶⁶³ ויאמר המשרת אמר למשה: אלדד ומידד מתנבאים במחנה אלדד ומידד נמצאים במחנה ושם הם מתנבאים⁶⁶⁴: (כח) ויען יהושע בן נון משרת משה יהושע בן נון שהיה משרתו של משה ענה על דבריו של

⁶⁵¹ אונקלוס. ספורנו: האם אינני יכול למצוא דרך שהם ימאסו כל מאכל, וכך אני אוכל לפתור את הבעיה שהם מורדים בה'.

⁶⁵² אונקלוס.

⁶⁵³ א"ע. רש"י כתב שמשה בהתחלה אמר לבנ"י שהם לא מאמינים בה' שנתן להם כל כך הרבה טוב, ואז אמרו בנ"י שאין בכוחו של ה' להביא להם בשר, ולכן משה מחפש תירוץ, ואז אסף משה את הזקנים. אוה"ח: ה' אמנם ציווה את משה קודם כל לאסוף שבעים זקנים, ואח"כ לדבר עם העם, כדי לענות על טענתו של משה שאינו יכול להנהיג את העם לבד, אך משה קודם כל רצה לומר את הדברים לעם. רמב"ן הסביר שמדרשו של ר"ש ושל ר' יהודה הנשיא אינו מסתדר עם פשט הפסוקים.

⁶⁵⁴ אונקלוס.

⁶⁵⁵ אונקלוס.

⁶⁵⁶ אונקלוס.

⁶⁵⁷ אונקלוס.

⁶⁵⁸ רש"י וא"ע. אונקלוס: מאותו רגע לא פסקו הנביאים מלהתנבא, וכן הסביר רמב"ן.

⁶⁵⁹ רש"י.

⁶⁶⁰ אונקלוס.

⁶⁶¹ רש"י. אמנם יש דעה בחז"ל שאלדד ומידד הם אלו שלא נבחרו כחלק מהשבעים, ולכן הם נשארו במחנה.

⁶⁶² א"ע + אונקלוס.

⁶⁶³ א"ע. רש"י כתב שיש אומרים שזהו גרשם בן משה.

⁶⁶⁴ אונקלוס.

המשרת שאמר למשה שאלדד ומידד מתנבאים,⁶⁶⁵ **מִבְחָרָיו** יהושע היה משרת את משה עוד מהיותו צעיר,⁶⁶⁶ **וַיֹּאמֶר** יהושע אמר: **אֲדַנִּי מֹשֶׁה כָּלְאִים** משה אדוני! תאסור את אלדד ומידד. הסיבה שנבואתם של אלדד ומידד לא מצאה חן בעיני יהושע היא מכיוון שיהושע חשב שרק רבו, משה, הוא שצריך להתנבא. אמנם על שאר הזקנים לא הקפיד יהושע כיוון שהיה ברור שהם התנבאו מכוחו של משה, אך אלדד ומידד נשארו במחנה ונבואתם לא הייתה מכוחו של משה⁶⁶⁷: **(כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה** משה אמר ליהושע: **הֲמִקְנָא אֶתְּהָ לִּי** האם אתה מקנא באלדד ומידד בשבילי, האם אתה חושש לכבודי כשמפריע לך שאלדד ומידד התנבאו,⁶⁶⁸ **וַיֵּן יְהוָה כָּל עַם יִקְוֶה נְבִיאִים** הלוואי וכל עם ישראל יהיו נביאים,⁶⁶⁹ **כִּי יִהְיֶה יִקְוֶה אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם** (הלוואי וכל עם ישראל יהיו נביאים) על ידי שהי ייתן על עם ישראל רוח נבואה⁶⁷⁰: **(ל) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל** משה הלך יחד עם הזקנים מפתח המשכן אל תוך המחנה, כדי לחלוק כבוד לזקנים⁶⁷¹: **(לא) וְרוּחַ נֹסַע מֵאֵת יִקְוֶה בְיוֹם לַמַּחֲרָת, נִשְׁבָּה רוּחַ מֵאֵת ה', וַיִּגְזַר שְׁלֹמֹה מִן הַיָּם הַרוּחַ הַפְּרִיחָה עוֹפוֹת שֶׁנִּקְרָאִים שְׁלֹמֹה מִיַּם סוּף,**⁶⁷² **וַיִּטֵּשׂ עַל הַמַּחֲנֶה הַרוּחַ שֶׁנִּשְׁבָּה הִטִּילָה אֶת הַשְּׁלִי עַל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל,**⁶⁷³ **כִּדְרֹךְ יוֹם כֹּה וְכִדְרֹךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה** השליו כיסה שטח של מהלך יום אחד מסביב למחנה ישראל. השליו כיסה שטח שאם אדם מישראל היה צריך ללכת ממחנה ישראל למקום בו כבר לא היה שליו, הוא היה צריך ללכת מרחק של יום הליכה לכל כיוון,⁶⁷⁴ **וְכֹאמֹתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ** והגובה של ערימות השליו היה שתי אמות מעל לקרקע⁶⁷⁵: **(לב) וַיִּקֶּם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה** בני ישראל קמו במשך כל היום וכל הלילה שלאחריו, **וְכָל יוֹם הַמַּחֲרָת** וכן קמו בני ישראל ביום למחרת שהי הטיל את השליו מסביב למחנה שלהם, כך שבסך הכל אספו בני ישראל את השליו במשך יומיים והלילה שביניהם, **וַיֹּאסְפוּ אֶת הַשְּׁלִי** בני ישראל אספו את השליו במשך יומיים, **הַמְּמַעִיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֹרִים** מי

⁶⁶⁵ אונקלוס.

⁶⁶⁶ רשב"ם. א"ע כתב שיש מפרשים שהכוונה היא שיהושע ענה כמו בחור, ולא כמו זקן. כלומר: תשובתו של יהושע לא הייתה תשובה חכמה. בשם עצמו כתב שיהושע היה מבחירי המשרתים של משה.

⁶⁶⁷ אונקלוס ורשב"ם. רש"י: הטל עליהם צרכי ציבור כך שיתכלו. בפירושו השני פירש כאונקלוס. הסיבה שיהושע הגיב כך היא משום שחלק מהנבואה שהתנבאו אלדד ומידד היא שמשה מת ויהושע הוא זה שיכניס את בני ישראל. ספורנו הסביר שיהושע חשב שהסיבה שאלדד ומידד לא יצאו לאוהל היא מכיוון שהם רצו להראות שהם יכולים להתנבא גם בלי אצילות מרוחו של משה וכמעין זה הסביר הרמב"ן. כמו כן כתב הרמב"ן שייתכן ונבואתם של אלדד ומידד היא נבואת שקר. בשם חז"ל כתב הרמב"ן שמנהגם היה שלא לומר דבר נבואה במקום שיש נביא גדול מהם. בשם הירושלמי הסביר הרמב"ן שכלאם היינו שימנע מהם רוח קדושה.

⁶⁶⁸ אונקלוס + רש"י.

⁶⁶⁹ א"ע.

⁶⁷⁰ אונקלוס. כלי יקר: הסביר בשני אופנים. הראשון הוא שמשה אמר שברור שאם כולם יתנבאו ממנו, הוא לא יקנא בהם, שהרי בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, אלא אפילו אם הנבואה תחול עליהם דרך צינור אחרת ולא דרך משה אין מה לקנא. בפירושו השני כתב שאם יתנבאו על ידי האצלת הרוח, ממילא תהיה נבואתם ארעית, אך אם ה' ממש ינבא אותם, יזכו לנבואה תמידית. כמו כן כתב שיהושע קינא מכיוון שהיה נער, ולכן דימו חז"ל את יהושע לירח שקינאה בשמש.

⁶⁷¹ א"ע + רש"י. רש"י כתב שפירוש ויאסף היינו שכל אחד נכנס לתוך הבית, ומלמד שה' לא הביא פורענות עד שכולם נכנסו אל תוך בתייהם.

⁶⁷² א"ע + אונקלוס.

⁶⁷³ אונקלוס + ספורנו, וכתב ספורנו שים סוף היה דרומית למחנה ישראל.

⁶⁷⁴ אונקלוס. רש"י: ויטוש היינו ויפשט. א"ע: הכוונה היא לכריתה, ה' כרת חלק מהשליו שנמצא בים והביא אותו לבני ישראל.

⁶⁷⁵ אונקלוס. א"ע: הטעם שהשליו היה רק מסביב למחנה הוא משום שאם היה בתוך המחנה, היה מפיל את האוהלים.

⁶⁷⁶ אונקלוס. רש"י: השליו היה פורח עד שתי אמות כדי שיהיה ניתן לתפוס אותו.

שאסף מעט שליו, למשל, אדם עצלן או אדם שהייתה לו מגבלה כלשהי, אסף עשרה חמרים של שליו. חמר הוא שם מידה שהייתה נהוגה בימיהם, והתורה מספרת שגם מי שאסף רק מעט שליו, אסף כמות גדולה של שליו, וכל שכן אלו שאספו הרבה שליו, אספו כמות גדולה של שליו,⁶⁷⁷ וישטחו להם שטוח סביבות המחנה בני ישראל פרסו את השליו שאספו מסביב למחנה⁶⁷⁸: (לג) הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם כִּאֲשֶׁר בָּשָׂר הַשְּׁלִיּוֹ הָיָה עוֹד בֵּין שְׁנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, טָרָם יִכְרַת וְהַשְּׁלִיּוֹ עוֹד לֹא הִסְפִּיק לְהִיּוֹת מְעוּכֵל עַל יַדֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל,⁶⁷⁹ וְאִף יִקְוֶה חֲרָה בְּעַם ה' הַתְּמַלֵּא בְרוּגוֹז עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,⁶⁸⁰ וַיֵּךְ יִקְוֶה בְּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד ה' שֶׁלַח בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִכַּת הַדָּבָר שֶׁהִמִּיתָה הַרְבֵּה אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל. בְּמִשָּׁךְ חוֹדֵשׁ מֵתוּ אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּדָּבָר, וְלֵאחֶר חוֹדֵשׁ, נִגְמַר הַדָּבָר⁶⁸¹: (לד) וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאֻוָּה מִשֶּׁה קָרָא לְמָקוֹם זֶה בְּשֵׁם קְבֵרוֹת הַתְּאֻוָּה,⁶⁸² כִּי שֵׁם קְבֵרוֹ אֶת הָעַם הַמְּתָאִוִּים (הַסִּיבָה שֶׁמָּקוֹם זֶה נִקְרָא קְבֵרוֹת הַתְּאֻוָּה הַיָּא) מִכִּיּוּן שֶׁשֵׁם קְבֵרוֹ אֶת הַמֵּתִים שֶׁהִתְאֻוּ לְבָשָׂר⁶⁸³: (לה) מִקְבֵרוֹת הַתְּאֻוָּה נָסְעוּ הָעַם חֲצֵרוֹת מִקְבֵרוֹת הַתְּאֻוָּה נִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמָקוֹם שֶׁנִּקְרָא חֲצֵרוֹת, וַיְהִי בַּחֲצֵרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בַּחֲצֵרוֹת וְהִתְעַכְּבוּ שָׁם⁶⁸⁴:

במדבר פרק יב

(א) וַתְּדַבֵּר מֵרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשָּׁה מֵרִים דִּיבְרָה עִם אַהֲרֹן דְּבָרִים קָשִׁים עַל מֹשֶׁה, מֵרִים אִמְרָה טַעֲנוֹת קִשׁוֹת עַל מֹשֶׁה בְּפָנָי אַהֲרֹן,⁶⁸⁵ עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכַּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח (מֵרִים טַעֲנָה טַעֲנוֹת קִשׁוֹת עַל מֹשֶׁה) עַל כֵּךְ שֶׁמֹּשֶׁה לָקַח אִשָּׁה מֵאַרְצָה כּוּשׁ (וְאִין הַכּוּנָה לְצִיפּוֹרָה),⁶⁸⁶ כִּי אִשָּׁה כַּשִּׁית לָקַח (הַסִּיבָה שֶׁמֵרִים טַעֲנָה טַעֲנוֹת עַל מֹשֶׁה הַיָּא) מִכִּיּוּן שֶׁמֹּשֶׁה הִתְחַתֵּן עִם אִשָּׁה מֵאַרְצָה כּוּשׁ⁶⁸⁷: (ב) וַיֹּאמְרוּ מֵרִים וְאַהֲרֹן הוֹסִיפוּ וְאָמְרוּ: הֲרַק אֵךְ בְּמִשָּׁה דְּבָר יִקְוֶה הָאֵם ה' דִּיבַר רַק עִם מֹשֶׁה כְּדִי שִׁיאֲמַר אֶת נְבוֹאוֹתָיו לְיִשְׂרָאֵל,⁶⁸⁸ הֲלֹא גַם בְּנֵי דְבָר הָרִי ה' דִּיבַר גַּם אִיתְנוּ, וְנִיבֵא אֶת יִשְׂרָאֵל עַל יַדְנוּ. אִם כֵּן אִין לְמֹשֶׁה שׁוֹם מְעַלָּה עֲלֵינוּ, וְאִינוּ יִכּוֹל

⁶⁷⁷ רש"י.

⁶⁷⁸ א"ע.

⁶⁷⁹ רש"י ועינין שפ"ח. בפירושו השני כתב רש"י שהכוונה היא שהאדם לא הספיק לפסוק, לחתוך בשיניו את השליו, ומיד הוא מת. הספורנו מחלק בין המתאווים שאכלו את הבשר ומיד מתו, לשאר העם שאכלו בלי להתאוות שהם אכלו חודש ימים.

⁶⁸⁰ אונקלוס.

⁶⁸¹ אונקלוס + א"ע.

⁶⁸² א"ע וכתב אפשרות נוספת שהכוונה אינה למשה אלא לאדם אחר שקרא למקום זה בשם זה.

⁶⁸³ א"ע.

⁶⁸⁴ ספורנו. א"ע: פסוק זה דבר עם הפסוק שלאחריו, כאשר העם היה בחצרות, מרים דיברה נגד משה.

⁶⁸⁵ רש"י, ולדבריו מרים היא זו שיזמה. א"ע: אהרון הסכים או החריש, ולכן נענש. אה"ח: הם דיברו ממש בפניו של משה.

⁶⁸⁶ רשב"ם. רש"י: הכוונה היא לציפורה, וטענתה של מרים הייתה על שמה פרש מאשתו, ושמעה זאת כאשר ציפורה ראתה שאלדד ומידד מתנבאים, אמרה שאוי לנשותיהם של אלו. בהסבר כוש כתב רש"י שכמו שכולם מודים בשחרותו של כושי, כך כולם מודים ביופייה של ציפורה. בפירוש נוסף כתב שאדם קורא לבנו כושי כדי שלא תשלוט בו עין הרע. אונקלוס תרגם "שפירתא", כלומר, אישה טובה. א"ע כתב גם הוא שהכוונה היא לציפורה שהייתה שחורה בגלל שהמדיינים גרים באוהלים ומחום השמש נהיים שחורים. כמו כן הסביר שמרים חשדה במשה שפרש מציפורה בגלל שלא הייתה יפה.

⁶⁸⁷ רש"י לשיטתו הסביר שהתורה חזרה על כך לומר שציפורה הייתה נאה גם במעשיה וגם במראה.

⁶⁸⁸ אונקלוס.

להתגאות עלינו,⁶⁸⁹ וַיִּשְׁמַע יְקֹנָק דְּבָרֵיהֶם שֶׁל אַהֲרֹן וּמְרִים נִשְׁמְעוּ לִפְנֵי ה' ⁶⁹⁰: (ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה מִשֶּׁה הָאִישׁ הִיָּה אָדָם שֶׁפֶל וְסַבְלָן יוֹתֵר מִשָּׂאֵר בְּנֵי הָאָדָם שֶׁעַל פְּנֵי הָאָדָמָה, וְלִכֵּן לֹא בִיקֵשׁ גְּדוּלָה לַעֲצֻמוֹ וְלֹא הִקְפִיד עַל דְּבָרֵיהֶם שֶׁל מְרִים וְאַהֲרֹן⁶⁹¹: (ד) וַיֹּאמֶר יְקֹנָק פְּתָאֵם אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרָן וְאֶל מְרִים ה' הִתְגַּלָּה פְּתָאוֹם אֶל מֹשֶׁה, אַהֲרֹן וּמְרִים. הַגִּילוּי הַפְּתָאוֹמִי הִיָּה בִשְׁעָה שֶׁאַהֲרֹן וּמְרִים הָיוּ בֹאֲמֻצֵעַ לְדַבֵּר עַל מֹשֶׁה, וּמִמִּילָא הִתְגַּלְתוּ לֹא הֵייתָה הַתְּגִלּוֹת נְבוֹאִית רְגִילָה אֶל אַהֲרֹן וּמְרִים,⁶⁹² צָאוּ שְׁלֹשְׁתְּכֶם אֶל אֶהֱל מוֹעֵד (ה' אָמַר לְמֹשֶׁה, אַהֲרֹן וּמְרִים) צָאוּ שְׁלוֹשְׁתְּכֶם מֵאוּהֶלִיכֶם אֶל אוּהֶל מוֹעֵד, וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתֶּם מִשֶּׁה אַהֲרֹן וּמְרִים יֵצְאוּ כָל אֶחָד מֵאוּהֶלוֹ אֶל אוּהֶל מוֹעֵד, לְמִשְׁכַּן⁶⁹³: (ה) וַיֵּרֵד יְקֹנָק בְּעֵמּוּד עָנָן ה' הִתְגַּלָּה בְּעֵמּוּד עָנָן,⁶⁹⁴ וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֶהֱל עֵמּוּד הַעֲנָן נִעְמַד בְּפִתְחֵי הַמִּשְׁכָּן, וַיִּקְרָא אֶהֱרָן וּמְרִים ה' קָרָא לְאַהֲרֹן וּמְרִים לְצִאת מִחֲצַר אוּהֶל מוֹעֵד,⁶⁹⁵ וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם אַהֲרֹן וּמְרִים יֵצְאוּ שְׁנֵיהֶם מִחֲצַר אוּהֶל מוֹעֵד⁶⁹⁶: (ו) וַיֹּאמֶר ה' אָמַר לְאַהֲרֹן וּמְרִים: שְׁמְעוּ נָא דְבָרַי בְּבִקְשָׁה תִשְׁמְעוּ אֶל דְּבַרְיִי,⁶⁹⁷ אִם יִהְיֶה נְבִיאֵכֶם יְקֹנָק אִם ה' יִבְנֶה אֶחָד מִכֶּם,⁶⁹⁸ בְּמִרְאָה אֱלֹהִים אֶתְוַדַּע אֲנִי (ה') אֶתְגַּלָּה אֶל הַנְּבִיאִים רַק בְּמִרְאָה, בְּהִתְגַּלּוֹת שֶׁאֵינָה בְּרוּרָה,⁶⁹⁹ בְּחִלּוֹם אֶדְבַּר בּוֹ אֲנִי (ה') אֶתְגַּלָּה אֶל אוֹתוֹ נְבִיאִים בְּחִלּוֹם, כִּךְ שֶׁהִתְגַּלְתוּ לֹא תִהְיֶה בְּרוּרָה לְגַמְרִי⁷⁰⁰: (ז) לֹא כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה מִשֶּׁה עֲבָדֵי אֵינוֹ כְּמוֹכֶם, מֹשֶׁה עֲבָדֵי אֵינוֹ מִתְנַבֵּא בְּחִלּוֹם וּבְמִרְאָה, בְּנְבוּאָה לֹא בְּרוּרָה,⁷⁰¹ בְּכָל בֵּיתִי נִאֶמְן הוּא מֹשֶׁה הוּא כִּכֵּן בֵּית נֶאֱמָן אֶצְלִי. אֶצְלֵי שָׂאֵר הַנְּבִיאִים, אִם אֲנִי (ה') אֵינֶנִּי מַחְלִיט לְנִבְאָה אֶת הַנְּבִיאִים, אֲזִי הוּא לֹא מִתְנַבֵּא. אֲדָךְ מִכִּיוּן שֶׁמֹּשֶׁה הוּא כִּכֵּן בֵּית נֶאֱמָן אֶצְלִי, כְּמוֹ בֵּן בֵּית שֶׁנִּכְנַס אֶל הַבַּיִת מִתִּי שֶׁהוּא רוּצָה, כִּךְ מֹשֶׁה מַחְלִיט מִתִּי הוּא רוּצָה לְהִתְנַבֵּא, וְגַם אִם אֲנִי (ה') אֵינֶנִּי יוֹזֵם נְבוּאָה, מֹשֶׁה יִכּוֹל לְהַחְלִיט בְּעֲצֻמוֹ שֶׁהוּא רוּצָה לְהִתְנַבֵּא⁷⁰²: (ח) פֶּה אֶל פֶּה אֶדְבַּר בּוֹ (הַבְּדֵל נוֹסֵף בֵּין נְבוּאֶתְכֶם לְנְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, בְּנוֹסֵף עַל כִּךְ שֶׁמֹּשֶׁה עֲצֻמוֹ יִכּוֹל לְהַחְלִיט שֶׁהוּא רוּצָה לְהִתְנַבֵּא

⁶⁸⁹ רשב"ם. רש"י: למרות שגם אנחנו נביאים, לא פרשנו מדרך ארץ כמו שעשה משה. אוה"ח: מרים ואהרון טענו שמששה רק התנבא לעת זקנותו כאשר היה בן שמונים ואילו הם התנבאו עוד בהיותם קטנים, ומשה הצטרע ביום בו זכה לנבואה.

⁶⁹⁰ אונקלוס. א"ע: ה' שמע את דבריהם למרות שדיברו בסתר. אוה"ח: לא היה אדם אחר ששמע את דבריהם, רק ה' שמע את דבריהם. כן הסביר שמששה לא טען בפני ה' על דבריהם אלא ה' הוא ששמע את דבריהם.
⁶⁹¹ רש"י + א"ע.

⁶⁹² רשב"ם. אונקלוס: הנבואה הייתה במהירות, בסמוך לדבריהם על משה. רש"י: ההתגלות הפתאומית באה לומר למרים ואהרון שהוא יכול להתגלות גם בשעה שאינם טהורים, ולכן משה היה צריך לפרוש מהאישה, שהרי אם לא היה פורש מהאישה היה יכול ה' להתגלות אליו בשעה שהוא טמא. א"ע: ה' התגלה אל מרים ואהרון כשהם לא התכוונו להתנבא.

ההתגלות אל משה: רמב"ן: אמנם משה לא היה עם אהרון ומרים, אך הוא התנבא באותה נבואה שהם התנבאו. הסיבה שה' רצה שגם משה יהיה שם היא כדי שמששה ישמע את כל הדברים וימחל להם, שהרי ה' לא יוכל למחול להם.
⁶⁹³ א"ע.

⁶⁹⁴ אונקלוס. רש"י: יצא יחידי, דבר שמלך בשר ודם אינו יוצא לבד. כמו כן כתב שה' אמר למשה אהרון ומרים בבת אחת לצאת לאוהל מועד, מה שאדם אינו יכול לעשות.
⁶⁹⁵ רש"י.

⁶⁹⁶ רש"י: הסיבה שהפריד את אהרון ומרים ממשה היא כדי שלא ישמע משה את שבחו, שהרי רק מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו, וכן כדי שמששה לא ישמע את נזיפתו של ה' באהרון.
⁶⁹⁷ רש"י + אונקלוס. א"ע: שמעו עכשיו.

⁶⁹⁸ רש"י. ספורנו: אם משה היה באותה מדרגת נבואה כמוכם.
⁶⁹⁹ רש"י.

⁷⁰⁰ רש"י.

⁷⁰¹ אונקלוס.

⁷⁰² א"ע ורשב"ם.

ביוזמתו (הוא) אני (ה') מדבר אל משה ללא אמצעי,⁷⁰³ **וּמְרָאָה וְלֹא בְחִידוֹת** וכן אני (ה') מדבר עם משה במראה ברור ואינני מדבר עם משה בחידות. עם שאר הנביאים אני מדבר בחידות, והנביא צריך לפענח את הנבואה, אך עם משה אינני מדבר בחידות,⁷⁰⁴ **וְתִמְנַת יְקֹנֶק יְבִיט** משה הגיע למדרגת נבואה כל כך גבוהה עד שזכה לראות את אחורי ה' (כמו שכתוב בפרשת כי תישא),⁷⁰⁵ **וּמְדוּעַ לֹא יֵרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי בְּמֹשֶׁה** ואם כן, אם נבואתו של משה היא במדרגה הרבה יותר גבוהה ממדרגת הנבואה שלכם, מדוע לא פחדתם מלדבר על עבדי משה⁷⁰⁶: **(ט) וַיַּחַר אֵף יְקֹנֶק בָּם** ה' התמלא ברוגז על אהרון ומרים,⁷⁰⁷ **וַיִּלְךְ** לאחר שה' התמלא על אהרון ומרים רוגז, ה' גזר עליהם נידוי, ולכן הלך מהם⁷⁰⁸: **(י) וְהֶעֱנַן סָר מֵעַל הָאֹהֶל** הענן בו התגלה ה', הסתלק מעל המשכן,⁷⁰⁹ **וְהִנֵּה מְרִים מְצִרְעֵת כְּשֶׁלֶג** לאחר שהסתלק הענן, מרים נהייתה מצורעת, עד שהייתה לבנה כל כך כמו שלג,⁷¹⁰ **וַיִּפֶן אֶהְרֹן אֶל מְרִים** אהרון פנה אל מרים,⁷¹¹ **וְהִנֵּה מְצִרְעֵת** כאשר אהרון פנה אל מרים הוא ראה שמרים נהייתה מצורעת: **(יא) וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה** אהרון אמר למשה: **בִּי אֲדֹנָי** בבקשה אדוני,⁷¹² **אֵל נָא תִשָּׂא עָלֵינוּ חֲטָאת** בבקשה אל תשים עלינו חטא, אל תגרום לכך שימשיך להיות עלינו חטא,⁷¹³ **אֲשֶׁר נִוְאלְנוּ** (אל תגרום שיהיה עלינו חטא) למרות שאנחנו עשינו מעשה טיפשות,⁷¹⁴ **וְאֲשֶׁר חֲטָאנוּ** (אל תגרום שיהיה עלינו חטא) למרות שאנחנו חטאנו⁷¹⁵: **(יב) אֵל נָא תְהִי כַּמֶּת** בבקשה, אל תיתן למרים להיות מצורעת ובכך היא תהיה כמת, שהרי המצורע חשוב כמת,⁷¹⁶ **אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִמֶּרְחֹם אִמּוֹ** מאחר שמרים יצאה מהרחם של אימא שלנו,⁷¹⁷ **וַיֵּאבֵל חֲצִי בְּשָׂרוֹ** אם מרים לא תתרפא, יהיה הדבר כאילו שחסר חצי מהבשר שלנו. היות ומרים היא אחות שלנו, אם מרים לא תתרפא, יהיה חסר לנו חצי מהבשר שלנו⁷¹⁸: **(יג) וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל יְקֹנֶק** משה התפלל אל ה',⁷¹⁹ **לֵאמֹר** משה אמר לה' שיענה לו אם הוא מקבל את תפילתו,⁷²⁰ **אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ** ה! בבקשה תרפא את מרים עכשיו⁷²¹: **(יד) וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֶל**

⁷⁰³ א"ע. רש"י: ה' אומר בדבריו שהוא עצמו אמר למשה לפרוש מהאישה.

⁷⁰⁴ רש"י.

⁷⁰⁵ רש"י.

⁷⁰⁶ אונקלוס. רש"י: בעבדי למרות שאינו משה ומשה אעפ"י שאינו עבדי, כ"ש כאשר משה הוא שניהם.

⁷⁰⁷ אונקלוס. ספורנו: הסיבה שה' התמלא על אהרון ומרים רוגז היא מכיוון שהם לא חזרו בתשובה מיד.

⁷⁰⁸ רש"י, ובא ללמדנו שלא יכעס אדם על חבירו עד שיאמר לחבירו.

⁷⁰⁹ אונקלוס.

⁷¹⁰ אונקלוס. רש"י: הסיבה שמרים נהייתה מצורעת לאחר סילוק הענן היא מכיוון שכך דרך כבוד, כמו שמלך

אמר לאחד ממשרתיו להעניש אדם לאחר שהוא עצמו יילך.

⁷¹¹ אונקלוס.

⁷¹² אונקלוס.

⁷¹³ אונקלוס.

⁷¹⁴ אונקלוס ורש"י.

⁷¹⁵ אונקלוס.

⁷¹⁶ רש"י. רשב"ם: אהרון אמר למשה – אתה אל תהיה כמו מת. ע"י שמרים תהיה מצורעת ייחשב הדבר שאתה

תהיה מת.

⁷¹⁷ רש"י.

⁷¹⁸ רש"י. פירוש נוסף שכתב הוא שאם אין מרים מתרפאת, לא ניתן להסגיר את מרים ולטהרה בסופו של דבר,

שהרי אהרון הוא קרוב למרים ואין הוא יכול להסגירה. א"ע: אל תהיה מרים כמת שנאכל חצי מבשרה על ידי

הצרת.

⁷¹⁹ אונקלוס.

⁷²⁰ רש"י.

⁷²¹ אונקלוס. רש"י: מכאן לומדים שכאשר אדם מבקש דבר מחבירו, עליו להקדים דברי תחנונים לבקשתו. כמו"כ כתב רש"י שני הסברים לכך שהתפילה היא קצרה: או כדי שבנ"י לא יאמר ושאותו נתונה בצרה ובכ"ז אינו

מֹשֶׁה ה' אָמַר לְמֹשֶׁה: וְאַבְיָהָ יִרְקֵן יִרְקֵן בְּפִנְיָהּ אִם אַבָּא יִנְזוּף בְּבַת שְׁלוֹ וִירְקֵן בְּפִנְיָהּ, ⁷²² הֲלֹא תִפְלֵם שְׁבַעַת יָמִים הָרִי הִבַּת תִּתְבַּיֵּשׁ בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָה (7) יָמִים עַל יִרְקֵת אַבְיָהּ, ⁷²³ תִּסְגֵּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לְמַחְנֶה לְכֹן מָרִים תּוֹסַגֵּר מִחוּץ לְמַחְנֶה לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁהָרִי אֲנִי (ה') כַּעֲסֵתִי עֲלֵיהָ, ⁷²⁴ וְאַחֲרַי תִּתְאַסֵּף וְרַק לְאַחֵר שִׁבְעָה יָמִים, תִּיכַנַּס מָרִים לְמַחְנֶה ⁷²⁵: (טו) וְהַתְּסַגֵּר מִרְיָם מִחוּץ לְמַחְנֶה שְׁבַעַת יָמִים מָרִים הִסְתַּגְּרָה מִחוּץ לְמַחְנֶה יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, וְהָעַם לֹא נָסַע עַד הָאָסֶף מִרְיָם עִם יִשְׂרָאֵל לֹא נָסַע מִחֲצָרוֹת, עַד שֶׁעֲבָרוּ שִׁבְעַת יָמִים הִסְגֵּר שֶׁל מָרִים וְהָיָה הַיִּיתָה יִכְוֵלָה לְהַתְּכַנַּס לְתוֹךְ הַמַּחְנֶה לְאַחֲרַי שֶׁכָּבַר הַיִּיתָה טְהוּרָה מִחֲצָרֵת ⁷²⁶: (טז) וְאַחֲרַי נָסְעוּ הָעַם מִחֲצָרוֹת לְאַחֲרַי שְׁמָרִים הַיִּיתָה יִכְוֵלָה לְהִיכַנַּס לְתוֹךְ הַמַּחְנֶה, הָעַם נָסַע מִחֲצָרוֹת, וַיִּחְנְנוּ בְּמִדְבַּר פָּאָרְן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָנוּ בְּמִדְבַר פָּאָרְן ⁷²⁷:

במדבר פרק יג

(א) וַיְדַבֵּר יִקְוֶן אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ב) שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים כְּמוֹ שֶׁאַתָּה רָצִיתָ, כְּמוֹ שֶׁבִיקַשְׁתָּ, תִשְׁלַח אַנְשִׁים (בְּקִשְׁתָּ שֶׁל מֹשֶׁה מִה' לְשִׁלְחַת מְרַגְלִים אֵינָה כְּתוּבָה בְּתוֹרָה), ⁷²⁸ וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְבְנֵי

מִתְפַּלֵּל עֲלֵיהָ אוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁבִגְלַל אַחֲוֹתָיו הוּא מֵאֵרִיךְ בְּתַפִּילָה אֲךָ לֹא בְשִׁבִיל כּוֹלֵם. סְפּוֹרָנוּ: מֹשֶׁה בִּיקַשׁ מִה' לְרַפָּא אֶת מָרִים כְּדִי שְׁמָרִים לֹא תִבְוִיֵּשׁ.

⁷²² אונקלוס.

⁷²³ אונקלוס.

⁷²⁴ אונקלוס. אוה"ח: אמנם מרים כבר התרפאה, אך בכ"ז אמר ה' שמרים צריכה להיות מוסגרת.

⁷²⁵ אונקלוס.

⁷²⁶ אונקלוס. רש"י: כאן חלק המקום כבוד למרים על שהתעכבה והמתינה לראות מה יעלה בגורלו של משה רבינו.

⁷²⁷ א"ע כתב שיש מפרשים ששם היה הענן, וסילוק הענן עליו מדובר בפרקנו, היינו סילוק הענן למסע. רמב"ן: חצרות ומדבר פארן הם באותו מדבר.

⁷²⁸ רש"י, וכתב שלך היינו לדעתך. ה' אמר לישראל שהארץ טובה, ובגלל שבנ"י לא האמינו לו, נתן ה' מקום למרגלים לטעות. רמב"ן הקשה מספר קושיות על פירושו של רש"י: א. הרי לפי"ז גם משה היה חוטא, שהרי גם בעיניו הוטב דבר שליחת המרגלים. ב. מה היה חטא המרגלים, בסך הכל המרגלים ענו לבני ישראל על שאלתם. ג. גם משה רבינו היה מפחיד את בני ישראל בעניין חוזק העמים יושבי הארץ. לכן הסביר הרמב"ן שמשה שלח את המרגלים כדי שיאמרו לו מהיכן לתקוף, וכן ביקש מהם להביא מפרי הארץ כדי שיראו לבני ישראל את מעלתה של הארץ. משה לא נמלך בשכינה, אך ה' הסכים לדעתו של משה ולכן אמר לו לשלוח את המרגלים, ובמקום לשלוח שניים כדרך שולחי המרגלים, ציווה ה' לשלוח שנים עשר מרגלים כדי שיהיה להם קשה יותר לחטוא, וגם אם יחטאו, כך יהיה העונש שווה בכל השבטים. וה' אמר למשה שישלח מרגלים ללא קשר לבקשת ישראל שאמנם הייתה לפני ציווי ה', אך ה' ציווה את ישראל לשלוח מרגלים ללא קשר לבקשתם של ישראל. בנ"י רצו לשלוח את המרגלים כדי לדעת מהיכן לתקוף וה' אמר לשלוח את המרגלים כדי לברר את המקח, אם לעלות בכלל או לא. המרגלים חטאו בכך שהם אמרו שלא לעלות לארץ ישראל. א"ע: ה' אמר לבנ"י לעלות ולכבוש את הארץ, אך בנ"י ביקשו לשלוח מרגלים וה' הסכים לכך. כמו"כ הסביר הא"ע שאנשים היינו אנשים מבוחרים וצדיקים. ספורנו: בנ"י רצו לשלוח בעצמם מרגלים ולכן אמר ה' למשה שהוא עצמו ישלח את המרגלים. למרות שגם המרגלים ששלח משה חטאו, הרי שהם הודו בטוב הארץ אלא שאמרו שלא ניתן לכבוש את הארץ, ואילו היו ישראל שולחים את המרגלים שהם רצו לשלוח, גם לא היו אומרים שהארץ טובה. אוה"ח: בני ישראל אמרו למשה שהם רוצים לשלוח את המרגלים כדי למנוע מיושבי הארץ להחביא את הרכוש שלהם, וה' אמר למשה שהוא יכול לשלוח מאותה סיבה. כמו"כ הסביר אוה"ח שלמרות שהמרגלים היו אנשים צדיקים, הרי שבגלל שכוננו ישראל לא הייתה טהורה, הדבר פעל עליהם ולכן חטאו. בפירוש "לך" כתב אוה"ח מספר פירושים: השליחות נקראה ע"ש משה ולא ע"ש ה' מכיוון שיצאה תקלה משליחות זו או שכוננו שליחת המרגלים תהיה לשם מה שמשה רצה ולא לשם מה שבנ"י רצו. פירוש נוסף כתב שכתוצאה משליחת המרגלים, נשאר בנ"י מחוץ לארץ ישראל למשך ארבעים שנה, ולכן משה לא היה צריך להישאר בחו"ל כהדיוט, שהרי היה אסור לו להיכנס לא"י.

יִשְׂרָאֵל האנשים שתשלח יחפשו בתוך ארץ ישראל, יראו את ארץ ישראל, שאני (ה') נותן לבני ישראל,⁷²⁹
אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ מִכָּל שִׁבְט תִּשְׁלְחוּ אִדָּם אֶחָד,⁷³⁰ כָּל נָשִׂיא בָהֶם כָּל האנשים
שתשלח יהיו אנשים גדולים וחשובים⁷³¹: (ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן מִשֶּׁלַח אֶת המרגלים
ממדבר פארן לארץ ישראל, עַל פִּי יִקְוֶה מֹשֶׁה שֶׁלַח אֶת המרגלים בהסכמתו של ה',⁷³² בָּלֶם אֲנָשִׁים כָּל אֶחָד
מהמרגלים היה אדם חשוב,⁷³³ רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָמָּה כָּל אֶחָד מֵהמרגלים היה מראשי בני ישראל: (ד)
וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם אֵלֶּה הֵם שְׁמוֹת המרגלים ששלח משה:⁷³⁴ לְמִטָּה רְאוּבֵן שְׁמוּעַ בֶּן זְכוּר המרגל משבט
ראובן היה שמוע בן זכור: (ה) לְמִטָּה שְׁמֵעוֹן שָׁפֵט בֶּן חוּרִי: (ו) לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלָב בֶּן יִפְנָה: (ז) לְמִטָּה
יִשְׁשָׁכָר יֶגְאֵל בֶּן יוֹסֵף: (ח) לְמִטָּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן: (ט) לְמִטָּה בְנִימִן פְּלָטִי בֶן רְפוּא: (י) לְמִטָּה
זְבוּלֹן גְּדִיאֵל בֶּן סוּדִי: (יא) לְמִטָּה יוֹסֵף לְמִטָּה מְנַשֶּׁה גְּדִי בֶּן סוּסִי משבט יוסף – משבט מנשה (שיצא
מיוסף) היה גדי בן סוסי המרגל: (יב) לְמִטָּה דָן עֲמִיאל בֶּן גַּמְלִי: (יג) לְמִטָּה אֲשֶׁר סֵתוּר בֶּן מִיכָאֵל:
(יד) לְמִטָּה נַפְתָּלִי נַחֲבִי בֶּן וּפְסִי: (טו) לְמִטָּה גָּד גְּאוּאֵל בֶּן מְכִי: (טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר
שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ אֵלֶּה הֵם שְׁמוֹת האנשים ששלח משה לחפש ולרגל את ארץ ישראל,⁷³⁵ וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ כאשר יהושע התחיל לשרת את משה, משה החליף את שמו מהושע ליהושע⁷³⁶:
(יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן מִשֶּׁלַח אֶת המרגלים כדי לרגל את ארץ כנען, וַיֹּאמֶר
אֵלֶּהֶם מֹשֶׁה אָמַר לְמַרְגְּלִים לִפְנֵי שֶׁלַח אֹתָם: עָלוּ זֶה בְּנִגְבַּ וְעֲלִיתֶם אֶת הָהָר תַּעֲלוּ מִכִּוּוֹן דְּרוֹם
ותמשיכו משם לכיוון צפון אל ההרים שבארץ ישראל⁷³⁷: (יח) עֲכָשִׁיו מִפְּרֵט מֹשֶׁה מֵהֶם הַדְּבָרִים שֶׁהמרגלים
צריכים לבדוק בשעה שהם מרגלים את ארץ ישראל: 1) וְרֵאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מִהּ הוּא תֵּרָאוּ אִם הָאָרֶץ
מִגְדֹּלֶת אֲנָשִׁים חֲזָקִים או אנשים חלשים,⁷³⁸ 2) וְאֵת הָעֵץ הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ וְכֵן תִּבְדְּקוּ אֶת הָעֵץ הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ
ישראל: הַחֲזֵק הוּא הַרְפָּה הָאֵם הָעֵץ שִׁיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא עִם חֲזָק או שמא הוא עם חלש,⁷³⁹ הַמְעַט

⁷²⁹ א"ע.

⁷³⁰ אונקלוס.

⁷³¹ אונקלוס. רשב"ם: כל מי שיישא ליבו ללכת, כל מי שיתנדב ללכת. ספורנו: כל מי שיודע להכיר את עניין

הארץ.

⁷³² רש"י.

⁷³³ רש"י, ובאותה שעה היו כשרים.

⁷³⁴ רמב"ן: נמנו לפי מעלת המרגלים. ספורנו: נמנו לפי זקנותם.

⁷³⁵ אונקלוס. א"ע: הצורך לומר זאת שוב הוא כדי לומר לנו ששמות שאר המרגלים חוץ מיהושע לא השתנו.

⁷³⁶ רשב"ם. רש"י: התפלל עליו יהושיעך מעצת מרגלים. כלי יקר: הסיבה שהתפלל דווקא על יהושע היא שידע שיהושע הוא זה שהחליש את עמלק, וכך ייזכר יהושע בשבועה של "כי יד על כס י-ה". הסבר נוסף שכתב הוא משום שיהושע היה תלמידו של משה, ולכן חשב משה שצריך להתפלל עליו יותר. בפירוש נוסף כתב שלפי שהיה יהושע משבט יוסף שהביא את דיבתם של אחיו, היה צורך להתפלל יותר על יהושע, ולכן לא הזכיר יהושע כמרגל לבית יוסף. והסיבה שלא היה צריך להתפלל על גדי היא בגלל שאם אפרים שהוא הגדול לא יכשל, גם הקטן יותר לא יכשל. אוה"ח: משה ידע על פי שמות המרגלים שהם יחטאו ולכן רק יהושע היה יכול שלא לחטוא. (לדבריו: מה עם כלב?)

⁷³⁷ אונקלוס. רש"י: הסיבה לציווי היא שבדרום היה הפסולת של א"י, וכך דרך התגרים שמראים קודם את הפסולת של הארץ ורק אח"כ את טוב הסחורה. ספורנו: הסיבה טכנית – משם נוח יותר לבני להיכנס אל א"י.

⁷³⁸ רש"י. רשב"ם: תבדקו האם יש יערות בארץ או שהארץ מלאה במקומות יבשים. אם יש יערות יש להכין כלים כדי לירות את היערות. ספורנו: תבדקו אם בארץ יושבים בערים ללא חומה.

⁷³⁹ אונקלוס. רש"י: מסר להם משה סימן: אם הם יושבים בערים פרזות – סימן שהם חזקים. אם הם יושבים בערים בצורות – סימן שהם חלשים. ספורנו: על ידי בדיקת העם, ניתן לראות אם הארץ טובה או לא.

הוא אם רב האם העם שיושב בארץ ישראל הוא עם גדול או שהוא עם קטן: (יט) 3) וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר
הוא יֵשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הוּא אִם רָעָה מהי הארץ בה יושבים יושבי הארץ: האם היא ארץ טובה שיש בה
הרבה מעיינות ואוצרות טבע או לא,⁷⁴⁰ וּמָה הָעָרִים אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהֶנָּה באלו ערים יושבים יושבי
הארץ: הַבְּמַחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים האם יושבי הארץ יושבים בערים "מפוצחות", בערים שאינן מוקפות
בחומה, או שמא יושבי הארץ יושבים בערים המוקפות חומה. כאן יש פירוט לשאלה מהפסוק הקודם שם
שאל משה את המרגלים האם העם שיושב בארץ ישראל הוא עם חזק או חלש⁷⁴¹: (כ) 4) וּמָה הָאָרֶץ
הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם רְזָה האם הארץ עצמה היא ארץ עשירה שיכולה להצמיח חיטה או שהיא ארץ רזה
ומסכנה שאינה יכולה להצמיח חיטה,⁷⁴² 5) הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אֵין הָאֵם יש בארץ ישראל אילנות או לא,⁷⁴³
וְהֲתַחְזַקְתֶּם וְלִקְחֶתֶם מִפְּרֵי הָאָרֶץ משה מצווה את המרגלים להתחזק ולקחת מפירות הארץ, כדי שיוכלו
להראות לבני ישראל שהארץ היא ארץ טובה,⁷⁴⁴ וְהֵימִים יָמֵי בְּכוֹרֵי עֲנָבִים הזמן בו שלח משה את
המרגלים היה הזמן בו הענבים מבשילים⁷⁴⁵: (כא) וַיַּעֲלוּ וַיִּתְּרוּ אֶת הָאָרֶץ הַמְּרַגְלִים עלו לארץ ישראל
וריגלו אותה, מִמְּדָבָר צֵן עַד רְחֹב לְבָא חֲמַת המרגלים ריגלו את ארץ ישראל ממדבר צין שנמצא בדרום
ועד רחוב לבא חמת שנמצא בצפון. המרגלים הלכו לאורך כל הצד הדרומי של ארץ ישראל ממזרח לכיוון
מערב, וכשהגיעו לים התיכון, עלו כלפי צפון עד שהגיעו לרחוב לבוא חמת⁷⁴⁶: (כב) וַיַּעֲלוּ בְּנֵגֶב הַמְּרַגְלִים
נכנסו לארץ ישראל מכיוון דרום, ומשם עלו צפונה. כל אחד מהמרגלים ריגל חבל ארץ אחר,⁷⁴⁷ וַיָּבֵא עַד
חֶבְרוֹן בעוד כל אחד מהמרגלים הגיע למקום אחר בארץ ישראל, כלב הגיע לחברון,⁷⁴⁸ וְשֵׁם אַחִימֶן שִׁשִׁי
וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֲנָק בחברון היו שלשה בנים של אדם שנקרא ארבע שהיה גיבור וענק. שמות שלושת בניו
היו אחימן, ששי ותלמי,⁷⁴⁹ וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לְפָנַי צֵעַן מִצְרַיִם חברון הייתה עיר כל כך עתיקה,

⁷⁴⁰ רש"י וא"ע. רשב"ם: השאלה לפני כן על הארץ הייתה על המקום בו ייכנסו בני". עכשיו שואל משה על מקום
בו יושבים תושבי הארץ, הערים עצמן. השאלה שהייתה היא האם גדלים שם שיבולים או שמא צריך להכין צידה
לצבא שיתקוף. ספורנו: השאלה היא אם יש שם מספיק מים. אוה"ח: שאלתו של משה הייתה האם יש בניינים
מפוארים בארץ או לא.

⁷⁴¹ שפתי חכמים באות כ'. לפי רשב"ם: סיבת שאלות אלה היא כדי לדעת אם הם צריכים להכין כלים להבקעת
החומה.

⁷⁴² אונקלוס + א"ע. רמב"ן: משה שאל לפני כן האם הארץ טובה או לא. כאן הוא שואל על סוגי הפירות: אם
הארץ טובה והיא ארץ שמנה, אזי סוג הפירות שגדל בה הם פירות שזקוקים למים. אך אם הארץ היא ארץ רזה,
הפירות הגדלים בה הם פירות יבשים כמו אגוזים שאינם צריכים הרבה מים. ספורנו: האם יש בארץ ישראל
הרבה נכסים. רשב"ם: האם ארץ ישראל היא ארץ זבת חלב ודבש. אוה"ח: האם הארץ נותנת שומן בפירותיה.

⁷⁴³ אונקלוס. רש"י: שאלתו של משה היא אם יש בא"י אדם כשר שיגן על יושבי הארץ בזכותו.

⁷⁴⁴ אונקלוס. רמב"ן: הסיבה שהמרגלים היו צריכים להתחזק בשעה שלקחו מפרי הארץ היא מכיוון שהם פחדו
שיכירו בהם שהם מרגלים.

⁷⁴⁵ רש"י. ספורנו: בזמן זה הענבים עדיין לא הגיעו לשלמותם ובכל זאת אמר משה למרגלים להביא מפירות
הארץ כיוון שהיה בטוח שהפירות יהיו משובחים. רשב"ם: פסוק זה נכתב כדי להסביר מדוע הביאו המרגלים
אשכול ענבים.

⁷⁴⁶ רש"י.

⁷⁴⁷ אונקלוס + א"ע.

⁷⁴⁸ א"ע. רש"י: הסיבה שכלב הלך לחברון היא כדי להשתטח על קברי אבות כדי שלא יוסת על ידי חבריו
המרגלים. רשב"ם: לפי הפשט הכוונה היא שכל אחד מהמרגלים הגיע עד לחברון. אמנם קשה על דבריו מדוע
בשעה שה' אומר שכלב יקבל את חברון, אמרה התורה שלשם הגיע כלב, הרי כל אחד מהמרגלים הגיע
לחברון?

⁷⁴⁹ אונקלוס.

שהרי היא נבנתה שבע שנים לפני עיר שנקראה צען מצרים שגם היא הייתה עיר עתיקה⁷⁵⁰: (כג) וַיְבֹאוּ עַד נַחַל אֲשָׁכּוֹל המרגלים הגיעו עד לנחל שעתידי להיקרא "נחל אשכול"⁷⁵¹ וַיְכַרְתּוּ מִשֶׁם זְמוּרָה וְאֲשָׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד בְּנַחַל אֲשָׁכּוֹל, קיצצו המרגלים ענף של עץ גפן, כאשר בקצהו היה תלוי אשכול ענבים,⁷⁵² וַיִּשְׁאַהּוּ בַּמּוֹט בְּשָׁנִים כדי לשאת את הענף ואשכול הענבים, היו צריכים שני מוטות. ארץ ישראל הייתה מבורכת בפירותיה, והפירות היו גדולים מאוד, ולכן היה צריך לשאת את אשכול הענבים על ידי שני מוטות, ולצורך נשיאת המוטות היו צריכים שמונה מרגלים שיישאו אותה,⁷⁵³ וּמִן הָרְמָנִים מרגל אחד הביא רימונים, וּמִן הַתְּאֵנִים מרגל נוסף הביא תאנים, וכך, עשרה מרגלים נשאו איתם פירות. (יהושע וכלב לא נשאו איתם פירות, מכיוון שמטרת המרגלים בהבאת הפירות הייתה כדי להוציא דיבה על ארץ ישראל ולומר שכשם שהפירות גדולים, כך תושבי הארץ גדולים)⁷⁵⁴: (כד) לְמָקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשָׁכּוֹל לְכֹן קראו לאותו המקום בשם "נחל אשכול"⁷⁵⁵ עַל אֲדוֹת הָאֲשָׁכּוֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשֶׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (המקום ההוא נקרא נחל אשכול) על עסק האשכול שקיצצו משם המרגלים ששלחו בני ישראל⁷⁵⁶: (כה) וַיָּשִׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם המרגלים חזרו מלחפש בתוך הארץ, מלרגל את הארץ, לאחר שעברו ארבעים יום משעה ששלחו אותם⁷⁵⁷: (כו) וַיֵּלְכוּ וַיְבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַר פָּאֲרֹן קְדֻשָׁה בשעה שהמרגלים הלכו אל מחנה ישראל הם מיד הגיעו אל מחנה ישראל וחזרו אל משה, אהרון ובני ישראל, והם לא חזרו לאוהלים שלהם לפני שדיווחו לבני ישראל,⁷⁵⁸ וַיָּשִׁיבוּ אוֹתָם דְבַר המרגלים ענו למשה ואהרון על שאלותיהם,⁷⁵⁹ וְאֵת כָּל הָעֵדָה וְכֹן עֲנוּ המרגלים לשאר עם ישראל,⁷⁶⁰ וַיִּרְאוּ אֵת פְּרֵי הָאָרֶץ המרגלים הראו לכל בני ישראל את פירות הארץ: (כז) וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ המרגלים

⁷⁵⁰ אונקלוס + א"ע. רש"י: לא ייתכן שהכוונה היא שחברון נבנתה לפני צען מצרים, שהרי כנען היה בנו הקטן של חם ולו ייתכן שחם בנה לכנען עיר לפני שהוא בנה עיר לבנו הגדול. לכן פירש שהכוונה היא שחברון הייתה בנויה באיכות פי שבע מצען מצרים, והתורה באה לספר על שבח ארץ ישראל. רמב"ן: חברון היא קרית ארבע. ארבע היה ענק גדול והוא בנה את העיר. ארבע הוליד בן שנקרא בשם ענק, ולכן כל הענקים נקראו על שמו. התורה אומרת שארבע בנה את העיר קרית ארבע לבנו ענק, שבע שנים לפני שצען מצרים נבנתה שגם היא הייתה עיר עתיקה. מכאן גם רואים שכמו שהענקים היו גבוהים וגיבורים, הם גם זכו לאריכות ימים. כמו כן כתב הרמב"ן אפשרות נוספת שאפילו חבל ארץ ישנה וכחושה יותר הוציאה פירות גדולים, קל וחומר למקומות החדשים יותר. אפשרות נוספת שכתב הרמב"ן, וכך הסברנו בפנים וגם בספר יהושע, שארבע היה אביהם של אחימן ששי ותלמי.

⁷⁵¹ א"ע.

⁷⁵² רש"י.

⁷⁵³ רש"י.

⁷⁵⁴ רש"י.

⁷⁵⁵ א"ע. אוה"ח: ה' קרא לפני כן לאותו מקום נחל אשכול. ספורנו: הכנענים קראו לאותו מקום נחל אשכול מכיוון שהיה תמוה בעיניהם ההתלהבות שגילו המרגלים מאותו אשכול, שהרי בארץ ישראל היו עוד הרבה מאוד אשכולות גדולים.

⁷⁵⁶ אונקלוס + אוה"ח.

⁷⁵⁷ אונקלוס. א"ע: בתחילת יום הארבעים ליציאתם, חזרו המרגלים אל מחנה ישראל. רש"י: הרי א"י הייתה גדולה יותר אלא שהיה גולי לפני ה' שהוא עתיד להעניש את ישראל לשנת נידודים אחת במדבר על כל יום שהמרגלים ריגלו את הארץ, ולכן קיצר למרגלים את הדרך.

⁷⁵⁸ א"ע, וכך הסביר מדוע כתוב "וילכו". רש"י כתב שהכתוב הקיש את הליכתם לביאתם: כמו שבאו בעצה רעה, כך כאשר יצאו מלכתחילה הייתה דעתם לרע. אוה"ח: הכתוב בא לענות לנו על שאלה שהרי שלוחי מצווה אינן ניזוקין, ולכן הסבירה התורה שכל שליחותם לא הייתה לשם מצווה. כמו כן הסביר שהניצוצות והאורות שהיו על הנשיאים הלכו להם וכך יכלו לחטוא. הסבר נוסף שכתב הוא שהמרגלים עשו הליכה מוחלטת מארץ ישראל, כלומר, המרגלים החליטו שאינם נכנסים לארץ ישראל בשום מצב.

⁷⁵⁹ רש"י.

⁷⁶⁰ אוה"ח: הסיבה להדגש זה היא כדי לומר שמטרת שליחת המרגלים הייתה שונה בין משה לבני"י.

סיפרו למשה ואמרו לו, ⁷⁶¹ **בָּאֵנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ** (המרגלים אמרו למשה) באנו אל ארץ ישראל, הארץ ששלחת אותנו לרגל שם, **וְגַם זָבַת חֶלֶב וְדִבֶּשׂ הוּא הָאָרֶץ מוֹצִיָּאָה חֶלֶב וְדִבֶּשׂ**, הארץ היא ארץ משובחת, ⁷⁶² **וְזֶה פְּרִיָּהּ** זהו הפרי של הארץ. המרגלים הראו את אשכול הענבים ואת הרימונים והתאנים ⁷⁶³: **(כח) אָפֶס אֹלֶם, ⁷⁶⁴ כִּי עַז הָעֵם הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ הָעַם שִׁוּשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא עִם חֹזֵק, ⁷⁶⁵ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד הָעָרִים בְּהֵן יוֹשְׁבֵי הָעַמִּים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵן עָרִים מְבֻצְרוֹת וְחֻזְקוֹת מְאֹד, ⁷⁶⁶ וְגַם יְלָדֵי הָעֵנָק רְאִינוּ שָׁם וְכֵן רָאִינוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵת בְּנֵי הָעֵנָקִים הַגִּיבֹרִים ⁷⁶⁷: (כט) עֲמֶלֶק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב הָעַם הָעֵמֶלְקִי יוֹשֵׁב בְּדְרוֹם הָאָרֶץ, ⁷⁶⁸ וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר בְּהָרִים שְׂבָאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵי הָעַמִּים: חִיתִי, יְבוּסִי, וְאֱמֹרִי, וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם הָעַם הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בְּסֻמּוֹךְ לַיָּם הַתִּיכוֹן, וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן וְכֵן יוֹשֵׁב הָעַם הַכְּנַעֲנִי בְּסֻמּוֹךְ לְנַהַר הַיַּרְדֵּן, וְאִם כֵּן, הַכְּנַעֲנִי לֹא יִיתֵנוּ לָנוּ לְעַבֹּר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְלֹא נוֹכַל לְהִיכַנֵּס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ⁷⁶⁹: (ל) וַיְהִי כַּלְבֵּן אֶת הָעַם אֶל מִשֶּׁה כֶּלֶב הַשְּׁתִּיק אֶת הָעַם כְּדִי לְשִׁמוֹעַ אֶת דְּבָרָיו שֶׁל מֹשֶׁה, ⁷⁷⁰ וַיֹּאמֶר כֶּלֶב אֶמַּר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: עֲלֵה נִעְלֶה וְיִרְשָׁנוּ אֶתְּהָ אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִירֶשׁ אֶת הָאָרֶץ, ⁷⁷¹ כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהֶ אֲנַחְנוּ נוֹכַל לְכַבּוֹשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (לא) וְהָאֱנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ הַמְּרַגְלִים שֶׁעָלוּ עִם כֶּלֶב כְּדִי לְרַגֵּל אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ: לֹא נוֹכַל לְעֲלוֹת אֶל הָעַם אֲנַחְנוּ לֹא נוֹכַל לְעֲלוֹת וְלְהִלָּחֵם בְּעַם שִׁוּשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ⁷⁷² כִּי חֹזֵק הוּא מִמֶּנּוּ כִּיּוֹן שֶׁהָעַם שִׁוּשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֹזֵק יוֹתֵר מֵאִיתָנוּ וּמֵהָ ⁷⁷³: (לב) וַיִּצְיָאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֶתְּהָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמְּרַגְלִים הוֹצִיָּאוּ דָבָר שֶׁקָּרַע עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּשְׁהִמְשִׁיכוּ בְּדַבְרֵיהֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ⁷⁷⁴ לְאֹמֵר כֹּךְ אָמְרוּ הַמְּרַגְלִים בְּשַׁעַה שֶׁהוֹצִיָּאוּ אֶת דִּבַּת הָאָרֶץ: הָאָרֶץ**

⁷⁶¹ א.ע. אוה"ח: המרגלים דיברו אל כל ישראל אלא שייחדו את הדיבור למשה.
⁷⁶² אונקלוס ורש"י, וכתב רש"י שמטרת אמירה זו היא מכיוון שבכל שקר שאין בה קצת אמת, השקר לא יעמוד. רמב"ן: זוהי התשובה על האם הארץ שמנה או רזה. ספורנו
⁷⁶³ אונקלוס. רמב"ן: זוהי תשובה על שאלת משה האם יש בא"י עץ או לא.
⁷⁶⁴ דעת מקרא. רמב"ן: זה היה חטא המרגלים. המרגלים היו חייבים לענות שהעם שבא"י הוא עם חזק, שהרי זוהי התשובה לדברי שליחותם, אך הם אמרו כאן שלא יוכלו להצליח לכבוש את הארץ, וזאת לא היו אמורים לומר.
⁷⁶⁵ אונקלוס.
⁷⁶⁶ אונקלוס ורש"י.
⁷⁶⁷ אונקלוס.
⁷⁶⁸ אונקלוס. רש"י: בגלל שבנ"י כבר נכחו בעמלק, הזכירו המרגלים את עמלק.
⁷⁶⁹ רש"י. רמב"ן: המרגלים אמרו שבכל צד של א"י יש עם חזק, ואם כן לא ניתן להיכנס ולכבוש את הארץ משום כיוון. יוצא מהמרגלים ענו למשה על כל שאלותיו חוץ מהשאלה האם העם הוא עם רב ונכעל שאלת הטובה היא אם רעה, בגלל שחשבו להוציא את דבת הארץ כמו שעשו לאחר מכן.
⁷⁷⁰ רש"י, וצריך לומר שהעם התחיל לטעון את אענותיו ויש לאחר שסיימו המרגלים דברים אלו. רש"י מסביר שכלב אמר לבנ"י שלא זו בלבד עשה לנו משה (להביא אותנו לא"י), והעם חשב שכלב הולך להמשיך ולומר את דברי הגנות במשה, אך כלב אמר ניסים שעשה משה, ואם כן, אין מה להתרעם על משה. אוה"ח: כלב השתיק את העם בגזירתו של משה.
⁷⁷¹ אונקלוס. רש"י: הסיבה לכפילות "עלה נעלה" היא כדי לומר שאפילו אם ארץ ישראל הייתה בשמים, היינו יכולים לעלות לשם ולהצליח לכבוש אותה. כלי יקר: אנחנו נזכה לעלות לארץ ישראל רק אם נעלה בדרכינו ונתקן אותם.
⁷⁷² אונקלוס.
⁷⁷³ אונקלוס + רש"י.
⁷⁷⁴ א.ע. ולדבריו יש הבדל בין להוציא דיבה שזהו שקר לבין להביא דיבה (כמו אצל יוסף) שאינו שקר. רמב"ן: לאחר דבריהם אל משה, הלכו המרגלים ועברו מאוהל לאוהל כדי לומר דברי שקר על הארץ כדי שלא יהיה לאף אחד מבנ"י הו"א להיכנס לא"י. רש"י בפרק יד' פס' לו' כתב שדיבה היינו חינוך דברים, ויש דיבה לטובה ויש דיבה לרעה. הרמב"ן שם בפסוק לז' חלק על רש"י.

אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָהּ הָאָרֶץ שֶׁעֲבַרְנוּ בָּהּ כְּדִי לְרַגֵּל אֹתָהּ, אֲרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא אֶרֶץ שֶׁהוֹרֵגֶת אֶת תּוֹשְׁבֶיהָ,⁷⁷⁵ וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשִׁי מְדוּת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שְׂרָאִינוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֵם אֲנָשִׁים גְּדוּלִים, גְּבוּהִים וְחֹזְקִים⁷⁷⁶: (לג) וְשָׁם רָאִינוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רָאִינוּ, אֶת הַנְּפִלִים אֶת הָעֲנָקִים שֶׁנִּפְלוּ מִהַשָּׁמַיִם בִּימֵי שֶׁל אֲנוֹשׁ,⁷⁷⁷ בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִלִים הַנְּפִלִים הָיוּ בְּנֵי שֶׁל אָדָם בְּשֵׁם עֲנָק שֶׁהוּא עֲצֻמוּ הָיָה מִהַנְּפִלִים שֶׁנִּפְלוּ מִהַשָּׁמַיִם בְּדוֹרוֹ שֶׁל אֲנוֹשׁ,⁷⁷⁸ וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים אֲנַחְנוּ רָאִינוּ אֶת עֲצֻמֵינוּ כְּחַגְבִּים בְּהַשְׁוָאָה לְאוֹתָם עֲנָקִים,⁷⁷⁹ וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם וְגַם בְּעֵינֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הָעֲנָקִים, הָיִינוּ כְּמוֹ חַגְבִּים. (שִׁמְעֵנוּ אוֹתָם אוֹמְרִים אֶחָד לְשֵׁן שֵׁשׁ חַגְבִּים בְּכַרְמִים, כְּשֶׁהַכוֹנֵה הַיִּיתָה אֲלֵינוּ)⁷⁸⁰:

במדבר פרק יד

(א) וְתִשָּׂא כָּל הָעֵדָה וְיִתְּנוּ אֶת קוֹלָם כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל הַרִימָה אֶת הַקּוֹל שְׁלָה,⁷⁸¹ וַיִּבְכּוּ הָעָם בְּלַיְלָה הַהוּא בְּאוֹתוֹ לַיְלָה, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָתְנוּ אֶת קוֹלָם בְּבִכּוֹ⁷⁸²: (ב) וַיִּלְנוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִתְרַעְמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן,⁷⁸³ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל הָעֵדָה כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לְמֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן,⁷⁸⁴ לֹא מִתְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַלְּוָאִי וְהָיִינוּ מֵתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא הָיִינוּ מֵתִים בְּשַׁעַת כִּיבוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,⁷⁸⁵ אוֹ בְּמִדְבַר הַזֶּה לֹא מִתְּנוּ אוֹ הַלְּוָאִי וְהָיִינוּ מֵתִים בְּמִדְבַר הַזֶּה, וְלֹא בְּשַׁעַת כִּיבוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁷⁸⁶: (ג) וְלָמָּה יִקְוֶה מִבֵּיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בְּחָרֵב לְמָה הִי מְכַנֵּס אוֹתוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּדִי שֶׁנִּפְוֹל שֵׁם בִּידֵי חֲרָבוֹת תּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ,⁷⁸⁷ נְשִׁינוּ וְטַפְּנוּ יְהִיוּ לְבָז הַנְּשִׁים וְהַיְלָדִים שֶׁלְנוּ יִהְיוּ לְבִזָּה אֲצֵל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ,⁷⁸⁸ הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִמִּצְרַיִם יִהְיֶה לָנוּ יוֹתֵר טוֹב אִם נַחְזוֹר לְמִצְרַיִם⁷⁸⁹: (ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

⁷⁷⁵ אונקלוס. רש"י: ה' עשה איתם טובה כדי שיושבי הארץ יהיו טרודים בבל על המתים. א"ע: סיבת המוות של האנשים היא בגלל האוויר של הארץ. רמב"ן וספורנו: נכון שהאנשים שבארץ הם אנשים גדולים אך אין זה בגלל מעלת הארץ, אלא בגלל שכל מי שאינו גדול וחזק, ימות בא"י בגלל האוויר של הארץ. כלי יקר: המרגלים היו צריכים לתלות את מיתת תושבי הארץ בחטאם.

⁷⁷⁶ רש"י.

⁷⁷⁷ רש"י.

⁷⁷⁸ אונקלוס. ספורנו: ענק מצד האב ונפילים מצד האם. רמב"ן: נפילים הוא שם תואר מאיים יותר מענקים, ולכן כשהמרגלים רצו להפחיד יותר את בני ישראל באוהליהם, השתמשו בשם התואר נפילים.

⁷⁷⁹ אונקלוס.

⁷⁸⁰ רש"י.

⁷⁸¹ אונקלוס. רש"י: אפילו סנהדראות. אוה"ח: לא כל העם בכה באותו הלילה.

⁷⁸² א"ע. רמב"ן: הסיבה שבכו בלילה היא בגלל שלפנות ערב הסתובבו המרגלים באוהלים שלהם והוציאו את הדיבה הרעה.

⁷⁸³ אונקלוס.

⁷⁸⁴ אוה"ח: כל בני ישראל התלוננו אבל את פרטי התלונה אמרו רק חלק מבני ישראל.

⁷⁸⁵ רש"י.

⁷⁸⁶ רש"י.

⁷⁸⁷ אונקלוס. רמב"ן: עם ישראל לא הזכיר את דיבת הארץ, כיוון שדיבת הארץ נאמרה בסתר, ואף אחד לא רצה שמשא ואהרון יידעו שדיבת הארץ הוצאה. ספורנו: בני"י שאלו במה חטאו שה' הביא אותנו לידי מוות בכניסה לא"י. טענת בני"י הייתה שה' הוציא אותם ממצרים רק כדי להפריש אותם מע"ז של מצרים, ולא היה צורך להכניס את בני"י למצב בו יגיעו לידי מוות בכניסתם לא"י.

⁷⁸⁸ אונקלוס.

⁷⁸⁹ אונקלוס.

אמרו זה לזה, ⁷⁹⁰ נִתְּנָה רֵאשׁ וְנִשְׁוֶבָה מִצְרַיִמָּה נִמְנָה אָדָם שִׁיעֲמוּד בְּרֵאשׁ עִם יִשְׂרָאֵל, וְנִחְזָר לְמִצְרַיִם ⁷⁹¹:
 (ה) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל קְהַל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן נִפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל
 קְהַל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל ⁷⁹²: (ו) וַיְהִי שֶׁעַ בֶּן נֹזֶן וְכָלֵב בֶּן יִפְנֶה מִן הַתְּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב
 שֶׁהָיוּ מִהֲמַרְגְּלִים אֶת הָאָרֶץ, קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם ⁷⁹³: (ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב אָמְרוּ
 לְכָל קְהַל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר כֹּךְ אָמְרוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב: ⁷⁹⁴ הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֶתְּהָ הָאָרֶץ בָּהּ
 עֲבַרְנוּ כְּדִי לְרַגֵּל אוֹתָהּ, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ⁷⁹⁵ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד (הָאָרֶץ בָּהּ עֲבַרְנוּ כְּדִי לְרַגֵּל אוֹתָהּ) הִיא אֶרֶץ
 מְאֹד טוֹבָה ⁷⁹⁶: (ח) אִם חִפְּץ בָּנוּ יִקְוֶה אִם ה' יִרְצֶה בָנוּ, ⁷⁹⁷ וְהִבִּיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת ה' יִכְנִיס אוֹתָנוּ
 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ⁷⁹⁸ וְנִתְּנָה לָנוּ (אִם ה' יִרְצֶה בָנוּ) ה' יִיטֵן לָנוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ⁷⁹⁹ אֶרֶץ אֲשֶׁר הוּא זָבַת חֶלֶב
 וְדִבְשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא אֶרֶץ שְׂמוּצִיָּאָה חֶלֶב וְדִבְשׁ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא אֶרֶץ מְשׁוּבַחַת ⁸⁰⁰: (ט) אֵךְ בִּיקְוֶה אֶל
 תִּמְרָדוֹ וְאַתֶּם אֵל תִּירְאוּ אֶת עִם הָאָרֶץ אֵל תִּמְרָדוּ בָּהּ עַל יְדֵי שְׂאתֶם תִּפְחָדוּ מִפְּנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. אִם
 תִּפְחָדוּ מִפְּנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, יִהְיֶה הַדָּבָר מְרִידָה בָּהּ, כִּיּוֹן שְׂאִם מִפְּחָדִים מִפְּנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, הִרִי שְׂסִימֵן הַדָּבָר
 שְׂאִין אִמוּנָה בָּהּ, ⁸⁰¹ כִּי לְחִמְנוּ הֵם אֲנַחְנוּ נֹאכַל אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כְּמוֹ לֶחֶם. יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מְסוּרִים בִּידֵינוּ,
 וְנוֹכַל לְנַצַּח אוֹתָם, ⁸⁰² סָר צֶלֶם מְעַלְיָהֶם חוּזְקָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כְּבָר סָר מֵהֶם, יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כְּבָר אִינִם
 חוּזְקִים, ⁸⁰³ וַיִּקְוֶה אֶתְנוּ ה' יִהְיֶה בְּעִזְרָתָנוּ, ⁸⁰⁴ אֵל תִּירְאֵם אֵל תִּפְחָדוּ מִפְּנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ ⁸⁰⁵: (י) וַיֹּאמְרוּ כָּל
 הָעֵדָה לְרָגוּם אַתֶּם בְּאַבְנֵים כָּל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל דִּבְרוּ בִּינֵיהֶם וְהַחֲלִיטוּ לְרָגוּם אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב בְּאַבְנֵים, ⁸⁰⁶
 וַיִּכְבֹּד יִקְוֶה נְרָאָה בְּאַהֲלָ מוֹעֵד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּבוֹד ה' הִתְגַּלָּה עַל הַמִּשְׁכָּן לְעֵינֵי כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ה'

⁷⁹⁰ אונקלוס.

⁷⁹¹ אונקלוס. רש"י בשם חז"ל: הכוונה היא לע"ז.

⁷⁹² אונקלוס. בסיבה שמשה ואהרן נפלו על פניהם נחלקו המפרשים. ספורנו: כיוון שמה ואהרן ראו שאין תקנה לבני ישראל. רמב"ן: משה ואהרן השתחוו לבני ישראל כדי לשכנע אותם שלא לחזור לבב"י. א"ע: לאות אבלות.

⁷⁹³ אונקלוס. א"ע: הזכרת יהושע ראשון היא למעלתו.

⁷⁹⁴ אוה"ח: התורה אמר לאמור מלשון והאמירך, כלומר, שהם באו לרומם את הארץ בניגוד למרגלים האחרים.

⁷⁹⁵ אונקלוס.

⁷⁹⁶ אונקלוס. רמב"ן: כאן באו כדי להכחיש את דבת הארץ של המרגלים.

⁷⁹⁷ אונקלוס. ספורנו: טובת הארץ תלויה אם ה' רוצה בנו, שהרי ארץ ישראל היא ארץ שה' דורש אותה מראשית שנה ועד אחרית שנה. אוה"ח: יהושע וכלב התחילו את דבריהם כספק, כדי שבב"י ישמעו בקולם, ובסוף דבריהם כבר דיברו בוודאות, ולכן רצו בב"י לרגום אותם באבנים בסוף דבריהם.

⁷⁹⁸ אונקלוס.

⁷⁹⁹ אונקלוס.

⁸⁰⁰ אונקלוס. ספורנו: א"י היא ארץ שמוציאה חלב ודבש ללא כל מאמץ מצידנו.

⁸⁰¹ רש"י. ספורנו: אם תרצו שה' ישפיע טוב על א"י, אל תמרדו בה'.

⁸⁰² אונקלוס + רש"י. ספורנו: כמו שהלחם אינו מתקומם נגד אוכליו, כך יושבי הארץ לא יקומו מולנו.

⁸⁰³ אונקלוס. רש"י: סר המגן על יושבי הארץ, איוב שהוא הצדיק שהגן על יושבי הארץ כבר מת. א"ע: יושבי הארץ לא ייקחו בידים מגן כדי להילחם נגדנו. ספורנו: ראינו שיושבי הארץ הסכימו לעזוב את כל המגינים שלהם כדי לברוח מפנינו. רשב"ם: אין להם מחזה להתגונן מפנינו. רמב"ן: גם על דרך הטבע, יפלו יושבי הארץ לפנינו. בהסבר צילם כתב שיש צל על האדם, וכאשר נגזר על האדם למות, צל זה נעלם. יהושע וכלב אמרו שצילם של יושבי הארץ כבר סר, וממילא ברור הדבר שהם יפלו לפני בני ישראל. בהסבר נוסף כתב שסר שריהם של מעלה של יושבי הארץ.

⁸⁰⁴ אונקלוס.

⁸⁰⁵ אונקלוס.

⁸⁰⁶ אונקלוס. אוה"ח: הסיבה שבב"י לא רצו לסקול את כלב באבנים כבר בהתחלת דבריו היא מכיוון שהוא היה יחיד ואין עדות של יחיד מול רבים, וממילא לא התייחסו כלל למה שאמר.

התגלה לעיני בני ישראל על ידי הענן. הענן ירד נמוך יותר מהמקום בו הוא היה בדרך כלל מעל המשכן⁸⁰⁷:
 (יא) וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה הִי שָׁאל אֶת מֹשֶׁה, עַד אָנֹכָה יִנְאַצְנִי הָעָם הַזֶּה עַד מָתִי יִרְגִיזוּ אוֹתִי הָעָם הַזֶּה,⁸⁰⁸
 וְעַד אָנֹכָה לֹא יֵאֱמִינוּ בִּי עַד מָתִי לֹא יֵאֱמִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִה שְׁאֹמְרִים לָהֶם,⁸⁰⁹ בְּכָל הָאֲתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
 בְּקִרְבֹּךָ הֲרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיוּ צְרִיכִים לְהֵאֱמִין בִּי לְאַחַר שֶׁרָאוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי בְּיַמֵּיהֶם. לְאַחַר שֶׁבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל רָאוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים שֶׁהִי עָשָׂה לָהֶם, הֵם הֵיוּ צְרִיכִים לְהֵאֱמִין שִׁישׁ כַּח בִּידֵי ה' לְקַיֵּם אֶת הַבְּטַחְתּוֹ
 וּלְהַכְנִיסם לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁸¹⁰: (יב) אֲכַנְנוּ בְּדַבָּר אֶהְרוֹג אֶת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי דְבַר,⁸¹¹ וְאוֹרְשָׁנוּ אֶתְּךָ לְאַחֲרִים
 לְרֶשֶׁת אֶת מְמוֹנָם וּרְכוּשָׁם,⁸¹² וְאַעֲשֶׂה אֶתְּךָ לְגֹי גְדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ אֲנִי אוֹצִיא מִמֶּךָ עִם גְּדוֹל וְחֹזֵק יוֹתֵר
 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁸¹³: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְקֹזֵק מֹשֶׁה אָמַר לִפְנֵי ה', וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הִעֲלִיתָ בְּכַחַד אֶת
 הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבֹּךָ כְּאִשֶׁר הַמִּצְרַיִם יִשְׁמְעוּ שֶׁהִרְגַת אֶת הָעָם שֶׁהִעֲלִיתָ מִתּוֹכָם, מִתּוֹךְ הַמִּצְרַיִם, בְּכַח גְּדוֹל⁸¹⁵:
 (יד) וַאֲמָרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת הַמִּצְרַיִם יֹאמְרוּ עַל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת, עַל יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ כְּנָעַן, שֶׁהֵם
 חֹזְקִים יוֹתֵר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִה',⁸¹⁶ שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה יְקֹזֵק בְּקִרְבֵּי הָעָם הַזֶּה (הַסִּיבָה שֶׁהַמִּצְרַיִם יֹאמְרוּ כֵךְ עַל
 יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַיָּמִינִית מִכִּיוּן ש-) הַמִּצְרַיִם שָׁמְעוּ שֶׁאַתָּה שׁוֹכֵן בְּקִרְבֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,⁸¹⁷ אֲשֶׁר עֵינַי בְּעֵינַי נִרְאָה אַתָּה
 יְקֹזֵק וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל רָאוּ בְּעֵין שְׁלֵהֶם שֶׁאַתָּה שׁוֹכֵן בְּקִרְבָם,⁸¹⁸ וְעַנְנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם הָעֵנָן, בּו שְׁכִינְתְּךָ מִתְּגַלָּה,
 עוֹמֵד מִעַל גְּבִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת חֲנִייתָם,⁸¹⁹ וּבְעֹמֵד עֵנַי אַתָּה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בַּיּוֹם, אַתָּה מִנְהִיג אֶת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֹמֵד הָעֵנָן,⁸²⁰ וּבְעֹמֵד אֵשׁ לִילָה וּבִלְיָלָה אַתָּה מִנְהִיג אֶת עַם יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֹמֵד
 הָאֵשׁ⁸²¹: (טו) וְהִמַּתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה כְּאִשׁ אֶחָד אִם אַתָּה תִּהְיוּ אֶת כָּל עַם יִשְׂרָאֵל בְּפִתְאוּמִיּוֹת,⁸²² וַאֲמָרוּ
 הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שְׁמִיעֶךָ יֹאמְרוּ הַעַמִּים שֶׁשָׁמְעוּ אֶת גְּבוּרְתְּךָ,⁸²³ לֵאמֹר כֵךְ יֹאמְרוּ אוֹתָם עַמִּים: (טז)
 מִבְּלַתִּי יְכַלֵּת יְקֹזֵק לְהִבְיֵא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם בְּגִלְגַל שְׁאִין כַּח בִּידֵי שֶׁל ה'

⁸⁰⁷ אונקלוס + רש"י + גור אריה.

⁸⁰⁸ אונקלוס וכן פירושו של רש"י. ספורנו: עד מתי בני יבזו אותי.

⁸⁰⁹ אונקלוס.

⁸¹⁰ רש"י. א"ע: הסיבה שכתוב בקרב בשלון יחיד היא מכיוון שבהתחלה היה לבני ישראל לב אחד לעשות את

רצון ה'.

⁸¹¹ אונקלוס.

⁸¹² ספורנו וכן נראה פירושו של רש"י.

⁸¹³ אונקלוס.

⁸¹⁴ אונקלוס.

⁸¹⁵ רש"י.

⁸¹⁶ רש"י. רשב"ם: המצרים יאמרו על יושבי ארץ כנען, שכוחם הוא שגרם להרוג בני ישראל, ומפרט הפסוק מדוע יאמרו כן המצרים – בגלל ששכינתו של ה' התגלתה בתוך בני ישראל ולאחר מכן עם ישראל חלילה יושמד. רמב"ן: המצרים יאמרו שאלוהי יושבי הארץ הם שחזקים יותר מה'.

⁸¹⁷ אונקלוס.

⁸¹⁸ אונקלוס. ספורנו: בעין היה נראה השגחתך על בני ישראל. א"ע: הכוונה היא להתגלות ה' אל זקני ישראל

וגילוי כבוד ה' לעיני בני. רמב"ן: עין היינו מראה התגלות ה'.

⁸¹⁹ אונקלוס + א"ע.

⁸²⁰ אונקלוס.

⁸²¹ אונקלוס.

⁸²² רש"י. אוה"ח: מכאן שחששו של משה היה לחילו ה' רק אם ה' יהרוג את כל עם ישראל בבת אחת, אך אם

יעשה זאת לאורך זמן, לא היה כאן שום חילול ה', וכך באמת עשה ה'.

⁸²³ אונקלוס.

להכניס את בני ישראל אל ארץ ישראל, בגלל שיושבי הארץ חזקים יותר מה',⁸²⁴ וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר ה' הרג את בני ישראל במדבר, בגלל שאין ביכולתו להכניס את בני ישראל לארץ ישראל.⁸²⁵ (יז) וְעַתָּה יַגְדֵּל נָא כַח אֲדֹנָי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ ה', בבקשה ממך יתגדל כוחך כדי לקיים את דיבורך להכניס את בני ישראל לארץ ישראל,⁸²⁶ לְאֹמֶר וְכך אמרת לי:⁸²⁷ (יח) יִקְוֶה אֶרֶץ אֲפִים (ה', אתה אמרת לי) שה' מרחיק את הרוגז, ה' כמעט ואינו מתמלא ברוגז, גם על הרשעים,⁸²⁸ וְרַב חֶסֶד וכן אתה ה' עושה הרבה מאוד חסד,⁸²⁹ נִשְׂא עֵוֹן וּפֹשַׁע ה', אתה עוזב את החטאים והמרידות של בני האדם, אתה מוחל לבני האדם על חטאיהם ועל כך שהם מורדים בך,⁸³⁰ וְנִקְּהָ אתה מוחל למי שחוזר בתשובה על חטאיו,⁸³¹ לֹא יִנְקָה מי שאינו חוזר בתשובה, אין אתה מוחל לו על חטאיו,⁸³² פִּקְדוֹ עֵוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים אתה מזכיר את חטאי האדם גם לבניו, גם לנכדיו וגם לניניו. אם צאצאיו של האדם חוטאים, אתה מגלגל על החוטאים גם את חטאי אביהם עד ארבע דורות⁸³³: (יט) סֶלַח נָא לְעֵוֹן הָעָם הַזֶּה כִּגְדֹל חַסְדְּךָ בִּבְקֶשֶׁה מִמֶּךָ ה', תסלח ברוב טובך לחטא של בני ישראל,⁸³⁴ וְכִאֲשֶׁר נִשְׂאָתָה לְעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהַה כמו שסלחת לחטאים של בני ישראל בהם חטאו מיציאת מצרים ועד עכשיו⁸³⁵: (כ) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה ה' אמר למשה, סֶלַחְתִּי כִּדְבַרְךָ בגלל דבריך שיהיה חס ושלום חילול ה' אם אשמיד את ישראל, אני סולח לעם ישראל על חטא זה, ואינני משמיד אותם⁸³⁶: (כא) וְאֹלָם (אמנם לא אשמיד את כל בני ישראל), אבל דבר זה אני כן אעשה להם,⁸³⁷ חִי אֲנִי אני (ה') נשבע,⁸³⁸ וַיִּמְלֵא כְבוֹד יִקְוֶה אֶת כָּל הָאָרֶץ כשם שאני (ה') חי והכבוד שלי (של ה') ממלא את כל הארץ, כך אני (ה') אעשה לבני ישראל, (אך למרות העונש המפורט בפסוקים הבאים, כבודי יהיה מלא בכל

⁸²⁴ אונקלוס.

⁸²⁵ אונקלוס.

⁸²⁶ רש"י. א"ע: יגדל כוחך להעביר על מידותיך. ספורנו: יגדל הכח כדי לכבוש את מידת הדין.

⁸²⁷ רש"י.

⁸²⁸ אונקלוס + רש"י. רש"י כתב שכאשר עלה משה למרום, מצא את ה' שהיה כותב ה' ארך אפים ומשה אמר שהרשעים יאבדו ואמר ה' למשה שיבוא יום והוא יבקש להאריך אפים גם לרשעים.

⁸²⁹ אונקלוס.

⁸³⁰ אונקלוס.

⁸³¹ רש"י.

⁸³² רש"י.

⁸³³ אונקלוס. רמב"ן: משה לא אמר "ואמת", כיוון שבמידת האמת יהיו חייבים. כמו"כ לא הזכיר משה "נוצר חסד לאלפים", כיוון שמשה לא התפלל עכשיו בזכות האבות, כיוון שהארץ ניתנה לאבותם בירושה והם מורדים בה. כמו"כ לא הזכיר משה חטאה, כיוון שבנ"י מרדו בה' ולא עשו זאת בשגגה. לגבי רחום וחונן שלא אמר משה כתב הרמב"ן שהסיבה היא אולי בגלל שמשה ידע שמידת הדין מתוחה עליהם וה' לא ימחול על חטא זה לעולם, ולפיכך ביקש משה רק אריכות אפיים, שלא יעניש את בני ישראל מיד. לכן גם בספר דברים לא מזכיר משה שהוא התפלל לה' שימחל לבנ"י על חטא המרגלים, ורק מוזכרת תפילה למחילת חטא העגל. אוה"ח: המידות שלא הזכיר משה בתפילתו הן מידות שלא נצרכו עכשיו בסיטואציה זו.

⁸³⁴ אונקלוס.

⁸³⁵ א"ע + אונקלוס. א"ע הסתפק אם עד הנה היינו עד המקום הזה או עד עכשיו.

⁸³⁶ רש"י. א"ע: מסדר הפסוקים מוכח שה' לא סלח לבנ"י לגמרי על החטא, שהרי לאחר שה' אמר למשה שהוא סולח כדבריו, ה' גם נשבע שלא יראה דור זה את ארץ ישראל. הרמב"ן הסביר שהסליחה היא עזיבת העונש והפיכת החטא לשוגג, ולכן אמנם דור זה נענש, אך העונש המלא של השמדת ישראל ואי כניסתם לארץ – נמחל להם.

⁸³⁷ רש"י.

⁸³⁸ רש"י.

הארץ ושמי (של ה') לא יתחלל, כיוון שלא אשמיד את כל בני ישראל בפעם אחת)⁸³⁹: (כב) כִּי כָּל הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר (ה' ממשיך בדבריו) כל האנשים שראו את כבודי שהתגלה ואת האותות שעשיתי בארץ מצרים (בהכאת המצרים וביציאת מצרים) ואת כל הניסים שעשיתי במדבר,⁸⁴⁰ וַיִּנְסוּ אֶתִּי זֶה עָשָׂר פְּעָמִים בני ישראל ניסו אותי פעמים רבות. בני ישראל מרדו בי לאורך שנות המדבר הרבה פעמים,⁸⁴¹ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהִרְבֵּה פְעָמִים בני ישראל לא שמעו בקולי לאורך שנות הליכתם במדבר⁸⁴²: (כג) אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם (אני ה' נשבע) שכל האנשים האלו לא יראו את הארץ שנשבעתי לאבותיהם. כל האנשים שראו את הניסים במצרים ובמדבר ובכל זאת מרדו בי, לא יראו את ארץ ישראל,⁸⁴³ וְכָל מְנַאֲצֵי לֹא יִרְאוּהָ וגם מצאצאיהם של אנשים אלו, כל מי שירגיז אותי ויחטא לי, לא יראה את ארץ ישראל⁸⁴⁴: (כד) וְעַבְדֵי כָּלֵב עֶקֶב הֵיְתָה רוּחַ אַחֲרַת עֲמוֹ (בניגוד לשאר בני ישראל שלא יזכו להיכנס לארץ ישראל) כלב עבדי, בשכר שהייתה לו רוח אחרת משאר המרגלים,⁸⁴⁵ וַיִּמְלֵא אַחֲרָי כֵּלֵב מִיֵּלֵא אֶת לִבּוֹ לִלְכֹת אַחֲרָי, כֵּלֵב הֵלֵךְ בְּדַרְכָּי,⁸⁴⁶ וַהֲבִיֵּאתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה אני אכניס את כלב לחבל הארץ שהוא ריגל ואתן לו את אותו חבל ארץ. אני אתן לכלב את העיר חברון,⁸⁴⁷ וְזִרְעוּ יוֹרְשָׁנָה בניו של כלב יורישו את הענקים שנמצאים בחברון. צאצאיו של כלב הם שיגרשו ויהרגו את הענקים שנמצאים עתה בחברון⁸⁴⁸: (כה) וַהֲעִמְלִקִי וַהֲפַנְעֵנִי יוֹשֵׁב בְּעַמְקֵי הָעַם הָעַמְלִקִי והעם הכנעני יושבים בעמק, ולכן אם תנסו להיכנס לארץ ישראל, לא תצליחו לנצחם במלחמה, שהרי אני (ה') לא אהיה איתכם,⁸⁴⁹ מִחַר פָּנָי וְסָעוּ לְכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יָם סוּף מִחַר, במקום להמשיך בדרככם אל ארץ ישראל, תפנו אחורה ותלכו למדבר דרך ים סוף⁸⁵⁰: (כו) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן (עד עתה

⁸³⁹ רש"י. מרש"י משמע שכבודו של ה' יתמלא בארץ, הן ללא קשר לבני ישראל והן עם קשר לאי השמדת בני ישראל. כדבריו פירש הא"ע. רמב"ן פירש על דרך האמת שה' אמר למשה שכבודו יהיה מלא בכל הארץ על ידי צאצאי בני ישראל ולא על ידי בני ישראל החיים באותו דור.

⁸⁴⁰ אונקלוס.

⁸⁴¹ א"ע ורשב"ם, ולדבריהם אין הכוונה ממש לעשר פעמים. רש"י כתב בשם חז"ל שהכוונה היא ממש לעשר פעמים ומונה את המקומות בהם ניסו בני ישראל את ה'.

⁸⁴² אונקלוס.

⁸⁴³ רש"י.

⁸⁴⁴ א"ע + אונקלוס. לפי רמב"ן מדובר על המשך המשפט – כל מי שהרגיז לפניי בדור זה לא יזכה לראות את ארץ ישראל. אוה"ח: הפסוק בא לרבות גם את מי שלא ניסה את ה' עשר פעמים, אך הוא חטא בחטא המרגלים.

⁸⁴⁵ אונקלוס + א"ע. המפרשים שאלו מדוע לא נזכר כאן גם יהושע. א"ע: כלב נזכר כאן בגלל שהוא היסה את בני ישראל לבדו. רמב"ן: כאן פירש ה' לכלב את שכרו, ולא היה זה ראוי לפרש כאן ליהושע את שכרו שלו שהוא ינהיג את בני ישראל במקומו של משה. כמו"כ הסביר הרמב"ן שה' הקדים את כלב ליהושע מכיוון שכלב הוא זה שהיסה את המרגלים אך משה הקדים את יהושע בגלל מעלתו של יהושע. אוה"ח: כלב לא חטא בחטא המרגלים למרות שמה לא התפלל עליו, בעוד יהושע ניצל מחטא המרגלים בשכר תפילתו של יהושע. בסוף דבריו כתב אוה"ח שכלב עשה שני מעשים שהיו טובים בעיני ה': לומר דברים טובים על ארץ ישראל ולהשתיק את העם, ובשכר זה שכה לשני דברים: להיכנס לא"י ולרשת את חברון.

⁸⁴⁶ רש"י, ולדבריו הרי זה מקרא קצר וחסר "את ליבו". א"ע: כלב רדף אחריי ומילא אחר דבריי.

⁸⁴⁷ אונקלוס + רש"י.

⁸⁴⁸ אונקלוס + רש"י.

⁸⁴⁹ רש"י. א"ע: הכנעני הוא האמורי, כיון שכל אמורי הוא כנעני. כמו"כ כתב שהסיבה שעמים אלו ישבו בעמק היא כדי לארוב לישראל.

⁸⁵⁰ רש"י + אונקלוס. לכאורה אין הכוונה לעבור דרך ים סוף אלא רק לאורכו.

דיבר ה' רק עם משה): עתה פנה ה' גם למשה וגם לאהרון ודיבר אליהם,⁸⁵¹ לֵאמֹר כֹּד אָמַר ה' לְמֹשֶׁה וְאֶהְרֹן: (כו) עַד מָתִי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת עַד מָתִי הַמְרַגְלִים יִמְשִׁיכוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים,⁸⁵² אֲשֶׁר הִמָּה מִלִּינִים עָלַי הַמְרַגְלִים גֹּרְמִים לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַתְלוֹן עָלַי,⁸⁵³ אֵת תְּלֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה מִלִּינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי אֲנִי (ה') שְׁמַעְתִּי אֵת הַתְלוֹנוֹת שֶׁהַמְרַגְלִים גִּרְמוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַתְלוֹן עָלַי⁸⁵⁴: (כח) אָמַר אֱלֹהִים מֹשֶׁה, תֹּאמַר לְמַרְגְּלִים (הַצִּוּוּי עַל הָאֲמִירָה הַיָּא רַק עַל מֹשֶׁה),⁸⁵⁵ חִי אֲנִי אֲנִי נִשְׁבַּע,⁸⁵⁶ נָא יִקְוֶה אֲמַר ה', אִם לֹא כִּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנֵי בֶן אֶעֱשֶׂה לָכֵם כְּמוֹ הַדְּבָרִים שֶׁאֲמַרְתֶּם בְּאֹזְנֵי, כֹּד אֲנִי (ה') אַעֲשֶׂה לָכֵם. כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְתֶּם שֶׁהֵייתֶם מַעֲדִיפִים לְמוֹת בְּמַדְבַּר וְלֹא לְהִיכַנְס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כֹּד אַעֲשֶׂה וְאֶהְרֹג אֶתְכֶם בְּמַדְבַּר⁸⁵⁷: (כט) בְּמַדְבַּר הַזֶּה יִפְּלוּ פְגָרֵיכֶם בְּמַדְבַּר הַזֶּה, יִפְּלוּ הַגּוֹפּוֹת שֶׁלְכֶם לְאַחַר שְׁתִּמּוֹתוֹ,⁸⁵⁸ וְכָל פְּקַדְיֵכֶם לְכָל מִסְפָּרְכֶם הָאֲנָשִׁים שִׁמּוֹתוֹ הֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּמְנָם לְכָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְסַפֵּר בְּשִׁבְלֵוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לְצֵאת לְצַבָּא, לְתֵת מַחְצִית הַשְּׁקָל וְכֹדוּ,⁸⁵⁹ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה מִי שֶׁהוּא בֶן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה, יְמוֹת, אֲשֶׁר הִלִּינְתֶּם עָלַי הַסִּיבָה שֶׁתִּמּוֹתוֹ הַיָּא בְּגַלְל שֶׁאַתֶּם הִתְרַעַמְתֶּם עָלַי (עַל ה')⁸⁶⁰: (ל) אִם אַתֶּם תִּבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֵת יְדֵי לְשֹׁכְנֵי אֶתְכֶם בָּהּ (אֲנִי, ה'), נִשְׁבַּע (שֶׁאַתֶּם לֹא תִיכַנְסוּ לְאֶרֶץ שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי (ה') לְשֹׁכְנֵי אֶתְכֶם (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) בְּתוֹכָהּ. נִשְׁיֵאת יָד הַיָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, מִכִּיּוּן שְׁבִימִיָּהֶם בְּנֵי אָדָם הִיוּ מְרִימִים אֵת יְדֵיהֶם בְּשַׁעָה שֶׁהֵם נִשְׁבַּעוּ,⁸⁶¹ כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה וְיִהְיֶה בֶן נֹן חוֹץ מִכָּלֵב בֶּן יִפְנֶה וְיִהְיֶה בֶן נֹן. כָּל עַם יִשְׂרָאֵל לֹא יִזְכֶּה לְהִיכַנְס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חוֹץ מִכָּלֵב וְיִהְיֶה⁸⁶²: (לא) וְטַפְכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לְבָז יִהְיֶה הַטֶּף שֶׁלְכֶם שֶׁאַמַּרְתֶּם שֶׁהוּא יִהְיֶה לְבִיזָה עַל יְדֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ,⁸⁶³ וְהִבִּיאֲתִי אֶתְכֶם אֲנִי אֲכַנִּס אֹתְכֶם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (אֵת הַטֶּף),⁸⁶⁴ וְיָדְעוּ אֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ הַטֶּף שֶׁלְכֶם יִכִּיר אֵת הָאָרֶץ שֶׁאַתֶּם מְאַסְתֶּם בָּהּ. הַטֶּף שֶׁלְכֶם יִכִּיר אֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁸⁶⁵: (לב) וּפְגָרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בְּמַדְבַּר הַזֶּה לְעוֹמֵת טַפְכֶם שִׁיזְכֶּה לְהִיכַנְס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, גּוֹפּוֹתֵיכֶם יִפְּלוּ בְּמַדְבַּר הַזֶּה⁸⁶⁶: (לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רָעִים בְּמַדְבַּר אֲרָבָעִים

⁸⁵¹ אה"ח. כמו"כ חילק בין הדברים שנאמרו עד עתה שלא היו מכוונים לאמירה לבני", לבין הדברים הבאים שמכוונים כלפי כל עם ישראל. הרמב"ן כתב שהדיבור אל אהרון היה שכו, בשכו שגם אהרון נפל על פניו.

⁸⁵² אה"ח.

⁸⁵³ רש"י. ספורנו: בגלל שחטא הרבים תלוי במרגלים, ה' לא יסלח להם.

⁸⁵⁴ רש"י. אה"ח: בנוסף לתלונות המרגלים, שמעתי גם את תלונות בני ישראל.

⁸⁵⁵ אה"ח.

⁸⁵⁶ רש"י.

⁸⁵⁷ רש"י. ספורנו: ה' יעניש את עם ישראל לאט, לאורך שנים.

⁸⁵⁸ א"ע.

⁸⁵⁹ רש"י.

⁸⁶⁰ אונקלוס. אה"ח: הכוונה היא לתיאור של מי שימות וה' אמר את דבריו בכוונה באופן דו משמעי: אם בני" תנהגו טוב, רק מי שהיה בן עשרים בשעת יציאת מצרים ימות במדבר, אך אם בני" לא יתנהגו טוב, גם אם האדם היה רק בן עשרים בשעת חטא המרגלים, אזי הוא ימות.

⁸⁶¹ אונקלוס + א"ע.

⁸⁶² אונקלוס.

⁸⁶³ אונקלוס. אה"ח: הצורך באמירה על הטף נובע מכך שצריך להוציא מהכלל את הטף מהאמירה הרעה. ה' אמר לבני" שהוא יקיים את אמירתם הרעה שהם יפלו במדבר, ובדברים אלו רצה ה' להוציא את הטף מהרעה.

⁸⁶⁴ אונקלוס.

⁸⁶⁵ אונקלוס.

⁸⁶⁶ אונקלוס. אה"ח: הצורך בחזרה זו היא כדי לומר שהם לא יזכו אפילו להיקבר בארץ ישראל.

שָׁנָה במשך ארבעים שנה, הצאצאים שלכם ינועו במדבר כמו שרועים נעים עם צאנם ממקום למקום,⁸⁶⁷ וְנִשְׂאוּ אֶת זְנוּתֵיכֶם הצאצאים שלכם יישאו את החטא שלכם,⁸⁶⁸ עַד תֵּם פְּגָרֵיכֶם בְּמִדְבָּר עד שייפסקו פגריכם במדבר, עד שכולכם תמותו⁸⁶⁹: (לד) בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּרְתָּם אֶת הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם (בני ישראל ינועו במדבר) מספר שנים כמספר הימים שהמרגלים ריגלו את הארץ עבור בני ישראל,⁸⁷⁰ יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה אתם תישאו את חטאתכם במשך ארבעים שנה: על כל יום שהמרגלים ריגלו את הארץ, אתם תנדדו במדבר שנה אחת,⁸⁷¹ וַיִּדְעֶתֶם אֶת תְּנוּאַתִּי אתם תדעו שאתם הסרתם את ליבכם מאחריי⁸⁷²: (לה) אֲנִי יְקֹנֵךְ דְּבַרְתִּי אני ה' גזרתי עליכם שתנדדו במדבר ארבעים שנה ושלא תיכנסו לארץ,⁸⁷³ אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת הַנוֹעְדִים עָלַי (אני ה' גזרתי) שאעשה כך לכל הקהל שרצו לרגום את יהושע וכלב באבנים,⁸⁷⁴ בְּמִדְבָּר הַזֶּה יִתְמוּ וְשָׁם יָמָתוּ במדבר הזה, יבוא הקץ על כל אחד מבני ישראל שהוא בן עשרים ומעלה והוא ימות במדבר⁸⁷⁵: (לו) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ והמרגלים ששלח משה כדי לרגל את הארץ, וַיָּשֻׁבוּ וַיְלִינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל הָאָרֶץ כאשר המרגלים חזרו מלרגל את הארץ, הם גרמו לבני ישראל להתלונן ולומר דברים רעים על ארץ ישראל⁸⁷⁶: (לז) וַיָּמָתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דְבַת הָאָרֶץ רָעָה בְּמַגְפָּה לִפְנֵי יְקֹנֵךְ האנשים שהוציאו דיבה רעה על הארץ, המרגלים שאמרו דברים רעים על ארץ ישראל, מתו במגיפה לפני ה'⁸⁷⁷: (לח) וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יִפְנֵה חֵיו מִן הָאֲנָשִׁים הַהֵם הַהֹלְכִים לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ מבין המרגלים שהלכו לרגל את הארץ, חיו יהושע וכלב (וכל השאר מתו)⁸⁷⁸: (לט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁה אמר לבני ישראל את הדברים שאמר לו ה' (שהם ינועו במדבר ארבעים שנה ושלא יזכו להיכנס לארץ ישראל), וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד כאשר בני ישראל שמעו את הדברים שאמר משה, הם התאבלו מאוד⁸⁷⁹: (מ) וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָמוּ מוֹקֵדִם בְּבוֹקֵר, וַיַּעֲלוּ אֶל

⁸⁶⁷ א"ע. רש"י: הסיבה לתקופה של ארבעים שנה היא מכיוון שאותם שהיו בני עשרים בשעת חטא המרגלים, יגיעו למקסימום של גיל שישים.

⁸⁶⁸ רש"י. א"ע: ישאו את הזנות שלכם, שרציתם לתת ראש ולחזור למצרים.

⁸⁶⁹ אונקלוס.

⁸⁷⁰ אונקלוס + א"ע.

⁸⁷¹ אונקלוס. ספורנו: יום לשמה היינו בתשעה באב של כל שנה. כלי יקר: המרגלים בחרו להישאר במצרים במשך ארבעים שנה ולסבול את רעת מצרים לאורך 40 שנה, ולכן ה' העניש את בני ישראל להיות במדבר במשך 40 שנה.

⁸⁷² רש"י. א"ע: אתם תדעו שאני לא אבטל את גזירתי.

⁸⁷³ אונקלוס. אה"ח: הכוונה היא שגם מידת הרחמים שמתגלה בשם ה' הסכימה לעונש זה.

⁸⁷⁴ א"ע.

⁸⁷⁵ אונקלוס. א"ע: יתמו היינו מי שמת בזמנו וימותו היינו מי שימות לפני זמנו. אה"ח: יתמו היינו בעוה"ז וימותו היינו בעוה"ב.

⁸⁷⁶ רש"י.

⁸⁷⁷ אונקלוס. רש"י: מדובר על מגיפה שלשונם השתרבב עד טבורם, והתולעים יצאו מלשונם ונכנסו לתוך טבורם, זוהי מידה כנגד מידה. ספורנו: מתו מיד בגלל האוויר הרע של המדבר, מידה כנגד מידה על מה שאמרו על ארץ ישראל.

⁸⁷⁸ אונקלוס. רש"י: חיו היינו שנטלו את חלק המרגלים שמתו בא"י. אה"ח: התורה באה לומר שהסיבה שיהושע וכלב זכו לחיות היא רק בזכות שהם ריגלו את הארץ ובכל זאת ניצלו מחטא, אך אם לא היו מרגלים את הארץ, למרות צדקותם, הם היו מתים.

⁸⁷⁹ אונקלוס.

⁸⁸⁰ אונקלוס.

רֹאשׁ הַהָרָה אנשים אלו עלו אל ראש ההר שמוביל לארץ ישראל,⁸⁸¹ **לְאמֹר** כך אמרו אותם אנשים, **הֲנִנּוּ**
וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְקֹנָק הרי אנחנו נעלה לארץ ישראל שהיא המקום שה' אמר שהוא ייתן
לנו,⁸⁸² **כִּי חָטְאֵנוּ** שהרי אנחנו חטאנו בכך שאמרנו שטוב לנו לחזור למצרים. המעפילים אמרו שהם
מכירים בחטאם שלא רצו להיכנס לארץ ישראל, ועכשיו, לאחר שהם מכירים בחטא, הם ייכנסו לארץ
ישראל⁸⁸³: **(מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה** משה אמר למעפילים: **לְמָה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי יְקֹנָק** למה אתם
עוברים על גזירה של ה'. ה' הרי גזר עליכם שלא תיכנסו לארץ ישראל, ואם כן, מדוע אתם עוברים על
גזירתו של ה',⁸⁸⁴ **וְהוּא לֹא תִצְלַח הַמַּעֲשֶׂה שְׁלַכְּם**, שאתם רוצים להיכנס לארץ ישראל, לא יצליח בידכם⁸⁸⁵:
(מב) אֶל תַּעֲלוּ אל תעלו אל ההר,⁸⁸⁶ **כִּי אֵין יְקֹנָק בְּקִרְבְּכֶם** (אל תעלו אל ההר) כיוון שאין השכינה
ביניכם,⁸⁸⁷ **וְלֹא תִנְגַּפוּ לְפָנַי אִיְבֵיכֶם** (על ידי שלא תעלו אל ההר) אתם לא תישברו לפני אויביכם. אתם לא
תנוצחו על ידי אויביכם⁸⁸⁸: **(מג) כִּי הָעֵמֶלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לְפָנֵיכֶם** עמלק וכנען נמצאים שם לפניכם
וילחמו בכם, **וּנְפַלְתֶּם בְּחַרְבּ אִם תַּעֲלוּ** אל ההר ותנסו להיכנס לארץ ישראל, אתם תיפלו על ידי חרבם של
הכנעני והעמלקי, **כִּי עַל בֶּן שְׁבָתָם מֵאַחֲרַי יְקֹנָק** (אתם תיפלו בחרבם של הכנעני והעמלקי) מכיוון
שחזרתם מלעבוד את ה'. בגלל שלא עבדתם את ה' וחסאתם בחטא המרגלים, אתם תיפלו לפני הכנעני
והעמלקי,⁸⁸⁹ **וְלֹא יִהְיֶה יְקֹנָק עִמָּכֶם** ה' לא יהיה בעזרתכם בשעה שתעלו אל ההר⁸⁹⁰: **(מד) וַיַּעֲפְלוּ לְעֵלוֹת**
אֶל רֹאשׁ הַהָרָה האנשים התמלאו בעזות ועלו לראש ההר, למרות אזהרתו של משה,⁸⁹¹ **וַאֲרוֹן בְּרִית יְקֹנָק**
וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה ארון הברית ומשה לא זזו ממחנה ישראל ולא עלו עם המעפילים לראש
ההר⁸⁹²: **(מה) וַיֵּרֶד הָעֵמֶלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהָרָה הַהִוא** העם העמלקי והעם הכנעני שישב בהר ירדו
לקראת ישראל למלחמה, **וַיָּבוֹם הָעֵמֶלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי** הכו את בני ישראל, **וַיִּבְתּוּם** העמלקי והכנעני הכו את
ישראל מכה אחרי מכה. הניצחון של עמלק וכנען במלחמה היה מוחלט,⁸⁹³ **עַד הַחֲרָמָה** העמלקי והכנעני
הכו בבני ישראל ורדפו אחריהם עד מקום שנקרא חרמה⁸⁹⁴:

⁸⁸¹ רש"י.

⁸⁸² רש"י.

⁸⁸³ רש"י. רשב"ם: החטא היה שהאמינו למרגלים.

⁸⁸⁴ אונקלוס. רמב"ן: אין הכוונה לאי הכניסה לא"י שנגזר על חטא המרגלים, אלא הכוונה היא שה' גזר ספציפית שלא לעלות אל ראש ההר.

⁸⁸⁵ רש"י. א"ע הסתפק אם הכוונה היא שמעשה העליה לא תצליח או שהעברה על פי ה' לא תצליח. רשב"ם: דרך זו אינה מוצלחת. ספורנו: ע"י שתיכנסו כך לא"י אתם תחטאו להכעיס.

⁸⁸⁶ אונקלוס.

⁸⁸⁷ אונקלוס.

⁸⁸⁸ אונקלוס.

⁸⁸⁹ רש"י.

⁸⁹⁰ אונקלוס.

⁸⁹¹ רש"י. אונקלוס: הרשיעו. א"ע: עלו אל העפל.

⁸⁹² אונקלוס.

⁸⁹³ רש"י.

⁸⁹⁴ רש"י. א"ע כתב פירוש נוסף: עד שהחרימו אותם.

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תְּדַבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר
 לָהֶם, כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֵי תִכְסֶם כְּאִשֶּׁר אַתֶּם תִּכְנְסוּ לָאָרֶץ בְּהָאֵת עֵתִידִים לִשְׁבֹּת, ⁸⁹⁵ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן
 לָכֶם (כשתיכנסו) לָאָרֶץ שֶׁאֲנִי עֹתִיד לָתֵת לָכֶם, כְּלוֹמַר: כְּשֶׁתִּכְנְסוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ג) וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לְיִקְנֹק
 כְּאִשֶּׁר תִּרְצוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבן לִפְנֵי ה', ⁸⁹⁶ עֲלֶה אוֹ זָבַח כְּשֶׁתִּרְצוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבן עוֹלָה אוֹ קֶרֶבן שְׁלָמִים, ⁸⁹⁷ לְפָלֵא
 נָדָר אוֹ בְּנִדְבָה כְּשֶׁתִּרְצוּ לְהַפְרִישׁ אֶת הַקֶּרֶבן לֶשֶׁם קֶרֶבן נָדָר אוֹ לֶשֶׁם קֶרֶבן נִדְבָה, ⁸⁹⁸ אוֹ בְּמַעֲדֵיכֶם אוֹ כְּאִשֶּׁר
 תִּקְרִיבוּ אֶת הַקֶּרֶבן לֶשֶׁם אֶחָד מִקֶּרְבָּנוֹת מוֹסֵף שֶׁאַתֶּם חַיִּיבִים לְהַקְרִיב בְּמוֹעֵד, ⁸⁹⁹ לְעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לְיִקְנֹק
 הַכֹּהֵן צָרִיךְ לְהַקְרִיב אֶת הַקֶּרֶבן בְּדֶרֶךְ שֶׁתִּתְקַבֵּל לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה' (כְּלוֹמַר: לְהַקְפִּיד עַל כָּל הַדִּינִים הַקְּשׁוּרִים
 לְהַקְרִיבָה), מִן הַבֶּקָר אוֹ מִן הַצֹּאֵן כְּאִשֶּׁר תִּקְרִיבוּ קֶרֶבן לֶשֶׁם ה' מִבֶּקֶר אוֹ מִצֹּאֵן: (ד) וְהַקְרִיב הַמְּקַרֵּב
 קֶרְבָּנוֹ לְיִקְנֹק (בְּנוֹסֵף לְבַהֲמָה הַמוֹקְרֶבֶת לְקֶרֶבן) יֵשׁ לְהַבִּיאַת יַחַד עִם הַקֶּרֶבן גַּם מִנְחָה כְּפִי שִׁיפּוּרֵט, ⁹⁰⁰ מִנְחָה
 סֵלֶת עֶשְׂרוֹן בְּלוּל בְּרִבְעֵי תֵּהֵינן שֶׁמֶן (יֵשׁ לְהַבִּיאַת בְּתוֹר מִנְחָה) סוּלֶת, קִמַּח מְנוּפָה, בְּשִׁיעוֹר שֶׁל עֵשִׂירֵית
 הָאִיפָה, מְעוֹרֶבֶת עִם רִבְעֵי תֵּהֵינן שֶׁמֶן. עֵשִׂירוֹן וְהֵינן הֵם מִיִּדוֹת מִדִּידָה שֶׁהֵיוּ מִשְׁתַּמְשִׁים בְּהֵן בְּזִמְן הַתּוֹרָה,
 כְּמוֹ שֶׁהֵיוּ מוֹדֵדִים וְשׁוֹקֵלִים בְּעוֹזֶרֶת מִידַת הַקִּילוֹגֵרָם. אֲלֵא שֶׁהֵעִישׁוּרֹן הֵינּוּ מִידָה שֶׁהִשְׁתַּמְשׁוּ בָּהּ לְמִדַּת
 דְּבָרִים יְבִשִׁים וְבִהֵינן הִשְׁתַּמְשׁוּ לְמִדַּת דְּבָרִים לְחַיִּים: (ה) וַיִּזֵּן לְנֶסֶף רִבְעֵי תֵּהֵינן וְכֵן יֵשׁ לְהַבִּיאַת יַחַד עִם
 הַקֶּרֶבן גַּם רִבְעֵי תֵּהֵינן יִין, כְּדֵי לְנֶסֶךְ לֶהֱי', כְּדֵי לְהַקְרִיב עַל גְּבִי הַמְּזוּבַח לֶשֶׁם ה'. בְּמִזְבַּח הַיָּהּ מֵעֵין צִינּוֹר בּוֹ
 שִׁפְכוּ אֶת הַיַּיִן שֶׁהִבִּיאוּ כְּדֵי לְנֶסֶךְ לֶהֱי', תַּעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה אוֹ לְזָבַח יֵשׁ לְהַבִּיאַת מִנְחָה בְּנוֹסֵף לְקֶרֶבן הָעוֹלָה אוֹ
 לְקֶרֶבן הַשְּׁלָמִים, לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד כָּל הַמִּנְחָה הַזֹּאת (עֲשִׂירֵית הָאִיפָה סוּלֶת, רִבְעֵי תֵּהֵינן שֶׁמֶן וְרִבְעֵי תֵּהֵינן יִין)
 מוֹקְרֶבֶת בְּמִקְרָה וְהַקֶּרֶבן הַמוֹקְרֶב הוּא כֶּבֶשׂ ⁹⁰¹: (ו) אוֹ לְאֵיל אִם הַבְּהֵמָה הַמוֹקְרֶבֶת לֶשֶׁם קֶרֶבן הִיא אֵיל, ⁹⁰²
 תַּעֲשֶׂה מִנְחָה יֵשׁ לְעֲשׂוֹת לְאֵיל אֶת הַמִּנְחָה הַבֹּאֵה: סֵלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלִשִׁית הֵינּוּ יֵשׁ
 לְהַבִּיאַת סוּלֶת בְּכַמּוֹת שֶׁל שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים וְלְעֶרְבָב אֶת הַסוּלֶת עִם שֶׁמֶן בְּכַמּוֹת שֶׁל שְׁלִישׁ הֵינּוּ: (ז) וַיִּזֵּן לְנֶסֶף
 שְׁלִשִׁית הֵינּוּ תִּקְרִיב יֵשׁ לְהַבִּיאַת יַחַד עִם הָאֵיל, שְׁלִישׁ הֵינּוּ יִין, רֵיחַ נִיחֹחַ לְיִקְנֹק הַמִּנְחָה, (הַסוּלֶת, הֵינּוּ
 וְהַשֶּׁמֶן), תוֹקֶרֶב לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה', ⁹⁰³: (ח) וְכִי תַעֲשֶׂה בֵּן בֶּקָר אִם תִּקְרִיב קֶרֶבן מִבֶּקֶר, עֲלֶה אוֹ זָבַח אִם
 תִּקְרִיב אֶת בֶּן הַבֶּקֶר לֶשֶׁם קֶרֶבן עוֹלָה אוֹ לֶשֶׁם קֶרֶבן שְׁלָמִים, לְפָלֵא נָדָר אוֹ שְׁלָמִים לְיִקְנֹק לְהַפְרִישׁ קֶרֶבן
 כְּנָדָר אוֹ כְּקֶרֶבן שְׁלָמִים לִפְנֵי ה', ⁹⁰⁴: (ט) וְהַקְרִיב עַל בֵּן הַבֶּקֶר מִנְחָה בְּנוֹסֵף לְבֶן הַבֶּקֶר, יֵשׁ לְהַקְרִיב מִנְחָה,

⁸⁹⁵ אונקלוס. רש"י: בישר להם שהם עתידים להיכנס לא"י. א"ע: גם הזכרת ענייני הקרבנות בא לומר מה יעשו בני ישראל במקרה ויחטאו.

⁸⁹⁶ אונקלוס + רש"י.

⁸⁹⁷ אונקלוס.

⁸⁹⁸ אונקלוס.

⁸⁹⁹ רש"י.

⁹⁰⁰ ספורנו: עד חטא העגל היה ניתן להקריב קרבן ללא מנחה ונסכים. לאחר חטא העגל הצריך ה' להביא מנחה או נסכים רק לשם עולת התמיד. לאחר חטא המרגלים הצריך ה' להביא מנחה ונסכים על כל קרבן עולה או שלמים.

⁹⁰¹ רש"י.

⁹⁰² רש"י.

⁹⁰³ רש"י בפס' י'.

⁹⁰⁴ אונקלוס.

סֵלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים בָּלוּל בְּשֶׁמֶן חֲצִי הֵהִיז יֵשׁ לְהַבִּיא כִּמְנַחַה סוּלַת בְּמִידָה שֶׁל שְׁלוֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים, כֹּאשֶׁר הַסוּלַת מֵעוֹרֵבֶבֶת עִם שֶׁמֶן בְּכִמּוֹת שֶׁל חֲצִי הֵיז; (י) וַיִּזֶן תְּקָרִיב לְנִסְךְ חֲצִי הֵהִיז וְכֵן יֵשׁ לְהַבִּיא גַם יִין בְּכִמּוֹת שֶׁל חֲצִי הֵיז, כְּדִי לְנִסֵּךְ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לִיקְנוֹק הַמְנַחָה, (הַסוּלַת, הַיִּין וְהַשֶּׁמֶן), תּוֹקֵרֵב לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה': (יא) בָּכָה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לְאֵיל הָאֶחָד אוֹ לְשָׂה בְּכַבְּשִׁים אוֹ בְּעִזִּים כִּד יֵשׁ לַעֲשׂוֹת (לְהַבִּיא מְנַחָה וְנִסְכִּים) בְּמִקְרָה וּמִבֵּיֵאִים שׁוֹר לְקִרְבּוֹ, אוֹ אֵיל לְקִרְבּוֹ אוֹ שֶׁהַמְּכַבְּשִׁים לַעוֹלָה, אוֹ שֶׁהַמְּהַעִיזִים לַעוֹלָה⁹⁰⁵: (יב) בְּמִסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כְּמִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לְקִרְבּוֹ,⁹⁰⁶ בָּכָה תַעֲשׂוּ לְאֶחָד בְּמִסְפָּרָם כִּד, לִפִּי מִסְפַּר הַקִּרְבָּנוֹת וּלְפִי סוּג הַבְּהֵמָה הַמוֹקֵרֶבֶת, תְּבִיאוּ גַם מְנַחָה וְנִסְכִּים לְכָל קִרְבָּן⁹⁰⁷: (יג) כָּל הָאֲזֹרָח יַעֲשֶׂה בָכָה אֶת אֱלֹהֵי כָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל יַעֲשֶׂה כִּד, יְבִיא נִסְכִּים בְּשִׁיעוֹר שְׁצִיּוּתָהּ הַתּוֹרָה, יַחַד עִם קִרְבָּנוֹ,⁹⁰⁸ לְהִקְרִיב אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לִיקְנוֹק (כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל) יִקְרִיב אֶת קִרְבָּנוֹ יַחַד עִם הַנִּסְכִּים, וַיִּקְפִּיד עַל הַדִּינִים הַקְּשׁוּרִים לְקִרְבּוֹ וְלִנְסְכִים, כִּד שֶׁהַקִּרְבָּן וְהַנִּסְכִּים יִתְקַבְּלוּ לְרִצּוֹן לִפְנֵי ה': (יד) וְכִי יִגּוֹר אֶתְכֶם גֵּר אִם בַּעֲתִיד יִתְגַּיֵּיר גֵּר, וְאוֹתוֹ גֵּר יִגּוֹר אֶתְכֶם וּיְרַצָּה לְהַבִּיא קִרְבָּן לִה',⁹⁰⁹ אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם אוֹ אִם אֶחָד מֵהַגֵּרִים שֶׁהִתְגַּיֵּירוּ כִּבְר עֲכָשִׁיו, בְּדוֹר זֶה, יִקְרִיב קִרְבָּן,⁹¹⁰ לְדַרְתֵּיכֶם אִם גֵּר בְּכָל אֶחָד מֵהַדּוֹרוֹת יִרַצָּה לְהִקְרִיב קִרְבָּן, וַיַּעֲשֶׂה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לִיקְנוֹק הַגֵּר יִקְרִיב אֶת הַקִּרְבָּן וְהוּא יִקְפִּיד עַל כָּל הַדִּינִים הַחֲלִים עַל הַקִּרְבָּן, וְכֵן עֲלֵיו לְהַבִּיא נִסְכִּים, בְּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בֵּן יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׂאֵתָם צְרִיכִים לְהַבִּיא נִסְכִּים יַחַד עִם קִרְבָּנְכֶם, כִּד הַגֵּר צְרִיךְ גַּם לְהַבִּיא נִסְכִּים יַחַד עִם הַקִּרְבָּן שְׁלוֹ: (טו) הִקְהָל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל,⁹¹¹ חִקְהָ אֶחָת לְכֶם וְלִגֵּר הַגֵּר לְמִי שֶׁנּוֹלַד יְהוּדִי וְלְמִי שֶׁהִתְגַּיֵּיר יֵשׁ אוֹתוֹ דִּין, שְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לְהַבִּיא נִסְכִּים יַחַד עִם הַקִּרְבָּן,⁹¹² חִקְתָּ עוֹלָם לְדַרְתֵּיכֶם דְּבַר זֶה יִהְיֶה לְכֶם לְחֹק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, בְּכֶם בְּגֵר יִהְיֶה לְפָנַי יִקְנוֹק הַדִּין שֶׁל אָדָם שֶׁנּוֹלַד יְהוּדִי וְדִין גֵּר שֶׁהִתְגַּיֵּיר הוּא אוֹתוֹ דִּין⁹¹³: (טז) תִּנְרָה אֶחָת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לְכֶם וְלִגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם בְּכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, מִי שֶׁנּוֹלַד יְהוּדִי וּמִי שֶׁהִתְגַּיֵּיר שׁוּוִים בְּדִינָם. הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבַּתּוֹרָה חֲלִים בְּאוֹפֵן שׁוּוֶה עַל מִי שֶׁנּוֹלַד יְהוּדִי וְעַל מִי שֶׁהִתְגַּיֵּיר⁹¹⁴: (יז) וַיְדַבֵּר יִקְנוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יח) דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לָהֶם, בְּבִאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׂמָּה מִיַּד לְאַחַר שְׂאֵתָם תִּיכַנְסוּ לְאַרְץ שְׂאֵנִי מְכַנִּיס אֶתְכֶם לָשׂם. מִיַּד לְאַחַר שְׂאֵתָם תִּיכַנְסוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל (כֹּאֵן אֵינִי הַכוֹנֵנָה שְׁדִין חֲלָה נוֹהֵג רַק לְאַחַר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנֹת כִּיבוֹשׁ וְחִלּוּקָה, בְּנִיגוּד לְהַרְבֵּה מִצְוֹת אַחֲרוֹת

⁹⁰⁵ רש"י.

⁹⁰⁶ רש"י.

⁹⁰⁷ רש"י.

⁹⁰⁸ אונקלוס.

⁹⁰⁹ אונקלוס.

⁹¹⁰ א"ע.

⁹¹¹ א"ע כתב שיש אומרים שמדובר כאן על לשון קריאה, שה' פונה אל הקהל. אמנם דחה פירוש זה מכיוון שכתב שבלשון הקודש אין קריאה ולכן כתב שהאות ה' במילה זו מחליפה את הסימן קריאה מלשון פניה אל הקהל.

⁹¹² אונקלוס.

⁹¹³ רש"י.

⁹¹⁴ א"ע.

התלויות בארץ⁹¹⁵: (יט) וְהָיָה בְּאֹכְלֵכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ (מיד לאחר שאתם תיכנסו לארץ ישראל) בשעה שאתם תאכלו לחם מתבואה שגדלה בארץ ישראל,⁹¹⁶ תִּרְיִמוּ תְרוּמָה לִיקָן עֲלֵיכֶם להפריש תרומה לפני ה'. עליכם להפריש חלק מעיסת הלחם לשם ה' ולתת את העיסה שהפרשתם אל הכהן. מצווה זו נקראת מצוות חלה⁹¹⁷: (כ) רֵאשִׁית עֲרֹסְתֵכֶם חֶלֶה (בצלע זה של הפסוק כתבה התורה מהו השיעור של העיסה שכאשר לשים שיעור זה של עיסה, יש להפריש חלה) כאשר אתם תלושו עיסה שהיא בשיעור שאתם רגילים ללוש עיסה במדבר. (הכוונה היא לעומר שהיו בני ישראל אוספים מהמן, שהרי שיעור המן שירד היה עומר לגולגולת). אדם שלש עיסה שיש בה פחות משיעור עומר, אינו חייב להפריש ממנה חלה. עומר הוא שיעור של ארבעים ושלוש ביצים ועוד חמישית ביצה,⁹¹⁸ תִּרְיִמוּ תְרוּמָה (כשתלושו עיסה בשיעור של עומר) עליכם להפריש את החלה לשם ה',⁹¹⁹ בְּתְרוּמַת גֶּרֶן בֶּן תְּרִימוּ אֲתָה (התורה ציוותה בצלע זה של הפסוק מהו שיעור ההפרשה שצריך להפריש מהעיסה) כמו שאתם מפרישים תרומה גדולה לכהן מהתבואה בגורן, כך עליכם להפריש חלה. כמו שהתורה לא נתנה שיעור שאדם צריך להפריש לתרומה גדולה לכהן, ואדם יוצא ידי חובת תרומה אפילו בחיטה אחת, כך לא נתנה התורה שיעור שאדם יפריש לחלה, ומדין תורה אדם יכול להפריש חתיכה קטנה לשם מצוות חלה. אמנם חכמים קבעו שיעור הן לתרומה והן לחלה. שיעור החלה מתחלק לשניים: אם המפריש הוא אופה, אזי הוא צריך להפריש אחד מארבעים ושמונה מהעיסה (על כל ארבעים ושמונה קילו, יש להפריש קילו אחד) ואם מדובר באדם רגיל, על האדם להפריש אחד מעשרים וארבעה (על כל עשרים וארבעה קילו, עליו להפריש קילו אחד)⁹²⁰: (כא) מֵרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לִיקָן תְּרוּמָה יש לתת חלק מכל עיסה כתרומה לה'. אם אדם לש עשר עיסות, הוא אינו נותן מפריש עיסה שלימה על כל העיסות, אלא נותן חלק מכל אחד מעשר העיסות לשם חלה,⁹²¹ לְדֹרְתֵיכֶם יש להפריש חלה לאורך כל הדורות⁹²²: (כב) וְכִי תִשְׁגּוּ אִם אַתֶּם תִּהְיוּ שׁוֹגְגִים,⁹²³ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה וְאַתֶּם לֹא תִקְיִמוּ מִצְוֹה שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כִּנְגַד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַתְּוֹרָה. מדובר כאן במקרה ועם ישראל יעבוד עבודה זרה,⁹²⁴ אֲשֶׁר דָּבַר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה (במקרה שתהיו שוגגים ולא תקיימו את מצוות איסור העבודה זרה) שה' ציווה אתכם על ידי משה⁹²⁵: (כג) אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֶק אֶלֵיכֶם בְּיַד מֹשֶׁה בַּמִּקְרָה וְאַתֶּם עַבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וּבְכַךְ עָבַר עַל כָּל מַה שֶׁה' צִוָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,⁹²⁶ מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֶק וְהִלָּאָה לְדֹרְתֵיכֶם

⁹¹⁵ אונקלוס + רש"י. ספורנו: לאחר חטא המרגלים, הצריך ה' שאדם יפריש חלה כדי שתחול ברכה במעשה

ידין.

⁹¹⁶ אונקלוס.

⁹¹⁷ אונקלוס.

⁹¹⁸ רש"י.

⁹¹⁹ אונקלוס.

⁹²⁰ רש"י. רשב"ם: כשם שתרומת גורן היא מהראשית, כך גם החלה צריכה להיות מהראשית.

⁹²¹ רש"י.

⁹²² אונקלוס.

⁹²³ אונקלוס.

⁹²⁴ רש"י. ספורנו: כאשר אתם עובדים ע"ז, גם אם אתם מקיימים את שאר המצוות, אין זה נקרא קיום המצוות, מכיוון שה' הקדים לכל המצוות את איסור ע"ז. הרמב"ן דחה את דעת הסוברים שמדובר על אי קיום מצוות התורה, שהרי לפי"ז היה צריך לחייב כל עובר על מצוות עשה בכרת. לכן הסביר גם הרמב"ן שמדובר כאשר אדם עבר על לאו, והשוני מפר העלם דבר של ציבור שנאמר בספר ויקרא הצריך את חז"ל לומר שמדובר על חטא ע"ז. אמנם הרמב"ן בעצמו כתב ששט הפסוקים מדבר על תינוק שנשבה שנדבק באומות בשוגג, כך שאינו מקיים את כל מצוות התורה בשוגג.

⁹²⁵ אונקלוס. רש"י: ציווי הע"ז נאמר ע"י ה' ישר אל בני ישראל שהרי שתי הדברות הראשונות אמר ה' לבני, אך בנוסף

לכך יש ציוויים רבים בתורה על איסור ע"ז.

⁹²⁶ רש"י.

בכך שהאדם עבד עבודה זרה, הוא עבר על כל המצוות והנבואות שה' אמר לבני ישראל מיום שה' התחיל לצוות את בני ישראל במצוות ועד לכל דברי הנבואה שהתנבאו הנביאים⁹²⁷: (כד) וְהָיָה אִם מְעַיְנֵי הָעֵדָה נִעְשְׂתָה לְשִׁגְגָה אִם מְעַיְנֵי הַסֵּנְהֶדְרִין נִעְשְׂתָה הַשִּׁגְגָה. אִם בֵּית הַדִּין הַגְּדוֹל הוֹרָה שְׁמוֹתָר לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה מִסּוּיֵמֶת בְּאוֹפֵן מִסּוּיִם,⁹²⁸ וְעִשׂוּ כָּל הָעֵדָה פֶּר בֶּן בֶּקָר אֶחָד לְעֹלָה עַל כָּל הַקָּהָל לַהֲקָרִיב פֶּר בֶּן שְׁלֹשׁ לִשְׁם קָרְבָן עוֹלָה לַה', לְרִיחַ נִיחֹחַ לְיִקְנֹק יֵשׁ לַהֲקַפִּיד עַל כָּל הַדִּינִים הַקְּשׁוּרִים לַהֲקָרְבַת הַפֶּר לַעוֹלָה, כִּד שֶׁהַקָּרְבָן יִתְקַבֵּל לַרְצוֹן לַפָּנִי ה', וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כְּמִשְׁפֵּט יַחַד עִם הַפֶּר לַעוֹלָה, יֵשׁ לַהֲבִיא גַם אֶת הַמִּנְחוֹת וְהַנְּסֻכִּים: שְׁלוֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סוֹלֶת מִעוֹרֵבִים בְּחִצֵי הַהֵיץ שֶׁמֶן, וְחִצֵי הַהֵיץ יִין, וְשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּת וְכֵן עַל קָהָל יִשְׂרָאֵל לַהֲבִיא שְׁעִיר עִזִּים לִשְׁם קָרְבָן חֻטָּאת⁹²⁹: (כה) וְכִפֹּר הַכֹּהֵן עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכֹּהֵן יִכְפֹּר עַל כָּל קָהָל עַדֵת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי שִׁיקָרִיב אֶת הַקָּרְבָן,⁹³⁰ וְנִסְלַח לָהֶם עַל יְדֵי הַקָּרְבַת הַקָּרְבָן, חֻטָּא הַעֲבוּדָה זָרָה יִיִסְלַח לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי שִׁגְגָה הוּא שֶׁהָרִי חֻטָּא בּוֹ חֻטָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה בְּשִׁגְגָה, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֻטָּאוּ בַעֲבוּדָה זָרָה בְּשׁוּגָג, וְלִכְּן, לְאַחַר הַקָּרְבַת הַקָּרְבָן, הַחֻטָּא מִתְּכַפֵּר לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל,⁹³¹ וְהֵם הִבִּיאוּ אֶת קָרְבָּנֵם אֲשֶׁה לְיִקְנֹק וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִבִּיאוּ אֶת הַפֶּר לַעוֹלָה כְּדִי לַהֲקָרִיב אוֹתוֹ לַקָּרְבָן לַפָּנִי ה',⁹³² וְחֻטָּאתָם לַפָּנִי יִקְנֹק עַל שִׁגְגָתָם וְכֵן הִבִּיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשְּׁעִיר לַחֻטָּאת וְהַקָּרִיבוּ אוֹתוֹ לַפָּנִי ה' כְּדִי לַכְּפֹר עַל שִׁגְגָתָם שֶׁשִּׁגְּגוּ לַחֻטָּא בַעֲבוּדָה זָרָה⁹³³: (כו) וְנִסְלַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם הַחֻטָּא שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה יִיִסְלַח לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: גַּם מִי שְׁנוֹלֵד יְהוּדִי וְגַם הַגֵּרִים שֶׁהִתְגַּיֵּירוּ,⁹³⁴ כִּי לְכָל הָעָם בְּשִׁגְגָה כִּיוּן שֶׁכָּל עִם יִשְׂרָאֵל חֻטָּא בַחֻטָּא הַעֲבוּדָה זָרָה בְּשִׁגְגָה⁹³⁵: (כז) וְאִם נִפְּשׂ אַחַת תַּחֲטָא בְּשִׁגְגָה אִם אָדָם יָחִיד יַחֻטָּא בַעֲבוּדָה זָרָה בְּשׁוּגָג,⁹³⁶ וְהִקְרִיבָה עִז בֵּת שְׁנֵתָה לְחֻטָּאת עַל הָאָדָם (הַנֶּפֶשׁ) לַהֲקָרִיב עִז בֵּת שָׁנָה לִשְׁם קָרְבָן חֻטָּאת⁹³⁷: (כח) וְכִפֹּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשִּׁגְגָת בְּחֻטָּא בְּשִׁגְגָה לַפָּנִי יִקְנֹק עַל יְדֵי הַקָּרְבַת הַקָּרְבָן, הַכֹּהֵן יִכְפֹּר עַל הָאָדָם שֶׁחֻטָּא בַעֲבוּדָה זָרָה לַפָּנִי ה',⁹³⁸ לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ הַכֹּהֵן יִקְרִיב אֶת הַקָּרְבָן כְּדִי לַכְּפֹר עַל הַחוּטָּא שֶׁחֻטָּא בַחֻטָּא עֲבוּדָה זָרָה, וְהַחֻטָּא יִיִסְלַח לְאוֹתוֹ אָדָם⁹³⁹: (כט) הָאֲזָרַח בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל זֶהוּ הַדִּין שֶׁל אָדָם שְׁנוֹלֵד יְהוּדִי וְעַבְד עֲבוּדָה זָרָה בְּשׁוּגָג, וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם וְכֵן זֶהוּ הַדִּין שֶׁל גֵר שֶׁהִתְגַּיֵּיר וְעַבְד עֲבוּדָה זָרָה,

⁹²⁷ רש"י. רשב"ם: הכוונה היא לכל המצוות שעברו בנ"י לאחר מתן תורה, כיון שהמצוות הראשונות שנאמרו במתן תורה הם אנכי ולא יהיה לך.

⁹²⁸ רש"י.

⁹²⁹ רש"י: הסיבה שחסרה האות א' מהמילה חטאת היא מכיוון שבכל שאר החטאות, מקריבים קודם את החטאת ורק אח"כ את העולה, ואילו במקרה זה, מקריבים קודם את קרבן העולה ורק אח"כ את קרבן החטאת. הכלי יקר מסביר את הטעם לכך: העולה בא לכפר על ההרהור והחטאת על המעשה. בכל העבירות, המעשה הוא העיקר, שהרי למרות שהרהורי עבירה קשים, ה' לא היה מעניש רק על המחשבה. אמנם בע"ז עיקר העונש הוא על המחשבה.

⁹³⁰ אונקלוס.

⁹³¹ אונקלוס.

⁹³² אונקלוס.

⁹³³ אונקלוס.

⁹³⁴ אונקלוס. רמב"ן: בני ישראל הביאו את קרבנם כדי שיתכפר להם בשם ה'" במידת הרחמים.

⁹³⁵ אונקלוס. רמב"ן: הסיבה שהיה צורך להזיכר את הגרים היא בגלל שהם בד"כ אלו המכשילים את בני ישראל בעבודה זרה.

⁹³⁶ אונקלוס.

⁹³⁷ רש"י.

⁹³⁸ חזקוני: מכאן בניין אב לכל מקום בתורה שעז היינו בן שנה.

⁹³⁹ אונקלוס.

⁹³⁹ אונקלוס.

תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה דין שווה יהיה לכם, לגר ולמי שנולד יהודי שחטאו בחטא עבודה זרה בשוגג. הדין של אדם שנולד יהודי ועבד עבודה זרה בשוגג והדין של גר שהתגייר ועבד עבודה זרה בשוגג הוא להביא עז בת שנתה לחטאת⁹⁴⁰: (ל) וְהִנֵּפֶשׂ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיַד רְמָה אָדָם שִׁיעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה בְּמִזִּיד וּבְגִלּוּי,⁹⁴¹ מִן הָאֲזָרָח וּמִן הַגֵּר (אם החוטא שיעבוד עבודה זרה במזיד) יהיה אדם שנולד יהודי או גר שהתגייר, אֶת יְקֹקֵק הוּא מַגְדִּיף אוֹתוֹ אָדָם מֵרַגִּיז אוֹתוֹ ה',⁹⁴² וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמָּה אוֹתוֹ אָדָם יִתְחַיֵּב כֶּרֶת לִפְנֵי ה' ⁹⁴³: (לא) כִּי דָבַר יְקֹקֵק בָּזָה (הסיבה שאדם שעבד עבודה זרה חייב כרת היא) כיוון שאדם זה עבר על דבר ה',⁹⁴⁴ וְאֵת מִצְוָתוֹ הִפֵּר וְהַחֹטָא בְּעֲבֹדָה זָרָה הִפֵּר אוֹתוֹ הַמְצֹוּה שְׂצִוּוּה ה' שלא לעבוד עבודה זרה,⁹⁴⁵ הַכֶּרֶת הַתְּכַרֵּת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא אוֹתוֹ אָדָם שִׁחְטָא בְּעֲבֹדָה זָרָה חַיֵּיב כֶּרֶת (הסיבה לכפילות היא בגלל שדיברה תורה כלשון בני אדם),⁹⁴⁶ עֹנָה בָּהּ הָאָדָם חַיֵּיב כֶּרֶת בְּזִמְנָן שִׁחְטָא עֲדִיין נִמְצָא בו, אך אם הוא חוזר בתשובה, אינו חייב כרת⁹⁴⁷: (לב) וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמִדְבָּר סִינַי,⁹⁴⁸ וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצְאוּ אָדָם שִׁלְקֵט עֵצִים בַּשַּׁבָּת. בַּשַּׁבָּת אֲסוּר לִלְקֹט עֵצִים מִפְּזוּרִים, וְלִכְן עֲבַר הַמְּקוֹשֵׁשׁ עַל מַלְאכַת "מַעֲמֵר"⁹⁴⁹: (לג) וַיִּקְרִיבוּ אוֹתוֹ הַמְּצָאִים אוֹתוֹ מִקְשֵׁשׁ עֵצִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה כִּשְׁהִגִּיעַ מוֹצָאֵי שַׁבָּת, הַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִירְבוּ אוֹתוֹ הָאָדָם שִׁמְצָאוּ אוֹתוֹ מִלְקֵט עֵצִים לִפְנֵי מֹשֶׁה, אֶהֱרֹן וְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל. (מי שִׁמְצָאוּ אוֹתוֹ הַמְּקוֹשֵׁשׁ הִתְרוּ בוֹ שִׁאֲסוּר לְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, אֲךָ הַמְּקוֹשֵׁשׁ הַמְּשִׁיךְ בְּמַעֲשֵׂהוּ)⁹⁵⁰: (לד) וַיִּנְיָחוּ אוֹתוֹ בְּמִשְׁמֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲסוּר אוֹתוֹ הַמְּקוֹשֵׁשׁ בְּבֵית הַסוּהָר,⁹⁵¹ כִּי לֹא פָרַשׁ מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ לֹא הִתְפָּרַשׁ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאִיזוֹ מִיתָה לְהַרוֹג אוֹתוֹ מִחֻלַּל הַשַּׁבָּת. אֲמַנָּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָדְעוּ שְׁדִין מִחֻלַּל שַׁבָּת בְּמִיתָה, אֲךָ הֵם לֹא יָדְעוּ בְּאִיזוֹ מִיתָה לְהַרוֹג אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין⁹⁵²: (לה) וַיֹּאמֶר יְקֹקֵק אֶל מֹשֶׁה ה' אָמַר לְמֹשֶׁה: מוֹת יוֹמַת הָאִישׁ מִקְוֶשׁ הַעֵצִים יוֹמַת בְּבֵית דִּין, רְגוּם אוֹתוֹ בְּאֲבָנִים כָּל הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כָּל הָעֵדָה תִּסְקוּל בְּאֲבָנִים אוֹתוֹ הַמְּקוֹשֵׁשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה

⁹⁴⁰ א"ע.

⁹⁴¹ רש"י (עיין פס' לא) + אונקלוס. א"ע: אדם שיעשה חטא לעיני כולם ויראה בכך שלא אכפת לו.

⁹⁴² אונקלוס. רש"י: מכאן למדו חז"ל שגם מי שמקלל את ה' דינו כרת.

⁹⁴³ אונקלוס. ספורנו: אין לו כפרה בעוה"ז, גם אם עושה תשובה מיראת העונש, ולכן לא נסלח לבני" חטא המגלים.

⁹⁴⁴ אונקלוס.

⁹⁴⁵ א"ע: יש כאן שתי אפשרויות: או דבר ה' ביזה על ידי שעשה את המעשה לעיני כולם והראה בכך שלא אכפת לו לחטוא, או שעשה את העבירה בסתר.

⁹⁴⁶ א"ע: אין מדובר בנפש המשכלת, אלא בחיבור הנפש עם הרוח.

⁹⁴⁷ רש"י. א"ע ורמב"ן: אותו אדם הביא על עצמו את עונש הכרת. הרמב"ן הוסיף בשם הפרקי דרבי אליעזר שהחטא נשאר דבוק בחוטאים גם לאחר שהנפש נכרתה.

⁹⁴⁸ א"ע. אה"ח: הדגש על המדבר, הוא בגלל שלו לא היו בני" במדבר, המקושש לא היה חייב מיתה, שהרי לא היה מעביר ארבע אמות ברה"ר. רש"י: בא הכתוב לספר בגנותם של ישראל ששמרו רק שבת אחת. בפס' מא' כתב שהתורה באה לומר שע"ז, שבת וציצית שקולים כנגד כל התורה, ולכן יש סמיכות. בהסבר הסמיכות לפרשה הקודמת כתב הא"ע שהמקושש עשה ביד רמה. רמב"ן: סיפור המקושש היה אחרי חטא המרגלים, והכתוב כאן על סדר כרונולוגי.

⁹⁴⁹ אונקלוס. אמנם מצאנו בחז"ל דעות נוספות לגבי האיסור עליו עבר המקושש: יש אומרים שטלטל את העצים ארבע אמות ברה"ר ויש אומרים שקצר את העצים.

⁹⁵⁰ א"ע + אונקלוס + רש"י.

⁹⁵¹ אונקלוס.

⁹⁵² אונקלוס + רש"י.

ישראל, וכך הוא ימות⁹⁵³: (לו) וַיֵּצֵאוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה אֶל מַחֻץ לַמַּחֲנֶה בני ישראל הוציאו את המקושש מחוץ למחנה ישראל,⁹⁵⁴ וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בְּאֲבָנִים וַיָּמָת בני ישראל סקלו את המקושש באבנים, ועל ידי כך מת המקושש, כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֵק אֶת מֹשֶׁה בני ישראל הרגו את המקושש באותה מיתה שהי' ציווה להרוג אותו⁹⁵⁵: (לז) וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר⁹⁵⁶: (לח) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תִּדְבַר אל בני ישראל ותאמר להם,⁹⁵⁷ וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם בני ישראל צריכים לשים פתילות על כנפות הבגד שלהם,⁹⁵⁸ לְדַרְתָּם יש לקיים את מצוות ציצית בכל הדורות,⁹⁵⁹ וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת יש לתת על הפתילות שנתלו על כנפות הבגד גם פתיל שצבוע על ידי דם החילוון. יש לתלות ארבע פתילות על כנפי הבגד: שלוש פתילות הם פתילות לבנות מצמר, ופתילה אחת, פתיל התכלת, היא פתיל הצבוע בדם החילוון, כך שהצבע שלו הוא כחול-ירוק⁹⁶⁰: (לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וְרָאִיתֶם אֹתוֹ פתילות הציצית ישמשו לכם לראיה. אתם תראו את חוטי הציצית,⁹⁶¹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְקֹנֵק וְעָשִׂיתֶם אֹתָם על ידי שתראו את חוטי הציצית, אתם תזכרו את מצוות הי' ותקיימו מצוות אלו,⁹⁶² וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם (על ידי שתזכרו את מצוות הי') אתם לא תטעו אחרי הרהורי לבכם ואחרי מראות עיניכם,⁹⁶³ אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם (אתם לא תטעו אחרי מראות עיניכם והרהורי לבכם) שאתם טועים אחריהם⁹⁶⁴: (מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ (עליכם לקיים את מצוות הציצית) כדי שתזכרו את המצוות שציוויתי אתכם,⁹⁶⁵ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי על ידי שתזכרו את מצוותי, אתם גם תקיימו מצוות אלו,⁹⁶⁶ וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם וכך, על ידי קיום המצוות, תהיו קדושים לפני ה',⁹⁶⁷ (מא) אֲנִי יְקֹנֵק אֲנִי הי' נאמן לשלם שכר למי שיקיים

⁹⁵³ אונקלוס + רש"י.

⁹⁵⁴ אונקלוס. רש"י: מכאן שבית הסקילה נמצא מחוץ למחנה.

⁹⁵⁵ א"ע.

⁹⁵⁶ אה"ח: הסיבה שכאן כתוב ויאמר ולא דבר היא מכיוון שידבר היא דיבור קשה, וכאן הדיבור היה רך, שהרי יש כאן תושבה לטענתו של משה. משה טען כלפי ה', הרי בימות החול יש לבנ"י תפילין המזכירים להם שלא לחטא, אך ביום השבת, אין לבנ"י תזכורת לקיום מצוות ה', ולכן ה' ענה לו שיקיימו מצוות ציצית.

⁹⁵⁷ אה"ח: הסיבה שיש כאן גם דיבור וגם אמירה היא בגלל שיש כאן גם מצווה וגם כבוד.

⁹⁵⁸ רש"י: לפי פירוש זה, ציצית היינו פתילות. בפירושו השני כתב רש"י שהכוונה היא להצצה בין החרכים. א"ע בפירושו הראשון: גם אם לבגד כנפות עכשיו, מכיוון שכאשר יחטכו את הבגד יהיה לו כנף, אזי הבגד חייב גם עכשיו על כך. אמנם בפירושו השני דחה פירוש זה. כמו"כ כתב הא"ע שמצווה על כל אדם שיש לו בגד ארבע כנפות שיתכסה בו בכל יום כל היום כדי שיזכור את מצוות ה', והחייב הוא יותר גדול שלא בשעת התפילה, שהרי בשעת התפילה אדם לא יחטא. אה"ח: הסיבה שכתוב "ועשו" בתוספת ו' היא מכיוון שהציצית היא תוספת על התפילין כמו שהסביר. בטעם ארבע כנפות כתב רש"י שכל כנף היא כנגד אחד מארבעת לשונות הגאולה. אה"ח כתב שהוא כנגד ארבע כיווני הארץ, שה' ברא את כל קצות הארץ.

⁹⁵⁹ אה"ח: הצורך בדגש לדורותם הוא בגלל שהייתי חושב שהיות ומטרת הציצית היא כדי לאדם את מצוות ה', בדור שכולו קדוש אין חיוב מצוות ציצית. כמו"כ, התורה רצתה לומר שגם בדור שאין בו תכלת, יש לקיים את מצוות ציצית בלבן.

⁹⁶⁰ רש"י.

⁹⁶¹ רשב"ם. א"ע בפירושו הראשון: פתיל התכלת יהיה לכם ג"כ לציצית.

⁹⁶² אונקלוס. רש"י: ע"י שמנין גימטריה של ציצית היא 600 + 8 חוטים + 5 קשרים. ספורנו כתב שהזכרון הוא על ידי שלובשים בגד של עבד, וזה מזכיר לנו שאנחנו עבדים של ה'. רמב"ן: חוט התכלת היא מידה שרומזת לכל.

⁹⁶³ אונקלוס. רש"י: העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות.

⁹⁶⁴ אונקלוס.

⁹⁶⁵ אונקלוס. ספורנו: ע"י קיום מצוות ציצית, אתם תהיו פנויים מכל מחשבות ההבלים.

⁹⁶⁶ אונקלוס. ספורנו: ע"כ אתם תקיימו את כל המצוות מאהבה ומיראה.

⁹⁶⁷ אונקלוס. ספורנו: תהיו קדושים לעולם הבא.

את מצוות הציצית,⁹⁶⁸ אֱלֹהֵיכֶם וכן אני ה' נאמן להעניש את מי שלא יקיים את מצוות הציצית,⁹⁶⁹ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים אני (ה') הוצאתי אתכם ממצרים כדי שאני אהיה האל שלכם, ואתם תקיימו את מצוותי,⁹⁷⁰ אֲנִי יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם בגלל שהוצאתי אתכם ממצרים, אני הוא האל שלכם⁹⁷¹:

במדבר פרק טז

(א) וַיִּקַּח קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי קָרַח שֶׁהִיָּה בְנוֹ שֶׁל יִצְחָר, שֶׁהִיָּה בְנוֹ שֶׁל קָהָת, שֶׁהִיָּה בְנוֹ שֶׁל לֵוִי (קרח היה הנין של לוי), עשה מחלוקת,⁹⁷² וְדָתָן וְאָבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וכן הצטרפו למחלוקת של קרח גם דתן ואבירם שהיו בניו של אליאב, וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת וכן, אוֹן בֶּן פִּלֵּת הצטרף למחלוקת קרח, בְּנֵי רְאוּבֵן דָּתוֹ, אבירם ואון היו משבט ראובן⁹⁷³: (ב) וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה קָרַח, דָּתָן וְאָבִירָם וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת, נַעֲמָדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, באופן שרבים מישראל יראו אותם מתרעמים על משה,⁹⁷⁴ וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאַתָּים יַחַד עִם קָרַח וְעִדְתּוֹ, היו גם מאתיים חמישים (250) אנשים,⁹⁷⁵ נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שֵׁם הַתּוֹרָה מֵתָאֵרָת

⁹⁶⁸ רש"י.

⁹⁶⁹ רש"י.

⁹⁷⁰ רש"י. בפירושו נוסף כתב רש"י שה' הוא שהבחין במצרים בין בכור לשאינה בכור, ולכן ה' יפרע ממי שתולה קלא דאילן בבגדו וטוען שמדובר בתכלת.

⁹⁷¹ א"ע. רש"י: החזרה היא כדי שבנ"י לא יחשבו שניתן לא לקיים את מצוות ה' ולא לקבל שכר.
⁹⁷² אונקלוס וכן רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא לכך שלקח גם את ראשי הסנהדרין. ספורנו: קרח, דתן ואבירם ואון לקחו את מאתיים וחמישים האנשים מבני ראובן. א"ע: קרח לקח אנשים. רמב"ן בשם המדרש: קרח לקח לעצמו עצה. הסבר נוסף שכתב הוא שכל תחילת עניין נופל בו לשון לקיחה. בייחוס כתב רש"י שאין קרח מתייחס ליעקב, כדי שלא יזכר שמו של יעקב על המחלוקת. אה"ח: הסיבה שיוחס כאן קרח היא שהייחוס הוא שגרם לו לחשוב שהוא יכול לחלוק על משה. בטעם המחלוקת כתב רש"י שקרח קינא במינוי אליצפן לנשיא של בני קהת. אמנם בפסוק ג' פירש שקרח ערער על הכהונה ולא על נשיאותו של אליצפן ועל כך הסביר בשפ"ח שלו משה היה נותן לקרח את הנשיאות, הוא היה שותק על דבר הכהונה.
ספורנו כתב שהייתה כאן מעין התחכמות של האנשים שנעמדו שם בהתחלה שלא לשם המחלוקת, ואז כשקרח התחיל את המחלוקת, הם "כאילו" המשיכו את דבריו.

לגבי זמן המחלוקת כתב הא"ע שהמחלוקת הייתה בשעה שהלויים נכנסו לעבוד במקום הבכורות, וחשבו בנ"י שמה החליף את הבכורות בלויים מדעתו. הלויים הצטרפו בגלל שהם לא רצו להיות תחת אהרון. דתן ואבירם על שמה לקח את הבכורה מראובן ונתן אותה ליוסף. כמו"כ כתב הא"ע שקרח עצמו היה בכור. אמנם הרמב"ן כתב שהא"ע לשיטתו שאין מוקדם ומאוחר בתורה, ולכן היה יכול לומר שחטא קרח קרה כבר במדבר, אך הוא עצמו סובר שהתורה נאמרה כסדרה חוץ ממקומות מסוימים, ולכן אירע המעשה לאחר חטא המרגלים, במדבר פארן. הרמב"ן כתב גם שלא ייתכן שבנ"י נקהלו על קרח במדבר סיני, שהרי בנ"י אהבו את משה באותו זמן, שהרי לאורך כל הליכתם במדבר לא אירעו להם אסונות, ואפילו חטא העגל לא הפיל בעם הרבה אנשים, אך במדבר פארן, כאשר בנ"י נענשו רבות ונהרגו מהם הרבה מאוד אנשים, לבנ"י היו טענות על משה, ולכן הם הצטרפו לקרח.

בסוף דבריו כתב הרמב"ן שהנקהלים על קרח היו בכורות. בפס' ה' כתב הרמב"ן בשם רבינו חננאל שמאטיים וחמישים האנשים היו בני לוי, והם ישבו שכל השבט נבחר, ואם כן, אין שום סיבה לכך שדווקא משה ואהרון הם שייקחו את הכבוד. הרמב"ן עצמו לא מקבל הסבר זה, שהרי חלילה שבתוך השבט שבחר ה' יהיו מאתיים וחמישים אנשים שמתלוננים על ה'. כמו כן, כאשר בנ"י היו מתלוננים "אתם המיתם עם ה'", לא היו כל שבטי ישראל מתלוננים על כך. כמו"כ, מכך שה' ציווה לקחת 12 מטות, רואים שהטוענים על משה היו מתוך כל עם ישראל. בסוף פסוק יט' כתב הרמב"ן שלפי הפשט, בהתחלה, הייתה העבודה מיועדת לכל בני ישראל, כמו שהדין כן בבמות, וקרח טען שהוא רוצה להחזיר את העבודה לכל בני ישראל.

⁹⁷³ רש"י.

⁹⁷⁴ אונקלוס + א"ע.

⁹⁷⁵ אונקלוס.

את מאתיים וחמישים האנשים שהצטרפו לצד קרח במחלוקתו בשלשה תיאורים: 1. נשיאי עדה, כלומר: אנשים חשובים,⁹⁷⁶ 2. קריאי מועד, כלומר: שהיו לפעמים נקראים אל אוהל מועד לצרכים שונים, דבר המראה על מעלתם,⁹⁷⁷ 3. אנשי שם, כלומר: עוד לפני שבני ישראל יצאו ממצרים, מרוב חשיבותם, הם היו אנשים נודעים בקרב ישראל בשמם⁹⁷⁸: (ג) וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן קֶרַח וְעֵדְתוֹ נָאִסְפוּ לִיד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כְּדִי לְטַעֲוֹן בְּפִנְיָהֶם אֶת טַעֲנוֹתֵיהֶם,⁹⁷⁹ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם קֶרַח וְעֵדְתוֹ אָמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, רַב לָכֶם מִסַּפֵּיק לָכֶם! לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם יוֹתֵר מִיַּדִּי תַּפְקִידִים חֻשׁוּבִים,⁹⁸⁰ כִּי כָּל הָעֵדָה פָּלְסָה קִדְשִׁים כָּל הָעָם כּוֹלוּ קְדוֹשׁ, שֶׁהָרִי כּוֹלֵם שָׁמְעוּ דְבָרִים מִפִּי ה' בְּמַעֲמַד הַר סִינִי,⁹⁸¹ וּבְתוֹכְכֶם יִקְזֹק וְה' מִשְׁרָה אֶת שְׂכִינְתּוֹ בְּקֶרֶב אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל,⁹⁸² וּמִדּוֹעַ תִּתְנַשְׂאוּ עַל קְהָל יִקְזֹק לְמָה אַתֶּם מֵתְרַבְּרִים עַל עַם ה', לְמָה אַחֲרֵי שִׁמְשָׁה לְקַח אֶת הַהֲנַהֲגָה לְעַצְמוֹ, הוּא נָתַן אֶת הַכְּהוֹנָה לְאַחֵיו אֶהֱרֹן⁹⁸³: (ד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה מִשָּׁה שָׁמַע אֶת הַטַּעֲנוֹת שֶׁל קֶרַח וְעֵדְתוֹ,⁹⁸⁴ וַיִּפְּלַע עַל פְּנֵיו מֹשֶׁה נָפַל עַל פְּנָיו בְּגַלְל הַמַּחְלֻקוֹת עִם קֶרַח. מֹשֶׁה כָּבַר הַתְּפִלָּה עַל עַם יִשְׂרָאֵל פְּעָמִים רַבּוֹת לְאַחַר שִׁחְטָאוֹ, אֲדָךְ לְאַחַר שִׁמְשָׁה רָאָה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל חֹטֵא פְּעַם נּוֹסֶפֶת, חָשַׁב שֶׁלֹּא יוּכַל לְפִיֵּס אֶת ה' וְלָכֵן נָפַל עַל פְּנָיו⁹⁸⁵: (ה) וַיְדַבֵּר אֶל קֶרַח וְאֶל כָּל עֵדְתוֹ מֹשֶׁה דִּבֶּר אֶל קֶרַח וְעֵדְתוֹ, לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר מֹשֶׁה בְּדַבְּרֵי אֶל קֶרַח וְעֵדְתוֹ, בְּקֶרֶךְ כִּשְׂמַחַר יִגִּיעַ הַבּוֹקֵר,⁹⁸⁶ וַיִּדְעַע יִקְזֹק אֶת אֲשֶׁר לוֹ ה' יוֹדִיעַ לְעַם כּוֹלוֹ מִי הוּא זֶה שְׂרָאוֹי לְעַבּוֹד אוֹתוֹ בְּעַבּוֹדַת הַלְוִיָּהּ,⁹⁸⁷ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְכֵן יוֹדִיעַ ה' מִי הַתְּקַדֵּשׁ לוֹ בְּעַבּוֹדַת הַכְּהוֹנָה,⁹⁸⁸ וְהַקְּרִיב אֱלֹהֵי מַחַר בְּבוֹקֵר, ה' יִקְרַב לְפָנָיו אֶת מִי שֶׁבַחַר בּוֹ לְעַבּוֹדַת הַלְוִיָּהּ,⁹⁸⁹ וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֱלֹהֵי וְכֵן, מַחַר בְּבוֹקֵר, ה' יִקְרַב אֶת מִי שֶׁבַחַר בּוֹ לְשֵׁם עַבּוֹדַת הַכְּהוֹנָה⁹⁹⁰: (ו) זֹאת עֲשׂוּ כֹךְ תַּעֲשׂוּ, כְּדִי שֶׁנִּרְאָה בְּמִי בַחַר

⁹⁷⁶ אונקלוס.

⁹⁷⁷ א"ע. אונקלוס: היו נאספים לימי האסיפה. רשב"ם: היו הולכים וקוראים בשבילם ביום שהיה קבוע למשפט.

⁹⁷⁸ א"ע. כלי יקר: הכוונה היא לרודפי כבוד.

⁹⁷⁹ אונקלוס.

⁹⁸⁰ אונקלוס + רש"י.

⁹⁸¹ אונקלוס + רש"י. ספורנו: כל אדם מישראל קדוש כולו מכף רגל ועד ראש. כלי יקר: הרי ה' משרה את שכינתו בתוך כל עדה מישראל, כל עשרה מישראל ראויים שתשרה שכינה ביניהם, קל וחומר לעם כולו, ואם כן מדוע אתם נטלתם לעצמכם גדולה על העם כולו. עליכם להחזיר את ההנהגה גם לאנשים אחרים.

⁹⁸² אונקלוס. א"ע: הרי ה' לא היה יכול לבחור רק בשבט לוי לאחר הוא כבר השרה את שכינתו בתוך כל עם ישראל.

⁹⁸³ אונקלוס + רש"י. ספורנו: מדוע אתם לוקחים לעצמכם את הכהונה במקום לתת לבכורות.

⁹⁸⁴ אוה"ח: קרח לא היה צריך לסיים את דבריו, ומשה הבין גם ללא סיוע דבריהם את הטענה שהם באים לטעון.

⁹⁸⁵ רש"י. רשב"ם: כדי להתפלל. א"ע: כדי להתנבא. אוה"ח: כדי להראות שהם לא מתנשאים על עם ישראל, עשה משה מעשה הכנעה. רמב"ן: אהרון לא נפל על פניו כיוון שמרוב ענווה שלו לא רצה להראות שקרח אינו צודק בטענתו בערעור על הכהונה, ולכן שתק כל הזמן. כמו"כ, בפס' ח' הסביר שהסיבה שמשה נפל על פניו היא כדי להתנבא ושה' יגיד לו מה לעשות, אם כי בתורה לא מסופר מה בדיוק ענה לו ה'. לאחר מכן כתב שיתכן שמשה אמר לאהרון לקחת את המחטה ברוה"ק, כמו שספרי דוד ושלמה נכתבו ברוה"ק, ולכן לא כתוב כאן בכלל ציווי ה'. כלי יקר הסביר את מדרש חז"ל על שחדוהו באשת איש, שהרי כל אדם שמתגאה ומחפש שררה, רוצה בסופו של דבר גם לשלוט באשת איש.

⁹⁸⁶ אונקלוס. רש"י: הסיבה לדחייה היא מכיוון שמשה אמר לקרח ועדתו שעכשיו זהו זמן שכרון חושים ולא נכון לעשות עכשיו ואת המבחן, כאשר כוונתו הייתה שאולי קרח ועדתו יחזרו בתשובה עד הבוקר למחרת. אוה"ח: הסיבה שמשה המתין עד בוקר המחרת היא בגלל שכבר הקריבו את הקטורת של בין הערביים. כלי יקר: דבר שניתן בבוקר ניתן בפנים מאירות.

⁹⁸⁷ רש"י. א"ע: השבט הנבחר שבא במקום הלוויים.

⁹⁸⁸ רש"י. רמב"ן: כאשר נשרפו הבכורות באש התברר שה' בחר בלוויים, וכאשר התקבלה הקטורת של אהרון התברר שה' בחר באהרון לעבודת הכהונה.

⁹⁸⁹ רש"י.

⁹⁹⁰ רש"י. עיין שפ"ח. הרמב"ן הסביר שהכפל הוא כדי לומר שגם לדורות, מבחן זה ישמש ויוכיח במי בחר ה'. ספורנו: אותו לבד יקרב ה' מתוך שאר העדה.

ה' לשרת אותו,⁹⁹¹ קחו לְכֶם מִחֲתוֹת קָרַח וְכָל עֲדָתוֹ כֹּל אֶחָד מֵעֲדֹתָיו שֶׁל קָרַח (כולל גם את קרח) ייקח מחתה, כלי שאיתו גורפים את הגחלים⁹⁹²: (ז) וּתְנֶנּוּ בְּהֵן אֵשׁ תְּשִׂימוּ בְּתוֹךְ הַמַּחְתּוֹת אֵשׁ, וְשִׂימוּ עָלֶיהֶן קִטְרֹת ותשימו על המחטות (שהאש בוערת בהם) את הקטורת,⁹⁹⁴ לְפָנַי יִקְרָךְ מִחָר (תשימו את האש והקטורת על המחטות) מחר לפני ה',⁹⁹⁵ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יִקְרָךְ הוּא הַקָּדוֹשׁ הָאֵדָם שֶׁהוּא יִבְחַר בו מחר, הוא האדם הקדוש,⁹⁹⁶ רַב לְכֶם בְּנֵי לְוִי בְנֵי לְוִי שֶׁהֵצַטְרְפוּ לְעֲדָתוֹ שֶׁל קָרַח: אתם העזתם לחטוא בחטא חמור, לחטוא נגד ה' ולחלוק עליו, ולכן נתתי לכם מבחן גדול, כך שנוכל לראות במי בחר ה' כדי לשרת אותו⁹⁹⁷: (ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קָרַח מִשֶׁה אָמַר לְקָרַח, שִׁמְעוּ נָא בְּנֵי לְוִי לְוִי בְנֵי לְוִי! שִׁמְעוּ עִכְשָׁיו אֵת דְּבָרַי⁹⁹⁸: (ט) הַמַּעֲט מִזֶּכֶר הָאֵם לֹא מִסְפִּיק לָכֶם,⁹⁹⁹ כִּי הַבְּדִיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא אֲלוֹקֵי יִשְׂרָאֵל הַפְּרִישׁ אֶתְכֶם מִשָּׂאֵר עַם יִשְׂרָאֵל,¹⁰⁰⁰ לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו (האם לא מספיק לכם בני לוי, שה' הפריש אתכם) כדי לקרב אתכם אליו,¹⁰⁰¹ לְעַבֵּד אֵת עַבְדַּת מִשְׁכַּן יִקְוֹךְ (ה' הפריש אתכם) כדי לעבוד את עבודת המשכן, כדי לשאת, לפרק ולהרכיב את המשכן,¹⁰⁰² וְלַעֲמֹד לְפָנַי הָעֵדָה לְשִׁרְתָם וְכֵן הַפְּרִישׁ אֶתְכֶם ה' מִשָּׂאֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לַעֲמֹד עַל הַדּוֹכֵן בְּמִקְדָּשׁ וּלְשִׁיר¹⁰⁰³: (י) וַיִּקְרַב אֶתְדָּ וְאֵת כָּל אֶחָיִד בְּנֵי לְוִי אֶתְדָּ קָרַח! ה' הקריב אותך יחד עם כל שבט לוי כדי לשמש לפני ה', ואילו את שאר עם ישראל לא קריב ה' לעבודה זו,¹⁰⁰⁴ וּבְקִשְׁתֶּם גַּם כְּהֵנָּה וּלְמִרְוֹת שֶׁהוּא קִרַּב אֶתְכֶם לְעַבְדַּת הַלְוִיָּה, אֵתְכֶם מִבְּקָשִׁים לְהִיּוֹת

⁹⁹¹ אונקלוס + א"ע.

⁹⁹² אונקלוס. רש"י: הסיבה שמשה בחר דווקא בקטורת היא בגלל שהקטורת היא תשמיש חביבה מכל הקרבנות, ובו נשרפו נדב ואביהו, וכך ייצא שמי שייצא חי הוא שה' בחר בו. רמב"ן הסתפק אם הקטורת שהקריב אהרון היה לצורך שעה או שהיה הקטורת של בוקר. מדברי אונקלוס רצה להוכיח שאין מדובר על הקטורת הרגילה, שהר יאונקלוס מתרגם בכל מקום קטורת "קטורת בוסמין" ואילו כאן לא כתוב "בוסמין", סימן שאין מדובר על הקטורת הקדושה. בסוף דבריו כתב שיתכן שאונקלוס פשוט לא רצה לקרוא לקטורת "בוסמין" במקרה ולא נעשה בו דבר מצווה.

⁹⁹³ אונקלוס.

⁹⁹⁴ אונקלוס.

⁹⁹⁵ אונקלוס.

⁹⁹⁶ אונקלוס.

⁹⁹⁷ רש"י. כמו"כ הסביר רש"י מפני מה קרח עשה כל זאת, והרי הוא היה אדם פיקח. אלא שראה שלשלת גדולה שיוצאת ממנו, שמואל שהוא שקול כנגד משה ואהרון, אמר קרח שבשבילו הוא יימלט, ולא ראה שבניו עשו תשובה. ספורנו: אתם נטלתם על עצמכם דבר גדול, שלמרות שהייתם נבחרים לה', עדיין ביקשתם יותר גדולה לעצמכם. רמב"ן: הסיבה פונה אל כל שבט לוי, למרות שהמתלוננים ברובם לא היו מבני לוי היא בגלל שמשה רצה לוודא שלא יהיה אדם משבט לוי שיימשך אחרי קרח, וכן, בכך פנה משה בעקיפין אל קרח. א"ע: "רב לכם בני לוי" הוא הקדמה לדברי משה אל בני לוי. בפסוקים ה' – ח' מדבר משה עם קרח, ואילו מפסוק ט' מדבר משה עם שאר שבט לוי.

⁹⁹⁸ אונקלוס. רש"י: הסיבה שמשה בהתחלה פונה אל קורח ומיד לאחר מכן פונה אל כל שבט לוי היא מכיוון שמשה התחיל לדבר עם קרח דברים רכים, וכאשר ראה שדבריו אינם מתקבלים על קרח, חשש שמא יהיו יותר אנשים משבט לוי שיימשכו אחרי קרח, ולכן פנה אל כל השבט. כפי שראינו הרמב"ן כתב גם כן כמו רש"י, אך לאחר מכן כתב גם שיתכן שמשה פנה אל כל שבט לוי כאשר כוונתו הייתה לפנות אל קרח בדרך עקיפה.

⁹⁹⁹ א"ע. כלי יקר: הטענה של משה היא שהרי אתם בני לוי מעט בגלל שאתם נושאים את הארון, ואם ה' ייתן לכם להיכנס יותר אל הקודש, ימותו מכם יותר אנשים.

¹⁰⁰⁰ אונקלוס.

¹⁰⁰¹ אונקלוס.

¹⁰⁰² כך לכאורה משמע מפרשת במדבר שם עבודת המשכן היא הרכבתו, פירושו ונשיאתו. וכן משמע מהספורנו

כאן.

¹⁰⁰³ רש"י. א"ע: הכוונה היא בהקרבנות הקרבנות, וכנראה שכוונתו היא לכהנים.

¹⁰⁰⁴ רש"י.

גם כהנים? ¹⁰⁰⁵: (יא) לָבֵן בגלל שאתם מתרעמים על הכהונה, ¹⁰⁰⁶ אַתָּה וְכָל עֲדֹתֶיךָ הַנְּעָדִים עַל יְקֹזֵק אֶתְּךָ קָרַח, וְכָל הָעֵדָה שְׁלָךְ, טוֹעֲנִים טַעֲנוֹת כִּלְפֵי ה', שֶׁהָרִי ה' הוּא שֶׁהַחֲלִיט שֶׁאֲהַרֹן יִהְיֶה הַכֹּהֵן, ¹⁰⁰⁷ וְאַהֲרֹן מֶה הוּא כִּי תִלְיֵנוּ עָלָיו וְמָה יֵשׁ לָכֶם לְהַתְּלוֹן עַל אֲהַרֹן, הָרִי ה' הוּא שֶׁהַחֲלִיט עַל כֵּךְ. מֹשֶׁה אָמַר לְקָרַח שֶׁטַעֲנָנוּ הִיא כִּלְפֵי ה' עַל הַחֲלֻטְתּוֹ לְמִנּוֹת אֶת אֲהַרֹן לְכַהֵן, וְאִין הַטַּעֲנָה עַל אֲהַרֹן, שֶׁהָרִי אֲהַרֹן לֹא הַחֲלִיט מֵעַצְמוֹ לְהִיּוֹת כַּהֵן ¹⁰⁰⁸: (יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וְלֵאבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב מֹשֶׁה שֶׁלַח שְׁלִיחִים לְקָרוֹא לְדָתָן וְלֵאבִירָם, כְּדִי לְנַסּוֹת לְהַשְׁלִים אִיתָם, ¹⁰⁰⁹ וַיֹּאמְרוּ דָתָן וְאֵבִירָם עָנוּ לְשְׁלִיחִים שֶׁשֶׁלַח אֵלֵיהֶם מֹשֶׁה, לֹא נִעְלָה לֹא נִעְלָה אֶל אוֹהֶל מוֹעֵד כְּדִי לְבֹא אֶל מֹשֶׁה ¹⁰¹⁰: (יג) הַמַּעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדִבַּשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר הָאֵם לֹא מִסְפִּיק שֶׁהַעֲלִיתָ אוֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהִיא אֶרֶץ מְשׁוּבַחַת שְׁמוּצִיָּאָה חֶלֶב וְדִבַּשׁ כְּדִי לְהַמִּית אוֹתָנוּ בְּמִדְבָּר, ¹⁰¹¹ כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ (הָאֵם לֹא מִסְפִּיק הַעֲלִיתָ אוֹתָנוּ לְמִצְרַיִם) שֶׁאַתָּה תִּתְרַבֵּר עָלֵינוּ, ¹⁰¹² גַּם הַשְׁתַּרְרַר וְאַתָּה גַּם לֹקַח לְעַצְמְךָ וְלֹאֲחִיךָ שְׂרָרוֹת רַבּוֹת ¹⁰¹³: (יד) אֵף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדִבַּשׁ הִבִּיאָתָנוּ (הוֹצֵאת אוֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מְשׁוּבַחַת כְּמוֹ אֶרֶץ מִצְרַיִם) אֲבָל לֹא הַבַּאת אוֹתָנוּ לְאֶרֶץ מְשׁוּבַחַת שְׁעוֹשָׂה חֶלֶב וְדִבַּשׁ כְּמוֹ שֶׁהַבְּטַחְתָּ לָנוּ, ¹⁰¹⁴ וְהִתְּנָה לָנוּ נַחֲלָת שְׂדֵה וְכָרֶם וְעַדִּיין לֹא נָתַת לָנוּ נַחֲלָה שִׁישׁ בַּה כְּרָמִים וְשָׂדוֹת, ¹⁰¹⁵ הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקָר לֹא נִעְלָה גַּם אִם אֲתָה תִּשְׁלַח לְנִקֵּר אֶת עֵינֵינוּ כְּעוֹנֵשׁ עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא נִעְלָה אֲלֶיךָ, אֲנַחְנוּ לֹא נִעְלָה אֲלֶיךָ. כְּשֶׁדָתָן וְאֵבִירָם אָמְרוּ "הָאֲנָשִׁים הָהֵם" הַכּוּוֹנָה הִיא שֶׁדָתָן וְאֵבִירָם דִּיבְרוּ עַל עַצְמָם, אֲלֵא שֶׁדִּיבְרוּ כְּבִיכּוֹל עַל אֲנָשִׁים אַחֲרֵים מְכִיוּן שֶׁמְדוּבֵר כִּאֵן עַל קִלְלָה וְהֵם לֹא רָצוּ לִוְמֵר עַל עַצְמָם דְּבָרֵי קִלְלָה ¹⁰¹⁶: (טו) וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד מֹשֶׁה הַצַּטְעַר מְאֹד, ¹⁰¹⁷ וַיֹּאמֶר אֶל יְקֹזֵק מֹשֶׁה בִּיקֵשׁ לְפָנַי

¹⁰⁰⁵ א"ע: מדובר על תיאור זמן, כאשר ה' קירב אתכם להיות לויים, אתם מבקשים להיות גם כהנים.
¹⁰⁰⁶ רש"י. א"ע: לכן קשרתם אתה ועדתך שנועדים על ה'. בפירוש שני כתב שה' של הנועדים הוא נוסף, והכוונה היא "אתה וכל עדתך נועדים על ה'". רמב"ן: אתה וכל עדתך שנועדים לפני ה', תעמדו לפני ה', ולא אהרון. משה אמר לקרח שיבוא יחד עם כל עדתו למחרת, שהרי עד עתה דיבר רק אל קרח, ומשה רצה שכל העדה תיענשו. ספורנו: לכן אני אומר לכם לעשות זאת.
¹⁰⁰⁷ רש"י. ספורנו: לכן אתה וכל עדתך – יהיה עונשכם בידי ה', ואני (משה) לא אענה דבר כדי שתיענשו אלא אסמוך על ה'.
¹⁰⁰⁸ רש"י. א"ע: מה אהרון עשה שבגלל זה אתם מתלוננים עליו.
¹⁰⁰⁹ רש"י. אוה"ח: משה רצה להראות לדתן ואבירים שהוא מחשיב אותם, ולכן פנה אליהם לבד. רמב"ן: משה דיבר עד עתה אל קרח, אך תשובתו הייתה מופנית רק כלפי הלויים, ועתה רצה לנסות לפייס גם את דתן ואבירים, אולי הם היו נשיאים חשובים. לגבי און בן פלת הסתפק הרמב"ן אם הטעם שמשה לא פנה אליו היא מכיוון שידע משה שאם יצליח לפייס את דתן ואבירים, גם און יצטרף אליהם, או שהסיבה היא כדברי חז"ל שאון חזר בתשובה בעצת אשתו.
¹⁰¹⁰ א"ע הסתפק אם אוהל מועד היה גבוה יותר פיזית משאר המחנה או שהכוונה היא לעליה רוחנית. רש"י: פיהם של דתן ואבירים הכשיל אותם, שהרי לא תהיה להם אלא ירידה. רשב"ם: לא נעלה אליך למשפט. אוה"ח: איננו רוצים במעלה שאתה פונה אלינו באופן פרטי. כלי יקר: דתן ואבירים חשבו שמשה שולח אליהם שליחים כדי להבטיח להם שררה כדי שלא ימרדו בו, ולכן אמרו למשה לא נעלה, לא נקבל שררה, שהרי האנשים ההם תנקר, האנשים שהצטרפו אלינו לא יבינו מדוע הפסקנו למרוד בך.
¹⁰¹¹ א"ע.
¹⁰¹² אונקלוס.
¹⁰¹³ א"ע. רשב"ם: המילה "גם" היא מילה הפוכה, כי גם (בנוסף להעלאה ממצרים) תשתרר עלינו בשררות. רמב"ן: פירוש המילה גם היא אפילו, אפילו שררה מועטת לא היה ראוי שתשתרר עלינו, ועכשיו אתה משתרר עלינו הרבה שררות. אוה"ח: השררה משתרר משה עליהם היא גדולה יותר מהשררה שהיה על בני ישראל במצרים. כלי יקר: לא רק שמשה משתרר עליהם, אלא שהוא גם משליט את אהרון אחיו עליהם.
¹⁰¹⁴ אונקלוס. א"ע: לו הייתם מביאים לנו מקום טוב, היינו סובלים את שררתך, אך אתה לא הבאת אותנו לארץ טובה, ואם כן לא מגיע לך שררה.
¹⁰¹⁵ רש"י. ספורנו: אתה מתנהג כאילו כבר נתת לנו כרמים ושדות.
¹⁰¹⁶ רש"י. א"ע: אתה רוצה לנקר את עיני יוצאי מצרים כדי שהם לא יראו את מה שעשית להם. בסוף דבריו כתב שהאנשים ההם היינו זקני ישראל שהלכו אחריו.

ה': ¹⁰¹⁸ אֵל תִּפְּן אֶל מְנַחֲתָם אֵל תִּקְבַּל בְּרִצּוֹן אֶת הַקְּרִבָּן שֶׁל קִרְח וְעֵדְתוֹ, ¹⁰¹⁹ לֹא חָמֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאַתִּי (הם טוענים עלי שאני השתררתי עליהם) אך אני לא נטלתי מאחד מהם אפילו חמור, ואם הייתי משתחרר עליהם, הייתי לוקח מהם לפחות חמור, ¹⁰²⁰ וְלֹא הִרְעֵתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם וְלֹא עֲשִׂיתִי רַע לֵאמֹר אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁰²¹: (טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קִרְח מִשֶּׁה כָּבֵר אָמַר לְקִרְח לִפְנֵי כֵן (בפס' ה' – ז'), ¹⁰²² אַתָּה וְכָל עֲדֹתֶיךָ הָיִו לִפְנֵי יְקֹקֵק מַחֵר, אַתָּה וְעֵדְתְךָ תִּהְיוּ זְמִינִים לִפְנֵי ה', ¹⁰²³ אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מְחַרְרֵם בְּמַעֲמַד שִׁיתְקִיִּים מַחֵר תִּהְיֶה אַתָּה (קִרְח) נֹכַח יָחַד עִם עֲדֹתְךָ וְגַם אַהֲרֹן יִהְיֶה בְּמַעֲמַד זֶה¹⁰²⁴: (יז) וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֶתְתּוֹ כָּל אֶחָד יִיקַח אֶת הַמַּחְתָּה שְׁלוֹ, וְנָתַתְּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת כָּל אֶחָד יִשִּׁים עַל הַמַּחְתָּה שְׁלוֹ אֶת הַקְּטֹרֶת, וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְקֹקֵק אִישׁ מִחֶתְתּוֹ כָּל אֶחָד מִכֶּם יִקְרִיב לִפְנֵי ה' אֶת הַמַּחְתָּה שְׁלוֹ, ¹⁰²⁵ חֲמִשִּׁים וּמֵאָתַיִם מִחֶתְתַּת מֵאֲתִיִּים וְחִמִּישִׁים הָאֲנָשִׁים שֶׁהֶצְטַרְפוּ אֵלַיךְ לְמַחְלוּקַת יִיקְחוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם אֶת הַמַּחְתָּה שְׁלוֹ, ¹⁰²⁶ וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וְגַם אַתָּה וְאַהֲרֹן, תִּיקְחוּ כָּל אֶחָד אֶת הַמַּחְתָּה שְׁלוֹ¹⁰²⁷: (יח) וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֶתְתּוֹ בַּיּוֹם לְמַחֲרַת הַצִּיּוּן, כָּל אֶחָד מֵעֵדַת קִרְח לָקַח אֶת הַמַּחְתָּה שְׁלוֹ, וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ כָּל אֶחָד מֵעֵדַת קִרְח שֶׁם אֵשׁ בְּמַחְתָּה שְׁלוֹ, וַיִּשְׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת כָּל אֶחָד מֵעֵדַת קִרְח שֶׁם אֶת הַקְּטֹרֶת בְּתוֹךְ הַמַּחְתָּה שְׁלוֹ, לְאַחַר שֶׁשֶּׁם בְּמַחְתָּה אֶת הָאֵשׁ, וַיַּעֲמֵדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד כָּל אֶחָד מֵעֵדַת קִרְח נֹעֲמַד בְּפֶתַח הַמִּשְׁכָּן, וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן גַּם מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן נֹעֲמָדוּ בְּפֶתַח הַמִּשְׁכָּן, יָחַד עִם שָׂרֵי עֵדַת קִרְח¹⁰²⁸: (יט) וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קִרְח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד קִרְח אֶסֶף אֶל פֶּתַח הַמִּשְׁכָּן חֶלֶק מֵעַם יִשְׂרָאֵל, עַל יַדֵּי שְׁפִיתָה אֶת הָעַם וְאָמַר לָעַם שֶׁהוּא

¹⁰¹⁷ רש"י.

¹⁰¹⁸ אונקלוס.

¹⁰¹⁹ אונקלוס. רש"י כתב שלפי הפשט הכוונה היא לקטורת ולפי הדרש הכוונה היא שלא יקבל את חלקם בתוך קרבן התמיד. ספורנו: משה אמר לה' שלא יקבל שום קרבן שיקריבו כדי שיתכפר להם החטא. א"ע פירש שדתן ואבירם הקריבו קרבן לפני כן ומשה התפלל שקרבן זה לא יתקבל להם. רמב"ן: למשה חרה דבריהם של דתן ואבירם, שלא היו בכלל מקריבי הקטורת, ועל כך התפלל משה שלא יקבל ה' את קרבנם של דתן ואבירם. אוה"ח: משה התפלל שלא תעמוד לדתן ואבירם שום זכות שהיה להם בעבר, למרות שאין ה' מקפח שכר כל בריה, שהרי יש כח בידי הצדיק להפקיע זכות רשעים כשהם רואים שהם רעים.

¹⁰²⁰ רש"י, והכוונה היא שאפילו החמור שהשתמש כדי לרכב למצרים היה משלו. ספורנו: אפילו דברים שדרך בני אדם שאינם מנהיגים להשאיל אחד לשני, כמו חמורים, לא לקחתי משלהם. אוה"ח: אין לטענתם שום אחיזה במציאות.

¹⁰²¹ אונקלוס. ספורנו: לא קרה שדנתי אחד מהם לחובה בבית דין, ואם כן לא אמור להיות להם טענה עליי.

¹⁰²² א"ע. רמב"ן: בהתחלה משה אמר שרק קרח ועדתו ישימו קטורת במחנות ללא אהרון וקרח טען שאם אהרון יהיה עימם ירד א לכולם ואם לא יהיה אהרון עימם לא ירד א לפני אף אחד, ולכן בדיבור זה הוסיף משה את אהרון למעמד.

¹⁰²³ אונקלוס. ספורנו: תעמוד לדין אתה ועדתך יחד עם אהרון מחר.

¹⁰²⁴ רש"י. א"ע הסתפק אם משה דיבר אל קרח דברים אלו אחרי שהוא דיבר אל דתן ואבירם או לפני. אוה"ח: הסיבה לחזרה היא מכיוון שאהרון לא נכלל במחלוקת. הצלע הראשון מדבר על בירור הטענות, והרי אהרון לא טען דבר, ולכן אינו מוזכר. הצלע השנייה עוסקת בתהליך שבו אהרון השתתף גם הוא. בפירוש נוסף כתב שיכינו את עצמם בדברי קדושה, ואהרון הרי מוכן ועומד לדבר.

¹⁰²⁵ אונקלוס.

¹⁰²⁶ רש"י.

¹⁰²⁷ אוה"ח: הסיבה שמשם צירף כאן את אהרון וקרח היא בגלל שמשם רצה שקרח לא יתערבב יחד עם כל הקהל שלו, כדי שלא יחשבו שהסיבה שלא ניצל היא בגלל שהוא התערבב יחד עם כל הקהל שלו, אך לו היה עומד לבד עם אהרון לא היה נענש.

¹⁰²⁸ א"ע.

מתרעם על משה ואהרן בשביל כל העם, שהרי משה ואהרן משתררים על כל העם.¹⁰²⁹ (אמנם ברור שלא כל עם ישראל התאסף בפתח אוהל מועד, שהרי בפסוק כד' אמר ה' למשה לומר לעם שלא התאסף בפתח אוהל מועד להסתלק מהאוהלים של קרח, דתן ואבירם),¹⁰³⁰ וַיֵּרָא כְבוֹד יְקֹוֹק אֵל כָּל הָעֵדָה כְּבוֹד ה' התגלה אל כל ישראל על ידי עמוד הענן¹⁰³¹: (כ) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: (כא) הַבְּדִלוּ מֵתוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת תִּפְרִישׁוּ אֶת עֲצַמְכֶם מֵתוֹךְ הָעֵדָה הַרְעָה הַזֹּאת, מֵתוֹךְ הָעַם שֶׁהִתְאַסַּף בִּפְתַח אוהל מועד,¹⁰³² וְאֶכְלָה אֹתָם בְּרֹגֶעַ וְאֲנִי (ה') אֲשַׁמֵּד אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרֹגֶעַ זֶה¹⁰³³: (כב) וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן נִפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם כִּדִּי לְהִתְפַּלֵּל לָהֶם,¹⁰³⁴ וַיֹּאמְרוּ כֵן אָמְרוּ מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן בְּתִפְלִיתָם, אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר ה', אַתָּה מְכִיר אֶת רֹחוֹ שֶׁל כָּל אָדָם, אַתָּה יוֹדֵעַ מַה שֶּׁבִּלְבָב כָּל אָדָם, וְלָכֵן אַתָּה יוֹדֵעַ בְּדִיוֹק מִי חָטָא לָךְ,¹⁰³⁵ הָאִישׁ אֶחָד יִחַטָּא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף הָאֵם כְּאִשֶּׁר אָדָם אֶחָד (קרח) יִחַטָּא, אַתָּה תִּתְרַגֵּז עַל כָּל הָעַם? הֲרִי אַתָּה יוֹדֵעַ מַה יֵשׁ בְּלִבְכֶם כָּל אָדָם וְאִם כֵּן אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁרַק קֶרַח וְעֵדְתוֹ הֵם שֶׁחָטְאוּ, וְאִם כֵּן, מִדּוּעַ אַתָּה רּוֹצֵה לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הָעַם?¹⁰³⁶ (כג) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כד) דַּבֵּר אֵל הָעֵדָה תִּדְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִקְהָלוּ יַחַד עִם קֶרַח בִּפְתַח אוהל מועד, לֵאמֹר כֵּן תֹּאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִקְהָלוּ אֵל פְּתַח אוהל מועד,¹⁰³⁷ הָעֵלּוּ מִסְּבִיב לְמִשְׁכַּן קֶרַח דָּתֵן וְאַבִּירִים תִּסְתַּלְּקוּ מִלְעֲמוּד מִסְּבִיב לְאוֹהֵלִים שֶׁל קֶרַח, דִּתֵּן וְאַבִּירִים. אֵל תַּעֲמִדוּ בְּסִמּוּךְ לְאוֹהֵלִים שֶׁל קֶרַח, דִּתֵּן וְאַבִּירִים¹⁰³⁸: (כה) וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיִּלָּךְ אֵל דָּתֵן וְאַבִּירִים מֹשֶׁה קָם וְהִלֵּךְ אֵל דִּתֵּן וְאַבִּירִים כִּדִּי לְהַחְזִיר אוֹתָם בְּתִשׁוּבָה,¹⁰³⁹ וַיִּלְכְּוּ אַחֲרָיו זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁבְעִים זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה אֵל דִּתֵּן וְאַבִּירִים¹⁰⁴⁰: (כו) וַיְדַבֵּר אֵל הָעֵדָה מֹשֶׁה אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר כֵּן

¹⁰²⁹ אונקלוס + רש"י. רמב"ן: קרח לא אסף את כל העם, אלא אסף את החשובים שבבני ישראל או את הבכורות. אוה"ח: בפירוש הראשון כתב שקרח הקהיל אותם בניגוד לרצונם ובפירוש השני כתב שנקהלו מרוב אהבתם לקרח, ולכן אמר ה' הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת.

¹⁰³⁰ העמק דבר.

¹⁰³¹ אונקלוס + רש"י.

¹⁰³² אונקלוס + א"ע. רמב"ן כתב בשם רבינו חננאל שלא ייתכן שה' רצה להשמיד את כל עם ישראל, שהרי אם כל העם חטא, איך משה ואהרן אומרים "אל אלקי הרוחות לכל בשר"? לכן פירש שה' התכוון ב"עדה" לעדת קרח, אך משה ואהרן הבינו בטעות שהכוונה היא לכל עם ישראל ולכן התפללו. הרמב"ן עצמו מקשה על כך: לא ייתכן לומר על קרח, דתן ואבירם שהם עדה, וכמו"כ בהבדלו לא התכוון ה' לכל עם ישראל אלא רק למשה ואהרן. לכן פירש הרמב"ן שבהתחלה העם היה לצד משה ואהרן, אך כאשר קרח לקח את המחנה שלו, אמר שהוא מקנא לכבוד כל העם, והדברים מצאו חן בעיני העם, ובכך התחייבו ישראל כליה על שהרהרו אחרי משה, ומשה ואהרן לימדו זכות על עם ישראל שרק קרח הוא המפתה את העם והוא מקור הבעיה. אוה"ח: ה' אמר שהצדיקים שבתוך עם ישראל יבדלו מתוך העדה, אך משה ואהרן היו ניצלים גם אם לא היו פורשים מתוך העדה. בהסבר הסיבה מדוע רצה ה' לכלות את בני ישראל, כתב שהסיבה היא שכבר התחייבו כליה לאחר חטא המרגלים. כלי יקר: הסיבה שמשה לא טען כמו שטען לאחר חטא המרגלים שיהיה בדבר משום חילול ה' היא מכיוון שבכל מקרה נגזר על עם ישראל לנדוד במדבר ארבעים שנה בגלל חטא המרגלים, ובמשך ארבעים שנה אלו היה יכול ה' להקים ממשא ואהרן עם גדול.

¹⁰³³ אונקלוס. אוה"ח: בני ישראל היו מחויבים כליה לאחר חטא המרגלים, והחידוש הוא שה' רצה לכלות אותם ברגע זה.

¹⁰³⁴ א"ע.

¹⁰³⁵ רש"י. א"ע: אתה הרי חזק ויכול להשמיד את כולם ברגע אחד, שהרי אתה שולט ברוחות. אוה"ח: הרוחות ימאנו לקבל אותך לאלוהיך מכיוון שהם יחשבו שאתה מעניש עם שלם על חטא של יחיד, למרות שדין האמת חייב שכולם ימותו, שהרי התחייבו כליה בחטא המרגלים.

¹⁰³⁶ רש"י. אוה"ח: "יחטא" בלשון עתיד כיוון שקרח עוד לא חטא בחטא שהתחייב מיתה, והיה יכול לחזור בו.

¹⁰³⁷ העמק דבר.

¹⁰³⁸ רש"י. אברבנאל: הכוונה היא שאסור לבני ישראל לקחת שלל מהאוהלים של קרח ועדתו.

¹⁰³⁹ רשב"ם.

¹⁰⁴⁰ א"ע.

אמר משה אל בני ישראל,¹⁰⁴¹ סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה תסורו עכשיו מעל אוהלי האנשים הרשעים האלה, אל תעמדו עכשיו ליד אוהלי הרשעים: קרח, דתן ואבירם,¹⁰⁴² ואל תגעו בכל אשר להם אל תיגעו בכל דבר ששייך לקרח, דתן ואבירם,¹⁰⁴³ פן תספו בכל חטאתם (אל תיגעו בכל דבר ששייך לקרח, דתן ואבירם) שמא אתם תלקו בגלל חטא האנשים הללו. משה אמר לבני ישראל שאם הם יגעו בדבר ששייך לקרח, דתן ואבירם, הם ייענשו וירדו חיים שאולה כמו קרח דתן ואבירם עצמם¹⁰⁴⁴: (כז) ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב בני ישראל הסתלקו מהאוהלים של קרח, דתן ואבירם,¹⁰⁴⁵ ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם דתן ואבירם יצאו בקומה זקופה מפתח האוהל שלהם, כדי לחרף ולגדף את משה,¹⁰⁴⁶ ונשיהם ובניהם וטפם יחד עם דתן ואבירם היו גם הנשים שלהם, הבנים הגדולים שלהם והבנים הקטנים שלהם¹⁰⁴⁷: (כח) ויאמר משה משה אמר לבני ישראל, בזאת תדעו פן יקוק שלחני לעשות את כל המעשים האלה על ידי דבר זה אתם תדעו שה' שלח אותי לעשות את כל המעשים האלה, אתם תדעו שאני מיניתי את אהרון לכהן, את בני אהרון לסגנים ואת אליצפן לנשיא על פי ציווי ה',¹⁰⁴⁸ כי לא מלבי ולא עשיתי את כל המעשים האלה על פי רצוני (אלא על פי רצון ה')¹⁰⁴⁹: (כט) אם כמות כל האדם ימתון אלה אם אנשים אלו (דתן ואבירם) ימותו בדרך הטבע כמו שכל בני האדם מתים,¹⁰⁵⁰ ופקדת כל האדם יפקד עליהם ודבר שקורה לכל אדם יקרה לדתן ואבירם,¹⁰⁵¹ לא יקוק שלחני אז תדעו שלא ה' שלח אותי לעשות את כל הדברים האלה, אלא אני עשיתי את כל הדברים האלה על דעתי¹⁰⁵²: (ל) ואם בריאה יברא יקוק אך אם ה' יברא בריאה חדשה, וה' ימית את דתן ואבירם במיתה שלא היה אדם שמת במיתה זו עד עכשיו,¹⁰⁵³ ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם (דתן ואבירם ימותו במיתה שלא מת בה אדם עד עתה) אלא דתן ואבירם ימותו על ידי שהארץ תפתח את פיה ותבלע את דתן ואבירם,¹⁰⁵⁴ וירדו חיים שאלה ודתן ואבירם ירדו אל שאול האדמה כשעודם חיים,¹⁰⁵⁵

¹⁰⁴¹ אוה"ח: הסיבה שכתוב כאן לאמר היא כדי לומר שמשה אמר את הדברים בשם ה'.

¹⁰⁴² אונקלוס.

¹⁰⁴³ אונקלוס.

¹⁰⁴⁴ אונקלוס + א"ע. רמב"ן: שיעור הכתוב הוא שמשה אומר לבני ישראל שסורו מאוהלי האנשים האלה, שמא אם יעמדו בסמוך לאוהלים של הרשעים, הרי שהם ייענשו כמוהם, ולאחר מכן כתוב שלא יגעו בכל אשר להם.

¹⁰⁴⁵ אונקלוס.

¹⁰⁴⁶ רש"י.

¹⁰⁴⁷ א"ע.

¹⁰⁴⁸ רש"י. א"ע: החלפתי את הבכורות בלויים עפ"י ציווי ה'. אוה"ח: אפילו אין מדובר שאני החלטתי זאת וה' הסכים איתי אלא הכל נעשה עפ"י ציווי ה'.

¹⁰⁴⁹ אונקלוס. רשב"ם: הכוונה היא לחנוכת הקטורת.

¹⁰⁵⁰ אונקלוס. רמב"ן: הסיבה שקרח ועדתו נענשו בחומרה רבה היא מכיוון שכפרו בכל מעמד הר סיני שם אמר ה' למשה "וגם בך יאמינו לעולם". הלכך, כשמשה אומר שעשה את כל המעשים עפ"י ציווי ה', הכוונה הייתה שכל מעשיו של משה, החל מיציאת מצרים וכל דבר אחר שעשה, היה עפ"י ציווי ה'. כלי יקר: הסיבה שנענשו כך היא בגלל שהם כפרו בבריאת העולם, ולכן אמר משה שה' יברא בריאה חדשה לגמרי.

¹⁰⁵¹ אונקלוס ועיין מהרש"א נדרים מ.

¹⁰⁵² רש"י.

¹⁰⁵³ רש"י. א"ע כתב שיש שאומרים שבריאה חדשה היינו בריאה יש מאין. הא"ע עצמו חולק על כך, שהרי גם רעידת אדמה זהו דבר שקרה גם לפני חטאו של קרח, ולכן אומר שהכוונה היא לגזירה של ה'. הרמב"ן חולק על הא"ע וסובר שבאמת מדובר על בריאה חדשה, וכנון שהיו רעידות אדמה, אלא שפתיחת האדמה כדי לבלוע משהו ספציפי לא קרה מעולם. אוה"ח: ה' סגר את פי הארץ בשעה שחטא האדם בגן עדן, ועכשיו אומר משה שאם ה' יברא חזרה את פי האדמה שכבר ברא בבריאת העולם.

¹⁰⁵⁴ רש"י.

וַיִּדְעֶתֶם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת יְקֹזֵק (אם דתן ואבירם ירדו אל שאול האדמה כשהם חיים, על ידי שהאדמה תבלע אותם) אתם, בני ישראל, תדעו שאנשים אלו הרגיזו את ה' ¹⁰⁵⁶: (לא) וַיְהִי כְכֹלְתוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כֹּאשֶׁר מֹשֶׁה סִיֵּים לומר את הדברים האלה, ¹⁰⁵⁷ וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם הָאֲדָמָה שהייתה מתחת לדתן ואבירם נבקעה ¹⁰⁵⁸: (לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם הָאָרֶץ פִּתְחָה אֶת פִּיהָ ובלעה את דתן ואבירם, ¹⁰⁵⁹ וְאֵת בְּתֵיהֶם וכן בלעה האדמה את משפחותיהם של דתן ואבירם, ¹⁰⁶⁰ וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקִרְחָ וכן בלעה האדמה את כל האנשים שהצטרפו לקרח (חוץ ממאתיים וחמישים האנשים), ¹⁰⁶¹ וְאֵת כָּל הַרְכוּשׁ וכן בלעה האדמה את כל הרכוש של עדת קרח ¹⁰⁶²: (לג) וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה דתן ואבירם והאנשים שהצטרפו לקרח ירדו בעודם חיים אל השאול, כאשר האדמה סתמה את פיה בעודם קבורים מתחתיה, ¹⁰⁶³ וַתִּבֶּס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ הָאָרֶץ כיסתה את דתן ואבירם ואת האנשים שהצטרפו לקרח, ¹⁰⁶⁴ וַיֵּאבְדּוּ מִתּוֹךְ הַקֶּהֱל דתן, אבירם והאנשים שהצטרפו אל קרח נעלמו בפתאומיות מתוך הקהל, על ידי שהארץ בלעה אותם במהירות ¹⁰⁶⁵: (לד) וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סָבִיבֵתֵיהֶם נָסוּ לְקָלָם כל אדם מישראל שעמד מסביב לדתן ואבירם והאנשים שהצטרפו לקרח, ברחו בשעה שהם שמעו את קול הבליעה, את הקול ששמעו כאשר הארץ בלעה את דתן, אבירם ואנשי קרח, ¹⁰⁶⁶ כִּי אָמְרוּ פֶּן תִּבְלַעֵנוּ הָאָרֶץ הַסִּיבָה שהאנשים שהיו מסביב לדתן, אבירם ואנשי קרח ברחו היא בגלל שהם אמרו: שמא הארץ תבלע גם אותנו ¹⁰⁶⁷: (לה) וְאִשׁ יִצְאָה מֵאֵת יְקֹזֵק מִלִּפְנֵי ה' יצאה אש, ¹⁰⁶⁸ וַתֹּאכַל אֶת הַחֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקֶּטֶרֶת האש שרפה את מאתיים וחמישים האנשים שהקריבו את הקטורת. ¹⁰⁶⁹ גם קרח נשרף באש שהרי גם הוא הקטיר קטורת על המחתה ¹⁰⁷⁰:

¹⁰⁵⁵ אונקלוס.

¹⁰⁵⁶ אונקלוס.

¹⁰⁵⁷ אונקלוס.

¹⁰⁵⁸ אונקלוס.

¹⁰⁵⁹ אונקלוס.

¹⁰⁶⁰ א"ע. רש"י בפס' כז' כתב שמכאן רואים את קושי המחלוקת שבבית דין של מטה אין מענישים עד שיש שתי

שערות, בבית דין של מעלה אין מענישים עד בן 20, ואילו כאן גם התינוקות נבלעו.

¹⁰⁶¹ ספורנו ורמב"ן בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב הרמב"ן שהכוונה היא לעבדים שקנה קרח.

¹⁰⁶² א"ע. ספורנו: הסיבה לכך היא כדי שלא יהנו הצדיקים מהממון שלהם.

¹⁰⁶³ א"ע.

¹⁰⁶⁴ א"ע.

¹⁰⁶⁵ רמב"ן. א"ע: הכוונה היא לכך שגם בניהם מתו.

¹⁰⁶⁶ רש"י. רשב"ם: ברחו לקול הצעקות של הנבלעים.

¹⁰⁶⁷ אונקלוס.

¹⁰⁶⁸ אונקלוס.

¹⁰⁶⁹ אונקלוס.

¹⁰⁷⁰ א"ע.

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) אָמַר אֵל אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן תֹּאמַר אֶל אֲלֵעָזָר, בְּנוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן,¹⁰⁷¹ וְיִרְם אֶת הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרָפָה אֲלֵעָזָר יִפְרִישׁ אֶת הַמַּחְתֹּת שֶׁל מֵאֲתֵיִם וְחֲמִישִׁים (250) הָאֲנָשִׁים (וְשֶׁל קֶרַח) מֵתוֹךְ הַשְּׂרִיפָה שֶׁשְּׂרַפָה אוֹתָם,¹⁰⁷² וְאֵת הָאִישׁ זָרָה הַלְּאָה אֶת הָאִישׁ שֶׁעַל הַמַּחְתֹּת יֵשׁ לְהִרְחִיק,¹⁰⁷³ כִּי קָדְשׁוֹ הַסִּיבָה שִׁישׁ לְהַפְרִישׁ אֶת הַמַּחְתֹּת הַיָּא בְּגַלְל שֶׁהַמַּחְתֹּת שִׁימְשׁוּ לְכֹלֵי שְׂרֵת שֶׁל הַקְּטֹרֶת הַקְּטוּרָה, וְעָשׂוּ אוֹתָן לְכֹלֵי שְׂרֵת, וְלֹכֵן לֹא נִיתֵן לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְדַבְרִים שֶׁבְּחֹל¹⁰⁷⁴: (ג) אֶת מַחְתֹּת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשָׁתָם (אֲלֵעָזָר יִפְרִישׁ) אֶת מַחְתֹּת הָאֲנָשִׁים הַחוּטָאִים שֶׁהִתְחַיִּיבוּ בְּנִפְשָׁם, אֶת מַחְתֹּת הָאֲנָשִׁים שֶׁהִתְחַיִּיבוּ בְּמוֹת,¹⁰⁷⁵ וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צִפּוּי לְמִזְבֵּחַ הָאוֹמְנִים יִרְקְעוּ אֶת הַמַּחְתֹּת וְיַעֲשׂוּ מֵהֶם צִפּוּי לְמִזְבֵּחַ הַנְּחוּשֶׁת. הָאוֹמְנִים יִדְבִּיקוּ אֶת הַמַּחְתֹּת כְּצִפּוּי עַל מִזְבֵּחַ הַנְּחוּשֶׁת,¹⁰⁷⁶ כִּי הִקְרִיבֶם לְפָנַי יְקֹזֵק וְיִקְדְּשׁוּ (הַסִּיבָה שִׁישׁ לְצִפּוֹת אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַיָּא) מִכִּיּוּן שֶׁהִקְרִיבוּ קְטוּרָת לְפָנַי ה' בְּמַחְתֹּת אֱלֹהִים, וְעַל יַדֵּי הַקְּרִבַת הַקְּטוּרָה בְּמַחְתֹּת אֱלֹהִים הַמַּחְתֹּת קוֹדְשׁוֹ, וְיִהְיֶה לְאוֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּחְתֹּת יִהְיוּ לְזִיכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל יַדֵּי שְׁבַנֵי יִשְׂרָאֵל יִרְאוּ אֶת הַצִּפּוּי שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, הֵם יֹאמְרוּ שֶׁהַמַּחְתֹּת בָּהֶן צוּפָה הַמִּזְבֵּחַ הַיָּא שִׁיכּוֹת לֹאֵל שֶׁעָרְעְרוּ עַל הַכְּהוֹנָה וְנִשְׂרָפוּ, וְעַל יַדֵּי כַךְ לֹא יַעֲרְעְרוּ יוֹתֵר עַל הַכְּהוֹנָה¹⁰⁷⁷: (ד) וְיִקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתֹּת הַנְּחֻשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרָפִים אֲלֵעָזָר לָקַח אֶת הַמַּחְתֹּת שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיֹת מִנְחוּשֶׁת בָּהֶן הַקְּטִירוֹ מֵאֲתֵיִם וְחֲמִישִׁים (250) הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׂרָפוּ אֶת הַקְּטוּרָה, וְיִרְקְעוּם צִפּוּי לְמִזְבֵּחַ הָאוֹמְנִים רִקְעוּ, שִׁטְחוּ, אֶת הַמַּחְתֹּת שֶׁלָּקַח אֲלֵעָזָר עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, כַּךְ שֶׁהַמַּחְתֹּת שִׁימְשׁוּ לְצִפּוּי לְמִזְבֵּחַ: (ה) זָכְרוֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּחְתֹּת יִשְׁמְשׁוּ לְזִיכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַע אֶהֱרֹן הוּא לְהִקְטִיר קְטֹרֶת לְפָנַי יְקֹזֵק כְּדִי שֶׁאֵדָם זָר, שֶׁאִינוּ מִזְרַע אֶהֱרֹן, לֹא יִתְקַרֵּב לְהִקְטִיר אֶת הַקְּטוּרָה,¹⁰⁷⁸ וְלֹא יִהְיֶה בְּקֶרֶח וּבְעֵדֻתוֹ וְעַל יַדֵּי שִׁימְנַע הַזָּר מֵהַקְּטֹרֶת הַקְּטוּרָה, הוּא לֹא יִהְיֶה כְּמוֹ קֶרַח וְעֵדֻתוֹ,¹⁰⁷⁹ כְּאֲשֶׁר

¹⁰⁷¹ אוה"ח: הסיבה שה' ציווה שדווקא אלעזר הוא שיעשה זאת היא כדי לומר שה' לא הקפיד שיהיה זה דווקא הכהן הגדול שיעשה זאת, או מכיוון שהטענה של קרח הייתה על אהרון, לא רצה ה' שאהרון הוא שיעשה זאת. ¹⁰⁷² אונקלוס. אוה"ח: הסיבה שכתוב "וירם" עם ו' החיבור היא מכיוון שציווי זה בא להוסיף על האות שעשה ה' עם קרח ועדתו, ה' בא להוסיף דבר נוסף שיהיה לאות לבני" כדי לחזק את הכהונה.

¹⁰⁷³ אונקלוס. מהיכן יש להרחיק את האש? רש"י: מעל המחנות. א"ע: מעל המזבח. ספורנו: יש להרחיק את האש מעל המזבח ולא לשפוך את הקטורת עליו אל שפך הדשן, מכיוון שהקטורת הייתה קטורת זרה ¹⁰⁷⁴ רש"י. רמב"ן: לא ניתן לומר על המחנות שהם קדושים וכלי שרת, שהרי הקריבו עליהם קטורת זרה. לכן הסיבה שהמחנות קדושים היא מכיוון שנעשו על פי ה'. בסוף דבריו כתב שהקידוש הוא להיות לאות לבני ישראל.

¹⁰⁷⁵ אונקלוס. רש"י: את מחנות האנשים שעשו אותם פושעים בנפשותם על ידי שחלקו על ה'. אוה"ח: הכוונה היא שאנשים אלו הביאו על עצמם את המוות.

¹⁰⁷⁶ א"ע.

¹⁰⁷⁷ רש"י.

¹⁰⁷⁸ אונקלוס.

¹⁰⁷⁹ רש"י.

דָּבַר יְקֹזֵק בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ (אלעזר ריקע את המחנות) כמו שה' אמר לו על ידי משה¹⁰⁸⁰: (ו) וַיִּלְנוּ כָּל עַדְתַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּחֲנֵת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהְרֹן בְּיוֹם שֶׁאֲחֵרֵי שִׁקְרָח וְעַדְתּוֹ מָתוּ, עִם יִשְׂרָאֵל הִתְרַעַם עַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן, כִּךְ אָמַר עִם יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַה שֶׁהוּא הִתְרַעַם עַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן: אַתֶּם הִמַּתֶּם אֶת עִם יְקֹזֵק אַתֶּם (משה ואהרון) גרמתם לכך שחלק מעם ה' (קרח ועדתו) מתו, על ידי שאמרתם להם להקטיר את הקטורת¹⁰⁸²: (ז) וַיְהִי בְּהִקְהַל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהְרֹן כִּאֲשֶׁר הִתְכַּנַּס הָעָם כְּדִי לָרִיב עִם מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן, וַיִּפְּנוּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן פָּנּוּ אֶל עֵבֶר הַמִּשְׁכָּן,¹⁰⁸⁴ וַהֲיָה כִּסְּהוּ הָעֵנָן כִּי־סָה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וַיֵּרָא כְּבוֹד יְקֹזֵק כְּבוֹד ה' הַתְּגַלָּה עַל הַמִּשְׁכָּן עַל יַדֵּי הָעֵנָן. הָעֵנָן יָרַד נִמוּךְ יוֹתֵר מִהַגּוֹבָה בּוֹ הוּא הָיָה עוֹמֵד בְּדֶרֶךְ כָּל־מַעַל אוֹהֶל מוֹעֵד¹⁰⁸⁵: (ח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶל פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן בָּאוּ אֶל לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן, מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן הִגִּיעוּ סִמוּךְ לַמִּשְׁכָּן¹⁰⁸⁶: (ט) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (י) הֲרָמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת תִּפְרִישׁוּ אֶת עֲצַמְכֶם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֶכְלָה אֶתֶּם כְּרָגַע וְאֲנִי (ה') אֲשַׁמֵּיד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרָגַע זֶה, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נִפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם כְּדִי לְהִתְפַּלֵּל אֵל ה' ¹⁰⁸⁸: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהְרֹן מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן, מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן, קַח אֶת הַמַּחֲתָה (משה אמר לאהרון) קַח אֶת הַמַּחֲתָה שֶׁאֲתָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ,¹⁰⁸⁹ וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ תִּשִּׂים עַל הַמַּחֲתָה שֶׁלֶךְ אֵשׁ מֵהָאֵשׁ שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ, וְשִׂים קִטְרֶת תִּשִּׂים עַל הָאֵשׁ שֶׁבַמַּחֲתָה קִטְרֶת,¹⁰⁹⁰ וְהוֹלֵךְ מִהֲרָה אֶל הָעֵדָה וְכַפֵּר עָלֵיהֶם תּוֹבִיל אֶת הַמַּחֲתָה עִם הַקִּטְרֹת בַּמַּהִירוֹת אֶל הָעָם, וְתִכַּפֵּר עֲלֵיהֶם,¹⁰⁹¹ כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְקֹזֵק (הסיבה שאני מצווה עליך להוביל את הקטורת לבני

¹⁰⁸⁰ רשב"ם ורמב"ן. רש"י: ה' אמר לאהרון שלא יקרב אדם זר להקטיר את הקטורת. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שה' אמר שמי שיקטיר את הקטורת ילקה בצרעת. אוה"ח: הכוונה היא שה' אמר שאסור לאדם זר להקריב את הקטורת ושם יעשה כך, יהיה כמו קרח.

¹⁰⁸¹ א"ע + אונקלוס.

¹⁰⁸² אונקלוס. רשב"ם: על דתן ואבירם אף אחד לא התלונן. התלונה הייתה על מקטירי הקטורת והעם טען שמשם ידע שהם ימותו ע"י הקטורת, ובכ"ז אמר להם להקטיר את הקטורת. א"ע: טענת בני" הייתה שבשריפת האנשים אין כל ראייה לכך שה' בחר בשבט לוי, שהרי ייתכן שאהרון ומשה גרמו לקרח ועדתו למות על ידי תפילה או על ידי חכמה אחרת. רמב"ן: העם האמין עתה שאהרון ראוי לכהונה, אלא שרצו שהבכורות יהיו במשכן במקום הלויים, וטענת העם הייתה שמשם אמר למאתיים וחמישים האנשים להקטיר את הקטורת שהיא עבודת כהונה, ואם כן אין מכאן ראייה שה' בחר בשבט לוי. אוה"ח: תלונת העם הייתה שמשם לא היה צריך שכל מאתיים וחמישים האנשים יקטירו קטורת, אלא הי צריך להספיק לו הקטרת הקטורת על ידי קרח, וכך רק קרח היה מת. בפס' יז' כתב הרשב"ם שבנ"י טענו שהאות עם קרח ועדתו אינה אות המוכיחה שבאמת ה' בחר בכהנים, ולכן ה' אמר למשה שיעשה לו אות שלא ניתן לערער עליו. אוה"ח בפס' כ': העם חשב שהסיבה שקרח ועדתו מתו היא בגלל שהם טענו טענות על משה, אך לא היה כאן הוכחה שה' בחר בשבט לוי.

¹⁰⁸³ אונקלוס + א"ע.

¹⁰⁸⁴ אונקלוס.

¹⁰⁸⁵ אונקלוס.

¹⁰⁸⁶ אונקלוס. א"ע כתב שהטעם הוא משום שראו את הענן, אך לא הבנתי את דבריו, שהרי הם פנו אל עבר המשכן עוד לפני שהתגלה הענן.

¹⁰⁸⁷ אונקלוס. א"ע: תעלו מתוך כל הקהל ותשבו במחנה לוייה שהוא גבוה יותר ממקום שאר העם. רשב"ם: היבדלו. רמב"ן: למרות שיש ביכולתו של ה' להרוג רשע ולהציל את הצדיק העומד לידו, ה' רצה להשמיד את ישראל על ידי פתיחת הארץ או משהו דומה, ולכן גם הצדיקים שסביבם היו מתים. אוה"ח: כוונת ה' היא לצוות שאלו מבנ"י שלא היו בתוך המלינים יתבדלו מתוך שאר העם. לכן היה צורך לומר מי בדיוק הוא המלין שראוי למות.

¹⁰⁸⁸ א"ע.

¹⁰⁸⁹ א"ע.

¹⁰⁹⁰ רשב"ם: כדי להודיע שהקטורת שגרמה למיתת האנשים היא שנותנת חיים בידי הכהנים הראויים לעבודה.

¹⁰⁹¹ אונקלוס. רש"י: רז זה (שהקטורת עוצר את המגיפה) מסר למשה המלאך כשעלה לרקיע.

ישראל היא) מכיוון שכבר יצא הרוגו מלפני ה',¹⁰⁹² **הַחֵל הַנֶּגֶף** ומכיוון שיצא הרוגו מאת ה', התחילו למות אנשים מבני ישראל¹⁰⁹³: **(יב) וַיִּקַּח אֶהָרֹן בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶהָרֹן לִקַּח אֶת הַמַּחֲתָה וְאֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַקְּטֹרֶת מִיַּד לְאַחַר שִׁמְשָׁה אָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֹּן,**¹⁰⁹⁴ **וַיִּרְץ אֶל תּוֹךְ הַקִּקְלָה** אהרון רץ עם הקטורת אל תוך קהל ישראל, **וְהִנֵּה הַחֵל הַנֶּגֶף בְּעַם** אנשים מבני ישראל התחילו למות, **וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת** אהרון שם את הקטורת על גבי המחיתה, **וַיִּכְפֹּר עַל הָעָם** על ידי נתינת הקטורת, אהרון כיפר על בני ישראל: **(יג) וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמָּתִים וּבֵין הַחַיִּים** אהרון נעמד בין המתים מבני ישראל לאלו מבני ישראל שעדיין היו חיים, כך שמלאך המוות לא היה יכול לעבור את מקום הקטורת,¹⁰⁹⁵ **וַתַּעֲצֹר הַמַּגִּיפָה** המגיפה נעצרה ולא מתו יותר אנשים מישראל¹⁰⁹⁶: **(יד) וַיְהִי הַמָּתִים בַּמַּגִּיפָה אַרְבַּעַת עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת** בסך הכל מתו במגיפה ארבעה עשר אלף ושבוע מאות (14,700) אנשים, **מִלִּבְד הַמָּתִים עַל דְּבַר קִרְח** מספר האנשים שמתו במגיפה הוא בנוסף לאנשים שמתו על דבר קרח: מאתיים וחמישים האנשים שמתו, דתן, אבירם, קרח ומשפחותיהם¹⁰⁹⁷: **(טו) וַיָּשָׁב אֶהָרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** אהרון חזר אל משה שהיה בשער המשכן,¹⁰⁹⁸ **וְהַמַּגִּיפָה נִעְצְרָה** המגיפה נעצרה, וגם מי שהתחיל להיות חולה וגסס, התרפא¹⁰⁹⁹: **(טז) וַיְדַבֵּר יִקְנֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:** **(יז) דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כדי שבני ישראל יכירו שה' בחר בשבט לוי, תאמר לבני ישראל לעשות את הדבר הבא: **וְקַח מֵאֵתֶם מִטָּה מִטָּה לְבַיִת אָב** קח מכל אחד משנים עשר השבטים, מטה אחד,¹¹⁰⁰ **מֵאֵת כָּל נְשֵׂיאֵהֶם לְבַיִת אֲבֹתָם** תיקח את המטה מהנשיא של כל שבט,¹¹⁰¹ **שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת** בסך הכל תיקח שנים עשר מטות, **אִישׁ אֶת שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל מִטָּהוּ** על כל מטה תכתוב את שם נשיא השבט¹¹⁰²: **(יח) וְאֵת שֵׁם אֶהָרֹן תִּכְתֹּב עַל מִטָּה לְוִי** על המטה של שבט לוי תכתוב את שמו של אהרון, **כִּי מִטָּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבֹתָם** כיוון שגם הלויים וגם הכהנים שייכים לאותו שבט. למרות שבשבט לוי יש שתי משפחות: משפחת כהנים ומשפחת לויים, שתי המשפחות שייכות לאותו שבט¹¹⁰³: **(יט) וְהִנַּחְתֶּם**

¹⁰⁹² א"ע + אונקלוס.

¹⁰⁹³ אונקלוס.

¹⁰⁹⁴ אוה"ח. בפירוש נוסף שכתב שכאשר ציווה משה היינו שלמרות שהקטיר את הקטורת שלא בזמנו, הרי שצווה על כך ע"י משה.

¹⁰⁹⁵ רשב"ם. רש"י: מלאך המוות אמר לאהרון שיתן לו לעשות את שליחותו ואהרון ענה לו שמשה ציווה אותו לעכב בעדו. אמר המלאך לאהרון הרי אני שליח של ה'. ענה לו אהרון שאין משה אומר דבר אלא בשם ה'. אמר לו אהרון בוא עימי ותשאל את ה' שנמצא עם משה בפתח אוהל מועד. בפירוש נוסף כתב רש"י שבנ"י ריננו על הקטורת, ולכן אמר ה' לבנ"י שיראו שהחטא הוא שממית והקטורת היא שעוצרת את המגיפה.

¹⁰⁹⁶ אונקלוס.

¹⁰⁹⁷ אונקלוס.

¹⁰⁹⁸ אונקלוס. א"ע: כוונת הפסוק היא לתת לנו תיאור זמן – כאשר חזר אהרון אל משה והמגיפה נעצרה – אז דיבר ה' אל משה.

¹⁰⁹⁹ ספורנו. אוה"ח: התורה באה לומר לנו שגם לאחר שאהרון כבר חזר אל משה וכבר לא עמד בין החיים למתים, המגיפה עדיין נעצרה. בפירוש נוסף כתב שרק עכשיו הסכים מלאך המוות לעצור את המגיפה. רק לאחר שחזרו אהרון והמלאך אל פתח אוה"מ כדי לשאול את ה' אם להפסיק את המגיפה – המגיפה נעצרה.

¹¹⁰⁰ א"ע.

¹¹⁰¹ אוה"ח: כוונת הפסוק היא שהנשיאים יביאו ולא שמשה יביא בשמם שכאן אין אומרים שלוחו של אדם כמותו. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא שמשה ייקח את המטות ממש משל הנשיאים, כדי שלא יטענו בנ"י שהמטות לא היו טובים.

¹¹⁰² רמב"ן וכתב שיש אומרים שהכוונה היא לכתוב את שם השבט על המטה.

¹¹⁰³ רש"י ורמב"ן.

בְּאֵהָל מוֹעֵד לְפָנַי הָעֵדוּת תִּצְנִיעַ אֶת הַמְטוֹת בְּמִשְׁכֹּן, לִפְנֵי אַרְוֹן הָעֵדוּת,¹¹⁰⁴ אֲשֶׁר אֲנִי לְכֶם שָׁמָּה (תִּצְנִיעַ אֶת הַמְטוֹת) בְּמִקּוֹם שְׂאֵנִי (ה') מְדַבֵּר אִתְּכֶם (מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן) שֵׁם¹¹⁰⁵: (כ) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲבָחַר בּוֹ מִטְּהוֹ יִפְרָח הַמְטָה שֶׁל הָאָדָם שֶׁאֲבָחַר בּוֹ יִפְרַח, וְהִשְׁפֵּתִי מֵעַלֵי אֶת הַתְּלוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מִלִּינִם עֲלֵיכֶם אֲנִי אֲנִיחַ מֵעַלֵי אֶת הַתְּלוֹנוֹת שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵתְרַעְמִים עֲלֵיכֶם. עַל יְדֵי שֶׁהַמְטָה שֶׁל הָאָדָם שֶׁבְחָרְתִּי בּוֹ יִפְרַח, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּבְרָ לֹא יִעָרְרוּ יוֹתֵר עַל הַכְּהוֹנָה¹¹⁰⁶: (כֹּא) וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה צִוּוּהָ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂאִיָּה שֶׁל כָּל שֶׁבֶט יָבִיא לוֹ מִטָּה אֶחָד, וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל נְשִׂאֵיהֶם מִטָּה לְנִשְׂאִיָּה אֶחָד מִטָּה לְנִשְׂאִיָּה אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה בְּסֶדֶךְ הַכָּל שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת: כָּל נְשִׂאִיָּה שֶׁבֶט הָבִיא מִטָּה אֶחָד (כֹּאשֶׁר מִטְּהוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הָיָה מִשְׁנַיִם עָשָׂר הַמְטוֹת וְהוּא הָיָה הַמְטָה שֶׁל שֶׁבֶט לֵוִי),¹¹⁰⁷ וּמִטָּה אֶהְרֹן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם מֹשֶׁה הֵנִיחַ אֶת מִטְּהוֹ שֶׁל אַהֲרֹן בְּאִמְצַע שְׂאֵר הַמְטוֹת, כְּדֵי שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִטְעֲנוּ שֶׁהִסִּיבָה שֶׁמִּטָּה אַהֲרֹן פָּרַח הִיא מִפְּנֵי שֶׁמֹּשֶׁה שֵׁם אֶת מִטָּה אַהֲרֹן בְּצַד¹¹⁰⁸: (כִּב) וַיִּנָּח מֹשֶׁה אֶת הַמְטָת לְפָנַי יִקְוֶה בְּאֵהָל הָעֵדוּת מֹשֶׁה הִצְנִיעַ אֶת הַמְטוֹת לְפָנַי ה' בְּמִשְׁכֹּן הָעֵדוּת¹¹⁰⁹: (כִּג) וַיְהִי מִמְחָרָת בַּיּוֹם אַחֲרֵי שֶׁמֹּשֶׁה הִצְנִיעַ אֶת הַמְטוֹת בְּמִשְׁכֹּן, וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֵהָל הָעֵדוּת מֹשֶׁה נִכְנַס לְמִשְׁכֹּן הָעֵדוּת,¹¹¹⁰ וְהֵנִיחַ פָּרַח מִטָּה אֶהְרֹן לְבֵית לֵוִי הַמְטָה שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁהוּא הַמְטָה שֶׁל שֶׁבֶט לֵוִי פָּרַח,¹¹¹¹ וַיִּצְא פָּרַח וַיִּצֵּץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים הַמְטָה עֵבֶר שְׁלוֹשָׁה שְׁלִבִים שֶׁל פְּרִיחָה: בְּהִתְחַלָּה רַק פָּרַח, לְאַחַר מִכֵּן כִּבְרָ נִרְאוּ נִיצְנֵי הַפִּירוֹת שְׁלוֹ, וְלְאַחַר מִכֵּן כִּבְרָ הוּצִיא פִירוֹת מִמֶּשֶׁ, אֶת הַשְּׂקָדִים¹¹¹²: (כִּד) וַיִּצְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְטָת מִלְּפָנַי יִקְוֶה אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה הוּצִיא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַמְטוֹת שֶׁהָיוּ מוּצְנָעִים לְפָנַי ה' בְּמִשְׁכֹּן, וַיִּרְאוּ כָּל אֶחָד מֵהַנְּשִׂאִים הַכִּיר אֶת כְּתָב יְדוֹ בּוֹ כְּתָב אֶת שְׁמוֹ עַל הַמְטָה,¹¹¹³ וַיִּקְחוּ אִישׁ מִטְּהוֹ כָּל אֶחָד מֵהַנְּשִׂאִים לִקְחַת אֶת הַמְטָה שְׁלוֹ¹¹¹⁴: (כֶּה) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה ה' אָמַר לְמֹשֶׁה, הֲשִׁב אֶת מִטָּה אֶהְרֹן לְפָנַי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבְנֵי מְרִי תַחֲזִיר אֶת מִטָּה אַהֲרֹן לְפָנַי אַרְוֹן הָעֵדוּת, כְּדֵי שֶׁהַמְטָה יִשְׁמַשׁ לְעַם הַמְרָדָן לְאוֹת וּלְזִכְרוֹן שֶׁאֲנִי בְּחָרְתִּי בְּאַהֲרֹן,¹¹¹⁵ וְתִכַּל תְּלוֹנוֹתָם מֵעַלֵי וְעַל יְדֵי כֵךְ שִׁזְכְּרוּ שֶׁאֲנִי (ה') בְּחָרְתִּי בְּאַהֲרֹן, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּבְרָ לֹא יִעָרְרוּ עַל הַכְּהוֹנָה וְלֹא יִתְרַעְמוּ עֲלַי, ¹¹¹⁶ וְלֹא יִמָּתוּ עַל יְדֵי שֶׁבְנֵי

¹¹⁰⁴ אונקלוס.

¹¹⁰⁵ אונקלוס.

¹¹⁰⁶ אונקלוס.

¹¹⁰⁷ אוה"ח: "יתכן שבנ"י לקחו מקל ארוך וחתכו אותו לשניים עשר.

¹¹⁰⁸ רש"י.

¹¹⁰⁹ אונקלוס.

¹¹¹⁰ אונקלוס.

¹¹¹¹ א"ע.

¹¹¹² רש"י ורשב"ם, ולדבריו, כשמשם נכנס אל אוהל מועד, המטה רק פרח, ולאחר מכן המשיך לפרוח עד שהוציא ניצנים ופירות. רש"י הוסיף שהטעם שהמטה הוציא דוקא שקדים הוא כדי לרמז שכל מי שמערער על הכהונה, הפורענות שלו ממהרת לבוא, וכן כתב הא"ע ודחה בכך את הפירוש שהמטה עצמו היה מעץ שקדים.

¹¹¹³ א"ע.

¹¹¹⁴ ספורנו: כל אחד מהנשיאים לקח את המטה שלו אל ביתו כדי לבדוק בבית שמא המטה שלו הוחלף.

¹¹¹⁵ רש"י + אונקלוס. רשב"ם: הכוונה היא לדורות הבאים שירצו לערער על הכהונה, כמו עוזיה.

¹¹¹⁶ רש"י + אונקלוס.

ישראל לא יערערו על הכהונה, הם לא ימותו: (כו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה מַשָּׂה עֲשֵׂה כֹן,¹¹¹⁷ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹקֵק אֹתוֹ בֶּן עֲשָׂה מֹשֶׁה עֲשֵׂה כִּמוֹ שֶׁה' צִוּוּה אֹתוֹ, וּשְׁם אֶת הַמָּטָה שֶׁל אֶהְרֹן לִפְנֵי אַרְוֹן הַעֲדוֹת: (כז) וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה בְנֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ אֶל מֹשֶׁה: לֵאמֹר כִּךְ אָמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה, הֵן גְּוַעַנּוּ הָרִי חֲלֵק מֵאִיתְנוּ מֵתוֹ בְּחָרֵב,¹¹¹⁸ אֲבָדְנוּ וְחֲלֵק מֵאִיתְנוּ מֵתוֹ עַל יַדִּי שֶׁהָאֲדָמָה בִּלְעָה אֹתָם,¹¹¹⁹ כָּלְנוּ אֲבָדְנוּ וְחֲלֵק גְּדוֹל מֵאִיתְנוּ מֵתוֹ עַל יַדִּי הַמְּגִיפָה¹¹²⁰: (כח) כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן יְקֹקֵק יָמוּת וְעֲכָשִׂיו אֲנַחְנוּ נִמְשִׁיךְ לַמּוֹת, שֶׁהָרִי כָּל מִי שִׁיתְקָרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' חַיִּיב מִיָּתֵה. לְכָל אָדָם מוֹתֵר לְהִיכַנֵּס אֶל חֶצֶר אוֹהֵל מוֹעֵד, וְאָדָם שִׁיטְעָה וַיִּכְנַס לְמִקּוֹם שֶׁאֲסוּר לוֹ לְהִיכַנֵּס אֵלָיו, יִתְחַיֵּב בְּכַךְ מִיָּתֵה,¹¹²¹ הָאֵם תִּמְנֹנוּ לְגֹזַע הָאֵם אֲנַחְנוּ כוֹלְנוּ הוֹפְקָרְנוּ לְמִיָּתֵה?¹¹²²

במדבר פרק יח

(א) וַיֹּאמְרוּ יְקֹקֵק אֶל אֶהְרֹן ה' אָמַר אֶל אֶהְרֹן,¹¹²³ אֶתָּה וּבְנֵיךָ וּבֵית אָבִיךָ אֲתָּה תִשָּׂאוּ אֶת עֹזֵן הַמִּקְדָּשׁ אֹתָהּ וְצֹאצְאִיךָ וְכָל בְּנֵי קֹהֵת, תִּתְחַיֵּבוּ עַל אָדָם שִׁיחְטָא בְּעִנְיֵי הַמִּקְדָּשׁ. אִם אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל יִחְטָא בְּכַךְ שִׁיִּגַע בְּאֶחָד מִכְּלֵי הַקּוֹדֵשׁ, הָרִי שֶׁאֲתָהּ, צֹאצְאִיךָ וּבְנֵי קֹהֵת אַחֲרָאִים עַל כֵּךְ, שֶׁהָרִי הַתְּפִקִּיד שֶׁלְכֶם הוּא לְמִנּוּעַ מֵהוֹר לְהִתְקָרֵב אֶל הַקּוֹדֵשׁ,¹¹²⁴ וְאֶתָּה וּבְנֵיךָ אֲתָּה תִשָּׂאוּ אֶת עֹזֵן כְּהֵנְתְּכֶם וְאֲתָהּ וְצֹאצְאִיךָ הַכֹּהֲנִים תִּהְיוּ אַחֲרָאִים בְּמִקְרָה וְאָדָם מִשְׁבֵּט לוי יִחְטָא וְיַעֲבֹד עֲבוֹדַת כְּהוֹנָה. אֲתָהּ (אֶהְרֹן) וְצֹאצְאִיךָ הַכֹּהֲנִים אַחֲרָאִים לְכַךְ שֶׁלּוֹי לֹא יַעֲבֹד בְּעֲבוֹדָה שֶׁל כֹּהֵן¹¹²⁵: (ב) וְגַם אֶת אַחֲיֶיךָ מִטָּה לוי שְׁבֵט אָבִיךָ הַקָּרֵב אֲתָּה תִקָּרֵב אִיתְךָ לְעֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן אֶת אַחֲיֶיךָ מִשְׁבֵּט לוי,¹¹²⁶ וַיִּלְווּ עִלְיֶיךָ וַיִּשְׁרְתוּךָ הַלְוִיִּים יִתּוּסְפוּ עִלְיְךָ בְּעֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן וַיִּשְׁמְשׁוּ אוֹתְךָ, עַל יַדִּי שִׁיִּשְׁמְרוּ עַל הַשְּׁעָרִים וַיְהִיו גֹּזְבְּרִים בְּמִקְדָּשׁ, הַלְוִיִּים יַעֲזְרוּ לְכַהֲנִים בְּעֲבוֹדַתָם,¹¹²⁷ וְאֶתָּה וּבְנֵיךָ אֲתָּה לְפָנֵי אֶהְלֵ הָעֲדֻת וְרוֹק אֲתָהּ וְצֹאצְאִיךָ הַכֹּהֲנִים תִּשְׁבּוּ לְפָנֵי הַמִּשְׁכָּן, וְאֵילוֹ שֶׁאֵר הַלְוִיִּים יִישָׂרוּ בְּמַחֲנֵה לוי¹¹²⁸: (ג) וְשִׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶתְךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֶהְלֵ הַלְוִיִּים יִשְׁמְרוּ עַל הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְנְעוּ מִזְרִים לְהִתְקָרֵב לְמִקּוֹמוֹת הָאֲסוּרִים עֲלֵיהֶם, אֶךְ אֶל כָּלִי הַקְּדוֹשׁ אֶךְ אֶל כָּלִי הַקּוֹדֵשׁ (הָאֶהְרֹן),

¹¹¹⁷ אוה"ח: הצלע הראשון בא לומר שמשה עשה את ציווי ה' מיד ובצלע השני הכוונה היא לומר שמשה הניח את המטה ליד ארון העדות.

¹¹¹⁸ אונקלוס.

¹¹¹⁹ אונקלוס.

¹¹²⁰ אונקלוס.

¹¹²¹ רש"י.

¹¹²² רש"י. א"ע: הלוואי וכולנו היינו מתים, שהרי איננו יכולים לעמוד בכך. כמו"כ הוכיח הא"ע מכך שה' הפריש את הלוויים עתה כדי לשמור על המשכן, שכל עניין קרח התרחש במדבר סיני.

¹¹²³ א"ע בסוף הפרק הקודם הסתפק אם ה' אמר נבואה זאת ישירות לאהרון או שמא ה' אמר למשה שיאמר לאהרון. רש"י כתב שה' אמר למשה שיאמר לאהרון.

¹¹²⁴ רש"י. אוה"ח: הכוונה בבית אביך אינה על בני קהת, אלא על משה.

¹¹²⁵ רש"י. ספורנו: הכוונה היא שלא יתקרב זר לעבודת הכהונה.

¹¹²⁶ אונקלוס.

¹¹²⁷ אונקלוס.

¹¹²⁸ א"ע.

המנורה, והשולחן), ¹¹²⁹ וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ וְכֵן אֵל מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת שֶׁנִּמְצָא מִחוּץ לַמִּשְׁכָּן, ¹¹³⁰ לֹא יִקְרְבוּ (אל כלי הקודש ואל המזבח) לא יתקרבו הלויים, וְלֹא יִמְתּוּ עַל יְדֵי שֶׁהַלְוִיִּים לֹא יִתְקַרְבוּ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ, הֵם לֹא יָמוּתוּ, גַּם הֵם גַּם אֲתֶם כֵּךְ גַּם הַלְוִיִּים לֹא יָמוּתוּ וְגַם הַכֹּהֲנִים לֹא יָמוּתוּ. עַל יְדֵי שֶׁהַלְוִיִּים יֵעֲסְקוּ רַק בַּעֲבוּדָתָם וְלֹא יַעֲבֹדוּ בַּעֲבוּדַת הַכַּהֲוֹנָה, לֹא יָמוּתוּ הַלְוִיִּים וְלֹא הַכֹּהֲנִים ¹¹³¹: (ד) וְנִלְוֹוּ עֲלֵיךָ הַלְוִיִּים יִתּוּסְפוּ עַל עֲבוּדַת הַכֹּהֲנִים, הַלְוִיִּים יַעֲזְרוּ לַכֹּהֲנִים בַּעֲבוּדָתָם, ¹¹³² וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֱהֹל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֱהֹל אֲתֶם, הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים, אַחֲרָאִים לְשֹׁמְרֵי אֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת עֲבוּדַת הַמִּשְׁכָּן (מִפְּרֹשׁ בְּסוּף הַפְּסוּקִים שֶׁהַעֲבוּדָה הִיא שִׁמְנְעוּ מִזְרִים לְהִתְקַרֵּב אֶל הַמִּשְׁכָּן), וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם אֲנִי (ה') מִזֵּהִיר אֲתֶם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים שֹׁר לֹא יִתְקַרֵּב לְעֲבוּדַתְכֶם ¹¹³³: (ה) וְשָׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ אֲתֶם הַכֹּהֲנִים, אַחֲרָאִים עַל שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן מִבְּפָנָיִם וְעַל שְׁמִירַת הַמִּזְבֵּחַ, ¹¹³⁴ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי שֶׁתִּשְׁמְרוּ עַל הַמִּשְׁכָּן, לֹא יִהְיֶה עוֹד רוּגוּ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ¹¹³⁵: (ו) וְאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲרִי אֲנִי (ה') קִירַבְתִּי אֶת אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּים מִתּוֹךְ שָׂרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, ¹¹³⁶ לְכֶם מִתְּנָה נְתַנִּים לְיִקְוֹק הַלְוִיִּים נְתוּנִים לְכֶם הַכֹּהֲנִים לְמִתְנָה מִלִּפְנֵי ה', ¹¹³⁷ לְעַבְדֵי אֱהֹל מוֹעֵד הַלְוִיִּים נִיתְּנוּ לְכֶם לְמִתְנָה כְּדֵי שִׁישְׁמְרוּ עַל הַמִּשְׁכָּן וְשִׁיחִיו גִּזְבְּרִים וְבַעֲלֵי תִפְקִידִים אַחֲרָיִם שִׁיעֲזְרוּ לְכֶם הַכֹּהֲנִים ¹¹³⁸: (ז) וְאֲתָה וּבְנֵיךָ אֲתָךְ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם אֲתָה וּבְנֵיךָ תִּשְׁמְרוּ שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר לְעֲבוּדַת הַכַּהֲוֹנָה, ¹¹³⁹ לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ תִּשְׁמְרוּ שֹׁר לֹא יִתְקַרֵּב אֶל עֲבוּדַת הַמִּזְבֵּחַ, ¹¹⁴⁰ וְלִמְבִּית לְפָרְכָת וְכֵן תִּשְׁמְרוּ שֹׁר לֹא יִכַּנֵּס פְּנִימָה יוֹתֵר מִהַפְּרוּכָת, ¹¹⁴¹ וְעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מִתְּנָה אֲתָן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם אֲתֶם, הַכֹּהֲנִים, תַּעֲבֹדוּ אֶת עֲבוּדַת הַכַּהֲוֹנָה שְׁנַתִּי לְכֶם בְּמִתְנָה, ¹¹⁴² וְהֲזִיר הַקְּרִיב יוֹמָת זָר שִׁיקְרַב לְעַבֹּד אֶת עֲבוּדַת הַכֹּהֲנִים, מִתְחַיֵּב בְּכֵךְ מִיֵּתָה ¹¹⁴³: (ח) וַיְדַבֵּר יְקוֹק אֶל אֶהֱרֹן ה' אָמַר אֶל אֶהֱרֹן, ¹¹⁴⁴ וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת הַתְּרוּמָתִי אֲנִי (ה') נֹתְתִי לְךָ בְּשִׂמְחָה תְּרוּמָה וּמִתְנוּת כְּהוֹנָה שֶׁאֲתָה צָרִיךְ לְשֹׁמֵר עֲלֵיהֶן בְּטַהֲרָה, ¹¹⁴⁵ לְכָל קֹדֶשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי נוֹתֵן לְךָ מִתְנוּת כְּהוֹנָה אֵלּוּ מֵאֵת הַקֹּדְשִׁים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה תִּפְרֹט בְּפְסוּקִים הַבָּאִים), לְךָ נֹתְתִים לְמִשְׁחָה נֹתְתִי (ה') לְךָ (לְאֶהֱרֹן) מִתְנוּת כְּהוֹנָה אֵלּוּ לְגִדּוּלָה, בְּכֵךְ שֶׁאֲנִי נוֹתֵן

¹¹²⁹ ספורנו.

¹¹³⁰ ספורנו.

¹¹³¹ א"ע.

¹¹³² אונקלוס. א"ע: הכוונה היא שלא יצטרכו לזרים.

¹¹³³ רש"י.

¹¹³⁴ ספורנו.

¹¹³⁵ אונקלוס. רש"י: כמו שהיה כבר כאשר נאמר בפרק הקודם כי יצא הקצף.

¹¹³⁶ אונקלוס.

¹¹³⁷ אונקלוס.

¹¹³⁸ רש"י.

¹¹³⁹ ספורנו.

¹¹⁴⁰ אונקלוס.

¹¹⁴¹ אונקלוס.

¹¹⁴² רמב"ן.

¹¹⁴³ אונקלוס.

¹¹⁴⁴ עיין בפס' א' בהערות.

¹¹⁴⁵ רש"י. כמו"כ הסביר שהסיבה שמוזכר כאן חיוב הפרשת תרומות היא בגלל הערעור של קרח על הכהונה.

לך מתנות אלו, הרי שאני מראה בכך שאני מרומם ומכבד אותך,¹¹⁴⁶ וְלִבְנֵיךָ וכן, אני נותן את מתנות הכהונה לבניך הכהנים,¹¹⁴⁷ לְחַק עוֹלָם נתינת מתנות הכהונה תהיה חק לעולם, בכל הדורות יהיו בני ישראל צריכים לתת לכהנים את מתנות הכהונה¹¹⁴⁸:

קדשי קדשים:

(ט) זֶה יְהִי לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים אלו מתנות הכהונה שיינתנו לך מהקרבנות המוגדרים "קדשי קדשים".¹¹⁴⁹ יש קרבנות שנקראים קדשי קדשים ויש קרבנות שנקראים קדשים קלים. דוגמא לקרבן שנקרא קדשי קדשים היא קרבן חטאת ודוגמא לקרבן שנקרא קדשים קלים היא קרבן שלמים שהביא אדם יחיד. התורה כאן כותבת את מתנת הכהונה מקרבנות קדשי הקדשים, כאשר לאחר מכן, תכתוב התורה את מתנות הכהונה בקרבנות קדשים קלים, מִן הָאֵשׁ זה יהיה מתנת הכהונה ממה שיקדישו בני ישראל לקרבנות שהם קדשי קדשים,¹¹⁵⁰ כָּל קִרְבָּנֵם הַבָּשָׂר של כל קרבן של זבחי שלמי ציבור. במקרה והציבור הביא קרבן שלמים, הקרבן הוא קדשי קדשים, והבשר נאכל לכהנים,¹¹⁵¹ לְכֹל מִנְחָתָם וכן המנחות, לאחר שהאזכרה, הקומץ, מוקרבת על גבי המזבח, שאר המנחה נאכלת לכהנים,¹¹⁵² וְלִכְל חֲטָאתָם וְלִכְל אֲשָׁמָם וכן הבשר של קרבנות החטאת והאשם,¹¹⁵³ אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי וכן גזל הגר. אם אדם גזל מגר, ואין לגר יורשים, יש להחזיר את הגזילה לכהן,¹¹⁵⁴ קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים לְךָ הוּא וְלִבְנֵיךָ מתנות כהונה הן בגדר קדשי קדשים לך ולבניך¹¹⁵⁵: (*) בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ יש לאכול את מתנות הכהונה הניתנות מקדשי קדשים רק במקום קדוש. מותר לאכול מתנות כהונה אלו רק בעזרה של המקדש,¹¹⁵⁶ כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ וכן מותר רק לזכרים לאכול את קדשי הקדשים. לאשת כהן אסור לאכול מתנות כהונה אלו,¹¹⁵⁷ קֹדֶשׁ יְהִי לְךָ במקרה והבשר ייפסל, כגון שהבשר נותר לאחר זמנו, יש עדין להקפיד לשרוף את הבשר במקום קדוש¹¹⁵⁸:

---

¹¹⁴⁶ רש"י.
¹¹⁴⁷ אונקלוס.
¹¹⁴⁸ אונקלוס.
¹¹⁴⁹ א"ע.
¹¹⁵⁰ א"ע. רש"י: בא ללמד שהכהנים מקבלים את מתנת הכהונה לאחר שהכהנים מקריבים את אימורי הקרבן על האש.
¹¹⁵¹ רש"י.
¹¹⁵² א"ע.
¹¹⁵³ רש"י.
¹¹⁵⁴ רש"י. אמנם קשה על כך, שהרי אין גזל הגר קדשי קדשים? על כך כתב ר' דוד פדרו בפירוש הספרי שיש דמיון בין גזל הגר לקדשי קדשים בדינים מסוימים. לדוגמא: אין חולקים את גזל הגר בלילה.
¹¹⁵⁵ אונקלוס.
¹¹⁵⁶ רש"י. רמב"ן: אין מדובר בתיאור מקום, אלא בצורת אכילה – יש לאכול את קדשי הקדשים בקדושה גדולה.
א"ע: מותר לאכול את הבשר אפילו בקדש הקדשים, כלומר, אפילו באוהל מועד, במקרה והקיפו גוים את חצר אוהל מועד.
¹¹⁵⁷ רש"י.
¹¹⁵⁸ דעת מקרא עפ"י הרמב"ם.

בכור:

(טו) כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לִיקָוֶק בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָּךְ כֹּל פֶּתַח הוּוֹלָד, כֹּל וּלְד שׂוֹיֵצָא רֵאשׁוֹן מִבֶּטֶן אִימוֹ, הַבֶּשֶׂר שֶׁל בְּכוֹר זֶה יֵינְתֵן לַכֹּהֵן. בְּכוֹר בַּהֲמָה מוֹקֵרֵב בְּתוֹר קִרְבֵּן בְּכוֹר, וְהַתּוֹרָה כֹּאן אוֹמֵרֶת שֶׁהַבֶּשֶׂר שֶׁל קִרְבֵּן הַבְּכוֹר נֵיתֵן לַכֹּהֵן. אֲמֵנִם בְּכוֹר אָדָם נִפְדָּה כִּפִּי שֶׁנִּרְאָה בַּהֲמִשָּׁךְ הַפְּסוּק, ¹¹⁶⁶ אֵךְ פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם אֲמֵנִם, אֶת בְּכוֹר הָאָדָם יֵשׁ לִפְדוֹת עַל יְדֵי נְתִינַת חֲמִישָׁה סְלַעִים לַכֹּהֵן, וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה וְכֵן יֵשׁ לִפְדוֹת בְּכוֹר בַּהֲמָה טְמֵאָה. אֲמֵנִם, חֲז"ל לִמְדוּ שֶׁאֵין הַכוֹוֹנָה לְכָל בַּהֲמָה טְמֵאָה, אֲלֵא רַק לְבְּכוֹר שֶׁל חֲמוֹר, וְאֵילוֹ בְּכוֹרֵי שָׂאֵר הַבְּהֵמוֹת הַטְּמֵאוֹת אֵינִם זִקְוִקִים לִפְדִּיּוֹן: (טז) וּפְדִיּוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה יֵשׁ לִפְדוֹת אֶת בְּכוֹר הָאָדָם כֹּאשֶׁר הוּא מִגִּיעַ לְגִיל שֶׁל חוֹדֶשׁ, כִּךְ שֶׁאֵינְנוּ חוֹשְׁשִׁים שֶׁמָּא הַבְּכוֹר הוּא נֶפֶל, ¹¹⁶⁷ בְּעֶרְבֶךָ כֶּסֶף חֲמִשָּׁתַּי שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ הֵעֵרְךָ שֶׁצֵּרִיךְ לִפְדוֹת אֶת הַבְּכוֹר בּוֹ הוּא חֲמִישָׁה (5) שְׁקָלֵי קוֹדֶשׁ, עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא בְּכָל שְׁקָל יֵשׁ עֶשְׂרִים (20) גֵּרָה. כִּמוֹ שֶׁבִּימֵינוּ בְּכָל שְׁקָל יֵשׁ מֵאָה אֲגוּרוֹת, בְּכָל שְׁקָל קוֹדֶשׁ הָיוּ עֶשְׂרִים גֵּרָה: (יז) אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִּפְדֶּה אוּלַם, בְּכוֹרוֹת שֶׁל הַבְּהֵמוֹת הַבְּאוֹת: שׁוֹר, כֶּבֶשׂ אוֹ עֵז שֶׁהֵם בַּהֲמוֹת טְהוֹרוֹת, לֹא יִפְדוּ, ¹¹⁶⁸ קֹדֶשׁ הֵם בְּכוֹר הַבְּהֵמוֹת הַלְלוּ הֵם קֹדֶשׁ וְיִוְקֵרְבוּ בְּתוֹר קִרְבָּנוֹת, אֶת דָּמָם תִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הַדָּם שֶׁל בְּכוֹר הַשׁוֹר, הַכֶּבֶשׂ וְהָעֵז יֵשׁ לְזֵרוֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּמוֹ בְּכָל קִרְבֵּן, ¹¹⁶⁹ וְאֶת חֲלָבָם תִּקְטִיר יֵשׁ לַהֲקָרִיב אֶת חֲלֵב הַקִּרְבָּנוֹת הַלְלוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כַּדִּין כֹּל קִרְבֵּן (אֲמֵנִם, לְאַחַר הַקִּרְבַּת הַקִּרְבֵּן, הַכַּהֲנִים אוֹכְלִים אֶת בֶּשֶׂר הַקִּרְבֵּן), ¹¹⁷⁰ אֲשֶׁה לְרִיחַ נִיחַח לִיקָוֶק יֵשׁ לַהֲקָרִיב אֶת קִרְבֵּן הַבְּכוֹר בְּאוֹפֵן שֶׁהַקִּרְבֵּן יִהְיֶה רְצוּי לִפְנֵי ה'. יֵשׁ לַהֲקָפִיד עַל כֹּל הַדִּינִים הַחֲלִים עַל הַקִּרְבַּת קִרְבֵּן הַבְּכוֹר, כִּךְ שֶׁהַקִּרְבֵּן יִהְיֶה רְצוּי לִפְנֵי ה' ¹¹⁷¹: (יח) וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ הַבֶּשֶׂר שֶׁל קִרְבֵּן הַבְּכוֹר יִהְיֶה לְךָ, בְּחֻזָּה הַתְּנוּפָה וּבְשׂוֹק הַיָּמִין לָּךְ יִהְיֶה (הַבֶּשֶׂר שֶׁל קִרְבֵּן הַבְּכוֹר יִהְיֶה לְךָ) כִּמוֹ הַחֻזָּה וְשׂוֹק הַיָּמִין שֵׁשׁ לַהֲנִיף אוֹתָם מִקִּרְבָּנוֹת קֹדְשִׁים קָלִים (לְמִשַׁל מִקִּרְבֵּן הַשְּׁלָמִים). עַל בֶּשֶׂר קִרְבֵּן הַבְּכוֹר חֲלִים אוֹתָם דִּינִים שֶׁל הַחֻזָּה וְהַשׂוֹק שֶׁל קִרְבָּנוֹת קֹדְשִׁים קָלִים. כֶּשֶׁם שֶׁחֻזָּה וְשׂוֹק נֹאכְלִים עַל יְדֵי זִכְרִים וְנִקְבוֹת וְזִמְן הַאֲכִילָה הוּא לְשָׁנֵי יָמִים וְלִילָה אַחַד, גַּם בֶּשֶׂר הַבְּכוֹר נֹאכַל עַל יְדֵי זִכְרִים וְנִקְבוֹת וְזִמְן הַאֲכִילָה הוּא לְשָׁנֵי יָמִים וְלִילָה אַחַד ¹¹⁷²:

סיכום מתנות הכהונה:

(יט) כֹּל תְּרוּמוֹת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יְרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִיקָוֶק כֹּל מֵה שֶׁמִּפְרִישִׁים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִהַקֹּדְשִׁים, ¹¹⁷³ נְתַתִּי לָּךְ וּלְבָנֶיךָ וּלְבָנֶיךָ אֶתְּךָ לְחֶק עוֹלָם נְתַתִּי (הי) לְךָ (אַהֲרוֹן הַכֹּהֵן), לְבָנֶיךָ וּלְבָנוֹתֶיךָ לְחֹק שִׁיחִיה

¹¹⁶⁶ אונקלוס.

¹¹⁶⁷ אונקלוס + א"ע.

¹¹⁶⁸ אונקלוס. א"ע: האזרהה כאן היא על ישראל ולא על הכהנים וכתב שאצלנו הפסוקים הפוכים לפסוקים בספר דברים שם כתוב קודם כל ישראל ואח"כ הכהנים.

¹¹⁶⁹ אונקלוס.

¹¹⁷⁰ אונקלוס.

¹¹⁷¹ אונקלוס.

¹¹⁷² רש"י. כמו"כ הסביר את הכפילות של לך יהיה כדי לומר שאין משווים את הבכור לקרבן תודה שהוא ללילה

ויום.

¹¹⁷³ אונקלוס.

קיים תמיד.¹¹⁷⁴ אמנם, כפי שראינו, חלק ממתנות הכהונה אסורות באכילה לנקבות, ברית מלח עולם הוא לפני יקוק הברית שכרתתי לפניי (לפני ה') לתת לכהנים לחוק עולם את מתנות הכהונה, קיימת לעולם, כשם שיש ברית עם המלח שהמלח לא יסריח,¹¹⁷⁵ לך ולזרעך אתך הברית היא שבני ישראל ייתנו לך (אהרון) ולצאצאך הכהנים את מתנות הכהונה:

(כ) ויאמר יקוק אל אהרן ה' אמר לאהרון,¹¹⁷⁶ בארצם לא תנחל אתה, אהרון, לא תקבל נחלה בארצם של בני ישראל,¹¹⁷⁷ וחלק לא יהיה לך בתוכם וכן לא יהיה לך (אהרון) חלק בביזה שבני ישראל בוזזים,¹¹⁷⁸ אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל אני ה' הוא החלק שלך והנחלה שלך בתוך בני ישראל. היות וה' הוא הנחלה של הכהנים, אין הכהנים מקבלים נחלה בתוך ארץ ישראל:

מתנות ועבודות הלויים:

(כא) ולבני לוי שבט לוי שאינם כהנים, הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה חלק עבדתם תמורת עבודתם של הלויים, נתתי ללויים את המעשרות של בני ישראל. המעשר שצריך להיות מופרש הוא עשירית מהדגן, התירוש והיצהר. אמנם חכמים קבעו שיש להפריש עשירית מכל אחד מגידולי הקרקע,¹¹⁷⁹ אשר הם עבדים את עבדת אהל מועד העבודה שהלויים עובדים היא עבודת המשכן: (כב) ולא יקרב עוד בני ישראל אל אהל מועד (על ידי שמירת הלויים) בני ישראל לא יתקרבו אל המשכן,¹¹⁸⁰ לשאת חטא למות (אם אדם מישראל יתקרב אל המשכן, ויעבוד בעבודה האסורה לזר) הוא יתחייב בחטא וימות¹¹⁸¹: (כג) ועבד הלוי הוא את עבדת אהל מועד הלויים יעבדו בעבודת המשכן,¹¹⁸² והם ישאו עונם אם הלויים לא ישמרו במשכן, הם יתחייבו בחטאם,¹¹⁸³ חקת עולם לדורתיכם דבר זה יהיה חוק בבני ישראל לכל הדורות,¹¹⁸⁴ ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה הלויים לא יקבלו נחלה בתוך בני ישראל. הלויים לא יקבלו נחלה בארץ ישראל¹¹⁸⁵: (כד) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו ליקוק תרומה נתתי ללויים לנחלה את המעשר שבני ישראל מפרישים לה', נתתי ללויים כנחלה,¹¹⁸⁶ על בן אמרתה להם

¹¹⁷⁴ אונקלוס. רש"י: מפני חיבתה, יש כאן כלל, פרט וכלל. פסוק זה בעצם חוזר על פס' ח', כאשר לדבריו חייבים אנו לומר שההיתר לאכילת הבנות אינה חלה על כל מתנות הכהונה.

¹¹⁷⁵ רש"י. רשב"ם: מלח כאן היא בלשון מושאלת ומשמעה קיום בעוד שבמקומות מסוימים בתורה הכוונה היא למלח ממש.

¹¹⁷⁶ עיין בהערה בפס' א'.

¹¹⁷⁷ אונקלוס.

¹¹⁷⁸ רש"י. רמב"ן: בארצם לא תקבל נחלה רגילה, וחלק לא יהיה לך מדובר על חלק קטן של חבל ארץ.

¹¹⁷⁹ א"ע.

¹¹⁸⁰ אונקלוס. א"ע: הצורך בציווי הוא בגלל שעדת קרח רצתה להיות כהנים.

¹¹⁸¹ אונקלוס.

¹¹⁸² אונקלוס.

¹¹⁸³ רש"י וא"ע.

¹¹⁸⁴ אונקלוס.

¹¹⁸⁵ אונקלוס.

¹¹⁸⁶ אונקלוס. רש"י: עד שהלוי מפריש את תרומת המעשר, הרי שהכתוב קרא למעשר בשם תרומה.

לכן (בגלל שהלויים מקבלים את המעשר) אני (ה') אמרתי ללויים, בַּתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה (אמרתי ללויים) שהם לא יקבלו נחלה בתוך בני ישראל:

תרומת מעשר:

(כה) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כו) וְאֵל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם דְּבַר אֵל הַלְוִיִּים וְתֹאמַר לָהֶם, כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֵתֶם בְּנַחֲלַתְכֶם כְּאִשֶׁר תִּיקְחוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁנָּתַתִּי לָכֶם מֵהֶם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,¹¹⁸⁷ וְהִרְמַתֶּם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת יְקֹזֵק עֲלֵיכֶם (הלויים) להפריש תרומה לה' מהמעשר שקיבלתם, ולתת תרומה זו לכהנים,¹¹⁸⁸ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר עֲלֵיכֶם (הלויים) להפריש מעשר מהמעשר שקיבלתם: (כז) וְנִחְשַׁב לָכֶם תְרוּמַתְכֶם כְּדָגָן מִן הַדָּגָן הַדֵּינִן שֶׁל הַתְרוּמָה שֶׁתִּפְרִישׁוּ מִהַמַּעֲשֵׂר שֶׁלְכֶם, יִיחָשַׁב לָכֶם כְּמוֹ הַתְרוּמָה שֶׁמִּפְרִישִׁים מֵהַתְּבוּאָה שֶׁבְּגֹרֶן,¹¹⁸⁹ וְכַמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב וְכֵן תַּחֲשַׁב לָכֶם תְרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר כְּמוֹ הַתְרוּמָה שֶׁמִּפְרִישִׁים מֵהַפִּירוֹת בִּיקֵב: הַתִּירוֹשׁ וְהִיצְהָר. הַתּוֹרָה כֹּאן מְשׁוּוֹה אֶת דֵּין תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁמִּפְרִישִׁים הַלְוִיִּים לְכַהֲנִים, לְדֵינִן תְרוּמָה שֶׁמִּפְרִישִׁים יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנִים: כֵּשֶׁם שֶׁהַתְרוּמָה שֶׁמִּפְרִישִׁים יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנִים אֲסוּרָה לְזָרִים וְטִמְאִים, וְכֵן חֲלִים דֵּינִים נֹסְפִים עַל תְרוּמָה זו, כִּךְ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר אֲסוּרָה לְטִמְאִים וְלְזָרִים וְחֲלִים עֲלֶיהָ כֹּל דֵּינֵי תְרוּמָה¹¹⁹⁰: (כח) בֵּין תְּרִימוּ גַם אֶתֶם תְרוּמַת יְקֹזֵק מִכָּל מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִפְרִישִׁים תְרוּמָה לְכַהֲנִים, כֵּן תִּפְרִישׁוּ גַם אַתֶּם (הלויים) תְרוּמָה לה' מהמעשרות שאתם מקבלים מבני ישראל,¹¹⁹¹ וְנָתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְרוּמַת יְקֹזֵק לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶת הַתְרוּמָה שֶׁאַתֶּם מִפְרִישִׁים לה' מהמעשר, תִּיתְנוּ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן (ולכל הכהנים)¹¹⁹²: (כט) מִכָּל מִתְּנַתֵּיכֶם תְּרִימוּ אֶת כָּל תְרוּמַת יְקֹזֵק מִמָּה שֶׁאַתֶּם מִקְבָּלִים לְמַעֲשֵׂר, עֲלֵיכֶם לְהַפְרִישׁ אֶת כָּל הַתְרוּמָה שֶׁמִּגִּיעָה לְכַהֵן. מְדוּבָר בְּמִקְרָה שֶׁהַלְוִי הַקָּדִים וְלִקְחָה אֶת הַמַּעֲשֵׂר לְפָנָי שֶׁבַע הַבַּיִת הַפְּרִישׁ אֶת הַתְרוּמָה הַגְּדוּלָה. לָכֵן, נֹוצַר מִצַּב בּוֹ בַתּוֹךְ הַמַּעֲשֵׂר שֶׁל הַלְוִי יֵשׁ לְכַהֵן שְׁתֵּי מִתְּנוֹת: הַתְרוּמָה הַגְּדוּלָה שֶׁמִּגִּיעָה לוֹ, וְתְרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר. כְּתִבָּה הַתּוֹרָה שֶׁבְּמִקְרָה כֹּזֵה, עַל הַלְוִי לְהַפְרִישׁ קוֹדֵם כָּל אֶת הַתְרוּמָה הַגְּדוּלָה, וְרַק אַחַר כִּךְ עָלִיו לְהַפְרִישׁ אֶת תְרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר,¹¹⁹³ מִכָּל חֶלְבּוֹ יֵשׁ לְתֵת לְכַהֵן אֶת הַמֵּיטֵב שֶׁבְּפִירוֹת וּבַתְּבוּאָה,¹¹⁹⁴ אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ עֲלֵיכֶם לְהַפְרִישׁ לְכַהֵן אֶת הַחֶלֶק הַמִּקְדָּשׁ מִהַמַּעֲשֵׂר¹¹⁹⁵: (ל) וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם (ה') אֲמַר לְמֹשֶׁה) תֹאמַר אֵל הַלְוִיִּים, בְּהִרְמִיכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ אַחֲרַי שֶׁתִּפְרִישׁוּ מִהַמַּעֲשֵׂר אֶת הַתְרוּמָה לְכַהֵן,¹¹⁹⁶ וְנִחְשַׁב לְלְוִיִּים כְּתְבוּאָה גְּרֵן וְכְתְבוּאָה יֶקֶב הַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּשְׂאָר בִּידְכֶם יִיחָשַׁב כְּמוֹ תְבוּאָה רְגִילָה שֶׁנִּמְצָאָה בְּגֹרֶן אוֹ כְּמוֹ הַפִּירוֹת שֶׁנִּמְצָאִים בִּיקֵב. לְאַחַר הַפְּרִשְׁתָּה הַתְרוּמָה לְכַהֵן, הַמַּעֲשֵׂר הוּא חוֹלִין גְּמוּר, וּמוֹתָר

¹¹⁸⁷ אונקלוס.

¹¹⁸⁸ אונקלוס.

¹¹⁸⁹ רש"י. ספורנו: תחול ברכה על תרומתכם למרות שהוא כבר נמדד. רשב"ם: לאיסור לאו.

¹¹⁹⁰ רש"י.

¹¹⁹¹ רש"י + אונקלוס.

¹¹⁹² אונקלוס.

¹¹⁹³ רש"י.

¹¹⁹⁴ אונקלוס.

¹¹⁹⁵ א"ע.

¹¹⁹⁶ רש"י.

לטמא או זר לאכול את המעשר, אלא שהמעשר הוא רכוש של הלוי¹¹⁹⁷: (לא) וְאֶכְלְתֶם אֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם מותר לאכול את המעשר בכל מקום, ואין צורך לאכול אותו דווקא במקום קדוש¹¹⁹⁸, אֲתֶם וּבֵיתְכֶם לַכֶּסֶם ולמשפחתכם מותר לאכול את המעשר (מותר גם לנקבות לאכול מעשרות) וכן לכל אדם מישראל מותר לאכול מעשרות, שהרי כפי שראינו, לאחר הפרשת תרומת מעשר, חל על המעשר דין של חולין, כִּי שֶׁכֶר הוּא לְכֶם חֲלִיף עֲבַדְתֶּם בְּאֵהָל מוֹעֵד המעשר הוא שכר ללויים תמורת העבודה שהם עובדים במשכן¹¹⁹⁹: (לב) וְלֹא תִשְׂאוּ עֲלֵיו חֲטָא בְּהַרְימְכֶם אֶת חֲלָבּוֹ מִמֶּנּוּ על ידי שתפרישו את התרומה לכהנים ממיטב פירות המעשר, אתם (הלויים) לא תחטאו. אולם, אם הלויים לא יפרישו את התרומה לכהנים, הם יחטאו בכך,¹²⁰⁰ וְאֵת קִדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלּוּ אל תחללו את הקדשים של בני ישראל על ידי שאתם, הלויים, תאכלו את התרומה של הכהנים,¹²⁰¹ וְלֹא תִמּוּתוּ על ידי שלא תאכלו את התרומה של הכהנים ולא תחללו את קדשי בני ישראל, אתם לא תמותו. אולם, אם תאכלו את התרומה של הכהנים, אתם תמותו¹²⁰²:

במדבר פרק יט

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: (ב) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֶק לֵאמֹר זוהי הגזירה של התורה שה' ציווה לומר לכם (בני ישראל). משה רבינו מתחיל לצטט באזני עם ישראל את הציווי שה' אמר לו (משה) ואהרון. דברי ה' מתחילים בצלע הפסוק הבא: דבר אך בני ישראל...¹²⁰³ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ה' אמר לנו) לדבר עם בני ישראל,¹²⁰⁴ וַיִּקְחוּ אֵלֵיךָ בני ישראל יביאו לך,¹²⁰⁵ פְּרָה פרה שהתורה תמנה שלושה תנאים לכשרותה של הפרה: (1) אֲדָמָה תְּמִימָה הפרה תהיה אדומה כולה, שלא יהיו בה

¹¹⁹⁷ רש"י.

¹¹⁹⁸ אונקלוס. רש"י: לרבות את בית הקברות.

¹¹⁹⁹ אונקלוס.

¹²⁰⁰ רש"י.

¹²⁰¹ א"ע. רשב"ם: ולא תשאו עליו חטא לאוכלו בתרומה. לא הבנתי אם סובר שהכוונה היא שגם מעשר אסור לטמא או שמא הכוונה היא שהתורה חוזרת כאן לדבר על תרומה.

¹²⁰² רש"י.

¹²⁰³ אונקלוס + רמב"ן. רש"י: נקראת חוקה כיוון שהשטן מקטרג על כך, שאין שום טעם במצווה זאת. רמב"ן: הטעם שאומות העולם מונין את ישראל דווקא במצווה זו היא בגלל שהפרה האדומה נעשית בחוץ ולא בתוך ביהמ"ק. לכן צריך הסגן לפקח על השוחט את הפרה, כדי לוודא שלא התערב עם מחשבתו מחשבה זרה. אוה"ח כתב שטעם מצוות פרה אדומה נאמר למשה, וכאשר שוחטים את הפרה האדומה יש לכוון לטעמה, אלא שהסתפק אם הכוונה היא שבכל דור, היחידים שבדור יודעים את הטעם, או שבדורות הבאים שוחטים את הפרה ואומרים שהכוונה היא על פי הטעם שנאמר למשה, למרות שאיננו יודעים אותו, או שהכוונה היא שבנ"י יודעים את הטעם, אלא שאסור להם לומר את הטעם לגויים.

כמו כן הסביר הרמב"ן שפרשה זו היא השלמה לספר ויקרא ונכתבה כדי להודיע שגם הטהרה מטומאת מת נעשית ע"י הכהנים. א"ע: גם פרשה זו נאמרה במדבר סיני, כאשר בני"י צוו לשלח את הטמאים מחוץ למחנה.

¹²⁰⁴ הרמב"ן בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב ש"דבר אל בני"י היא כותרת שצריכה לבוא בדיוק בתחילת פס' ב', והפסוק הוא פסוק מסורס. הסיבה שכתוב "דבר" היא מכיוון שמשה הוא העיקר.

¹²⁰⁵ אונקלוס. רש"י: פרה אדומה תמיד תיקרא על שמו של משה. כלי יקר: כיוון שמשם התחיל את הכפרה על חטא העגל ע"י שטחן את העגל, כך גם הסיום ייקרא על שמו, שהרי פרה אדומה באה לכפר על חטא העגל. בהסבר עפ"י הדרש, כתב רש"י שהכוונה היא שבנ"י צריכים לקחת את הפרה האדומה ככפרה על כך שלקחו את העגל בחטא העגל. כמו"כ לאורך הפרשה מסביר רש"י את טעמי הפרטים בכך שהפרה האדומה באה לכפר על חטא העגל. רמב"ן: הציווי הוא שהדבר יעשה עכשיו בשעת המדבר, והציווי שיעשו כן תמיד באה לאחר מכן, בסוף העניין.

אפילו שתי שערות שחורות,¹²⁰⁶ (2) **אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם** הפרה תהיה ללא מום, (3) **אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל** לא עלה עול על הפרה האדומה, כלי שהיו שמים על השוורים כדי לעבוד איתם בשדה¹²⁰⁷: (ג) **וְנִתְּתָם אֵתָהּ אֶל אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן** עליכם לתת את הפרה האדומה לאלעזר הכהן, שהרי מצוות פרה אדומה מתקיימת בסגן הכהן הגדול,¹²⁰⁸ **וְהוּצִיא אֹתָהּ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה** אלעזר יוציא את הפרה האדומה אל מחוץ למחנה ישראל,¹²⁰⁹ **וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו** השוחט את הפרה האדומה, ישחט את הפרה בשעה שאלעזר רואה את השחיטה¹²¹⁰: (ד) **וְלָקַח אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ** אלעזר ייקח מדם הפרה האדומה על אצבעו,¹²¹¹ **וְהָיָה אֵל נֶכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים** אלעזר יזה מדם הפרה האדומה לכוון אוהל מועד שבע פעמים (אמנם כפי שראינו, אלעזר היה מחוץ למחנה ישראל כך שהיה רחוק מהמשכן)¹²¹²: (ה) **וְשָׂרַף אֵת הַפֶּרָה לְעֵינָיו** מי ששרוף את הפרה האדומה, ישרוף את הפרה בשעה שאלעזר רואה את מעשה השריפה,¹²¹³ **אֵת עֵרְוָה וְאֵת בְּשָׂרָהּ וְאֵת דָּמָהּ עַל פְּרָשָׁה יִשְׂרָף** יש לשרוף יחד את עור הפרה האדומה, את בשר הפרה האדומה, את דם הפרה האדומה וכן את שאריות האוכל והצואה שנשארו באבריה הפנימיים¹²¹⁴: (ו) **וְלָקַח הַכֹּהֵן עַל הַכֹּהֵן (אלעזר) לַקַּחַת אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים : 1) עֵץ אֲרָז עֵץ שֶׁנִּקְרָא אֲרָז, (2) וְאֲזוּב** עשב שנקרא אזוב, (3) **וְשְׁנֵי תוֹלְעֹת חֲתִיכַת צֶמֶר** שצבועה באדום, **וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרָפַת הַפֶּרָה** הכהן ישליך את עץ הארז, את האזוב ואת שני התולעת אל תוך האש ששורפת גם את הפרה: (ז) **וְכִבֵּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן** הכהן ששרף את הארז, האזוב ושני התולעת, יטבול את בגדיו במקווה,¹²¹⁵ **וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם** הכהן יטבול גם הוא במקווה, **וְאַחֲרַי יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה** לאחר טבילת גופו ובגדיו, ולאחר צאת הכוכבים, מותר לכהן להיכנס אל מחנה שכינה (רש"י פירש שפסוק זה הוא פסוק מסורס, וכך יש לקרוא אותו: וטמא הכהן עד הערב – המופיע בצלע הפסוק הבא – ורק לאחר מכן יכול הכהן לבא אל המחנה),¹²¹⁶ **וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעֶרֶב** הכהן יהיה טמא עד לערב שלאחר טבילת גופו ובגדיו¹²¹⁷: (ח) **וְהִשְׂרָף אֹתָהּ** מי ששרף את הפרה האדומה, **יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם** יטבול את בגדיו במקווה, **וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם** וכן מי ששרף

¹²⁰⁶ רש"י. רמב"ן: האדום מסמל על מידת הדין. א"ע: פירוש תמימה היינו גדולה.

¹²⁰⁷ תרגום יונתן.

¹²⁰⁸ אונקלוס + רש"י. הרמב"ן כתב שזוהי מצוות שעה שהפרה האדומה הראשונה תיעשה ע"י אלעזר שהוא הסגן, והסיבה לכך היא שה' לא רצה לתת לאהרון שהוא הכהן הגדול עבודה מחוץ למשכן, או שה' רצה להכתיר את אלעזר עוד בחיי אביו באחת ממצוות הכהן הגדול, או שהסיבה לכך היא לעונש על חטא העגל. בסוף דבריו כתב שיש מחלוקת אם לדורות המצווה היא דווקא ע"י כה"ג, והסיבה שדווקא אלעזר הוא ששחט פרה זו היא אחת מהסיבות שנמנו לעיל, או שלדורות המצווה היא בכהן הדיוט והסיבה שאלעזר שחט את הפרה האדומה במדבר היא בגלל שאין זה כבוד שאחיו הקטן יעשה זאת. כמו"כ, רמב"ן (לעיל) הסתפק אם הטעם שכתוב ונתתם, היינו כדי לתת כבוד גם לאהרון שגם הוא חלק מהנתינה לאלעזר, או שהכוונה היא לדורות.

¹²⁰⁹ רש"י. א"ע: לא מדובר כאן שאלעזר עצמו יוציא את הפרה, אלא שאלעזר יצווה להוציא את הפרה, או שנושא הפסוק הוא המוציא.

¹²¹⁰ רש"י.

¹²¹¹ אונקלוס.

¹²¹² אונקלוס. רש"י: עומד במזרחו של ירושלים ורואה הכהן את פתח ההיכל בשעת ההזאה.

¹²¹³ א"ע.

¹²¹⁴ עיין בביאורנו לויקרא פרק ד' פסוק יא'.

¹²¹⁵ א"ע.

¹²¹⁶ רש"י, והפסוק מסורס: וטמא עד הערב – ואחרי הערב, יהיה מותר לו להיכנס אל תוך המחנה וכן פירש הא"ע. הא"ע כתב פירוש נוסף שהכוונה היא שיהיה אסור לו לאכול בתרומה עד הערב למרות שהוא כבר טהור ומותר לו להיכנס אל תוך המחנה.

¹²¹⁷ רש"י.

את הפרה יטבול בעצמו במקווה, וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב השורף את הפרה יהיה טמא עד לערב שלאחר טבילתו במקווה: (ט) וְאִסַּף אִישׁ טְהוֹר אֶת אֹפֶר הַפֶּה אֶדָם טהור יאסוף את אפר הפרה שנוצר משריפת הפרה האדומה, עץ הארז, האזוב ותולעת השני, וְהֵנִיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טְהוֹר האדם הטהור יניח את אפר הפרה מחוץ למחנה ישראל במקום טהור. אמנם את אפר הפרה האדומה חילקו לשלשה: חלק אחד ממנו ניתן בהר המשחה (ההר עליו היו שוחטים את הפרה האדומה לאחר הכניסה לארץ ישראל) כדי שהכהנים הגדולים יוכלו לקדש מאפר זה בשעה שהם שוחטים את הפרות האחרות, חלק אחד ניתן מחוץ לעזרה כדי שהטמאים יוכלו להיטהר בו וחלק נוסף ניתן בחיל שבמקדש למשמרת,¹²¹⁸ וְהֵיְתָה לְעֵדוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה אפר הפרה יהיה למשמרת לבני ישראל כדי שישמש למי הזאה. כפי שנראה בהמשך, את אפר הפרה היו נותנים בכלי חרס שהיו בו מים, ורק לאחר מכן, היו מזים את המים שמעורבבים בו אפר הפרה על הטמא,¹²¹⁹ חֲטָאת הוּא מִי הַנִּידָה משמשים לחיטוי, להזאה על הטמא¹²²⁰: (י) וְכִבֶּס הָאִסָּף אֶת אֹפֶר הַפֶּה אֶת בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב מִי שֶׁאִסָּף אֶת אֹפֶר הַפֶּה, צריך להטביל את בגדיו במקווה, וכן הוא עצמו צריך לטבול במקווה, ולאחר הטבילה יהיה טמא עד הערב שאחר כך,¹²²¹ וְהֵיְתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכָם לְחֻקֵּי עוֹלָם דִּין זה של טהרה על ידי אפר פרה אדומה יהיה לבני ישראל ולגרים שמתגיירים לחוק לעולם. בכל דור תהליך הטהרה מטומאת מות יהיה על ידי אפר פרה אדומה¹²²²: (יא) הַנִּגַּע בְּמֵת לְכֹל נֶפֶשׁ אָדָם אִדָּם שִׁיגַע בְּאִדָּם שְׁמַת,¹²²³ וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים (אדם שנגע במת) יהיה טמא במשך שבעה ימים¹²²⁴: (יב) הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי על טמא המת יזו מאפר הפרה האדומה ביום השלישי לתהליך טהרתו וביום השביעי לתהליך טהרתו,¹²²⁵ יִטָּהֵר אִם יזו על הטמא ביום השלישי וביום השביעי – אז יטהר טמא המת, וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם לֹא יזו מאפר הפרה האדומה על הטמא ביום השלישי לטהרתו וביום השביעי, לֹא יִטָּהֵר אִם לֹא יטהר מטומאתו: (יג) כָּל הַנִּגַּע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת אִדָּם שִׁיגַע בְּאִדָּם שְׁמַת,¹²²⁶ וְלֹא יִתְחַטֵּא אִם אותו אדם לא יעבור תהליך הזאה, ולכן לא יהיה טהור,¹²²⁷ אֶת מִשְׁפַּחַן יִקְנֹךְ טָמֵא אִם אותו אדם שנטמא ולא נטהר, ייכנס למקדש, אפילו אם הוא טבל במקווה אלא שלא הזו עליו את אפר הפרה האדומה, הרי שהוא טמא את מקדש ה'. כמוכן שאין הכוונה שהוא טמא את המקדש, אלא הכוונה היא שהוא מתחייב כרת כדין אדם טמא שנטמא למקדש,¹²²⁸ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל (אדם טמא שנטמא למקדש ללא תהליך טהרה) מתחייב בכך בכרת,¹²²⁹ כִּי מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה אותו אדם מתחייב בכרת

¹²¹⁸ רש"י.

¹²¹⁹ רש"י. א"ע: מי נידה היינו מים רחוקים.

¹²²⁰ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שהיא כמו חטאת להיאסר בהנאה.

¹²²¹ א"ע.

¹²²² אונקלוס. א"ע: הסיבה שגם הגרים חייבים בחיטוי היא בגלל קדושת הארץ. לפי דבריו נראה שאין מדובר על גר שהתגייר אלא על גר תושב.

¹²²³ אונקלוס. א"ע: אין זה משנה אם מדובר ביהודי או גוי.

¹²²⁴ א"ע.

¹²²⁵ אונקלוס. א"ע: יתחטא הכוונה היא שיסור חטאו ממנו. בפירושו השני פירש כאונקלוס.

¹²²⁶ רש"י ובא למעט בהמה או לרבות רביעית דם.

¹²²⁷ אונקלוס.

¹²²⁸ רש"י. רמב"ן: פירוש הפסוק הוא כאשר את משכן ה' טמא.

¹²²⁹ אונקלוס.

מכיוון שהמים עם אפר הפרה האדומה לא נזרקו עליו והוא עדיין טמא,¹²³⁰ עוד טמאתו בו למרות שהטמא טבל במקווה הוא עדיין טמא, שהרי לא הזו עליו את מי אפר הפרה האדומה¹²³¹: (יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל זאת התורה במקרה שאדם ימות בתוך אוהל (או בתוך בית), או במקרה שאדם מת מחוץ לאוהל והכניסו אותו אל תוך האוהל,¹²³² כל הבא אל האהל כל אדם שנכנס אל האוהל בעוד שהמת נמצא בתוך האוהל,¹²³³ וכל אשר באהל וכן כל הדברים שנמצאים בתוך האוהל כגון הבגדים שנמצאים באוהל,¹²³⁴ יטמא שבעת ימים (כל מי שנכנס לאוהל וכל הדברים שנמצאים בתוך האוהל) יהיו טמאים למשך שבעה ימים¹²³⁵: (טז) וכל כלי פתוח כל כלי חרס פתוח שנמצא באוהל שיש בו אדם מת,¹²³⁶ אשר אין צמיד פתיל עליו שמגופת הכלי לא נמצאת עליו, כאשר לכלי אין את המכסה שלו,¹²³⁷ טמא הוא במקרה כזה, כלי החרס טמא. כלי חרס נטמא רק מתוך הכלי ולא מצידי הכלי. לפיכך, במקרה ויש על הכלי מכסה שמונע מהטומאה להיכנס אל תוך הכלי, הכלי טהור, אך במקרה ואין כלי החרס מכוסה, הכלי טמא¹²³⁸: (טז) וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר אדם שנמצא בשדה, ואין שום דבר שמאהיל עליו, והוא נוגע בחרב שהרגה משהו (והחרב נחשבת לאבי אבות הטומאה ומטמאת כמו המת עצמו) או שנוגע באדם מת, או בעצם של אדם או בקבר של אדם.¹²³⁹ כאשר אדם נכנס לאוהל שיש שם מת, האדם נטמא גם ללא נגיעה במת עצמו, אך כאשר האדם נמצא בשדה ואין דבר שמאהיל עליו, הוא נטמא רק על ידי נגיעה במת עצמו, יטמא שבעת ימים (אדם בשדה שנגע בחרב שהרגה אדם, או במת, או בעצם או בקבר) יהיה טמא למשך שבעה ימים: (יז) עכשיו תסביר התורה איך מזים את אפר החטאת על הטמא בטומאת מת.¹²⁴⁰ ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת הכהן לוקח מהאפר שנוצר משריפת הפרה האדומה (ששרפו איתה את הארז, האזוב ושני התולעת),¹²⁴¹ ונתן עליו מים חיים אל כלי את האפר יש לתת לתוך כלי שמילאו בו מים ממעיין לפני הוספת האפר¹²⁴²: (יח) ולקח אזוב וטבל במים איש טהור הכהן שהוא טהור ייקח אזוב (סוג של עשב) ויטבול את האזוב במים,¹²⁴³ והזה על ידי האזוב, הכהן יזה את המים שלתוכם הכניס את אפר הפרה האדומה על הדברים הבאים כדי לטהרם: על האהל על האוהל שהיה בו המת, ועל ידי כך האוהל נטמא. אמנם בית אינו נטמא מכיוון שהוא מחובר אל הקרקע, ועל כל הכלים וכן יזה הכהן על כל הכלים שנטמאו, ועל הנפשות אשר היו שם וכן יזה הכהן מאפר

¹²³⁰ אונקלוס.

¹²³¹ רש"י.

¹²³² אונקלוס + א"ע + רמב"ן.

¹²³³ רש"י. רמב"ן הוסיף לחלק בין האוהל עצמו שהוא גם נטמא לבין הבית שאינו מקבל טומאה.

¹²³⁴ אונקלוס + א"ע.

¹²³⁵ אונקלוס.

¹²³⁶ רש"י.

¹²³⁷ אונקלוס.

¹²³⁸ רש"י.

¹²³⁹ רש"י לפי פשוטו וכתב את מדרש חז"ל שבא לרבות גולל ודופק אלא שלא כתבנו כך משום שיש מחלוקת מאוד גדולה בהגדרת גולל ודופק. כמו"כ לפי הרמב"ן אין דין גולל ודופק נלמד מפסוקים, אלא מהלכה למשה מסיני. רמב"ן: מי שנוגע בחלל חרב אמנם טמא, אך אינו מטמא באוהל אלא רק במגע ומשא וכן אין חייבים על נגיעתו הזאת שלישי ושביעי.

¹²⁴⁰ א"ע.

¹²⁴¹ אונקלוס.

¹²⁴² רמב"ן.

¹²⁴³ אונקלוס + א"ע.

הפרה האדומה על כל בני האדם שנכנסו לתוך האוהל בו היה המת, **וְעַל הַנִּגַּע בְּעֵצִים אוּ בְחִלְלֵי אוּ בַמַּת אוּ בְקִבְרֵי** וכן יזה מאפר הפרה האדומה על מי שנגע בעצם, או מי שנגע בחרב שאיתו הרגו אדם אחר, או מי שנגע במת או מי שנגע בקבר של אדם: (יט) **וְהִזָּה הַטְּהַר עַל הַטְּמֵא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** הכהן הטהור יזה על האדם שנטמא ביום השלישי לטהרתו וביום השביעי לטהרתו, **וְחִטָּאוּ בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** ביום השביעי יטהר הכהן הטהור את האדם שנטמא,¹²⁴⁴ **וְכִפֶּס בְּגָדָיו** (ביום השביעי, לאחר שנטהר) הטמא שנטהר יטביל את בגדיו במקווה, **וְרָחֵץ בַּמַּיִם** וכן יטבול הטמא שנטהר את גופו במקווה, **וְטָהַר בְּעֵרֵב** בערב שלאחר הטבילה, יטהר הטמא: (כ) **וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא** אדם שיטמא ולא יזו עליו את אפר הפרה האדומה, כך שהוא לא נטהר, ובכל זאת הוא ייכנס אל המקדש בעודו טמא, **וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵתוֹךְ הַקֹּהֵל** האדם שנכנס אל המקדש כאשר הוא טמא מתחייב בכך בכרת,¹²⁴⁵ **כִּי אֵת מִקְדָּשׁ יִקְוֶה טְמֵא** אדם זה חייב כרת מכיוון שהוא טמא את מקדש ה'. אמנם אין הכוונה שממש טמא את מקדש ה', אלא שהוא נכנס אל המקדש בעודו טמא, **מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו** אותו אדם מתחייב בכרת מכיוון שהמים עם אפר הפרה האדומה לא נזרקו עליו והוא עדיין טמא, **טְמֵא הוּא** אדם זה עדיין טמא מכיוון שלא נזרקו עליו המים עם אפר הפרה האדומה: (כא) **וְהִיָּתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם** דבר זה, של הזאת אפר הפרה האדומה ותהליך הטהרה, יהיה לכם לחוק עולם, דבר זה ינהג בכל הדורות, **וּמִזֶּה מִי הַנֶּדָה יִכָּפֵס בְּגָדָיו** מי שנושא את מי החטאת ללא צורך, (כאשר יש בכלי מספיק מים כדי להזות על אדם טמא), צריך להטביל את בגדיו במקווה ולטבול גם הוא במקווה. אמנם, מי שמזה את המים ממש על הטמא (ודבר זה הוא לצורך) אינו נטמא,¹²⁴⁶ **וְהַנִּגַּע בַּמַּיִם הַנֶּדָה** וכן אדם שייגע במים בהם נתנו את אפר הפרה האדומה, **יִטְמָא עַד הָעֵרֵב** (אדם הנושא או נוגע במי אפר הפרה האדומה שלא לצורך) חייב טבילה במקווה ולאחר מכן, יהיה טמא עד הערב שלאחר טבילתו, אך אינו חייב להטביל את בגדיו¹²⁴⁷: (כב) **וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטְּמֵא יִטְמָא** מי שטמא בטומאת מת, כל דבר שהוא נוגע בו, נטמא גם הוא,¹²⁴⁸ **וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָת הַטְּמֵא עַד הָעֵרֵב** אדם שנוגע במי שטמא בטומאת מת, טמא גם הוא עד לאחר שהוא יטבול במקווה, והוא נטהר רק כשמגיע הערב לאחר טבילתו.¹²⁴⁹ כדי להסביר דין זה יש להקדים ולומר שיש דרגות שונות של טומאה: אבי אבות הטומאה, אב הטומאה, וראשון לטומאה (ישנן דרגות טומאה נוספות, אך אין כאן המקום להאריך). המת עצמו הוא בדרגה של אבי אבות הטומאה. מי שנטמא על ידי המת, הופך להיות אב הטומאה. אדם שנוגע באב הטומאה, כלומר, באדם שנטמא מהמת עצמו, נטמא גם הוא, כאשר הוא יהיה במדרגת ראשון לטומאה. אם האדם שטמא בראשון לטומאה ייגע באדם, אדם זה לא ייטמא, כיוון שראשון לטומאה אינו מטמא אדם. לעומת זאת, אם האדם שהוא טמא בראשון לטומאה ייגע באוכל, האוכל ייטמא:

¹²⁴⁴ אונקלוס.

¹²⁴⁵ בטעם הכפילות על דבר זה שנאמר גם בפס' יג' כתב רש"י שהסיבה לכך היא כדי לרבות גם אדם שנכנס למשכן וגם אדם שנכנס למקדש. רמב"ן בפס' יג' כתב שני סיבות לכך: מקדש ה' שנאמר בפסוקינו היינו על טומאת מקדש וקדשיו, ובהסבר השני כתב שהראשון למי שנוגע במת, והשני (בפסוק שלנו) נאמר למי שנטמא על ידי אוהל. א"ע: בפסוק שלנו האזהרה היא על העצם והקבר.

¹²⁴⁶ רש"י.

¹²⁴⁷ רש"י + א"ע.

¹²⁴⁸ רש"י.

¹²⁴⁹ רש"י.

במדבר פרק כ

(א) וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרִים בְּחֵדָּשׁ הָרִאשׁוֹן כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ אֶל מִדְבַר צִין בְּחֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁל שְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאתֵם מִמִּצְרַיִם,¹²⁵⁰ וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֹדֶשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבוּ בְּקֹדֶשׁ שֶׁבְּמִדְבַר צִין, וְתַמַּת שָׁם מְרִים וְתִקְבֹּר שָׁם מֵרִים מֵתָה וְנִקְבְּרָה בְּקֹדֶשׁ שֶׁבְּמִדְבַר צִין¹²⁵¹: (ב) וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה כִּשְׁבַנִי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ לְקֹדֶשׁ שֶׁבְּמִדְבַר צִין, לֹא הָיָה לָהֶם מַיִם,¹²⁵² וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן הָעַם נֹאסֵף אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּדִי לָרִיב אִתָּם¹²⁵³: (ג) וַיִּרְבּוּ הָעָם עִם מֹשֶׁה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַבּוּ עִם מֹשֶׁה, וַיֹּאמְרוּ לְאַמֵּר כֹּךְ אָמַר הָעַם שָׂרַב עִם מֹשֶׁה, וְלוֹ גֹעַנּוּ בְּגֹעַ אַחֲיֵינוּ לְפָנָי יִקְוֶה הַלוֹוָאֵי וְהֵיינוּ מֵתִים בְּמִיתָה שְׁבָה מֵתוֹ אַחֲיֵינוּ. כַּאֲשֶׁר אָדָם מֵת מִצִּמָּא, הוּא מֵתְבֹזָה יוֹתֵר מֵאַשֶׁר בְּמִיתָה אַחֲרָת, וְלִכֵּן אָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהַלוֹוָאֵי וְהָיוּ מֵתִים בְּמִיתָה אַחֲרָת מִמִּיתַת הַצִּמָּא¹²⁵⁵: (ד) וְלִמָּה הִבַּאתֶם אֶת קֶהֱל יִקְוֶה אֶל הַמְדַבֵּר הַזֶּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן! לִמָּה הִבַּאתֶם אֶת קֶהֱל ה', אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְמִדְבַר צִין,¹²⁵⁶ לְמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵירָנוּ כְּדִי שֶׁאֲנַחְנוּ וּבְהַמּוֹתֵינוּ נִמוֹת¹²⁵⁷: (ה) וְלִמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהִבְיֵא אֶתְנוּ אֶל הַמְּקוֹם הַרְעָה הַזֶּה לִמָּה הֶעֱלִיתֶם אֹתָנוּ מִמִּצְרַיִם כְּדִי לְהִבְיֵא אֹתָנוּ אֶל הַמְּדַבֵּר הַזֶּה שֶׁהוּא מְקוֹם רַע,¹²⁵⁸ לֹא מְקוֹם זֵרַע אֵין הַמְּקוֹם הַזֶּה, אֵין הַמְּדַבֵּר מְקוֹם רְאוּי לְזֵרִיעָה,¹²⁵⁹ וְתֵאֵנָה וְגִפְזָן וְרַמּוֹן וְכֵן אֵין הַמְּדַבֵּר הַזֶּה מְקוֹם רְאוּי לְגַדֵּל בּוֹ תַּאֲנִים, עֲנָבִים וְרִימוֹנִים,¹²⁶⁰ וּמַיִם אֵין לְשִׁתּוֹת וְגַם אֵין בְּמִדְבַר הַזֶּה מַיִם שְׁנִיתָן לְשִׁתּוֹת אֹתָם¹²⁶¹: (ו) וַיִּבְאֵ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקֶּהֱל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד מֹשֶׁה

¹²⁵⁰ אונקלוס + א"ע. א"ע כתב שבתורה לא כתוב דבר על שלושים ושמונה השנים שבין השנה הראשונה לצאת בני מצרים לשנת הארבעים לצאתם ממצרים. רש"י: לומר שכבר מתו מתי מדבר. אה"ח: לומר שכל בני ישראל שבאותו הזמן היו צדיקים. רמב"ן: כך דרך התורה לכתוב במקומות בהם התלוננו בני ישראל. כמו"כ הא"ע כתב שבני ישראל ישבו בקדש ימים רבים, והרמב"ן חולק עליו שהרי שם מדובר בקדש שבמדבר פארן ואילו כאן מדובר על קדש שבמדבר צין.

¹²⁵¹ רש"י: מיתת מרים נסמכה לפרה אדומה לומר שגם מיתת צדיקים מכפרת כמו קרבנות. בסוג המיתה כתב רש"י שגם מרים מתה במיתת נשיקה, אלא שאין כבוד לדבר כך על ה' כשמדובר באישה. הכלי יקר הסביר שטעם הסמיכות היא כשם שפרה אדומה מקנחת על בניה, על עוון העגל, כך מרים קינחה על בני ישראל.

¹²⁵² אונקלוס. רש"י: סבת הדבר היא שלאורך כל השנים, כאשר מרים הייתה חיה, היה לבני ישראל מים בזכות הבאר שבה בזכות מרים, ועכשיו, לאחר מיתת מרים, הסתלק הבאר. כלי יקר: העונש בא לישראל על שלא הספידו את מרים כראוי.

¹²⁵³ אונקלוס.

¹²⁵⁴ אונקלוס. לפי חז"ל, כשהתורה אומרת העם הכוונה היא לערב רב. א"ע: עיקר המריבה הייתה עם משה, אך בני ישראל רבו גם עם אהרון כמו שכתוב "ולמה הבאתם בלשון רבים. כלי יקר: יש כאן שתי טענות: למה העלו את בני ישראל ממצרים הוא טענה על משה שהוציא את בני ישראל ממצרים, ועל ההליכה במדבר הטהנה היא גם על אהרון, שהרי ללא ענני הכבוד שהיו בזכות אהרון, בני ישראל לא היו יכולים ללכת במדבר. אה"ח: העם כעס על שמשה התפלל עליהם והציל אותם בתפילתו.

¹²⁵⁵ רש"י. כלי יקר: דור המדבר ידע שמי שמת במדבר לא יזכה לעוה"ב, ולכן טענו נגד משה שהלוואי ולא היו מתים במדבר.

¹²⁵⁶ אונקלוס + א"ע. אה"ח: טענת בני ישראל הייתה שהעלו אותם דרך המדבר שיש שם חשש צמא. היה עדיף לו היו עולים לא"י שלא דרך המדבר.

¹²⁵⁷ אונקלוס.

¹²⁵⁸ אונקלוס.

¹²⁵⁹ אונקלוס.

¹²⁶⁰ אונקלוס.

¹²⁶¹ אונקלוס.

ואהרון ברחו מהקהל שהתאסף לריב איתם אל פתח המשכן, ¹²⁶² וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם מִשֶׁה וְאֶהְרֹן נָפְלוּ עַל פְּנֵיהֶם כְּדִי לְהִתְפַּלֵּל לָהֶּן, ¹²⁶³ וַיֵּרָא כְבוֹד יְקֹוֹק אֱלֹהֵיהֶם כְּבוֹד ה' הַתְּגַלָּה אֶל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן ¹²⁶⁴: (ז) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ח) קַח אֶת הַמַּטֵּה קַח אֶת הַמַּטֵּה אֶת הָעֵדָה אֶתְּהָ וְאֶהְרֹן אַחִידְךָ אֶתְּהָ (מֹשֶׁה) וְאֶהְרֹן אַחִידְךָ, תִּכְנְסוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ¹²⁶⁶ וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֹּלֶעַ לְעֵינֵיהֶם אַתֶּם (מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן) תִּדְבְּרוּ אֶל הַסֹּלֶעַ שֶׁאֲנִי מֵרָאָה לָכֶם לְעֵינֵי כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ¹²⁶⁷ וְנָתַן מִיְמֵי הַסֹּלֶעַ יוֹצֵיא מִיָּם, ¹²⁶⁸ וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִיָּם מִן הַסֹּלֶעַ וְאֶתְּהָ (מֹשֶׁה) תוֹצִיא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיָּם מֵהַסֹּלֶעַ, ¹²⁶⁹ וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעֵירָם וְאֶתְּהָ תִשְׁקָה אֶת הָעַם וְאֶת הַבְּהֵמוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ¹²⁷⁰: (ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי יְקֹוֹק כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ מֹשֶׁה לְקַח אֶת הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי ה' כְּמוֹ שֶׁה' צִוָּהוּ אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת ¹²⁷¹: (י) וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶת הַקְּהָל אֶל פְּנֵי הַסֹּלֶעַ מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן כִּינְסוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַסֹּלֶעַ, ¹²⁷² וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה אֲמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמַעוּ נָא הַמְּרִים תִּשְׁמַעוּ עַכְשָׁיו הַסְּרַבְנִים, ¹²⁷³ הַמֵּן הַסֹּלֶעַ הַזֶּה נּוֹצֵיא לָכֶם מִיָּם הָאֵם מֵהַסֹּלֶעַ הַזֶּה אֲנַחְנוּ נוֹכַח לְהוֹצִיא לָכֶם מִיָּם? ¹²⁷⁴: (יא) וַיֵּרָם מֹשֶׁה אֶת יְדוֹ מִשֶׁה הָרִים אֶת יְדוֹ בִּשְׁעָה שֶׁאֲחָזוּ בַּמַּטֵּה, ¹²⁷⁵ וַיִּדְּ אֶת הַסֹּלֶעַ בַּמַּטֵּהוּ פָּעַמִּים מֹשֶׁה חָכָה בַּסֹּלֶעַ פְּעַמִּים בַּמַּטֵּה שֶׁהוּא הַחֲזִיק, ¹²⁷⁶ וַיִּצְאוּ מִיָּם רַבִּים יָצְאוּ הַרְבֵּה מִיָּם מֵהַסֹּלֶעַ, וְתִשְׁתָּה הָעֵדָה וּבְעֵירָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּהֶם שְׁתוּ מֵהַמִּים שִׁיצָא מֵהַסֹּלֶעַ: (יב) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן ה' אֲמַר לְמֹשֶׁה וְאֶהְרֹן, יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּעוֹנֵשׁ עַל כֵּךְ שֶׁאַתֶּם לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בְּדַבְרֵי לְקַדֵּשׁ אוֹתִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבְמִקוֹם לְדַבֵּר אֶל הַסֹּלֶעַ, הַכִּיתֶם בּוֹ, ¹²⁷⁷ לְכֵן

¹²⁶² א"ע.

¹²⁶³ א"ע ובפירושו השני כתב שלצורך נבואה.

¹²⁶⁴ אונקלוס.

¹²⁶⁵ רשב"ם.

¹²⁶⁶ אונקלוס.

¹²⁶⁷ א"ע. רמב"ן: הכוונה היא לדבר "על" הסלע, כלומר, שתקהילו את כל בני" בשעה שתוציאו את המים מהסלע. כמו"כ הסביר הרמב"ן שיתכן לומר שהכוונה היא לסלע הראשון שיראו. דבר נוסף שכתב הרמב"ן בפירושו מימיו הוא בשם חז"ל שמדובר על בארה של מרים שנסתם מעיינו, וע"י ההכאה או הדיבור הבאר יחזור לתת את מימיו. רשב"ם: מדובר על המטה שגמל שקדים לאחר המחלוקת עם קרח.

¹²⁶⁸ אונקלוס.

¹²⁶⁹ אונקלוס.

¹²⁷⁰ אונקלוס. רש"י: מכאן שחסה התורה על ממונם של בני ישראל.

¹²⁷¹ אונקלוס.

¹²⁷² אונקלוס. רש"י: זהו אחד המקומות שהחזיק המועט את המרובה.

¹²⁷³ אונקלוס.

¹²⁷⁴ אונקלוס. רש"י: לא הכירו את הסלע עליו דיבר ה' לפי שהסלע הלך והסתלק כשהסתלק הבאר. א"ע: האם מהסלע הזה ניתן להוציא לכם מים על פי הטבע, וכשהעם יענה שלא, יסבירו להם שהכל על דרך נס. רמב"ן: השאלה היא: האם אתם רוצים שנוציא לכם מים מהסלע הזה?

¹²⁷⁵ אונקלוס.

¹²⁷⁶ אונקלוס. רש"י: הסיבה לכך היא בגלל שבהתחלה לא הוציא הסלע אלא טיפות מים, שהרי ה' ציווה לדבר אל הסלע ולא להכות אותו, והם בגלל שהכו בסלע, לא הוציא הסלע בהתחלה הרבה מים. אה"ח: הסיבה להכאה פעמים היא מכיוון שמשה עשה את השליחות של ה' בזריזות ובנאמנות.

¹²⁷⁷ אונקלוס + רש"י. בהסבר העונש של משה ואהרון נאמרו הרבה טענות ודחיות – ננסה לסכם את הדברים:

לֹא תִבְיֹאוּ אֶת הַקֶּהֱל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם לְכֵן אַתֶּם לֹא תִכְנִסוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹²⁷⁸: (יג) הַמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְקִיָּק אֱלֹהֵי מִי מְרִיבָה שְׁבָהֶם רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם ה' . בְּשִׁבִיל מַיִם אֱלֹהֵי , בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רָבוּ עִם ה' ,¹²⁷⁹ וַיִּקְרָשׁ בָּם ה' הַתְּקַדֵּשׁ עַל יַדֵי מַיִם אֱלֹהֵי . בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רָאוּ עַל יַדֵי מִי מְרִיבָה שְׁבִיכֹלְתוֹ שֶׁל ה' לַעֲשׂוֹת נִסִּים , לְמִרְוֹת שִׁמְשָׁה וְאֶהְרֹן לֹא עָשׂוּ בְדִיּוֹק אֶת הַנֶּס

מפרש	הסבר	דחיה	הערות
רש"י	הכו במקום לדבר	אין בדיבור נס גדול יותר מבהכאה וגם כשה' אמר למשה לקחת את המטה, התכוון שמשה יכה בסלע, וכן מדוע נענש אהרון	דחיות של הרמב"ן וא"ע
ספורנו	ישנם שלשה סוגי ניסים: נסתרים, נסתרים שאינם נמנעים לגמרי (כמו הפיכת המטה לנחש) וניסים גלויים לגמרי (קריעת ים סוף). נס גלוי צריך דיבור לפני כן אך משה ואהרון רצו שהנס יהיה בדרגה השנייה, כיוון שלא חשבו שבנ"י ראויים.		
כלי יקר	ע"י לקיחת המטה חשבו בנ"י שהמטה הוא שקרע להם את ים סוף ועשה את כל הניסים.		
רמב"ם	שמעו נא המורים	א. באמת היה ראוי לכעוס על בנ"י. ב. שמה חוזר על טענה זו שהם חטאו בספר דברים. ג. התורה אומרת שהעונש הוא על חיסרון באמונה ולא על כעס	דחיות של הרמב"ן וא"ע.
א"ע	משה הכה פעמיים במקום פעם אחת	מדוע נענש אהרון	א"ע
א"ע	מדברי משה יוצא שה' אינו יכול להוציא מים מהסלע, בנ"י היו יכולים לבוא לכלל טעות במאמרו "המן הסלע הזה"	מדוע נענש אהרון.	א"ע
א"ע	לא אמרו שירה כמו "עלי באר".		
א"ע	ה' ציווה להוציא מים מסלע אחר		
אוה"ח בשם ספר העיקרים	משה לא התעורר לבדו לדאוג לבנ"י למים.		
א"ע במסקנה	מי שדבק בה' יכול לשנות את הטבע ומשה איבד דבקות זו בגלל כעסו, ורק בהכאה השנייה חזר לדבקותו.		
ר"ח	בדבריו "המן הסלע הזה נוציא" משמע שיש בכוחו של משה להוציא מים ושהוא גורם לנס		
רמב"ן	משה ואהרון הסכימו להכות בסלע פעמיים.		

נקודות נוספות חשובות במפרשים על אתר: א"ע: יש אומרים שלא ייתכן שמשה חטא, שהרי אם משה חטא, איך אנחנו יכולים לסמוך על תורתנו. הא"ע דוחה דברים אלו ואומר שאם משה היה חלילה משנה באחת ממצוות התורה, היה נענש כמו שנענש כאן.

רמב"ן: הסיבה שלא מוזכר כאן כעס של ה' היא בגלל שכאשר בנ"י טוענים טענה שקשורה למחיה שלהם, גם אם הם מתלוננים בצורה של כעס ואינם צודקים, ה' אינו בא אליהם בטענות.

¹²⁷⁸ אונקלוס. רש"י: קידוש ה' שכאן הוא אם היו מדברים אל הסלע, היו אומרים בנ"י שכמו שהסלע מקיים את צו ה' למרות שאינו מדבר ושומע, ק"ו לבנ"י שצריכים לקיים את ציווי ה'. כמו"כ כתב רש"י שהעונש כאן נאמר בשבועה.

¹²⁷⁹ אונקלוס. רש"י: אלו הם המים שנזכרים במקום אחר, שהרי בנ"י ראו שמושיען של ישראל ילקה על המים.

שה' ציווה אותם לעשות¹²⁸⁰: (יד) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם בְּעוֹד שְׁבַנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיוּ בְקֹדֶשׁ, מֹשֶׁה שִׁלַּח שְׁלֵיחִים אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם,¹²⁸¹ כֹּה אָמַר אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל (השליחים אמרו למלך אדום) כִּךְ אָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אַחִיךָ,¹²⁸² אַתָּה יִדְעֶתָ אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְּאֵתָנוּ אֵתְּךָ (אדום) יודע על כל התלאות, הצרות, שעברו עלינו, ועכשיו מפרטים השליחים את התלאות¹²⁸³: (טו) וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרִימָה הַאֲבוֹת שְׁלֵנוּ יָרְדוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶל מִצְרַיִם, וַיָּנֹשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים אֲנַחְנוּ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יִשְׁבְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאוֹרֶךְ זְמַן רַב,¹²⁸⁴ וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ הַמִּצְרַיִם עָשׂוּ לָנוּ וְלֹאֲבוֹתֵינוּ שֶׁכָּבַר מֵתוֹ מַעֲשִׂים רַעִים. לְאוֹרֶךְ הַרְבֵּה שָׁנִים וּמִסְפַּר דּוֹרוֹת, הַמִּצְרַיִם עָשׂוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲשִׂים שֶׁהֵיוּ רַעִים, וּגְרַמּוּ צָרוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל¹²⁸⁵: (טז) וַיִּצְעַק אֶל יְקֹזֶק אֲנַחְנוּ (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) הַתְּפַלְלָנוּ לִפְנֵי ה',¹²⁸⁶ וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ ה' קִיבַל אֵת תְּפִילַתֵנוּ,¹²⁸⁷ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם ה' שִׁלַּח שְׁלִיחַ, אֵת מֹשֶׁה, כְּדִי לְהוֹצִיא אוֹתָנוּ מִמִּצְרַיִם,¹²⁸⁸ וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קָצָה גְבוּלָךְ וְעַכְשִׁיו, לְאַחַר שֶׁה' הוֹצִיא אוֹתָנוּ מִמִּצְרַיִם, אֲנַחְנוּ נִמְצָאִים בְּקֹדֶשׁ שֶׁהיא עִיר שֶׁבְקִצָּה הַתְּחוּם שֶׁל אֶרֶץ¹²⁸⁹: (יז) נַעֲבְרָה נָא בְּאֶרֶץךָ נַעֲבוֹר עִכְשָׁיו בְּאֶרֶץךָ כְּדִי לְהִיכַנֵּס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,¹²⁹⁰ לֹא נַעֲבוֹר בְּשָׂדֶה וּבְכַרְם אֲנַחְנוּ לֹא נַעֲבוֹר דֶּרֶךְ הַשְּׂדוֹת וְהַכְרָמִים שְׁלֹכְם, כִּךְ שְׂאִין לָכֶם לְחֹשׁוֹשׁ שֶׁאִם תִּתְּנוּ לָנוּ לְעַבוֹר, נִשְׁחִית אֵת הַשְּׂדוֹת וְהַכְרָמִים,¹²⁹¹ וְלֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֶרֶץ גּוֹם לֹא נִשְׁתָּה אֵת הַמַּיִם שֶׁבְּבָאֵרוֹת שְׁלֹכְם, כִּךְ שְׂאִינְכֶם צְרִיכִים לְחֹשׁוֹשׁ שֶׁאִם אֲתֶם תִּתְּנוּ לָנוּ לְעַבוֹר בְּאֶרֶץכֶּם, נִגְמוֹר אֵת הַמַּיִם בְּבָאֵרוֹת,¹²⁹² דֶּרֶךְ הַמְּלָךְ נִלְךְ אֲנַחְנוּ נִלְךְ בְּדֶרֶךְ שֶׁאֲתָה, מֶלֶךְ אֲדוֹם, תִּצְוּוּה אֹתָנוּ לִלְכַת בָּהּ,¹²⁹³ לֹא נִשְׁתָּה

¹²⁸⁰ רשב"ם. רש"י וא"ע: הכוונה היא שנגזר מיתה על משה ואהרון בגלל חטאם במי מריבה, וכאשר ה' עושה דין במקודשיו, הבריות מתמלאים ביראה כלפיו. רמב"ן הקשה על פירושם, שהרי משה ואהרון עדיין לא מתו, ואם כן, עדיין לא התקדש שמו של ה' על ידי מים אלו. כמו"כ, אין הכתוב מפרסם כל כך את החטא של משה ואהרון, בניגוד לחטא נדב ואביהוא, או לחטא של עוזא. קושיא נוספת על הסבר זה מקשה הרמב"ן, שהרי נושא הפסוק הוא בני ישראל וה' התקדש בבני ישראל ולא במשה ואהרון. לכן מפרש הרמב"ן שנתנית המים כאן, במימריבה, הייתה לעיני כל בני ישראל, בניגוד להוצאת המים הראשונים בפרשת בשלח, שם נתנית המים הייתה רק לעיני זקני ישראל. הסיבה לכך היא בגלל שבפרשת בשלח, בני ישראל ניסו את ה', וכאן הם רק רבו כלפי ה' אך לא ניסו את ה', ומכיוון שסיפור הוצאת המים מופיע פעמיים בתורה, התורה הסבירה לנו על איזה סיפור נענשו משה ואהרון. ספורנו: במים אלו התקדש שמו של ה' לאחר מכן, על נחל ארנון, כפי שנראה בהמשך.

¹²⁸¹ אונקלוס. א"ע: קדש זו היא עיר ואילו קדש ברנע היא מדבר.
¹²⁸² אונקלוס. רש"י: הסיבה שהזכירו פה את האחוה היא כדי לומר לאדום שהגזירה של השעבוד במצרים הייתה על זרעו של אברהם, ובני ישראל שועבדו במצרים בעוד שאדום לא שועבדו במצרים, ולכן השטר של השעבוד במצרים נפרע על ידי בני יעקב. רמב"ן: התורה לא הזכירה את שמו של מלך אדום למרות שאת שמון סיחון ועוד היא הזכירה, היות ואין צורך בהזכרת מלך אדום, בעוד שסיחון ועוג היו ידועים בשמותיהם כגיבורים גדולים. דבר זה דומה לכך שבספר יהושע מוזכרים שמות המלכים החזקים (כמו חמשת המלכים) ואילו שאר המלכים אינם מוזכרים.

¹²⁸³ אונקלוס.

¹²⁸⁴ אונקלוס.

¹²⁸⁵ א"ע. רש"י: הכוונה באבות היא לאברהם יצחק ויעקב שגם הם סובלים בקבר כאשר פורענות באה על

ישראל.

¹²⁸⁶ אונקלוס.

¹²⁸⁷ אונקלוס. רש"י: הברכה שבירך יצחק את יעקב: "הקול קול יעקב".

¹²⁸⁸ רש"י. א"ע: הכוונה היא למלאך ממש.

¹²⁸⁹ אונקלוס.

¹²⁹⁰ אונקלוס. רש"י: אין לך לערער על הירושה, שהרי לא פרעת את החוב שלך לרדת למצרים, ולכן תעזור לנו

לעבור דרך ארץך.

¹²⁹¹ א"ע.

¹²⁹² א"ע. רש"י: הכוונה היא שלא ישתו ממי הבאר שהיה להם, אלא יקנו מים מאנשי אדום. כלי יקר: אפילו מי באר שאין שום טורח למלא את הבאר, שהרי הבאר מתמלא ממעיין, אנחנו לא נשתה, קל וחומר שלא נשתה מי בורות שיש טורח במילוי הבורות.

יִמִּין וּשְׂמֹאל עַד אֲשֶׁר נֶעְבַר גְּבוּלָךְ עַד שֶׁנֶּעְבַר אֶת כָּל תְּחוֹם אֶרֶץ, אֲנַחְנוּ לֹא נִסְטָה מֵהַדָּרֶךְ בַּה תְּצוּוּהוּ אוֹתָנוּ לִלְכֹת. אֲנַחְנוּ לֹא נִלְךְ בְּדֶרֶךְ שׁוֹנָה מֵהַדָּרֶךְ שֶׁתְּצוּוּהוּ אוֹתָנוּ לִלְכֹת בַּה, עַד שֶׁנִּסְיִים לִעְבֹר בְּתַחוֹם אֶרֶץ¹²⁹⁴: (יח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אָדָם עֲנֵה לִבִּי יִשְׂרָאֵל,¹²⁹⁵ לֹא תֵעָבֵר בִּי אֶתָּה (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) לֹא תֵעָבֵר בְּתַחוֹם אֶרֶץ,¹²⁹⁶ פֶּן בַּחֲרֵב אֵצֶא לְקִרְאָתְךָ שְׂמָא, אִם אֶתָּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּעָבְרוּ בְּתַחוֹם אֶרֶץ, אֵצֶא לְקִרְאָתְכֶם עִם חֲרֻבוֹת. אִם תֵּעָבְרוּ בְּתַחוֹם אֶרֶץ, אֲנִי (אָדָם) אֶלְחֵם נֶגְדְכֶם וְאֲמַנְעֵם מִכֶּם לִעְבֹר דְּרָכֵי בַח¹²⁹⁷: (יט) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לְאָדָם, בְּמִסְלָה נַעֲלָה אֲנַחְנוּ הִרִי נֶעְבֹר רַק בְּדֶרֶךְ הַכְּבוֹשָׁה. לֹא נִיכַס לְתוֹךְ הָעֵרִים שְׂבָאָדָם, אֲלֵא רַק נֶעְבֹר בְּדֶרֶךְ הַמִּיּוּעֵדֶת לְמַעַבַר,¹²⁹⁸ וְאִם מִיָּמִיךָ נִשְׁתָּה אֲנִי וּמִקְנֵי וְנִתְתִּי מִכְרָם אִם אֲנַחְנוּ אוֹ הַבְּהֵמוֹת שֶׁלָנוּ נִשְׁתָּה מִיָּם שֶׁלְכֶם, אֲנַחְנוּ נִשְׁלַם תְּמוּרָתָם,¹²⁹⁹ רַק אֵין דְּבַר בְּרַגְלֵי אֶעְבְּרָה לֹא יִהְיֶה לְךָ שׁוֹם נֹזֵק אִם רַק אֶעְבֹר בְּרַגְלֵי דֶרֶךְ אֶרֶץ¹³⁰⁰: (כ) וַיֹּאמֶר אָדָם אָמַר לִבִּי יִשְׂרָאֵל, לֹא תֵעָבֵר אֶתָּה (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) לֹא תֵעָבְרוּ בְּתַחוֹם אֶרֶץ, וַיֵּצֵא אָדָם לְקִרְאָתוֹ בְּעַם כְּבֹד וּבִיד חֲזָקָה אָדָם יֵצֵא לְקִרְאָת יִשְׂרָאֵל לְמַלְחָמָה עִם הָרַבָּה מְאוֹד חַיִּילִים וּבִיד תְּקִיפָה, כְּדִי לְמַנּוּע מִיִּשְׂרָאֵל לִעְבֹר דֶּרֶךְ אֶרֶץ¹³⁰¹: (כא) וַיִּמְאַן אָדָם נִתֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבַר בְּגְבוּלוֹ אָדָם סִירַב לְתֵת לִבִּי יִשְׂרָאֵל לִעְבֹר דֶּרֶךְ תְּחוֹם אֶרֶץ,¹³⁰² וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעֲלֵיו יִשְׂרָאֵל סָטָה מֵעַל אָדָם. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָטוּ מֵהַדָּרֶךְ הַמּוֹלִיכָה לְאָדָם וְהַחֲלִיטוּ לֹא לִעְבֹר דֶּרֶךְ אָדָם¹³⁰³: (כב) וַיִּסְעוּ מִקְדָּשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִקְדָּשׁ, וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה הָרַחֵק כָּל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל הַגִּיעָה אֶל מְקוֹם שֶׁנִּקְרָא הַר הַהָר¹³⁰⁴: (כג) וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּהַר

¹²⁹³ א"ע בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שילכו בדרך שהמלך הולך בה. רשב"ם: דרך המלך הייתה דרך שכולם ידעו שיש לעבור דרכה.

¹²⁹⁴ אונקלוס. רמב"ן: הסיבה שלא הזכירו בנ"י את א"י בדבריהם אל אדום, אלא רק ביקשו לעבור דרך ארצו היא כדי שאדום לא יקנא בישראל, שהרי לולי שיעקב היה גונב את הברכות מעשיו, היה אדום יורש את א"י. לעומת זאת, אצל סיחון, כן הזכירו בני ישראל את ארץ ישראל.

¹²⁹⁵ רמב"ן: הסיבה שכתוב "ואימר" בלשון יחיד על אדום כולו היא מכיוון שכל תושבי אדום הסכימו לתשובת מלך אדום.

¹²⁹⁶ אונקלוס.

¹²⁹⁷ אונקלוס. ספורנו: הסיבה שאדום אומר זאת בדרך "שמא" היא מכיוון שאין מלך אדום מתכוון שהוא בוודאי ייצא להילחם בישראל, אלא שיש חשש שמא אם ישראל יעברו בתחום ארצו, חלק מתושבי המדינה ינסו למנוע ממנו להיכנס בכח. רש"י: הסיבה שסיחון אומר שייצא לקראת ישראל דווקא בחרב היא בגלל שבנ"י הדגישו את הכח תפילה שלהם כשאמרו "ונצעק אל ה'" ולכן סיחון מדגיש את כח החרב שניתן לו בברכתו "ועל חרבך תחיה".

¹²⁹⁸ אונקלוס + רמב"ן, ולפי דברי הרמב"ן השינוי מהשליחות הראשונה היא שבהתחלה רצו בנ"י גם להיכנס לערים, וכאן הבטיחו למלך אדום שלא ייכנסו לתוך הערים. כמו"כ דחה הרמב"ן את הפירוש בפס' יז' שבנ"י אמרו אל אדום שלא ישתו מים ושם פירשו שהכוונה היא שגם אם ישתו מים, הרי שישלמו תמורתם. הסיבה שרמב"ן דוחה פירוש זה היא מכיוון שאם גם בהתחלה אמרו בנ"י שהם ישלמו תמורת המים, מה ההבדל בין דברי בנ"י בהתחלה, לדבריהם בהמשך? ספורנו: בנ"י אמרו לאדום שכל החשש שלו שמא אנשים ייצאו לקראתם שייך רק אם הם ייכנסו לתוך הערים, אך כאן לא הייתה כוונתם של בנ"י להיכנס לערים, אלא רק לעבור במסילה, הרחק ממקום יישוב של בני אדם. א"ע: אין שינוי בין טענה זו לטענה הקודמת, אלא בנ"י מלכתחילה ביקשו לעבור במסילה, ופה הם אומרים לסיחון שלא יהיה שום נזק אם יעברו באותה מסילה.

¹²⁹⁹ אונקלוס.

¹³⁰⁰ אונקלוס + רש"י. ספורנו: אנחנו לא נגרום לשום מריבה.

¹³⁰¹ אונקלוס. רש"י: היד התקיפה היא הבטחת זקניהם והידיים ידי עשיו.

¹³⁰² אונקלוס.

¹³⁰³ אונקלוס. רמב"ן: התורה קיצרה ולא כתבה שבני ישראל צוו ע"י ה' לסטות מעל אדום.

¹³⁰⁴ אונקלוס. בטעם שהיה צריך להדגיש שכל בנ"י הגיעו אל הר ההר, כתב רש"י שהתורה רצתה לומר שכל מי שהיה צריך למות כעונש על חטא המרגלים, כבר מת. א"ע כתב שהתורה רצתה לומר שלא נהרג אף אחד מישראל בשעה שאדום יצא להילחם בישראל. כמו"כ כתב רש"י שהר ההר הוא אחד ההרים שהענן לא השווה עם גובה פני הקרקע: הר סיני, הר נבו והר ההר.

הָהָרָה עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֲדוֹם לְאֹמֶר כְּאִשֶּׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בָהָר הַהַר שֶׁנִּמְצָא עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֲדוֹם, ה' אָמַר אֶל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן:¹³⁰⁵ (כד) יֹאסֹף אֶהְרֹן אֶל עַמּוּי אֶהְרֹן צְרִיךְ לַחְכִּין אֶת עַצְמוֹ לְמִיתָה,¹³⁰⁶ כִּי לֹא יָבֵא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (הַסִּיבָה שֶׁאֶהְרֹן צְרִיךְ לַחְכִּין אֶת עַצְמוֹ לְמִיתָה הִיא מִפְּנֵי שֶׁ-) אֶהְרֹן לֹא יִכְנַס לָאָרֶץ שֶׁנָּתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶהְרֹן לֹא יִכְנַס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל,¹³⁰⁷ עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי לְמִי מְרִיבָה (וְהַסִּיבָה שֶׁאֶהְרֹן לֹא יִכְנַס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא) עַל שֶׁסִּירְבַתֶּם (מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן) לְשִׁמוֹעַ לְדַבְרֵי בְּמִי מְרִיבָה¹³⁰⁸: (כה) קַח אֶת אֶהְרֹן וְאֶת אֶלְעָזָר בְּנָיו תִּשְׁכַּנְעוּ אֶת אֶהְרֹן וְאֶת אֶלְעָזָר,¹³⁰⁹ וְהֵעַל אֹתָם הַר הָהָרָה (עַל יַדֵּי הַשְּׁכַנּוּעִים) תַּעֲלֶה אֶת אֶהְרֹן וְאֶת אֶלְעָזָר לְהַר הַהָרָה¹³¹⁰: (כו) וְהִפְשִׁט אֶת אֶהְרֹן אֶת בְּגָדָיו תִּפְשִׁיט אֶת אֶהְרֹן מִבְּגַדֵי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁהוּא לּוֹבֵשׁ,¹³¹¹ וְהִלְבַּשְׁתֶּם אֶת אֶלְעָזָר בְּנֵי תַלְבִּישׁ אֶת אֶלְעָזָר, בְּנֵי שֶׁל אֶהְרֹן, בְּבַגְדֵי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל,¹³¹² וְאֶהְרֹן וְיֹסֵף וְיִמָּת אֶסְרָף וְיִמָּת שָׁם וּמִיד לְאַחַר מִכָּן, אֶהְרֹן יִכֵּן אֶת עַצְמוֹ לְמִיתָה וְיָמוּת שָׁם עַל הַהָרָה¹³¹³: (כז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק מֹשֶׁה עָשָׂה כִּמוֹ שֶׁה' צִוּוּהוּ אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת, לְמִירוֹת שֶׁהִיָּה הַדָּבָר קִשָּׁה לוֹ, שֶׁהָרִי אַחֲיוֹ הוֹלֵךְ לְמוֹת עַל יַדֵּי קִיּוּם צִוּוּי זֶה שֶׁל ה',¹³¹⁴ וַיַּעֲלֵוּ אֶל הַר הָהָרָה לְעֵינָיו כָּל הָעֵדָה מֹשֶׁה, אֶהְרֹן וְאֶלְעָזָר עָלוּ אֶל הַר הַהָרָה לְעֵינָיו כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹³¹⁵: (כח) וַיִּפְשִׁט מֹשֶׁה אֶת אֶהְרֹן אֶת בְּגָדָיו מֹשֶׁה הִפְשִׁיט אֶת אֶהְרֹן מִבְּגַדֵי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וַיִּלְבַּשׁ אֹתָם אֶת אֶלְעָזָר בְּנֵי מֹשֶׁה הַלְבִּישׁ אֶת אֶלְעָזָר, בְּנֵי שֶׁל אֶהְרֹן, בְּבַגְדֵי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וַיָּמַת אֶהְרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָרָה אֶהְרֹן מֵת בְּפַסְגָּה שֶׁל הַר הַהָרָה, וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן הָהָרָה מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר יָרְדוּ שְׁנֵיהֶם מֵהָרָה: (כט) וַיֵּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גֹעַ אֶהְרֹן כְּאִשֶּׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רָאוּ שֶׁאֶהְרֹן מֵת,¹³¹⁶ וַיָּבִיאוּ אֶת אֶהְרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל הִתְאַבֵּל עַל מִיתַתוֹ שֶׁל אֶהְרֹן בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹³¹⁷:

¹³⁰⁵ רש"י: הַסִּיבָה שֶׁהַתּוֹרָה הַדְּגִיֶּשָׁה שֶׁהָרָה הַהָרָה נִמְצָא עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֲדוֹם הִיא כְּדִי לֹמַר לָנוּ שֶׁהַסִּיבָה שֶׁבְּנֵי יִהְיוּ חֹסְרִים כֹּאֵן אֶת הַצְּדִיק הַזֶּה, אֶת אֶהְרֹן, הִיא בְּגַלְל שֶׁהֵם הִתְחַבְּרוּ לְעִשְׂוֵי הַרְשָׁע וּנְפָרְצוּ מֵעִשְׂוֵיהֶם. אוה"ח: לְמִירוֹת שֶׁכָּבַר נִגְזְרָה הַגְּזִירָה עַל אֶהְרֹן, לֹלִי שֶׁבְּנֵי הִיוּ מִתְחַבְּרִים לְאֲדוֹן, הִיָּה זֹכֵר אֶהְרֹן לְחִיּוֹת יוֹתֵר זְמַן. הַסִּבָּר נֹסֵף שֶׁכְּתֹב הִיא שֶׁמְגַלְגִּים זְכוּת ע"י זְכָאִי.

¹³⁰⁶ א"ע.

¹³⁰⁷ אוֹנֶקְלוֹס.

¹³⁰⁸ אוֹנֶקְלוֹס. א"ע: הַסְּתַפֵּק אִם הַכּוּוֹנָה הִיא לְשֵׁם מְקוֹם אוּ לְתִיאור הַמְקָרָה.

¹³⁰⁹ רש"י.

¹³¹⁰ אוֹנֶקְלוֹס.

¹³¹¹ רש"י. בְּתִיאור מִיתַת אֶהְרֹן הִבִּיא רש"י אֶת מִדְרַשׁ חז"ל שֶׁאֹמֵר שֶׁלְאַחַר הַפְּשִׁטָּה הַבְּגָדִים אָמַר מֹשֶׁה לְאֶהְרֹן לְהִיכְנַס לְמַעְרָה שֶׁם רָאָה מִיטָה מוֹצֵעַת וְנֵר דְּלוּק. מֹשֶׁה אָמַר לְאֶהְרֹן לְעֹלוֹת אֶל הַמִּיטָה, לְפִשּׁוֹט אֶת יַדָּיו וְלַעֲצוֹם אֶת עֵינָיו, וְכך מֵת אֶהְרֹן וּמִיד הַתְּאוּוּה מֹשֶׁה לְאוֹתָהּ מִיתָה.

¹³¹² סְפוּרוֹנוֹ. כְּמוֹ"כ הַסִּבִּיר שֶׁלְאַחַר הַפְּשִׁטָּה, נִשְׂאָר אֶהְרֹן לְבוּשׁ בְּבַגְדֵי כֹהֵן הַדְּיוּט, כִּיוֹן שֶׁהוּא עֹכְשִׁיו נִכְנַס לְפָנָיו וּלְפָנָיו בְּשַׁעַת מִיתַתוֹ, וְכֵשֶׁם שֶׁהַכֹּהֵ"ג לּוֹבֵשׁ בְּגָדִים לְבָנִים בְּשַׁעַת הַכְּנִיסָה לְקַ"ק, כִּךְ אֶהְרֹן לְבַשׁ בְּגָדֵי כֹהֵנוֹה בְּשַׁעַת מִיתַתוֹ. רַמְבַּ"ן כְּתֹב שֶׁלְפִי הַפְּשִׁט לְבַשׁ אֶהְרֹן בְּשַׁעַת מִיתַתוֹ תְּכַרִּיכֵי מֵת.

¹³¹³ א"ע.

¹³¹⁴ רש"י.

¹³¹⁵ אוֹנֶקְלוֹס.

¹³¹⁶ א"ע. רש"י: בְּנֵי רָאוּ אֶת מֹשֶׁה יוֹרֵד מֵהָרָה, וְלֹא הָאֲמִינוּ שֶׁאֶהְרֹן מֵת, שֶׁהָרִי אֶהְרֹן נִעְמַד בֵּין הַמֵּתִים לְחַיִּים בְּשַׁעַת הַמְּגִיפָה. לִכֵּן בִּיקַשׁ מֹשֶׁה שֶׁמְלֹאכֵי הַשֶּׁרֶת יִרְאוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֶהְרֹן בְּאֵמַת מֵת. בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק בִּיאַר רש"י בְּאוֹפֵן אַחַר שֶׁהַכּוּוֹנָה הִיא שֶׁבְּנֵי הִיוּ יֹרְאִים שֶׁהָרִי אֶהְרֹן מֵת, וְהַסְּתַלְקוֹ עֲנֵי הַכְּבוֹד, וְלִכֵּן הִרְשָׁה לְעַצְמוֹ הַכְּנַעֲנִי לְצַאת וּלְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל.

¹³¹⁷ רש"י: גַּם הָאֲנָשִׁים וְגַם הַנְּשִׁים בְּכוֹ עַל מִיתַתוֹ שֶׁל אֶהְרֹן, כִּיוֹן שֶׁאֶהְרֹן הִיָּה מְטִיל שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ.

(א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּי יֹשֵׁב הַנֶּגֶב הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּי שִׁיב בְּדָרוֹם הָאָרֶץ שְׁמַע,¹³¹⁸ כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דָּרָךְ הָאֲתָרִים (הַכְּנַעֲנִי שְׁמַע) שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ שֶׁהִמְרַגְלִים עָלוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְרַגֵּל אוֹתָהּ,¹³¹⁹ וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל הַכְּנַעֲנִי נֹחַם בִּישְׂרָאֵל, וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שְׁבִי לִקַּח שְׁבוּיִים מִיִּשְׂרָאֵל¹³²⁰: (ב) וַיִּדְרֹשׁ יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לִיקְנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְדָרוֹ לְה', וַיֹּאמְרוּ כֵךְ אָמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִדְרוֹם, אִם נָתַן תִּתֵּן אֶת הָעַם הַזֶּה בְּיָדֵי אִם תִּמְסוֹר בִּידֵי אֶת הָעַם הַזֶּה,¹³²¹ וְהַחְרַמְתִּי אֶת עַרְיָהֶם (ה', אִם תִּמְסוֹר בִּידֵי אֶת הָעַם הַזֶּה) אֲנִי אֶקְדִּישׁ אֶת הָעַרְיִים וְהַרְכוּשׁ שֶׁל הָעַם הַזֶּה לְשֵׁם ה',¹³²²: (ג) וַיִּשְׁמַע יְקֹנָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל ה' קִיבַל אֶת תְּפִילַתְּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל,¹³²³ וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי ה' מִסַּר אֶת הַכְּנַעֲנִי בִּידֵי יִשְׂרָאֵל,¹³²⁴ וַיַּחְרֹם אֶתְהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אֶת כָּל חַיִּילֵי הַכְּנַעֲנִי,¹³²⁵ וְאֶת עַרְיָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִקְדִּישׁוּ לְה' אֶת כָּל עַרְיֵי הַכְּנַעֲנִי,¹³²⁶ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם חֶרְמָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְאוּ לְמָקוֹם בּוֹ נִיצַחוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי בְּשֵׁם "חֶרְמָה"¹³²⁷: (ד) וַיִּסְעוּ מֵהַר הָהָר דָּרָךְ יָם סוּף לְסַבֵּב אֶת אֶרֶץ אֲדוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מֵהַר הָהָר דָּרָךְ יָם סוּף כְּדִי לְהַקִּיף אֶת אֶרֶץ אֲדוֹם,¹³²⁸ וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעַם בְּדָרָךְ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא קֶשֶׁה טוֹרַח הַדֶּרֶךְ: (ה) וַיִּדְבֹּר הָעַם בְּאַלְהֵיהֶם הָעַם הִתְרַעַם עַל ה',¹³²⁹ וּבְמִשָּׁה הָעַם רַב עִם מִשָּׁה,¹³³⁰ לָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָּר לְמַה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת הֶעֱלִיתֵנוּ אוֹתָנוּ

¹³¹⁸ אונקלוס. בדבר זיהוי הכנעני: א"ע בשם חז"ל מדובר על סיחון, ונקרא כנעני מכיוון שכל האמורי נקרא כנעני, כאשר רש"י מביא את המשך המדרש שהכנעני שמע שאהרון מת והסתלקו עניי הכבוד. לפי רש"י, מדובר כאן על עמלק שהתחפש לכנעני, והחליף את לשונו ללשון הכנענית.

הא"ע כתב שיש אומרים שפרשה זו נכתבה ע"י יהושע, שהרי ערד נמצאת בעבר הירדן המערבי, אך דחה זאת וכתב שהיו שני מקומות שנקראים ערד. רמב"ן הקשה על דברי הא"ע שסובר שמדובר בעם שיושב בעבר הירדן המזרחי, אם כן מדוע לא חילק משה את הארץ שכבש לבני ישראל? לכן פירש הרמב"ן שבאמת מדובר על אותו ערד שנמצא בעבר הירדן המערבי והוא יצא לערבות מואב כדי להילחם שם נגד ישראל. והתורה סיפרה כאן שגם לאחר שבנ"י נכנסו אל א"י, הם עדיין החרימו את עריהם, כמו שהתורה גם השלימה את אכילת המן וכתבה בספר שמות שבנ"י אכלו את המן לאורך 40 שנה. הסבר נוסף שכתב הרמב"ן הוא שעכשיו בני"י השמידו את הכח של הכנעני שיצא להילחם מולם ולמקום המלחמה קראו חרמה, ולאחר שבנ"י נכנסו אל א"י, המשיך יהושע להרוג גם את המלך מהם שמלך אחרי המלך שבנ"י הרגו עכשיו. וכן פירש ספורנו בפסוק ג'.
אוה"ח: חטא ישראל הוא שגרם לכנעני לצאת ולהילחם נגדם. כמו"כ הסביר אוה"ח שהסיבה שבנ"י לא התרגשו מכך שהכנעני שבה ממנו שבי, כמו שבשאר המלחמות שהפסידו מול יושבי הארץ פחדו, מכיוון שכנעני זה היה עמלק, והוא לא נכלל בכלל שבעת האומות. הסבר נוסף שכתב הוא שעון האמורי עדיין לא היה שלם, ולכן ניצחון הכנעני כאן אינו אינדיקציה למה שיקרה אחרי שישלם עון האמורי.

¹³¹⁹ אונקלוס, רש"י ורשב"ם. רש"י בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא דרך המקום בו הענין נוסע לפנייהם כדי להכין להם את המקום.

¹³²⁰ אונקלוס. רש"י: מדובר בשפחה אחת. רמב"ן הסביר את ההכרח של רש"י לומר שמדובר על שפחה אחת, מכיוון שבכל מלחמה מצווה לא נפקד איש מבנ"י. הסבר נוסף שכתב הרמב"ן הוא שה' בכוונה נתן לכנעני לנצח בתחילת המלחמה, מכיון שה' רצה שבנ"י ישמידו את הכנעני, שהרי הכנעני העז לצאת ולהילחם בישראל, ולכן נתן ה' לכנעני לשבות שבוים מישראל.

¹³²¹ אונקלוס.

¹³²² רש"י.

¹³²³ אונקלוס.

¹³²⁴ אונקלוס.

¹³²⁵ רש"י.

¹³²⁶ רש"י.

¹³²⁷ עפ"י הרמב"ן לעיל.

¹³²⁸ אונקלוס. רש"י: לאחר מיתתו של אהרון, חזרו בני"י אל אחוריהם שבע מסעות, ועל זה התלוננו ואמרו שלמרות שהם הגיעו קרובים אל א"י ובכ"ז היו צריכים לחזור אל אחוריהם, אז אין להם כח להישאר במדבר עוד ארבעים שנה כמו אבותיהם.

¹³²⁹ אונקלוס.

ממצרים כדי שאנחנו נמות במדבר, **כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם** במדבר, אין לחם או מים, וממילא אנחנו הולכים למוות, **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלָחֶם הַקְּלָקֶל** ונמאס לנו לאכול את הלחם הקלקל הזה, את המן¹³³¹: (ו) **וַיִּשְׁלַח יְקוֹק בְּעַם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים** ה' גירה בעם נחשים ארסיים,¹³³² **וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם הַנְּחָשִׁים** הכישו באנשים שבעם,¹³³³ **וַיָּמַת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל** אנשים רבים מישראל מתו מהכשת הנחשים: (ז) **וַיָּבֵא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ הָעָם** בא לפני משה ואמר לו, **חָטָאנוּ כִּי דַבַּרְנוּ בִּיקוֹק וְכַךְ** שהתרעמנו על ה' ובכך שרבנו איתך,¹³³⁴ **הִתְפַּלֵּל אֵל יְקוֹק** תתפלל לפני ה',¹³³⁵ **וַיִּסַּר מֵעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחָשׁ** שה' יסיר מאיתנו את הנחשים, **וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם** משה התפלל על העם¹³³⁶: (ח) **וַיֹּאמֶר יְקוֹק אֶל מֹשֶׁה** ה' אמר למשה, **עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף תַּעֲשֶׂה** לך דמות של נחש ארסי,¹³³⁷ **וְשִׂים אֹתוֹ עַל גִּבִּי** דמות הנחש שתעשה על גבי מוט גבוה,¹³³⁸ **וְהָיָה כָּל הַנֶּשֶׁף וְרָאָה אֹתוֹ** כל מי שיוכש על ידי הנחש ויסתכל בנחש שתעשה (משה),¹³³⁹ **וְחָי אֹתוֹ אָדָם יֹזֶכֶה** לחיות¹³⁴⁰: (ט) **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נַחֲשׁ נְחֻשֶׁת** משה עשה דמות נחש מנחושת,¹³⁴¹ **וַיִּשְׁמְהוּ עַל הַנָּס** משה שם את דמות הנחש מהנחושת שעשה על גבי מוט גבוה, **וְהָיָה אִם נִשָּׁךְ הַנְּחָשׁ אֶת אִישׁ אִם נָחַשׁ הַכִּישׁ אָדָם** מישראל, **וְהָיָה אֵל נַחֲשׁ הַנְּחֻשֶׁת** וְחָי הָאָדָם מישראל הביט אל הנחש וכך ניצל ממוות¹³⁴²: (י) **וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת** בני ישראל נסעו מארץ אדום וחנו במקום שנקרא אובות¹³⁴³: (יא) **וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת** בני ישראל נסעו מאובות, **וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים** בני ישראל

¹³³⁰ אונקלוס. רש"י: השוו את העבד לקונו. אה"ח: לא הייתה כוונתם לחזור למצרים, אלא סתם לדבר לה"ר ולומר שה' לא עשה טוב שהוציא אותם ממצרים, ולכן שלח ה' להם את הנחשים.

¹³³¹ רש"י, ופחדם היה שהמן נבלע באיברים ואמרו שעתיד המן לתפוח במעיים, שהרי אין כזה דבר שאדם מכניס משהו למעיו ואינו מוציא אותו. א"ע: המן הוא לחם מאוד קל. רשב"ם: המן יבש. אה"ח: דרך הולכי דרכים לאכול מזון שמתעכל לאט, ואילו המן, בגלל שהוא מזון רוחני מתעכל מהר, וזו הייתה טענתם של בני" על המן.

¹³³² אונקלוס. כלי יקר: בני" התלוננו על שני דברים – על כך שאין לחם ועל כך שאין מים, ולפיכך העניש אותם ה' בשני עונשים: בנחשים ובשריפות. אה"ח: חטאם של בני" היה כפול: ערעור על ה' וערעור על משה. כנגד החטא על משה אמר ה' למשה עשה לך שרף, ואילו כלפי החטא עח ה' אמר ה' לעשות את הנחש בדמות של שרף.

¹³³³ רש"י: 2 סיבות לנחשים. האחת מכיוון שהנחש לקה על הוצאת דיבה, ולכן גם בני" לקו על הוצאת דיבה. השנייה מכיוון שלנחש הכל טועם טעם אחד, ואילו בני", אוכלים את המן, ולמן יש מספר טעמים שונים.

¹³³⁴ אונקלוס.

¹³³⁵ אונקלוס.

¹³³⁶ אונקלוס. רש"י: מכאן שמי שמבקשים ממנו מחילה, שלא יהיה אכזרי מלמחול.

¹³³⁷ א"ע. כמו"כ הסביר הא"ע שאין הכוונה כמו שרבים כתוב, שהנחש יקבל את כח העליונים, אלא נחש הנחושת עצר את המגיפה בגלל שהוא נעה בציווי ה'. ספורנו: על הנחש להיות עשוי מחומר שנשרף, כדי שיכוונו על שריפתו בהבל פיו. אה"ח: הסיבה שה' לא קיבל לגמרי את תפילתו של משה, ומשה היה צריך לעשות דמות נחש כדי שמי שכבר ננשך, שיכוון לחזור בתשובה לגמרי. אולם, מי שעשה לגמרי תשובה כבר לא ננשך יותר.

¹³³⁸ רש"י.

¹³³⁹ אונקלוס. רשב"ם: הכוונה היא שיסתכל למעלה לשמים. רש"י כתב את דברי חז"ל: "וכי נחש ממית או נחש מחיה".

¹³⁴⁰ אונקלוס.

¹³⁴¹ רש"י והסיבה לכך שמשה עשה את הנחש מנחושת היא לשון נופל על לשון. ה' אמר למשה לעשות נחש

(אך לא אמר לו מאיזה חומר) ומשה הבין מדעתו שהכוונה היא לנחושת בגלל לשון נופל על לשון.

¹³⁴² רש"י: הבטה היא פעולה ממושכת לעומת ראייה שבפס' ח'. בפס' ח' מדובר על הכשה של שאר החיות, שאז, ע"י ההבטה, האדם ממנה להתרפא. אך מי שהביט על הנחש, לא מיהר להתרפא. רמב"ן: היה כאן נס בתוך נס, שהרי לדוגמא: אדם שננשך ע"י כלב שוטה, אם הוא יראה כלב, הדבר יזיק למחלתו. לכן, עפ"י הטבע, אדם שהוכש ע"י נחש והיה מביט בנחש הנחושת, היה צריך על פי הטבע למוות מיד, אך היה כאן נס בתוך נס.

¹³⁴³ א"ע.

חנו בחורבות שהיו במקום בו היו עוברים מהר נבו לתוך ארץ ישראל,¹³⁴⁴ **בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מוֹאָב**
מִמְזֶרֶח הַשָּׁמֶשׁ עיי העברים נמצא במדבר במזרח ארץ מואב¹³⁴⁵: **(יב) מִשָּׁם נָסְעוּ** בני ישראל נסעו מעיי
העברים,¹³⁴⁶ **וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרַד** בני ישראל חנו במקום שנקרא נחל זרד¹³⁴⁷: **(יג) מִשָּׁם נָסְעוּ** בני ישראל נסעו
מנחל זרד, **וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרִנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר** בני ישראל הגיעו עד הצד השני של מקום שנקרא ארנון. בני
ישראל היו יכולים להגיע אל הקצה השני של ארנון, לו היו מקצרים ועוברים בתוך ארץ מואב, אך מכיוון
שמואב לא נתן לבני ישראל רשות לעבור בארצו, בני ישראל הקיפו את כל ארץ מואב עד שהגיעו לקצה
השני של ארנון,¹³⁴⁸ **הַיַּצֵּא מִגְּבֹל הָאֲמֹרִי** ארנון נמצא ממש על גבול ארץ האמורי,¹³⁴⁹ **כִּי אֲרִנוֹן גְּבוּל מוֹאָב**
בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֲמֹרִי ארנון נמצא ממש על גבול ארץ מואב, וכך הוא נמצא בין ארץ מואב לארץ האמורי:
(יד) עַל כֵּן יֵאמָר על הניסים שאירעו לישראל בשעה שחנו ליד ארנון, יסופר,¹³⁵⁰ **בְּסֵפֶר מַלְחָמַת יְקִיָּק**
הניסים יסופרו בספר שנקרא "מלחמות ה'". ספר זה הוא ספר נפרד ובו היו כתובים המלחמות והניסים
שעשה ה' לישראל,¹³⁵¹ **אֵת וְהֵב בְּסוּפָה** וכן על הניסים שאירעו במלחמות שנלחמו בני ישראל במקום
שנקרא והב בסופה יסופר בספר מלחמות ה',¹³⁵² **וְאֵת הַנְּחָלִים אֲרִנוֹן** וכן על הניסים שאירעו במלחמות
שנלחמו בני ישראל במקום שנקרא נחל ארנון יסופר בספר מלחמות ה',¹³⁵³ **(טו) וְאֵשֶׁד הַנְּחָלִים** וכן כתוב
בספר מלחמות ה' על הניסים שאירעו לישראל במקום ששם נשפכים הנחלים,¹³⁵⁴ **אֲשֶׁר נָטָה לְשֵׁבֶת עַר**
בני ישראל עברו מאשד הנחלים למקום שנקרא ער,¹³⁵⁵ **וַיִּשְׁעֵן לְגְבוּל מוֹאָב** ער נמצא ממש על גבול ארץ
מואב¹³⁵⁶: **(טז) וּמִשָּׁם בְּאֲרָה** מער נסעו בני ישראל למקום שנקרא באר,¹³⁵⁷ **הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְקִיָּק**

¹³⁴⁴ רש"י.

¹³⁴⁵ רש"י.

¹³⁴⁶ אוה"ח: השינוי בלשון התורה "משם נסעו" מראה שייטכן שישראל נסעו משם שלא עפ"י הענן בניגוד לשאר המסעות. הסיבה לכך היא שמסעות אלו היו אחרי מיתתו של אהרון, ואז הסתלקו ענני הכבוד.

¹³⁴⁷ א"ע: במקום אחר נקרא מקום זה דיבון גד.

¹³⁴⁸ רש"י.

¹³⁴⁹ רש"י.

¹³⁵⁰ רש"י. רשב"ם: על המסעות שחזרו ישראל לאחוריהם והקיפו את ארץ אדום, שם פגשו את הבאר ואמרו שירה. הדברים ייאמרו בשעה שבנ"י ישבחו את ה', אך לא נאמרו מיד כשראו את הבאר בפעם הראשונה, מכיוון שמשה ואהרון נענשו על באר זו.

¹³⁵¹ א"ע, וכתב שייטכן שספר זה היה מימי אברהם, כמו שיש הרבה ספרים שכבר אינם נמצאים אצלנו כמו שירת שלמה ומשלי. רמב"ן: סיחון ועוג היו ממלכות חזקות, והיו מעין היסטוריונים שהיו כותבים את דברי המלחמה והיו כותבים זאת ע"י משלים, וכל הכתוב כאן הוא משל על כיבוש מואב ע"י סיחון.

¹³⁵² א"ע. רש"י: את מה שה' הרבה לישראל ניסים בים סוף וצריך לספר ניסים אלו ולשבח את ה' על כך, כך צריך לשבח את ה' על הניסים שקרו בארנון.

¹³⁵³ א"ע. ספורנו: הכוונה היא לכך שה' מנע מסיחון לצאת נגד ישראל בהתחלה, ורק בסופה, יצא סיחון נגד ישראל. ה' מנע מסיחון לצאת נגד ישראל ע"י ששפך הרבה מים בנחלים שמנעו מסיחון לצאת נגד ישראל ולחצות את אותם נחלים.

¹³⁵⁴ אונקלוס + א"ע. רש"י: הנחל היה מקום צר שמשני צידי הים הריים, והאמורי התחבא במערות שבהרים שמעל לנחל וחיכו שישראל יעברו שם ויהרגו אותם. המערות היו בשני צידי הנחל, חלק בצד של מואב וחלק בצד של האמורי, ומול כל מערה היה בצד השני בליטה, וכאשר התקרבו ישראל לנחל, הזדעזעו ההר של א"י כמו שפחה שיוצאת לקראת גבירתה, ואותן בליטות נכנסו אל תוך המערות, וזוהי הכוונה ה"נשען על גבול מואב". הספורנו פירש ששך הנחל לא הגיע אל ישראל אלא נכנס אל תוך גבול מואב.

¹³⁵⁵ א"ע.

¹³⁵⁶ א"ע, וזהו כוונת בלעם "ועתה הוא יושב ממולי".

¹³⁵⁷ א"ע. רש"י: הבאר היא שהראתה לבנ"י את הנס שנעשה להם ע"י שירדה אל תוך הנחל והעלתה משם את הדם והאיברים של האמורי שהתחבאו במערות. ספורנו: הבאר ירדה עוד יותר למקום נמוך יותר מהמקום בו היו בנ"י, אך ה' עשה נס והעלה את הבאר אל מקום ישראל, וכאשר בנ"י ראו את הנס הזה של העלאת המים למקום גבוה יותר, התחילו לומר שירה.

לְמֹשֶׁה אָסַף אֶת הָעָם וְאֶתְנָה לָהֶם מַיִם בַּמָּקוֹם שֶׁנִּקְרָא בָּאֵר, הֵייתָה בָּאֵר שֶׁהִיא אֵמֶר לְמֹשֶׁה לְאֶסוֹף אֶל בָּאֵר זֶה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שִׁיחִיָּה אֶפְשֶׁר לְתַתּ לְיִשְׂרָאֵל מַיִם. אִמְנֵם אֵינְךָ הַכּוֹוֹנָה לְבָאֵר מַרִּים אֲלֵא לְבָאֵר אַחֲרֵת שֶׁחִפְרוּ אוֹתָהּ הַשְּׂרִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַמַּטּוֹת שֶׁלָּהֶם, וּבִשְׂעָה שֶׁשְּׂרִי יִשְׂרָאֵל חִפְרוּ אֶת הַבָּאֵר, בִּקְעוּ מַיִם מֵאוֹתוֹ מְקוֹם¹³⁵⁸: (יז) אִזּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּבָאֵר, שֶׁרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת כְּדֵי לְשִׁיר דְּבָרֵי שְׁבַח,¹³⁵⁹ עָלַי בָּאֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁרוּ בְּשִׁירָה שֶׁלָּהֶם "עָלַי בָּאֵר", כִּאֲשֶׁר הִיא הַמְשָׁךְ לְשִׁירָה, אֲלֵא שֶׁהַתּוֹרָה לֹא כְּתִבָּה אוֹתוֹ וְכְתִבָּה רַק אֶת שְׁתֵּי הַמִּילִים הַרְאִשׁוֹנוֹת,¹³⁶⁰ עָנּוּ לָהּ תַעֲנֵנוּ לְשִׁירָה שֶׁאַתֶּם עֹשִׂים שְׂרִים. צוֹרֵת הַשִּׁירָה הֵייתָה עַל יְדֵי שֶׁהַמְשׁוֹרֵר הִיא אוֹמֵר מִשְׁפֵּט אֶחָד וְכָל הָעָם הִיא חוֹזֵר אַחֲרָיו¹³⁶¹: (יח) (הַתּוֹרָה עֹשִׂים מִפְּרֻטָּה כִּי צָדַד עֲלֵתָה הַבָּאֵר)¹³⁶² בָּאֵר הַפְּרוּזָה שְׂרִים אֶת הַבָּאֵר חִפְרוּ הַשְּׂרִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל,¹³⁶³ כְּרוּזָה נְדִיבֵי הָעָם נְדִיבֵי הָעָם, הַשְּׂרִים, כְּרוּ אֶת הַבָּאֵר. צִלַּע זֶה שֶׁל הַפְּסוֹק הוּא כְּפִילוֹת לְצִלַּע הַקּוֹדֵם שֶׁל הַפְּסוֹק,¹³⁶⁴ בְּמַחְקָק בְּמִשְׁעָנְתָם הָאֲנָשִׁים הַחֲשׁוּבִים, הַמְּחַוְּקִים בְּיִשְׂרָאֵל, חִפְרוּ אֶת הַבָּאֵר עַל יְדֵי הַמַּטּוֹת עֲלֵיהֶם הֵם נִשְׁעָנִים,¹³⁶⁵ וּמִמְדַּבֵּר מֵתְנָה הַבָּאֵר הֵייתָה בְּמַדְבַּר, בְּמַקּוֹם שֶׁרְחוּק מִמְּקוֹם מִיּוֹשֵׁב, וּמִשָּׁם נִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מְקוֹם שֶׁנִּקְרָא מֵתְנָה¹³⁶⁶: (ט) וּמִמֵּתְנָה נִחְלִיאֵל מִמֵּתְנָה נִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מְקוֹם שֶׁנִּקְרָא נַחְלִיאֵל,¹³⁶⁷ וּמִנַּחְלִיאֵל בְּמֹת מִנַּחְלִיאֵל נִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַקּוֹם שֶׁנִּקְרָא בְּמֹת¹³⁶⁸: (כ) וּמִבְּמֹת הֵגִיא אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה מוֹאָב מִבְּמֹת נִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הֵגִיא שֶׁנִּמְצָא בְּשָׂדֵה מוֹאָב,¹³⁶⁹ רֹאשׁ הַפְּסָגָה הֵגִיא הוּא רֹאשׁ הַפְּסָגָה שֶׁל הַר נָבו,¹³⁷⁰ וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן מֵהָר נָבו נִיתֵן לְרֵאוֹת אֶת כָּל הַמַּדְבָּר הַשׁוּמֵם¹³⁷¹: (כא) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּחֹו שְׁלִיחִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי,¹³⁷² לְאָמֹר כֹּךְ אִמְרוּ הַשְּׁלִיחִים אֶל סִיחֹן: (כב) אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ אֲנִי (יִשְׂרָאֵל) אֶעֱבֹר דֶּרֶךְ אֶרֶץ,¹³⁷³ לֹא נֹטָה בְּשָׂדֵה וּבְכָרֶם לֹא נִסְטָה לְתוֹךְ הַשְּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, כֹּךְ שֶׁלֹא נִהְרָס אֶת הַשְּׂדוֹת

¹³⁵⁸ א"ע.

¹³⁵⁹ אונקלוס. אוה"ח: הסיבה שבבני אמרו שירה דווקא על המים ולא על המן היא בגלל שהשירה הייתה על התורה. כלי יקר: השירה הייתה על משה שחזרה הבאר בזכותו. והמחוקק הוא משה.

¹³⁶⁰ א"ע. רש"י: הכוונה היא שהבאר תעלה מתוך הנחל ותעלה עימה גם את הדם והאיברים של האמורי.

¹³⁶¹ א"ע.

¹³⁶² א"ע.

¹³⁶³ א"ע. רש"י: הכוונה היא למשה ואהרן. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא לנשיאים שבשעת החנייה היו חונים וכל אחד מהם נטל את מקלו ועושה סימן דרכו היו עוברים המים שהיו יוצאים מהבאר.

¹³⁶⁴ א"ע.

¹³⁶⁵ א"ע. רש"י: הכוונה היא למטות של משה ואהרן עליהם היה חקוק שם ה'. בהמשך דבריו כתב שמששה לא נזכר בשירה זו מכיוון שהוא לקה ע"י הבאר, וכיוון ששמו של משה לא מוזכר, גם לא מוזכר שמו של ה'.

¹³⁶⁶ א"ע. א"ע הסתפק אם שמות מקומות אלו היו מקומות שנזכרו אחרי כן בפרשת מסעי כמו עלמון דבלתימה, או שמא אלו הם מקומות שונים לגמרי שפשוט לא הזכירו בפרשת מסעי. אונקלוס: במדבר ניתן לראשי העם המטות שלהם.

¹³⁶⁷ א"ע. אונקלוס ורש"י: לאחר שהמטה ניתן לראשי העם (או למשה ואהרן לפי רש"י) במדבר, ירד הבאר עם העם אל הנחל, ומשם עלה המטה איתם לרמה.

¹³⁶⁸ א"ע.

¹³⁶⁹ א"ע. רש"י: זו הייתה התחנה האחרונה של הבאר, כיוון שמשם מת.

¹³⁷⁰ א"ע.

¹³⁷¹ א"ע. רש"י בפירושו השני כתב שהבאר נשקף על פני הישימון כיוון שהבאר נכנסה אל תוך טבריה ומי שעומד על הישימון רואה כברה בים והיא הבאר.

¹³⁷² רש"י: הסיבה שבמקום אחר תלתה התורה את השליחות במשה היא מכיוון שנשיא הדור הוא ככל הדור.

¹³⁷³ אונקלוס. רש"י: למרות שלא הצטוו לפתוח בשלום, ישראל בכ"ז פתחו בשלום לסיחון. רמב"ן: בני צו לפתוח בשלום גם אל סיחון, שהרי לכל עיר צו בני לפתוח בשלום, אלא הכוונה היא שגם אם סיחון היו נענים

והכרמים, ¹³⁷⁴ לֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֵר וְלֹא נִשְׁתָּה אֶת הַמַּיִם בְּבוֹרוֹת הַמַּיִם שְׁלֶךְ, כִּךְ שֶׁלֹא יִחְסַר לָכֵס מַיִם אִם נִעְבֹּר דֶּרֶךְ אֶרֶץ, ¹³⁷⁵ בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נִלְךְ עַד אֲשֶׁר נִעְבֹּר גְּבֻלְךָ אֲנַחְנוּ נִלְךְ בְּדֶרֶךְ שֵׁאתָ, מֶלֶךְ סִיחֹון, תְּצוּוּה אֹתָנוּ לִלְכַת בְּה, עַד שֶׁנִּצָּא מִתְּחוּמֵי אֶרֶץ-¹³⁷⁶: (כג) וְלֹא נָתַן סִיחֹון אֶת יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגְבֻלוֹ סִיחֹון לֹא נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִעְבֹּר בְּתַחוּם אֶרֶץ, ¹³⁷⁷ וַיֵּאָסֶף סִיחֹון אֶת כָּל עַמּוֹ סִיחֹון אֲסָף אֶת כָּל חַיִּילוֹ, ¹³⁷⁸ וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל הַמְּדַבְּרָה סִיחֹון יֵצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בְּמַדְבַּר כְּדִי לְהִלְחֵם נִגְדָם, ¹³⁷⁹ וַיָּבֵא יְהֹזָבָה סִיחֹון הַגִּיעַ אֶל מְקוֹם שֶׁנִּקְרָא יֵהָץ, ¹³⁸⁰ וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל סִיחֹון נִלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל בְּמְקוֹם שֶׁנִּקְרָא יֵהָץ: (כד) וַיִּבְהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי חָרֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵכּוּ אֶת סִיחֹון עִם הַחֲרָבוֹת שֶׁלָּהֶם, ¹³⁸¹ וַיִּירֶשׁ אֶת אֶרְצוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִרְשׁוּ אֶת אֶרְצוֹ שֶׁל סִיחֹון, ¹³⁸² מֵאַרְנָן עַד יַבֵּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן הַתּוֹרָה מִפְּרֹטָת מַהֵם גְּבוּלוֹת אֶרְצוֹ שֶׁל סִיחֹון: מִמְּקוֹם שֶׁנִּקְרָא אֶרְנוֹן (אֹתוֹ כִּבְשׁוּ סִיחֹון מִמּוֹאָב) וְעַד לִיבּוֹק, וְעַד גְּבוּל שֶׁל אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן, ¹³⁸³ כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן כִּיּוֹן שֶׁהָיָה צִוּוּי שֶׁל ה' שֶׁלֹא לְתַקּוֹף אֶת עַמּוֹן, וְצִוּוּי זֶה הָיָה חֹזֵק בְּעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, צִוּוּי זֶה הָיָה חָשׁוּב בְּעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן הֵם לֹא כִבְשׁוּ אֶת אֶרְצוֹ שֶׁל עַמּוֹן, אֲלֵא כִבְשׁוּ רַק עַד גְּבוּל אֶרֶץ עַמּוֹן-¹³⁸⁴: (כה) וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעָרִים הָאֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּבְשׁוּ אֶת כָּל הָעָרִים שֶׁל סִיחֹון, ¹³⁸⁵ וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁבוּ בְּכָל הָעָרִים שֶׁכִּבְשׁוּ מִסִּיחֹון, בְּחֶשְׁבוֹן וּבְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁבוּ בְּעִיר חֶשְׁבוֹן וּבְכָל הַכְּפָרִים הַסְּמוּכִים לְחֶשְׁבוֹן-¹³⁸⁶: (כו) כִּי חֶשְׁבוֹן עִיר סִיחֹון מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּבְשׁוּ אֶת הָעִיר חֶשְׁבוֹן, כִּיּוֹן שֶׁבִשְׁעַת כִּיבּוֹשׁ הָעִיר חֶשְׁבוֹן עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, הָיְתָה חֶשְׁבוֹן שֵׁיכַת לְסִיחֹון מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי, ¹³⁸⁷ וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֵאשׁוֹן סִיחֹון נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב שֶׁשֶׁלֹּט בְּחֶשְׁבוֹן לְפָנֵי סִיחֹון, וַיִּקַּח אֶת כָּל אֶרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד אֶרְנָן סִיחֹון כִּבְשׁ מִיָּדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מוֹאָב הָרֵאשׁוֹן חֶבֶל אֶרֶץ מְאוּד גָּדוֹל שֶׁמְגִיעַ עַד לְאַרְנוֹן. ה' אֲמַנֵם צִוּוּה אֶת

לְשֹׁלוֹם, הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁים אֹתָם לְמַס עוֹבֵד, אֲךָ מִשֶׁה נָתַן לְסִיחֹון אֶת הָאֲפְשָׁרוֹת לְהַשְׁלִים וְשֶׁלֹא יִהְיֶה לְמַס, כִּיּוֹן שֶׁמִּשֶׁה רָצָה בְּהַתְּחַלָּה לְהַשְׁקִיעַ אֶת כָּל כּוֹחוֹ בְּכִיבוֹשׁ עֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּעֵרָבִי. לִכֵּן, אִם לֹא הָיוּ פּוֹנִים אֵלָיו שְׁנֵיִם וְחֲצֵי הַשְּׁבָטִים, לֹא הָיָה נוֹתֵן לָהֶם אֶת נַחֲלָתָם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֵרָחִי, כִּיּוֹן שֶׁרָצָה שְׁכָל יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּעֵרָבִי.

¹³⁷⁴ אונקלוס.

¹³⁷⁵ אונקלוס.

¹³⁷⁶ אונקלוס אצלנו ועיין בפרק כ' פסוק יז' בהערה שלנו שם.

¹³⁷⁷ אונקלוס. רש"י: הסיבה שסיחון לא נתן לישראל לעבור בתחום ארצו היא מכיוון שכל מלכי כנען היו מעלים לו מס כדי שיגן עליהם.

¹³⁷⁸ רש"י, וכתב שה' עשה נס שלא להטריח את ישראל לכבוש את הערים המבוצרות של סיחון, וכך יצאו החיילים מחוץ לעיר המבוצרת, ובני ישראל ניצחו אותם במדבר.

¹³⁷⁹ אונקלוס.

¹³⁸⁰ א"ע.

¹³⁸¹ אונקלוס.

¹³⁸² אונקלוס.

¹³⁸³ אונקלוס + א"ע. א"ע הוסיף וכתב שחלק מארצם של בני עמון נכבש ג"כ בידי ישראל, אלא שהאיסור לכבוש מארץ עמון היא רק מה שהיה תחת ידי עמון באותו הזמן, ואין האיסור כולל גם את מה שסיחון כבשו מהם.

¹³⁸⁴ רש"י.

¹³⁸⁵ אונקלוס.

¹³⁸⁶ רש"י. ספורנו: כל הערים שכבש סיחון היו בבחינת "בנות" לחשבון. חשבום הייתה עיר חזקה מאוד ביחס לשאר הערים שכבשו סיחון.

¹³⁸⁷ א"ע. בסוף דבריו (פס' ל') כתב הא"ע שיש אומרים שחשבון תמיד הייתה עיר של סיחון, והאש שיצאה מחשבון הייתה משל למחנות סיחון, ודברי המושלים הם דברי מואב שאמרו שהם יצליחו להשמיד את חשבון (אך בסוף מואב הם שהפסידו במלחמה) או שהם דברי משה המתארים את מה שעתידי לקרות לסיחון. ספורנו: חשבון הייתה שייכת לסיחון לפני המלחמה נגד מואב, ולכן כל מה שכבש סיחון ממואב, נהפך להיות "בת" לעיר חשבון.

בני ישראל שלא לכבוש את ארצם של מואב, אך לאחר שסיחון כבש את חשבון מידי מואב, היה מותר לבני ישראל לכבוש את העיר מידי סיחון.¹³⁸⁸: (כז) **עַל בֶּן יֶאֱמָרוּ הַמְּשָׁלִים** על המלחמה של סיחון נגד מואב יאמרו המושלים, כאשר הכוונה היא לאנשים שממשילים משלים,¹³⁸⁹ **בְּאוֹ חֶשְׁבוֹן** העם האמורי! בואו לעיר חשבון, על ידי שאתם תבואו אל העיר חשבון, המקום יזכה לפריחה,¹³⁹⁰ **תִּבְנֶנָּה וְתִכְוֶנֶן עִיר סִיחֹן** חשבון תיבנה ותהפוך להיות עיר של סיחון, בגלל שסיחון יבנו יותר את העיר.¹³⁹¹: (כח) **כִּי אִשׁ יֵצֵאָה מִחֶשְׁבוֹן** בעוד העיר חשבון הייתה שייכת למואב, היו אנשים ממואב שבגדו במואבים כדי לעזור לסיחון במלחמתו נגד מואב,¹³⁹² **לְהִבָּה מְקַרְיַת סִיחֹן** זהו כפל הצלע הקודמת בפסוק האומרת שהיו בוגדים שבגדו במואב והצטרפו לסיחון,¹³⁹³ **אֲכֹלָה עַר מוֹאָב** הבוגדים האלו הפילו גם את עיר הבירה של מואב שנקראת ער,¹³⁹⁴ **בְּעֵלֵי בְּמוֹת אֲרָנֹן** וכן כבש סיחון (בזכות העזרה שקיבל מהאנשים שבגדו במואב) את המקומות הגבוהים שבארץ מואב שסמוכים לארנון.¹³⁹⁵: (כט) **אֹי לָךְ מוֹאָב מוֹאֵב**: "אוי ואבוי" לך,¹³⁹⁶ **אֲבָדְתָּ עִם כְּמוֹשׁ** מואב שעבד עבודה זרה שנקראת כמוש הולכים להפסיד במלחמה ולהיאבד,¹³⁹⁷ **נָתַן בְּנָיו פְּלִיטָם** סיחון גרמו לכך שבניו של מואב יברחו וינסו מפני החרב שלהם,¹³⁹⁸ **וּבְנֵיתָיו בְּשִׁבִית לְמַלְךְ אֱמֹרֵי סִיחֹן** ואת הבנות של מואב לקחו חיילי סיחון בשבי למלכם.¹³⁹⁹: (ל) **וַיָּנִיֵּם אֲבֹד חֶשְׁבוֹן עַד דִּיבּוֹן** מואב הפסידו את השלטון על חבל הארץ שעבר מהעיר חשבון עד מקום שנקרא דיבון,¹⁴⁰⁰ **וַיָּנִישִׁים עַד נַפַּח אֲשֶׁר עַד מִידְבָּא** את חבל הארץ ממקום שנקרא נפח ועד סמוך למקום שנקרא מידבא, הפכו חיילי סיחון לשממה. חיילי סיחון החריבו את כל חבל הארץ מנפח עד סמוך למקום שנקרא מידבא.¹⁴⁰¹: (לא) **וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרֵי** לאחר שבני ישראל כבשו את הערים של סיחון, נחשב הדבר שהם ישבו בארץ האמורי, ולא בארץ

¹³⁸⁸ רש"י.

¹³⁸⁹ א"ע. רש"י: הכוונה היא לבלעם שאמר "בואו חשבון" וכן, באמירה זו, גרם לכך שסיחון יכבשו את חשבון, שעד אמירה זו לא היו יכולים סיחון לכבוש את העיר, ועל דבר זה אמר בלעם לבלק שהוא יודע "את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר". רשב"ם: הכוונה היא לנביאים. ספורנו: הכוונה היא לנביאים והם אומרים ליושבים בערי סיחון להיכנע מפני סיחון, שהרי סיחון עתיד לנצח אותם במלחמה. רמב"ן: התורה מוכיחה כאן שחשבון הייתה שייכת לסיחון לאחר שסיחון כבשו את העיר ממואב, שהרי מושלי המשלים היו אומרים שהעיר שייכת לסיחון והיו קוראים לאמורי להתיישב בעיר.

¹³⁹⁰ א"ע.

¹³⁹¹ א"ע.

¹³⁹² א"ע. רש"י: אחרי שסיחון כבש את העיר חשבון, האש של סיחון יצאה מחשבון, ואכלה את המקום של מואב שנקרא ער. אונקלוס: הכוונה היא לאנשים תקיפים כאש שיצאו מחשבון ותקפו את מואב, והרגו את הכמרים של מואב.

¹³⁹³ א"ע. גם לפי רש"י יש לומר שמדובר על כפל הצלע הקודם.

¹³⁹⁴ א"ע + רשב"ם.

¹³⁹⁵ א"ע.

¹³⁹⁶ אונקלוס. רש"י: הסיבה לכך היא הקללה שקיללו את מאב שימסרו בידי סיחון.

¹³⁹⁷ אונקלוס.

¹³⁹⁸ רש"י. רמב"ן: הכוונה היא לכמוש שנתן לבניו, למי שהאמין בו, להיות פליטים ולא הציל אותם. בסוף דבריו הסתפק הרמב"ן אם גם עמון היו עובדים לכמוש, ולכן יפתח הזכיר בדבריו אל עמון את כמוש, אלא שלעמון הייתה ע"ז נוספת, שנקראה מלכום, או שרצה לומר לבני עמון שכשם שכמוש לא הציל את מואב, כך הע"ז שלהם לא יציל את עמון.

¹³⁹⁹ רש"י.

¹⁴⁰⁰ אונקלוס ורש"י. רשב"ם: השלכנו את מואב ממקום שנקרא חשבון. ספורנו: ניר המלכות של סיחון הולך להיות אבוד גם כן. לאחר שהתורה סיפרה את ניצחון סיחון, היא התחילה לכתוב את הפסד סיחון שיבוא לאחר מכן. א"ע פירש בשני פירושים: ונירם – המלכות, ומילה זו סמוכה למילה חשבון, המלכות של חשבון הושלכה ממנו ואבדה. הירוש השני הוא שהשלכנו (סיחון) את המלכות, כאשר השלכנו את חשבון, אבדה מלכותם.

¹⁴⁰¹ רש"י.

שהייתה שייכת למואב, שהרי סיחון כבש את ארצם של מואב¹⁴⁰²: (לב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעֲזֹר מִשֶּׁה שלח מרגלים כדי לרגל חבל ארץ שנקרא יעזר,¹⁴⁰³ וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַמְּרַגְלִים ששלח משה לרגל את יעזר, כבשו את הכפרים שהיו סמוכים ליעזר,¹⁴⁰⁴ וַיִּרְשׁוּ אֶת הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר שָׁם לאחר כיבוש יעזר על ידי המרגלים, בני ישראל הורישו, הרגו וגירשו, את האמורי שישבו בארץ יעזר: (לג) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבְּשָׁן בני ישראל פנו ועלו דרך חבל ארץ שנקרא בשן,¹⁴⁰⁵ וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לְקִרְאֵתָם עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן יצא לקראת בני ישראל, הוא וְכָל עַמּוֹ לְמִלְחָמָה אֲדָרְעִי עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן יצא לקראת ישראל יחד עם כל חייליו, כדי להילחם נגד בני ישראל במקום שנקרא "אדרעי"¹⁴⁰⁶: (לד) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֶל מֹשֶׁה ה' אמר למשה, אֵל תִּירָא אֹתוֹ אל תפחד מפני עוג מלך הבשן,¹⁴⁰⁷ כִּי בִידֶךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל עַמּוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ (אל תפחד מעוג) כיוון שאני אמסור בידך את עוג, את העם שלו ואת כל ארצו,¹⁴⁰⁸ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן אתה תעשה לעוג מלך הבשן, כמו שעשית לסיחון שישב בעיר חשבון: תכבוש את כל ארצו ותשמיד את כל עמו: (לה) וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו וְאֵת כָּל עַמּוֹ בני ישראל הכו את עוג מלך הבשן, את כל בניו ואת כל העם שלו, עַד בְּלֹתֵי הַשָּׂאִיר לוֹ שָׂרִיד בני ישראל הכו את עוג עד שלא השאירו שום שארית מעוג,¹⁴⁰⁹ וַיִּירְשׁוּ אֶת אֶרְצוֹ בני ישראל ירשו את ארצו של עוג מלך הבשן:

במדבר פרק כב

(א) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בני ישראל נסעו מאדרעי שם נלחמו נגד עוג, וַיַּחֲנוּ בְּעֵרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יָרְחוֹ בני ישראל חנו במישור של מואב שהיה במקום בו עוברים את נהר הירדן, מול העיר יריחו: (ב) וַיֵּרָא בְּלֶק בֶּן צִפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֲמֹרֵי בֶלַק בן ציפור ראה את כל מה שעשו בני ישראל לאמורי, לסיחון ולעוג (השמדת העם וכיבוש ארצם)¹⁴¹⁰: (ג) וַיַּגֵּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רַב הוּא מוֹאָב

¹⁴⁰² ספורנו.

¹⁴⁰³ אונקלוס.

¹⁴⁰⁴ רש"י.

¹⁴⁰⁵ אונקלוס.

¹⁴⁰⁶ א"ע.

¹⁴⁰⁷ אונקלוס. רש"י: משה פחד להילחם נגד עוג מכיוון שזכותו שעמדה לו על שהודיע לאברהם שלוט נשבה, וה' אמר למשה שלא יפחד שזכות זו תעמוד לעוג. רמב"ן הסביר את הצורך במדרש חז"ל זה מכיוון שמשה לא היה מפחד מבשר ודם. אמנם בסוף דבריו כתב עפ"י הפשט שבניגוד לסיחון שיצא למלחמה נגד ישראל במדבר, ולבני ישראל לא הייתה בררה, אלא להילחם נגד סיחון, עוג אסף את עמו למקום שנקרא אדרעי, ובני ישראל היו יכולים לנטות מעליו ולהימנע מלהילחם נגדו, ובכל מקרה לא התכוון משה לכבוש את עבר הירדן המזרחי עכשיו, וה' אמר למשה שלא יימנע מלהילחם נגד עוג. כלי יקר: הרי לא היה לעוג זכות על כך שהודיע לאברהם שלוט נשבה, שהרי כל כוונתו הייתה רק שאברהם ימות והוא יישא את שרה? אלא שבאמת לא היה לעוג זכות, ר שמשה עדיין לא ידע שכוונתו האמיתית של עוג הייתה שיישא את שרה. לאחר עגו נהרג במלחמה זו, התברר למפרע, שלא היה לעוג זכות שתעמוד לו, שהרי התכוון רק לשאת את שרה.

¹⁴⁰⁸ אונקלוס.

¹⁴⁰⁹ א"ע.

¹⁴¹⁰ אונקלוס + א"ע. רש"י: בלק אמר שעוג וסיחון לא עמדו בפני ישראל, קל וחומר למואב שלא יצליחו לעמוד מול ישראל. ספורנו: בלק היה איש מלחמה גדול ומפורסם. כלי יקר: בלק ראה בספר דברי הימים גם את מה שעשה יעקב לאמורי, אך העם ראה רק את מה שקרה לאחרונה, את המלחמות האחרונות של ישראל באמורי.

פחדו מאוד מפני בני ישראל, מכיוון שבני ישראל היו רבים,¹⁴¹¹ וַיִּקְרַן מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹאָב קָצוּ בחייהם מרוב שפחדו מבני ישראל¹⁴¹²: (ד) וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מְדִיָּן הֲעַם בְּמוֹאָב אָמְרוּ אֵל זִקְנֵי מְדִיָּן,¹⁴¹³ עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ (העם במואב אמר לזקני מדין) עכשיו, לאחר שבני ישראל כבשו את ארצם של סיחון ועוג, בני ישראל ישמידו את כל מה שסביב לנו,¹⁴¹⁴ כְּלַחֲךָ הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה (עם ישראל ישמיד את כל מה שסביב לנו) כמו שהשור מלחך, אוכל את עשב השדה, וכאשר השור אוכל את עשב השדה, הוא עוקר את העשב מהשורש, כך שהעשב לא יגדל שוב,¹⁴¹⁵ וּבָלַק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא בִּלַק בן ציפור מונה למלך על מואב באותו הזמן. לאחר שבני ישראל נלחמו נגד סיחון, העם במואב מינה את בלק למלך עליהם¹⁴¹⁶: (ה) וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ מוֹאָב אֶל בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר בִּלַק שֶׁלַח שְׁלִיחִים אֶל בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר,¹⁴¹⁷ פְּתוּרָה בַלְעָם הִיָּה גֵר בְּמִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא "פְּתוֹר אֲרָם",¹⁴¹⁸ אֲשֶׁר עָלָה הַנְּהַר פְּתוֹר אֲרָם נִמְצָא בְּסֻמוֹךְ לְנַהַר הַפְּרָת,¹⁴¹⁹ אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ פְּתוֹר אֲרָם הוּא מִקּוֹם מוֹצְאוֹ שֶׁל בַּלַּק,¹⁴²⁰ לְקַרְא לֹא בִּלַק שֶׁלַח אֶת הַשְּׁלִיחִים כְּדִי לְקַרְא לְבַלְעָם,¹⁴²¹ לֵאמֹר כִּךְ אָמְרוּ הַשְּׁלִיחִים אֶל בַּלְעָם, הֲנִיָּה עִם יִצְאָ מִמִּצְרַיִם הֲרִי יֵשׁ עִם יִצְאָ מִמִּצְרַיִם,¹⁴²² הֲנִיָּה כֶּסֶה אֶת עֵינֵי הָאָרֶץ הֲעַם הוּא כֹל כִּךְ גָּדוֹל עַד שֶׁהוּא כִּסְיָה אֶת מְרֵאֵה הָאָרֶץ,¹⁴²³

¹⁴¹¹ אונקלוס. רמב"ן: מואב היו הקטנים שבאומות, כיוון שהם אינם עם קדמון כמו הכנעני.
¹⁴¹² רש"י. א"ע: מואב היו במצוקה גדולה וביראה. רמב"ן: מואב ידעו שבני ישראל לא יכבשו את ארצם, שהרי ישראל שלחו להם לשלום כמו ששלחו לסיחון וגם היה ציווה ה'. מואב פחדו מכך שבנ"י יכבשו את כל מה שסביבם.
¹⁴¹³ א"ע: ייתכן שחמשת מלכי מדין הם זקני מדין. רמב"ן: לפי דברי הא"ע, הזקנים המוזכרים אח"כ אינם מלכי מדין, כיוון שרק השרים הלכו אל בלעם. לפי חז"ל הסביר הרמב"ן שמואב שלחו דווקא לזקני מדין, כיוון שהם עוד הכירו את משה. במסקנה כתב הרמב"ן שסיחון כבש את כל האזור: את עמון, מואב וגם את מדין, ובמדין לא השאיר מלך שימשול, אלא רק זקנים שהם שלטו על מדין. כמו כן, הסתפק הרמב"ן אם בלק היה מלך כבר לפני שמואב שלחו שליחים אל זקני מדין, והתורה באה לספר לנו בפסוק הראשון שלמרות שבלק היה מלך גיבור הוא עדיין פחד מבני ישראל, או שמא מינוי בלק למלך היה בעצת זקני מדין, כמו שהקריאה לבלעם הייתה בעצת זקני מדין. רש"י: כדי להשמיד את ישראל עשו מואב ומדין שלום ביניהם. כמו"כ כתב שהסיבה שפנו מואב אל מדין היא בגלל שמשה גדל אצל מדין, ולכן חשבו מואב שהם יוכלו לקבל ממדין עצה מה לעשות.
¹⁴¹⁴ אונקלוס + ספורנו. כמו"כ הסביר ספורנו שהחשש של מואב היה מכך שבנ"י ינסו להרחיב את גבול ארצם שכבשו מסיחון. אוה"ח: בכוונה אמרו מואב "את כל סביבותינו" כדי להראות למדין שהאיום חל גם עליהם.
¹⁴¹⁵ רש"י. עפ"י שפ"ח. רשב"ם: כמו שהשור מלחך תבואה ודברי מאכל אחרים.
¹⁴¹⁶ רש"י. ספורנו: למרות שבלק היה מלך מואב והוא היה גיבור גדול, לא רצה להילחם נגד ישראל כיוון שפחד מהם. אוה"ח: מואב אמרו למדין שהחרפה תהיה גם עליהם אם מואב ייפול, שהרי בלק הוא מהם. כמו"כ הסביר אוה"ח שמיד לאחר שמואב ראו שאין תועלת במה שהביאו את בלעם, הם הדיחו את בלק מהמלכות.
¹⁴¹⁷ אונקלוס.
¹⁴¹⁸ אונקלוס ורש"י עפ"י הפשט. רש"י עפ"י הדרש: פתור בלשון ארמי הוא שולחני ובלעם היה כמו שולחני שכל המלכים היו מריצים אליו את האגרות שלהם.
¹⁴¹⁹ אונקלוס.
¹⁴²⁰ רש"י. רמב"ן: הכוונה היא לארץ בני עמו של בלעם, והכתוב רצה להזכיר את ייחוסו של בלעם. גם א"ע פירש כך. בשם המדרש כתב הא"ע שבלעם הוא בלע, אך דחה פירוש זה, שהרי בלע הוא אדומי ואילו בלעם הוא ארמי. וג ששניהם הם בני בעור אין זה הוכחה, שהרי יש פעמים רבות ששני אישים בתנ"ך שווים בשמות אביהם.
¹⁴²¹ אונקלוס. רש"י: הקריאה הייתה לטובת בלעם, שבלק רצה לתת לו הרבה ממון.
¹⁴²² אונקלוס. אוה"ח: בלעם הבטיח לבלק שבנ"י לא ייצאו ממצרים, ובלק אומר עכשיו לבלעם שבנ"י כן ייצאו ממצרים. כמו"כ הסביר שבלק אמר לבלעם שלא יקלל את בני"י ממקומו, שהרי הכשפים לא משפיעים על בני"י כמו שהם משפיעים על אנשים אחרים, שהרי בלעם אמר שבנ"י לא ייצאו ממצרים, וכאן ראינו שבנ"י כן ייצאו ממצרים.
¹⁴²³ רש"י בשמות פרק י' פסוק ה' עיי"ש בהערות. כלי יקר: הסיבה שבלק השתמש בלשון זה של הפסוק שהוא אותו לשון של מכת ארבה היא כדי לומר שבני ישראל מומחים בקסמים, כמו שעשו את הארבה ע"י קסמים, ולכן יש צורך בקוסם כמו בלעם שיקלל אותם.

וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי וְעִכְשֵׁיו עִם יִשְׂרָאֵל הַקִּים אֶת הַמַּחֲנֶה שְׁלוֹ מוֹל אֶרֶץ מוֹאָב¹⁴²⁴: (ו) וְעַתָּה עִכְשֵׁיו¹⁴²⁵ לָכֵּה נָא אֶרֶץ לִי אֶת הָעָם הַזֶּה תִּקְלַל עִכְשֵׁיו אֶת הָעָם הַזֶּה, תִּקְלַל עִכְשֵׁיו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁴²⁶, כִּי עֲצוּם הוּא מִמְּנֵי (תִּקְלַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) כִּיוּן שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הוּא עִם חֶזֶק יוֹתֵר מֵהָעָם בְּמוֹאָב¹⁴²⁷, אוֹלֵי אוֹכְלֵי נֶכֶד בּוֹ אוֹלֵי, עַל יְדֵי שֶׁתִּקְלַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹכְלֵי הַלֶּחֶם יַחַד עִם הָעָם שְׁלִי בְּעַם יִשְׂרָאֵל¹⁴²⁸, וְאַגְרֵשׁנוּ מִן הָאָרֶץ וְכך, אֲנִי (מוֹאָב) אוֹכְלֵי לַגֶּרֶשׁ אֶת עַם יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מוֹאָב¹⁴²⁹, כִּי יִדְעֵתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאָר אֲנִי (בִּלְק) הֲרִי יוֹדֵעַ מְדַבְּרִים שֶׁקְרוּ בְּעֵבֶר, שְׂאֵדָם שְׂאֵתָה מִבְּרַךְ אוֹתוֹ זוֹכָה שֶׁבְּרַכְתָּךְ מִתְקִימָתָא וְאֵדָם שְׂאֵתָה מִקְלַל אוֹתוֹ, הַקְלַלָּה שְׁלַךְ מִתְקִימָתָא, וְלִכֵּן אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִמְּךָ לִקְלַל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל¹⁴³⁰: (ז) וַיִּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מְדִיָּן זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מְדִיָּן הִלְכוּ אֶל בַּלְעָם, וְזִקְנֵי מְדִיָּן הִלְכוּ אֶל בַּלְעָם, וְזִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מְדִיָּן הִלְכוּ אֶל בַּלְעָם, הֵם לִקְחוּ בִידָם גַּם כָּלִי קְסָמִים. הַסִּיבָה הִיא שֶׁהֵם לֹא רָצוּ שֶׁכֹּאשֶׁר יִבְאוּ אֶל בַּלְעָם, בַּלְעָם יִנְסֶה לְהַתְחַמֵּק מִלְּכַת אֵיתָם וּלְטַעוֹן שֶׁאֵין לוֹ כָּלִי קְסָמִים¹⁴³², וַיִּבְאוּ אֶל בַּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בְּלָק זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מְדִיָּן בָּאוּ אֶל בַּלְעָם וְאָמְרוּ לְבַלְעָם אֶת דְּבָרֵינוּ שֶׁל בִּלְק (בְּהֵם הוּא מִבְּקֵשׁ מִבַּלְעָם לִקְלַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל): (ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיֶהֶם בַּלְעָם לֹא אֶמְרָא לְזִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מְדִיָּן, לִינּוּ פֶה הַלֵּילָה תִישְׁנוּ פֶה הַלֵּילָה, כְּדִי שֶׁאוֹכְלֵי הַתֵּנְבָא וְלִשְׁמוֹעַ מִהֵן יֹאמְרוּ לִי¹⁴³³, וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דְּבַר כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְקוֹק אֵלָי בְּבוֹקֵר, אֲנִי אֶעֱנֶה לָכֶם אֶת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִי יֹאמְרוּ לִי¹⁴³⁴, וַיֵּשְׁבוּ שְׂרֵי מוֹאָב עִם בַּלְעָם שְׂרֵי מוֹאָב הִתְעַכְּבוּ עִם בַּלְעָם¹⁴³⁵: (ט) וַיִּבְאֹ אֵלָהֶם אֶל בַּלְעָם דְּבַר הֵן בָּא אֶל בַּלְעָם, וַיֹּאמְרוּ הֵן אֲמַר לְבַלְעָם בְּדַבְּרוֹ, מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה

¹⁴²⁴ אונקלוס. רש"י: הסיבה שכתוב מלי בכתוב חסר היא מכיוון שבלק אמר לבלעם שעכשיו בני יכריתו אותו. למרות שבני מצוים שלא להתגרות במואב, כיוון שבני ייקחו את ממונם ואין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ייצא שבני יהיו מוכרחים להכרית את מואב.

¹⁴²⁵ אונקלוס.

¹⁴²⁶ אונקלוס.

¹⁴²⁷ אונקלוס.

¹⁴²⁸ רש"י, וכתב פירוש נוסף שהכוונה היא לנכות, להחסיר מהם מעט. רמב"ן: הכוונה היא למואב ומדין יחד.

¹⁴²⁹ ספורנו: נוכל להכות בו יחד: אני ע"י מלחמה ואתה ע"י קללה.

¹⁴²⁹ אונקלוס + עפ"י רש"י בד"ה "נכה בו". ברור שבלק לא התכוון ממש להשמיד את כל עם ישראל, ועיין ברש"י בפס' יא'.

¹⁴³⁰ אונקלוס + רש"י. רש"י כתב שבלק ידע זאת ממלחמת סיחון ועוג. אמנם חז"ל כתבו שבלעם בירך את בלק להיות מלך וברכה זו התקיימה. רשב"ם: דבריו של בלעם היו מתקיימים ע"י נבואה או קסמים. ספורנו: כוחו של בלעם לא היה לברך, אלא להזכיר עוון של אדם וכך תבא עליו פורענות, ולכן לא ביקש בלק מבלעם לברך את מואב, אלא לקלל את ישראל. אמנם אוה"ח כתב שבלעם בירך את בלק ועכשיו נשאר רק לקלל את ישראל. אמנם, הסביר אוה"ח שבלעם לא היה באמת כח לברך אדם, אלא ברגע שראה באצטגנינות את עתידו הטוב של אדם, הוא היה כאילו מברך אותו שיקרה לו טוב (וכן פירש הא"ע בפס' כח' וכתב שם שבלעם לא היה באמת נביא והנבואה כאן היא לכבודם של ישראל, וכן פירש הרמב"ן בפס' לא' וכתב שבלעם היה רק קוסם, ושבני לא היו הורגים נביא ה' וכל הנבואה אצלנו היא רק למעלתם של ישראל). בסוף דבריו כתב אוה"ח שמפלתו של בלק הייתה בגלל בלעם שאמר לו שלא יקרה לו דבר עד אחרית הימים וכן כך איבד את ביתו כזבי.

¹⁴³¹ אונקלוס. א"ע: מדובר על החכמים.

¹⁴³² רש"י. בפירוש נוסף כתב שהקסם שהם לקחו בידם הוא שאם בלעם לא יבוא עימהם, סימן שאין בו ממש. לכן, כאשר בלעם נמנע מללכת איתם, פרשו זקני מדין ולא חזרו אל בלק. א"ע בשם רבי שמואל הנגיד: הכוונה היא לכסף כתשלום על הקסמים, אך הא"ע כתב שהכוונה היא ממש לקסמים, ושהשליחים ששלח בלק אל בלעם היו גם כן קוסמים.

¹⁴³³ רש"י, שהרי בלעם היה מתנבא רק בלילה. ספורנו: היה צריך להתכונן לנבואה.

¹⁴³⁴ אונקלוס + א"ע. רש"י: אני אענה לכם אם ה' נותן לי ללכת אתכם או שהוא רוצה שאני אלך עם שליחים יותר מכובדים מכם.

¹⁴³⁵ רש"י, ולפי מה שפירש לעיל, ייתכן שכבר עכשיו הלכו להם שרי מדין.

¹⁴³⁶ אונקלוס. א"ע: ההתגלות כאן לבלעם הייתה לכבוד ישראל, כיוון שרצה ה' למנוע מבלעם לקלל את ישראל, שהרי לו היה בלעם מקלל את ישראל היה העולם אומר שכל המגיפה היא רק בגלל קללתו של בלעם.

עֲמֹד מִיָּהִם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שֶׁנִּמְצְאוּ אִתְּךָ עִשְׂוֵי¹⁴³⁷: (י) וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל הָאֱלֹהִים בִּלְעָם עֲנֵה לְהִי: בְּלַק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי בֶּלַק בֶּן צִפּוֹר, מֶלֶךְ מוֹאָב, שֶׁלַח אֵלָי אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לִּי לִמְרָאָה לִי¹⁴³⁸: (יא) הִנֵּה הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּכַּס אֶת עֵינֵי הָאָרֶץ הַרִי הָעָם שִׂיבָא מִמִּצְרַיִם וְכִיִּסָּה אֶת מִרְאָה הָאָרֶץ, עֲתָה לָכֶּה קָבָה לִי אֶתוֹ (בלק אמר לי) עִשְׂוֵי לך וְתִקְלַל אֶת הָעָם הַזֶּה,¹⁴³⁹ אֵוִלִי אֹכֵל לְהִלָּחֵם בּוֹ וְגִרְשָׁתִּיו (בלק אמר לי) אֹוִלִי, עַל יָדֵי שֶׁאֲתָה (בלעם) תִּקְלַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי אֹכֵל לְהִלָּחֵם נֶגַד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרַשׁ אֹוֹתָם מֵעַלֵּי¹⁴⁴⁰: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בְּלָעַם הִי אֲמַר אֶל בִּלְעָם, לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם אֶל תִּלְךָ עִם הַשְּׁלִיחִים שֶׁל בִּלְעָם, אִפִּילוֹ אִם אֲתָה לֹא תִקְלַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,¹⁴⁴¹ לֹא תִאָּדַר אֶת הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא לֹא תִצְלִיחַ לִקְלַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּיוֹן שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הוּא עִם מְבוֹרָךְ¹⁴⁴²: (יג) וַיִּקַּם בְּלָעַם בְּבִקְרָא וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרֵי בְּלָק בִּלְעָם קָם בְּבוֹקֵר וְאֲמַר אֶל הָאֲנָשִׁים הַחֲשׁוּבִים שֶׁשִּׁלַּח לּוֹ בִּלְעָם,¹⁴⁴³ לָכֵן אֶל אֲרֻצְכֶם לְכוּ אֶל אֲרֻצְכֶם (אֲךָ אֲנִי לֹא אֲצִטְרֵף אֲלֵיכֶם), כִּי מֵאֵן יִקְוֶה לְתַתִּי לְהִלְךָ עִמָּכֶם כִּיוֹן שֶׁהִי לֹא רוֹצָה שֶׁאֲנִי אֲצִטְרֵף אֲלֵיכֶם¹⁴⁴⁴: (יד) וַיִּקְוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֵאוּ אֶל בְּלָק שְׂרֵי מוֹאָב קָמוּ וְהִלְכוּ אֶל בִּלְעָם, וַיֹּאמְרוּ שְׂרֵי מוֹאָב אֲמַרוּ אֶל בִּלְעָם,

¹⁴³⁷ אֹוִקְלוֹס. בְּדַבַּר הַסִּיבָה שֶׁהִי שָׁאֵל אֶת בִּלְעָם מִיָּהִם הָאֲנָשִׁים מִצְאָנוּ שִׁטוֹת שׁוֹנוֹת. רִשׁוֹ: "כִּדִּי לְהִטְעוֹת אֶת בִּלְעָם, וְעִי"כ בִּלְעָם יִחְשׁוּב שֶׁהִי אִינוֹ יוֹדֵעַ כֹּל דְּבַר. א"ע: ה' הַתְּכוּוֹן לְפַתּוּחַ בְּשִׁיחָה עִם בִּלְעָם. סְפוֹרָנוּ: מִיָּהִם הָאֲנָשִׁים שֶׁבִּגְלָלָם אֲתָה הַכֹּנֵת אֶת עֲצֻמְךָ לְנִבּוּאָה. אוה"ח: ה' שָׁאֵל אֶת בִּלְעָם מִדּוֹעַ הוּא הַכֵּיִס אֹוֹתָם יִחַד אִיתּוֹ אֶל חֲדָרוֹ הַמִּיּוּחָד, שֶׁהִרִי ה' מִקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם בִּיחֹס לְאוֹמוֹת הָאֲחֵרוֹת, וְעֵנָה לוֹ ה' שֶׁהִיָּה צָרִיךְ לְכַבֵּד אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מִכִּיוֹן שֶׁהֵם שְׁלוּחִים שֶׁל מֶלֶךְ. כִּלִּי יִקַּר: דְּבָרֵי ה' נִאֲמָרוּ בְּבִיזוּן: מִיָּהִם בְּכֹלל הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שֶׁנִּמְצְאוּ אִתְּךָ.

¹⁴³⁸ אֹוִקְלוֹס. רִשׁוֹ: "בִּלְעָם בָּא לִמְרָאָה לִי בְּדַבְרֵים אֵלֶּי – לְמִרְוֹת שֶׁבְעִינִיךָ אִינוֹי חֲשׁוּב, הִרִי שֶׁבְעִינִי בִּלְעָם אֲנִי כֵן חֲשׁוּב, וְלִכֵּן הוּא שֶׁלַּח אֵלָי שְׁלִיחִים אֵלֶּי.

¹⁴³⁹ אֹוִקְלוֹס. יֵשׁ לְשִׁים לֵב שֶׁבִּלְעָם אִינוֹ אֹוֹמֵר שֶׁהַכּוֹוֹנָה הִיא לְעַם יִשְׂרָאֵל, כִּשְׁם שֶׁבִּלְעָם לֹא הִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֵׁם שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל.

¹⁴⁴⁰ אֹוִקְלוֹס. רִשׁוֹ: "כֵּתֵב שֶׁבִּלְעָם שֶׁנִּאֲמַר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִבִּלְעָם, שֶׁהִרִי אֲרָה הוּא פְּחוּת חֲזַק מִקָּבָה, וְבִלְעָם רָצָה רַק לִגְרַשׁ מֵעַלֵּי וְאִילוֹ בִּלְעָם רָצָה לִגְרַשׁ אֹוֹתָם לְגַמְרֵי. אֲמַנָּם הַכִּלִּי יִקַּר כֵּתֵב הַפּוֹר: בִּלְעָם שֶׁלֹּא הִכִּיר אֶת חִיבַת ה' לְעַם יִשְׂרָאֵל בִּיקֵשׁ קִלְלָה גְדוּלָה יוֹתֵר, וְבִלְעָם שִׁדְעָה שֶׁאִינוֹ סִיכִי שֶׁהִי יִסְכִּי לְכָךְ, בִּיקֵשׁ לְקַלֵּל קִלְלָה קִטְנָה. אוה"ח פִּירֵשׁ גַּם הוּא כִּמוֹ הַכִּלִּי יִקַּר וְהַסְבִּיר עִי"כ אֶת הַשִּׁינּוּיִים שֶׁשִּׁי בְּדַבְרֵי בִּלְעָם אֶל בִּלְעָם וְאֶת דְּבָרֵי בִּלְעָם שֶׁבִּלְעָם אֹוֹמֵר לְהִי."

¹⁴⁴¹ סְפוֹרָנוּ.

¹⁴⁴² א"ע. רִשׁוֹ: "חִילַק אֶת הַדְּבָרִים כִּאֵן לְשֵׁנֵי צִלְעוֹת – לֹא תִאָּדַר אֶת הָעָם, אִפִּילוֹ מִהַמְקוֹם בּוֹ אֲתָה נִמְצָא כִּאֲשֶׁר אֲתָה לֹא תִלְךָ עִם שְׁלִיחֵי בִּלְעָם, וְגַם אֶל תִּבְרַךְ אֶת הָעָם, לֹא מְדוּבָשֶׁךְ וְלֹא מְעוֹקֶצֶךְ.

¹⁴⁴³ אֹוִקְלוֹס. לְפִי רִשׁוֹ, שְׂרֵי מִדִּין הִלְכוּ וְהִתִּיֵּאִשׁוּ מִבִּלְעָם כִּאֲשֶׁר רָאוּ שֶׁאִינוֹ מִצְטָרֵף אֵלֵיהֶם מִיָּד. א"ע: הַכְּתוּב מְזַכֵּר רַק אֶת שְׂרֵי בִּלְעָם כִּיוֹן שֶׁהוּא עֵיקַר הַשְּׁלִיחוֹת. רַמְבַּ"ן: זְקִנֵי מִדִּין הִלְכוּ עִם זְקִנֵי מוֹאָב וְהִגִּיעוּ עַד לְמִדִּין שֶׁהִיא בְּאֲמִצְעָה בְּדֶרֶךְ אֶל בִּלְעָם, וּמִשָּׁם וְאִילָךְ רַק שְׂרֵי מוֹאָב הִמְשִׁיכוּ לְלַכֵּת אֶל בִּלְעָם. כִּלִּי יִקַּר: שְׂרֵי בִּלְעָם הֵם הַשְּׂרִים שֶׁמִּיּוּחָדִים לְמֶלֶךְ, שְׂרֵי מוֹאָב הֵם אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים בְּמִדִּינָה וְשִׁלְטוֹ בְּמִדִּינָה. לִכֵּן לְשְׂרֵי מוֹאָב הִיָּה חֲשׁוּב יוֹתֵר שֶׁבִּלְעָם יְבוֹא וְיִקְלַל אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִרִי יֵשׁ לָהֶם אִינְטֵרֵס לְהִצִּיל אֶת מַמְלַכְתָּם, בְּעוֹד שֶׁשְׂרֵי בִּלְעָם הִיוּ נְקִיִּים מֵאִינְטֵרֵס וְהַדְּבָר הִיָּה פְּחוּת חֲשׁוּב לָהֶם. סִיבָה נּוֹסֶפֶת הִיא שֶׁשְׂרֵי בִּלְעָם הִיוּ אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים יוֹתֵר וּמִמִּילָא הֵם לֹא רָצוּ לְשַׁכְנַע אֶת בִּלְעָם לְעַבּוֹר עַל צִוּוֵי ה'. שְׂרֵי מוֹאָב + שְׂרֵי בִּלְעָם זְקִנֵי מוֹאָב.

בְּעִינֵי דְגַשׁ הַתּוֹרָה עַל כֵּךְ שֶׁבִּלְעָם קָם בְּבוֹקֵר כֵּתֵב אוה"ח מְסַפֵּר הַסְּבָרִים: אֵן מִכִּיוֹן שֶׁהִיָּתָה זוֹ בְּשׁוֹרָה רְעָה, לֹא רָצָה לִמְרָאָה לָהֶם אֶת הַבְּשׁוֹרָה בְּלִילָה, אוֹ שֶׁהַכְּתוּב בָּא לְדַבֵּר עַל עֲצֻלוֹתוֹ שֶׁל בִּלְעָם שֶׁלֹּא קָם מוֹקֵדִם יוֹתֵר, אוֹ שֶׁבִּלְעָם קָם מוֹקֵדִם בְּבוֹקֵר כִּדִּי שֶׁבִּלְעָם יִמְהַר לְשַׁלּוּחַ שְׂרֵים נְכַבְדִּים מִשְׂרֵים אֵלֶּי, אוֹ שֶׁבִּלְעָם מִיָּהִר לְשַׁלּוּחַ עַד לְפָנֵי שְׁנַתָּן לָהֶם לְאֹוִל.

¹⁴⁴⁴ אֹוִקְלוֹס. רִשׁוֹ: "בִּלְעָם אֲמַר שֶׁהוּא יוֹכֵל לְלַכֵּת רַק עִם שְׂרֵים חֲשׁוּבִים יוֹתֵר מֵהֶם, וְלִכֵּן שֶׁלַּח אֵלָיו בִּלְעָם שְׂרֵים חֲשׁוּבִים יוֹתֵר. אוה"ח: כִּיוֹן שֶׁהִי אֲמַר "כִּי בְרוּךְ הוּא", סִימָן שִׁישׁ כִּאֵן טַעַם לְמָה אֲסוּר לוֹ לְקַלֵּל אֶת הָעָם, וְאִם יֵשׁ זְמַן שֶׁהָעָם לֹא יִהְיֶה בְרוּךְ, בִּלְעָם כֵּן יוֹכֵל לְקַלֵּל אֶת הָעָם. לִכֵּן לֹא קָבַע מְפֹרָשׁוֹת שֶׁאֲסוּר לוֹ לְקַלֵּל אֶת הָעָם, אֲלֹא רַק אֲמַר שֶׁהִי לֹא נִתֵּן לוֹ לְלַכֵּת אִיתָם. רַמְבַּ"ן: בִּלְעָם הַתְּכוּוֹן לִמְרָאָה שֶׁאֲסוּר לוֹ כֹּלל לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא שֶׁבִּלְעָם טַעַם בְּדַבַּר וְחֲשָׁב שֶׁאֵם הוּא יִשְׁלַח שְׂרֵים חֲשׁוּבִים יוֹתֵר, בִּלְעָם כֵּן יִסְכִּי לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל.

מֵאֵן בְּלֶעַם הִלֵּךְ עִמּוֹנוּ בְּלַעַם סִירַב לִלְכַת אִיתְנוּ¹⁴⁴⁵: (טו) וַיִּסַּף עוֹד בְּלֶק שְׁלַח שְׂרָיִם רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאַלֶּה בְּלַק שֶׁלַח אֶת הַשְּׁלִיחִים הַרְאֻשׁוֹנִים אֶל בְּלַעַם, אֲבָל יַחַד אִיתְם שֶׁלַח גַּם שְׁלִיחִים רַבִּים יוֹתֵר וּמְכֻבָּדִים יוֹתֵר מֵהַשְּׁלִיחִים הַרְאֻשׁוֹנִים¹⁴⁴⁶: (טז) וַיָּבֵאוּ אֶל בְּלַעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׁלִיחֵינוּ שֶׁל בְּלַק בָּאוּ אֶל בְּלַעַם וְאָמְרוּ לוֹ, כִּי אָמַר בְּלַק בֶּן צִפּוֹר כֹּךְ אָמַר בְּלַק בֶּן צִפּוֹר, אֵל נָא תִּמְנַע מִהִלֵּךְ אֵלַי עִכְשָׁיו, אֲל תִּסְרַב מִלְּבוֹא אֵלַי¹⁴⁴⁷: (יז) כִּי כִבֵּד אֶכְבְּדֶךָ מְאֹד (אֲל תִּסְרַב לְבוֹא אֵלַי, כִּיוּן שֶׁאַם אֶתְהָ תְּבוֹא אֵלַי) אֲנִי אֶכְבֵּד אוֹתְךָ בְּכַבּוּד שֶׁאַף פֶּעַם לֹא כִיבְדוּ אוֹתְךָ בְּכַבּוּד כֹּזֵה,¹⁴⁴⁸ וְכָל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה כֹל מִה שֶׁתֹּאמַר לִי,¹⁴⁴⁹ וְלִכְהָ נָא קִבְּהָ לִי אֶת הָעַם הַזֶּה וְתִלְךְ עִכְשָׁיו לְקַלֵּל לִי אֶת הָעַם הַזֶּה, אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁴⁵⁰: (יח) וַיַּעַן בְּלַעַם וַיֹּאמַר אֶל עֲבָדַי בְּלַק בְּלַעַם עֵנָה וְאָמַר לְעַבְדָּיו שֶׁל בְּלַק, לֹאנְשִׁים שֶׁשֶׁלַח אֵלַי בְּלַק, אִם יִתֵּן לִי בְּלַק מְלֵא בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב גַּם אִם בְּלַק יִיתֵן לִי אֶת הַבַּיִת שֶׁלּוּ מִלֵּא בְּכֶסֶף וְזָהָב,¹⁴⁵¹ לֹא אוֹכַל לְעֵבֵר אֶת פִּי יִקְנֶה אֱלֹהֵי (גַּם אִם בְּלַק יִיתֵן לִי אֶת הַבַּיִת שֶׁלּוּ מִלֵּא בְּכֶסֶף וְזָהָב) אֵין לִי רְשׁוֹת לְעַבּוֹר עַל גְּזִירְתּוֹ שֶׁל ה',¹⁴⁵² לְעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְּדוּלָּה (אֵין לִי רְשׁוֹת לְעַבּוֹר עַל גְּזִירְתּוֹ שֶׁל ה') לְעֲשׂוֹת דְּבַר קִטְן אוֹ דְּבַר גְּדוֹל שֶׁנוֹגֵד אֶת מַה שֶׁה' גָּזַר. לִכֵּן, אִם ה' אֵינוֹ מַרְשָׁה לִי לְקַלֵּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵינִי יֹכֵל לְקַלֵּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גַּם אִם בְּלַק יִיתֵן לִי הַרְבֵּה מְאֹד כֶּסֶף וְזָהָב כְּדִי לְקַלֵּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁴⁵³: (יט) וַעֲתָה עִכְשָׁיו, לְאַחַר שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִים שֶׁהַצִּרְפוּתִי אֵלֵיכֶם תְּלוּיָה בְּקַבְּלַת רְשׁוֹת מַה', שְׁבוּ נָא בְּזָה גַּם אֲתֶם הַלְּיָלָה כְּמוֹ שֶׁהַשְּׁלִיחִים הַרְאֻשׁוֹנִים הִתְעַכְּבוּ כַּאֲן לֵילָה אַחַד, גַּם אֲתֶם תִּתְעַכְּבוּ בְּמִקּוֹם הַזֶּה לְלֵילָה אַחַד,¹⁴⁵⁴ וַאֲדַעָה מַה יִּסַּף יִקְנֶה דְּבַר עַמִּי וּבְלֵילָה אֲנִי אֲדַע מַה ה' יוֹסִיף לּוֹמַר לִי¹⁴⁵⁵: (כ) וַיָּבֵאוּ אֱלֹהִים אֶל בְּלַעַם לֵילָה דְּבַר ה' הִגִּיעַ אֶל בְּלַעַם בְּלֵילָה,¹⁴⁵⁶ וַיֹּאמְרוּ לוֹ ה' אָמַר לְבַלַּעַם, אִם לְקַרְא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים אִם הָאֲנָשִׁים הָאֵלוּ בָּאוּ כְּדִי לְקַרְא לְךָ,¹⁴⁵⁷ קוֹם לְךָ אֲתֶם קוֹם וּלְךָ עִם הָאֲנָשִׁים הָאֵלוּ,¹⁴⁵⁸ וְאָךְ אֶת הַדְּבַר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֶתוֹ תַעֲשֶׂה אוֹלָם, אֶתְהָ תַעֲשֶׂה רַק אֶת מַה שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ לְעֲשׂוֹת¹⁴⁵⁹: (כא) וַיִּקַּם בְּלַעַם בְּבִקְרָא בְּלַעַם קָם

¹⁴⁴⁵ אונקלוס. אה"ח: הסיבה שלא אמרו שה' הוא שלא נתן לבלעם ללכת איתם היא מכיוון שהם חשדו בבלעם שהוא שקרן.

¹⁴⁴⁶ אונקלוס + אה"ח.

¹⁴⁴⁷ אונקלוס.

¹⁴⁴⁸ רש"י. א"ע: הכוונה היא לממון.

¹⁴⁴⁹ אונקלוס. א"ע: הכוונה היא כל מה שצריך כדי לקלל את בני, בלק מסכים לעשות.

¹⁴⁵⁰ אונקלוס.

¹⁴⁵¹ א"ע. רש"י: מכאן ראינו שנפשו של בלעם הייתה רחבה וחמד ממון של אחרים. בלעם אמר שאם היה בלק מוציא הרבה כסף וזהב כדי להילחם נגד בני ישראל, ניצחונו היה עדיין מוטל בספק, ואילו כאן, אם ישכור את שירותיו של בלעם, בוודאי שינצח.

¹⁴⁵² אונקלוס.

¹⁴⁵³ אונקלוס. רש"י: כאן גילה בלעם שהוא נתון ברשות אחרים ואינו יכול לבטל את הברכות של האבות.

¹⁴⁵⁴ אונקלוס + א"ע. רש"י: פיהם הכשילים שגם הם יחזרו בפחי נפש כמו השליחים הראשונים.

¹⁴⁵⁵ אונקלוס. רש"י: בלעם אמר שהלוואי וה' לא יוסיף ויאמר לו לקלל את בני ישראל.

¹⁴⁵⁶ אונקלוס.

¹⁴⁵⁷ אונקלוס. רש"י: אם אתה סבור לקבל שכר על כך שאנשים אלו קראו לך.

¹⁴⁵⁸ אונקלוס.

¹⁴⁵⁹ אונקלוס. רש"י: ה' אמר לבלעם שבעל כורחו הוא יצטרך ללכת ולברך את בני ישראל ובכ"ז בלעם הלך מכיוון שחשב שמה ה' יתרצה בסוף לקלל את בני. לפי רש"י, הסיבה שבפעם השנייה נתן ה' רשות לבלעם ללכת עם שרי בלק היא כדי לברך את בני, וכעסו של ה' היה על כך שבלעם באמת רצה לקלל את בני. א"ע כתב בשם רס"ג שה' באמת לא רצה שבלעם יילך עם השרים הראשונים, בגלל שהם היו אנשים פחותים. הא"ע עצמו פירש שבאמת ה' לא רצה שבלעם יילך עם השרים השניים, אלא בגלל שבלעם התעקש, נתן לו ה' מקום

מוקדם בבוקר, וַיִּחַבֵּשׂ אֶת אֶתְנֹו בלעם ציווה שיכינו לו את החמור ליציאה לדרך, ¹⁴⁶⁰ וַיֵּלֶךְ עִם שְׂרֵי מוֹאֵב בלעם הלך עם שרי מואב, האנשים החשובים של מואב ¹⁴⁶¹: (כב) וַיַּחַר אֶף אֱלֹהִים ה' נתמלא ברוגז, ¹⁴⁶² כִּי הוֹלֵךְ הוּא בגלל שבלעם הלך עם שרי מואב. למרות שה' נתן לבלעם רשות ללכת עם שרי מואב, הרי שה' כעס על בלעם בשעה שהלך עם שרי מואב, מכיוון שראה שבלעם רוצה לקלל את ישראל, ¹⁴⁶³ וַיִּתְיַצַּב מִלְאֲךָ יִקְוֶה בְּדֶרֶךְ לְשֹׁטֵן לוֹ מִלְאֲךָ ה' התייצב מול בלעם כדי למנוע ממנו ללכת לקלל את ישראל, ¹⁴⁶⁴ וְהוּא רֹכֵב עַל אֶתְנֹו וּשְׁנֵי נֶעְרָיו עִמּוֹ בלעם רכב על האתון שלו, ושני הנערים של בלעם ליוו אותו, הלכו איתו בדרך ¹⁴⁶⁵: (כג) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת מִלְאֲךָ יִקְוֶה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ הָאֵתוֹן ראתה את מלאך ה' עומד ניצב באמצע הדרך בה היא הלכה, ¹⁴⁶⁶ וַחֲרָבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ (האתון ראתה) שהמלאך החזיק בידו את חרבו שלופה, ¹⁴⁶⁷ וַתֵּט הָאֵתוֹן מִן הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה הָאֵתוֹן סתתה מהדרך בה היא הלכה עד שראתה את המלאך, וכאשר האתון סתתה מהדרך, היא הלכה ונכנסה לתוך שדה, ¹⁴⁶⁸ וַיֵּד בְּלִעָם אֶת הָאֵתוֹן לְהַטְתָּה הַדֶּרֶךְ בלעם הכה באתון כדי להחזיר אותה אל הדרך בה היא הלכה לפני כן ¹⁴⁶⁹: (כד) וַיַּעֲמֵד מִלְאֲךָ יִקְוֶה בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים המלאך נעמד בשביל שהיה באמצע כרם, ¹⁴⁷⁰ גָּדַר מְזֵה וְגָדַר מְזֵה משני צידי השביל היו גדרות מאבנים, כך שהאתון לא הייתה יכולה לסטות מדרכה כמו שעשתה לפני כן ¹⁴⁷¹: (כה) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת מִלְאֲךָ יִקְוֶה

ליפול, כמו שה' נתן לבנ"י רשות לשלוח מרגלים שירגלו את א"י. ספורנו: אם אנשים אלו באו כדי להתייעץ איתך, לך תיעץ להם דרך שהם לא יחטאו בהצקה לעם ישראל. וה' כעס על בלעם כיוון שהוא הלך כבעל הדבר, לא ששרי מואב הם שהוליכו אותו, אלא שהוא עצמו רצה ללכת (מעין מה שפירש רש"י). רמב"ן הקשה על רס"ג אמר לבלעם במפורש שהטעם שאינו מרשה לו להצטרף לשליחי בלק היא מכיוון שלא ניתן לקלל את בני". גם על הנחתו של הא"ע שה' משנה את דבריו לפי עקשות השואל חלק הרמב"ן. לכן הסביר שאם השליחים באו רק לקרוא לך, והם יתרוצו לכך שאתה תלך איתם גם אם בסופו של דבר אתה לא תקלל את בני ישראל, מותר לך ללכת איתם, שהרי ה' רצה שבלעם בסופו של דבר יברך את בני". ה' כעס על בלעם על כך שלא אמר לשליחי בלק שהוא אינו הולך לקלל את בני", אלא העלים את הדבר מהם. אוה"ח: ה' נתן רשות לבלעם ללכת כדי שלא יאמרו אומות העולם שה' מנע מבלעם ללכת כיון שהוא פחד ממנו.

¹⁴⁶⁰ א"ע. רש"י: השנאה מקלקלת השורה ובלעם חבש את האתון בעצמו, ואמר לו ה' שכבר קדם לו אברהם שחבש את חמורו.

¹⁴⁶¹ אונקלוס. רש"י: ליבו היה שווה לליבם.

¹⁴⁶² אונקלוס.

¹⁴⁶³ רש"י ועיין בהערה שלנו לפס' כ' שם הארכנו לפרש את הדברים.

¹⁴⁶⁴ ספורנו ופירש (וכן פירש רש"י) שהמלאך היה מלאך של רחמים ורצה למנוע מבלעם לחטוא, כדי שלא יאבד.

¹⁴⁶⁵ אונקלוס. רש"י: מכאן לאדם חשוב שיצא לדרך שיוליך איתו שני אנשים שימשו אותו.

¹⁴⁶⁶ אונקלוס. רש"י: בלעם עצמו לא ראה את האתון מכיוון שרק לבהמה ניתנה רשות לראות את המלאך, שאם אדם יראה את המלאך, תיטרף דעתו. רמב"ן: אין הכוונה שהאתון ראתה את המלאך, שהרי לו הייתה רואה את המלאך, גם בלעם היה רואה אותו, וגם אין זה הגיוני שבהמה תראה מלאך. לכן הסביר שהכוונה היא שלא נתון הייתה מעין הרגשה של סכנת מוות ולהרגשה זו קוראת התורה ראיית המלאך. כמו כן הסביר שטעם הנס הוא כדי להראות לבלעם שה' הוא הפותח פיהם של האלמים וכל שכן שיכול לגרום לאדם להיות אילם. אפשרות נוספת שכתב הרמב"ן היא שכמו שה' הוסיף נס בכך שהאתון פתחה את פיה, גם ראיית המלאך הייתה ממשית על ידי נס, אך חז"ל הזכירו רק את הנס של פתיחת פי האתון ולא את הנס של ראיית המלאך.

¹⁴⁶⁷ אונקלוס. רש"י: בא לומר שהמלאך אמר לבלעם שהוא תפס את אומנותו של ישראל בפה, אני (המלאך)

אתפוס את האומנות של בלעם, החרב, וכך היה גם בסופו שהרגו אותו בחרב.

¹⁴⁶⁸ אונקלוס. ספורנו: בשעה שהאתון סתתה מהדרך, עזב בלעם את שרי מואב ואת נערי, כך שכל הסיפור עם האתון היה ללא ידיעתם.

¹⁴⁶⁹ א"ע.

¹⁴⁷⁰ רש"י.

¹⁴⁷¹ רש"י. הכלי יקר מפרש ששלושת המקומות בהם הלכה האתון הם כנגד שלשת האבות, שלשת הרגלים ושלושת הדברים עליהם עומד העולם. אוה"ח: כל העניין היה כדי להשפיל את בלעם, אך כדי להכין את האתון לכך שהיא יכולה לדבר, האתון הייתה צריכה לראות את מלאך ה' שלש פעמים ומאריך להסביר דבר זה, ולמה דווקא בשלושת המקומות הללו.

האתון ראתה את מלאך ה' עומד מולה בשביל שהיה באמצע הכרם,¹⁴⁷² וְתִלְחֹץ אֶל הַקִּיר הַאֲתוֹן לַחֲצָה אֶת עֲצָמָה אֶל גֹּדֶר הָאֲבָנִים, כְּדֵי לְנִסּוֹת לְבִרוּחַ מֵהַמְּלֶאךָ,¹⁴⁷³ וְתִלְחֹץ אֶת רֶגְלֵי בָלְעָם אֶל הַקִּיר כַּאֲשֶׁר הַאֲתוֹן לַחֲצָה עֲצָמָה אֶל הַקִּיר, הִיא לַחֲצָה גַם אֶת רֶגְלוֹ שֶׁל בָּלְעָם אֶל גֹּדֶר הָאֲבָנִים,¹⁴⁷⁴ וַיִּסָּף לְהַכְתִּיחַ בָּלְעָם הַכָּה אֶת הַאֲתוֹן פַּעַם נֹסֶפֶת: הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּלְעָם הַכָּה אֶת הַאֲתוֹן הֵייתָה בְּנִיסוּיוֹ שֶׁלּוֹ לְהַחְזִיר אֶת הַאֲתוֹן אֶל הַדֶּרֶךְ וְעִכְשָׁיו הַכָּה בָּלְעָם אֶת הַאֲתוֹן פַּעַם נֹסֶפֶת¹⁴⁷⁵: (כו) וַיִּסָּף מִלְּאֵךְ יִקְוֶה עֲבוּר מְלֶאךָ ה' עֶבֶר לִפְנֵי בָּלְעָם פַּעַם נֹסֶפֶת,¹⁴⁷⁶ וַיַּעֲמֵד בְּמִקּוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל הַמְּלֶאךָ נֶעֱמַד בְּמִקּוֹם צָר שֶׁלֹּא הָיָה מִקּוֹם לַאֲתוֹן לְסֻטּוֹת יְמִינָה אוֹ שְׂמֹאלָה¹⁴⁷⁷: (כז) וַיִּרְא הָאֲתוֹן אֶת מְלֶאךָ יִקְוֶה הַאֲתוֹן רֵאתָה אֶת מְלֶאךָ ה' עומד באמצע הדרך, וְתִרְבֵּץ תַּחַת בָּלְעָם הַאֲתוֹן רִבְצָה בְּעוֹד בָּלְעָם הִיא עֲלֶיהָ, מְכִיוּן שֶׁלֹּא הֵייתָה יְכוּלָה לְהַמְשִׁיךְ לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ, שֶׁהָרִי הַמְּלֶאךָ עֵמַד בְּאֲמֻצַּע הַדֶּרֶךְ, וַיִּחַר אָף בָּלְעָם וַיִּךְ אֶת הָאֲתוֹן בְּמִקְלָ בָּלְעָם הַתְּמַלָּא בְּכַעַס וְהַכָּה אֶת הַאֲתוֹן בְּמִקְלָ¹⁴⁷⁸: (כח) וַיִּפְתַּח יִקְוֶה אֶת פִּי הָאֲתוֹן ה' פָּתַח אֶת פִּיָּה שֶׁל הַאֲתוֹן בְּדֶרֶךְ נֹס, וְתֹאמַר לְבָלְעָם הַאֲתוֹן אֲמַרְהָ לְבָלְעָם, מָה עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִבִּיתִנִּי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלַיִם מִה עָשִׂיתִי לָךְ שְׂגָרָם לָךְ לְהַכּוֹת אוֹתִי שְׁלֹשׁ פַּעֲמַיִם¹⁴⁷⁹: (כט) וַיֹּאמֶר בָּלְעָם לְאֲתוֹן בָּלְעָם עֲנֵה לַאֲתוֹן, כִּי הִתְעַלְלֶתָ בִּי (הַסִּיבָה שֶׁהַכִּיתִי אוֹתְךָ שְׁלֹשׁ פַּעֲמַיִם הִיא) מְכִיוּן שֶׁאֵת בִּיזִית אוֹתִי. אֶת סֻטִּית מֵהַדֶּרֶךְ כָּל פַּעַם בְּגִלְלֵי שֶׁאֵת רִצִּית לְצַחֹק עֲלַי, ¹⁴⁸⁰ לוֹ יֵשׁ חָרָב בְּיָדֵי כִּי עֲתָה הִרְגָתִיךָ אֵילוֹ הֵייתָה בִּידֵי חָרָב, הֵייתִי הוֹרֵג אוֹתְךָ עִכְשָׁיו עַל יַדֵי הַחָרָב¹⁴⁸¹: (ל) וְתֹאמַר הָאֲתוֹן אֶל בָּלְעָם הַאֲתוֹן אֲמַרְהָ אֶל בָּלְעָם, הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתִנְךָ אֲשֶׁר רִכַּבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה הִרִי אֲנִי הַאֲתוֹן שֶׁלָּךְ שֶׁהַתַּחֲלַת לְרִכּוֹב עֲלַי מֵהַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בּוֹ הַתַּחֲלַת לְרִכּוֹב וְעַד הַיּוֹם,¹⁴⁸² הֲהִסְכַּן הַסְּכַנְתִּי לְעִשׂוֹת לָךְ כִּי הָאֵם אֲנִי מְלוּמְדַת וּמוֹרְגַלַת לְעִשׂוֹת לָךְ כִּי כֵן, הָאֵם אִי פַעַם סֻטִּיתִי מֵהַדֶּרֶךְ כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתִי עִכְשָׁיו,¹⁴⁸³ וַיֹּאמֶר בָּלְעָם עֲנֵה לַאֲתוֹן, לֹא לֹא עָשִׂיתִי לִי כִּי כֵן אָף פַּעַם: (לא) וַיִּגַּל יִקְוֶה אֶת עֵינָיו בָּלְעָם ה' גִּילָה אֶת עֵינָיו שֶׁל בָּלְעָם,¹⁴⁸⁴ וַיִּרְא אֶת מְלֶאךָ יִקְוֶה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחָרְבוֹ

¹⁴⁷² אונקלוס.

¹⁴⁷³ רש"י.

¹⁴⁷⁴ רש"י.

¹⁴⁷⁵ א"ע.

¹⁴⁷⁶ רש"י.

¹⁴⁷⁷ אונקלוס.

¹⁴⁷⁸ אונקלוס. א"ע: בפעמים הראשונות הכה את האתון עם חתיכת עור או עץ קטן ורק בפעם השלישית הכה את האתון במקל.

¹⁴⁷⁹ אונקלוס. רש"י: בשימוש בלשון רגלים רמזה לו האתון שהוא מבקש לעקור אומרה שחוגגת שלש רגלים בשנה. ספורנו: הסיבה שה' נתן לאתון כח לדבר היא כדי שבלעם יחזור בתשובה. א"ע כתב דעות שאומרים שהאתון לא דיברה באמת, אלא מלאך ה' הוא שאמר את הדברים כאילו מפי האתון אך דחה פירוש זה וכתב שהסיבה שהם נאלצים לומר זאת היא בגלל שהם סוברים שה' מחדש אותו רק כדי להצדיק נביא שלו, אך הא"ע סובר שה' מחדש אותות לדברים נוספים ולא רק להצדקת נביא.

¹⁴⁸⁰ רש"י.

¹⁴⁸¹ אונקלוס. רש"י: השרים חשבו דבר זה לגנאי שהרי הוא הולך להרוג אומה שלימה על ידי פיו וכדי להרוג את האתון הוא צריך חרב. גם הרמב"ן כתב שהשרים היו יחד עם בלעם וראו הכל אלא שלא הבינו מה קורה וכאשר בלעם הכה את האתון, הם חשבו שהוא סתם מכה אותה כמו שדרך להכות אתונות שאינן ממושמות.

¹⁴⁸² אונקלוס + א"ע.

¹⁴⁸³ אונקלוס וא"ע. חז"ל מרומז ברש"י וכתוב בת"י כתבו שהכוונה היא למשכב.

¹⁴⁸⁴ אונקלוס. א"ע: הדבר קרה או על ידי הוספה במאור עיניו או שמלכתחילה ה' הכה את בלעם בסנורים ועכשיו ה' הוריד את הסנורים מבלעם. רמב"ן: מאן מוכח שבלעם לא היה נביא, שהרי אם היה נביא, לא היה זקוק לגילוי העיניים בראיית המלאך, וכל הנבואה כאן היא לכבודם של ישראל אך הוא עצמו היה קוסם.

שֶׁלֶפָּה בִּידוֹ בלעם ראה את מלאך ה' ניצב באמצע הדרך כאשר חרבו של המלאך הייתה שלופה בידו, וְיִקְדּוּ בלעם כרע על פניו,¹⁴⁸⁵ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאַפְּיוֹ בלעם השתחוה אל המלאך¹⁴⁸⁶: (לב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֶלֶאךָ יִקְוֶה המלאך אמר לבלעם, עַל מָה הַבֵּית אֶת אֲתָנָךְ זֶה שְׁלוֹשׁ רְגָלִים על מה הכית את האתון שלך שלש פעמים, הֲנִיָּה אֲנֹכִי יִצְאָתִי לְשֹׁטָן הרי אני יצאתי כדי למנוע ממך מלקלל את בני ישראל, כִּי יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי כיוון שאתה מיהרת לצאת בדרך שהיא נגדי, אתה מיהרת לצאת לדרך כדי לקלל את בני ישראל שזהו דבר שאני (ה') מתנגד לו¹⁴⁸⁷: (לג) וַתִּרְאַנִי הָאֲתָוֹן האתון ראתה אותי, וַתֵּט לְפָנַי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים האתון סטתה מהדרך מפניי שלש פעמים,¹⁴⁸⁸ אֹלֵי נִטְתָּה מִפְּנֵי לולי שהאתון הייתה סוטה מהדרך מפניי, אם האתון לא הייתה סוטה מהדרך,¹⁴⁸⁹ כִּי עָתָה גַם אֶתְכֶּה הֲרֹגְתִּי (אם האתון לא הייתה סוטה מהדרך) אזי הייתי גם הורג אותך ולא רק מונע ממך מללכת לקלל את ישראל,¹⁴⁹⁰ וְאוֹתָהּ הִחַיִּיתִי ואילו את האתון הייתי משאיר בחיים¹⁴⁹¹: (לד) וַיֹּאמֶר בְּלַעַם אֵל מֶלֶאךָ יִקְוֶה בלעם אמר למלאך, חֲטָאתִי אֲנִי חֲטָאתִי בכך שהלכתי בדרך לקלל את ישראל,¹⁴⁹² כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נֹצֵב לְקִרְאָתִי בְּדֶרֶךְ הסיבה שהמשכתי ללכת היא מכיוון שלא ידעתי שאתה התייצבת מולי בדרך,¹⁴⁹³ וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינַי אֲשׁוּבָה לִי ועכשיו, אם הדבר רע בעיניך שאמשיך ללכת, אחזור חזרה ולא אמשיך ללכת עם האנשים האלה¹⁴⁹⁴: (לה) וַיֹּאמֶר מֶלֶאךָ יִקְוֶה אֵל בְּלַעַם המלאך אמר לבלעם, לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים לך עם האנשים האלה, תלך עם שרי מואב,¹⁴⁹⁵ וְאַפְסֵם רַק,¹⁴⁹⁶ אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אַתָּה תִּדְבָּר תאמר את הדברים שאני (ה') אומר לך (בלעם) לומר,¹⁴⁹⁷ וַיֵּלֶךְ בְּלַעַם עִם שְׂרֵי בְלַק בלעם הלך עם שרי בלק¹⁴⁹⁸: (לו) וַיִּשְׁמַע בְּלַק כִּי בָא בְּלַעַם

¹⁴⁸⁵ אונקלוס.

¹⁴⁸⁶ אונקלוס.

¹⁴⁸⁷ רש"י בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב בשם חז"ל שיש כאן נוטריקון: יראה ראתה נטתה, והיינו שהאתון ראתה את המלאך ויראה מפניו ולכן היא נטתה מהדרך, וכל זה מכיוון שהדרך שבה הלכה הוא נגדי, כדי להקניט את ה'. בפירושו השלישי כתה שהכוונה היא שבלעם רצה לצאת לדרך שהוא נגד ה'. א"ע: כיוון שאתה רוצה לעוות את דרכך נגדי, אתה רוצה לעשות דבר מעוות שהוא נגד רצוני. רמב"ן פירש כמו הא"ע ופירש בדרך נוספת שהכוונה בנגדי היא בידיעת, אני (ה') יודע שאתה הולך בדרך מעוותת. ספורנו: אני (ה') ניסיתי להחריד אותך ולמנוע ממך ללכת לקלל את ישראל.

¹⁴⁸⁸ אונקלוס.

¹⁴⁸⁹ רש"י. רשב"ם: פירוש הפסוק הוא כך – אולי האתון הייתה עוברת אותי ואז, בנוסף לכך שרגלך נלחצה אל הקיר, אני (המלאך) הייתי מוכרח להרוג אותך.

¹⁴⁹⁰ רש"י. א"ע: הגם הוא כדי לומר שהאתון מתה מיד לאחר שדיברה.

¹⁴⁹¹ אונקלוס. רש"י: עכשיו מפני שהאתון הוכיחה אותך ולא היית יכול לעמוד בתוכחה שלה, הרגתי את האתון כדי שלא יאמרו שבלעם לא היה יכול לענות לאתון, שהרי התורה חסה על כבוד הבריות. א"ע: האתון הייתה נשאר בחיים אך בלעם היה מת לפי שהאדם אינו יכול לראות את המלאך ולהמשיך לחיות. ספורנו: אתה הראית שאתה מוסר את נפשך כדי ללכת לקלל את ישראל, ולא היה אכפת לך למות בשעה שאתה הולך לקלל את בני ישראל.

¹⁴⁹² אוה"ח, ובספורנו כתב שהחטא הוא בקשיות העורף שהמשיך ללכת.

¹⁴⁹³ אונקלוס. רש"י: מכאן למדנו על גנותו, שהרי לא ידע שהמלאך ניצב מולו, והוא עוד היה משתבח "ויודע דעת עליון".

¹⁴⁹⁴ אונקלוס. רש"י: בלעם התריס כלפי ה' שהוא רגיל להחזיר אנשים משליחותם כמו שאמר ה' לאברהם להעלות את בנו לעולה ואח"כ ביטל את דברו. ספורנו: למרות שיש לי רשות מה' ללכת, אם הדבר רע בעיניך כיוון שאתה מלאך שמליץ על ישראל, בכ"ז אחזור חזרה מדרכי.

¹⁴⁹⁵ א"ע. רש"י: בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו.

¹⁴⁹⁶ א"ע.

¹⁴⁹⁷ אונקלוס. רמב"ן הסתפק אם הפירוש הוא שבלעם צריך לומר לשרי בלק שהוא יאמר רק את מה שה' אמר לו, או שמא הפירוש הוא שה' מחל לבלעם על חטאו, רק שיזכור את האזהרה שהזהיר אותו ה'. הסבר נוסף

בלק שמע שבלעם מגיע אליו עוד מעט,¹⁴⁹⁹ וַיֵּצֵא לְקִרְאָתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל גְּבוּל אֲרָנָן אֲשֶׁר בְּקִצְחָה הַגְּבוּל בַּלֵּק יֵצֵא לְקִרְאָת בַּלְעָם לְעִיר חֲשׁוּבָה שֶׁלּוֹ שֶׁנִּמְצְאָת עַל גְּבוּל אֲרָנָן שֶׁבְּקִצְחָה גְּבוּל מוֹאָב¹⁵⁰⁰: (לז) וַיֹּאמֶר בְּלָק אֶל בַּלְעָם בַּלֵּק אָמַר לְבַלְעָם, הֲלֹא שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לְקִרְאָה לָךְ הֲרִי שְׁלַחְתִּי שְׁלִיחִים כְּדֵי לְקַרְוֹא לָךְ לְבוֹא אֵלַי,¹⁵⁰¹ לָמָּה לֹא הִלַּכְתָּ אֵלַי לְמָה לֹא בָאת אֵלַי,¹⁵⁰² הֲאִמְנָם לֹא אוֹכַל כְּבַדְךָ הָאֵם בְּאֵמֶת אֵינְנִי (בַּלֵּק) יִכּוֹל לְכַבֵּד אוֹתְךָ (בַּלְעָם), הָאֵם אֵין דְּבַר שְׁאֵנִי יִכּוֹל לְכַבֵּד אוֹתְךָ בּוֹ שֶׁבְּגַלְלָה זֶה לֹא נִעֲנִית לְקִרְיָאֲתִי שֶׁשְׁלַחְתִּי לְקַרְוֹא לָךְ¹⁵⁰³: (לח) וַיֹּאמֶר בַּלְעָם אֶל בְּלָק בַּלְעָם אָמַר לְבַלֵּק, הֲנִיָּה בְּאֵתִי אֵלֶיךָ עֲתָה הֲרִי אֵנִי בְּאֵתִי אֵלֶיךָ עַכְשִׁיו,¹⁵⁰⁴ הֲיִכּוֹל אוֹכַל דְּבַר מְאוּמָה הָאֵם אֵנִי יִכּוֹל לומר דְּבַר כְּלִשְׁתּוֹ מִעַצְמִי,¹⁵⁰⁵ הַדְּבַר אֲשֶׁר יֵשִׁים אֱלֹהִים בְּפִי מָה שֶׁהִ' יֵשִׁים בְּפִי שְׁלִי, מָה שֶׁהִ' יֹאמֶר לִי לומר,¹⁵⁰⁶ אַתּוֹ אֲדַבֵּר זֶהוּ מָה שְׁאוֹמֵר, אֵנִי לֹא אוֹמֵר שׁוֹם דְּבַר שֶׁהִ' לֹא יֹאמֶר לִי לומר אוֹתוֹ¹⁵⁰⁷: (לט) וַיִּלְךְ בַּלְעָם עִם בְּלָק בַּלְעָם הִלְךָ עִם בַּלֵּק,¹⁵⁰⁸ וַיָּבֹאוּ קָרְיַת חֲצוֹת בַּלְעָם וּבַלֵּק הִגִּיעוּ אֶל מְקוֹם שֶׁנִּקְרָא קָרְיַת חוּצוֹת, שֵׁם הָיוּ הִרְבֵּה שׁוּקִים וְהִרְבֵּה בְּנֵי אָדָם, וּבַלֵּק רָצָה לְהִרְאוֹת לְבַלְעָם אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים כְּדֵי לְהִרְאוֹת לוֹ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל רוּצִים לְעַקּוֹר אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים הָאֵלּוּ¹⁵⁰⁹: (מ) וַיִּזְבַּח בְּלָק בָּקָר וַיֵּצֵא בַלֵּק הַקָּרִיב לְקַרְבֵּן בָּקָר אֶחָד וְצֹאן אֶחָד,¹⁵¹⁰ וַיִּשְׁלַח לְבַלְעָם וּלְשָׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ בַּלֵּק שָׁלַח אֶת בֶּשֶׂר הַקָּרִיב לְבַלְעָם וּלְאֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים שֶׁהָיוּ אֵיתוֹ, כְּדֵי לְכַבֵּד אוֹתָם וּלְהַתְחַנֵּף אֵלֵיהֶם¹⁵¹¹: (מא) וַיְהִי בַּבֶּקָר וַיִּקַּח בְּלָק אֶת בַּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹת בַּעַל בְּבוֹקָר, בַּלֵּק לָקַח אֶת בַּלְעָם לְמְקוֹם שֶׁנִּקְרָא בְּמֹת בַּעַל. מְקוֹם זֶה הָיָה בְּהַר שֶׁעֲבָדוּ בוֹ עֲבוּדָה זָרָה,¹⁵¹² וַיֵּרָא מִשָּׁם קִצְחָה הָעָם מִבְּמֹת בַּעַל, רָאָה בַּלְעָם חֶלֶק קָטָן מִעַם יִשְׂרָאֵל¹⁵¹³:

שכתב הרמב"ן הוא שבלעם כ"כ רצה לקלל את ישראל שבכל פעם שה' דיבר איתו, היה ה' צריך להזהיר אותו שלא יקלל את ישראל.¹⁴⁹⁸ רש"י: היה שמח כמוהם לקלל את ישראל.¹⁴⁹⁹ רש"י: בלעם שלח לבלק שלוחים שיבשרו לו על כך.¹⁵⁰⁰ אונקלוס + רש"י. רש"י כתב שהסיבה שיצא לקראתו לעיר מטרופולין היא כדי להראות לבלעם מה בני מבקשים לעקור. אוה"ח: בא לספר פחיתות בלעם בעיני בלק שלא יצא אל מחוץ לתחום כדי לקבל את פניו, רק קיבל את פניו בתוך העיר.¹⁵⁰¹ אונקלוס.¹⁵⁰² א"ע.¹⁵⁰³ אונקלוס. רש"י: בלק התנבא שהוא עתיד לצאת ממנו בקלון.¹⁵⁰⁴ אונקלוס.¹⁵⁰⁵ ספורנו.¹⁵⁰⁶ אונקלוס.¹⁵⁰⁷ אונקלוס.¹⁵⁰⁸ אוה"ח: אחרי שבלעם אמר לבלק שהוא אינו יכול לעשות דבר נגד רצון ה', עזב בלק את בלעם, ובלעם רדף אחריו כדי שימשיכו במזימתם. לכן כתוב וילך בלעם עם בלק, שנטפל אל בלק.¹⁵⁰⁹ רש"י.¹⁵¹⁰ רש"י.¹⁵¹¹ אונקלוס + ספורנו. אוה"ח כתב שבלק לא רצה כלל לסעוד עם בלעם כיוון שכבר לא החזיק ממנו, ולכן שלח לו את בשר הקרבן דרך שליחים. הסבר נוסף שכתב הוא שבלק חשש שבלעם יאכל את כל הבשר ולכן ציווה לחלק את הבשר גם עם כל השרים האחרים שנמצאים שם.¹⁵¹² רש"י.¹⁵¹³ אונקלוס. ספורנו: הסיבה שבלק רצה שבלעם יראה את העם הוא כדי שייתן בהם עין רעה. רמב"ן: כדי שיתכוון בקללתו ולא תיפרד נפשו מהם. רמב"ן התלבט עם הכוונה היא שבלעם ראה מכאן את כל העם, ובפעם השנייה ראה רק חלק מהעם, או שבלק אמר לבלעם גם בפעם השנייה שהוא יכול לראות רק חלק מהעם, כיוון שאין מקום ממנו ניתן לראות את העם כולו. כלי יקר: בכוונה רצה רק את הקצה, כיוון שהקללה חלה על הקצה, וע"י ראיית הקצה ראה את כל העם, את כל תולדות בני ישראל עד לאבות, ואילו בפעם השנייה ראה רק את הקצה, רק את הדור ההוא ללא האבות, ובפעם השלישית ראה את כל העם.

אמר לבלעם, **שוב אל בלק וכה תדבר** תחזור אל בלק ותאמר לו את הדברים הבאים (דברי ה' לא נכתבו כאן, אלא בלעם אמר את דבריו לאחר שחזר אל בלק ומכך אנחנו יודעים מה בדיוק אמר לו ה'): (ו) **וַיֹּשֶׁב אֱלֹדוּ בלעם חזר אל בלק, וְהִנֵּה נֶצֶב עַל עֵלְתוֹ הוּא וְכָל שְׂרֵי מוֹאָב** בלק עמד ליד הקרבנות שהקריב לשם קרבן עולה יחד עם כל שרי מואב¹⁵²⁶: (ז) **וַיִּשָּׂא מִשְׁלֹ בלעם התחיל לשאת את המשל שבנבואתו, בלעם התחיל לומר את הדברים שה' אמר לו לומר, וַיֹּאמֶר כֹּךְ אמר בלעם בדבריו: מִן אָרֶם יִנְחֲנִי בַלָּק מֶלֶךְ מוֹאָב** בלק מלך מואב הנחה אותי הנהיג אותי, הביא אותי לכאן ממקום מרוחק שנקרא ארם,¹⁵²⁹ **מִהָרְרֵי קָדֶם** בלק הביא אותי מההרים שנמצאים מזרחית למואב,¹⁵³⁰ **לְכֵה אָרָה לִי יַעֲקֹב** (בלק קרא לי ואמר לי) לך תקלל את יעקב, את בני ישראל,¹⁵³¹ **וְלִכְה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל** ולך תגרש את בני ישראל¹⁵³²: (ח) **מָה אֶקֶב לֹא קִבֵּה אֵל** מה אקלל את ישראל, הרי ה' אינו רוצה לקלל אותם,¹⁵³³ **וּמָה אֶזַּעֵם לֹא זַעַם יִקְוֶה** ומה אגרש את בני ישראל, הרי ה' אינו רוצה לגרש את בני ישראל¹⁵³⁴: (ט) **כִּי מֵרֵאשִׁי צְרִים אֶרְאֶנּוּ** אני מסתכל על בני ישראל מראשי ההרים, אני עכשיו עומד בראש ההר ורואה את בני ישראל,¹⁵³⁵ **וּמִגְבוּעוֹת אֲשׁוּרֹנָו** ואני רואה את בני ישראל מלמעלה, בשעה שאני עומד על גבעה,¹⁵³⁶ **הֵן עֵם לְבָדָד יִשְׁכַּן** עם ישראל יזכה למעלה ששום עם אחר לא זכה אליה, והוא יישאר נאמן לה',¹⁵³⁷ **וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב** ועם ישראל לא יתחייב כליה יחד עם שאר עמי העולם¹⁵³⁸: (י) **מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב** מי יכול למנות את עם ישראל שנאמר

מה שהוא עתיד לומר וציווה אותו לגרוס את הדברים. אוה"ח: ה' שם מחיצה בין דברי קודשו לבין פיו הטמא של בלעם.
¹⁵²⁶ אונקלוס.
¹⁵²⁷ ספורנו. אוה"ח: כאשר בלעם ראה שה' לא ממש אמר לו מה לומר, אלא רק שם את הדברים בפיו, התחיל לומר את מה שהוא רצה לומר, אך ה' עיקם את שפתיו והוציא מפיו של בלעם דברים אחרים ממה שתכנן לומר.
¹⁵²⁸ ספורנו: כאן התחיל בלעם לומר את פתרון המשל.
¹⁵²⁹ אונקלוס + רשב"ם.
¹⁵³⁰ א"ע.
¹⁵³¹ אונקלוס.
¹⁵³² אונקלוס. לפי רש"י: שני הצלעות חוזרות על עצמם אלא שבלק אמר לבלעם לקלל את בני ישראל בשני השמות, גם בשם יעקב וגם בשם ישראל. א"ע: הכפילות היא לחיזוק העניין ואין כאן שום תוספת, אלא שבלשון הפסוק היה צריך להופיע מילת "ואמר" לפני המילה "ולכה" כדי שהצלעות יהיו ממש שוות. אוה"ח: ההבדל בין הצלעות שאחד מדבר על הצדיקים ואחד על הבינוניים שבישראל.
¹⁵³³ אונקלוס. רש"י: גם כשהיו ראויים לקללה, לא קללו אלא את אפם: "כי באפם הרגו איש" ולאחר מכן אמר "ארור אפם". וכן במקומות נוספים שה' לא קילל את ישראל כמו במעמד הברכה והקללה בהר גריזים. כלי יקר: בלעם אמר לי ארה, אך אפילו כח לקוב את בני ישראל אין לי.
¹⁵³⁴ אונקלוס. רש"י: אני (בלעם) כוחי הוא רק לכוון לאותו רגע בו ה' כועס, וכל זמן שהייתי כאן לא כעס ה' אפילו את אותו רגע קטן שהוא כועס באותו יום. א"ע: צלע זה הוא חזרה על הצלע הקודם של הפסוק. אוה"ח שאל: הרי מה מועילה קללה, אם ה' בכל מקרה רוצה לקלל את האדם, אותו אדם יקולל גם ללא שאדם אחר יקלל אותו ואם ה' אינו רוצה שהאדם יקולל, גם קללה של אדם אחר לא תעזור. על כך ענה שה' מאריך אפו לכל אדם והקללה מעוררת את החטא של אותו אדם עד שה' כבר לא מאריך אף יותר.
¹⁵³⁵ א"ע ורמב"ן. כמו"כ הסביר שייתכן שמדובר על עניינים שבאסטורולוגיה שראה בלעם שעם ישראל לא יעבור על תורתו ולא יתערבב עם עם אחר. רש"י: בלעם אמר שהוא מסתכל בשורש של עם ישראל ושם הוא רואה אותם חזקים כמו הרים, שהרי היסודות של עם ישראל הוא האבות.
¹⁵³⁶ א"ע. רמב"ן: עם ישראל אינו מכיל בתוכו עמים אחרים, המחנה של עם ישראל אינו מכיל גם עמים נוספים כמו שבדרך כלל קורה שעמים נוספים מצטרפים למחנה של עם. בגלל זה מזכיר בלעם את השמות יעקב וישראל, כדי לומר את מעלתם של ישראל, שהרי בלק לא השתמש אף פעם בתואר של העם.
¹⁵³⁷ א"ע + רש"י.
¹⁵³⁸ אונקלוס ורש"י. פירוש נוסף שכתב רש"י הוא שכאשר עם ישראל זוכה לדבר כלשהו, הוא זוכה לו לבד, אך כאשר הגויים זוכים לדבר כל שהוא, עם ישראל מצטרף ונהנה יחד איתם ואינו עולה לעם ישראל מהחשבון. לפי א"ע, זוהי חזרה על הצלע הקודם של הפסוק.

עליהם שיהיו רבים כמו עפר הארץ,¹⁵³⁹ **וּמִסְפָּר אֶת רֵבַע יִשְׂרָאֵל** ומי יכול לספור צד אחד של המחנה שלהם, שהוא רבע מהמחנה שלהם (שהרי למחנה ישראל יש ארבע דגלים),¹⁵⁴⁰ **תָּמֹת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל** הלוואי ואני אמות באותה דרך שמתים הישרים שבבני ישראל,¹⁵⁴¹ **וְתִהְיֶינָה אַחֲרֵי תִי כְּמֹהוּ** והלוואי וגורלי בסופי יהיה כמו הגורל שיעלה בסופו של דבר בגורל בני ישראל¹⁵⁴²: **(יא) וַיֹּאמֶר בְּלֶק אֶל בְּלַעַם** בלק שאל את בלעם, **מָה עֲשִׂיתָ לִּי לְקֹב אֵיבֵי לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרַךְ מֵהָ עֲשִׂיתָ לִּי**? הרי אני הבאתי אותך לפה כדי לקלל את האויבים שלי, ובמקום לקלל אותם, אתה ברכת אותם¹⁵⁴³: **(יב) וַיַּעַן וַיֹּאמֶר בְּלַעַם** ענה לבלק ואמר לו, **הֲלֹא אֶת אֲשֶׁר יִשִּׁים יְקַוֶּה בְּפִי הָרִי אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהִ' יִשִּׁים בְּתוֹךְ הַפֶּה שְׁלִי, אֲתוֹ אֲשַׁמֵּר לְדַבֵּר** אני אשמור את דברי ה' לאחר הנבואה, ואומר דברים אלו כאשר אתחיל לדבר¹⁵⁴⁴: **(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי בְּלַק** בלק אמר לבלעם: **לִכְּהָ נָא אֶתִּי אֶל מְקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם** תבוא איתי עכשיו אל מקום אחר, שמשם תראה את בני ישראל,¹⁵⁴⁵ **אֲפֹס קִצְהוּ תִרְאֶה וְכִלּוֹ לֹא תִרְאֶה** מהמקום אליו אקח אותך, אתה רק תראה חלק קטן מעם ישראל ולא תראה את כל העם,¹⁵⁴⁶ **וְקִבְּנוּ לִי מִשָּׁם** ותקלל לי את בני ישראל באותו מקום¹⁵⁴⁷: **(יד) וַיִּקְחֵהוּ שְׂדֵה צִפְתִּים** בלק לקח את בלעם למקום שנקרא שדה צופים, ונקרא כך משום שהיה זה מקום גבוה ששם היה עומד צופה ורואה אם האויבים יתקפו את העיר,¹⁵⁴⁸ **אֶל רֹאשׁ הַפְּסָגָה** בלק העלה את בלעם לראש הגבעה שבשדה צופים,¹⁵⁴⁹ **וַיִּבֶן שְׁבַע מִזְבְּחֹת בְּלַק** בנה שבעה מזבחות, **וַיַּעַל פָּר וָאֵיל בְּמִזְבְּחֵי בְּלַק** הקריב פר ואיל על כל אחד משבעת המזבחות, כך שבסך הכל הקריב בלק על שבעת המזבחות האלה שבעה פרים ושבעה אילים¹⁵⁵⁰: **(טו) וַיֹּאמֶר אֶל בְּלַק בְּלַעַם** אמר לבלק: **הֲתִיַּצֵּב כֹּה עַל עַלְתֶּךָ**

¹⁵³⁹ אונקלוס ורש"י. רש"י כתב פירוש נוסף שאין מניין למספר המצוות שבנ"י מקיימים בעפר: כלאיים, אפר פרה ועוד. א"ע: התמיהה היא על כך שבני ישראל אינם מתחשבים באומות האחרים והם יושבים לבדם. בדרך כלל עם גדול כן מנסה להשפיע ולהיות מושפע מהעמים האחרים. בשם רס"ג כתב שכוונת הפסוק היא שבלעם קורא אל מי שמסוגל למנות את עפר יעקב, כלומר אל ה', ומבקש מה' למות כמו הישרים שבבני ישראל. אך הא"ע הקשה על דבריו שלדבריו לכאורה מיותר צלע הפסוק "ומספר את רובע". אה"ח: לאחר שבלעם ראה שהוא אינו יכול לקלל את ישראל, ניסה להכניס עין הרע ע"י מספר בני", אך אמר שהוא אינו יכול לספור את בני" וממילא הוא אינו יכול להכניס בהם עין הרע.

¹⁵⁴⁰ אונקלוס. רש"י: זרע היוצא מהתשמיש שלהם. אה"ח: זהו כנגד הצדיקים שבישראל שאין להם מספר.
¹⁵⁴¹ רש"י. רמב"ן: בלעם ביקש לזכות לגן עדן. א"ע: בלעם ביקש למות עכשיו, וביקש שלא למות ע"י חרב. ספורנו: בלעם אמר שאם הוא צריך למות, הוא רוצה למות כמו הישרים שבבני". אה"ח: גם זה חלק מנבואתו של בלעם ואמר שהוא עתיד למות בידי הישרים שבבני ישראל.

¹⁵⁴² אונקלוס.

¹⁵⁴³ אונקלוס.

¹⁵⁴⁴ אונקלוס. אה"ח: השמירה היא לא תעשה, יש חיוב על בלעם לומר את דבר ה'. כמו"כ הסביר ששמירה יינו ייחול, ובלעם ייחל לקבל כבר את דבר ה'.

¹⁵⁴⁵ אונקלוס. אה"ח: הסיבה שבלק אמר לבלעם לבוא איתו עכשיו היא מכיוון שראה את הפרצה בישראל, ורצה להספיק לקלל את ישראל לפני שיחזרו בתשובה.

¹⁵⁴⁶ אונקלוס.

¹⁵⁴⁷ רש"י, וכתב שמילה זו היא לשון ציווי. א"ע כתב שמילה זו היא מילה זרה.

¹⁵⁴⁸ רש"י. כלי יקר: אחרי שראה בלק שאינו יכול לקלל את ישראל בגלל האבות, רצה לקלל את ישראל על חטא העגל שבו הם חטאו, על הענפים. אך תשובת ה' הייתה שלא הביט און ביעקב, שהרי כל החטא היה רק של הערב רב.

¹⁵⁴⁹ אונקלוס. רש"י: בלק היה קוסם גדול יותר מבלעם והוא ראה שם פרצה בישראל, כאשר מה שבאמת ראה הוא מיתתו של משה.

¹⁵⁵⁰ עיין רמב"ן פסוק ב' ובהערה שלנו שם.

תעמוד כאן ליד הקרבנות שהקרבת לשם קרבן עולה,¹⁵⁵¹ **וְאֵנֹכִי אֶקְרָה בָּהּ** ואני אתנבא כאן על ידי ה'¹⁵⁵²:
(טז) וַיִּקְרַר יִקְזֶק אֶל בְּלָעַם ה' התגלה אל בלעם במקרה. נבואה זו לא הייתה נבואה רגילה של נביא, אלא
ה' התגלה אל בלעם בקושי ובביזיון,¹⁵⁵³ **וַיִּשְׂם דְּבַר בְּפִיו ה' שם דברים בפיו של בלעם, וַיֹּאמֶר ה' אמר**
לבלעם, **שׁוּב אֶל בְּלָק וְכֹה תִדְבֵר** תחזור אל בלק ותאמר לו את הדברים הבאים (דברי ה' לא נכתבו כאן,
אלא בלעם אמר את דבריו לאחר שחזר אל בלק ומכך אנו יודעים מה בדיוק אמר לו ה'): **(יז) וַיָּבֵא אֱלֹהֵי**
בלעם בא לבלק, **וְהֵנוּ נֹצֵב עַל עֲלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אֵתוֹ** בלק עמד ליד הקרבנות שהקריב לשם קרבן עולה
יחד עם שרי מואב,¹⁵⁵⁴ **וַיֹּאמֶר לוֹ בְּלָק בַּלֵּק שָׁאֵל אֶת בַּלֵּעַם, מַה דְּבַר יִקְזֶק מֵה אִמְר לך ה'?**¹⁵⁵⁵: **(יח) וַיִּשָּׂא**
מִשְׁלוֹ בלעם התחיל לשאת את המשל שבנבואתו שה' אמר לו לומר, **וַיֹּאמֶר כֵּךְ אִמְר בַּלֵּעַם בְּדַבְרֵי: קוֹם**
בְּלָק וּשְׁמַע בַּלֵּק! קום ותשמע את דברי הנבואה שאומר לך בשליחותו של ה',¹⁵⁵⁶ **הֲאִזְיִנָּה עֲדֵי בְּנֵי צֶפֶר בְּנוֹ**
של ציפור (הכוונה היא לבלק)! תקשיב לדברי¹⁵⁵⁷: **(יט) לֹא אִישׁ אֵל וַיִּכְזַב וּבֶן אָדָם וַיִּתְנַחֵם ה' אינו כמו**
בני האדם שאומרים דבר ואינם מקיימים, ה' מקיים את מה שהוא אומר, והרי ה' אמר שהוא יכניס את בני
ישראל לארץ ישראל, ואם כן אינך יכול למנוע זאת,¹⁵⁵⁸ **הֲהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה הָאֵם ה' יגזור שדבר כלשהו**
יתקיים ודבר זה לא יתקיים,¹⁵⁵⁹ **וְדַבֵּר וְלֹא יִקְיַמְנָה** והאם ה' יאמר דבר ולא יקיים את מה שהוא אמר: **(כ)**
הִנֵּה בָרַךְ לְקַחְתִּי אני לקחתי מה' ברכה כדי לברך את בני ישראל,¹⁵⁶⁰ **וּבִרְךָ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה** ואני לא אחזיר
את ברכתו של ה', אני לא אמנע מלברך את בני ישראל בברכתו של ה'¹⁵⁶¹: **(כא) לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב** אינני
רואה בבני ישראל אנשים שעובדים עבודה זרה,¹⁵⁶² **וְלֹא רָאָה עֲמַל בְּיִשְׂרָאֵל** ואינני רואה בעם ישראל
אנשים שעוברים עבירות,¹⁵⁶³ **יִקְזֶק אֱלֹהֵיו עֲמוֹ** ה' עוזר לבני ישראל גם כשהם מכעיסים אותו,¹⁵⁶⁴ **וְתִרְוַעַת**
מִלְּךָ בּוֹ והמלך שלהם, ה', שוכן בתוכם, כיוון שהוא מחבב אותם¹⁵⁶⁵: **(כב) אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם ה' שהוא**

¹⁵⁵¹ אונקלוס.

¹⁵⁵² אונקלוס + רש"י. כלי יקר: בלעם רצה לבטל מהם את ברכת כה יהיה זרעך ולהפיל מהם עשרים וחמש אלף אנשים, אך הוא הצליח להפיל מהם רק עשרים וארבע אלף.

¹⁵⁵³ רמב"ן: כאן לכבוד ישראל עלה בלעם במדרגת נבואתו והתגלה אליו ה' שבמידת ה', במידת הרחמים. עכשיו, לאחר שההתגלות הייתה בשם ה', ראה בלעם שאינו יכול לקל את ישראל. כל עוד הנבואה הייתה במידת הדין, חשב בלעם שהוא ימצא דרך לקל את ישראל, ועכשיו, כשההתגלות הייתה במידת הרחמים, ראה שאינו יכול יותר לקל את ישראל.

¹⁵⁵⁴ רש"י: הסיבה שכאן לא עמדו כל שרי מואב היא מכיוון שחלק מהם ראו שאין ממש בבלעם, אז הם הלכו

להם.

¹⁵⁵⁵ רש"י: שאלה זו היא על דרך ביזיון ובלק אמר ולגלג לבלעם שאינו נמצא ברשותו.

¹⁵⁵⁶ רש"י, והסביר שמכיוון שבלק לגלג על בלעם, רצה בלעם לצער את בלק ואמר לו לעמוד על רגליו.

¹⁵⁵⁷ אונקלוס. א"ע הסביר עדי היינו אלי".

¹⁵⁵⁸ אונקלוס + רש"י. א"ע: הרי ה' כבר אמר שהוא אינו מקלל את ישראל, אז ה' לא ישנה את דעתו.

¹⁵⁵⁹ אונקלוס.

¹⁵⁶⁰ רש"י.

¹⁵⁶¹ רש"י. אוה"ח: אינני יכול להחזיר את הברכה למרות שאני רוצה בכך.

¹⁵⁶² אונקלוס ורש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שה' לא רואה את החטאים של בני ישראל בשעה שהם חוטאים. א"ע: מכאן למד בלעם להכשיל את בני"ב בנבואת מואב, שהרי כל הסיבה שה' אינו מרשה לקל את ישראל היא בגלל שהוא לא ראה בהם און, אך אם ה' יראה חלילה און בעם ישראל, הוא ירשה לקלל אותם. רמב"ן פירש בהתחלה כמו הא"ע ולאחר מכן כתב שהכוונה היא שאין ביטחונם של ישראל בדבר שקר, אלא בטחונם הוא בדבר אמיתי, בא-ל אמיתי. אוה"ח: האון הוא חטא במחשבה.

¹⁵⁶³ רש"י. א"ע: צלע זה הוא כפילות של הצלע הקודם.

¹⁵⁶⁴ אונקלוס + רש"י.

¹⁵⁶⁵ אונקלוס + רש"י. א"ע: הכוונה היא לתקיעת השופר בשעת נסיעת המחנות.

תקיף הוציא את בני ישראל ממצרים. בני ישראל לא יצאו ממצרים לבד כמו שאמרת, אלא ה' הוא שהוציא אותם ממצרים, ¹⁵⁶⁶ **כְּתוּעַפַת רָאִם**, לו' ה' שהוציא את בני ישראל ממצרים הוא חזק, גבוה ותקיף מאוד ¹⁵⁶⁷: (כג) **כִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַאויים לברכה**, כיוון שאין בהם אנשים שעוסקים בניחוש (סוג של כישוף), ¹⁵⁶⁸ **וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל** וכן ראויים בני ישראל לברכה, כיוון שאין בהם קוסמים, ¹⁵⁶⁹ **כְּעַת יֹאמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל כְּשֶׁעַם יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים שִׁיאֲמְרוּ לָהֶם מַה עָתִיד לְקִרְוֹת, הַנְּבִיאִים הֵם אֵלֹהִים שֶׁאֲמָרִים לָהֶם מַה עָתִיד הֵי לַעֲשׂוֹת וְהֵם אֵינֶם צְרִיכִים לְמַנְחָשִׁים וְקוֹסְמִים** ¹⁵⁷⁰: (כד) **הֵן עִם פְּלִבְיָא יְקוּם** עם ישראל הוא עם חזק כמו הלביא והוא עתיד לכבוש את ארץ ישראל, ¹⁵⁷¹ **וְכֹאֲרִי יִתְנַשֵּׂא** וכן עם ישראל חזק כמו האריה, ולכן יצליח לכבוש את ארץ ישראל, ¹⁵⁷² **לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכַל טָרְף** עם ישראל לא ישכון בארצו עד שהוא יהרוג את יושבי הארץ, ¹⁵⁷³ **וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה** ועם ישראל יירש את נכסיהם של יושבי הארץ. ¹⁵⁷⁴: (כה) **וַיֹּאמֶר בָּלַק אֶל בְּלַעַם בְּלַק אָמַר לְבַלַּעַם: גַּם קֹב לֹא תִקְבְּנוּ** אתה לא תקלל את ישראל, **גַּם בְּרַךְ לֹא תִבְרַכְנוּ** אך לפחות לא תברך את בני ישראל ¹⁵⁷⁵: (כו) **וַיַּעַן בְּלַעַם וַיֹּאמֶר אֶל בְּלַק בְּלַעַם עֲנֵה וְאָמַר לְבַלַּק, הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ הֲרִי אֲנִי אֲמַרְתִּי לְךָ, לֹא אֲמַר כִּדְבָרְךָ לְךָ, כֹּל אֲשֶׁר יִדְבֹר יִקְוֶה אֹתוֹ אֲעֲשֶׂה** אני אעשה כל מה שה' יאמר לי, ואם ה' יאמר לי לברך את ישראל, אני אעשה כדבריו: (כז) **וַיֹּאמֶר בָּלַק אֶל בְּלַעַם בְּלַק אָמַר לְבַלַּעַם: לְכֵה נָא אֶקְחֶךָ אֶל מְקוֹם אַחֵר תְּבֹא אִתִּי עִכְשָׁיו וְאֲנִי אֶקַּח אֹתְךָ לְמִקְוֶה אַחֵר, ¹⁵⁷⁷ **אוּלֵי יִישֶׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים** אולי יהיה רצון לפני ה' (שתקלל את בני ישראל), ¹⁵⁷⁸ **וְקִבְּתוּ לִי מִשֶּׁם** ואתה תוכל לקלל את בני ישראל מאותו מקום ¹⁵⁷⁹: (כח) **וַיִּקַּח בָּלַק אֶת בְּלַעַם רֹאשׁ הַפְּעֹר בְּלַק****

¹⁵⁶⁶ א"ע + רש"י.

¹⁵⁶⁷ רש"י. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שיש לה' תוקף ראמים, כשהכוונה היא לשדים. א"ע: כמו קרני הראם שהם חזקים, כך ה' חזק. פירוש הנוסף שכתב הוא קרני הרים, והכוונה היא גם כן שה' חזק כמו קרני ההרים. ספורנו: עם ישראל אינו טורף ואוכל כמו אריה אלא דולף כמו קרני ראם, והכוונה היא שבנ"י לא רצו להרוג את יושבי הארץ, אלא רק לגרש אותם.

¹⁵⁶⁸ רש"י.

¹⁵⁶⁹ רש"י.

¹⁵⁷⁰ רש"י בפירושו השני. בפירושו הראשון: עוד עתיד להיות יום כמו היום שבו בנ"י ילמדו תורה ובנ"י יזכו למעלה רוחנית גבוהה כך שכולם יידעו מה פעל אל. רמב"ן: היות ובלק שלח אל בלעם שיקלל את ישראל ע"י קוסמות, ענה לו בלעם כאן שאין הקסם או הניחוש משפיע על בנ"י, כיוון שה' הוא השולט על בנ"י. א"ע: כמו העת הזאת, ה' אומר את דבריו לבנ"י שעתידים להיות.

¹⁵⁷¹ א"ע. רש"י: הכוונה היא לכך שכאשר יהודי קם ממיטתו הוא מזנק כדי לקיים מצוות: לבישת ציצית, קריאת שמע וכו'. רמב"ן: התוספת שיש בברכה השנייה היא עניין כיבוש הארץ. אמנם בלק ידע שה' לא יחזור בו מהבטחתו לכבוש את ארץ ישראל, אך רצה שבלעם יקלל את בנ"י שהוא עצמו יצליח להכות בהם, ואולי גם להחזיר לעצמו את מה שסיחון כבשו ממואב.

¹⁵⁷² עפ"י הא"ע, ויש כאן חזרה על הצלע הקודם של הפסוק.

¹⁵⁷³ אונקלוס. אוה"ח: בנ"י יילחמו גם בלילה.

¹⁵⁷⁴ אונקלוס. רש"י: הכוונה היא שלפני שמשה ימות, יהרגו בני ישראל את מלכי מדין.

¹⁵⁷⁵ רש"י עפ"י שפ"ח. אוה"ח: בלק אמר לבלעם שלא יקלל את בנ"י, ואז לא יצטרך גם לברך אותם, ובלעם ענה לו שגם אם לא יקלל את בנ"י, ייתכן שיצטרך לברך אותם (אם ה' יאמר לו לעשות כן) ולכן בלק ניסה שוב לגרום לכך שבלעם יקלל את בני ישראל.

¹⁵⁷⁶ אונקלוס.

¹⁵⁷⁷ אונקלוס. אוה"ח: בלק חשב שבשני המקומות מהם ניסה בלעם לקלל את ישראל, בלעם ראה אנשים צדיקים, ולכן חשב שאולי מהמקום השלישי הוא כן יצליח לקלל את בני ישראל.

¹⁵⁷⁸ אונקלוס.

¹⁵⁷⁹ רש"י.

לקח את בלעם לפסגה של גבעה שנקראה "פעור". במקום זה היו עובדים את הפעור לעבודה זרה,¹⁵⁸⁰ הנשקף על פני הישימון מפסגת הפעור רואים את כל המדבר השומם¹⁵⁸¹: (כט) וַיֹּאמֶר בַּלְעָם אֶל בָּלָק בלעם אמר לבלק: בָּנָה לִי בָזָה שְׂבָעָה מִזְבְּחֹת תבנה לי כאן שבעה מזבחות,¹⁵⁸² וְהִנֵּן לִי בָזָה שְׂבָעָה פְּרִים וְשְׂבָעָה אֵילִים תכין לי כאן להקרבה שבעה פרים ושבעה אילים, כך שניתן יהיה להקריב על כל מזבח פר ואיל¹⁵⁸³: (ל) וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּלְעָם בלק עשה כפי שאמר לו בלעם לעשות, וַיַּעַל פֶּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ בלק הקריב על כל אחד משבעת המזבחות פר ואיל:

במדבר פרק כד

(א) וַיֵּדָא בַלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינָי יִקְוֶה לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בלעם ראה שה' רוצה לברך את ישראל, והוא התייאש מלקלל את ישראל,¹⁵⁸⁴ וְלֹא הִלֵּךְ כְּפָעַם בְּפָעַם לְקִרְאֵת נְחֹשִׁים בניגוד לפעמיים הקודמות, בלעם לא ניסה לנחש ולראות אם ה' רוצה לקלל את בני ישראל, אלא הוא החליט להזכיר את חטאם של בני ישראל. בלעם התכוון שעל ידי שיזכיר את החטאים של בני ישראל, הקללה תחול מאליה ללא שהוא יקלל במפורש את בני ישראל,¹⁵⁸⁵ וַיִּשֶׁת אֶל הַמְדַבֵּר פָּנָיו בלעם נשא את פניו כלפי המדבר כדי להזכיר את חטאם של בני ישראל שחטאו בו במדבר, את חטא העגל¹⁵⁸⁶: (ב) וַיִּשָּׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו בלעם זקף את עיניו,¹⁵⁸⁷ וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שָׁכֵן לְשִׁבְטָיו בלעם ראה את הסדר שבמחנה ישראל: כל שבט חנה בפני עצמו, ופתחי האוהלים של בני ישראל לא היו אחד מול השני, כך שהייתה הקפדה על צניעות במחנה ישראל,¹⁵⁸⁸ וְהָיָה עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים רוח נבואה שרתה על בלעם¹⁵⁸⁹: (ג) וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ בלעם נשא את דבריו שה' אמר לו לומר במשל, וַיֹּאמֶר כֹּךְ אָמַר בלעם בדבריו: נָאִם בַּלְעָם בָּנוּ בְּעוֹר אלו הם הדברים של בנו של בעור, אלו הם הדברים של בלעם שהוא בנו של בעור,¹⁵⁹⁰ וְנָאִם הַגִּבֹּר שְׂתֵם הָעֵינַן אלו הם דבריו של אדם שרואה טוב

¹⁵⁸⁰ אונקלוס + רש"י.

¹⁵⁸¹ אונקלוס.

¹⁵⁸² אונקלוס.

¹⁵⁸³ אונקלוס.

¹⁵⁸⁴ אונקלוס + רש"י.

¹⁵⁸⁵ רש"י. רשב"ם: בלעם רצה לברך את בני ישראל בברכה אמיתית. ספורנו: בלעם רצה לברך את בני ישראל בברכה שתחול שם קצת פורענות.

¹⁵⁸⁶ רש"י. א"ע: בלעם פנה כלפי המדבר, שהרי בני' היו בערבות מואב. כלי יקר: בלעם רצה להזכיר את שבח ישראל כדי שתחול בהם עין הרע. אוה"ח: בלעם מרד בשורש נשמתו שהוא העין הרע ורצה לברך את בני ישראל, אך הוא עשה זאת כדי לרמות את ה'. רמב"ן: בלעם פנה כלפי המדבר שם היו בני' כדי שתחול עליו הנבואה הנוגעת להם. כמו"כ הסביר הרמב"ן את דברי חז"ל שבלעם היה יודע בדיוק מה שה' היה מדבר איתו (בניגוד למשה) וכתב שהסיבה לכך היא בגלל שנבואת בלעם היא רק לגבי דבר אחד ספציפי, בעוד שמשה היה תמיד מזומן לדבר ה' שהיה יכול להיות בהרבה נושאים. בסוף דבריו כתב עפ"י הספרי שבלעם באמת זכה לדרגת נבואה גבוהה יותר ממשה כדי שלא יהיה פתחון פה לאומות העולם שיאמרו שאם היו להם נביאים, הם היו חוזרים למוטב. אולם, הרמב"ן כתב שכאן זכה בלעם למדרגת נבואה גבוהה מאוד, באספקלריא המאירה.

¹⁵⁸⁷ אונקלוס. רש"י: בלעם רצה להכניס בבני ישראל עין הרע.

¹⁵⁸⁸ רש"י.

¹⁵⁸⁹ אונקלוס. רש"י: עלה בליבו שלאי קלל את בני'. אוה"ח: בלעם ראה שעל כל שבט מישראל שרתה רוח

אלוקים.

¹⁵⁹⁰ אונקלוס + רש"י. רש"י כתב עפ"י המדרש שגם בלק היה גדול מאביו במלוכה, וגם בלעם היה גדול מאביו בנבואה. א"ע כתב שיש אומרים שדברים אלו נאמרו בניחוש אך הוא עצמו סובר שדברים אלו נאמרו בנבואה.

(בלעם)¹⁵⁹¹: (ד) נָאֵם שְׁמַע אֲמָרֵי אֵל אלו הם דבריו של אדם ששמע דברים מלפני ה' (בלעם),¹⁵⁹² אֲשֶׁר מַחֲזֶה שְׂדֵי יַחֲזֶה נֶפֶל וְגִלּוֹי עֵינָיִם כאשר בלעם היה שוכב וישן בלילה, הוא היה זוכה ל"גילוי עיניים". בלעם היה זוכה לנבואה, לגילוי עיניים, רק בשעה שהיה שוכב וישן.¹⁵⁹³: (ה) מָה טָבוּ אֱהָלֶיךָ יַעֲקֹב! (הכוונה היא לעם ישראל). אוהליך טובים, שהרי פתחי האוהלים שלכם אינם נמצאים מול פתחם של האוהלים של חבריכם, ואם כן, הצורה שבה האוהלים שלכם מסודרים היא בצורה צנועה,¹⁵⁹⁴ מִשְׁכְּנֵתֶיךָ יִשְׂרָאֵל בני ישראל! הצורה שבה אתם מסודרים את המחנה שלכם היא טובה וצנועה.¹⁵⁹⁵: (ו) בְּנַחְלֵי־נָטְיוּ מחנה ישראל דומה ביופיו לנחל שזורם לרחוק,¹⁵⁹⁶ בְּגִנְתֵי עֲלֵי נְהַר מחנה ישראל דומה לגינה שנמצאת על נהר הפרת ומקבלת מנהר הפרת את מימיה,¹⁵⁹⁷ כְּאֱהָלֵי־נָטַע יַקֹּץ מחנה ישראל דומה לבושם (שנקרא אוהל) שה' נטע בגן עדן,¹⁵⁹⁸ כְּאֲרָזִים עֲלֵי מַיִם מחנה ישראל דומה לארזים שנטועים ליד מקור מים, שגדלים בצורה יפה.¹⁵⁹⁹: (ז) יֵזֶל מַיִם מְדֻלָּוִן בעתיד, ייצאו מים מהבארות של עם ישראל. הכוונה היא שבעתיד יהיה מלך שיגדל ומלכותו תתגדל, והוא ישלוט בעמים חזקים,¹⁶⁰⁰ וְזָרְעוּ בְּמַיִם רַבִּים וזרעו יזכה להצלחה רבה, כמו שזרע שנמצא ליד מקור מים צומח יפה,¹⁶⁰¹ וְיָרֵם מֵאֲגַג מְלִכּוֹ המלך הראשון של עם ישראל יהיה חזק יותר מאגג מלך עמלק,¹⁶⁰² וְתִנְשֵׂא מְלֻכְתּוֹ המלוכה בישראל תלך ותתחזק. לאחר ששאלו

¹⁵⁹¹ אונקלוס וכן פירש רשב"ם שהכוונה היא לאדם שרואה את מראות ה'. רש"י: נקור העין, ועינו נסמתה לאחר שאמר ומספר את רובע ישראל, שה' אמר שאדם רשע כזה לא אמר להסתכל בדברים כאלו.

¹⁵⁹² אונקלוס.
¹⁵⁹³ אונקלוס, א"ע ורש"י עפ"י פשוטו. רש"י עפ"י מדרשו: כאשר ה' היה נגלה אל בלעם, לא היה לו כח לעמוד לעמוד, ובלעם היה מתמוטט. רשב"ם: לפעמים היה שוכב בלעם בלילה ושוכה לנבואה, ולפעמים ביום, כשהוא היה "גילוי עיניים", היה בלעם זוכה לנבואה, כמו עכשיו. כלי יקר: כאשר אדם אינו רואה, מתחזקת אצלו הרגשת הלב, ולכן יש נוהגים לעצום עיניהם בשעה שקוראים ק"ש.

¹⁵⁹⁴ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא לבתי המקדש, ולמשכן, שכאשר הם בנויים, מקריבים בהם קרבנות כדי לכפר עליכם. ספורנו: הכוונה היא לבתי המדרש בהם לומדים תורה. ההטבה אינה רק למי שלומד תורה או למי שמתפלל, אלא לאומה כולה.

רמב"ן: בלעם הוסיף בנבואה זו, שעם ישראל עתיד לשכון בארץ ישראל והמלכות של עם ישראל תינשא. לאחר דברים אלו של בלעם, התיימש בלק מלהילחם נגד ישראל, כיוון שידע שעם ישראל עתיד להצליח נגד שאר אויביו, ולכן גם למואב אין סיכוי להילחם בישראל. הספורנו פירש בפס' י' שהסיבה שבלק לא ביקש פעם רביעית מבלעם לקלל את ישראל היא מכיוון שבלעם אמר אורריך ארור, ואם כן, אין תקווה לקלל את ישראל.

¹⁵⁹⁵ רש"י עפ"י פירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שגם כאשר המשכן או המקדש חרבים, עצם חורבנם הוא כפרה על חטאי בני". ספורנו: הכוונה היא לבתי כנסת שם ה' שכן את שמו.

¹⁵⁹⁶ רש"י. רשב"ם: כמו גינות מיושרות. ספורנו: כמו הנחלים שמשקים מים, כך גם לומדי התורה בבתי המדרש מלמדים את העם כולו תורה.

¹⁵⁹⁷ אונקלוס.
¹⁵⁹⁸ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא כמו השמים שמתח ה'.

¹⁵⁹⁹ אונקלוס. אוה"ח: בלעם השתמש כאן בארבעה דימויים כדי לתאר את מחנה ישראל, וכל דימוי מכוון כלפי אחת מארבע כתות שבזכותם יש תורה בישראל: כנחלים נטיו הוא כנגד אנשים שהולכים ומפצים תורה, כמו שמואל. כגנות עלי נהר הם אנשים שמלמדים תורה לעם ישראל, אך מי שרוצה ללמוד צריך לבוא אליהם, כמו לשכת הגזית כאהלים נטע ה' היינו אנשים שעוסקים יום ולילה בתורה אך אינם מלמדים תורה לאחרים והארזים הוא דימוי למי שמחזיק בכספו את לומדי התורה.

¹⁶⁰⁰ רש"י + אונקלוס. א"ע: צלע זה של הפסוק הוא המשך ההמשלה של ישראל לארז שענפיו נוטפים מים. אוה"ח: הכוונה היא המשך ללומדי התורה, ולכל אדם מישראל יש חלק בתורה, ובלעם אומר שכל חלק בתורה שיש לכל אדם מישראל מקורו בתורה שדלה משה. ההמשלה לדלי היא מכיוון שבעתיד, כאשר ה' יתגלה לעם ישראל בשער החמישים של שערי בינה, יבינו שכל הארבעים ותשע שערים הקודמים הם בערך של דלי כלפי השער החמישים.

¹⁶⁰¹ רש"י. א"ע: כמו שארז שנמצא במים גודל מיום ליום כך עם ישראל יתחזק כל הזמן.

¹⁶⁰² אונקלוס + רש"י. אוה"ח: בלעם רצה להסביר שהסיבה שהיה צורך בהקמת מלכות בית דוד היא בגלל ששאלו לא הרג את אגג. בהסבר נוסף כתב שכל מה שמלך המשיח עתיד לפעול היא מלחמת עמלק כדי להשלים את כסאו של ה'. רמב"ן: ייתכן שכל מלך של עמלק נקרא אגג.

ביתו כֶּסֶף וְזָהָב גם אם בלק ייתן לי את כל ביתו מלא בכסף וזהב, גם אם בלק ייתן לי הרבה מאוד כסף וזהב, לֹא אוֹכַל לְעֵבֵר אֶת פִּי יְקֹנֵק אִין לִי רְשׁוֹת לַעֲבוֹר עַל גְּזִירְתּוֹ שֶׁל ה',¹⁶²⁰ לְעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלְּבִי (אִין לִי רְשׁוֹת לַעֲבוֹר עַל גְּזִירְתּוֹ שֶׁל ה') לַעֲשׂוֹת דָּבָר טוֹב אוֹ דָּבָר רַע מִרְצוֹנִי,¹⁶²¹ אֲשֶׁר יִדְבֵּר יְקֹנֵק אֶתְּוֹ אֲדַבֵּר (אִנִּי, בַלְעָם, אִמְרָתִי לַךְ בַּלֵּק) אִנִּי אוֹמֵר רַק אֶת מַה שֶׁהִי יֹאמֵר לִי לֹמֵר¹⁶²²: (יָד) וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי עֲכָשִׁיו הִנְנִי הוֹלֵךְ אֶל הָעָם שְׁלִי, אִנִּי חוֹזֵר לְמִקְוָמִי,¹⁶²³ לְכֹה אֵיֶעֱצֶךָ אִנִּי אֶתְּוֹן לַךְ עֲצָה כְּדִי לְהַכְשִׁיל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַכּוֹוֹנָה הִיא לַעֲצָה שֶׁבְנוֹת מוֹאָב יִכְשִׁילוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בַּפְּסוּקִים הַבָּאִים,¹⁶²⁴ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמּוֹךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וּבְנוֹסֶף לַעֲצָה שֶׁאֵיֶעֱצֶךָ לַךְ עֲכָשִׁיו כִּי־צַד לְהַכְשִׁיל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִנִּי אוֹמֵר לַךְ מַה עֵתִידִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לְמוֹאָב בְּעֵתִיד¹⁶²⁵: (טו) וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ בַלְעָם הַתַּחֲלִיל לְשֵׁאת אֶת הַמִּשַׁל שֶׁבִּנְבוּאָתוֹ, בַלְעָם הַתַּחֲלִיל לֹמֵר אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהִי אִמֵּר לוֹ לֹמֵר, וַיֹּאמֶר כֵּךְ אִמֵּר בַלְעָם בְּדַבְּרֵי: נֶאֱמַר בְּלָעַם בְּנֹו בְּעוֹר, אֵלֹו הֵם הַדְּבָרִים שֶׁל בְּנֹו שֶׁל בְּעוֹר, וְנֶאֱמַר הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵיִן אֵלֹו הֵם דְּבָרֵי שֶׁל אָדָם שֶׁרֹוּאָה טוֹב (בַלְעָם): (טז) נֶאֱמַר שְׁמַע אִמְרֵי אֵלֹו הֵם דְּבָרֵי שֶׁל אָדָם שֶׁשָּׁמַע דְּבָרִים מִלְּפָנֵי הִי (בַלְעָם), וַיִּדְעַ דְּעַת עֲלִיֹוֹן בַלְעָם הִיָּה יוֹדַע לְכוּוֹן בְּדִיּוֹק לְרַגַע הַקְּצָר בְּיוֹם בּוֹ הִי כּוֹעֵס, וְאִזּוּ הִיָּה מִקְלָל אֶת מִי שֶׁרַצָּה לְקַלֵּל,¹⁶²⁶ מִחֲזוֹה שְׁדֵי יַחֲזוֹה נִפְלֹו וְגִלּוֹי עֵינָיִם כֹּאשֶׁר בַלְעָם הִיָּה שׁוֹכֵב וַיִּשָּׁן בְּלִילָה, הוּא הִיָּה זֹכֵה לִיִּגִילוֹי עֵינָיִם". בַלְעָם הִיָּה זֹכֵה לְנְבוּאָה, לְגִילוֹי עֵינָיִם, רַק בְּשַׁעָה שֶׁהִיָּה שׁוֹכֵב וַיִּשָּׁן: (יז) אֲרָאֵנוּ וְלֹא עֲתָה אִנִּי רֹוּאָה אֶת גְּדוּלְתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲךָ הַגְּדוּלָה לֹא תִגִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל עֲכָשִׁיו,¹⁶²⁷ אֲשׁוֹרְנוּ וְלֹא קְרוֹב אִנִּי מִסְתַּכַּל עַל גְּדוּלְתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאִין הַדְּבָר הוֹלֵךְ לְקִרוֹת בְּזִמְנֵן הַקְּרוֹב,¹⁶²⁸ דְּרָךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב בְּעֵתִיד, יְקוֹם מִלֵּךְ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כֶּשֶׁהַכּוֹוֹנָה הִיא לְדוֹד,¹⁶²⁹ וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְקוֹם מוֹשֵׁל,¹⁶³⁰ וְמִחֵץ פְּאֵתִי מוֹאָב דוֹד יִהְרֹוֹג אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים הַחֲשׁוּבִים שֶׁל מוֹאָב,¹⁶³¹ וְקָרַךְ כָּל בְּנֵי שֵׁת וְכֹן

¹⁶²⁰ אונקלוס. רש"י: בניגוד לפעם הקודמת, כאן לא אמר בלעם אלהי, כיוון שידע שהוא נבאש בה'.

¹⁶²¹ אונקלוס.

¹⁶²² אונקלוס.

¹⁶²³ אונקלוס. רש"י: מעכשיו אני כשאר עמי שהסתלקה ממני שכינה.

¹⁶²⁴ רש"י. א"ע: הכוונה היא שבלעם אומר לבלק מה לעשות, שהרי בני עתידים להילחם נגד מואב ולנצחם. רמב"ן: בלעם אומר לבלק שיאמר לו את העצה שיעץ ה' על מואב, והנבואה הזאת היא לימות המשיח. בנבואה הרביעית, אמר בלעם מה יקרה כאשר יבוא המשיח.

¹⁶²⁵ רש"י. רשב"ם וספורנו: אני אייעץ לך כיצד להכשיל את בני עכשיו, כיוון שרק בעתיד, בני יצליחו לנצח את מואב. כפי שנראה, בפרשנים יש מחלוקת לגבי איזה זמן מדובר, האם לגבי זמנו של דוד או האם לגבי זמנו של המשיח.

¹⁶²⁶ רש"י. א"ע: בלעם היה יודע את נבואתו של ה' ע"י נבואה ולא ע"י קסם.

¹⁶²⁷ רש"י. רש"י וא"ע: נבואה זו היא על דוד. רמב"ן: בלעם אומר שהוא יודע מה יש בליבו של ה' לעשות באחרית הימים, כאשר הכוונה היא לימות המשיח. אה"ח: הכוונה היא על שתי סוגי הגאולות: בעתה ואחישנה.

¹⁶²⁸ אונקלוס.

¹⁶²⁹ אונקלוס. רמב"ן: הכוונה היא למשיח והסיבה שבלעם מדמה את המשיח לכוכב היא מכיוון שהמשיח מגיע מרחוק כדי לקבץ את כל ישראל מהגלויות, כמו שהכוכב נמצא רחוק מאוד. א"ע: הכוכב יראה לכולם בדרכו שהוא יצא מבני ישראל (אמנם בהתחלה כתב שהכוונה היא שהכוכב יתגלה כמו שיש כוכבים שנמצאים היו בשמים שנבראו בששת ימי בראשית, אך הם עדיין אינם מוכרים). כמו"כ דוחה הא"ע את הפירוש שמדובר על המשיח, שהרי סנחריב בלבל את האומות.

¹⁶³⁰ רש"י.

¹⁶³¹ אונקלוס.

דוד ימלוך על כל צאצאיו של שת¹⁶³²: (יח) וְהָיָה אָדוֹם יִרְשֶׁה עִם יִשְׂרָאֵל יִירָשׁ, יִהְיוּ וַיִּגְרַשׁ אֶת אָדוֹם,¹⁶³³
וְהָיָה יִרְשֶׁה שְׁעִיר אֵיבֵי שְׁעִיר (אָדוֹם) יִגְרוּשׁוּ וַיִּהְרֹגוּ עַל יַד יִשְׂרָאֵל אוֹיְבֵיהֶם,¹⁶³⁴ וַיִּשְׂרָאֵל עָשָׂה חֵיל
ובניגוד לאָדוֹם, עִם יִשְׂרָאֵל יִצְלִיחַ בְּנִכְסָיו¹⁶³⁵: (יט) וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב בְּעֵתִיד, יִהְיֶה מִנְהִיג מֵעַם יִשְׂרָאֵל שִׁמְשׁוּל,
כִּשְׁהַכּוֹנֵה הָיָה לַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ,¹⁶³⁶ וְהָאֲבִיד שְׁרִיד מְעִיר מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֵתִיד לְהַשְׁמִיד אֶת הָעִיר הַחֲשׁוּבָה שֶׁל
אָדוֹם, כִּשְׁהַכּוֹנֵה הָיָה לְרוּמָא¹⁶³⁷: (כ) וַיֵּרָא אֶת עֲמֻלָּק בִּלְעָם רָאָה אֶת הַפּוֹרְעָנוֹת שֶׁעֲתִידָה לְבוֹא עַל
עֲמֻלָּק,¹⁶³⁸ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ בִּלְעָם הַתְּחִיל לְשִׂאת אֶת הַמְּשַׁל שֶׁבִּנְבוּאָתוֹ, בִּלְעָם הַתְּחִיל לֹמַר אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהִ'
אָמַר לוֹ לֹמַר עַל עֲמֻלָּק, וַיֹּאמֶר כֹּךְ אָמַר בִּלְעָם בְּדַבְּרָיו: רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמֻלָּק עֲמֻלָּק הוּא הָעַם הָרִאשׁוֹן
שֶׁנֶּלְחַם נֹגַד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,¹⁶³⁹ וְאַחֲרֵיתוֹ עַדִּי אֲבַד וּבְסוּף יִיאָבֵד עֲמֻלָּק בְּיַד יִשְׂרָאֵל¹⁶⁴⁰: (כא) וַיֵּרָא אֶת הַקִּינִי
בִּלְעָם הַסְתַּכַּל עַל גְּדוּלְתָם שֶׁל צִאצָּאֵיו שֶׁל יִתְרוֹ,¹⁶⁴¹ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ בִּלְעָם הַתְּחִיל לְשִׂאת אֶת הַמְּשַׁל שֶׁבִּנְבוּאָתוֹ
עַל צִאצָּאֵיו שֶׁל יִתְרוֹ, וַיֹּאמֶר כֹּךְ אָמַר בִּלְעָם בְּדַבְּרָיו: אֵיתָן מוֹשֶׁבֶךְ מִקּוֹם מוֹשֶׁבֶךְ הוּא מִקּוֹם חִזְק וַיִּצִיב,¹⁶⁴²
וְשִׁים בְּסַלְעַ קֶנֶדַּךְ וְאַתָּה תִּגּוֹר בְּעִיר חִזְקָה¹⁶⁴³: (כב) כִּי אִם יִהְיֶה לְבָעַר קִינִי בְּנֵי הַקִּינִי, גַּם אִם אַתֶּם עוֹמְדִים
לְהִיּוֹת מְבוֹעָרִים מִמִּקּוֹמְכֶם, גַּם אִם אַתֶּם תּוֹגְלוּ מִמִּקּוֹמְכֶם,¹⁶⁴⁴ עַד מָה אֲשׁוֹר תִּשְׁבֹּךְ עַד לְהִיכֹן יִכּוֹל אֲשׁוֹר
לְהַגְלוֹת אוֹתָךְ? הֲרִי גַם אִם אַתָּה תִּגְלָה, מִצַּבֵּךְ יִהְיֶה עַדִּינִי טוֹב יוֹתֵר מִשְׁאֵר הָעַמִּים שֶׁהִתְנַגְּדוּ לְיִשְׂרָאֵל
וּשְׁיוֹשְׁמָדוֹ, וְאַתָּה עֵתִיד לְחַזֹּר מֵהַגְלוֹת יַחַד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁶⁴⁵: (כג) וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם הַמְּשִׁיךְ לְשִׂאת
אֶת דְּבָרֵי נְבוּאָתוֹ, וְכֹךְ אָמַר, אוֹי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל מִי יִכּוֹל לְחַיּוֹת וְלֹא לְיִפּוֹל בְּיַדֵּיהֶם שֶׁל אֱלֹהִים, בְּיַדֵּיהֶם
שֶׁל מֶלֶךְ אֲשׁוֹר, שִׁיבִלְבַל אֶת הָאוֹמוֹת¹⁶⁴⁶: (כד) וַיְצִים מִיַּד פְּתִים וְעַל אֲשׁוֹר יִבּוֹאוּ אוֹנִיּוֹת גְּדוּלוֹת מִלְּאוֹת

¹⁶³² אונקלוס. רש"י: וקרקר היינו מלשון נוקב והיינו שינצח אותם במלחמה. א"ע פירש בשם רש"י שהכוונה היא לעמון ומואב ושיש כאן חזרה על הצלע הקודם של הפסוק, אך הוא עצמו דחה פירוש זה וכתב שהכוונה היא לכל בני האדם. כמו"כ כתב בשם רש"י ששת הוא רמז לבני לוט, אך דחה פירוש זה וכתב ששת היינו היסוד.
¹⁶³³ רש"י.
¹⁶³⁴ רש"י. רמב"ן הסתפק אם הכוונה היא כמו רש"י שאויביו של שער, בנ"י, יירשו אותם, או ששעיר שהם אויביו של בנ"י יגורשו ע"י בנ"י.
¹⁶³⁵ אונקלוס.
¹⁶³⁶ רש"י וא"ע ולפירושם הכוונה היא שיקום רודה מישראל. אונקלוס פירש שהכוונה היא לירידה ממש.
¹⁶³⁷ רש"י. א"ע: הוא ישמיד את השרידים מכל עיר, והכוונה היא ליזאב. רמב"ן: הכוונה היא לכל הערים שבעולם.
¹⁶³⁸ רש"י. רמב"ן כתב שיתכן שהפסוק כפשוטו, שבלעם הסתכל וראה את מחנה עמלק מהמקום בו עמד.
¹⁶³⁹ רש"י. א"ע דחה את הפירוש של האומרים שהכוונה היא שעמלק מחשיב עצמו לראש הגויים. רמב"ן: עמלק היה בראש הגיבורים של כל העמים האחרים. אוה"ח: הציווי על בנ"י להשמיד עם היה בהתחלה על עמלק. בפירוש נוסף כתב שעמלק יעמוד במעלתו עד שיגיע הזמן להשמיד אותו.
¹⁶⁴⁰ רש"י.
¹⁶⁴¹ רש"י.
¹⁶⁴² אונקלוס. רש"י: יש כאן תמיהה. בלעם אומר שגם יתרו היה איתו בעצה של הבה נתחכמה לו, ואילו עכשיו מצבו של יתרו הוא יותר טוב מבלעם. רמב"ן: בלעם קורא כאן לבני יתרו לשים את מקום מושבם במקום חזק, על ידי שיסורו מעמלק. רש"י: הכוונה היא שבני יתרו חושבים שמקום מושבם הוא חזק ויציב, אך הם עתידים לגלות. ספורנו: אתה התיישבת עם בנ"י במדבר, בארץ לא זרועה.
¹⁶⁴³ אונקלוס. אוה"ח: אתה חיתנת את ביתך עם משה. ספורנו: בזכות שהתיישבת בתוך ישראל, אתה תזכה להיות יחד עם ישראל כשהם יהיו גבוהים וחזקים.
¹⁶⁴⁴ רש"י. רמב"ן: גם אם אתה תצטרף לישראל, הדבר הכי גרוע שיכול לקרות לך הוא שאתה תגלה ממקומך. א"ע: אשור ירצו להשמיד אותך.
¹⁶⁴⁵ רש"י.
¹⁶⁴⁶ רש"י. א"ע הסתפק אם הכוונה היא לאשור ששמו עצמו כמו אילים או שהכוונה לגזירת האל שגזר שאשור יענו אותם. רש"י: הכוונה היא לייסורים שיבואו בימות המשיח.

ברומיים (צים היינו אוניות וכיתים היינו רומיים),¹⁶⁴⁷ וְעָנּוּ אֲשׁוּר הַרומיים ייענו את ממלכת אשור, וְעָנּוּ עִבְרָ וכן ייענו הרומיים את כל אלה הנמצאים בעבר הנהר (הכוונה היא למלכות אשור ויש כאן כפילות),¹⁶⁴⁸ וְגַם הוּא עָדִי אֶבֶד ובסוף גם הרומיים עתידים להיאבד¹⁶⁴⁹: (כה) וַיָּקָם בְּלָעַם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְוֵמוֹ בלעם קם והלך וחזר אל מקומו,¹⁶⁵⁰ וְגַם בָּלַק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וגם בלק הלך למקומו:

במדבר פרק כה

(א) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים עם ישראל ישב במקום שנקרא שיטים,¹⁶⁵¹ וַיַּחֲלֵה הָעָם לְזָנוֹת אֵל בָּנוֹת מוֹאָב עם ישראל התחיל להתחתן עם בנות מואב¹⁶⁵²: (ב) וַתִּקְרְאוּ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן בְּנוֹת מוֹאָב קראו לבני ישראל להשתתף בהקרבת הקרבנות שלהן לעבודה זרה,¹⁶⁵³ וַיֵּאָכְלֵהֶם בני ישראל אכלו מהקרבנות שבנות מואב הקריבו לעבודה זרה שלהן,¹⁶⁵⁴ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן בני ישראל השתחוו לעבודה הזרה של בנות מואב¹⁶⁵⁵: (ג) וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר עם ישראל התחבר לעבודה זרה שנקראת "בעל פעור",¹⁶⁵⁶ וַיַּחֲרֹף אֶף יָקוֹק בְּיִשְׂרָאֵל ה' התמלא ברוגז על עם ישראל ושלח מגיפה בעם ישראל¹⁶⁵⁷: (ד) וַיֹּאמֶר יָקוֹק אֶל מֹשֶׁה ה' אמר למשה, קח אֶת כָּל רְאִשֵׁי הָעָם קח יחד איתך את כל ראשי עם ישראל כדי לשפוט את מי שעבד את בעל פעור,¹⁶⁵⁸ וְהִזְקַע אֹתָם לִיקְוֹק מי שהתחייב מיתה בבית הדין, ייתלה לפני ה',¹⁶⁵⁹ נִגְדָה הַשָּׁמַשׁ המתחייבים מיתה ייתלו לעיני כל בני ישראל,¹⁶⁶⁰ וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אֶף יָקוֹק מִיִּשְׂרָאֵל הרוגו של ה' על עם ישראל יישכח לאחר שתהרגו את כל מי שעבד לבעל פעור¹⁶⁶¹: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל משה אמר לשופטים של בני ישראל, הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר כל אחד מכם יהרוג את האנשים שהתחייבו בבית דינו מיתה על כך שהם עבדו עבודה זרה¹⁶⁶²: (ו) וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא הִיָּה אָדָם

¹⁶⁴⁷ רש"י. א"ע: כיתים הם יוונים. כיתים הוא שם מקום.

¹⁶⁴⁸ רש"י. רמב"ן: הכוונה היא שהרומיים יענו את בני ישראל.

¹⁶⁴⁹ רש"י.

¹⁶⁵⁰ אונקלוס. א"ע: הכוונה היא שבלעם קם מהשכיבה, כיוון שהתנבא בשעה שהוא שכב.

¹⁶⁵¹ רש"י. א"ע: הכוונה היא לערבות מואב שחלק ממנו היה במקום שנקרא שיטים.

¹⁶⁵² אונקלוס. רש"י: ע"י עזת יתרו. רמב"ן: ייתכן גם לפרש שבגלל שבלעם אמר לבלק שלא יוכל לנצח את בני ישראל,

התחיל בלעם לפתות את בני ישראל, לא בגלל שבלעם עצמו ייעץ עצה זו.

¹⁶⁵³ אונקלוס. אה"ח: בנות מואב קראו לבני ישראל יצאו אליהם.

¹⁶⁵⁴ אונקלוס.

¹⁶⁵⁵ אונקלוס. רש"י: כשהיה יצרו של אדם מישראל תקף עליו, היו מכריחות אותו בנות מואב להשתחוות לע"ז.

¹⁶⁵⁶ אונקלוס.

¹⁶⁵⁷ אונקלוס + רש"י.

¹⁶⁵⁸ אונקלוס + רש"י.

¹⁶⁵⁹ רש"י.

¹⁶⁶⁰ רש"י. ספורנו: ע"י שהעם יראה שתולים את כל מי שעבד ע"ז ולא ימחה, ייסלח לבני ישראל.

¹⁶⁶¹ אונקלוס. אה"ח: הצורך בחזרת חרון אפו של ה' היא בגלל שבב"ד הורגים רק על סמך עדים והתראה.

¹⁶⁶² רמב"ן. כמו"כ כתב שבאמת לא הרגו דיני ישראל אף אחד, שהרי מיד לאחר שאספו את העם כדי לשפוט אותם, בא זמרי והתגרה במשה ופנחס הרג אותו, ורק לפני המעבר לארץ ישראל הרג ה' את כל הנצמדים לבעל פעור. אמנם רש"י כתב שכל דיין מישראל הרג שני אנשים כך שמתו קרוב לשמונה עשר אלף אנשים מישראל על ידי הדיינים, אך רמב"ן דחה פירוש זה, שהרי לא חסרים כל כך הרבה אנשים מבני ישראל. א"ע: כל אחד מכם יהרוג את האנשים, לא משנה מאיזה שבט הם.

מישראל שהגיע (כפי שיתבאר בהמשך, שמו של איש זה היה זמרי בן סלוא), וַיִּקְרַב אֶל אָחִיו אֶת הַמְדִּינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כאשר כל ישראל ומשה ראו, אדם זה הביא למשפחתו אישה מדיינית (שכפי שנראה בהמשך, שמה היה כזבי בת צור) כדי שהם יתחתנו איתה,¹⁶⁶³ וְהָמָּה בָּכִים פָּתַח אֱהֶל מוֹעֵד (בשעה שאדם זה הקריב את האישה המדיינית אל משפחתו) בני ישראל בכו אל ה' והתפללו אליו שיסלח להם על חטאם¹⁶⁶⁴: (ז) וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֱהֲרֹן הַכֹּהֵן כֹּאֲשֶׁר פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בן אהרון הכהן ראה שזמרי קירב למשפחתו את האישה המדיינית,¹⁶⁶⁵ וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה פִּינְחָס קָם מִתּוֹךְ כָּל הָעֵדָה שֶׁהִתְפַּלְלָה בַּפֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד,¹⁶⁶⁶ וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ פִּינְחָס לָקַח בִּידוֹ רֹמַח כְּדִי לַהֲרוֹג אֶת זְמָרִי: (ח) וַיָּבֵא אַחֲרָיִם יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֶּבֶה פִּינְחָס נָכַס אַחֲרָיִם זְמָרִי אֶל תּוֹךְ אוֹהֶלוֹ,¹⁶⁶⁷ וַיִּדְקַר אֶת שְׁנֵיהֶם פִּינְחָס דָּקַר אֶת שְׁנֵיהֶם, ועכשיו מפרטת התורה את מי דקר פינחס, אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל פִּינְחָס דָּקַר אֶת זְמָרִי, וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קֶבֶתָהּ וכן דקר פינחס את האישה המדיינית, את כזבי בתוך האוהל,¹⁶⁶⁸ וְהִתְעַצֵּר הַמְּגִפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לאחר שפינחס דקר את זמרי ואת כזבי, נעצרה המגיפה מעם ישראל ואנשים מישראל הפסיקו למות¹⁶⁶⁹: (ט) וַיְהִיו הַמֹּתִים בַּמְּגִפָּה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף בסך הכל נהרגו במגיפה ששלח ה' בישראל עשרים וארבעה אלף (24,000) אנשים¹⁶⁷⁰: (י) וַיִּדְבֹּר יִקּוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יא) פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֱהֲרֹן הַכֹּהֵן הִשִּׁיב אֶת חַמְתֵּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פִּינְחָס בְּנוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן (כך שפינחס הוא נכדו של אהרון) החזיר את כעסי מבני ישראל, פינחס הרגיע את כעסי על בני ישראל,¹⁶⁷¹ בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאוֹתַי בְּתוֹכָם (פינחס הרגיע את כעסי על בני ישראל) על ידי שהוא נקם מבני ישראל את נקמתי. פינחס הרג את זמרי ובכך הוא כעס על בני ישראל את אותו כעס שאני (ה') רציתי לכעוס עליהם,¹⁶⁷² וְלֹא כָּלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹתַי (על ידי שפינחס קינא לשם ה') לא אשמיד את בני ישראל. לולי שפינחס היה נוקם את נקמתי, הייתי (ה') משמיד את כל בני ישראל¹⁶⁷³: (יב) לָכֵן לָכֵן, בגלל שפינחס נקם את נקמתי,¹⁶⁷⁴ אָמַר

¹⁶⁶³ א"ע ורשב"ם. רש"י: בני שבטו של שמעון נאספו ואמרו לנשיא שלהם, זמרי, שלא ייתכן שישתוק בשעה שכולם נידונים למיתה. כמו"כ הסביר רש"י שזמרי קירב את כזבי כדי לשאול את משה האם כזבי מותרת לאדם מישראל או לא ואם משה היה עונה שהיא אסורה, היו שואלים אותו מי התיר למשה להתחתן עם ציפורה.
¹⁶⁶⁴ א"ע. רש"י: הסיבה שבב"י בכו היא מכיוון שנעלמה הלכה ממשה, והסיבה היא כדי שפינחס יבוא ויטול את

שכרו.

¹⁶⁶⁵ א"ע. רש"י: פינחס ראה מהי ההלכה, שבעל ארמית, קנאים פוגעים בו.

¹⁶⁶⁶ א"ע.

¹⁶⁶⁷ אונקלוס + רש"י.

¹⁶⁶⁸ א"ע. ספורנו: במעיה. רש"י: במקום הנקבות.

¹⁶⁶⁹ אונקלוס. בדבר הריגת זמרי, לפי רש"י הסיבה היא שקנאים פוגעים בו ואין צורך בעדים והתראה. לפי א"ע, היו עדים והתראה על בעילות קודמות של זמרי. אוה"ח: הסיבה שפינחס הרג את האישה הוא כמו שהורגים את הבהמה שאדם שוכב איתה.

¹⁶⁷⁰ אונקלוס.

¹⁶⁷¹ אונקלוס. רש"י: טעם הייחוס הוא מפני שהשבטים היו מבזים אותו, שהרי מצד האם היה פינחס מזרע יתרו שפיטם עגלים לע"ז. אוה"ח: ה' רצה לסגור מעגל – אהרון השתתף יחד עם בני" בחטא העגל, ופינחס מנע עכשיו את התפשטות הע"ז.

¹⁶⁷² רש"י. ספורנו: ע"י שפינחס הרג את זמרי לעיני כולם ואף אחד לא מיחה בו, ראיתי שבב"י חזרו בתשובה. כלי יקר: הדגש על "בתוכם" בא לומר לנו על מסירות נפשו של פינחס, שלמרות שהוא היה בתוך עדת ישראל והיו שם קרוביו של זמרי, בכ"ז סיכן פינחס את עצמו.

¹⁶⁷³ א"ע.

¹⁶⁷⁴ אונקלוס. אוה"ח: לכן היינו לשון שבועה.

תאמר לכל בני ישראל,¹⁶⁷⁵ הֲנִנִי נָתַן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם אֲנִי (הי) נותן לפינחס את הברית שלי (של הי) שתהיה ברית של שלום. בפסוק הבא יבואר מהי ברית זו¹⁶⁷⁶: (יג) וְהִיְתָה לֹא וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָה עוֹלָם הברית הזו שאתן לפינחס, תהיה שהכהונה תהיה לו ולצאצאיו שיהיו בכל הדורות לאחר מיתתו,¹⁶⁷⁷ תחת אֲשֶׁר קָנָא לְאֵלֵהֶיו (אני הי' אתן לפינחס את הברית) בשכר שפינחס קינא לשם הי',¹⁶⁷⁸ וַיִּכְפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יַדֵי שְׁפִינְחָס קִינָא לְשֵׁם הִי וְנָקַם אֶת נַקְמָתוֹ, הי' כיפר לבני ישראל על חטאם: (יד) וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּה שֵׁם הָאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל שְׁנֵהֲרַג,¹⁶⁷⁹ אֲשֶׁר הִכָּה אֶת הַמְּדִינִית אִישׁ זֶה נִהְרַג יַחַד עִם הָאִשָּׁה הַמְּדִינִית, זְמָרִי בֶן סְלוּא (שמו של האיש שהרג פינחס הוא) זמרי בן סלוא, נָשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי זמרי היה ראש לאחת מחמש המשפחות של שבט שמעון¹⁶⁸¹: (טו) וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּכָּה הַמְּדִינִית כְּזָבִי בַת צוֹר שמה של האישה שהרג פינחס הוא כזבי בת צור,¹⁶⁸² רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית אָב בְּמִדְיָן הוּא צוֹר, אביה של כזבי, היה אחד מחמשת ראשי בתי האב שהיו למדין, והוא היה החשוב שבהם¹⁶⁸³: (טז) וַיְדַבֵּר יִקְנֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יז) צָרֹר אֶת הַמְּדִינִים תְּצַיֵּק לְמִדְיָנִים,¹⁶⁸⁴ וְהִכִּיתֶם אוֹתָם וְתִהְרְגוּ אֶת הַמְּדִינִים¹⁶⁸⁵: (יח) כִּי צָרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיהֶם אֲשֶׁר נִכְלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוֹר (הסיבה שאני מצווה אתכם להרוג את המדיינים היא) מכיוון שהמדיינים תציקו לכם במחשבתם הרעה שהכשילו אתכם בעבודה זרה של בעל פעור,¹⁶⁸⁶ וְעַל דְּבַר כְּזָבִי בַת נְשִׂיא מִדְיָן אֲחַתְּם הַמִּכָּה בְיוֹם הַמִּגְפָּה עַל דְּבַר פְּעוֹר וְכֵן יִנְסוּ הַמְּדִינִים

¹⁶⁷⁵ רמב"ן.

¹⁶⁷⁶ רש"י. ספורנו: הכוונה היא שיהיה לו ברית מפני מלאך המוות ובאמת ראינו שפינחס האריך ימים יותר משאר בני דורו. א"ע: פינחס אינו אליהו והוא באמת מת (בניגוד לאליהו שרק עלה בסערה השמימית) וכאן רואים מהפסוק שפינחס מת, שהרי כתוב ולזרעו אחריו, אלא שבימי פילגש בגבעה, היה פינחס מושל על בני¹⁶⁷⁷ רש"י, ולמרות שאהרון כבר נמשח לכהונה, הרי שמשחה זו הועילה רק לאלו מצאצאיו של אהרון ובניו שייולדו לאחר מכן, אך פינחס שכבר נולד, לא נמשח כלל לכהונה ולא הועילה לו בכלל משיחתו של אהרון, ולכן, כאן זכה לכהונה.

¹⁶⁷⁸ אונקלוס + רש"י. ספורנו: מכיוון שפינחס רב את ריבי, אני ה' אציל אותו מכל ריב אחר. כמו"כ פינחס ראו לכהונה המכפרת על בני", כיוון שהוא גרם לכפרת בני" כאן.

¹⁶⁷⁹ אונקלוס. בטעם הייחוס של זמרי כתב רש"י שתי סיבות: א. מכיוון שהתורה הזכירה את פינחס לשבח, התורה הזכירה את זמרי לגנאי. ב. כדי להודיע שבחו של פינחס שלמרות שזמרי היה נשיא, בכ"ז לא נמנע פינחס מלהרוג אותו. אה"ח הקשה מדוע התורה העלימה בהתחלה את שמו של האיש, ורק לאחר ההכאה היא כתבה את שמו? והסביר שהתורה חסה גם על הרשעים ולכן פעמים רבות היא אינה מייחסת אותם, כמו שהתורה לא כתבה מי היה המקושש. אולם, מאחר והתורה רצתה לשבח את פינחס, בסופו של דבר התורה כן כתבה מי נהרג. הסבר נוסף שכתב הוא שהתורה אמרה שק לאחר שפינחס הרג שני אנשים חשובים, ה' מחל לבני" על חטאם.

¹⁶⁸⁰ אונקלוס. אה"ח: הכפילות בהוכה הוא כדי לומר שזמרי כבר הוכה ע"י שחטא והתחייב בכך מיתה.

¹⁶⁸¹ רש"י.

¹⁶⁸² אונקלוס. רש"י: הייחוס בא ללמד על שנאתם של המדיינים שכדי להכשיל את ישראל הם הפקירו את אחד מבנות מלכם. אה"ח: אישה זו הייתה היחידה מבין המדיינים שהפקירו עצמן, ושאר הבנות היו מבנות מואב. כלי יקר: בני" הם שיזמו את הקשר עם בנות מואב ואילו בנות מדין הם שיצרו את הקשר עם בני". רמב"ן בפס' יח': מכיוון שה' נתן לבני לוט את ארצם כשכר על שליוויה את אברהם, נמנעו בני" מלהילחם נגדם, אך לגבי מדין לא היה שום סיבה להימנע ממלחמה.

¹⁶⁸³ רש"י.

¹⁶⁸⁴ אונקלוס. רש"י: תהיו אויבים של המדיינים. אה"ח: פסוק זה אינו במקומו, שהרי רק בהמשך מצווה ה' לתקוף את מדין, אלא שהכוונה היא שבני" כדי לחזור בתשובה יתמלאו בשנאה על מדין, וכך יתנתקו מהטעם הערב של החטא בו חטאו.

¹⁶⁸⁵ אונקלוס.

¹⁶⁸⁶ א"ע. רש"י: שהפקירו את בנותיהם לזנות כדי להכשיל אתכם בבעל פעור. כמו"כ כתב שאת מואב לא ציווה ה' להשמיד מכיוון שרות הייתה עתידה לצאת מהם. רמב"ן: זקני מדין הם שחשבו על המחשבה הזו וגם בלעם היה בעצה זו. לכן גם הרגו בני" את בלעם, שהרי התורה ציווה להרוג את כל מי שהיה קשור לעצה זו.

להתנקם בכם על שהרגתם את כזבי, שהייתה הבת של מלכם, שנהרגה ביום שפרצה המגיפה בעם ישראל כעונש על שעבדו לבעל פעור¹⁶⁸⁷:

במדבר פרק כו

(א) ויהי אחרי המגפה לאחר המגפה בה מתו עשרים וארבעה אלף האנשים מישראל,¹⁶⁸⁸ ויאמר יקוק אל משה ואל אלעזר בן אהרן הכהן ה' אמר למשה ולאלעזר, לאמר כך אמר ה' למשה ולאלעזר: (ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל תקבלו את החשבון של בני ישראל, תספרו את בני ישראל,¹⁶⁸⁹ מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעֵלָה יש למנות כל אדם מישראל שהוא מעל לגיל עשרים שנה, לְבֵית אֲבֹתָם יש לייחס כל אדם מישראל על פי אביו. אם אדם משבט ראובן התחתן עם דינה שהיא משבט שמעון, הבן שלהם שייך לשבט ראובן, ויימנה יחד עם שאר שבט ראובן,¹⁶⁹⁰ כָּל יֵצֵא צְבָא בְּיִשְׂרָאֵל כל אדם שהוא מבן עשרים שנה ומעלה הוא הראוי להיכלל בכלל צבא ישראל ולהיכלל במניין¹⁶⁹¹: (ג) וידבר משה ואלעזר הכהן אתם משה ואלעזר דיברו עם בני ישראל,¹⁶⁹² בְּעֶרְבַת מוֹאָב על ירדן ירחו משה ואלעזר דיברו עם בני ישראל במישור שנמצא בארץ מואב, על שפת הירדן, מול העיר יריחו,¹⁶⁹³ לְאֹמֶר משה ואלעזר אמרו לבני ישראל שהם צריכים להימנות¹⁶⁹⁴: (ד) מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעֵלָה משה ואלעזר מנו כל אדם מישראל שהיה מבוגר יותר מגיל עשרים שנה,¹⁶⁹⁵ כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְקוֹק אֵת מֹשֶׁה ואלעזר מנו כל אדם שהיה מבוגר יותר מבן עשרים שנה, כמו שה' ציווה את משה לעשות, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיָּצֵאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בתוך המניין שמנו משה ואלעזר, היו אנשים רבים שיצאו ממצרים¹⁶⁹⁶: (ה) רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל ראובן שהיה הבכור של יעקב, בְּנֵי

¹⁶⁸⁷ אונקלוס + א"ע.

¹⁶⁸⁸ אונקלוס. רש"י כתב שני טעמים למניין: א. לאחר המגיפה היה צורך למנות את בני". ב. לפני מותו של משה, היה צורך שיחזיר את צאנו במניין. הרמב"ן בפס' ה' כתב שטעם המניין הוא כדי שידעו כמה נחלה לתת לכל אחד, כיוון שכל משפחה שנמנתה כאן קיבלה נחלה שווה למשפחות האחרות, ומה שנאמר לרב תרבו נחלתו נאמר על האנשים שנמצאים בתוך המשפחה. הכלי יקר (במס' ב') כתב שטעם המניין הוא כדי לברר שגם אחרי המגיפה, נשארו בישראל שישים ריבוא איש, כיוון שאין אוכלוסיה שלימה ללא שישים ריבוא איש. בדבר הטעם להפסק פרשה באמצע הפסוק, הסביר אה"ח שהטעם הוא משום שפסוק זה מחובר עם הפסוק שלפניו, ולכן פסוק זה קשור לפסוק שלפניו. א. באמצעות המלחמה נגד מדין ותיקון מחשבת הע"ז, הסתלקה המגיפה, ולכן פסוק זה קשור לפסוק שלפניו. ב. במגיפה, אומות העולם אמרו שלאחר החטא, בני"י אינם שונים מהם (ומדין היו חלק מטענה זו) ולכן ה' ייחס שוב את בני"י כאן אצלנו. ג. כדי להפריד את המגיפה מהמניין לומר לנו שגם ללא המגיפה יש סיבה למניין, שהרי משה מחזיר עכשיו חזרה את עם ישראל לה' לפני מותו, ולכן צריך למנות את עם ישראל להראות שלא חסר מהם אחד.

¹⁶⁸⁹ אונקלוס.

¹⁶⁹⁰ רש"י.

¹⁶⁹¹ אונקלוס.

¹⁶⁹² רש"י.

¹⁶⁹³ אונקלוס.

¹⁶⁹⁴ רש"י.

¹⁶⁹⁵ אה"ח: הטעם לציין זאת הוא כדי להוציא מדעתנו, שאם הסיבה שמשה מונה את עם ישראל הוא כדי להוכיח שלא היה חיסרון בהם כשהוא בא להחזירם, אזי היה צריך למנות גם את הקטנים. ספורנו פירש שהמילה לאמר בסוף הפסוק הקודם והמילה מבן בפסוק זה, הם צמודים אחדד לשני, ומשה אמר לכל אדם מישראל שיאמר את פרטיו אם הוא מעל לבן עשרים שנה.

¹⁶⁹⁶ א"ע, וכתב שקרוב הדבר להיות שחצי מהמניין היו מיוצאי מצרים (כאשר כוונתו היא לאלו שהיו פחות מבני עשרים, שהרי מי שהיה מבן עשרים שנה ומעלה, מת במדבר). כלי יקר: כוונת הפסוק היא לומר שהמניין היה

רְאוּבֵן אלו היו בניו של ראובן, חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנוּכִי מחנוך, שהיה בנו של ראובן, יצאה משפחת החנוכי,¹⁶⁹⁷ לְפִלֹא מִשְׁפַּחַת הַפְּלֹאִי מפלוא, שהיה בנו של ראובן, יצאה משפחת הפלואי: (ו) לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי מחצרון, שהיה בנו של ראובן, יצאה משפחת החצרוני, לְכַרְמֵי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי מכרמי, שהיה בנו של ראובן, יצאה משפחת הכרמי: (ז) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הָרְאוּבֵנִי אלה הן ארבע המשפחות שיצאו משבט ראובן, וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֶׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים מניין כל הגברים מעל לגיל עשרים, שהיו שייכים למשפחות של שבט ראובן, היה ארבעים ושלושה אלף שבע מאות ושלושים (43,730): (ח) וּבְנֵי פִלֹא אֱלִיאָב אֱלִיאָב היה בנו של פלוא (שהיה בנו של ראובן): (ט) וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאֶבְיָרִם לאליאב היו שלשה בנים: נמואל, דתן ואבירם, הוא דָתָן וְאֶבְיָרִם קְרִיאֵי הָעֵדָה דתן ואבירם בניו של אליאב הם אותם האנשים שכינסו את העדה, את הקהל,¹⁶⁹⁸ אֲשֶׁר הֵצִי עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן בְּעֵדַת קִרְחַת הקהל שהתכנס יחד עם קרח כדי להסית את עם ישראל לריב עם משה,¹⁶⁹⁹ בְּהִצְתָם עַל יִקְנֹק וּבִכְדֵי הִסִּיתוּ דָתָן וְאֶבְיָרִם (יחד עם קרח) את בני ישראל לריב עם ה'¹⁷⁰⁰: (י) וְהִתְפַּתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וְתִבְלַע אֶתְּם האדמה פתחה את פיה ובלעה את דתן ואבירם,¹⁷⁰¹ וְאֶת קִרְחַת בְּמוֹת הָעֵדָה וגם קרח מת על ידי השריפה ששרפה את האנשים שנקהלו על משה ואהרן,¹⁷⁰² בְּאֹכַל הָאֵשׁ אֶת חַמְשֵׁים וּמְאָתִים אִישׁ קרח מת בשעה שהאש שרפה למוות את מאתיים וחמישים האנשים שנקהלו על משה ואהרן,¹⁷⁰³ וַיְהִיו לְנֶס קורח ועדתו היו לאות ולזיכרון, שאדם לא יערער על הכהונה¹⁷⁰⁴: (יא) וּבְנֵי קִרְחַת לֹא מָתוּ בניו של קרח לא מתו בשריפה ששרפה את קרח ועדתו, כיוון שהם חזרו בתשובה לפני שה' העניש את קרח ועדתו¹⁷⁰⁵: (יב) בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפַּחָתָם אלו הן המשפחות של שבט שמעון, לְנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי מנמואל, שהיה בנו של שמעון, יצאה משפחת הנמואלי, לְיִמִּין מִשְׁפַּחַת הַיְּמִינִי מימין, שהיה בנו של שמעון, יצאה משפחת הימיני, לְיָבִין מִשְׁפַּחַת הַיְּבִינִי מיכין, שהיה בנו של שמעון, יצאה משפחת היכיני: (יג) לְזִרְחַת מִשְׁפַּחַת

כמו שיצאו ממצרים ולא כמו המניין שהיה בפרשת במדבר, או שהכוונה היא שצורת המניין לפי משפחות היה כמו שהמניין היה כשיצאו ממצרים.

¹⁶⁹⁷ רש"י: הסיבה שכתוב "החנוכי" היא מכיוון שלאחר שאומות העולם אמרו שהמצרים שלטו בנשות בני ישראל, בא ה' והעיד על ייחוסם של בני ע"י שם ה' י-ה. אוה"ח מסביר מדוע ה' קודמת ל'י. גם הכל יקר מסביר מדוע, שהרי ה' מציינת את האישה וה' את האיש, והנשים היו גדורים יותר מהגברים. כמו"כ הסביר שהטעם שדווקא במניין זה היה צורך להעיד על כך הוא משום שלא יאמרו שספום הוכיח על תחילתם, וכשם שבשיטים היו בעיות צניעות, כך היה גם במצרים.

¹⁶⁹⁸ אונקלוס. רמב"ן: הסיבה שהתורה הזכירה זאת היא כדי לומר לנו שנמואל היה היורש היחיד של אביו, כיון שאחיו מתו, או כדי לומר שהנחלה של דתן ואבירם נשללה מהם. אוה"ח: הסיבה שהתורה כתבה זאת היא כדי לומר שדתן ואבירם הם אלו שהתחילו את כל המריבה, הם גם שכנעו את קרח לערער על הכהונה, והתורה רצתה לפרסם את מי שעושה עבירה.

¹⁶⁹⁹ רש"י.

¹⁷⁰⁰ רש"י.

¹⁷⁰¹ אונקלוס.

¹⁷⁰² הא"ע הסביר בפרק טז' שרק דתן ואבירם נבלעו, ואילו שאר הקהל, כולל קרח, נשרף, עיי"ש.

¹⁷⁰³ אונקלוס.

¹⁷⁰⁴ רש"י.

¹⁷⁰⁵ רש"י. א"ע: בניהם של דתן ואבירם כן מתו, ורעתם של דתן ואבירם גדולה יותר מרעת קרח. אוה"ח הסביר עפ"י את הסיבה שדבר זה נכתב כאן ולא נכתב בפרשת קרח, כדי לומר שדתן ואבירם הם הרשעים העיקריים במעשה קרח.

הַזְרָחִי מִזֶּרַח, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל שְׁמֵעוֹן, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַזְּרָחִי,¹⁷⁰⁶ לְשֵׂאוֹל מִשְׁפַּחַת הַשְּׂאוֹלִי מִשְׂאוֹל, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל שְׁמֵעוֹן, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַשְּׂאוֹלִי: (יֵד) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׂמֵעֲנִי אֵלֶּה הֵן חֲמֵשׁ הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁיֵּצְאוּ מִשְׁבֵּט שְׁמֵעוֹן, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֲלֶף וּמֵאֵתַיִם מִנֵּיִן כָּל הַגְּבֵרִים מֵעַל לְגִיל עֶשְׂרִים שֶׁהִיוּ שִׂיכִים לַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁל שֵׁבֶט שְׁמֵעוֹן הִיָּה עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלֶף וּמֵאֵתַיִם (22,200): (טו) בְּנֵי גֵד לְמִשְׁפַּחְתָּם אֵלוֹ הֵן הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁל שֵׁבֶט גֵד, לְצִפּוֹן מִשְׁפַּחַת הַצִּפּוֹנִי מִצְפּוֹן, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל גֵד, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַצִּפּוֹנִי, לְחֲגִי מִשְׁפַּחַת הַחֲגִי מַחְגִּי, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל גֵד, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַחֲגִי, לְשׁוֹנֵי מִשְׁפַּחַת הַשְּׁוֹנִי מִשׁוֹנֵי, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל גֵד, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁוֹנִי: (טז) לְאֲזָנִי מִשְׁפַּחַת הָאֲזָנִי מֵאֲזָנִי, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל גֵד, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הָאֲזָנִי, לְעָרֵי מִשְׁפַּחַת הָעָרֵי מַעְרִי, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל גֵד, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הָעָרֵי: (יז) לְאַרְוֹד מִשְׁפַּחַת הָאַרְוֹדִי מֵאַרְוֹד, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל גֵד, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הָאַרְוֹדִי, לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי מֵאַרְאֵלִי, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל גֵד, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי: (יח) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי גֵד לְפִקְדֵיהֶם זֶהוּ מִנֵּיִן מִשְׁפָּחוֹת שֵׁבֶט גֵד,¹⁷⁰⁷ אַרְבָּעִים אֲלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִנֵּיִן כָּל הַגְּבֵרִים שֶׁהִיוּ מֵעַל לְגִיל עֶשְׂרִים שֶׁהִיוּ שִׂיכִים לַמִּשְׁפָּחוֹת שֵׁבֶט גֵד הִיָּה אַרְבָּעִים אֲלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת (40,500): (יט) בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן בְּנֵי יְהוּדָה הִיוּ עֵר וְאוֹנָן, וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עֵר וְאוֹנָן מֵתוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, עוֹד לִפְנֵי שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִרְדּוּ לְמִצְרַיִם: (כ) וַיְהִי בְּנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם אֵלוֹ הֵם בְּנֵי יְהוּדָה, כָּל אֶחָד יַחַד עִם צֶאֱצָאוֹ,¹⁷⁰⁸ לְשִׁלָּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלָנִי מִשְׁלָה, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל יְהוּדָה, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלָנִי, לְפָרִץ מִשְׁפַּחַת הַפָּרִצִי מִפָּרֵץ, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל יְהוּדָה, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַפָּרִצִי, לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזְּרָחִי מִזֶּרַח, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל יְהוּדָה, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַזְּרָחִי: (כא) וַיְהִי בְּנֵי פָּרִץ אֵלוֹ הֵם בְּנֵי פָּרֵץ, לְחֲצִרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצִרֹנִי מִחֲצִרֹן, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל פָּרֵץ, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַחֲצִרֹנִי, לְחֲמוּל מִשְׁפַּחַת הַחֲמוּלִי מִחֲמוּל, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל פָּרֵץ, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַחֲמוּלִי: (כב) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יְהוּדָה לְפִקְדֵיהֶם זֶהוּ מִנֵּיִן מִשְׁפָּחוֹת שֵׁבֶט יְהוּדָה, שֵׁשָׁה וְשִׁבְעִים אֲלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִנֵּיִן כָּל הַגְּבֵרִים שֶׁהִיוּ מֵעַל לְגִיל עֶשְׂרִים שֶׁהִיוּ שִׂיכִים לַמִּשְׁפָּחוֹת שֵׁבֶט יְהוּדָה הִיָּה שֵׁבְעִים וְשֵׁשָׁה אֲלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת (76,500): (כג) בְּנֵי יִשְׂשָׁכָר לְמִשְׁפַּחְתָּם אֵלוֹ הֵן הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁל שֵׁבֶט

¹⁷⁰⁶ רש"י: זוהי משפחת צוחר שנמנתה בספר בראשית. ומשפחת אוהד משבט שמעון התבטלה לגמרי. כמו כן, לפי רש"י, היו שבע משפחות שנמחקו לגמרי במלחמה של בני לוי נגד בני ישראל, חמש משבט בנימין, משפחת אוהד ומשפחת אצבון (למרות שבהמשך רש"י כן כתב שיש את משפחת אצבון, רש"י אינו סובר כמו המדרש כאן). לגבי ארד ונעמן שהם בניו של בנימין, כתב ר' משה הדרשן שהסיבה שהם נמנו היא בגלל שאינם הייתה בהריון איתם בשעת הירידה למצרים. אך קשה אם כן מדוע לא נמנו בכלל שבעים יורדי מצרים, כמו שיוכבד נמנתה? (ולפי"ז היה צריך להיות שירדן למצרים שבעים ושניים?) הרמב"ן הסביר זאת שיוכבד נולדה מיד לאחר הירידה למצרים ואלו נולדו לאחר זמן. רש"י הסביר בדרך אחרת מדוע דווקא אלו נמנו, וכתב שבגלל שלא נעמן היו הרבה בנים, נקראו גם הם משפחות, והסיבה שלא התבטלה משפחתו של בלע למרות שבניו נמנו בתור משפחות עצמאיות כמו שיוסף התבטל בגלל שמנשה ואפרים נמנו עצמאית היא בגלל שלבלע עדיין היו הרבה מאוד בנים. הרמב"ן הסביר בדרך נוספת, שיתכן שארד ונעמן בני בנימין מתו ללא בנים, ובלע הקים לאחיו שם, אולי ע"י שייבם את נשותיהם. בסוף דבריו כתב הרמב"ן שנוכח בעיניו שנעמן וארד שנמנו כבניו של בנימין בפרשת ויגש הם בעצם נכדיו של בנימין ובניו של בלע, והסיבה שנמנו כבניו של בנימין למרות שבשאר הצאצאים שם לא נהגה התורה כן היא מאחת משתי סיבות: או שיוולדו על ברכי בנימין ובנימין עזר לגדל אותם, או משום שהיו לבנימין שמונה בנים ושתי נכדים, צורפו הנכדים עם הבנים ובוטלו ברוב. בסוף דבריו, חולק הרמב"ן על רש"י. רש"י כתב שהיחוס היה רק ליורדי מצרים, ולאחר הירידה למצרים, כבר לא היו יותר משפחות. הרמב"ן כתב שבתוך מצרים קבעו בני ישראל את ראשי המשפחות (מעין חמולות כמו אצל הערבים), ולכן נמנו גם ארד ונעמן, כיוון שגם הם מונו לראשי משפחות במצרים. הסיבה שבני ישראל מינו ראשי משפחות במצרים היא כדי למנוע התבוללות.

¹⁷⁰⁷ אונקלוס.

¹⁷⁰⁸ אונקלוס. אוה"ח: רמזים כאן דברים העתידיים לעם ישראל, או חורבן ביהמ"ק או ביאת המשיח.

יששכר, תולַע מְשַׁפַּחַת הַתּוֹלְעִי מתולע, שהיה בנו של יששכר, יצאה משפחת התולעי, לְפֹנֶה מְשַׁפַּחַת
 הַפּוֹנֵי מִפּוֹה, שהיה בנו של יששכר, יצאה משפחת הפוני: (כד) לְיָשׁוּב מְשַׁפַּחַת הַיְשׁוּבִי מישוב, שהיה בנו
 של יששכר, יצאה משפחת הישובי,¹⁷⁰⁹ לְשֹׁמְרֵן מְשַׁפַּחַת הַשְּׁמֵרֹנִי משמרון, שהיה בנו של יששכר, יצאה
 משפחת השמרוני: (כה) אֱלֹהֵי מְשַׁפַּחַת יִשְׁשַׁכָּר לְפִקְדֵיהֶם זהו מניין משפחות שבט יששכר, אַרְבַּעַה
 וְשִׁשִּׁים אֲלֶף וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת מניין כל הגברים שהיו מעל לגיל עשרים שהיו שייכים למשפחות שבט יששכר
 היה שישים וארבעה אלף ושלוש מאות (64,300): (כו) בְּנֵי זְבוּלֹן לְמְשַׁפְּחֹתָם אלו הן המשפחות של שבט
 זבולון, לְסֹרֵד מְשַׁפַּחַת הַסֹּרְדִי מסרד, שהיה בנו של זבולון, יצאה משפחת הסרדי, לְאֵלוֹן מְשַׁפַּחַת
 הָאֵלֹנִי מאלון, שהיה בנו של זבולון, יצאה משפחת האלוני, לְיַחֲלָאֵל מְשַׁפַּחַת הַיַּחֲלָאֵלִי מיחלאל, שהיה
 בנו של זבולון, יצאה משפחת היחלאל: (כז) אֱלֹהֵי מְשַׁפַּחַת הַזְּבוּלָנִי לְפִקְדֵיהֶם זהו המניין של משפחות
 שבט זבולון, שִׁשִּׁים אֲלֶף וְחָמֵשׁ מֵאוֹת מניין כל הגברים שהיו מעל לגיל עשרים שהיו שייכים למשפחות
 שבט זבולון היה שישים אלף וחמש מאות (60,500): (כח) בְּנֵי יוֹסֵף לְמְשַׁפְּחֹתָם אלו הן המשפחות של שבט
 יוסף, מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם שני בניו של יוסף היו מנשה ואפרים: (כט) בְּנֵי מְנַשֶּׁה אלו הם בניו של מנשה,
 לְמַכִּיר מְשַׁפַּחַת הַמַּכִּירִי ממכיר, שהיה בנו של מנשה, יצאה משפחת המכירי, וּמַכִּיר הוֹלִיד אֵת גְּלַעַד
 מכיר הוליד את גלעד, לְגַלְעָד מְשַׁפַּחַת הַגְּלַעֲדִי מגלעד, שהיה בנו של מכיר, יצאה משפחת הגלעדי¹⁷¹⁰: (ל)
 אֱלֹהֵי בְּנֵי גְלַעַד האנשים המנויים להלן הם בניו של גלעד (שהיה נכדו של מנשה), אִיעֶזֶר מְשַׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי
 מאיעזר, שהיה בנו של גלעד, יצאה משפחת האיעזרי, לְחֶלֶק מְשַׁפַּחַת הַחֶלְקִי מחלק, שהיה בנו של גלעד,
 יצאה משפחת החלקי: (לא) וְאִשְׂרָיִאל מְשַׁפַּחַת הָאִשְׂרָאֵלִי מאשריאל, שהיה בנו של גלעד, יצאה משפחת
 האשריאל, וְשָׁכֵם מְשַׁפַּחַת הַשְּׁכָמִי משכם, שהיה בנו של גלעד, יצאה משפחת השכמי: (לב) וְשֹׁמֵדֵעַ
 מְשַׁפַּחַת הַשְּׁמִידְעִי משמידע, שהיה בנו של גלעד, יצאה משפחת השמידעי, וְחֹפֵר מְשַׁפַּחַת הַחֹפְרִי מחפר,
 שהיה בנו של גלעד, יצאה משפחת החפרי: (לג) וְצֹלְפָחַד בֶּן חֹפֵר לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם בָּנוֹת לְצֹלְפָחַד,
 בנו של חפר (מנשה היה סבא רבה של חפר), היו רק בנות, ולא היו לו בנים, וְשֵׁם בָּנוֹת צֹלְפָחַד מַחֲלָה
 וְנַעֲמָה חֲגֵלָה מְלֶכְהָ וְתַרְצָה שמות בנותיו של צלפחד היו: מחלה, נעה, חגלה, מלכה ותרצה: (לד) אֱלֹהֵי
 מְשַׁפַּחַת מְנַשֶּׁה אלו הם המשפחות שיצאו משבט מנשה (כאשר גם המשפחות שיצאו מנכדיו של מנשה,
 נחשבו לאבות משפחה), וּפִקְדֵיהֶם שְׁנַיִם וְחָמִישִׁים אֲלֶף וְשִׁבְעַת מֵאוֹת מניין כל הגברים שהיו מעל לגיל
 עשרים שהיו שייכים למשפחות שבט מנשה היה חמישים ושניים אלף ושבע מאות (52,700): (לה) אֱלֹהֵי בְּנֵי
 אֶפְרַיִם לְמְשַׁפְּחֹתָם אלו הם המשפחות של שבט אפרים, לְשׁוֹתָלַח מְשַׁפַּחַת הַשְּׁתָלַחִי משותלח, שהיה בנו
 של אפרים, יצאה משפחת השותלחי, לְבֶכָר מְשַׁפַּחַת הַבְּכָרִי מבכר, שהיה בנו של אפרים, יצאה משפחת
 הבכרי, לְתַחֲנַן מְשַׁפַּחַת הַתַּחְנָנִי מתחן, שהיה בנו של אפרים, יצאה משפחת התחני: (לו) וְאֱלֹהֵי בְּנֵי

¹⁷⁰⁹ רש"י: זהו יוב שנאמר בירודי מצרים.

¹⁷¹⁰ רש"י כתב גם כאן בדומה למה שכתב אצל בני בנימין, שגם גלעד נמנה כמו משפחה. רמב"ן כתב גם הוא שמינו את גלעד להיות ראש משפחה במצרים.

שֹׁתֶלַח אלו הם חלק מבניו של שותלח,¹⁷¹¹ לְעֶרְן מִשְׁפַּחַת הָעֲרָנִי מערו, שהיה בנו של שותלח, יצאה משפחת הערני: (לו) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי אֶפְרַיִם לְפִקְדֵיהֶם זהו מניין משפחות אפרים, שְׁנַיִם וְשָׁלֹשִׁים אָלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת מניין כל הגברים שהיו מעל לגיל עשרים שהיו שייכים למשפחות שבט אפרים היה שלשים ושניים אלף וחמש מאות (32,500) אֵלֶּה בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם אלו הן המשפחות של בניו של יוסף, של אפרים ומנשה: (לח) בְּנֵי בְנִימֵן לְמִשְׁפַּחְתָּם אלו הן המשפחות של שבט בנימין, לְבָלַע מִשְׁפַּחַת הַבְּלָעִי מבלע, שהיה בנו של בנימין, יצאה משפחת הבלעי, לְאִשָּׁבֵל מִשְׁפַּחַת הָאִשָּׁבֵלִי מאשבל, שהיה בנו של בנימין, יצאה משפחת האשבל, לְאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי מאחירם, שהיה בנו של בנימין, יצאה משפחת האחירמי¹⁷¹²: (לט) לְשׁוֹפָם מִשְׁפַּחַת הַשׁוֹפָמִי משופם, שהיה בנו של בנימין, יצאה משפחת השופמי,¹⁷¹³ לְחֹפֶם מִשְׁפַּחַת הַחֹפְמִי מחופם, שהיה בנו של בנימין, יצאה משפחת החופמי¹⁷¹⁴: (מ) וַיְהִי בְּנֵי בָלַע אֲרָד וְנַעֲמָן בלע נולדו בנים שנקראו ארד ונעמן, מִשְׁפַּחַת הָאֲרָדִי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמָי ובניו של בלע נמנו גם כן כראשי משפחות: ארדי ונעמי: (מא) אֵלֶּה בְּנֵי בְנִימֵן לְמִשְׁפַּחְתָּם אלו הן המשפחות של שבט בנימין, וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים אָלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת מניין כל הגברים שהיו מעל לגיל עשרים שהיו שייכים למשפחות שבט בנימין היה ארבעים וחמשה אלף ושש מאות (45,600): (מב) אֵלֶּה בְּנֵי דָן לְמִשְׁפַּחְתָּם אלו הן המשפחות של שבט דן, לְשׁוֹחַם מִשְׁפַּחַת הַשׁוֹחָמִי משוחם, שהיה בנו של דן, יצאה משפחת השוחמי,¹⁷¹⁵ אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת דָן לְמִשְׁפַּחְתָּם כל המשפחות שיצאו משוחם התייחסו גם כן אל שוחם, ולכן, כל המשפחות שיצאו משבט דן נקראות על שם משפחת השוחמי¹⁷¹⁶: (מג) כָּל מִשְׁפַּחַת הַשׁוֹחָמִי לְפִקְדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשֵׁשִׁים אָלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת מניין כל הגברים מעל לגיל עשרים שהיו שייכים למשפחת השוחמי היה שישים וארבעה אלף וארבע מאות (64,400): (מד) בְּנֵי אֲשֵׁר לְמִשְׁפַּחְתָּם אלו הן המשפחות של שבט אשר, לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה מימנה, שהיה בנו של אשר, יצאה משפחת הימני, לְיִשׁוּי מִשְׁפַּחַת הַיִּשׁוּי מישוי, שהיה בנו של אשר, יצאה משפחת הישוי, לְבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי מבריעה, שהיה בנו של אשר, יצאה משפחת הבריעי: (מה) לְבְנֵי בְרִיעָה לבריעה, בנו של אשר, נולדו בנים שנחשבו גם הם לראשי משפחות, לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי מחבר, שהיה בנו של בריעה (ונכדו של אשר), יצאה משפחת החברי, לְמַלְכִיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִיאֵלִי ממלכיאל, שהיה בנו של בריעה, יצאה משפחת המלכיאלי: (מו) וְשֵׁם בֵּת אֲשֵׁר שָׂרַח בתו של אשר שנחשבת גם היא כראש משפחה היא שרח¹⁷¹⁷: (מז) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי אֲשֵׁר לְפִקְדֵיהֶם זהו מניין המשפחות השייכות לשבט אשר, שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים אָלֶף

¹⁷¹¹ רש"י: ערן הוא הבן היחיד של שותלח שהמשפחה נקראת על שמו. שאר בניו של שותלח כלולים במשפחת השותלחי.

¹⁷¹² רש"י: מדובר על אחי שנמנה עם יורדי מצרים.

¹⁷¹³ רש"י: מדובר על מופים שנמנה עם יורדי מצרים.

¹⁷¹⁴ א"ע: מדובר על חופים שנמנה עם יורדי מצרים.

¹⁷¹⁵ רש"י: מדובר על חושים שנמנה עם יורדי מצרים.

¹⁷¹⁶ רמב"ן.

¹⁷¹⁷ רמב"ן בפירושו השלישי. בפירושו הראשון כתב כרש"י שנמנתה כאן כדי לומר שהיא הייתה בחיים, למרות שאין לה קשר לירושת הארץ. לפי פירושו השני של הרמב"ן שכתב בשם אונקלוס, שרח הייתה בת אשתו של אשר מאישה שלא היו לה בנים אחרים מבעלה, והיא הייתה בת שירשת נחלה מאשר.

וְאַלֶּה פְּקוּדֵי הַלְוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם אֵלֹהֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁנִּמְנָו לַשַּׁבָּת לֹוִי, ¹⁷²⁴ לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֵׁנִי מִגְרִשׁוֹ, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל לֹוִי, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשׁוֹנִי, לְקֶהֱת מִשְׁפַּחַת הַקֶּהֱתִי מִקֶּהֱת, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל לֹוִי, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַקֶּהֱתִי, לְמִרְרֵי מִשְׁפַּחַת הַמִּרְרֵי מִמִּרְרֵי, שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל לֹוִי, יֵצֵאֵה מִשְׁפַּחַת הַמִּרְרֵי: (נח) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת לְוִי אֵלֹהֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁיֵּצֵאוּ מִבְּנֵי שֶׁל לֹוִי, אֵלֹהֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁנִּצְרָו מִנְּכַדִּי שֶׁל לֹוִי, מִשְׁפַּחַת הַלְּבָנִי מִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרְנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי מִשְׁפַּחַת הַמוֹשֵׁי מִשְׁפַּחַת הַקֶּרְחִי מִבְּנֵי שֶׁל לֹוִי יֵצֵאוּ הַמִּשְׁפָּחוֹת הַבְּאוֹת: הַלְּבָנִי, הַחֲבֵרְנִי, הַמַּחֲלִי, הַמוֹשֵׁי וְהַקֶּרְחִי, ¹⁷²⁵ וְקֶהֱת הוֹלֵד אֶת עֶמְרָם קֶהֱת הוֹלֵד אֶת עֶמְרָם שֶׁהִיָּה אָבִיו שֶׁל מֹשֶׁה: (נט) וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ עֶמְרָם יוֹכְבֵד בַּת לְוִי שֶׁמָּה שֶׁל אִשְׁתּוֹ שֶׁל עֶמְרָם הִיָּה יוֹכְבֵד בַּת לֹוִי, אֲשֶׁר יֵלְדָה אֶתֶּה לְלֹוִי בְּמִצְרַיִם אִשְׁתּוֹ שֶׁל לֹוִי יֵלְדָה אֶת יוֹכְבֵד מִיָּד לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְחֹמֶת מִצְרַיִם, ¹⁷²⁶ וְתֵלֵד לְעֶמְרָם אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם אֶחָתָם יוֹכְבֵד הוֹלֵדָה לְעֶמְרָם אֶת אֶהֱרֹן, מֹשֶׁה וּמִרְיָם אַחֲוֹתָם: (ס) וְיֵלְדוּ לְאֶהֱרֹן אֶת נָדָב וְאֶת אַבִּיהוּא אֶת אֶלְעָזָר וְאֶת אִיתָמָר לְאֶהֱרֹן נוֹלְדוּ אַרְבַּעָה בָּנִים: נָדָב, אַבִּיהוּא, אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר: (סא) וְיָמַת נָדָב וְאַבִּיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה לְפָנַי יִקְנָק נָדָב וְאַבִּיהוּא מוֹתוּ בְּשַׁעַת שֶׁהַקְרִיבוּ אֵשׁ זָרָה לְפָנַי ה' . בְּכָל יוֹם, הִיוּ הַכֹּהֲנִים מִקְטִירִים קְטוֹרֶת עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, אֲלָא שְׁבִיּוֹם הַקֶּמֶת הַמִּשְׁכָּן, לֹא צִוּוּה ה' לְהַקְטִיר אֶת הַקְטוֹרֶת כִּיּוֹן שֶׁה' רָצָה שֶׁתֵּרַד אֵשׁ מִהַשְּׁמַיִם, וְכִּי כָּל יִשְׂרָאֵל יִרְאוּ אֶת הָאֵשׁ שִׁיּוֹרֶדֶת מִהַשְּׁמַיִם. נָדָב וְאַבִּיהוּא בְּכָל זֹאת הַקְטִירוּ אֶת הַקְטוֹרֶת, וּלְפִיכָךְ, כִּשְׁהָאֵשׁ יֵרְדָה מִהַשְּׁמַיִם וְאִכְלָה אֶת הַקְרִבָנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, הָאֵשׁ שֶׁרָפָה גַם אֶת נָדָב וְאַבִּיהוּא: (סב) וַיְהִי פְּקוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֵלֶּף כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה מִסְפַּר הַגְּבֵרִים מִשְׁבַּט לֹוִי שֶׁהִיוּ בְּנֵי חוֹדֶשׁ וּמַעֲלָה הִיָּה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אֵלֶּף (23,000), כִּי לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה בְּנֵי לֹוִי לֹא נִפְקְדוּ יַחַד עִם שָׂאֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִמְנו כְּמוֹ שָׂאֵר יִשְׂרָאֵל מִגִּיל עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה, ¹⁷²⁷ כִּי לֹא נָתַן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הַסִּיבָה שֶׁבְּנֵי לֹוִי לֹא נִמְנוּ מִבְּנֵי עֶשְׂרִים וּמַעֲלָה הִיָּה) מִכִּיּוֹן שֶׁשְׁבַט לֹוִי לֹא קִיבַל נַחֲלָה יַחַד עִם שָׂאֵר עַם יִשְׂרָאֵל, וּמִטְרַת מִנִּיּוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים וּמַעֲלָה הִיָּתָה כְּדִי לְקַבֹּעַ מִי יִקְבַּל נַחֲלָה: ¹⁷²⁸ (סג) אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵלֹהֵי הֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּמְנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר, אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר פָּקְדוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִישׁוֹר שֶׁל מוֹאָב שֶׁנִּמְצָא עַל שַׁפַּת הַיַּרְדֵּן מוֹל הָעִיר יַרְחוֹ: (סד) וּבְאֵלֶּה בְּמִנִּיּוֹן שֶׁמְנוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר, לֹא הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר סִינַי לֹא הִיָּה אָדָם אֶחָד מִכָּל הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּמְנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן

¹⁷²⁴ רמב"ן כתב שתי סיבות למניין משפחות שבט לוי למרות שלא קיבלו נחלה בארץ: א. כיוון שהם קיבלו את ערי הלוי, ולא מי שנולד לאחר מכן. ב. אין זה מכובד שכל השבטים יימנו, ורק שבט לוי שהוא לגיונו של מלך לא יימנה.

¹⁷²⁵ רש"י: חסר מכאן השמעי, העזיאלי וחלק ממשפחת היצהרי. רמב"ן: הסיבה שחסרים ממשפחת היצהרי היא מכיוון שבשעת המניין, רק לקרח היו בנים, לעומת המניין הקודם שבו היו בנים גם לנפג וזכרי. או שבגלל מעשה קרח, וכדי להודיע את הכבוד של בניו של קרח שנשארו בחיים קראו לו משפחת הקרחי. כמו כן כתב הרמב"ן שהסיבה שנמנו משפחות הבנים אצל לוי היא לגודל מעלתם, משפחות אלו הם משפחות חשובות ובעיני עם ישראל היה נחשב הדבר להיות חלק ממשפחת המושי.

¹⁷²⁶ רש"י: רמב"ן: שאר בני יעקב לא הולידו לאחר הירידה למצרים, חוץ מלוי שהוליד את יוכבד לאחר הירידה

למצרים.

¹⁷²⁷ רש"י.

¹⁷²⁸ רש"י.

במדבר סיני בשנה הראשונה לצאת בני ישראל ממצרים¹⁷²⁹: (סה) **כִּי אָמַר יִקְוֶה לָהֶם מוֹת יָמָתוֹ בַּמִּדְבָּר** (הסיבה שבמניין של משה ואלעזר לא היו אנשים שהיו במניין של משה ואהרן מהשנה הראשונה לצאת בני ישראל ממצרים היא) מכיוון שה' אמר שכל מי שהיה במניין הראשון של משה ואהרן – ימות במדבר, וְלֹא נֹתֵר מֵהֶם אִישׁ לֹא נִשְׁאָר אָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה בַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן, **כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון חוֹץ מִכָּלֵב בֶּן יִהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון שֶׁהָיוּ חַיִּים בַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן, וְעַדְיִין, בַּמִּנְיָן שֶׁל מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר, הָיוּ חַיִּים גַּם כֵּן:**

במדבר פרק כז

(א) **וְהִתְקַרְבְּנָה בְּנוֹת צִלְפַּחַד בֶּן חֲפַר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף בְּנוֹתָיו שֶׁל צִלְפַּחַד הִתְקַרְבוּ אֶל מֹשֶׁה. צִלְפַּחַד הָיָה בְּנוֹ שֶׁל חֲפַר, חֲפַר הָיָה בְּנוֹ שֶׁל גִּלְעָד, גִּלְעָד הָיָה בְּנוֹ שֶׁל מְכִיר, וּמְכִיר הָיָה בְּנוֹ שֶׁל מְנַשֶּׁה שֶׁהָיָה בְּנוֹ שֶׁל יוֹסֵף.¹⁷³⁰ אִם כֵּן, מִמְּנַשֶּׁה וְעַד לְבְנוֹת צִלְפַּחַד עִבְרוּ שֵׁשׁ דֹּרוֹת, וְאַלְהָה שְׂמוֹת בְּנֵיהֶן מִחֲלָה נָעָה וְחֲגִלָּה וּמִלְכָּה וְתַרְצָה שְׂמוֹת בְּנוֹתָיו שֶׁל צִלְפַּחַד הָיוּ: מַחֲלָה, נָעָה, חֲגִלָּה, מִלְכָּה וְתַרְצָה:**

(ב) **וְהִתְעַמְדָּה לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֶי אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים וְכָל הָעֵדָה בְּנוֹת צִלְפַּחַד נִעְמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, אֲלֵעָזָר, הַנְּשִׂאִים וְהַקֹּהֵל, פָּתַח אֱהֹל מוֹעֵד כְּשִׁבְנוֹת צִלְפַּחַד נִיגְשׁוּ אֶל מֹשֶׁה, הֵם נִעְמְדוּ בִּפְתַח אוֹהֶל מוֹעֵד, לֵאמֹר כֹּךְ אָמְרוּ בְּנוֹת צִלְפַּחַד לְמֹשֶׁה, אֲלֵעָזָר וְהַנְּשִׂאִים: (ג) **אָבִינוּ מָת בַּמִּדְבָּר אָבָא שְׁלָנוּ, צִלְפַּחַד, מֵת בְּמַחֲלֶךְ הַשָּׁנִים שֶׁנִּדְדַנּוּ בַּמִּדְבָּר,¹⁷³¹ וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעֲדִים עַל יִקְוֶה בְּעֵדַת קִרַח אָבִינוּ, צִלְפַּחַד, לֹא הָיָה חֵלֶק מִקְּבוּצַת הָאֲנָשִׁים שֶׁהִתְרַעְמוּ עַל ה' יַחַד עִם עֵדַת קִרַח,¹⁷³² כִּי בְּחֲטָאוֹ מָת אָבִינוּ צִלְפַּחַד מֵת בְּחֲטָא פְּרִטִי, לֹא בְּעֵדַת קִרַח וְלֹא בְּחֲטָא שֶׁהִחֲטִיא אַחֲרָיו בּוּ,¹⁷³³ וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ וְלֹאבָא שְׁלָנוּ לֹא הָיוּ בָנִים, כֹּךְ שָׁאִין לוֹ צֶאֱצָא מִמִּשְׁפַּחְתָּנוּ שִׁיקְבֵּל נַחֲלָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל: (ד) **לָמָּה יִגְרַע שֵׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ לְמָה שִׁימְנַע שְׁמוֹ שֶׁל אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ? לְמָה שֶׁשְׁמוֹ שֶׁל אָבִינוּ יִימָחַק מִרְשִׁימַת נוֹחֲלֵי הָאָרֶץ?******

¹⁷²⁹ רש"י: אבל היו נשים, לפי שהנשים חיבבו את הארץ. רמב"ן: גם על הלויים לא נגזרה גזירה שלא להיכנס לארץ, ולכן הכוונה כאן היא רק למניין בני ישראל. כמו כן גם יהושע וכלב לא נמנו במניין זה, שהרי היו מבוגרים יותר מבני שישים.

¹⁷³⁰ אונקלוס. רש"י: הסיבה שיוחסו ליוסף היא מכיוון שהם אהבו את הארץ, כמו שיוסף אהב את הארץ. כמו כן עומד רש"י על השינוי בסדר כתיבת בנותיו של צלפחד, ועל כך ענה שהתורה בכוונה שינתה את הסדר, לומר שכולן היו שקולות. אה"ח: הסיבה שהתורה כתבה גם ותקרבנה וגם ותעמודנה היא בגלל שבנות צלפחד לא ניגשו אל משה עד שהם נאספו יחד והחליטו שיש להם סיבה טובה לגשת אליו ושהם צודקות בטענתם. הסבר נוסף שכתב הוא שהם נטלו עצה מגדולי השבט מה לעשות. הסבר נוסף שכתב הוא שבנות צלפחד היו ביישניות, ולכן הם קודם פנו לראשי השבט שלהם, ורק לאחר שראו שהן צודקות, פנו אל משה.

¹⁷³¹ אונקלוס.
¹⁷³² תרגום יונתן. בהסבר הקשר בין עדת קרח לטענת בנות צלפחד נחלקו המפרשים: רש"י כתב שהבנות טענו שצלפחד לא החטיא אף אחד, ולכן לא צריך לשלול ממנו נחלה בארץ ישראל. א"ע כתב שהבנות חשבו שמי שהתרעם על ה', אין לו חלק ונחלה בא"י. ספורנו כתב שממונם של עדת קרח באמת הושמד, ואין זכות קניינית למי שהיה בעדת קרח. רמב"ן כתב שלעדת קרח לא היה נחלה בא"י, ועל דרך הפשט כתב שבנות צלפחד חשבו שמה שנתן למי שהיה בעדת קרח, ולכן לא היה נותן להם נחלה בא"י אם צלפחד היה חלק מעדת קרח. בסוף דבריו כתב שאולי הכוונה היא שבעוונתו מת היינו שבגלל החטא שהיה לו ושגרם למיתתו – לא היו לו בנים.
¹⁷³³ רש"י. בהגדרת החטא ממנו מת צלפחד נחלקו התנאים: או מקושש או אחד המעפילים. אה"ח: חטאו של צלפחד היה על כך שדיבר במשה, רק שלא עשה כן באחת ההזדמנויות כמו עדת קרח או המתאוננים.

הרי אם אנחנו לא נקבל נחלה, לא תהיה נציגות מטעם משפחתנו של אבינו שתקבל נחלה,¹⁷³⁴ **כִּי אֵין לֹו בֶן** (למה שיימנע מאבינו שם ונחלה) כתוצאה מכך שאין לו בן. לו היה לצלפחד בן, היה הבן מקבל נחלה, ולא היינו תובעות דבר, אך מאחר ואין לאבינו בן, ואם אנחנו לא נקבל נחלה, לאבינו לא יהיה שם ונחלה בתוך ישראל, אנחנו מבקשות נחלה,¹⁷³⁵ **תִּנֶּה לָנוּ אַחְזָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִינוּ** תן לנו נחלה יחד עם אחי אבינו. כמו שהאחים של אבינו יקבלו נחלה (שהרי יש להם בנים) כך תיתן גם לנו נחלה¹⁷³⁶: **(ה) וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה** משה הקריב את משפטן של בנות צלפחד לפני ה'. משה שאל את ה' האם לתת לבנות צלפחד נחלה¹⁷³⁷: **(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר ה' אמר למשה לומר לבני ישראל את הדין שהתחדש בעקבות פנייתן של בנות צלפחד¹⁷³⁸: **(ז) בֶּן בְּנוֹת צִלְפַּחַד דְּבַרְתְּ** נאה בנות צלפחד מדברות, בנות צלפחד אמרו דברים נכונים,¹⁷³⁹ **נָתַן תְּתֵן לָהֶם אַחְזָה נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִיהֶם** תיתן לבנות צלפחד אחוזת נחלה יחד עם האחים של אביהן. כמו שהאחים של אביהן יקבלו נחלה, שהרי היו להם בנים, כך תיתן גם לבנות צלפחד נחלה,¹⁷⁴⁰ **וְהֶעֱבַרְתְּ אֶת נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן** תעביר להם את הנחלה של אביהן. במקום שאחי אביהן יקבלו את הנחלה של צלפחד, תעביר את הנחלה לבנותיו של צלפחד¹⁷⁴¹: **(ח) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר** ותאמר אל בני ישראל את הדין של ירושה שאני (ה') אומר לך עתה: **אִישׁ כִּי יָמוּת וְבֶן אֵין לוֹ** במקרה ואדם מת ואין לו בן שיירש אותו,¹⁷⁴² **וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבָתוֹ** יש להעביר את הנחלה של המת לבת שלו. הבת של המת תירש את נחלתו במקום הבן.¹⁷⁴³ אולם, במקרה ולאדם המת אין עכשיו בן, אך פעם היה לו בן אלא שהבן מת, ולבן היו צאצאים, צאצאי הבן קודמים לבת לעניין ירושה¹⁷⁴⁴: **(ט) וְאִם אֵין לוֹ בֵּת אִם לאדם המת אין בן ואין בת, וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחִיו** יש לתת את הנחלה לאחיו של המת (אמנם, במקרה והאב של המת עדיין חי, הוא קודם לאחי המת): **(י) וְאִם אֵין לוֹ אָחִים** אם למת אין בן, ואין לו בת ואין לו אחים, **וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחִי אָבִיו** יש לתת את הנחלה לאחים של אביו: **(יא) וְאִם אֵין אָחִים לְאָבִיו** אם לאביו של המת אין אחים, **וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְשָׂאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ** יש**

¹⁷³⁴ רש"י. כמו כן כתב רש"י שטענתם הייתה שאם הנקבות חשובות זרע, שיינתנו להן לקבל את הירושה, ואם אין הן חשובות זרע, שאמם תתייבם.

¹⁷³⁵ רש"י.

¹⁷³⁶ רש"י.

¹⁷³⁷ רש"י כתב שתי סיבות שנמנע משה לדעת את ההלכה ללא שישאל את ה'. א. כעונש על מה שאמר משה לשרי האלפים שהדבר שיקשה מהם שיקריבו אליו. ב. זכות בנות צלפחד גרם להם שתיכתב הלכה מהתורה על שמם. אה"ח: הספק של משה רבינו היה אם הם נחשבות למוחזקות ואז הן יורשות או שאינן נחשבות כמוחזקות. ספק זה אינו ספק בדיון אלא הוא ספק במציאות, אך לא ניתן לומר שמה שהסתפק בדיון, שהרי כל משפטי התורה נאמרו למשה בסיני.

¹⁷³⁸ אה"ח הסתפק אם לאמור הוא לבני ישראל או לבנות צלפחד.

¹⁷³⁹ רש"י ואונקלוס.

¹⁷⁴⁰ אונקלוס. רש"י: הכפל "נתן תיתן" כוונתו שבנות צלפחד יקבלו נחלה כפולה: חלק אביהם שהגיע לו נחלה בתור אחד מיוצאי מצרים וגם את החלק של צלפחד שנחלת אביו שהיה גם הוא מיוצאי מצרים.

¹⁷⁴¹ רש"י. בפירושו הראשון כתב שתעבירו היינו מלשון עברה, שיש כעס על מי שאינו משאיר בן אחריו ליורשו.

¹⁷⁴² א"ע.

¹⁷⁴³ אונקלוס.

¹⁷⁴⁴ רמב"ם הלכות נחלות פרק א', ורמב"ן אצלנו. הרמב"ן כתב שהטעם שהתורה לא הזכירה זאת במפורש היא כדי לא לציין מקרה טראגי של אדם שנכרת כל זרעו, וכן מכיוון שאולי לא היה מקרה כזה מבין הבאים לארץ. אולי צריך לומר בדברי הרמב"ן שהכוונה היא שהתורה לא דיברה במקרה טראגי של כרת כאשר אביו עדיין קיים, אך ברור שהתורה כן דיברה כאן על מקרה יותר טראגי, שאין לו בן או בת או דוד וכו'.

לתת את הנחלה לקרוב משפחה מצד האב,¹⁷⁴⁵ וְיָרַשׁ אֶתְּהָ קְרֹוב הַמִּשְׁפָּחָה מִצַּד הָאָב יִירַשׁ אֶת הַנְּחֻלָּה,¹⁷⁴⁶ וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק אֶת מֹשֶׁה דִּינֵי יְרוּשָׁה אֱלוֹ, יִהְיוּ תִקְפִים לְעוֹלָם כְּדִינֵי מִמוֹנוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאִין תּוֹקֶפֶם רַק לְשַׁעַת כִּיבוּשׁ הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁהִ' צִוּוּה אֶת מֹשֶׁה¹⁷⁴⁷: (יב) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה הִ' אָמַר לְמֹשֶׁה, עֲלֶה אֶל הָר הָעֵבְרִים הַזֶּה בְּעֵתִיד, כְּשִׁיגִיעַ זְמַנְךָ לְמוֹת, תַּעֲלֶה אֶל הָהָר הַזֶּה שֶׁנִּקְרָא הָר נְבוֹ, וּמִמֶּנּוּ נִיתֵן לְעֵבֹר וּלְהִיכַנֵס לְאָרֶץ כְּנַעַן (וּלְכֹן נִקְרָא הָר הָעֵבְרִים),¹⁷⁴⁸ וְרָאָה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַהֲהָר אֶתְּהָ תּוֹכֵל לְרַאוֹת אֶת הָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁷⁴⁹: (יג) וְרָאִיתָה אֶתְּהָ אֶתְּהָ אֶת הָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵהָר נְבוֹ, וְנִאֲסַפְתָּ אֶל עַמִּיךָ גַּם אֶתְּהָ כַּאֲשֶׁר נִאֲסַף אֶהְרֹן אַחִיךָ אֶתְּהָ תְמוֹת בְּאוֹתָהּ מִיתָה כְּמוֹ שְׁמַת אֶהְרֹן אַחִיךָ. כְּמוֹ שֶׁאֶהְרֹן מַת בְּמִיתַת נְשִׁיקָה, גַּם אֶתְּהָ תִזְכֶּה לְמוֹת בְּמִיתַת נְשִׁיקָה¹⁷⁵⁰: (יד) כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמַדְבַּר צֶן (אֵינְךָ נִכְנַס לְאָרֶץ) עַל כֵּךְ שֶׁאֶתְּהָ וְאֶהְרֹן סִירְבַתֶם לְשִׁמוּעַ לְדַבְרֵי, ¹⁷⁵¹ בְּמְרִיבַת הָעֵדָה כַּאֲשֶׁר קָהַל יִשְׂרָאֵל רַב אִיתִי, לְהַקְדִישֵׁנִי בְּמִים לְעֵינֵיהֶם אֶתְּהָ סִירְבַתֶם לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמִי בְּמִי מְרִיבָה,¹⁷⁵² הֵם מִי מְרִיבַת קֹדֶשׁ מְדַבֵּר צֶן הַכּוֹוֹנָה הִיא לְמִי הַמְרִיבָה שֶׁהִיוּ בְּמִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא קֹדֶשׁ שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְבַּר צֶן¹⁷⁵³: (טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל יְקֹוֹק לְאַחַר שֶׁמֹּשֶׁה שָׁמַע שֶׁהִ' צִוּוּה אוֹתוֹ לְעֹלוֹת לְהָר הָעֵבְרִים, וְשָׁאִין סִיכּוֹי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִיכַנֵס לְאָרֶץ, מֹשֶׁה אָמַר אֶל הִ',¹⁷⁵⁴ לֵאמֹר מֹשֶׁה אָמַר לְהִ' שִׁיעֲנָה לֹר אִם הוּא מִקְבֵּל אֶת בְּקִשְׁתּוֹ¹⁷⁵⁵: (טז) יִפְקֹד יְקֹוֹק אֱלֹהֵי הָרוּחֹת יִמְנֶה הִ' שֶׁהוּא הַשּׁוֹלֵט בְּכָל הַנְּשִׁמוֹת שִׁישׁ בְּבְנֵי הָאָדָם,¹⁷⁵⁶ לְכָל בָּשָׂר וּמִמֶּנּוּ (מֵהִ' נִיתֵן רוּחַ נִשְׁמָה בְּכָל אָדָם,¹⁷⁵⁷ אִישׁ עַל הָעֵדָה (הִ' יִמְנֶה) אָדָם נִאֲמָן עַל קָהַל יִשְׂרָאֵל¹⁷⁵⁸: (יז) אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם (הַמְנַהֵג שֶׁתִּמְנֶה עַל עַם יִשְׂרָאֵל)

¹⁷⁴⁵ רש"י.

¹⁷⁴⁶ א"ע.

¹⁷⁴⁷ רמב"ן, וכתב שהיה צריך להיות כתוב כאשר צויתך, אך כך דרך התורה.

¹⁷⁴⁸ רמב"ן, וכתב שאין הכוונה שמשעה יעשה כן עתה ושאנינה מצווה לעתה, אלא כאשר משה ימות, עליו לעשות

כן.

¹⁷⁴⁹ אונקלוס. בטעם הסמיכות של פרשה זו לקודמתה, כתבו המפרשים מספר סיבות. רש"י: א. מכיוון שמשעה חשב שאם ה' מצווה אותו על דיני הירושה בארץ ישראל, הרי שהוא יזכה להיכנס לארץ ישראל. ב. כיוון שמשעה נכנס לנחלת בני גד וראובן, חשב שה' ייתן לו להיכנס גם לעבר הירדן המערבי. כלי יקר: הר העברים נקרא כן מלשון עברה, ה' כעס על משה שלא הניח בן שראוי לירשו בתפקידו, כמו שצ'לפחד לא השאיר בן.

¹⁷⁵⁰ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שכמו שאהרון מת על כך שלא קידוש את שמו של ה' במי מריבה, כך משה ימות ג"כ על אותו החטא. הסיבה שהתורה ציינה את חטאם של משה ואהרון פעמים רבות היא מכיוון שעל דור המדבר נגזר שלא ייכנסו לא"י, רצו משה ואהרון שיכתבו את חטאם כדי שכולם ידעו שהם לא חטאו בחטאים שכל עם ישראל חטא בהם, אלא בחטאים קלים יותר. אה"ח: תצדיק עליך את הדין כמו שעשה כן אהרון.

¹⁷⁵¹ דעת מקרא.

¹⁷⁵² אונקלוס + א"ע.

¹⁷⁵³ אונקלוס, מכך שתרגם קדש כ"רקם".

¹⁷⁵⁴ אה"ח: דיבור הוא לשון קשה, וממילא יש לומר כאן שמשעה בא בטענה כלפי ה' שאין להרוג אותו, כיוון שאין זה לטובת עם ישראל שהוא ימות.

¹⁷⁵⁵ רש"י. כמו"כ כתב שמכאן אנחנו רואים את שבחם של הצדיקים שבשעת פטירתן עוזבים את צרכן ודואגים לצרכי עם ישראל.

¹⁷⁵⁶ תרגום יונתן. רש"י הסביר שאלהי הרוחות, היינו שהקב"ה מכיר את רוחו של כל אדם מישראל, וצריך למנות מנהיג שיהיה סובל כל אדם מישראל לפי דעתו. כמו כן כתב רש"י שמשעה ביקש מה' שבניו ירשו את גדולתו ואמר לו ה' שהתכנית היא שמשעה יירש את גדולתו. אה"ח: משה היה יכול להלך כנגד רוחו של כל אדם מישראל, כיוון שהוא היה נשמה שכללה את נשמת כל ישראל. לכן, אמר משה לה' שימנה על עם ישראל אדם יכול לכלול את כל נפשות עם ישראל, וכך יוכל להנהיג את עם ישראל כדבעי.

¹⁷⁵⁷ תרגום יונתן.

¹⁷⁵⁸ תרגום יונתן.

יעמוד בראש מחנה ישראל בשעת יציאתם למלחמה,¹⁷⁵⁹ וְאִשֶּׁר יָבֵא לְפָנֵיהֶם וְכֹן, המנהיג שתמנה, יחזיר את עם ישראל בשלום מהמלחמה בזכות הזכויות שיהיו לו,¹⁷⁶⁰ וְאִשֶּׁר יוֹצִיאֵם והמנהיג שתמנה, ידאג לא רק לצאת למלחמה, אלא יהיה פעיל בקביעת צורת היציאה למלחמה,¹⁷⁶¹ וְאִשֶּׁר יָבִיֵאם ולאחר שעם ישראל יחזור בשלום מהמלחמה, המנהיג שתמנה עליהם יידע איך להנהיג את עם ישראל בעניינים הקשורים לניהול העם בתקופת שלום,¹⁷⁶² וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יִקְוֶק בְּצֵאֵן אִשֶּׁר אֵין לָהֶם רָעָה וְקָהַל יִשְׂרָאֵל לֹא יִהְיֶה כְצֵאֵן לֹא רֹעָה. לעם ישראל לא יהיה חסר מנהיג¹⁷⁶³: (יח) וַיֹּאמֶר יִקְוֶק אֶל מֹשֶׁה ה' אֵמַר לְמֹשֶׁה, קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון תִּשְׁכַּנֵּעַ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון שִׁבּוֹא אִיתְךָ,¹⁷⁶⁴ אִישׁ אִשֶּׁר רוּחַ בּוֹ יְהוֹשֻׁעַ הוּא אָדָם שֵׁשׁ בּוֹ רוּחַ נְבוּאָה,¹⁷⁶⁵ וְסִמְכָתָ אֶת יְדָךְ עָלָיו תִּסְמֹךְ אֶת יָדְךָ עַל יְהוֹשֻׁעַ. הכוונה היא למנות ליהושע מתורגמן, אדם שיאמר לעם ישראל את הדברים שיהושע יאמר לו לומר לעם בשמו. הסיבה למינוי המתורגמן היא כדי שעם ישראל יידע כבר עתה שיהושע נבחר להנהיג אותם¹⁷⁶⁶: (יט) וְהֶעֱמַדְתָּ אֹתוֹ לְפָנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלְפָנֵי כָל הָעֵדָה תַעֲמִיד אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְפָנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלְפָנֵי כָל קָהַל יִשְׂרָאֵל,¹⁷⁶⁷ וְצוּיְתָה אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם תִּמְנֶה אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְמִנְהִיג עַל יִשְׂרָאֵל, וְתֹאמַר לוֹ אֶת כָּל הָאֲחֵרִיּוֹת הַמוֹטְלֹת עַל מִנְהִיג, בְּמַעֲמַד כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁷⁶⁸: (כ) וְנָתַתָּה מִהוֹדֶךָ עָלָיו תֵּן לְיְהוֹשֻׁעַ חֶלֶק מֵהַזֵּיו שְׂבָךְ. כפי שראינו, לאחר מתן תורה, קרנו פניו של משה, והי ציווה את משה לתת ליהושע חלק מקירון עור פניו,¹⁷⁶⁹ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הסיבה שתיתן ליהושע חלק מזיוך היא) כדי שבני ישראל ינהגו כבוד ביהושע כמו שנהגו בך כבוד¹⁷⁷⁰: (כא) וְלְפָנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד כְּאִשֶּׁר יְהוֹשֻׁעַ יִנְהִיג אֶת עַם יִשְׂרָאֵל הוּא יַעֲמֹד לְפָנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוֹרִים לְפָנֵי יִקְוֶק וְעַל יְדֵי אֶלְעָזָר, יִשְׂאֵל יְהוֹשֻׁעַ אֶת ה' בְּאוֹרִים וְתוֹמִים אִם לְצֵאת לְמִלְחָמָה,¹⁷⁷¹ עַל פִּי יִצְאוּ וְעַל פִּי יָבֹאוּ עַל פִּי אֶלְעָזָר שִׁישְׂאֵל בְּאוֹרִים וְתוֹמִים, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאוּ לְמִלְחָמָה וְיִחְזְרוּ מֵהַמִּלְחָמָה,¹⁷⁷² הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתוֹ וְכָל הָעֵדָה (על פי יהושע) גם יהושע, גם בני ישראל וגם

¹⁷⁵⁹ רש"י וא"ע.

¹⁷⁶⁰ רש"י.

¹⁷⁶¹ העמק דבר. רש"י: יוציאם בזכויותיו. א"ע: לפעמים צריך המנהיג להוציא את בני ישראל למלחמה על ידי מישהו אחר, ומשה אמר שמנהיג זה יעשה כן בחכמה. ספורנו: הכוונה היא לדרך הנהגת המדינה.

¹⁷⁶² מלבי"ם. רש"י: יוציאם בזכויותיו. בפירושו השני כתב רש"י שהכוונה היא שהמנהיג יזכה להכניס את בני ישראל.

¹⁷⁶³ אונקלוס.

¹⁷⁶⁴ רש"י.

¹⁷⁶⁵ אונקלוס ותרגום יונתן. רש"י: יהושע יכול להלך כנגד רוחו של כל אדם. א"ע: אדם חזק. ספורנו: יהושע מוכן לקבל פני אלוקים חיים.

¹⁷⁶⁶ רש"י.

¹⁷⁶⁷ אונקלוס.

¹⁷⁶⁸ ספורנו + רמב"ן. רש"י: תצווה את יהושע על עם ישראל ותאמר שהם טרחנים וסרבנים ובכ"ז אתה תקבל עליך את הנהגתם. רמב"ן הקשה על דברי רש"י שאם כן היה ראוי שמשא יאמר את הדברים ליהושע בסתר ולא לעיני כל קהל ישראל.

¹⁷⁶⁹ אונקלוס + רש"י. רש"י גם מדגיש שהכוונה היא רק לחלק ולא לכל הקירון, ופני משה כחמה ושל יהושע כלבנה. ספורנו: הכוונה היא שייתן ליהושע אחריות של מלכות, איזושהי שררה.

¹⁷⁷⁰ רש"י. א"ע: כאשר בני ישראל יראו שאתה עצמך מכבד את יהושע, הם גם יכבדו אותו, מכיוון שהם כבר מכבדים אותך.

¹⁷⁷¹ רש"י. כמו"כ כתב שכאן קיבל ה' את בקשתו של משה שיהושע יצטרך את בית אביו.

¹⁷⁷² רש"י.

הסנהדרין, ייצאו למלחמה ויחזרו מהמלחמה¹⁷⁷³: (כב) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֵק אֹתוֹ מִשֶּׁה עָשָׂה כִּפִּי שֶׁהִי צִוּוּה אֹתוֹ,¹⁷⁷⁴ וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ מִשָּׁה שִׁכְנַע אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְהִנְהִיג אֶת עַם יִשְׂרָאֵל,¹⁷⁷⁵ וַיַּעֲמֵדְהוּ לְפָנָי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל הָעֵדָה מִשֶּׁה הֶעֱמִיד אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְפָנָי אֶלְעָזָר וּלְפָנָי כָּל קַהֵל יִשְׂרָאֵל: (כג) וַיִּסְמְךָ אֶת יָדָיו עַל מִשָּׁה סִמְךָ אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל יְהוֹשֻׁעַ,¹⁷⁷⁶ וַיִּצְוֶהוּ מִשָּׁה מִיִּנְהוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְמַנְהִיג לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹזֵק בְּיַד מֹשֶׁה מִשָּׁה עָשָׂה כָּל מַה שֶׁהִי צִוּוּה אֹתוֹ. מִשָּׁה גַם נָתַן מֵהוֹדוֹ עַל יְהוֹשֻׁעַ¹⁷⁷⁷:

במדבר פרק כח

בשני פרקים אלו, מצווה ה' את עם ישראל אלו קרבנות להקריב בכל יום. בין אם מדובר בקרבן עולת התמיד ובין אם מדובר בקרבנות מוסף של החגים. הקרבנות שהקריבו בחגי ישראל נקראו קרבנות מוסף, כיוון שהם נוספים על הקרבנות שיש להקריב בכל יום – קרבנות התמיד.

עולת התמיד – הקרבנות שיש להקריב אותם בכל יום:

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תְּצוּוּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר להם,¹⁷⁷⁸ אֶת קִרְבָּנֵי הַקֶּרֶבֶן שֶׁלִּי, דַּם הַקֶּרֶבֶנוֹת,¹⁷⁷⁹ לְחֶמְצֵי וְחֻלְקֵי הַקֶּרֶבֶן שֶׁמוֹקְרִיבִים עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ,¹⁷⁸⁰ לְאִשֵּׁי (דַּם הַקֶּרֶבֶנוֹת וְאִימורי הַקֶּרֶבֶנוֹת) יִקְרְבוּ עַל גְּבֵי הָאֵשׁ שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ,¹⁷⁸¹ רֵיחַ נִיחֻחֵי הַקֶּרֶבֶנוֹת יִקְרְבוּ כַּדִּי שִׁתְּקַבְּלוּ לְפָנָי בְּרִצּוֹן,¹⁷⁸² תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֵדוֹ תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּכָל יוֹם, עֲלֵיכֶם לִוּוֹדָא שֶׁבְכָל יוֹם אַתֶּם מִקְרִיבִים לְפָנָי אֶת הַקֶּרֶבֶנוֹת הַבָּאִים¹⁷⁸³: (ג) וְאָמַרְתָּ לָהֶם תְּצוּוּה אֶת בֵּית הַדִּין שֶׁהֵם יִהְיוּ אַחֲרָאִים לְכַךְ שֶׁבְכָל יוֹם יִקְרְבוּ קֶרֶבֶנוֹת אֵלָיו,¹⁷⁸⁴ זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לִיקְזֹק זֶהוּ הַקֶּרֶבֶן שֶׁתִּקְרִיבוּ

¹⁷⁷³ רש"י, הדגש כאן הוא שהעדה זה סנהדרין.

¹⁷⁷⁴ אונקלוס.

¹⁷⁷⁵ רש"י.

¹⁷⁷⁶ רש"י, וכתב שהנאמר כאן הוא בעין יפה יותר ממה שאמר לו ה', שהרי ה' אמר לו לעשות כן רק ביד אחת. קשים לי מאוד דברי רש"י ולא מצאתי מפרש שיפרש את הסתירה, שהרי בפס' יח' כתב רש"י שוסמכת, היינו לתת לו מתורגמן וכאן פירש סמיכת ידיים ממש. הכלי יקר האריך לבאר שהסמיכה בשתי ידיים מורה על סוגים מסויימים של הנהגה עיי"ש.

¹⁷⁷⁷ רש"י.

¹⁷⁷⁸ אונקלוס. רמב"ן: לאחר שהתורה עסקה בציוויים לבניי בעניין חילוק הנחלות בארץ, ציווה ה' לומר להם את עניני הקרבנות שינהגו רק משעת כניסתם לארץ. למרות שבב"י כבר צוו על קרבן התמיד, ה' רצה לכנס יחד את הציוויים על כל הקרבנות. כמו"כ חלק הרמב"ן על הסברו של רש"י לכפילות בציווי התמיד, ששם נאמר לימי המילואים וכאן נאמר לדורות, שהרי גם בציווי הראשון נאמר לדורותיכם. עפ"י המדרש חידש הרמב"ן הרבה מאוד הלכות שלא נאמרו בציווי הקודם. וכתב גם הסבר על דרך האמת. אוה"ח: סיבת הציווי כאן היא כדי לומר שלמרות שיהושע היה בבחינת ציבור, אסור לו להביא את הקרבן משלו, אלא צריך להביא את כל הקרבן משל ציבור.

¹⁷⁷⁹ רש"י. אוה"ח: הכוונה היא לקרבן עצמו.

¹⁷⁸⁰ רש"י, הכוונה היא לאימורים. אוה"ח: הכוונה היא למנחה.

¹⁷⁸¹ רש"י.

¹⁷⁸² אונקלוס. אוה"ח: זהו הנסכים.

¹⁷⁸³ רש"י. כמו כן למד רש"י מהמילה תשמרו, שיש לעשות מעמדות של כהנים לויים וישראלים בשעת הקרבת הקרבן. א"ע: במועדו היינו שלא יקדימו את התמיד לפני הבוקר ושלא יאחרו את תמיד של בין הערביים אחר הערב.

¹⁷⁸⁴ רש"י. אוה"ח: הציווי השני הוא על מידת הקרבן, כמה קרבנות יש להקריב.

לפני ה', ¹⁷⁸⁵ **כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה** כבשים שנולדו בשנה זו, ¹⁷⁸⁶ **תְּמִימִם** על שני הכבשים להיות ללא מום, **שְׁנַיִם לַיּוֹם** בכל יום יש להביא שני כבשים, ¹⁷⁸⁷ **עֲלֵה תְּמִיד** יש להקריב קרבן זה בכל יום כקרבן עולה, שהוא מוקרב כולו על גבי המזבח: (ד) **אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר** כבש אחד יש להקריב בבוקר, קרבן אחד מהכבשים יש להקריב בבוקר, ¹⁷⁸⁸ **וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם** ואת הכבש השני יש לשחוט בבין הערביים. בין הערביים הוא הזמן לאחר שעברו שש וחצי שעות (זמניות) מתחילת היום, ועד לשקיעת החמה: (ה) **וְעֵשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה** יחד עם קרבן התמיד, יש להביא גם מנחה. למנחה היו מביאים סלת, קמח מנופה ומשובח, והתורה ציוותה להביא יחד עם הכבש לעולה, כמות של עשירית האיפה של סולת (איפה היא מידת משקל שהייתה נהוגה בימיהם, כמו שהיום אנחנו משתמשים במידת משקל של קילוגרם), ¹⁷⁸⁹ **בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כֶּתִית רְבִיעֵת הַהֵיזֵן** הסולת למנחה הייתה מעורבת יחד עם כמות של רבע ההין שמן כתיית (הין היא מידה שבה היו מודדים נוזלים בימיהם, כמו שהיום נהוג למדוד נוזלים במידות כמו ליטר). שמן הכתיית הוא השמן הראשון שיוצא בשעה שכותשים את הזיתים: (ו) **עֲלֵת תְּמִיד הָעֵשִׂיָה בְּהָרִי סִינִי** עולת התמיד תוקרב כמו קרבנות העולה שהקרבנתם בהר סיני (שמות פרק כג), ¹⁷⁹⁰ **לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לְיִקְוֹק הַכֶּהֵן** צריך להקריב את הקרבן בדרך שתתקבל לרצון לפני ה' (כלומר: להקפיד על כל ההלכות הקשורות להקרבה): (ז) **וְנִסְכּוֹ** בנוסף לקרבן העולה ולמנחה שהיו מביאים איתו, היה צריך להביא יחד עם הקרבן גם יין כדי לנסך על המזבח. התורה מצווה עכשיו מהי כמות היין שצריך להביא יחד עם קרבן העולה כדי לנסך על גבי המזבח, ¹⁷⁹¹ **רְבִיעֵת הַהֵיזֵן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד** לכבש אחד יש להביא יין בכמות של רבע ההין, **בַּקֶּדֶשׁ הַסֵּדֶה** יש לנסך, לשפוך את היין, על גבי המזבח הקדוש, ¹⁷⁹² **נִסְכּוֹ שֶׁכָּר לְיִקְוֹק** היין שמביאים לה' כדי לנסך על המזבח צריך להיות יין שמשכר. יש יין שאינו מביא לידי שכרות, ויין זה פסול לניסוך על גבי המזבח ¹⁷⁹³: (ח) **וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם** את הכבש השני שמוקרב לשם קרבן עולה, יש להקריב בבין הערביים, ¹⁷⁹⁴ **כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וְכִנְסוֹ תַעֲשֶׂה** יש להביא עם קרבן תמיד של בין הערביים את אותן מנחות ונסכים שמביאים בקרבן תמיד של בוקר: עשירית האיפה סולת בלולה ברבע ההין שמן כתיית, ורבע ההין יין, ¹⁷⁹⁵ **אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לְיִקְוֹק הַכֶּהֵן** צריך להקריב את הקרבן בדרך שתתקבל לרצון לפני ה':

¹⁷⁸⁵ אונקלוס.

¹⁷⁸⁶ רש"י שמות יב' ה'.

¹⁷⁸⁷ רש"י. כמו כן כתב שמכאן לומדים את מקום השחיטה שהוא כנגד היום. בבוקר מקריבים את הקרבן במערב (והשמש זורחת במזרח, כך שהשחיטה מתבצעת כנגד השמש) ובערב במזרח הטבעות (ואז השמש נמצאת במערב).

¹⁷⁸⁸ א"ע.

¹⁷⁸⁹ רש"י.

¹⁷⁹⁰ א"ע, ומכאן ראה שמאז לא הקריבו קרבנות עולה. רש"י: הכוונה היא כמו הקרבנות שנעשו בימי המילואים. בפירושו השני כתב רש"י להקיש קרבנות אלו לקרבנות העולה שהוקרבו בהר סיני. כשם שדם קרבנות העולה בהר סיני הוכנסו לאגנות, כך כל קרבן עולה צריך כלי כדי לקבל את הדם.

¹⁷⁹¹ רש"י.

¹⁷⁹² רש"י.

¹⁷⁹³ רש"י. רש"י כתב שהפסוק בא למעט יין מגיתו ואילו רמב"ן כתב שהפסוק בא למעט יין מזוג, ואילו יין מגתו כשר בדיעבד.

¹⁷⁹⁴ צלע פסוק זה מהווה חזרה על הנאמר בפס' ד' שם כבר נאמר שיש להקריב את התמיד של בין הערביים. בספרי למדו מכך שהתורה התירה להקריב את קרבן התמיד של בין הערביים גם במקרה ולא הוקרב תמיד של בוקר.

¹⁷⁹⁵ אונקלוס. ספורנו: למרות שקרבן עולת תמיד של בוקר היה לרצון, גם תמיד של בין הערביים יהיה לרצון.

מוסף השבת:

(ט) וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת בכל שבת יש להוסיף קרבן מוסף על קרבן התמיד, שְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יש להביא שני כבשים ללא מום שנולדו בשנה זו, וּשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן יש להביא גם שני עשורונים סולת מעורבבים בחצי ההין שמן, עשרון סולת מעורבב ברבע ההין שמן לכל כבש, וְנִסְבּוּ וכן יש להביא את נסכי קרבנות המוסף: חצי ההין יין, רבע הין יין לכל כבש: (י) עֲלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יש להקריב את קרבן העולה לשם קרבן מוסף בכל שבת. אם לא הקריב בשבת זו קרבן מוסף, אינו מקריב בשבת שלאחר מכן שני קרבנות מוסף,¹⁷⁹⁶ עַל עֲלֹת הַתְּמִיד וְנִסְבָּה קרבן מוסף זה הוא בנוסף לקרבן התמיד שהיו מקריבים בכל יום ולנסכים שהיה צריך להביא עם קרבן התמיד¹⁷⁹⁷:

מוסף ראש חודש:

(יא) וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם בכל ראש חודש יש להוסיף קרבן מוסף על קרבן התמיד,¹⁷⁹⁸ תִּקְרִיבוּ עֲלָה לִיקָןק תקריבו קרבן לפני ה',¹⁷⁹⁹ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה יש להביא לשם קרבן מוסף של ראש חודש: שני פרים בני שלש, ואיל אחד, ושבעה כבשים שנולדו בשנה זו, תְּמִימִם על כל עשרת הבהמות המוקרבות כקרבן מוסף של ראש חודש, להיות ללא מום: (יב) וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְפָר הָאֶחָד יחד עם כל פר יש להביא למנחה שלשה עשורונים סולת מעורבבים עם חצי הין של שמן כתית, (כד) שיש להביא בראש חודש שש עשורונים סולת מעורבבים עם הין שמן כתית יחד עם הפרים), וּשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאֵיל הָאֶחָד ויחד עם האיל יש להביא למנחה שני עשורונים סולת מעורבבים עם שליש ההין שמן כתית: (יג) וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד יחד עם כל אחד מהכבשים יש להביא עישרון אחד של סולת מעורבבת עם רבע ההין שמן כתית (כד) שבראש חודש יש להביא שבעה עשורונים סולת והין ושלושת רבעי ההין שמן יחד עם הכבשים), עֲלָה קרבנות אלו יוקרבו כקרבנות עולה, רֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לִיקָןק הכהן צריך להקריב את הקרבן בדרך שתתקבל לרצון לפני ה': (יד) וְנִסְפִּיהֶם יש להביא יחד עם קרבנות המוסף גם יין לנסכים, חֲצִי הַהֵינִי יְהִיָּה לְפָר לכל פר שמוקרב, יש להביא יין בכמות של חצי הין, וּשְׁלִישֵׁת הַהֵינִי לְאֵיל לכל איל שמוקרב, יש להביא יין בכמות של שליש ההין, וְרִבִּיעֵת הַהֵינִי לְכֶבֶשׂ יֵינִי לכל כבש שמוקרב, יש להביא יין בכמות של רבע ההין, וְאֵת עֲלֹת חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה זהו קרבן העולה שיש להביא בראש כל אחד מחודשי השנה, ואם בראש חודש זה לא הקריב את קרבן המוסף, אסור להשלים קרבן זה בחודש הבא¹⁸⁰⁰: (טו) וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֹטָאת לִיקָןק בנוסף לקרבן העולה שיש להביא בראש חודש, יש להביא גם שיער עיזים

¹⁷⁹⁶ רש"י.

¹⁷⁹⁷ רש"י, וכתב גם שקרבנות אלו מוקרבים בין זמן הקרבת שני קרבנות התמיד.

¹⁷⁹⁸ ספורנו: הסיבה שכתוב ראשי חדשיכם היא בגלל שמנהג ישראל היה לעשות את ר"ח יום קדוש מכיוון שהצלחת ישראל בעולם היא כמו הלבנה. כמו שלבנה אין שום אור משלה, כך כל הצלחת ישראל תלויה בה'. אוה"ח: הסיבה שכתוב בראשי חדשיכם היא שקידוש הלבנה תלויה בב"ד.

¹⁷⁹⁹ אונקלוס.

¹⁸⁰⁰ רש"י. א"ע: הכותרת "ובראשי חדשיכם" מדברת על קרבן מוסף, ואילו כאן מדברת התורה על קרבנות שאר החודשים. רמב"ן הסביר את הטעם שהתורה כתבה בחלק מהפעמים את שיעור המנחה והנסכים ובחלק מהפעמים לא. כלל הדבר הוא שביום שיש סברא לומר שיש שינוי בכמות המנחה או הנסכים, כתבה כן התורה.

אחד לשם קרבן חטאת. אמנם, אין מביאים עם שעיר עיזים מנחות ונסכים,¹⁸⁰¹ על עלת התמיד יעשה ונסכו כל הקרבנות המנויים כאן הם בנוסף לקרבן התמיד שיש להקריב בכל יום ולנסכים שמקריבים יחד עם קרבן התמיד¹⁸⁰²:

מוסף חג המצות:

(טז) ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש בתאריך יד' ניסן, פסח ליקנך יש להקריב קרבן פסח לשם ה': (יז) ובחמשה עשר יום לחדש הזה בתאריך טו' ניסן, חג שבועת ימים יש לעשות חג לה' במשך שבעה ימים,¹⁸⁰³ מצות יאכל יש לאכול מצות בחג המצות. החיוב לאכול מצה הוא ביום הראשון של החג, ובשאר הימים, אין חובה לאכול מצות, אך אסור גם לאכול לחם: (יח) ביום הראשון מקרא קדש תקרא את היום הראשון של חג המצות קודש, על ידי שתכבד את היום בכך שתאכל ותשתה סעודות חג, ועל ידי שתלבש בגדי חג,¹⁸⁰⁴ כל מלאכת עבודה לא תעשו ביום הראשון של חג המצות, אסור לכם לעשות שום מלאכה, אפילו מלאכת דבר האבד שמותר לכם לעשות בחול המועד¹⁸⁰⁵: (יט) והקרבנתם אשה עלה ליקנך תקריבו קרבן מוסף לשם ה', פרים בני בקר שנים ואיל אחד ושבעה כבשים בני שנה יש להביא לשם קרבן מוסף של חג המצות: שני פרים בני שלש, ואיל אחד, ושבעה כבשים שנולדו בשנה זו, הנמימם יהיו לכם על כל עשר הבהמות המוקרבות כקרבן מוסף של חג המצות, להיות ללא מום: (כ) ומנחתם יחד עם קרבן המוסף, יש להביא גם מנחה, סלת פלולה בשמן שלשה עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל תעשו עם כל פר יש להביא שלשה עשרונים סולת, כל עשרון סולת מעורבב עם חצי ההין שמן כתית, ועם כל איל יש להביא שני עשרונים סולת מעורבבים עם שליש ההין שמן כתית: (כא) עשרון עשרון תעשה לכבש האחד לשבעת הכבשים לכל אחד משבעת הכבשים יש להביא עשרון אחד של סולת מעורבב ברבע ההין שמן כתית: (כב) ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם יש להביא גם שעיר אחד לשם קרבן חטאת, כדי לכפר על בני ישראל: (כג) מלבד עלת הבקר אשר לעלת התמיד תעשו את אלה קרבנות המוסף של פסח, יוקרבו בנוסף לקרבנות התמיד המוקרבים בכל יום: (כד) באלה תעשו ליום שבועת ימים כך תעשו בכל יום מימות חג המצות. בניגוד לקרבנות חג הסוכות שמשתנים בכל יום מימי החג, קרבנות החג של חג המצות אינם משתנים,¹⁸⁰⁶ לחם אשה ריח ניהח ליקנך הכהן צריך להקריב את הקרבן שהוא מאכלו של ה', בדרך שתתקבל לרצון לפני ה', על עלת התמיד יעשה ונסכו קרבנות חג הפסח יוקרבו בנוסף לקרבנות התמיד המוקרבים בכל יום יחד עם נסכיהם: (כה) וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם גם ביום השביעי של חג המצות, יש לקדש את היום על ידי אכילת סעודות חג ולבישת בגדי חג, כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן אסור לעשות כל מלאכת עבודה ביום השביעי של חג המצות:

¹⁸⁰¹ רש"י. כמו"כ כתב ששעיר ר"ח בא לכפר על טומאת מקדש וקדשיו שלא ידע עליהם בכלל. עפ"י המדרש, טעם החטאת הוא כדי לכפר על שה' מיעט את הלבנה.

¹⁸⁰² רש"י.

¹⁸⁰³ אונקלוס.

¹⁸⁰⁴ רש"י שמות יב'.

¹⁸⁰⁵ רש"י.

¹⁸⁰⁶ רש"י.

מוסף חג השבועות:

(כו) וּבַיּוֹם הַבְּפוּרִים בחג השבועות,¹⁸⁰⁷ בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לִיקְנוֹק בַּיּוֹם שֶׁאַתֶּם מִקְרִיבִים אֶת הַמִּנְחָה מֵהַחִיטִּים הַחֲדָשׁוֹת לַה'. בחג השבועות מקריבים בפעם הראשונה מנחה מחיטים שדגלו במשך השנה האחרונה,¹⁸⁰⁸ בְּשִׁבְעַתְיָכֶם בַּיּוֹם בּוֹ מִשְׁלִימִים לְסַפּוֹר אֶת שִׁבְעַת הַשְּׁבוּעוֹת מִחַג הַפֶּסַח,¹⁸⁰⁹ מִקְרָא קָדֵשׁ יִהְיֶה לָכֶם יֵשׁ לְקַדֵּשׁ אֶת הַחֶג עַל יְדֵי אֲכִילַת סְעוּדוֹת יוֹם טוֹב וְעַל יְדֵי לְבוֹשׁ מִיּוֹחַד לַחֶג הַשְּׁבוּעוֹת, כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ אֲסוּר לָכֶם לַעֲשׂוֹת כָּל מְלֹאכָה בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן שֶׁל חֶג הַשְּׁבוּעוֹת: (כז) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לְרִיחַ נִיחַח לִיקְנוֹק תִּקְרִיבוּ קֶרֶבן מוֹסֵף שִׁיתִּקְבַּל בְּרִצּוֹן לִפְנֵי ה',¹⁸¹⁰ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם אֵיל אֶחָד שְׁבַע כִּבְשִׁים בְּנֵי שְׁנָה יֵשׁ לְהַבִּיאַ לְשֵׁם קֶרֶבן מוֹסֵף שֶׁל חֶג הַשְּׁבוּעוֹת: שְׁנֵי פָרִים בְּנֵי שְׁלֹשׁ, וְאֵיל אֶחָד, וְשִׁבְעָה כִּבְשִׁים שְׁנוֹלְדוּ בְּשִׁנָּה זֹאת: (כח) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן יַחַד עִם קֶרְבַּנוֹת הַמוֹסֵף, יֵשׁ לְהַבִּיאַ קֶרְבַּנוֹת מִנְחָה, שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לְפָר אֶחָד שְׁנַיִם עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד לְכָל פָּר יֵשׁ לְהַבִּיאַ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סוּלַת, כָּל עֶשְׂרוֹן סוּלַת מְעוֹרָב עִם חֲצֵי הַחֵיץ שֶׁמֶן כֹּתִית, וְלְכָל אֵיל יֵשׁ לְהַבִּיאַ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סוּלַת מְעוֹרָבִים עִם שְׁלִישׁ הַחֵיץ שֶׁמֶן כֹּתִית: (כט) עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים לְכָל אֶחָד מִשִּׁבְעַת הַכִּבְשִׁים יֵשׁ לְהַבִּיאַ עֶשְׂרוֹן אֶחָד שֶׁל סוּלַת מְעוֹרָב בְּרַבַּע הַחֵיץ שֶׁמֶן כֹּתִית: (ל) שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם יֵשׁ לְהַבִּיאַ גַּם שְׁעִיר אֶחָד לְשֵׁם קֶרֶבן חֲטָאֵת, כְּדִי לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לא) מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַעֲשׂוּ קֶרְבַּנוֹת הַמוֹסֵף שֶׁל חֶג הַשְּׁבוּעוֹת יוֹקֵרְבוּ בְּנוֹסֵף לְקֶרְבַּנוֹת הַתְּמִיד שִׁיּוֹקֵרְבוּ בְּכָל יוֹם, תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם עַל הַבְּהֵמוֹת הַמּוֹקֵרְבוֹת לְשֵׁם קֶרֶבן מוֹסֵף, לְהִיּוֹת לְלֹא מוֹם, וְנִסְפְּיָהֶם וְכֵן יֵשׁ לְהַבִּיאַ יַחַד עִם כָּל קֶרֶבן אֶת הַנְּסֻכִּים: חֲצֵי הַחֵיץ יֵין לְכָל פָּר, שְׁלִישׁ הַחֵיץ יֵין לְאֵיל וְרַבַּע הַחֵיץ יֵין לְכַבֵּשׁ¹⁸¹¹:

במדבר פרק כט

מוסף של ראש השנה:

(א) וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ בְּתַאֲרִיךְ א' תִּשְׂרִי, מִקְרָא קָדֵשׁ יִהְיֶה לָכֶם תִּקְרָא (אֶת הַיּוֹם הַרְאִשׁוֹן) קוֹדֵשׁ, עַל יְדֵי שֶׁתִּכְבַּד אֶת הַיּוֹם בַּכֶּךָ שֶׁתֹּאכַל וְתִשְׁתֶּה סְעוּדוֹת חֶג, וְעַל יְדֵי שֶׁתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי חֶג, כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ אֲסוּר לָכֶם לַעֲשׂוֹת כָּל מְלֹאכָה בְּרִאשׁוֹת הַשָּׁנָה, יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם יֵשׁ מִצְוָה לְתַקּוֹעַ בְּשׁוֹפָר בַּיּוֹם זֶה¹⁸¹²: (ב) וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרִיחַ נִיחַח לִיקְנוֹק יֵשׁ לְהַקְרִיב קֶרֶבן עוֹלָה לְשֵׁם קֶרֶבן מוֹסֵף, שִׁיְהִי רִצּוֹן לִפְנֵי ה', פָּר בֶּן בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי שְׁנָה שְׁבַע תְּמִימִם יֵשׁ לְהַבִּיאַ לְשֵׁם קֶרֶבן מוֹסֵף שֶׁל חֶג רִאשׁוֹת הַשָּׁנָה: פָּר אֶחָד בֶּן שְׁלֹשׁ, אֵיל אֶחָד, וְשִׁבְעָה כִּבְשִׁים שְׁנוֹלְדוּ בְּשִׁנָּה זֹאת: (ג) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה

¹⁸⁰⁷ רש"י.

¹⁸⁰⁸ רש"י.

¹⁸⁰⁹ אוה"ח, וכמו"כ הסביר שהתורה נקטה בלשון זו כדי להוציא מדעת הקראים שממחרת השבת היינו שבת בראשית. ספורנו: בשביל שבועות קציר ששמרתי לכם. אונקלוס: הכוונה היא לעצרת.

¹⁸¹⁰ אונקלוס.

¹⁸¹¹ רש"י למד מהשינוי בלשון שגם היין המוקרב לנסכים צריך להיות תמים, ויין שהעלה קמחים פסול לנסך.

¹⁸¹² א"ע.

בשָׁמֶן יחד עם קרבנות המוסף, יש להביא גם מנחה שהיא סולת מעורבת בשמן כתית, שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל לֶפֶר יש להביא שלשה עשרונים סולת מעורבת עם חצי ההין שמן כתית, ולאיל יש להביא שני עשרונים סולת מעורבת עם שליש ההין שמן כתית: (ד) וְעֶשְׂרוֹן אֶחָד לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים לכל אחד משבעת הכבשים יש להביא עישרון אחד של סולת מעורבת ברבע ההין שמן כתית: (ה) וְשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד חֲטָאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם יש להביא גם שעיר אחד לשם קרבן חטאת, כדי לכפר על בני ישראל: (ו) מִלֶּבֶד עֹלֹת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ קרבנות המוסף של ראש השנה הם בנוסף על קרבנות המוסף שיש להביא בראש חודש (שהרי ראש השנה חל בראש חודש) ובנוסף לקרבנות התמיד שהיו מביאים בכל יום יחד עם המנחה. יוצא שבראש השנה יש להביא שישה עשר כבשים (2+7+7), שלשה פרים (2+1), שני אילים ושני שעירים לחטאת,¹⁸¹³ וְנִסְכֵיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם וכן הנסכים שיש להביא עם כל קרבן: יין בכמות של חצי הין לכל פר, לכל איל יש להביא יין בכמות של שליש ההין, ולכל כבש יש להביא יין בכמות של רבע ההין, לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לִיקְזָק הכהן צריך להקריב את הקרבנות בדרך שתתקבל לרצון לפני ה':

מוסף של יום כיפור:

(ז) וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה בתאריך י" תשרי, ביום כיפור, מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם יש לקדש יום זה על ידי לבישת בגדי חג, ועל ידי התאספות לתפילה,¹⁸¹⁴ וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם יש לענות את הנפש על ידי צום, אסור לאכול ולשתות ביום הכיפורים, כָּל מִלֶּאכָה לֹא תַעֲשׂוּ ביום הכיפורים אסור לעשות כל מלאכה: (ח) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לִיקְזָק רִיחַ נִיחֹחַ יש להקריב קרבן עולה לשם קרבן מוסף, שיהיה רצוי לפני ה', פֶּר בֶּן בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יְהִיוּ לָכֶם יש להביא לשם קרבן מוסף של חג יום הכיפורים: פר אחד בן שלש, ואיל אחד, ושבעה כבשים שנולדו בשנה זו¹⁸¹⁵: (ט) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן יחד עם קרבנות המוסף, יש להביא גם מנחה שהיא סולת מעורבת בשמן כתית, שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד לֶפֶר יש להביא שלשה עשרונים סולת מעורבת עם חצי ההין שמן כתית, ולאיל יש להביא שני עשרונים סולת מעורבת עם שליש ההין שמן כתית: (י) עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים לכל אחד משבעת הכבשים יש להביא עישרון אחד של סולת מעורבת ברבע ההין שמן כתית: (יא) שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד חֲטָאת יש להביא שעיר אחד לשם קרבן חטאת, מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכִּפָּרִים שעיר זה לחטאת הוא בנוסף לשעיר ששוחטים כדי להזות את דמו בתוך קדש הקדשים. בסך הכל היו מביאים ביום כיפור שלשה שעירים לחטאת: שעיר אחד שהיו מזים את דמו בקדש הקדשים, שעיר נוסף שהיה נשלח לעזאזל, ושעיר זה, וְעֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וכן קרבנות המוסף המוזכרים כאן, באים בנוסף לקרבנות התמיד שמקריבים בכל יום, וְנִסְכֵיהֶם וכן הנסכים שבאים יחד עם קרבנות המוסף:

¹⁸¹³ רש"י. רמב"ן הסביר שרק במקום שהתורה חששה לבלבול היא הזכירה את הקרבנות האחרים של היום, כמו בראש השנה או בשעיר העיזים לחטאת, אך בשאר המקומות, אנחנו יודעים בעצמנו שהקרבן המוזכר כאן הוא בנוסף לקרבנות האחרים, שהרי אין שום סיבה להתבלבל.

¹⁸¹⁴ רש"י ויקרא פרק כג'.

¹⁸¹⁵ א"ע: קרבנות אלו הם בנוסף לקרבנות האמורים בפרשת אחרי מות.

יין בכמות של חצי הין לכל פר, לכל איל יש להביא יין בכמות של שליש ההין ולכל כבש יש להביא יין בכמות של רבע ההין¹⁸¹⁶:

קרבנות המוסף של חג הסוכות:

(יב) **וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי** בתאריך טו' תשרי, **מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם** תקרא (את היום הראשון) קודש, על ידי שתכבד את היום בכך שתאכל ותשתה סעודות חג, ועל ידי שתלבש בגדי חג, **כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ** אסור לכם לעשות כל מלאכה ביום זה, **וְחֻגְתֶּם חֵג לִיקוּק שְׁבַעַת יָמִים** יש לחגוג את חג הסוכות במשך שבעה ימים: (יג) **וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לִיקוּק** יש להקריב קרבן עולה לשם קרבן מוסף, שיהיה רצוי לפני ה', **פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר** ביום הראשון יש להביא לקרבן מוסף, שלשה עשר פרים שהם בני שלש, שני אילים וארבעה עשר כבשים, **תְּמִימִם יְהִיוּ** על הבהמות המוקרבות לקרבנות המוסף להיות ללא מום: (יד) **וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן יַחַד** עם קרבנות המוסף, יש להביא גם מנחה שהיא סולת מעורבת בשמן כתית, **שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר הָאֶחָד לְשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים** לכל אחד משלשה עשר הפרים יש להביא שלשה עשרונים סולת מעורבת עם חצי ההין שמן כתית, **שְׁנַיִם עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד לְשְׁנַיִם אֵילִם** לכל אחד משני האילים יש להביא שני עשרונים סולת מעורבים עם שליש ההין יין: (טו) **וְעֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים** לכל אחד מארבעה עשר הכבשים יש להביא עשירית האיפה סולת, מעורבת עם רבע ההין שמן כתית: (טז) **וְשִׁעִיר עִזִּים אֶחָד חֲטָאֵת** וכן יש להביא שעיר עיזים אחד לחטאת, **מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ** קרבנות המוסף של היום הראשון של סוכות מוקרבים בנוסף לקרבנות התמיד שמוקרבים בכל יום, עם נסכיהם: (יז) **וּבַיּוֹם הַשְּׁנַיִם** ביום השני של חג הסוכות, בתאריך טז' תשרי, **פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר** יש להביא לקרבן מוסף: שנים עשר פרים שהם בני שלש, שני אילים וארבעה עשר כבשים, **תְּמִימִם** על הבהמות המוקרבות כקרבנות המוסף להיות ללא מום: (יח) **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלְכֶבֶשִׂים בְּמִשְׁפַּט המנחה והנסכים** שהיה צריך להביא לכל אחד מהפרים, האילים והכבשים הם כפי המשפט הקבוע להם: לכל פר: שלשה עשרונים סולת מעורבים עם חצי ההין שמן כתית למנחה, וחצי ההין יין לנסך, לכל איל: שני עשרונים סולת מעורבים עם שליש ההין שמן כתית למנחה ושליש ההין יין לנסך, ולכל כבש עישרון סולת מעורב עם רבע ההין שמן כתית למנחה ורבע ההין יין לנסך: (יט) **וְשִׁעִיר עִזִּים אֶחָד חֲטָאֵת** וכן יש להביא שעיר עיזים אחד לחטאת, **מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵיהֶם** קרבנות המוסף של היום השני של סוכות מוקרבים בנוסף לקרבנות התמיד שמוקרבים בכל יום, עם נסכיהם: (כ) **וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** ביום השלישי של חג הסוכות, בתאריך יז' תשרי, **פָּרִים עֶשְׂתֵּי עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר** יש להביא לקרבן מוסף: אחד עשר פרים שהם בני שלש, שני אילים וארבעה עשר כבשים, **תְּמִימִם** על הבהמות המוקרבות כקרבנות המוסף להיות ללא מום: (כא) **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלְכֶבֶשִׂים בְּמִשְׁפַּט**

המנחה והנסכים שהיה צריך להביא לכל אחד מהפרים, האילים והכבשים הם כפי המשפט הקבוע להם: לכל פר: שלשה עשרונים סולת מעורבבים עם חצי ההין שמן כתית למנחה, וחצי ההין יין לנסך, לכל איל: שני עשרונים סולת מעורבבים עם שליש ההין שמן כתית למנחה ושליש ההין יין לנסך, ולכל כבש עישרון סולת מעורבב עם רבע ההין שמן כתית למנחה ורבע ההין יין לנסך: (כב) וישעיר חטאת אחד וכן יש להביא שעיר עיזים אחד לחטאת, מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה קרבנות המוסף של היום השלישי של סוכות מוקרבים בנוסף לקרבנות התמיד שמוקרבות בכל יום, עם נסכיהם: (כג) וביום הרביעי ביום הרביעי של חג הסוכות, בתאריך יח' תשרי, פרים עשרה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר יש להביא לקרבן מוסף: עשרה פרים שהם בני שלש, שני אילים וארבעה עשר כבשים, תמימם על הבהמות המוקרבות כקרבנות המוסף להיות ללא מום: (כד) ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט המנחה והנסכים שהיה צריך להביא לכל אחד מהפרים, האילים והכבשים הם כפי המשפט הקבוע להם: לכל פר: שלשה עשרונים סולת מעורבבים עם חצי ההין שמן כתית למנחה, וחצי ההין יין לנסך, לכל איל: שני עשרונים סולת מעורבבים עם שליש ההין שמן כתית למנחה ושליש ההין יין לנסך, ולכל כבש עישרון סולת מעורבב עם רבע ההין שמן כתית למנחה ורבע ההין יין לנסך: (כה) וישעיר עזים אחד חטאת וכן יש להביא שעיר עיזים אחד לחטאת, מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה קרבנות המוסף של היום הרביעי של סוכות מוקרבים בנוסף לקרבנות התמיד שמוקרבים בכל יום, עם נסכיהם: (כו) וביום החמישי ביום החמישי של חג הסוכות, בתאריך יט' תשרי, פרים תשעה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר יש להביא לקרבן מוסף: תשעה פרים שהם בני שלש, שני אילים וארבעה עשר כבשים תמימם על הבהמות המוקרבות כקרבנות המוסף להיות ללא מום: (כז) ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט המנחה והנסכים שהיה צריך להביא לכל אחד מהפרים, האילים והכבשים הם כפי המשפט הקבוע להם: לכל פר: שלשה עשרונים סולת מעורבבים עם חצי ההין שמן כתית למנחה, וחצי ההין יין לנסך, לכל איל: שני עשרונים סולת מעורבבים עם שליש ההין שמן כתית למנחה ושליש ההין יין לנסך, ולכל כבש עישרון סולת מעורבב עם רבע ההין שמן כתית למנחה ורבע ההין יין לנסך: (כח) וישעיר חטאת אחד וכן יש להביא שעיר עיזים אחד לחטאת, מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה קרבנות המוסף של היום החמישי של סוכות מוקרבים בנוסף לקרבנות התמיד שמוקרבים בכל יום, עם נסכיהם: (כט) וביום השישי ביום השישי של חג הסוכות, בתאריך כ' תשרי, פרים שמונה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר יש להביא לקרבן מוסף: שמונה פרים שהם בני שלש, שני אילים וארבעה עשר כבשים, תמימם על הבהמות המוקרבות כקרבנות המוסף להיות ללא מום: (ל) ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט המנחה והנסכים שהיה צריך להביא לכל אחד מהפרים, האילים והכבשים הם כפי המשפט הקבוע להם: לכל פר: שלשה עשרונים סולת מעורבבים עם חצי ההין שמן כתית למנחה, וחצי ההין יין לנסך, לכל איל: שני עשרונים סולת מעורבבים עם שליש ההין שמן כתית למנחה ושליש ההין יין לנסך, ולכל כבש עישרון סולת מעורבב עם רבע ההין שמן כתית למנחה ורבע ההין יין לנסך: (לא) וישעיר חטאת אחד וכן יש להביא שעיר עיזים אחד לחטאת, מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה קרבנות המוסף של היום השישי של סוכות מוקרבים בנוסף לקרבנות התמיד שמוקרבים בכל יום, עם נסכיהם: (לב) וביום

הַשְּׁבִיעִי ביום השביעי של חג הסוכות, בתאריך כא' תשרי, פְּרִים שְׁבַעָה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יש להביא לקרבן מוסף: שבעה פרים שהם בני שלש, שני אילים וארבעה עשר כבשים, תְּמִימִם על הבהמות המוקרבות כקרבנות המוסף להיות ללא מום: (לג) וּמִנְחָתָם וְנִסְכָּהֶם לַפְּרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם המנחה והנסכים שהיה צריך להביא לכל אחד מהפרים, האילים והכבשים הם כפי המשפט הקבוע להם: לכל פר: שלשה עשרונים סולת מעורבבים עם חצי ההין שמן כתית למנחה, וחצי ההין יין לנסך, לכל איל: שני עשרונים סולת מעורבבים עם שליש ההין שמן כתית למנחה ושליש ההין יין לנסך, ולכל כבש עישרון סולת מעורבב עם רבע ההין שמן כתית למנחה ורבע ההין יין לנסך: (לד) וְשִׁעִיר חֲטָאֵת אֶחָד וכן יש להביא שעיר עיזים אחד לחטאת, מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ קרבנות המוסף של היום השביעי של סוכות מוקרבים בנוסף לקרבנות התמיד שמוקרבים בכל יום, עם נסכיהם:

קרבן מוסף של שמיני עצרת:

(לה) ביום הַשְּׁמִינִי ביום השמיני מתחילת חג הסוכות, בחג שמיני עצרת, עֲצֵרֶת תִּהְיֶה לְכֶם יום זה יהיה אסור לכם בעשיית מלאכה,¹⁸¹⁷ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ אסור לעשות כל מלאכה ביום שמיני עצרת: (לו) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶׁה רִיחַ נִיחֹחַ לִיקְוֹק יש להקריב קרבן עולה לשם קרבן מוסף, שיהיה רצוי לפני ה', פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁבַעָה יש להביא לשם קרבן מוסף של חג שמיני עצרת: פר אחד בן שלש, ואיל אחד, ושבעה כבשים שנוולדו בשנה זו, תְּמִימִם על הבהמות המוקרבות לשם קרבן מוסף להיות ללא מום: (לז) מִנְחָתָם וְנִסְכָּיהֶם לַפֶּר לְאֵיל וְלִכְבָּשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם המנחה והנסכים שהיה צריך להביא לכל אחד מהפרים, האילים והכבשים הם כפי המשפט הקבוע להם: לכל פר: שלשה עשרונים סולת מעורבבים עם חצי ההין שמן כתית למנחה, וחצי ההין יין לנסך, לכל איל: שני עשרונים סולת מעורבבים עם שליש ההין שמן כתית למנחה ושליש ההין יין לנסך, ולכל כבש עישרון סולת מעורבב עם רבע ההין שמן כתית למנחה ורבע ההין יין לנסך: (לח) וְשִׁעִיר חֲטָאֵת אֶחָד וכן יש להביא שעיר עיזים אחד לחטאת, מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ קרבנות המוסף של יום שמיני עצרת מוקרבים בנוסף לקרבנות התמיד שמוקרבים בכל יום, עם נסכיהם: (לט) אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לִיקְוֹק בְּמוֹעֲדֵיכֶם אלו הם הקרבנות שאתם חייבים לעשות בכל אחד מהמועדים שלכם,¹⁸¹⁸ לֶבֶד מִנְדְּרֵיכֶם וְנִדְבְּתֵיכֶם וכן את קרבנות הנדרים והנדבות שלכם מכל השנה, כדאי להקריב בזמן הרגל, שמא יהיה לכם קשה לחזור לירושלים כדי להקריב את קרבנות הנדבה שלכם,¹⁸¹⁹ לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵיכֶם (עדיף שתקריבו ברגלים) את קרבנות העולה שלכם יחד עם המנחות והנסכים שלהם (הסולת, השמן והיין), וּלְשִׁלְמֵיכֶם וכן עדיף שתקריבו ברגלים את קרבנות השלמים שלכם:

¹⁸¹⁷ רש"י אצלנו פירש כמו א"ע ורשב"ם בויקרא פרק כג' - עיין בביאורנו לויקרא פרק כג' פסוק לו'. לכאורה כאן קשה יותר הפירוש של א"ע ורשב"ם, שהרי מיד אח"כ כתוב שיום זה אסור בעשיית מלאכה, וניתן לומר שאחד לעשה. פירוש נוסף שכתב כאן רש"י הוא שיום זה צריך עצרת - טעון לינה בירושלים. בסוף דבריו כתב כפירושו שם שיום זה ה' עוצר את בני" מללכת, כיוון שאינו רוצה להיפרד מהם. כמו כן כתב שהפר הוא כנגד ישראל (בעוד ש70 הפרים בסוכות הם כנגד אומות העולם).

¹⁸¹⁸ רש"י.

¹⁸¹⁹ רש"י.

(א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֵק אֶת מֹשֶׁה אִמְר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל מַה שֶׁהִיא צִוּוּה אֹתוֹ בְּעֵינַי קִרְבָּנוֹת הַמוֹסָפִים שֶׁל מוֹעֲדֵי יִשְׂרָאֵל¹⁸²⁰: (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה דִּבֶּר עִם נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל,¹⁸²¹ לֵאמֹר כֹּךְ אִמְר מֹשֶׁה לְנִשְׂאִים: זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֵק אֱלֹהֵי הַמַּטּוֹת שֶׁצִּוּוּה ה' בְּעֵינַי נְדָרִים¹⁸²²: (ג) אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר לִיקְנֹק אִדָּם שִׂדּוּר נֶדֶר לִפְנֵי ה',¹⁸²³ אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַע אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַע שְׁבֹעָה,¹⁸²⁴ לְאָסֹר אָסֹר עַל נַפְשׁוֹ הָאָדָם אִסֹּר עַל עֲצֻמוֹ דַּבֵּר כִּלְשָׁהוּ עַל יַדֵּי נֶדֶר אוֹ שְׁבֹעָה. הַהִבְדֵּל בֵּין נֶדֶר לְשְׁבֹעָה הוּא שֶׁכֹּאשֶׁר אָדָם רוֹצֵה לְאָסֹר עָלָיו מֵאֲכָל, הוּא יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּשֵׁתֵי דַרְכִּים: נֶדֶר – "מֵאֲכָל זֶה אִסֹּר עָלַי". שְׁבֹעָה – "אִסֹּר לִי לֵאֲכֹל מֵאֲכָל זֶה", לֹא יִחַל דְּבָרוֹ אִסֹּר לְאָדָם לְחַלֵּל אֵת דְּבָרוֹ וּלְעֲשׂוֹת אֵת דְּבָרוֹ חוֹלִין, אִסֹּר לְאָדָם לְהַפְּדֹךְ אֵת דִּיבּוּרוֹ לְדִיבּוּר שְׂאִינוֹ אִמְתָּה,¹⁸²⁵ כָּכֵל הַיּוֹצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה הָאָדָם חַיִּיב לַעֲשׂוֹת כָּכֵל מַה שִׁיצָא מִפִּי: אִם נֶדֶר עַל עֲצֻמוֹ דַּבֵּר מֵאֲכָל, אִסֹּר לוֹ לֵאֲכֹל דַּבֵּר מֵאֲכָל זֶה. אִם אָדָם נִשְׁבַּע שִׁיעֲשֶׂה מִשְׁהוּ, עָלָיו לְקַיֵּם אֵת שְׁבֹעָתוֹ¹⁸²⁶: (ד) וַאֲשֶׁה כִּי תִדַּר נֶדֶר לִיקְנֹק אִם אִשָּׁה תִּדּוּר נֶדֶר לַה', וְאָסְרָהּ אָסֹר אוֹ שֶׁהָאִשָּׁה תִּאָסֹר עַל עֲצֻמָּה דַּבֵּר כִּלְשָׁהוּ,¹⁸²⁷ בְּבַיִת אֲבִיהָ בְּשַׁעַה

¹⁸²⁰ רש"י, ולדבריו, הסיבה שמוזכר כאן פסוק זה הוא כדי לומר שמשם באמת אמר את ציווי ה'. לו לא היה פסוק זה כתוב כאן, הייתי חושב שמשם עבר לומר עם בני ישראל על ענייני נדרים. הרמב"ן הקשה על דברי רש"י ושאל: הרי מפורש בכמה מקומות בתורה שמשם אמר לבני ישראל את פרשת המועדות. לכן פירש הרמב"ן שהתורה באה לומר שלמרות שבד"כ, בפרשיות המדברות על ענייני קרבנות, הציווי הוא אל אהרון ובניו, כאן הציווי הוא אל כל ישראל, כיוון שמוזכרים כאן דברים נוספים, כגון לקדש את הימים ואיסור עשיית מלאכה. בהסבר המדרש שהביא רש"י, הסביר הרמב"ן, שלולי פסוק זה, הייתי חושב שמשם אמר רק לנשיאים את פרשת המועדות, כמו שאמר להם את פרשת נדרים.

¹⁸²¹ רש"י, ולדבריו, היה משה עושה כן תמיד: קודם מלמד את המצוות לנשיאים, ורק אח"כ לשאר בני ישראל. הסיבה שדווקא בענייני נדרים נאמר שמשם קודם אמר את המצווה לנשיאים, למרות שהדבר היה כן אף בכל התורה כולה, היא כדי לומר לנו שיחיד מומחה מפר נדרים. רשב"ם: הקשר בין נדרים לפרשה הקודמת היא בכך שבפרשה הקודמת דובר על קרבנות המובאים כנדרים. א"ע: דברים אלו קרו לאחר מלחמת מדין ולאחר שמשם עשה את ההסכם עם שבטי ראובן וגד, ומכיון שמשם אמר לבני ראובן וגד שעליהם לקיים את חלקם בהסכם, התחיל משה ללמד דיני נדרים. בהסבר "לבני ישראל" הסביר הא"ע, לא כמו שאנחנו ביארנו בפנים שהכוונה היא לתיאור שהנשיאים היו ראשים לבני ישראל, אלא הפריד מילים אלו וכתב שהכוונה היא שהנשיאים יאמרו את הדברים לבני ישראל. הרמב"ן כתב שהנשיאים היו האנשים שהחליפו את נחשון בן עמינדב וחבריו בנשיאות לאחר מותם, או שהכוונה היא לנשיאים שהולכים להנחיל את ארץ ישראל לעם ישראל. כמו כן הסביר הרמב"ן שבכוונה לא רצה ה' ללמד את הדברים לכל עם ישראל אלא רק לראשי השבטים, כדי שבני ישראל לא יבואו לזלזל בענייני נדרים.

גם הרמב"ן וגם הרשב"ם מתייחסים לנקודה שלא נאמר כאן וידבר ה' אל משה בתחילת הדברים. רשב"ם למד שהסיבה היא שדברים אלו מוסבים על פרשת המועדים שם הזכירו הנדרים (וכן ניתן לפרש גם לפי הא"ע, שכיון שפרשה זו נאמרה לאחר ההסכם עם בני ראובן וגד, הרי שהדבר לא קשה). רמב"ן כתב שבסוף הדברים כתוב "אלה החוקים אשר ציוה ה'".

¹⁸²² אונקלוס. רש"י: הסיבה שכתוב כאן בלשון "זה הדבר" היא בגלל שמשם זכה לנבואה ב"זה הדבר" לעומת שאר הנביאים שהתנבאו ב"כה אמר". כוונתו היא שמשם התנבא בנבואה ברורה יותר עד שהיה יכול לומר "זה" לעומת שאר הנביאים שנבואתם הייתה מעורפלת יותר. הסבר נוסף שכתב רש"י הוא שהתורה באה למעט, שהחכם רק מתיר את הנדר, באם מוצא פתח לחרטה, לעומת הבעל שיכול להפר גם ללא סיבה.

¹⁸²³ אונקלוס. א"ע: הכוונה היא שהאדם הזכיר את שמו של ה' בשעת הנדר. רמב"ן כתב שהכוונה היא כמו שאמרו חז"ל שמי שנודר הוא כנשבע בחיי מלך. אה"ח: הכפילות של "ידור נדר" ו"הישבע שבועה" הוא בגלל שיש סוגים שונים של נדר או נדבה: לשם מצווה ולשם דבר חול.

¹⁸²⁴ אונקלוס.

¹⁸²⁵ רש"י.

¹⁸²⁶ אונקלוס. רשב"ם: לא יחל מוסב על הנדר, אסור לאדם זה לאחר את נדרו. ככל היוצא מפי יעשה, מוסב על השבועה. אה"ח: לא יחל נאמר לגבי נדרים שאינם לשמים, שאז הוא אמנם אינו מפר אך אחרים מפירים. אך כאשר אדם נדר דבר כלשהו לשם שמים, לא ניתן להפר את הנדר.

¹⁸²⁷ א"ע.

שהיא ברשות אביה (כפי שמיד נסביר),¹⁸²⁸ **בְּנֵעֲרִיָּהּ** האישה נדרה את הנדר בהיותה נערה. ישנם שלשה שלבים של בגרות באישה: עד שתיים עשרה שנה, האישה נחשבת קטנה. מגיל שתיים עשרה ועד שתיים עשרה וחצי, נחשבת האישה לנערה, ולאחר גיל שתיים עשרה וחצי היא נחשבת בוגרת. כאשר האישה היא בוגרת, אביה אינו יכול להפר את נדריה. כאשר האישה היא קטנה, היא אינה צריכה הפרת נדרים, שהרי אין לקטנה דעת, והנדר לא חל. רק כשהאישה נמצאת במצב הביניים שהיא נערה, יכול האב להפר את נדרה. אמנם, קטנה שהיא סמוכה לנערה (שיערו חכמים גיל זה כאשר היא מגיל אחת עשרה שנה ויום אחד ועד שהיא בת שתיים עשרה) בודקים את דבריה: אם היא מבינה את משמעות הנדר, הרי שיש לנדר שלה תוקף, והנדר צריך הפרה, אך אם אינה מבינה את משמעות הנדר, הרי שלנדר שלה אין בכלל תוקף¹⁸²⁹: **(ה) וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נְדָרָהּ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ** אביה של הנערה שמע את הנדר שהנערה נדרה, או ששמע את מה שאסרה הנערה על עצמה, **וְהַחְרִישׁ לָהּ אָבִיהָ** ואביה שתק ולא הפר את הנדר,¹⁸³⁰ **וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְכָל אִסָּר אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם** כל נדר או כל דבר שהנערה אסרה על עצמה יתקיים. הנערה חייבת לקיים את מה שנדרה¹⁸³¹: **(ו) וְאִם הִנִּיא אָבִיהָ אֶתָּה בְּיוֹם שָׁמַעוּ אִם בְּיוֹם בּו שָׁמַע הָאֵב עַל הַנְּדָר, הָאֵב מִנַּע אֶת בְּתוּ מֵהַנְּדָר. אִם בְּיוֹם בּו שָׁמַע הָאֵב אֶת הַנְּדָר, הוּא הִפְר אֶת הַנְּדָר, כָּל נְדָרֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם** כל מה שנדרה על עצמה ואסרה על עצמה (ואביה הפר), לא יקום. הנערה אינה צריכה לקיים את הנדר או את מה שאסרה על עצמה,¹⁸³² **וְיִקְוֶן יִסְלַח לָהּ ה' יִסְלַח** לנערה על שנדרה דבר שאינה יכולה לקיים,¹⁸³³ **כִּי הִנִּיא אָבִיהָ אֶתָּה** (ה' יסלח לאישה) כיוון שאביה הפר לה את הנדר: **(ז) וְאִם הָיוּ תְהִיָּה לְאִישׁ** אם האישה תהיה מאורסת לאיש. אירוסין הוא שלב ביניים, בו האישה אינה נמצאת עדיין לגמרי ברשות הבעל, והיא גם אינה נמצאת יותר ברשות האב,¹⁸³⁴ **וְנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ וְיֵשׁ עַל הָאֵרוּסָה** נדרים שנדרה כאשר היא הייתה בבית אביה, אלא שאביה לא שמע נדרים אלו,¹⁸³⁵ **אוּ מִבְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ** או שיש דברים שהארוסה בעודה בבית אביה, הוציאה מפיה לאסור על עצמה דברים מסוימים¹⁸³⁶: **(ח) וְשָׁמַע אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמַעוּ וְהַחְרִישׁ לָהּ** ביום ששמע הבעל את נדרי ארוסתו, הוא שתק לה,¹⁸³⁷ **וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ יָקָמוּ** כל נדר או כל דבר שהארוסה אסרה על עצמה יתקיים: **(ט) וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישָׁה יָנִיא אוֹתָהּ אִם בְּיוֹם שָׁמַע הָאֵב עַל דְּבַר הַנְּדָר, הוּא מִנַּע מֵאֵרוּסוֹתוֹ**

¹⁸²⁸ רש"י.

¹⁸²⁹ רש"י.

¹⁸³⁰ אונקלוס.

¹⁸³¹ אונקלוס.

¹⁸³² רש"י. א"ע: הכוונה היא ללשון הפרה.

¹⁸³³ אונקלוס.

¹⁸³⁴ ספורנו. רש"י: מדובר במקרה שנדרה להיות נזירה, ואביה שמע והפר לה והיא לא ידעה שאביה הפר את הנדר ובכל זאת שתתה יין. כיוון שהנדר היה מופר בשעה ששתתה את היין, למרות שהאישה לא ידעה על כך, ה' יסלח לאישה.

¹⁸³⁵ רש"י. רשב"ם כתב בפסוק יא' שהכוונה גם כאן באישה נשואה ובאה התורה ללמד שיש לבעל רשות להפר נדרים שקדמו לנישואין. גם מדברי הא"ע שם משמע שכאן מדובר באישה נשואה, שהרי כתב שבית אישה נדרה, היינו, כאשר הבעל עדיין היה חי.

¹⁸³⁶ רש"י.

¹⁸³⁷ אונקלוס.

¹⁸³⁸ אונקלוס.

את הנדר על ידי שהפר לה את הנדר,¹⁸³⁹ **וְהִפְרָ אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ** והבעל יפר את הנדר שארוסתו נדרה, **וְאֵת מִבְּטָא שְׁפִתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ** או שיפר הבעל את מה שארוסתו הוציאה מפיה כדי לאסור על עצמה דבר כלשהו, אזי הנדר מבוטל. **חשוב מאוד!!** להלכה אמרו חז"ל, שבמקרה של ארוסה, אין זה מספיק שהבעל יפר, אלא צריך שגם האב יפר, ואם חסרה הפרה של האב או של הבעל, אין הנדר מופר,¹⁸⁴⁰ **וְיִקְוֶה יִסְלַח לָהּ ה' יִסְלַח לָאֵרוּסָה** על כך שנדרה נדר שאינה יכולה לעמוד בו: (י) **וְנִדְרָה אֶלְמָנָה וְגֵרוּשָׁה** אישה שהתאלמנה או שהתגרשה, וממילא אין לה בעל כדי להפר את נדרה,¹⁸⁴¹ **כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ** כל מה שאישה אלמנה או גרושה נודרת, הנדר מתקיים, ולא ניתן להפר את הנדר: (יא) **וְאִם בֵּית אִישָׁה נִדְרָה אִם הָאִישָׁה נְדָרָה** אם האישה נדרה נדר לאחר הנישואין,¹⁸⁴² **אוּ אֲסָרָה אִסָּר עַל נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה** או, שלאחר הנישואין, האישה אסרה על עצמה דבר כלשהו על ידי שבועה: (יב) **וְשָׁמַע אִישָׁה וְהַחֲרִישׁ לָהּ** בעלה של האישה שמע את נדרה ושתק, **לֹא הֵנִיא אֶתָּהּ** הבעל לא מנע את הנדר, הבעל לא הפר את הנדר, **וְקָמוּ כָּל נִדְרֶיהָ וְכֹל אִסָּר אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם** כל נדר או כל דבר שהאישה הנשואה אסרה על עצמה יתקיים: (יג) **וְאִם הִפְרָ יִפְרָ אֶתְּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמְעוּ** אם ביום בו ישמע הבעל את הנדר, הוא יפר את הנדר, **כֹּל מוּצָא שְׁפִתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלִאִסָּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם** כל מה שהאישה הוציאה משפתיה כדי לנדור או כדי לאסור על עצמה דבר כלשהו, לא יתקיים, **אִישָׁה הִפְרָם** בעלה הפר את הנדר, **וְיִקְוֶה יִסְלַח לָהּ** וה' יסלח לאישה על שנדרה נדר שאינה יכולה לעמוד בו: (יד) **כֹּל נִדְרָה וְכֹל שְׁבַעַת אִסָּר לְעֵנַת נַפְשָׁהּ אִישָׁה יְקִימוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ** הבעל יכול לקיים (קיום הנדר הוא שהבעל אומר שהנדר יחול, ואז, גם באותו יום, אין הבעל יכול להפר את הנדר) או להפר נדרים או דברים שהאישה אסרה על עצמה רק במקרה והנדר או השבועה נוגעים לעינוי נפש. הגדר של נדרי עינוי נפש מפורט בפירוט רב במסכת נדרים, ואנחנו נכתוב רק דוגמא אחת: אם האישה נדרה על עצמה שלא לשתות משקה כלשהו, נדר זה נקרא נדר של עינוי נפש. נדר שאינו נכלל בעינוי נפש, אין הבעל יכול להפר או לקיים¹⁸⁴³: (טו) **וְאִם הַחֲרִישׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁה מִיּוֹם אֵל יוֹם** אם ביום שבו הבעל שמע את הנדר, הוא שתק עד שנגמר היום, עד החשיכה,¹⁸⁴⁴ **וְהָקִים אֶת כָּל נִדְרֶיהָ אוּ אֶת כָּל אֲסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ** הרי שעל ידי שתיקתו, הבעל קיים את הנדר של האישה או את מה שהאישה אסרה על עצמה, **הָקִים אֶתְּם כִּי הַחֲרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוּ** הבעל קיים את הנדר על ידי ששתק ולא הפר את הנדר ביום שבו שמע שאשתו נדרה: (טז) **וְאִם הִפְרָ יִפְרָ אֶתְּם אַחֲרֵי שָׁמְעוּ** אם לאחר שהבעל קיים את הנדר הוא הפר את הנדר, כלומר: הבעל שמע את האישה נודרת, והוא אמר לה שהנדר מקיים, ולאחר מכן הוא הפר את הנדר,¹⁸⁴⁵ **וְנָשָׂא אֶת עֹנָהּ** הבעל נחשב לחוטא במקום אשתו מכיוון שהוא זה שגרם לה תקלה¹⁸⁴⁶: (יז) **אֵלֶּה הַחֻקִּים דִּינִים אֵלֶּה הַחֻקִּים**, **אֲשֶׁר צִוָּה יְקִוֶּה אֶת מִשָּׁה** שה' ציווה את

¹⁸³⁹ אונקלוס.

¹⁸⁴⁰ רש"י.

¹⁸⁴¹ רש"י, וכתב שמדובר על אלמנה מנישואין, אך אלמנה מאירוסין, רשות הבעל מתרוקנת חזרה לרשות האב.

¹⁸⁴² רש"י. א"ע: כאן כתוב דין של אישה אלמנה שבעלה הפר לה את הנדר לפני שהוא מת.

¹⁸⁴³ רש"י.

¹⁸⁴⁴ רש"י.

¹⁸⁴⁵ רש"י.

¹⁸⁴⁶ רש"י. כמובן מדובר במקרה שגם האישה לא מבינה את הדין והיא חושבת שהנדר באמת מופר – עיין רמב"ן ורשב"ם. א"ע: הבעל חייב מכיוון שאשתו ברשותו, והוא מכריח אותה לעבור על נדרה.

משה, **בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ** בין אדם לאשתו, **בֵּין אָב לְבִתּוֹ בְּנִעְרִיהָ בֵּית אָבִיהָ** ובין אב לבתו כל עוד הבת היא נערה ועדיין נמצאת ברשות אביה¹⁸⁴⁷:

במדבר פרק לא

(א) **וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) נָקֵם נַקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְּדִינִים** תנקום מהמדיינים על הפורענות שהם הביאו על בני ישראל,¹⁸⁴⁸ **אַחַר תֵּאֶסְף אֶל עַמֶּיךָ** אחרי שתילחם נגד המדיינים, אתה תמות¹⁸⁴⁹: (ג) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם** משה דיבר אל בני ישראל, **לֵאמֹר** כך אמר משה לבני ישראל,¹⁸⁵⁰ **הֲחַלְצוּ מֵאֵתְכֶם אַנְשִׁים לְצַבָּא** תביאו מכם לצבא, **אֲנָשִׁים צְדִיקִים** שהם חמושים,¹⁸⁵¹ **וַיְהִיו עַל מִדְיָן לְתֵת נַקְמַת יְקֹזֵק בְּמִדְיָן** והם יהיו על מדין, יילחמו נגד מדין, כדי לנקום את נקמת ה' מהמדיינים.¹⁸⁵² כאשר אדם מציק לישראל, הרי שהדבר נחשב שהוא מציק גם לה', ולכן, כאשר בני ישראל התנקמו במדין, נחשב הדבר גם לנקמת ה'¹⁸⁵³: (ד) **אֶלְף לְמִטָּה** אלף אנשים לשבט, **אֶלְף לְמִטָּה** אלף אנשים לשבט, **לְכָל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לְצַבָּא** מכל שבט תשלחו אלף אנשים לצבא, כדי להילחם נגד מדין. גם משבט לוי תשלחו אלף חיילים¹⁸⁵⁴: (ה) **וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלְף לְמִטָּה** נבחרו ממשפחות ישראל אלף חיילים לכל שבט,¹⁸⁵⁵ **שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלְף חֲלוּצֵי צַבָּא** סך הכל היו שנים עשר אלף חיילים חמושים מכל שבטי ישראל¹⁸⁵⁶: (ו) **וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְף לְמִטָּה לְצַבָּא** משה שלח את אלף הלוחמים מכל שבט, כדי

¹⁸⁴⁷ א"ע.

¹⁸⁴⁸ אונקלוס. רש"י כתב שתי סיבות לכך שהנקמה הייתה רק מהמדיינים ולא מהמואבים: א. כיוון שלמואבים היה סיבה לחשוש מבנ"י, שהרי ה' ציווה את בנ"י לא להתגרות במלחמה, אך להתגרות קצת היה מותר, ואילו למדיינים לא הייתה שום סיבה לפגוע בבנ"י. ב. כיוון שממואב ה' עתיד להוציא את רות המואביה. רמב"ן ואוה"ח: למרות שמשה לא נלחם, הרי שבגלל שהוא היה אחראי על הפעולה, נחשב הדבר שהוא התנקם במדיו. אוה"ח בפס' ו' כתב שהייתה כאן התחכמות נוספת של ה', כיוון שה' רצה שפינחס יהיה זה שיעמוד בראש הצבא, שהרי הוא התחיל במצוות, ולא רצה ה' לומר למשה שהוא עצמו לא יפקד על המלחמה, ולכן התחכם ה' ואמר לו שהוא יהיה אחראי, אך שלא ייצא ממש למלחמה. כלי יקר: משה לא רצה לצאת למלחמה עצמה, כיוון שהוא גדל במדין, ואם הייתה תקלה חלילה, היו תולים זאת בכך שמשה לא רצה להילחם.

¹⁸⁴⁹ אונקלוס.

¹⁸⁵⁰ רש"י מדגיש שלמרות שה' תלה את הדבר במיתתו, משה עדיין עשה זאת.

¹⁸⁵¹ רש"י ואונקלוס. רש"י אמר גם שאנשים הם אנשים צדיקים.

¹⁸⁵² אונקלוס. א"ע: תלגרו את כלי המלחמה שלהם, ודומה הדבר לדברי אונקלוס. אוה"ח: הסיבה שמשה לא בחר בעצמו אנשים היא בגלל שהוא לא ידע מי חטא בהרהור, ולכן אמר משה לבני ישראל שכל מי שיודע בעצמו שהוא לא חטא, שייצא להילחם.

¹⁸⁵³ רש"י. הכלי יקר הסביר שהמדיינים עשו שני דברים רעים: הם פגעו בה' והם פגעו בישראל. לה' היה אכפת מפגיעתם בישראל ולכן הוא ציווה את בנ"י להיפרע מהם על נקמתם. אולם, משה פחד שאם יאמר לבנ"י שטעם המלחמה היא כדי לנקום את נקמת ישראל, וכאילו שלה' היה פחות אכפת מהפגיעה בו, בנ"י ירצו גם הם למחול למדיינים על פגיעתם, כדי לאחר את מיתתו של משה. אוה"ח: הסיבה שכתוב "ויהיו על מדין" היא מכיוון שכח הקדושה שבהם היא תהיה על מדין.

¹⁸⁵⁴ רש"י. רמב"ן ואוה"ח: הסיבה שלא שלח משה צבא גדול היא מכיוון שהוא רצה שרק האנשים הצדיקים יילחמו נגד מדין. כמו כן כתב רמב"ן שמשה חשב להשמיד לגמרי את מדין כמו שיש להשמיד את עמלק, ולכן קצף על קראי הצבא. רק לאחר שראה שהעם גם הוא רוצה בשלל, הסכים משה להשאיר את השלל. הסבר נוסף שכתב הרמב"ן הוא שמשה לא התכוון למלחמה כוללת נגד מדין, אך ה' עזר לחייליו שלמרות שההתקפה הייתה אמורה להיות התקפה מוגבלת, עימות מוגבל, הצליחו חייליו של משה לנצח את מדין לגמרי.

¹⁸⁵⁵ אונקלוס. רש"י ורשב"ם: הסיבה שכתוב וימסרו הוא בגלל שהם נמסרו בעל כרחם, שהרי בני ישראל לא רצו לצאת להילחם נגד מדין, כיוון שמיתתו של משה הייתה תלויה בכך.

¹⁸⁵⁶ אונקלוס.

שיתאספו יחד להיות צבא אחד,¹⁸⁵⁷ **אַתֶּם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא** משה שלח את שנים עשר אלף החיילים ואת פינחס בן אלעזר לצבא שיתקוף את מדין,¹⁸⁵⁸ **וְכָלֵי הַקָּדָשׁ וְחִצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ** ברשותו של פינחס היו הארון והחצוצרות שהיו מריעים בהן בשעת מלחמה¹⁸⁵⁹: **(ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאוּ לְצַבּוֹא עַל מִדְיָן,** חיילי ישראל נלחמו נגד מדין,¹⁸⁶⁰ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֵק אֶת מֹשֶׁה** (חיילי ישראל נלחמו נגד מדין) כמו שה' ציווה את משה, **וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל הָרְגוּ אֶת כָּל הַזְּכָרִים הַמְּבוגְרִים בְּמִדְיָן**¹⁸⁶¹: **(ח) וְאֵת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חֲלָלֵיהֶם** חיילי ישראל הרגו את מלכי מדין יחד עם שאר החללים של מדין,¹⁸⁶² **אֶת אָוִי וְאֶת רָקֵם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְאֶת רַבֵּעַ חַמֶּשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן** התורה מונה מיהם חמשת מלכי מדין שהרגו ישראל: אוי, רקם, צור (שהיה אביה של כזבי)¹⁸⁶³, חור ורבע,¹⁸⁶⁴ **וְאֵת בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בַחֲרָב** וכן, חיילי ישראל הרגו את בלעם בן בעור על ידי חרב¹⁸⁶⁵: **(ט) וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נְשֵׁי מִדְיָן** חיילי ישראל לקחו בשבי את כל הנשים של מדין,¹⁸⁶⁶ **וְאֵת טַפָּם** וכן לקחו חיילי ישראל בשבי את הטף של מדין,¹⁸⁶⁷ **וְאֵת כָּל בְּהֵמָתָם וְאֵת כָּל מִקְנֵיהֶם** וכן לקחו חיילי ישראל בשבי את הבהמות של מדין ואת הצאן והבקר של מדין, **וְאֵת כָּל חֵילָם בְּזָזוּ** וכן חיילי ישראל בזזו את כל הנכסים, את כל הרכוש של מדין¹⁸⁶⁸: **(י) וְאֵת כָּל עֲרִיָּהֶם בְּמוֹשָׁבָתָם** את כל הערים שהיו בארץ מדין עצמה,¹⁸⁶⁹ **וְאֵת כָּל טִירָתָם** וכן את כל הארמונות שהיו במדין,¹⁸⁷⁰ **שָׂרְפוּ בָאֵשׁ** (את כל הערים ואת כל הטירות) שרפו חיילי ישראל באש: **(יא) וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשָּׁלָל** חיילי ישראל לקחו את כל הבגדים שהם אספו כשלל ממדין,¹⁸⁷¹ **וְאֵת כָּל הַמְּלֻקוֹת בְּאָדָם** ובבְּהֵמָה וכן לקחו חיילי ישראל את כל בני האדם שהם שבו ואת כל הבהמות

¹⁸⁵⁷ ספורנו.

¹⁸⁵⁸ רש"י: מכאן שפינחס היה שקול כנגד כל שאר החיילים ולכן נכפל שוב אתם. בדבר הסיבות לכך שדווקא פינחס הוא שיצא עם שאר הצבא לתקוף את מדין, כתבו המפרשים מספר הסברים: א. כיוון שפינחס התחיל במצוות הפריעה ממדין. ב. כיוון שפינחס שמצד אימו היה מזרע יוסף, היה צריך לנקום מהמדינים על מכירת יוסף. ג. כיוון שהיה כהן משוח מלחמה.

¹⁸⁵⁹ רש"י + א"ע. אמנם רש"י פירש שכלי הקודש כולל גם את הציץ, וכך נמנע מבלעם לפרוח באוויר על ידי

נשפים.

¹⁸⁶⁰ אונקלוס.

¹⁸⁶¹ א"ע.

¹⁸⁶² אונקלוס.

¹⁸⁶³ א"ע.

¹⁸⁶⁴ רש"י: הסיבה שהתורה הדגישה את חמשת מלכי מדין היא כדי ללמד שכולם היו שווים בעצה כדי להכשיל את ישראל, וכך כולם היו שווים בפורענות שבאה עליהם. אוה"ח: הכפל שהם היו חיילי מדין בא לומר שחיילי ישראל ידעו שהם מלכי מדין ובכ"ז הרגו אותם.

¹⁸⁶⁵ בטעם של ההדגשה שאת בלעם הרגו בחרב כתב רש"י שכיוון שבלעם לקח את אומנותם של ישראל והשתמש בפיו נגד ישראל, לקחו בני"א את אומנותו והשתמשו בחרב. בהסבר מה עשה בלעם במלחמה זו, שהרי לא היה מדיני, כתב רש"י שבלעם הלך למדין כדי ליטול את שכרו על העצה שהשיא למדין כיצד להכניע את ישראל, ובדרך גם השיא לישראל עצה רעה ואמר להם שאין להם סיכוי במלחמה נגד מדין, שהרי כאשר עם ישראל היה שש מאות אלף, לא היה להם כח מול מדין, קל וחומר אם הם יוצאים להילחם רק שנים עשרה אלף חיילים. א"ע כתב שבלעם חזר למדין, ויש אומרים שטעם הדבר הוא כדי לקבל את שכרו על העצה שהשיא להם. אוה"ח: בלעם נהרג לפני שאר המלכים של מדין נהרגו.

¹⁸⁶⁶ אונקלוס.

¹⁸⁶⁷ אונקלוס.

¹⁸⁶⁸ אונקלוס. א"ע: חילם הוא שם כולל לזהב, כסף ונחושת.

¹⁸⁶⁹ העמק דבר הוציא ערים של מדין שהיו בארץ אדום, אליהם לא ניגשו ישראל להילחם.

¹⁸⁷⁰ א"ע. רש"י הסתפק אם הכוונה היא למגורי השרים או שהכוונה היא למקום הכמרים של המדינים.

¹⁸⁷¹ א"ע.

שהם לקחו בשבי (מלקוח כולל גם את בני האדם וגם את הבהמות שנלקחו בשבי)¹⁸⁷²: **וַיָּבֵאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל הַבֵּיאוּ אֶל מֹשֶׁה, אֱלֹעָזָר וְקַהֵל יִשְׂרָאֵל, אֶת הַשְּׂבִי וְאֶת הַמִּלְקוֹחַ וְאֶת הַשְּׁלָל אֶת הָאֲנָשִׁים שֶׁלְקָחוּ בִשְׂבִי, אֶת הַבְּהֵמוֹת שֶׁלְקָחוּ בִשְׂבִי וְאֶת כָּל הַבְּגָדִים שֶׁלְקָחוּ כְּשֶׁלַל,¹⁸⁷³ אֶל הַמַּחֲנֶה אֶל עֵרְבַת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל הַבֵּיאוּ אֶת הַשְּׁלָל וְהַשְּׂבִי אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה בְּמִישׁוֹר שֶׁל מוֹאָב, עַל שֵׁפֶת נְהַר הַיַּרְדֵּן מוֹל הָעִיר יְרִיחוֹ: (יג) וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל נְשֵׂי־הָעֵדָה לִקְרֹאתָם אֶל מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה מֹשֶׁה, אֱלֹעָזָר וְהַנְּשִׂאִים יֵצְאוּ מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה, כְּדֵי לִלְכֹת לִקְרֹאת חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ מֵהַמַּלְחָמָה¹⁸⁷⁴: (יד) וַיִּקְצֹץ מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵייל מֹשֶׁה הִתְרַגַּז עַל הַמַּפְקָדִים שֶׁפִּיקְדוּ עַל הַחֵיילִים שֶׁיֵּצְאוּ לְהִלָּחֵם בְּמִדְיָן,¹⁸⁷⁵ שְׂרֵי הָאֱלֹפִים וְשְׂרֵי הַמַּאֲוֹת (מֹשֶׁה כַּעֵס) עַל הַמַּפְקָדִים הַגְּדוֹלִים יוֹתֵר שֶׁפִּיקְדוּ עַל אֶלֶף חֵיילִים, וְעַל הַמַּפְקָדִים הַקְּטָנִים יוֹתֵר, שֶׁפִּיקְדוּ עַל מֵאָה חֵיילִים, הַבָּאִים מִצִּבְא הַמַּלְחָמָה (מֹשֶׁה כַּעֵס) עַל הַחֵיילִים שֶׁחֲזָרוּ מִקְרִבּוֹת הַמַּלְחָמָה¹⁸⁷⁶: (טו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה מֹשֶׁה אָמַר לַמַּפְקָדִי הַצַּבָּא, הַחֵיִיתָם כָּל נֶקֶבָה (מֹשֶׁה טָעַן לַמַּפְקָדִי הַצַּבָּא) הַשְּׂאֲרָתָם בַּחַיִּים אֶת הַנְּשִׂים שֶׁל מִדְיָן¹⁸⁷⁷: (טז) הֲזֶה הָיָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר בְּלִעָם הָרִי הֵן (הַנְּשִׂים) הָיוּ לְמַכְשׁוֹל לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַצְתוֹ שֶׁל בַּלְעָם,¹⁸⁷⁸ לְמַסָּר מַעַל בִּיקוּק עַל דְּבַר פְּעוֹר עַל יַד הַנְּשִׂים שֶׁל מִדְיָן, אַתֶּם הִגַּעְתֶּם לְמַצַּב בּוֹ שִׁיקְרָתָם לְפָנַי ה', הַנְּשִׂים שֶׁל מִדְיָן גִּרְמוּ לָכֶם לַחֲטוֹא לְפָנַי ה',¹⁸⁷⁹ וְתָהִי הַמַּגִּפָּה בַּעֲדַת יְקוֹק וּבְגַלְל נְשִׂים אֵלּוּ, הֵייתָה מִגַּפְת מוֹוֹת בַּקְּהֵל יִשְׂרָאֵל¹⁸⁸⁰: (יז) וְעַתָּה עֲכָשִׁיו,¹⁸⁸¹ הֲרָגוּ כָּל זָכָר בְּטָף תִּהְיֶה אֶת כָּל הַזְּכָרִים שֶׁבִטָּף שֶׁאַתֶּם לִקְחַתֶּם בִּשְׂבִי,¹⁸⁸² וְכָל אִשָּׁה יָדְעַת אִישׁ לְמַשְׁכַּב זָכָר הֲרָגוּ וְכָל אִשָּׁה שֶׁכָּבַר הַגִּיעָה לְגִיל שֶׁהָיָה יָכוֹלָה לְהַתְּחַן – עֲלֵיכֶם לְהַרוֹג¹⁸⁸³: (יח) וְכָל הַטָּף בְּנָשִׂים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מַשְׁכַּב זָכָר כָּל אִשָּׁה שֶׁעוֹד לֹא הִגִּיעָה**

¹⁸⁷² רש"י וא"ע.

¹⁸⁷³ רש"י וא"ע, וכתבו שכאשר שבי מופיע ליד מלקוח, הרי שהשבי הוא האדם והמלקוח הוא הבהמה.

¹⁸⁷⁴ אונקלוס. בטען יציאת משה אלעזר והנשיאים מחוץ למחנה, כתב רש"י שהסיבה היא שמשה ראה את נערי ישראל יוצאים לחטוף מהביזה. רשב"ם כתב שהסיבה היא כדי למנוע מחיילי ישראל להיכנס אל המחנה בעודם טמאים.

¹⁸⁷⁵ אונקלוס. רש"י: הסיבה שמשה כעס דווקא על המפקדים היא מכיוון שהיה בכוחם למחות.

¹⁸⁷⁶ תרגום יונתן.

¹⁸⁷⁷ א"ע הסתפק אם הכוונה היא שהם השאירו חלק מהנשים בחיים, או שהכוונה היא שהם השאירו את כל הנשים בחיים. כלי יקר: הסיבה שמפקדי שבצא טעו ולא הרגו את הנשים היא מכיוון שהם למדו שכמו שכאשר התורה אסרה שעמוני או מואבי יבא בקהל ישראל, הכוונה הייתה רק לגברים ולא לנשים, כך גם כאשר הם יצאו להילחם נגד מדין, היה צריך להרוג את הזכרים אך לא את הנקבות.

¹⁸⁷⁸ אונקלוס. אוה"ח: הסיבה שפינחס וחיילי ישראל טעו בדבר היא מכיוון שהם חשבו שהנשים החטאו את ישראל מחוסר ברירה, שהרי היו חייבות לשמוע בקול בעליהן, אך משה אמר להם שהנשים הוסיפו מעבר למה שהיו חייבות לעשות, בכך שהם גם הכריחו את בני ישראל לעבוד עבודה זרה.

¹⁸⁷⁹ אונקלוס.

¹⁸⁸⁰ אונקלוס.

¹⁸⁸¹ אונקלוס.

¹⁸⁸² א"ע. כלי יקר: הטעם על ציווי הריגת הטף היא מכיוון שהיה חשש שבנ"י בכל זאת יטענו כלפי חייליהם שהם רצו להשאיר את הנשים בחיים, וכל הסיבה שהם הרגו את הנשים היה רק בגלל שמשה כעס עליהם. לפיכך חשב משה שעדיף להרוג גם את הטף וגם את הנשים, וכל יחשבו בנ"י שהחיילים לא השאירו את הנשים בחיים, אלא שרצו להתייעץ עם משה מה לעשות בטף ובנשים. משה רצה שבני ישראל יחשבו שהספק היה על הטף כמו שהיה על הנשים.

¹⁸⁸³ עפ"י רש"י. כמו"כ כתב רש"י שהכפילו במילה הרוג, בא כדי שלא נבא לכדי טעות, שהציווי על כל אישה יודעת איש צמודה לציווי של הפסוק שלאחר מכן, ויש להשאיר אותם בחיים כמו שהשאירו את הנשים הקטנות. אוה"ח: הסיבה שהתורה אמרה בהתחלה הרוג, ולא הסתפקה רק בציווי להרוג שבסוף הפסוק (ואז התורה

לגיל שהיא יכולה להתחתן, הִחִיו לָכֵם אתם יכולים להשאיר בחיים¹⁸⁸⁴: (יט) וְאַתֶּם חָנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים (משה אמר לכלל חיילי ישראל שהשתתפו במלחמה) תישארו מחוץ למחנה במשך שבעה ימים (אין הכוונה שייצאו מחוץ לכל שלושת המחנות, אלא הכוונה היא שהיה אסור לכל מי שהשתתף במלחמה להיכנס למשכן),¹⁸⁸⁵ כָּל הַיָּגַג נִפְשׁוּ כָּל מִי שֶׁהָרַג אָדָם מִמֶּדִּין. אמנם אין מדובר על חייל מישראל שהרג אדם ממדין על ידי חץ או משהו דומה, אלא שהרג את המדיני על ידי דבר שמקבל טומאה, כמו חרב,¹⁸⁸⁶ וְכָל נֹגֵעַ בְּחַלְל וְכָל מִי שֶׁנֹּגַע בְּאֶחָד מִחַלְלֵי מִדִּין,¹⁸⁸⁷ תִּתְחַטְּאוּ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי יש להזות עליו את מי הנידה ביום השלישי לטהרתו וביום השביעי לטהרתו. עליו לעבור תהליך של טהרה עם אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי לטהרתו,¹⁸⁸⁸ אַתֶּם וְשִׁבְיֵיכֶם וְכוּן, כל מי שלקחתם בשבי, חייב לעבור את שלבי הטהרה בשעה שיבוא להתגייר¹⁸⁸⁹: (כ) וְכָל בְּגָד כָּל פְּרִיט לְבוֹשׁ (אין הכוונה דווקא לבגדים אלא גם חתיכות בד גדולות וכדומה),¹⁸⁹⁰ וְכָל בְּלִי עוֹר וְכוּן כל הכלים שעשויים מעור (כגון ארנקים וכדו'),¹⁸⁹¹ וְכָל מַעֲשֵׂה עֵזִים וְכוּן דבר שעשוי מחומר כלשהו שקשור לעיזים: בין אם מדובר בבגד עשוי מצמר, או בכלי שעשוי מקרני העיזים,¹⁸⁹² וְכָל בְּלִי עֵץ וְכוּן כל הכלים העשויים מעץ, תִּתְחַטְּאוּ (פריטי הלבוש, כלים העשויים מעור, כלים העשויים מעיזים וכלי עץ) יש להזות עליהם את מי הנידה. גם עליהם לעבור תהליך טהרה עם אפר פרה אדומה¹⁸⁹³: (כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצֵּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה אֲלֵעֶזֶר אמר לחיילים שיצאו למלחמה, זֹאת חֻקְתָּ הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק אֶת מֹשֶׁה זוהי גזרת התורה שה' ציווה את משה¹⁸⁹⁴: (כב) אֵךְ אֵת הַזֶּהָב וְאֵת הַכֶּסֶף אֵת הַנְּחֹשֶׁת אֵת הַבְּרֹזֶל אֵת הַבַּדִּיל וְאֵת הָעֹפְרַת גַּם כָּלִים שעשויים מזהב, כסף, נחושת, ברזל, אבץ ועופרת, כלומר: כלי מתכות, יש לטהר אותם בדרך נוספת. היו משתמשים רק בכלי מתכות בשעה שבישלו או עשו דברים אחרים באש, ולכן כלים אלו "בלעו" את

הייתה יכולה להימנע מהכפילות ולא היה גם מקום לטעות) היא כדי לרמז שהתשובה של המפקדים היא במעשה ההריגה, וולא מעשה ההריגה, אין תשובה של החטא. בפירושו השני כתב שהכוונה היא לומר שיש מצווה להרוג את הזכרים לחוד ואת הנקבות לחוד. כלי יקר: את הטף ציווה להרוג מיד, אך לגבי הנשים היה מקום לבדוק את מי להרוג ואת מי להשאיר בחיים.

¹⁸⁸⁴ אה"ח: מדובר על רשות אך אין חובה להשאירם בחיים. כמו"כ כתב שהכוונה היא שיש לגיירם.

¹⁸⁸⁵ רש"י.

¹⁸⁸⁶ רש"י, וכנראה שצריך לומר שכונות רש"י היא דווקא בחרב, שהרי בכלי אחר, הכלי הוא אב הטומאה ומי שנוגע בו הוא ראשון לטומאה. רמב"ן הקשה על רש"י: הרי טומאה בחיבורים היא רק מדרבנן, ואין צורך ללמד כאן את הדין של חרב שהוא כחלל, שהרי דין זה כבר נלמד בפרשת חוקת. לכן פירש רמב"ן שהכוונה היא לטומאת משא, שעל ידי הריגת המדיני, החיילי הישראלי נשא אותו.

¹⁸⁸⁷ אונקלוס.

¹⁸⁸⁸ רש"י.

¹⁸⁸⁹ רש"י, שהרי גוי אוינו מקבל טומאה, ואם כן, סתם כך לא היה צורך שהם ייטהרו. רמב"ן: הציווי הוא שיטהרו את בגדיהם כדי שבני ישראל לא ייטמאו מבגדיהם. א"ע: הטעם שהשבויים היו צריכים להיטהר הוא משום הכבוד ששוקן עם בני ישראל.

¹⁸⁹⁰ אונקלוס.

¹⁸⁹¹ אונקלוס.

¹⁸⁹² רש"י.

¹⁸⁹³ אונקלוס. א"ע הסתפק אם הכוונה היא שהבגדים יהיו עימם עד שיתחטאו או שהכוונה היא שיש לטהר אותם לבד.

¹⁸⁹⁴ אונקלוס. רש"י: הסיבה שאלעזר הוא שציווה את הציוויים הרשומים כאן היא בגלל שמשה בא לכדי טעות בגלל שכעס, ואלעזר תלה את ההוראה ברבו דרך כבוד. א"ע: הסיבה שאלעזר הוא שאמר דברים אלו הוא מכיוון שתהליך הטהרה תלוי באלעזר, ולכן משה אמר את כללי ההלכות, ואילו אלעזר, שהדבר תלוי בו, אמר את פרטי ההלכות.

איסורי המאכלות.¹⁸⁹⁵ הלכך: בנוסף לטהרה של כלי המתכת מטומאת מת, יש לטהר אותם גם מאיסורי המאכל שנבלעו בהם. התורה כאן אומרת שכלי המתכת צריכים לעבור שני שלבי טהרה: טהרה מטומאת מת על ידי אפר פרה אדומה, ותהליך טהרה נוסף שיפורט בפסוקים הבאים¹⁸⁹⁶: **כג) כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יִבֹּא בְּאֵשׁ כֹּל כְּלֵי מִתְכַּת שְׂרָגִילִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַל הָאֵשׁ, כְּגוֹן כְּלִים שֶׁמִּבְשָׁלִים בָּהֶם,**¹⁸⁹⁷ **תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר** (כלי מתכת שרגילים להשתמש בו על האש) לאחר תהליך הטהרה מטומאת מת, יש להעביר כלי זה על האש: אם דרך השימוש בכלי, היא כאשר הכלי ממש נמצא על האש (כגון סיר), יש לשים את הכלי על האש עד שהכלי יהיה ממש לבן מהאש. תהליך זה נקרא ליבון. אך אם דרך השימוש בכלי היא להשתמש בו לדברים חמים (כגון תרמוס), יש להטביל אותו במים רותחים. תהליך זה נקרא הגעלה,¹⁸⁹⁸ **אִךְ בְּמֵי נִדְהָ יִתְחַטָּא** אך בכל זאת, למרות שמלבנים ומגעילים כלים אלו, יש לטהר אותם גם מטומאת מת,¹⁸⁹⁹ **וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יִבֹּא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמַיִם** כלי מתכת שאין משתמשים בו על האש (כמו כוס), לאחר תהליך הטהרה מטומאת מת, מספיק להטביל כלי זה במקווה, ולאחר הטבילה, כלי זה טהור¹⁹⁰⁰: **כד) וְכִבְּסֹתֶם בְּגֵדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַרְתֶּם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לְטַהַרְתֶּם, טַבְּלוּ אֶת בְּגֵדֵיכֶם, וּבְכֵךְ אַתֶּם תִּיטְהַרוּ, וְאַחֵר תָּבֹאוּ אֶל הַמִּצְחָה לְאַחַר שְׂתִיטְהַרוּ, יִהְיֶה מוֹתֵר לָכֶם לְהִיכַנֵּס לְמַחְנֶה שְׂכִינָה**¹⁹⁰¹: **כה) וַיֹּאמֶר יְקִיָּק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כו) שָׂא אֶת רֹאשׁ קַבֵּל אֶת הַחֲשׁוֹב, תִּסְפֹּר,**¹⁹⁰² **מִלְּקוֹחַ הַשְּׁבִי בְּאָדָם וּבְבַהֲמָה אֶת מִסְפַּר הַשְּׁבוּיִים מִבְּנֵי הָאָדָם וּמִבְּהֵמֹת שֶׁנִּלְקַחוּ מִמִּדְיָן, אֲתָה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה תִּמְנֶה אֶת הַשְּׁבוּיִים יַחַד עִם אֲלֵעָזָר וְהַנְּשִׂאִים**¹⁹⁰³: **כז) וְחִצִּיתָ אֶת הַמִּלְּקוֹחַ תַּחֲלַק לְחִצֵּי אֶת הַשְּׁבוּיִים מִבֵּין בְּנֵי הָאָדָם וְהַבְּהֵמֹת, בֵּין תַּפְּשִׁי הַמִּלְּחָמָה הַיְצִאִים לְצַבָּא חֲצִי מֵהַשְּׁבוּיִים, יִקְבְּלוּ הַחִיילִים הַקְּרִבִּים שִׁיצְאוּ לְמַלְחָמָה, כְּלוֹמֵר, חֲצִי מֵהַשְּׁבוּיִים יִינְתְּנוּ לְשָׁנִים עֶשֶׂר אֶלֶף הַחִיילִים שִׁיצְאוּ לְמַלְחָמָה בְּמִדְיָן,**¹⁹⁰⁴ **וּבֵין כָּל הָעֵדָה וְחִצֵּי מֵהַשְּׁבוּיִים יִינְתְּנוּ לְעַם יִשְׂרָאֵל כֹּל**¹⁹⁰⁵: **כח) וְהִרְמֹת מִכֶּסֶף לִיקָוֶךָ מֵהַשֶּׁלֶל, תַּפְּרִישׁ סָכּוּם לִפְנֵי ה',**¹⁹⁰⁶ **מֵאֵת אֲנִשֵׁי הַמִּלְּחָמָה הַיְצִאִים לְצַבָּא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמַשׁ הַמְּאוֹת מִבֵּין הַחִיילִים שִׁיצְאוּ לְמַלְחָמָה, יֵשׁ לְקַחַת מִכֶּסֶף לְה'. עַל כָּל חֲמֵשׁ מְאוֹת שְׁבוּיִים, עַל הַחִיילִים שִׁיצְאוּ לְמַלְחָמָה לְהַפְּרִישׁ לְה' נֶפֶשׁ אַחַת (לְמַשֵּׁל:**

¹⁸⁹⁵ רמב"ן בפס' כג'.

¹⁸⁹⁶ אונקלוס + רש"י. בהסבר מיעוט המילה אך פירש רש"י שצריך גם להעביר את החלודה לפני תהליך

הטהרה.

¹⁸⁹⁷ רש"י.

¹⁸⁹⁸ רש"י.

¹⁸⁹⁹ רש"י, וכתב שחז"ל למדו מכאן גם שגם כלים שמלבנים אותם או שמגעילים אותם, צריכים טבילה, ומי נידה הכתובים כאן, הכוונה היא לכך שהם צריכים טבילה במקווה של ארבעים סאה.

¹⁹⁰⁰ רש"י. רמב"ן: אין הכוונה לטבילה במקווה, אלא הכוונה היא לשיטפה ומירוק. כמו"כ כתב הרמב"ן שתי סיבות לכך שרק במלחמה זו צוו החיילים להיטהר ולא צוו על כך במלחמת סיחון ועוג. א. מכיוון שארץ סיחון ועוג היה חלק מנחלת בני", והתורה התירה את כל האיסורים שנוגעים לכיבושם. ב. שם היה זה כל העם, ולכן כל העם היה צריך להיטהר. כאן, רק שנים עשר אלף החיילים היו צריכים להיטהר.

¹⁹⁰¹ רש"י.

¹⁹⁰² אונקלוס.

¹⁹⁰³ א"ע.

¹⁹⁰⁴ רש"י + א"ע.

¹⁹⁰⁵ רש"י. ספורנו: הסיבה שעם ישראל כולו קיבל מהשלל היא בגלל שמטרת המלחמה הייתה נקמת ישראל

כולו.

¹⁹⁰⁶ דעת מקרא. רמב"ן: סיבת המכס דווקא במלחמה זו היא מפני שמטרת המלחמה הייתה כדי לנקום את נקמת ה'.

על כל חמש מאות אנשים שנלקחו בשבי, יש להפריש לה' אדם אחד,¹⁹⁰⁷ מן האדם ומן הבקר ומן החמרים ומן הצאן יש להפריש את המכס לה' מבני האדם שנלקחו בשבי וכן מהבקר, החמורים והצאן שנלקחו בשבי: (כט) מִמִּחְצֵיתָם תִּקְחוּ מִמִּחְצֵית הַשְּׁבוּיִים שְׁתִּיתֵנוּ לַחֲיִילִים שִׁיצְאוּ לַמִּלְחָמָה, תִּיקַח נֶפֶשׁ אֶחָד עַל כָּל חֲמֵשׁ מֵאוֹת נֶפֶשׁוֹת, וְנִתְּתָהּ לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יִקְוֶה יֵשׁ לְתֵת אֶת הַמֶּכֶס שֶׁתִּיקְחוּ מֵהַחֲיִילִים שִׁיצְאוּ לַמִּלְחָמָה, כְּתִרּוּמָה לִפְנֵי ה', לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן¹⁹⁰⁸: (ל) וּמִמִּחְצֵית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמִּחְצֵית הַשְּׁבוּיִים שֶׁתִּיתֵן לַעַם יִשְׂרָאֵל כּוֹלוֹ, תִּקַּח אֶחָד אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים תִּיקַח כְּמֶכֶס, אֶחָד מֵתּוֹךְ כָּל חֲמִישִׁים שְׁבוּיִים. (למשל על כל חמישים אנשים שנשבו, יש לקחת כמכס אדם אחד). אחוז הכוונה היא מספר גדול, וכיוון שמהחצי שקיבלו כל העם, היה צריך להפריש מספר גדול יותר של שבויים למכס לה', השתמשה התורה כאן במילה "אחוז",¹⁹⁰⁹ מן האדם מן הבקר מן החמרים ומן הצאן מכל הבהמה יש להפריש את המכס לה' מבני האדם שנלקחו בשבי וכן מהבקר, החמורים והצאן ומכל הבהמות שנלקחו בשבי (כמו הגמלים),¹⁹¹⁰ וְנִתְּתָה אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁבֵּן יִקְוֶה אֶת הַמֶּכֶס שֶׁתִּיקְחוּ מֵעַם יִשְׂרָאֵל כּוֹלוֹ, יֵשׁ לְתֵת לְלוֹיִים שֶׁהֵם שׁוֹמְרֵים עַל מִשְׁכַּן ה' ¹⁹¹¹: (לא) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יִקְוֶה אֶת מֹשֶׁה מִשֶׁה וְאַלְעָזָר עָשׂוּ כַּכֹּל מַה שֶּׁצִּוּוּהָ ה' אֶת מֹשֶׁה. הֵם לָקְחוּ אֶת הַמֶּכֶס וַחֲיִלְקוּ אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁה' צִוּוּהָ אֶת מֹשֶׁה¹⁹¹²: (לב) וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ מִנֵּיִן בְּנֵי הָאָדָם וְהַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּקְחוּ חֲיִילֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׁבִי הִיא (וּכְעַת הַתּוֹרָה תִּפְרֹט), יִתֵּר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עִם הַצֶּבֶא מִנֵּיִן זֶה הוּא בְּנוֹסֶף לְשַׁלֵּל שֶׁל מִטְּלָטְלִים (כְּמוֹ כְּלִים וְזֶהב וְכַדּוּמָה) שֶׁנִּלְקְחוּ כְּשַׁלֵּל, וְלֹא נִכְלְלוּ בְּסִפְרָהּ, כִּיוּן שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא צוּוּ לְתֵת מִמֵּנוּ מֶכֶס, ¹⁹¹³ צֹאן שֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְחֲמִשָּׁת אֶלְפִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקְחוּ בְּשָׁבִי שֶׁשׁ מֵאוֹת שְׁבַעִים וְחֲמִשָּׁה אֶלֶף צֹאן (675,000): (לג) וּבִקְרָ שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְכֹן לָקְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׁבִי שְׁבַעִים וְשָׁנַיִם אֶלֶף בֶּקֶר (72,000): (לד) וְחֲמִרִים אֶחָד וְשָׁשִׁים אֶלֶף וְכֹן לָקְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׁבִי שִׁשִּׁים וְאַחַד אֶלֶף חֲמִוּרִים (61,000): (לה) וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן הַנְּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר כָּל נֶפֶשׁ שְׁנַיִם וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף וּמֵהַנְּשִׁים שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ עַדִּין לְגִיל שֶׁהִיוּ רְאוּיוֹת לְהַתְּחַתֵּן, לָקְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׁבִי שְׁלוּשִׁים וְשָׁנַיִם אֶלֶף (32,000): (לו) וְהָיָה הַמִּחְצָה חֶלֶק הַיִּצְאִים בְּצֶבֶא חֲצֵי הַשְּׁבוּיִים שֶׁנִּיתֵן לַחֲיִילִים שִׁיצְאוּ לַמִּלְחָמָה הִיא, מִסְּפַר הַיִּצְאֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֶלְפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת מֵהַצֹּאן נִיתֵנוּ לַחֲיִילִים שִׁיצְאוּ לַמִּלְחָמָה שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת שְׁלוּשִׁים אֶלֶף, וְשִׁבְעַת אֶלְפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת צֹאן (337,500): (לז) וַיְהִי הַמֶּכֶס לִיקְוֶה מִן הַיִּצְאֵן הַמֶּכֶס לֵה' שֶׁנִּתְּנוּ הַחֲיִילִים שִׁיצְאוּ לַמִּלְחָמָה מֵהַצֹּאן הִיא, שֶׁשׁ מֵאוֹת חֲמֵשׁ וְשִׁבְעִים שֶׁשׁ מֵאוֹת שְׁבַעִים וְחֲמִשָּׁה צֹאן (675). כֹּאשֶׁר מַחְלֵקִים אֶת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלוּשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֶלְפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת הַצֹּאן שֶׁקִּיבְלוּ הַחֲיִילִים הַיּוֹצֵאִים לַמִּלְחָמָה לְחֲמֵשׁ

¹⁹⁰⁷ א"ע.

¹⁹⁰⁸ אונקלוס.

¹⁹⁰⁹ דעת מקרא.

¹⁹¹⁰ א"ע. הא"ע כתב שהיו מעט מאוד גמלים, ולכן אלעזר לא לקח אף גמל.

¹⁹¹¹ אונקלוס.

¹⁹¹² רמב"ן: חסרים כאן הנשיאים. הסיבה היא שה' ציווה שהנשיאים ישתתפו בחלוקה מכיוון שיש כאן דבר שבממון, ואולי יבואו לחשוך את אלעזר, אך הנשיאים אמרו שהם סומכים על אלעזר.

¹⁹¹³ רש"י. א"ע: מדובר על הבהמות שנשארו שלא אכלו החיילים בשעת המלחמה. כמו כן הסביר הא"ע, שהסיבה שהתורה פירטה את כל מה שנלקח בשבי היא כדי לומר לנו שבני ישראל שבו שבי גדול במלחמה. רמב"ן הסביר שהטעם הוא לומר שמשעת החלוקה עד ההפרשה, לא מתה בהמה אחת. אה"ח: הטעם הוא כדי שנדע שההפרשה היא מלגאו: על כל חמישים היו נותנים אחד ולא על כל ארבעים ותשה היו נותנים אחד.

מאות, מקבלים תוצאה של שש מאות שבעים וחמשה: (לח) **וְהִבְקֵר שְׁשָׁה וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף** מהבקר, קיבלו החיילים שיצאו למלחמה, שלושים ושניים אלף בקר (32,000), **וּמִכֶּסֶם לִיקוֹק שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים** המכס לה' שנתנו החיילים שיצאו למלחמה מהבקר היה שבעים ושניים בקר (72): (לט) **וְחִמְרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְחִמְשֵׁי מֵאוֹת** מהחמורים, קיבלו החיילים שיצאו למלחמה, שלושים אלף וחמש מאות חמורים (30500), **וּמִכֶּסֶם לִיקוֹק אֶחָד וְשָׁשִׁים** המכס לה' שנתנו החיילים שיצאו למלחמה מהחמורים היה שישים ואחד חמורים (61): (מ) **וְנֶפֶשׁ אָדָם שְׁשָׁה עָשָׂר אֶלֶף** מהנשים, קיבלו החיילים שיצאו למלחמה, ששה עשר אלף נשים, (16,000), **וּמִכֶּסֶם לִיקוֹק שְׁנַיִם וְשָׁלְשִׁים נֶפֶשׁ** המכס לה' שנתנו החיילים שיצאו למלחמה מהנשים היה שלושים ושתיים נשים (32): (מא) **וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת מִכָּס תְּרוּמַת יְקוֹק לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקוֹק אֶת מֹשֶׁה** משה נתן את המכס לתרומה לפני ה' לאלעזר הכהן, כמו שה' ציווה אותו לעשות: (מב) **וּמִמַּחְצֵית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** ממחצית השבויים שקיבל כל עם ישראל, **אֲשֶׁר חָצְוָה מֹשֶׁה מִן הָאֲנָשִׁים הַצְּבָאִים** חצי זה הוציא משה מהחיילים שיצאו למלחמה¹⁹¹⁴: (מג) **וַתְּהִי מַחְצֵית הָעֵדָה מִן הַצָּאן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחִמְשֵׁי מֵאוֹת** חצי מהצאן שניתנו לבני ישראל היה, שלוש מאות שלושים אלף, ושבעת אלפים וחמש מאות צאן (337,500): (מד) **וּבִקְרָא שְׁשָׁה וְשָׁלְשִׁים אֶלֶף** מהבקר, קיבלו בני ישראל, שלושים ושניים אלף בקר (32,000): (מה) **וְחִמְרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְחִמְשֵׁי מֵאוֹת** מהחמורים, קיבלו בני ישראל, שלושים אלף וחמש מאות חמורים (30500): (מו) **וְנֶפֶשׁ אָדָם שְׁשָׁה עָשָׂר אֶלֶף** מהנשים, קיבלו בני ישראל, ששה עשר אלף נשים (16,000): (מז) **וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחְצֵית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** משה לקח ממחצית השבויים שקיבלו בני ישראל, **אֶת הָאֲחֹזִי אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים מִן הָאָדָם** ומן הבהמה את החלק הגדול של אחד מחמישים מהנשים ומכל הבהמות, **וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹוִים שְׂמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁפַּחַת יְקוֹק כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקוֹק אֶת מֹשֶׁה** משה נתן את אחד מחמישים השבויים שלקח מבני ישראל ללוויים ששומרים את משכן ה', כמו שה' ציווה אותו לעשות: (מח) **וַיִּקְרְבוּ אֵל מֹשֶׁה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצְּבָא** מפקדי הצבא שפיקדו על אלפי החיילים של הצבא, קרבו אל משה,¹⁹¹⁵ **שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת** המפקדים שניגשו אל משה היו המפקדים הגדולים יותר שכל אחד מהם פיקד על אלף חיילים, והמפקדים הקטנים יותר שכל אחד מהם פיקד על מאה חיילים: (מט) **וַיֹּאמְרוּ אֵל מֹשֶׁה** מפקדי הצבא אמרו אל משה: **עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידְנֵנו** אנחנו קיבלנו את מניין החיילים שהופקדו בידינו, אנחנו יודעים את מספר החיילים שניתן לנו לפקד עליהם בשעת המלחמה,¹⁹¹⁶ **וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ** לא חסר לנו חייל אחד. **אֵף** חייל לא נהרג או נשבה במהלך המלחמה¹⁹¹⁷: (נ) **וַנִּקְרַב אֶת קִרְבָּן יְקוֹק** לכן, בגלל שלא חסר ממנו חייל אחד במלחמה, נדרנו להקריב קרבן לה',¹⁹¹⁸ **אִישׁ אֲשֶׁר מֵצָא כְּלִי זָהָב** כל אדם שמצא כלי זהב **אֲצַעְדָה וַיִּצְמִיד טַבַּעַת עֲגִיל וְכוּמָז** הנשיאים מונים את הסוגים השונים של תכשיטי הזהב שהם לקחו במהלך

¹⁹¹⁴ רש"י.

¹⁹¹⁵ אונקלוס.

¹⁹¹⁶ אונקלוס.

¹⁹¹⁷ רש"י. רמב"ן כתב בשם חז"ל שהכוונה היא לכך שאף אחד מהם לא חטא בשעת המלחמה.

¹⁹¹⁸ א"ע.

המלחמה: אצעהדה, צמיד, טבעת, עגיל וכומז, לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵינוּ לְפָנֵי יְקֹוֹק (הנשיאים אומרים למשה שהם נדרו להקריב את תכשיטי הזהב לקרבן לה') כדי לכפר עליהם על שלא מיחו במהלך החטא עם בעל פעור¹⁹¹⁹: (נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֵתָם מִשֶּׁה וְאֶלְעָזָר לָקַחוּ מֵהַמִּפְקָדִים אֶת כָּלִי הַזֶּהָב, כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה כָּל הַכֹּלִים שֶׁתִּרְמוּ הַמִּפְקָדִים הָיוּ רְאוּיִים לְשִׁמוּשׁ, לֹא הָיָה כָּלִי אֶחָד שֶׁהָיָה שְׂבוּר¹⁹²⁰: (גב) וַיְהִי כָּל זֶה הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לְיִקְוֹק כָּל הַזֶּהָב שֶׁהִפְרִישׁוּ מִפְּקָדֵי הַצָּבָא בַּתְּרוּמָה לְפָנֵי ה' הִיחָה¹⁹²¹ שֵׁשֶׁה עֶשְׂרֵי אֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מִשְׁקַל הַזָּהָב הָיָה שֵׁשֶׁה עֶשְׂרֵי אֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים שְׁקָלִים (16,750), מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי הַמֵּאוֹת זֶהָב זֶה הַתְּקַבֵּל מֵאֵת מִפְּקָדֵי הַצָּבָא שֶׁהָיוּ שְׂרֵי הָאֲלָפִים (מִפְּקָדִים כָּל אֶחָד עַל אֶלֶף חִיילִים) וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת (מִפְּקָדִים כָּל אֶחָד עַל מֵאָה חִיילִים): (גג) אֲנִישֵׁי הַצָּבָא בְּזוּזוֹ אִישׁ לוֹ כָּל אֶחָד מֵאֲנֵשֵׁי הַצָּבָא בָּזָז לְעַצְמוֹ הַרְבֵּה מְאוּד כָּלִים שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים מִזָּהָב, וְכֵךְ הִתְעַשְׂרוּ חִיילִים אֱלוֹ בַּעוֹשֵׁר גָּדוֹל¹⁹²²: (נד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת מִשֶּׁה וְאֶלְעָזָר לָקַחוּ אֶת הַזָּהָב שֶׁתִּרְמוּ שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת, מִפְּקָדֵי הַצָּבָא, וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל אֱהֱל מוֹעֵד מִשֶּׁה וְאֶלְעָזָר הַבִּיאוּ אֶת הַזָּהָב שֶׁתִּרְמוּ מִפְּקָדֵי הַצָּבָא אֶל הַמִּשְׁכָּן,¹⁹²³ זָכְרוֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי יְקֹוֹק מִשֶּׁה וְאֶלְעָזָר עָשׂוּ כָּלִי שֶׁרֶת מִהַזָּהָב שֶׁתִּרְמוּ הַמִּפְקָדִים, וּבִשְׁעַת הַשִּׁמוּשׁ בְּכָלִים אֱלוֹ לְפָנֵי ה' בַּמִּשְׁכָּן, הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹזְכָרִים בְּנֵס שֶׁנַּעֲשָׂה לְמִפְקָדֵי הַצָּבָא¹⁹²⁴:

במדבר פרק לב

(א) וּמִקְנֵה רֶב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן לְשִׁבְטֵי רְאוּבֵן הָיָה הַרְבֵּה מִקְנֵה¹⁹²⁵ וְלְבָנֵי גַד עֲצוּם מְאֹד לְשִׁבְטֵי גַד הָיָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִקְנֵה מְלִשְׁבֵט רְאוּבֵן, (וְלִכֵּן שִׁבְטֵי זֶה הוּא שֵׁנִיחַל אֶת הַשִּׁיחוֹת עִם מִשֶּׁה),¹⁹²⁶ וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יַעֲזָר וְאֶת אֶרֶץ גְּלָעָד שְׁבִטֵי רְאוּבֵן וְגַד רְאוּ חִבְלֵי אֶרֶץ שְׁנַקְרָאִים "אֶרֶץ יַעֲזָר" וְ"אֶרֶץ גְּלָעָד",¹⁹²⁷ וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֵה חִבְלֵי אֶרֶץ אֱלוֹ (יַעֲזָר וְגְלָעָד) הֵם חִבְלֵי אֶרֶץ שְׁמֵתֵאִימִים לְגִידוֹל מִקְנֵה¹⁹²⁸: (ב) וַיָּבִיאוּ בְּנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן שְׁבִטֵי גַד וְרְאוּבֵן בָּאוּ לְפָנֵי מֹשֶׁה, וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשִׂאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר שְׁבִטֵי גַד וְרְאוּבֵן אָמְרוּ לְמֹשֶׁה, לֹאֲלַעֲזָר וְלַנְּשִׂאֵי הָעֵדָה¹⁹²⁹: (ג) עֲטָרוֹת וְדִיבָן וְיַעֲזָר וְנַמְרָה

¹⁹¹⁹ ספורנו. כמובן, שלפי חז"ל החטא הוא הרהור.

¹⁹²⁰ א"ע. ספורנו: הכוונה שהיו להם אותם סוגי כלים שהיו בחטא של בעל פעור. אוה"ח: הכוונה היא שכלים אלו היו בנוסף לזהב המנוי בפסוק הבא.

¹⁹²¹ אונקלוס.

¹⁹²² א"ע ואוה"ח.

¹⁹²³ רמב"ן.

¹⁹²⁴ רמב"ן.

¹⁹²⁵ העמק דבר וכלי יקר.

¹⁹²⁶ העמק דבר וכלי יקר, אלא שהכלי יקר פירש שעצום היינו שהיה חזק יותר. לבני ראובן היה מספק גדול יותר של צאן ולבני גד היה צאן חזק יותר.

¹⁹²⁷ אונקלוס.

¹⁹²⁸ אונקלוס.

¹⁹²⁹ בדבר השינוי כאן שבני גד הם ראשונים, כתבנו כבר את שיטת הנצי"ב שלבני גד היה מקנה עצום יותר, ולכן להם היה הדבר חשוב יותר והם ניהלו את המו"מ עם משה. הא"ע כותב שהרעיון היה של שבט גד אך בפסוק א'

וְחִשְׁבוּן וְאַלְעָלָה וּשְׁבָם וּנְבוּ וּבְעֵן מְקוֹמוֹת בְּאַרְץ סִיחּוֹן וְעוֹג שְׁנִקְרָאִים: עֲטֹרוֹת, דִּיבּוֹן, יַעֲזֹר, נִמְרָה, חֲשׁוֹן, אֲלַעְלָה, שָׁבִם, נְבוּ וּבְעוֹן¹⁹³⁰: (ד) הָאָרֶץ אֲשֶׁר הָכָה יִקְוֶה לְפָנַי עַד־תֵּי שְׁהִי הַיַּכָּה אֶת יוֹשְׁבֵיהָ לְפָנַי עִם יִשְׂרָאֵל, הִיא אֶרֶץ שְׁמֵתָאִימָה לְגִידוֹל מְקַנָּה,¹⁹³² וְלְעִבְדֵיךָ מְקַנָּה וְלֹנוּ, שְׁאֲנַחְנוּ עִבְדֵיךָ, יֵשׁ הַרְבֵּה מְקַנָּה¹⁹³³: (ה) וַיֹּאמְרוּ שְׁבֹטֵי רְאוּבֵן וְגַד הַמְּשִׁיכֵי בְדַבְרֵיהֶם אֶל מֹשֶׁה,¹⁹³⁴ אִם מִצְּאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְעִבְדֵיךָ לְאַחֲזָהּ (שְׁבֹטֵי רְאוּבֵן וְגַד אָמְרוּ לְמֹשֶׁה: אִם אֲנַחְנוּ מוֹצֵאִים חֵן בְּעֵינֶיךָ, תֵּן לָנוּ אֶת אֶרֶץ סִיחּוֹן וְעוֹג לְנַחֲלָה,¹⁹³⁵ אֲלֵ תַעֲבִרְנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל תַּעֲבִיר אֹתָנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לְעַבְרַת הַיַּרְדֵּן הַמְּעַרְבִי¹⁹³⁶: (ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבָנָי גֹּד וְלְבָנֵי רְאוּבֵן מֹשֶׁה עָנָה לְשֹׁבְטֵי גַד וְרְאוּבֵן, הֲאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תִּשְׁבּוּ פֹה הֲאִם נִרְאָה לָכֶם שְׁבַעֲדוֹ אַחִיכֶם נִלְחָמִים כְּדִי לְכַבּוֹשׁ אֶת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּעַרְבִי, אֲתֶם תִּשְׁבּוּ כֹּאֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי?¹⁹³⁷: (ז) וְלָמָּה תִּנְיָאוּן אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבֹר אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם יִקְוֶה לְמָה אֲתֶם תִּמְנְעוּ מִלִּיבֵם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעַבּוֹר אֶל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּעַרְבִי שְׁהִי נָתַן לָהֶם? הֲרִי בְכֶךָ שְׁאֲתֶם מִבְּקָשִׁים לְשַׁבֵּת בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַחֲשַׁבּוּ שֶׁהִסִּיבָה שְׁאֲתֶם מִבְּקָשִׁים זֹאת הִיא מְכִיוּן שְׁאֲתֶם מִפְּחָדִים לְעַבּוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן וְלִהְלַחֵם, וְאִז כֹּל הָעַם יִרְצֵה לְשַׁבֵּת בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְלֹא לְעַבּוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן¹⁹³⁸: (ח) כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשִׁלְחֵי אֲתֶם מִקְדָּשׁ בְּרַנֵּעַ לְרִאוֹת אֶת הָאָרֶץ כִּךְ עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם כְּאִשֶּׁר אֲנִי שִׁלַּחְתִּי אֹתָם מִקְדָּשׁ בְּרַנֵּעַ כְּדִי לְרִאוֹת אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (הַכּוּוֹנָה הִיא לְשִׁלַּחַת הַמְּרַגְלִים בְּשֵׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם): (ט) וַיַּעֲלוּ עַד נַחַל אֲשֶׁכּוֹל הַמְּרַגְלִים עָלוּ בְּחֻלְקֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְמִקְוֶה שְׁנִקְרָא נַחַל אֲשֶׁכּוֹל, וַיִּרְאוּ אֶת הָאָרֶץ הַמְּרַגְלִים רָאוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַיִּנְיָאוּ אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּי בָא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם יִקְוֶה הַמְּרַגְלִים מִנְעוּ מִלִּיבֵם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְרַצּוֹת לְבֹא אֶל הָאָרֶץ שְׁהִי נָתַן לָהֶם. הַמְּרַגְלִים גִּרְמוּ לְכֶךָ שְׁבֵנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִרְצוּ לְהִיכַנֵּס

נִמְנָה רְאוּבֵן רָאשׁוֹן כִּיוּן שֶׁהוּא בֶן הַגְּבִירָה. אוה"ח: הַסִּיבָה שֶׁהִמְעַמֵּד הִיא צִרִיךְ לְהִיטוֹת גַּם עִם אֲלַעֲזֵר וְהַנְּשִׂיאִים הוּא מְכִיוּן שֶׁהִסְכֵּמָה לְנִתְיָנוֹת הַנַּחֲלָה צִרִיךְ לְהִיטוֹת כְּמוֹ בְּמַעֲמַד חֲלוֹקֵת הָאָרֶץ.
¹⁹³⁰ רש"י. סְפֹרוֹנוֹ: כֹּל אַחַת מֵאֵלּוּ הִיא אֶרֶץ מְקַנָּה לְעַצְמָהּ. אוה"ח הַסִּבִּיר מְדוּעַ הַפְּנִיָּה הִיטָה בְּצוּרָה כִּזוֹ. בְּנִי אָמְרוּ לְמֹשֶׁה שְׁמִקְוֹמוֹת אֵלּוּ הֵם מְקוֹמוֹת שְׁהִי הָכָה וְלֹכֵן הֵם מוֹקְדָּשִׁים לְשָׁמַיִם וְאִינֵם שִׁיכִים לְשֵׁאֵר הַשְּׁבֹטִים, וּמִמִּילָא נִיתֵן לְתַת לָהֶם חֲבֵלֵי אֶרֶץ אֵלּוּ. כְּמוֹ"כ, כִּיוּן שְׁהִי הָכָה אֶת יוֹשְׁבֵיהֶם, סִימֵן שֶׁהוּא יֵכָה אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, וְלֹכֵן לֹא נִיתֵן לְטַעוֹן נִגְדָם שֶׁהֵם מִפְּחָדִים לְהִיכַנֵּס לְאֶרֶץ. כְּמוֹ"כ, הַפִּירוּט שֶׁל כָּל הַמְּקוֹמוֹת נֹעֵד לְהַדְגִּישׁ שְׁמִקְוֹמוֹת אֵלּוּ קְדוּשִׁים בְּקְדוּשַׁת הָאָרֶץ. בְּדַבַּר הַמְּקַנָּה, הַסִּבִּיר אוה"ח שְׁשֹׁבְטֵי רְאוּבֵן וְגַד אָמְרוּ בְּכֶךָ שְׁזוּהִי הַסִּיבָה שְׁדוּקָא הֵם צִרִיכִים לְקַבֵּל חֲבֵל אֶרֶץ זֶה, שֶׁהִרִי לָהֶם יֵשׁ אֶת הַמְּקַנָּה.
¹⁹³¹ אֹנְקֵלוֹס.
¹⁹³² אֹנְקֵלוֹס.
¹⁹³³ אֹנְקֵלוֹס.
¹⁹³⁴ א"ע: הַטַּעַם שְׁכַתוּב כֹּאֵן פַּעַם נֹסַפְתָּ וַיֹּאמְרוּ הִיא מְכִיוּן שֶׁהַדְּבָרִים אֲרוּכִים.
¹⁹³⁵ אֹנְקֵלוֹס.
¹⁹³⁶ אֹנְקֵלוֹס. אוה"ח: הַכּוּוֹנָה הִיא שְׁאֵם הֵם לֹא יִקְבְּלוּ אֶת נַחֲלָתָם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, הִרִי שְׁמֵשָׁה שׁוֹלֵל מֵהֶם, מְעַבְרֵי מֵהֶם, אֶת הַנַּחֲלָה הָרִאוּהָ לָהֶם. בְּפִירוּשׁוֹ הַשְּׁנִי פִירַשׁ שְׁבֵנֵי גַד וְרְאוּבֵן הַתִּיחִסּוּ לְמַלְחָמוֹת בְּתוֹר הָעֵבֶרָה, לֹא כְּמַלְחָמָה מִמֶּשׁ, וְלֹכֵן מוֹכַח שֶׁשְׁאֲלָתָם אִינָה נֹבַעַת מִפְּחָד בְּמַלְחָמָה. בְּפִירוּשׁוֹ הַשְּׁלִישִׁי פִירַשׁ שְׁבֹכךְ מֹשֶׁה מְעַבְרֵי אֶת הַשְּׁבֹטִים מִשְׁאֵר יִשְׂרָאֵל וּמִקַּל עַל שְׁאֵר יִשְׂרָאֵל, שְׁאִינֵם צִרִיכִים לְתַת חֶלֶק מְעַבְרֵי הַיַּרְדֵּן הַמְּעַרְבִי לְשֹׁבְטֵים אֵלּוּ. בְּפִירוּשׁוֹ הַרְּבִיעִי כָּתַב שְׁכּוּנוֹת הַשְּׁבֹטִים הִיטָה לְהַעֲבִיר אֹתָם מֵהָאֲחֵרוֹת לְהִלְחֵם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּעַרְבִי בְּגִלְלֵ שְׁאִין שֶׁם מַלְחָמוֹת, אֲלֵא רֶק הָעֵבֶרָה. ה' הוּא שִׁיעֵבִיר אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵי בְּנִי.
¹⁹³⁷ רש"י. סְפֹרוֹנוֹ: מֹשֶׁה אָמַר שְׁבֹרֵר שְׁאִינֵם חוֹשְׁבִים שִׁיעֵלָה בִּידֵם לְהִישָׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְכֹל מֵה שֶׁהֵם רּוֹצִים הוּא לְהִסִּית אֶת עִם יִשְׂרָאֵל לֹא לְעַבּוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן.
¹⁹³⁸ רש"י. אוה"ח: מֹשֶׁה אָמַר לְשֹׁבְטֵים שְׁאֲמַנֵּם יִשְׂרָאֵל רֶק בָּאִים בְּמַלְחָמָה וְאִינֵם נִלְחָמִים, שֶׁהִרִי ה' נִלְחָם לָהֶם, אַךְ עַל כָּל פְּנִים צִרִיךְ לְהוֹפִיעַ לְמַלְחָמָה. כְּמוֹ"כ כָּתַב מֹשֶׁה אָמַר לְשֹׁבְטֵים שְׁכִיבוּשׁ עֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי הִיא בְּזָכוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁיו, כְּאִשֶּׁר הֵם אִינֵן רּוֹצִים לְעַבּוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, לֹא תִהִי הַזְּכוּת שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל מוֹעִילָה לְכַבּוֹשׁ אֶת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּעַרְבִי.

לארץ ישראל: (י) וַיַּחַר אֶף יְקֹזֵק בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם שַׁחֲזָרוּ הַמֵּרְגָלִים מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּשְׁכַנְעוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, ה' התמלא ברוגז,¹⁹³⁹ וַיִּשְׁבַּע לְאֹמֶר ה' נִשְׁבַּע וְאָמַר: (יא) אִם יֵרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב (ה' נשבע) האנשים שעלו ממצרים, שבשעת חטא המרגלים היו מבוגרים יותר מבני עשרים שנה, לא יראו את הארץ שנשבעתי לאברהם, ליצחק וליעקב. כל מי שהיה מבוגר יותר מבן עשרים שנה, לא יראה את ארץ ישראל. ("אם" הכוונה היא ללשון שבועה וכאילו שחסרה התוצאה מה יקרה במקרה והשבועה לא תתמלא), כִּי לֹא מָלְאוּ אַחֲרָי מִכִּיוּן שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִשְׁלִימוּ אֶת אֲמוֹנָתָם בִּי. אֲמוֹנָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הֵייתָה שְׁלִימָה, לִכֵּן נִשְׁבַּע ה' שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס כָּל אָדָם שֶׁהָיָה מִבּוֹגֵר יוֹתֵר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּשַׁעַת חֲטָא הַמֵּרְגָלִים¹⁹⁴⁰: (יב) בְּלִתִּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה הַקְּנִזִּי וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון (השבועה שלא להיכנס לארץ ישראל תחול על כל הגברים בני עשרים מעלה) חוץ מכלב ויהושע בן נון שכן יזכו להיכנס לארץ ישראל, למרות שבשעת חטא המרגלים הם היו מבוגרים יותר מבני עשרים שנה. כלב ויהושע יזכו להיכנס לארץ ישראל,¹⁹⁴¹ כִּי מָלְאוּ אַחֲרָי יְקֹזֵק כִּיוּן שֶׁהֵם הָיוּ שְׁלֵמִים בְּאֲמוֹנָתָם בְּה' ¹⁹⁴²: (יג) וַיַּחַר אֶף יְקֹזֵק בְּיִשְׂרָאֵל ה' התמלא רוגז על בני ישראל,¹⁹⁴³ וַיִּנְעַם בְּמִדְבַּר אַרְבָּעִים שָׁנָה ה' טִלְטַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר בְּמִשַּׁךְ אַרְבַּעִים שָׁנָה,¹⁹⁴⁴ עַד תֵּם כָּל הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינַי יְקֹזֵק (ה' טִלְטַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר) עַד שֶׁתֵּם כָּל הַדּוֹר שֶׁחֲטָא לִפְנֵי ה' בְּחֲטָא הַמֵּרְגָלִים. לאחר ארבעים שנות הנדודים במדבר, לא היה אף אדם בישראל שהיה מבוגר יותר מבן עשרים שנה בשעת חטא המרגלים (חוץ מיהושע וכלב) ולכן ה' כבר קיים את שבועתו והיה יכול להכניס את בני ישראל לארץ ישראל¹⁹⁴⁵: (יד) וַהֲנִיָּה קָמְתָם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם (משה ממשיד בדבריו אל שבטי גד וראובן ואומר) עֲכָשִׂיו אֲתֶם קָמְתֶם לְהִיּוֹת בְּמִקוּמָם שֶׁל אֲבוֹתֵיכֶם הַמֵּרְגָלִים,¹⁹⁴⁶ תְּרַבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים אֲתֶם תִּלְמִידִים שֶׁל אֲנָשִׁים שְׁחוּטָאִים, תִּלְמִידִים שֶׁל הַמֵּרְגָלִים,¹⁹⁴⁷ לְסַפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אֶף יְקֹזֵק אֶל יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְהוֹסִיף עוֹד עַל כַּעֲסוֹ שֶׁל ה' שֶׁהוּא כוֹעֵס עַל יִשְׂרָאֵל עֵבֹר חֲטָא מֵרְגָלִים. בְּכַךְ שֶׁאַתֶּם מִבְּקָשִׁים לְהִישָׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְזֻרְחִי, אֲתֶם מוֹסִיפִים כַּעֲס עַל עַם יִשְׂרָאֵל בְּנוֹסֵף לְכַעֲס שֶׁה' כוֹעֵס עֲלֵיהֶם עַל חֲטָא הַמֵּרְגָלִים¹⁹⁴⁸: (טו) כִּי תִשׁוּבֶן מֵאַחֲרָיו אֲתֶם תַּחֲזְרוּ בְּכֶם מִיִּרְאַת ה', אֲתֶם כָּבֵר לֹא תִירָאוּ מֵה' וְלֹא תֵאֱמִינוּ בּוֹ, וְתִישָׂאֲרוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְזֻרְחִי,¹⁹⁴⁹ וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בְּמִדְבַּר ה' יִכַּעֵס עַל עַם יִשְׂרָאֵל וַיּוֹסִיף לְהִשָּׂאֵר אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר,¹⁹⁵⁰ וְשַׁחַתְתֶּם לְכָל הָעָם הַזֶּה אֲתֶם תִּגְרַמוּ לְעַם יִשְׂרָאֵל לְהִשְׁחָתָה, לְחַבְלָה¹⁹⁵¹: (טז)

¹⁹³⁹ אונקלוס.

¹⁹⁴⁰ א"ע.

¹⁹⁴¹ לגבי תוארו של כלב הקניזי, נחלקו המפרשים גם כאן וגם בספר יהושע. רש"י כאן כתב שקנז היה האב

החורג של כלב, והוא שהוליד לאימו את עתניאל בן קנז שהיה אחיו החורג של כלב.

¹⁹⁴² א"ע.

¹⁹⁴³ אונקלוס.

¹⁹⁴⁴ רש"י.

¹⁹⁴⁵ אונקלוס.

¹⁹⁴⁶ אונקלוס.

¹⁹⁴⁷ אונקלוס. א"ע פירש את המילה תרבות מלשון גדולים. אנשים שחוטאים חטאים גדולים.

¹⁹⁴⁸ אונקלוס.

¹⁹⁴⁹ אונקלוס.

¹⁹⁵⁰ אונקלוס.

¹⁹⁵¹ אונקלוס.

וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ שְׁבִטֵי גַד וְרֹאוּבֵן נִיגְשׁוּ אֶל מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ, ¹⁹⁵² גְּדֵרֹת צֶאֱן נִבְנְהָ לְמִקְנֵנוּ פֶּה אֲנַחְנוּ נִבְנֶה פֶּה, בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן הַמְזֻרְחִי, דִּירִים שֶׁל צֶאֱן עֵבֹר הַמִּקְנֶה שֶׁלֵּנוּ, ¹⁹⁵³ וְעָרִים לְטַפְּנוּ וְכֵן נִבְנֶה כַּאֲן עָרִים לְצוּרֵךְ הַטֶּף שֶׁלֵּנוּ ¹⁹⁵⁴: (יז) וַאֲנַחְנוּ נַחְלִיץ חֲשִׁים לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנַחְנוּ נַעֲבֹר חֲמוּשִׁים בְּמַהֲרֹת לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (וְנִילַחֵם אִיתָם), אֲנַחְנוּ נַעֲמֹד בְּרֹאשׁ צֶבָא יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת כִּיבוּשׁ הָאָרֶץ, ¹⁹⁵⁵ עַד אֲשֶׁר אִם הִבִּיאֲנֵם אֶל מְקוֹמָם עַד שֶׁנִּכְנִיס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבַר הַיַּרְדֵּן הַמְעֵרְבִי, ¹⁹⁵⁶ וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמְּבַצֵּר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאָרֶץ וּבִזְמַן שֶׁאֲנַחְנוּ נִילַחֵם וְנַעֲמֹד בְּרֹאשׁ צֶבָא יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְכַבּוֹשׁ אֶת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְעֵרְבִי, הַטֶּף שֶׁלֵּנוּ יִישָׂאֵר בְּעָרִים מְבֻצְרוֹת שֶׁאֲנַחְנוּ נִבְנֶה לָהֶם כַּאֲן ¹⁹⁵⁷: (יח) לֹא נָשׁוּב אֶל בְּתִינוּ אֲנַחְנוּ לֹא נַחְזֹר אֶל בְּתִינוּ שֶׁבַעֲבַר הַיַּרְדֵּן הַמְזֻרְחִי, עַד הִתְנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחְלָתוֹ עַד שֶׁכָּל אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל יִקְבַּל אֶת נַחְלָתוֹ ¹⁹⁵⁸: (יט) כִּי לֹא נִנְחַל אֶתְּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְהִלָּאָה אֲנַחְנוּ לֹא נִקְבַּל נַחְלָה מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהִלָּאָה, בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן הַמְעֵרְבִי, ¹⁹⁵⁹ כִּי בָּאָה נַחְלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מְזֻרְחָה (אֲנַחְנוּ לֹא נִקְבַּל נַחְלָה בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן הַמְעֵרְבִי) מִכִּיּוּן שֶׁאֲנַחְנוּ כָּבֵר קִיבְּלֵנוּ אֶת הַנַּחְלָה שֶׁלֵּנוּ בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן הַמְזֻרְחִי ¹⁹⁶⁰: (כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה מֹשֶׁה אָמַר לְשִׁבְטֵי רֹאוּבֵן וְגַד, אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אִם אֲתֵם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדְּבָר הַזֶּה שֶׁאֲמַרְתֶּם, כְּלוֹמַר: אִם תַּחְלִיצוּ לְפָנֵי יִקְוֶק לְמִלְחָמָה אִם תִּצְאוּ חֲמוּשִׁים לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלְחָמָה ¹⁹⁶¹: (כא) וְעֵבֶר לָכֶם כָּל חֲלוּץ אֶת הַיַּרְדֵּן לְפָנֵי יִקְוֶק וְכָל חֵייל חֲמוּשׁ שֶׁלְכֶם יַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן לְפָנֵי ה', ¹⁹⁶² עַד הַזְּרִישׁוּ אֶת אֵיבֵיו מִפְּנֵי עַד שֶׁה' יִגְרַשׁ אֶת הָאוֹיְבִים שֶׁלּוֹ מִפְּנֵי בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. כָּל חֵייל מִכֶּם יַעֲבֹר אֶת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, עַד שֶׁה' יִגְרַשׁ אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ ¹⁹⁶³: (כב) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לְפָנֵי יִקְוֶק וְהָאָרֶץ תִּכְבַּשׁ לְפָנֵי עַם ה', לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם נִקְרָאִים עִם ה', ¹⁹⁶⁴ וְאַחֲרַי תֵּשְׁבוּ לְאַחַר שֶׁהָאָרֶץ תִּכְבַּשׁ, אֲתֵם תּוֹכְלוּ לְחַזֹּר לַעֲבַר הַיַּרְדֵּן הַמְזֻרְחִי, וְהֵייתֶם נְקִיִּים מִיִּשְׂרָאֵל וּבְכֵךְ שֶׁתַּעֲזֹרוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ, אֲתֵם תִּהְיוּ זְכָאִים מִלְּפָנֵי ה' וּמִיִּשְׂרָאֵל, ¹⁹⁶⁵ ה' וּיִשְׂרָאֵל יִדְעוּ

¹⁹⁵² אוה"ח: הטעם שהיו צריכים לגשת אל משה הוא שכאשר משה כעס עליהם, הם התרחקו ממנו, ועכשיו חזרו וניגשו אליו. הסבר נוסף שכתב הוא שהם ניגשו אל משה בדברי פיוס.

¹⁹⁵³ תרגום יונתן.

¹⁹⁵⁴ רש"י כתב שבני גד וראובן חסו יותר על ממונם מאשר על טפיהם ונשותיהם, ולכן הזכירו קודם את גדרות הצאן לפני הערים לטף. א"ע כתב שהכוונה היא שהם יבנו את הערים לטף לפני גדרות הצאן.

¹⁹⁵⁵ רש"י. גם א"ע ורשב"ם פירשו חשים בתור מהירים.

¹⁹⁵⁶ אונקלוס.

¹⁹⁵⁷ רש"י. אוה"ח: השבטים אמרו בכך למשה שאם הם יוכלו לבנות ערים מבוצרות, הם יוכלו גם להישאר לאורך כל שנות הכיבוש והחלוקה יחד עם כל עם ישראל. אך אם לא יהיו להם ערים מבוצרות כדי להשאיר שם את הטיפ והנשים, אזי הם יצטרכו לחזור מהר חזרה אל משפחתם.

¹⁹⁵⁸ אונקלוס.

¹⁹⁵⁹ רש"י.

¹⁹⁶⁰ רש"י. רמב"ן: בני גד וראובן אמרו זאת בלשון בקשה, שהרי אין זה ראוי לומר שהם כבר קיבלו את נחלתם בעוד שמשה עדיין לא הסכים לכך. פירוש נוסף שכתב הוא שבני גד וראובן אמרו אל משה שבכל מקרה הם לא ינחלו עם בני" בעבה" המערבי, שהרי אין בעבה" מקום למקנה שלהם.

¹⁹⁶¹ אונקלוס. אוה"ח: יש כאן ביקורת מרומזת על בני גד וראובן. בני גד וראובן הסכימו להילחם כדי שיקבלו את נחלתם בעבר הירדן המזרחי, ומשה אומר להם "אם תעשו את הדבר הזה" אם תצאו להילחם, אך לא מאותה סיבה שאתם רציתם, כדי לקבל את נחלתכם בעבר הירדן המזרחי, אלא כדי להינקם מאויבי ה', אם תיחלצו לפני ה' למלחמה.

¹⁹⁶² אונקלוס. אוה"ח: הדגש הוא שכל אחד מהחלוצים יעבור את הירדן ויילחם. כמו כן כתב אוה"ח שמשה מבטיח להם שאם יעברו את הירדן, אף אחד מהם לא ימות במלחמה.

¹⁹⁶³ א"ע.

¹⁹⁶⁴ אונקלוס. א"ע: הכוונה היא שהארץ תיכבש לפני הארון.

¹⁹⁶⁵ אונקלוס.

שמטרת בקשתכם להישאר בעבר הירדן המזרחי לא הייתה כדי להימנע מכיבוש הארץ, אלא באמת רציתם להישאר כאן בגלל שהארץ מתאימה לגידול מקנה, וְהִיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לְכֶם לְאַחֲזָה לְפָנַי יְקוֹק הָאָרֶץ הזאת, עבר הירדן המזרחי, ישמש לכם כנחלה לפני ה' ¹⁹⁶⁶: (כג) וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן בְּן אִם לֹא תַעֲשׂוּן כְּמוֹ שֶׁהִתְנִינוּ, אִם לֹא יַעֲבֹר כָּל אֶחָד מֵהַחֲלוּצִים שֶׁלְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן כְּדִי לַעֲמוֹד בְּרֹאשׁ צַבָּא יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת כִּיבוּשׁ הָאָרֶץ, הֲנִיָּה חֲטָאתֶם לְיְקוֹק אֲתֶם תַּחֲטְאוּ בְכַד לְפָנַי ה', ¹⁹⁶⁷ וְדַעוּ חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצְאוּ אֶתְכֶם וְתַדְעוּ שֶׁהִ' יַעֲנִישׁ אֶתְכֶם כְּדִי לְהִפְרַע מִכֶּם עַל חֲטָאתְכֶם ¹⁹⁶⁸: (כד) בָּנֵנוּ לְכֶם עָרִים לְטַפְכֶם (מִשֶּׁה מִמְשִׁיךְ בְּדַבְרֵי לְבָנֵי גֵד וְרֵאוּבֵן וְאוֹמֵר לֵהֶם) תְּבַנְנוּ לְכֶם עָרִים כְּדִי שֶׁטַפְכֶם יִישָׂרוּ בְעָרִים אֵלּוּ בְשַׁעַת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים לְהִלָּחֵם יַחַד עִם אַחֲיֶיכֶם, וְגִדְרֹת לְעִנְיָכֶם וְכֵן תְּבַנְנוּ דִירִים לְצֹאן שֶׁלְכֶם, ¹⁹⁶⁹ וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ וְאַתֶּם תַּעֲשׂוּ כְּמוֹ שֶׁהוּצֵאת מִפִּיכֶם, תִּקְיִמוּ אֶת מַה שֶׁאַמַּרְתֶּם ¹⁹⁷⁰: (כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רֵאוּבֵן אֶל מֹשֶׁה שְׁבֹטִי גֵד וְרֵאוּבֵן אָמְרוּ אֵל מֹשֶׁה, לֵאמֹר כִּךְ אָמְרוּ שְׁבֹטִי גֵד וְרֵאוּבֵן אֵל מֹשֶׁה כֹּאִישׁ אֶחָד, ¹⁹⁷¹ עֲבַדְיָה יַעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר אֲדֹנָי מִצְוָה עֲבַדְיָה, אֲנַחְנוּ, נַעֲשֶׂה כְמוֹ שֶׁאַתָּה מִצְוָה אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹת, וְאַנְחָנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלְחָמָה ¹⁹⁷²: (כו) טַפְּנוּ נְשִׁינוּ מְקַנְנוּ וְכָל בְּהֵמָתָנוּ יְהִיוּ שָׁם בְּעָרֵי הַגְּלָעָד אֲנַחְנוּ נִשְׂאִיר בְּעָרֵי חֶבֶל הָאָרֶץ שֶׁנִּקְרָא גֵלְעָד אֶת הַטֹּף שֶׁלְנוּ, אֶת הַנְּשִׁים שֶׁלְנוּ וְאֶת הַבְּהֵמוֹת שֶׁלְנוּ: (כז) וְעֲבַדְיָה יַעֲבֹרוּ כָּל חֲלוּצֵי צְבָא לְפָנַי יְקוֹק לְמַלְחָמָה כְּאֲשֶׁר אֲדֹנָי דִּבֶּר וְכָל אֶחָד מֵעֲבַדְיָה שֶׁהוּא חַיִּיל חֲמוּשׁ יַעֲבֹר לְפָנַי עִם ה', לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְהִלָּחֵם, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אֲדוֹנָי מֹשֶׁה אָמַרְתָּ ¹⁹⁷³: (כח) וַיִּצְוּ לָהֶם מֹשֶׁה מִיָּנָה עֲלֵיהֶם, מֹשֶׁה מִיָּנָה אֲנָשִׁים שֶׁיְהִיוּ אַחֲרָאִים עַל בְּנֵי גֵד וְרֵאוּבֵן כְּדִי שֶׁיִּקְיִמוּ אֶת תְּנַאֵם, ¹⁹⁷⁴ אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון וְאֶת רָאשֵׁי אַבֹּת הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (מִשֶּׁה מִיָּנָה אֶת הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים כְּדִי שֶׁיְהִיוּ אַחֲרָאִים עַל בְּנֵי גֵד וְרֵאוּבֵן, וְאֲנָשִׁים אֵלּוּ יוֹדְאוּ שְׁבֵנֵי גֵד וְרֵאוּבֵן אֲכֵן יִקְיִמוּ אֶת הַהִסְכָּם עֲלֵינוּ הַסְכִּימוּ מֹשֶׁה וְשְׁבֹטֵי גֵד וְרֵאוּבֵן): אֶלְעָזָר, יְהוֹשֻׁעַ וְהַנְּשִׂאִים: (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶלְהֶם מֹשֶׁה אָמַר לְאֶלְעָזָר, לִיהוֹשֻׁעַ וְלַנְּשִׂאִים: אִם יַעֲבֹרוּ בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רֵאוּבֵן אֶתְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן כָּל חֲלוּצֵי לְמַלְחָמָה אִם כָּל חֲמוּשׁ מִבְּנֵי גֵד וְרֵאוּבֵן יַעֲבֹר אֶתְכֶם אֶת נַחַר הַיַּרְדֵּן לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי, וְיִסִּיעַ בִּידְכֶם לְכַבּוֹשׁ אֶת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי, ¹⁹⁷⁵ לְפָנַי יְקוֹק (כָּל חֲלוּץ בְּבְנֵי גֵד וְרֵאוּבֵן) יַעֲבֹר לְפָנַי עִם ה', לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלְחָמָה, ¹⁹⁷⁶ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לְפָנֵיכֶם וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי יִיכַבֵּשׁ לְפָנֵיכֶם, ¹⁹⁷⁷ וְנָתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגְּלָעָד לְאַחֲזָה תִתְּנוּ לְשְׁבֹטֵי גֵד וְרֵאוּבֵן אֶת אֶרֶץ הַגְּלָעָד, אֶת עֵבֶר

¹⁹⁶⁶ אונקלוס. אוה"ח: בכך הבטיח משה לשבטים שאף אחד לא יגזול את ארצם מהם. בהסבר לפני ה' כתב אוה"ח שהכוונה היא שארץ זו תהיה קדושה בקדושת הארץ, למרות שהיא נמצאת בעבר הירדן המזרחי.
¹⁹⁶⁷ אונקלוס. ספורנו: בכך שלא תקיימו את התנאי אתם תוכיחו שמלכתחילה, הכוונה שלכם הייתה לחטוא.
¹⁹⁶⁸ אוה"ח.
¹⁹⁶⁹ רש"י וא"ע אמרו שניהם שהא' המיותרת במילה צנאכם, היא דרך הכתוב.
¹⁹⁷⁰ אונקלוס. רש"י: הכוונה היא שיישארו בעבר הירדן המזרחי גם לאורך שבע שנות חלוקה, למרות שבתחילה דובר שיישארו יחד עם כל עם ישראל רק בשבע שנות הכיבוש. אוה"ח: משה אמר במשפט זה שכל ההסכמה שלו היא רק בתנאי שהם יקיימו את מה שהם אמרו.
¹⁹⁷¹ רש"י: לכן כתוב ויאמר בלשון יחיד.
¹⁹⁷² ספורנו.
¹⁹⁷³ א"ע + אונקלוס.
¹⁹⁷⁴ רש"י.
¹⁹⁷⁵ אונקלוס.
¹⁹⁷⁶ אונקלוס.
¹⁹⁷⁷ אונקלוס.

הירדן המזרחי, נחלה¹⁹⁷⁸: (ל) **וְאִם לֹא יַעֲבְרוּ חִלּוּצִים אֶתְכֶם** אם החמושים שבבני ראובן וגד לא יעברו אתכם את הירדן, ולא יסייעו לכם לכבוש את עבר הירדן המערבי, **וְנִאֲחֲזוּ בְּתַכְכֶּם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן** הרי שבני גד וראובן יקבלו את נחלתם, יחד אתכם, בעבר הירדן המערבי¹⁹⁷⁹: (לא) **וַיַּעֲנוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן** שבטי ראובן וגד ענו למשה שוב, כדי לחזק את הדבר,¹⁹⁸⁰ **לֵאמֹר** כך אמרו שבטי גד וראובן בתשובתם: **אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹוֹק אֱלֹהֵי עַבְדֶּיךָ בְּזַעֲשָׁה מִה שֶׁהִ' אָמַר אֶל עַבְדֶּיךָ, מִה שֶׁהִ' אָמַר לָנוּ לַעֲשׂוֹת, אֲנַחְנוּ נַעֲשֶׂה**¹⁹⁸¹: (לב) **נַחְנוּ נַעֲבֹר חִלּוּצִים לְפָנֵי יְקֹוֹק אֶרֶץ כְּנָעַן** אנחנו נעבור חמושים לפני עם ה', לפני בני ישראל, לארץ כנען,¹⁹⁸² **וְאֵתָנוּ אַחֲזַת נַחֲלָתָנוּ מֵעַבֵּר לִירְדֵן** בעוד ברשותינו כבר תהיה הנחלה שתיתן לנו בעבר הירדן המזרחי¹⁹⁸³: (לג) **וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבָנֵי גָד וְלְבָנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצֵי שִׁבְט מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף** משה נתן לשניים וחצי השבטים: לשבטי ראובן, גד וחצי שבט מנשה,¹⁹⁸⁴ **אֵת מַמְלַכַת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְאֵת מַמְלַכַת עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן** (משה נתן לשניים וחצי השבטים) את ארצו של סיחון מלך האמורי ואת ארצו של עוג מלך הבשן, **הָאֶרֶץ לְעֵרִיָּה בְּגִבְלַת עָרֵי הָאֶרֶץ סָבִיב** וכן נתן משה לשניים וחצי השבטים את ארץ המרעה שהייתה בתחום הערים שניתנו לשניים וחצי השבטים. משה נתן לשניים וחצי השבטים את שטחי המרעה שהיו מסביב לערים, בנוסף לערים עצמן¹⁹⁸⁵: (לד) **וַיְבָנוּ בְּנֵי גָד אֵת דִּיבֵן וְאֵת עֶטְרַת וְאֵת עֲרַעֲר בְּנֵי גָד** בנו את הערים: דיבון, עטרות וערער: (לה) **וְאֵת עֶטְרַת שׁוֹפָן וְאֵת יַעֲזֹר וַיְגַבְּהָהּ** וכן בנו בני גד את הערים: עטרות שופן, יעזר ויגבהה: (לו) **וְאֵת בֵּית נַמְרָה וְאֵת בֵּית הָרָן** וכן, בני גד בנו את הערים: בית נמרה ובית הרן, **עָרֵי מִבְּצָר וְגִדְרֹת צֹאן** את כל הערים הללו בנו בני גד להיות ערי מבצר ודירים לצאן¹⁹⁸⁶: (לז) **וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֵת חֶשְׁבוֹן וְאֵת אֶלְעָלָא וְאֵת קִרְיַתִּים** בני ראובן בנו את הערים: חשבון, אלעלא וקרייתים: (לח) **וְאֵת נָבוֹ וְאֵת בַּעַל מְעֹז** וכן בנו בני ראובן את הערים נבו ובעל מעוז, **מִוִּסְבַּת שֵׁם** בני ראובן החליפו את שמות הערים נבו ובעל מעוז, כיוון שהם נקראו על שם עבודה זרה, ובני ראובן לא רצו ששמות עריהם

¹⁹⁷⁸ א"ע. רמב"ן: עכשיו משה נתן לבני גד וראובן רק חלק מהארץ, ערים מסוימות כדי להשאיר שם את הטף והנשים, ולאחר מכן, אם יקיימו את התנאי, אמר לאלעזר ויהושע והנשיאים לתת לשבטי ראובן וגד את שאר הארץ, גם המקומות החרבים. אוה"ח: אמנם משה נתן להם עכשיו את הארץ, אך הכל היה על תנאי שהם יקיימו את חלקם בהסכם, וללא קיום חלקם בהסכם, ייקחו מהם חזרה את הארץ.

¹⁹⁷⁹ אונקלוס. א"ע: הכוונה היא שאם הם לא יעברו אזי מותר לאלעזר, יהושע והנשיאים להכריח אותם כדי להיכנס לעבר הירדן המערבי, או שמדובר במקרה ובני ראובן וגד יתחרטו על ההסכם, אזי מותר להם להתחרט, כל עוד הם ייכנסו יחד עם בני לעבה"י המערבי.

¹⁹⁸⁰ א"ע. ספורנו: בני גד וראובן לא הסכימו לדבריו של משה. משה אמר להם שהארץ לא תינתן להם עד לאחר שהם יעזרו לכבוש את הארץ, והם אמרו לו "ואתנו אחזת נחלתנו", אנחנו נקבל את עבה"י המזרחי לפני שאנחנו ניכנס עם שאר בני לכבוש את הארץ, ומשה, כדי להימנע ממחלוקת, הסכים לדבריהם. רמב"ן: בני גד וראובן אמרו למשה, שאינו צריך לצוות עליהם את הדבר בתנאי כפול. הם הרי מתכוונים לקיים את חלקם בהסכם.

¹⁹⁸¹ אונקלוס.

¹⁹⁸² אונקלוס.

¹⁹⁸³ רש"י.

¹⁹⁸⁴ א"ע: הסיבה שעד עכשיו לא הוזכר שמו של מנשה היא בגלל שמדובר על חצי שבט. רמב"ן: בבקשה היו באמת רק שבטי ראובן וגד, אך כאשר משה חילק את הארץ לשני השבטים, ראב שהארץ הרבה יותר גדולה מלהיות נחלה של שני שבטים בלבד, ולכן שאל מי רוצה להצטרף אל שני השבטים, וחלק משבט מנשה רצה בכך. כמו"כ הסביר הרמב"ן שאין הכוונה לחצי שבט מנשה ממש, אלא הכוונה היא לחלק אחד משני החלקים של שבט מנשה ומדובר על עשירית מהשבט. תשע עשיריות מהשבט נחלו בעבר הירדן המערבי. בספר יהושע פרק יז פס' א' פירש הרד"ק שהסיבה ששבט מנשה קיבל נחלה בעה"י המזרחי היא בגלל שמנשה הוא הבכור של יוסף.

¹⁹⁸⁵ דעת מקרא.

¹⁹⁸⁶ רש"י.

יהיו כשמות של עבודה זרה,¹⁹⁸⁷ וְאֵת שְׁבֻמָּה וכן בנו בני ראובן את העיר שבמה,¹⁹⁸⁸ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמוֹת אֵת שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ בני ראובן נתנו שם לכל עיר שהם בנו: (לט) וַיִּלְכוּ בְּנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גִלְעָדָה צאצאיו של מכיר בנו של מנשה הלכו לארץ הגלעד, וַיִּלְבְּדוּהָ צאצאיו של מכיר כבשו את ארץ הגלעד, וַיִּירָשׁ אֵת הָאָמְרִי אֲשֶׁר בָּהּ צאצאיו של מכיר הורישו את האנשים מהעם האמורי שישבו בארץ הגלעד. צאצאיו של מכיר הרגו וגירשו את תושביה האמוריים של ארץ הגלעד¹⁹⁸⁹: (מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֵת הַגִּלְעָד לְמְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה משה נתן את הגלעד לצאצאיו של מכיר,¹⁹⁹⁰ וַיֵּשֶׁב בָּהּ צאצאיו של מכיר ישבו בארץ הגלעד: (מא) וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הֶלֶךְ וַיִּלְבֹּד אֵת חֹותֵיהֶם יאיר בן מנשה הלך וכבש את הכפרים של ארץ הגלעד,¹⁹⁹¹ וַיִּקְרָא אֶת־הֶן חֹות יֵאִיר יאיר בן מנשה קרא לכפרים "חוות יאיר". מכיוון שליאיר לא היו בניו, הוא רצה שיישאר ממנו זיכרון לאחר שימות, ולכן קרא לכפרים בשם "חוות יאיר"¹⁹⁹²: (מב) וַנִּבַּח הֶלֶךְ וַיִּלְבֹּד אֵת קִנְתָּ וְאֵת בְּנֵיתֶיהָ אדם בשם נבח הלך וכבש את העיר קנת ואת הכפרים שסביבה,¹⁹⁹³ וַיִּקְרָא לָהּ נִבְחַ בְּשֵׁמוֹ נבח החליף את שם העיר קנת לשם "נבח" כיוון שרצה לקרוא לעיר על שמו:

במדבר פרק לג

(א) אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אלו הם המסעות של בני ישראל,¹⁹⁹⁴ אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בני ישראל יצאו ממצרים, כשכל שבט יצא כצבא בפני עצמו, כל שבט היה כמו צבא בפני עצמו,¹⁹⁹⁵ בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בני ישראל יצאו ממצרים בהנהגתם של משה ואהרון¹⁹⁹⁶: (ב) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת מוֹצְאֵיהֶם משה כתב

¹⁹⁸⁷ רש"י. רמב"ן הקשה על רש"י: הרי בכל מקום מסופר על השם אליו החליפו את שם העיר, ואילו לפי רש"י, אין מסופר כאן מהו השם שנתנו בני גד וראובן. רמב"ן: ערים אלו היו שייכות בתחילה למואב, עד שסיחון כבש ערים אלו. לכן, בני ראובן קראו לערים אלו באותו שם שקראו להם מואב, לפני שסיחון כבשו ערים אלו והחליפו את שמם, כיוון ששמות הערים שסיחון נתנו לערים אלו היו שמות ע"ז, או כדי לביש את מואב, והשמות שהחזירו בני גד וראובן הם השמות הכתובים כאן. א"ע: ייתכן שנבו הוא הר בנו.

¹⁹⁸⁸ רש"י. לפי רש"י, העיר שבמה נשארה בשמה שנקראה ע"י בני ראובן וגד. א"ע כתב ששם עיר זה הוחלף גם

הוא.

¹⁹⁸⁹ רש"י. א"ע הסתפק אם הכוונה היא למכיר או לגיבור שהיה ממשפחתו.

¹⁹⁹⁰ א"ע.

¹⁹⁹¹ רש"י. א"ע: יאיר בן מנשה היה משבט יהודה ונקרא בן מנשה על שם אימו. כמו"כ כתב שלא ניתן להקשות, אם יאיר לא היה משבט מנשה, כיצד קיבל נחלה בעבר הירדן המזרחי, מכיון שמקפידים על נחלה של שבטים רק בעבר הירדן המערבי.

¹⁹⁹² רש"י.

¹⁹⁹³ אונקלוס. רמב"ן: נבח היה בנו של יאיר, ולכן גם נבח הוא חלק מחוות יאיר.

¹⁹⁹⁴ אונקלוס. בדבר סיבת כתיבת המסעות כתבו המפרשים מספר סיבות. רש"י: כיד להודיע לבנ"י שלמרות שבנ"י נענשו לנדוד במדבר במשך ארבעים שנה, בכל"ז לא נדדו ישראל הרבה במדבר, ורוב הזמן נשארו באותו מקום. בפירושו השני כתב שהדבר דומה לאדם שהולך את בנו החולה למקום רחוק כדי לרפא אותו. כאשר חזרו, אמר לו האב שבמקום הזה עשיתם כך, במקום הזה עשיתם כך. ספורנו: מטרת כתיבת המסעות היא כדי לומר שבנ"י הלכו אחרי ה' במדבר. אה"ח: בכל מקום בו עברו ישראל, הם ביררו את הניצוצות של אותו מקום. רמב"ן בשם הרמב"ם: מטרת כתיבת המסעות היא כדי לומר לבנ"י את כל הניסים שעשה איתם ה' במדבר.

¹⁹⁹⁵ עפ"י רמב"ן בפרק א'.

¹⁹⁹⁶ אה"ח: הכוונה היא שאהרון היה תוקע בחצוצרות, והמסעות היו עפ"י ה' ועפ"י משה. לפי אה"ח הכוונה היא למסעות שהיו עפ"י משה ואהרון.

את הדרך שהיו בני ישראל יוצאים ממקום למקום למסע,¹⁹⁹⁷ לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי יְקֹזֵק הַמַּסְעוֹת כּוֹלֵם הָיוּ עַל פִּי ה',¹⁹⁹⁸ וְאַלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם זוּ הָיָא רְשִׁימַת הַמַּסְעוֹת שֶׁבִּנְי יִשְׂרָאֵל יִצְאוּ לִלְכַת בְּהֵם מִמְּקוֹם לְמִקְוֵם: (ג) וַיִּסְעוּ מֵרַעְמֵסִס הַמַּסְעֵה הָרְאִשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה מֵרַעְמֵסִס, בְּחֹדֶשׁ הָרְאִשׁוֹן בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ הָרְאִשׁוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאוּ מֵרַעְמֵסִס בְּטוֹי נִיסוֹן, מִמְּחִרַת הַפֶּסַח בְּיוֹם לְאַחַר הַקֶּרֶבֶת קֶרְבֵן הַפֶּסַח. קֶרְבֵן הַפֶּסַח הוֹקֵרֵב בִּידֵי נִיסוֹן, וּבְיוֹם לְמַחֲרָתוֹ, יִצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם,¹⁹⁹⁹ יִצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רְמָה בְנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּרֵאשׁ מוֹרֵם, בְּגִבּוֹרָה וּבִפְרָסוֹם, לְעֵינַי פֶּל מִצְרַיִם כֹּל מִצְרַיִם רֵאתָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ד) וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֶת אֲשֶׁר הִכָּה יְקֹזֵק בְּהֵם כָּל בְּכוֹר הַמִּצְרַיִם הָיוּ טְרוּדִים בְּאֵבֶל שֶׁלָּהֶם עַל כֵּךְ שֶׁהִי הִכָּה אֶת כֹּל הַבְּכוֹרוֹת בְּמִצְרַיִם,²⁰⁰⁰ וּבְאַלֶּהֵיהֶם עָשָׂה יְקֹזֵק שְׁפָטִים וְכֵן הָיוּ הַמִּצְרַיִם טְרוּדִים בְּגַלֵּל שֶׁהִי הִכָּה אֶת הָעֶבְדוּתָה זֶרָה שֶׁלָּהֶם²⁰⁰¹: (ה) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֵסִס וַיַּחֲנוּ בְּסִפְתַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִמְּקוֹם שֶׁנִּקְרָא רַעְמֵסִס וְהֵם נִסְעוּ לְמִקְוֵם שֶׁנִּקְרָא סוֹכוֹת²⁰⁰²: (ו) וַיִּסְעוּ מִסִּפְתַּת וַיַּחֲנוּ בְּאַתֶּם אֲשֶׁר בְּקִצֵּה הַמִּדְבָּר: (ז) וַיִּסְעוּ מֵאַתֶּם וַיָּשֶׁב עַל פִּי הַחִירָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מֵאַתֶּם וְחִזְרוּ לְמִקְוֵם שֶׁנִּקְרָא פִי הַחִירוֹת.²⁰⁰³ הַסִּיבָה שֶׁנִּקְרָא הַמִּקְוֵם בְּשֵׁם פִּי הָיָא בְּגַלֵּל שֶׁהָיוּ שְׁנֵי סַלְעִים גְּבוּהִים שְׁבִינִיָּהֶם הָיָה מִישׁוֹר. לְפִי רִשׁׁי מְדוּבָר עַל פִּיתוֹם, שֶׁנִּקְרָא פִי הַחִירוֹת, בְּגַלֵּל שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָהִיו שֵׁם בְּנֵי חוֹרִין, אֲשֶׁר עַל פְּנֵי בַּעַל צִפּוֹן פִּי הַחִירוֹת הָיָה נִמְצָא לְפָנֵי עֲבוּדָה זֶרָה שֶׁל הַמִּצְרַיִם שֶׁנִּקְרָא בַּעַל צִפּוֹן, וַיַּחֲנוּ לְפָנֵי מַגְדָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ לְמִקְוֵם שֶׁנִּקְרָא מַגְדָּל. פִּי הַחִירוֹת הָיָה בֵּין מִקְוֵם שֶׁנִּקְרָא מַגְדוֹל לְבִין יָם סוּף, וְכַאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ לְפִי הַחִירוֹת, הֵם הִמְשִׁיכוּ בְּמַסְעֵם לְעֵבֶר מַגְדָּל: (ח) וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מֵהַמִּקְוֵם שֶׁנִּקְרָא פִי הַחִירוֹת, וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ הַיָּם הַמִּדְבָּרָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ בְּתוֹךְ יָם סוּף אֶל תּוֹךְ הַמִּדְבָּר,²⁰⁰⁴ וַיִּלְכוּ דְרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר אֶתֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ דְרָךְ שֶׁלְקַח לֶחֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לִלְכַת אוֹתָהּ,²⁰⁰⁵ וַיַּחֲנוּ בְּמִרְהָ בְנֵי יִשְׂרָאֵל חָנוּ בְּמִקְוֵם שֶׁנִּקְרָא מֵרָה: (ט) וַיִּסְעוּ מִמִּרְהָ וַיָּבֹאוּ אֶלֶּמָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִמֵּרָה וְהִגִּיעוּ לְמִקְוֵם שֶׁנִּקְרָא אֵילִים, וּבְאֵילִים שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם בְּאֵילִים הָיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר (12) מַעֲיִנוֹת מַיִם, וְשִׁבְעֵים תְּמָרִים וְכֵן הָיוּ בְּאֵילִים שְׁבַעִים עֶצֵי דָקֵל, וַיַּחֲנוּ שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָנוּ בְּאֵילִים: (י) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִים וַיַּחֲנוּ עַל יָם סוּף: (יא) וַיִּסְעוּ מֵיָם סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבָּר סִין: (יב) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר סִין וַיַּחֲנוּ בְּדִפְקָה: (יג) וַיִּסְעוּ מִדִּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאַלוֹשׁ: (יד) וַיִּסְעוּ מֵאַלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרִפְיָדִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִמְּקוֹם שֶׁנִּקְרָא אֵלוֹשׁ וְהֵם חָנוּ בְּמִקְוֵם שֶׁנִּקְרָא רִפְיָדִים, וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם לְשִׁתּוֹת בְּרִפְיָדִים לֹא הָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מַיִם

¹⁹⁹⁷ א"ע. ספורנו: לפעמים היה המקום אליו יצאו בני ישראל מקום לא טוב והמקום ממנו נסעו בני ישראל היה טוב ולפעמים ההיפך. אוה"ח: הרי משה כתב את כל התורה! אלא הכוונה היא שמשה כתב בכל פעם שיצאו בני ישראל למסע, את המסע, והוסיף את המסע לרשימה, ועכשיו אמר לו ה' לצרף את המסעות לספר התורה.

¹⁹⁹⁸ א"ע. רמב"ן: הכוונה היא שכתבת המסעות הייתה עפ"י ה'.

¹⁹⁹⁹ א"ע.

²⁰⁰⁰ רש"י.

²⁰⁰¹ אונקלוס.

²⁰⁰² אוה"ח: הסיבה שכתובו יסעו מרעמסס ויחנו בסוכות, למרות שכבר כתוב לפני כן שבנ"י נסעו מרעמסס היא כדי לומר לנו שלא הייתה שום חנייה באמצע.

²⁰⁰³ א"ע: הוישב מוסב על הענן או על בנ"י.

²⁰⁰⁴ אונקלוס.

²⁰⁰⁵ א"ע.

לשתות²⁰⁰⁶: (טו) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר סִינַי: (טז) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַר סִינַי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרַת הַתְּאֹוֹה: (יז) וַיִּסְעוּ מִקִּבְרַת הַתְּאֹוֹה וַיַּחֲנוּ בְּחִצְרוֹת: (יח) וַיִּסְעוּ מִחִצְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּרֵתְמָה²⁰⁰⁷: (יט) וַיִּסְעוּ מִרֵתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרֵמֶן פְּרִי: (כ) וַיִּסְעוּ מִרֵמֶן פְּרִי וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה: (כא) וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרֶסֶה: (כב) וַיִּסְעוּ מִרֶסֶה וַיַּחֲנוּ בְּקַהְלָתָה: (כג) וַיִּסְעוּ מִקַּהְלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר שֹׁפֵר: (כד) וַיִּסְעוּ מִהַר שֹׁפֵר וַיַּחֲנוּ בְּחִרְדָּה: (כה) וַיִּסְעוּ מִחִרְדָּה וַיַּחֲנוּ בְּמִקְהֶלֶת: (כו) וַיִּסְעוּ מִמִּקְהֶלֶת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת: (כז) וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתַרְחָ: (כח) וַיִּסְעוּ מִתַּרְחָ וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה: (כט) וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחִשְׁמֹנָה: (ל) וַיִּסְעוּ מִחִשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת: (לא) וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנֵי יַעֲקֹב: (לב) וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹב וַיַּחֲנוּ בְּחַר הַגְּדָד: (לג) וַיִּסְעוּ מִחַר הַגְּדָד וַיַּחֲנוּ בְּיִטְבְּתָה: (לד) וַיִּסְעוּ מִיִּטְבְּתָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה: (לה) וַיִּסְעוּ מִעֵבְרָנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִיּוֹן גְּבַר: (לו) וַיִּסְעוּ מִעֵצִיּוֹן גְּבַר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר צֶן הוּא קְדֵשׁ: (לז) וַיִּסְעוּ מִקְדֵּשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִמְּקוֹם שְׁנִקְרָא קֹדֶשׁ, לִמְקוֹם שְׁנִקְרָא הַר הָהָר,²⁰⁰⁸ בְּקִצָּה אֶרֶץ אֲדוּם הַר הָהָר נִמְצָא בְּקִצָּה שֶׁל אֶרֶץ אֲדוּם: (לח) וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל הַר הָהָר עַל פִּי יַקְוֹק אַהֲרוֹן עֵלָה אֶל הַר הָהָר עַל פִּי צִוּוּי שֶׁל ה',²⁰⁰⁹ וַיִּמָּת שֵׁם בְּשֵׁנֵת הָאֲרָבֵעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַהֲרוֹן מֵת בְּהַר הָהָר בְּשֵׁנֵת הָאֲרָבֵעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ אַהֲרוֹן מֵת בְּתַאֲרִיךְ אִי אֵב: (לט) וְאֶהֱרֹן בֶּן שָׁלֹשׁ וָעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בְּמָתוֹ בְּהַר הָהָר אַהֲרוֹן הָיָה בֶן מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשׁ (123) בְּשַׁעַת שְׁמַת בְּהַר הָהָר: (מ) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עַרְדַּ הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ אַרְדַּ שָׁמַע שְׁמַת אַהֲרוֹן וְשַׁעֲנַנִּי הַכְּבוֹד הַסְּתַלְקוֹ, וְלִכְן הוּא יֵצֵא לְהִלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל,²⁰¹⁰ וְהוּא יֵשֵׁב בְּנֶגֶב אֶרֶץ כְּנַעַן וְיֵשֵׁב בְּבֵּית כְּנַעַן,²⁰¹¹ כִּבְּבֵּית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאשֶׁר בָּאוּ יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים²⁰¹²: (מא) וַיִּסְעוּ מִהַר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמָנָה: (מב) וַיִּסְעוּ מִצִּלְמָנָה וַיַּחֲנוּ בְּפִוּוֹן²⁰¹³: (מג) וַיִּסְעוּ מִפִּוּוֹן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ: (מד) וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִמְּקוֹם שְׁנִקְרָא אֹבוֹת, וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָנוּ בְּחַרְבוֹת שַׁעַל גְּבוּל אֶרֶץ מוֹאָב²⁰¹⁴: (מה) וַיִּסְעוּ מֵעֵי הָעֵבְרִים וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גָּד: (מו) וַיִּסְעוּ מִדִּיבֵן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמֹן דְּבִלְתִּימָה: (מז) וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמֹן דְּבִלְתִּימָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִמְּקוֹם שְׁנִקְרָא עֵלְמוֹן דְּבִלְתִּימָה, וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵי הָעֵבְרִים לְפָנֵי נָבוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָנוּ עַל הַהַרִים שֶׁנִּמְצְאוּ לְפָנֵי מְקוֹם שְׁנִקְרָא נָבוֹ. מֵהַרִים אֵלוֹ הָיוּ נִכְנָסִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל²⁰¹⁵: (מח) וַיִּסְעוּ מֵהַרֵי הָעֵבְרִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מֵהַרִים שֶׁהָיוּ לְפָנֵי נָבוֹ, וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָנוּ בְּמִישׁוֹר שֶׁל מוֹאָב שֶׁנִּמְצָא עַל שַׁפַּת נַחַר הַיַּרְדֵּן, מוֹל הַעִיר יַרְחוֹ: (מט) וַיַּחֲנוּ עַל הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשֻׁמֹת עַד אֲבֵל הַשְּׁטִיִּים מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל הִגִּיעַ מִמְּקוֹם שְׁנִקְרָא בֵּית הַיְשֻׁמֹת, וְעַד לִמְקוֹם שְׁנִקְרָא אֲבֵל הַשְּׁטִיִּים. אֲבֵל הַשְּׁטִיִּים

²⁰⁰⁶ רמב"ן: הסיבה שדווקא כאן הוזכר דבר זה, למרות שגם במרה לא היה מים לשתות, היא, מכיוון שברפידים קרו כמה דברים: הוצאת המים מהסלע, מלחמת עמלק ועוד.
²⁰⁰⁷ רש"י: רתמה נקרא כך משום ששם היה חטא המרגלים, ע"ש מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה.
²⁰⁰⁸ א"ע: קדש היא שם עיר.
²⁰⁰⁹ אונקלוס. רש"י: עפ"י ה' היינו שמת במיתת נשיקה.
²⁰¹⁰ רש"י.
²⁰¹¹ אונקלוס.
²⁰¹² עיין בביאורנו לפרק כא'.
²⁰¹³ רמב"ן: צלמונה ופונון הם המקומות בהם שלח ה' בישראל את הנחשים.
²⁰¹⁴ רש"י + דעת מקרא.
²⁰¹⁵ רמב"ן פרק כז' פסוק יב'.

הוא שטח מישורי שנמצא בשיטים, שנקרא בשם אבל,²⁰¹⁶ בְּעֶרְבַת מוֹאָב בית הישימות ואבל השיטים נמצאים במישור של מואב: (ג) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה ה' דיבר אל משה, בְּעֶרְבַת מוֹאָב במישור של מואב, עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ המישור של מואב נמצא על שפת הירדן מול העיר יריחו, לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: (נא) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לָהֶם, כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן כאשר אתם תעברו את נהר הירדן על מנת להיכנס לארץ כנען²⁰¹⁷: (נב) וְהוֹרְשֶׁתֶם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם תְּגַרְשׁוּ אֶת תּוֹשְׁבֵי אֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵיכֶם, וְאָבְדֶתֶם אֶת כָּל מִשְׁכֵּי־תֶם תִּשְׁמִדוּ אֶת כָּל בְּתֵי הָעֵבֹדָה זֶרָה שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ,²⁰¹⁹ וְאֵת כָּל צִלְמֵי מִסְכֹּתֶם תִּאֲבְדוּ אֶת כָּל הַפְּסָלִים הָעֲשׂוּיִים מִמֶּתֶכֶת, תִּשְׁמִדוּ,²⁰²⁰ וְאֵת כָּל בְּמֹתֶם תִּשְׁמִדוּ וְכֵן תִּשְׁמִדוּ אֶת כָּל הַבְּמוֹת שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, אֶת כָּל הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁהֵם בְּנוּ לְעִבּוּדָה זֶרָה²⁰²¹: (נג) וְהוֹרְשֶׁתֶם אֶת הָאָרֶץ וְיִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֵאחֲרֵי שֶׁתְּגַרְשׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, תּוֹכְלוּ לִשְׁבֹּת בָּהּ, וְאִם לֹא תְּגַרְשׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, לֹא תּוֹכְלוּ לִשְׁבֹּת בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל,²⁰²² כִּי לָכֵן נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּ אֹתָהּ (עליכם לגרש את יושבי הארץ) כיוון שאני (ה') נתתי לכם (לבני ישראל) את הארץ לירושה: (נד) וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת הָאָרֶץ בְּגֹרֶל לְמִשְׁפַּחְתֵיכֶם אֲתֶם תִּנְחִילוּ אֶת הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחוֹת שְׁלֹכֶם עַל פִּי הַגּוֹרֶל,²⁰²³ לְרַב תִּרְבּוּ אֶת נַחֲלֹתוֹ וְלְמַעַט תִּמְעִיט אֶת נַחֲלֹתוֹ לְמִשְׁפַּחַה שֵׁשׁ בָּהּ הִרְבָּה אֲנָשִׁים שֵׁשׁ לָהֶם זְכוֹת לְקַבֵּל נַחֲלָה בָאָרֶץ, יֵשׁ לְתַת נַחֲלָה גְדוֹלָה, וּמִשְׁפַּחַה שֵׁשׁ בָּהּ מַעַט אֲנָשִׁים שֵׁשׁ לָהֶם זְכוֹת לְנַחֹל חֶלֶק בָּאָרֶץ, יֵשׁ לְתַת נַחֲלָה קִטְנָה, אֶל אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שֵׁמָּה הַגּוֹרֶל הַמְּקוּם בּוֹ יֵצֵא עַל פִּי הַגּוֹרֶל שֶׁמִּשְׁפַּחַה מְסוּיֵמֶת צְרִיכָה לְקַבֵּל אֶת חֶלְקָהּ בָּאָרֶץ,²⁰²⁴ לוֹ יִהְיֶה חֶלֶק אֶרֶץ זֶה שֶׁעָלָה בְּגוֹרֶל, יִהְיֶה הַנַּחֲלָה שֶׁל מִשְׁפַּחַה זֶה, לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ חֲלוֹקֶת הַנַּחֲלָה תִּהְיֶה לְפִי כָּל שֶׁבֶט. כָּל שֶׁבֶט יִקְבַּל אֶת נַחֲלָתוֹ²⁰²⁵: (נה) וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם אִם אֲתֶם לֹא תְּגַרְשׁוּ מִפְּנֵיכֶם אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹרִישׁוּ מֵהֶם יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁאַתֶּם תִּשְׁאִירוּ מֵהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ לָכֵם לְצָרוֹת,²⁰²⁶ לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם (יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁלֹּא תִּשְׁמִדוּ) יִהְיוּ כְּקוֹצִים בְּעֵינֵיכֶם, יִטְעוּ אֶתְכֶם,²⁰²⁷ וְלִצְנִינִם בְּצַדִּיקֶם וְכֵן יִהְיוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁלֹּא תְּגַרְשׁוּ לְקוֹצִים עַל לְחֵיכֶם,²⁰²⁸ וְצָרְרוּ אֲתֶכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹשְׁבִים בָּהּ (יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁאַתֶּם תִּשְׁאִירוּ בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל)

²⁰¹⁶ רש"י, וכאן לימדה אותנו התורה ששיעור מחנה ישראל היה 12 מיל.

²⁰¹⁷ רש"י, והסיבה שיש כאן ציווי נוסף הוא כדי לומר לישראל שזהו התנאי שה' מעביר אותם את הירדן.

²⁰¹⁸ רש"י.

²⁰¹⁹ רש"י, ונקרא משכית בגלל שהיו מסככים את הקרקע ברצפת אבנים, כדי שיהיה ניתן להשתחוות שם בפישוט ידיים ורגלים.

²⁰²⁰ רש"י.

²⁰²¹ א"ע: מלשון שהיו בונים את הע"ז במקומות גבוהים.

²⁰²² רש"י. רמב"ן: מדובר על מצוות עשה לרשת את ארץ ישראל ושלא לשבת בארץ אחרת.

²⁰²³ אונקלוס.

²⁰²⁴ רש"י.

²⁰²⁵ רמב"ן בפרק כו'. רש"י כאן פירש שהכוונה היא שהחלוקה הייתה לפי החשבון של יוצאי מצרים. בפירושו השני כתב רש"י שהכוונה היא שיש לחלק את א"י ל-12 חלקים. בעניין הסתירה בדברי רש"י, כבר עמדו על כך מפרשיו ואכמ"ל.

²⁰²⁶ רש"י.

²⁰²⁷ רמב"ן. רש"י: מדובר על יתדות בעיניכם, אך רוב המפרשים פירשו שהכוונה היא לקוצים.

²⁰²⁸ תרגום יונתן. רמב"ן: הכוונה היא שהם יצערו ויבזזו את ישראל. א"ע העלה אפשרות נוספת שהכוונה היא למכות של שוט.

יציקו לכם בארץ ישראל²⁰²⁹: (נו) וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר דְּמִיתִי לַעֲשׂוֹת לְהֵם מֵה שֶׁאֲנִי חֹשֶׁבְתִי לַעֲשׂוֹת לְיוֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ, (להגלות אותם),²⁰³⁰ אֶעֱשֶׂה לְכֶם אֲנִי אֵעֲשֶׂה לְכֶם, אֲנִי אֶגְלֶה אֶתְכֶם:

במדבר פרק לד

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר
לָהֶם, כִּי אֵתֶם בְּאֵיִם אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן כֹּאֲשֶׁר אַתֶּם תִּיכַנְסוּ לָאָרֶץ כְּנָעַן,²⁰³¹ זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְלֹ לְכֶם
בְּנַחֲלָה אָרֶץ פְּנֵעַן לְגַבְלִיתִיהָ זֹהִי הָאָרֶץ שְׁתִּיפּוּל לְכֶם לְנַחֲלָה בְּתַחֲמוֹמֵי אָרֶץ כְּנָעַן עַל יַדֵי גּוֹרֵל. אֱלוֹ הֵם
תַּחֲמוֹמֵי הָאָרֶץ, גְּבוּלוֹת הָאָרֶץ, שְׁבָהֶם יִהְיוּ נוֹהֲגוֹת הַמְּצוּוֹת הַתְּלוּיֹת בָּאָרֶץ, וְגְבוּלוֹת אֱלֹהֵי יִפְלוּ לְכֶם לְנַחֲלָה עַל
יַדֵי גּוֹרֵל²⁰³²: (ג) וְהָיָה לְכֶם פֶּאֶת נֶגֶב קְצָה גְבוּל הָאָרֶץ הַדְּרוֹמִי יִהְיֶה, מִמְּדַבֵּר צִין
שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הַדְּרוֹמִי מִזְרָחֵי שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל יַד אָרֶץ אֲדוֹם,²⁰³³ וְהָיָה לְכֶם גְּבוּל נֶגֶב הַגְּבוּל הַדְּרוֹמִי שֶׁל
הָאָרֶץ בְּחֻלְקוֹ הַדְּרוֹם מִזְרָחֵי יִהְיֶה, מִקְצֵה יָם הַיָּמָלַח קְדָמָה מִזְרָחִית לִים הַמֶּלֶח. יָם הַמֶּלֶח נֹחֵשֵׁב גַּם הוּא
חֵלֶק מֵאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשֵׁי מֵתֹאֲרֶת הַתּוֹרָה אֶת גְּבוּל הָאָרֶץ כֹּאֲשֶׁר הִיא פּוֹנֶה לְכַיוּן מֵעֵרֵב: (ד) וְנִסַּב לְכֶם
הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעַלְהָ עֲקָרְבִים גְּבוּל הָאָרֶץ יִסְתַּוֵּב מִסְבִּיב לְמַעַלְהָ עֲקָרְבִים. כֹּאֲשֶׁר הַגְּבוּל יִגִּיעַ אֶל מַעַלְהָ
עֲקָרְבִים הוּא יַעֲשֶׂה עֵיקוֹף, וְכֵן מַעַלְהָ עֲקָרְבִים נִכְלָל בְּתוֹךְ גְּבוּלוֹת הָאָרֶץ,²⁰³⁴ וְעָבַר צְנָה קוֹ הַגְּבוּל יִגִּיעַ אֶל
מִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא לְצִין,²⁰³⁵ וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקִדְשׁ בְּרִנֵּעַ קְצָה הַגְּבוּל יִהְיֶה דְרוֹמִית לְקִדְשׁ בְּרִנֵּעַ,²⁰³⁶ וְיִצֵּא
חֵצֵר אֲדָר מִשֶׁם יַעֲבוֹר הַגְּבוּל בְּאַלְכֶסוֹן עַד לְמִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא חֵצֵר אֲדָר, שֶׁנִּמְצָא צְפוֹנִית מֵעֵרֵבִית לְקִדְשׁ
בְּרִנֵּעַ,²⁰³⁷ וְעָבַר עֲצֻמָּנָה וּמִשֶׁם יִגִּיעַ הַגְּבוּל שֶׁל הָאָרֶץ לְמִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא עֲצֻמוֹנָה: (ה) וְנִסַּב הַגְּבוּל מֵעֲצֻמוֹן
נִחֲלָה מִצְרִים הַגְּבוּל יִסְתַּוֵּב כִּשְׁהוּא יִגִּיעַ אֶל עֲצֻמוֹנָה, כֵּן שֶׁעֲצֻמוֹנָה תִּהְיֶה חֵלֶק מֵאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִשֶׁם יִגִּיעַ
הַגְּבוּל לְנַחַל מִצְרַיִם, וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו הַיָּמָה קְצָה הַגְּבוּל בְּצַד הַדְּרוֹם מֵעֵרֵבִי יִהְיֶה בֵּינֵם הַתִּיכּוֹן²⁰³⁸: (ו) וְגְבוּל
יָם זֶה יִהְיֶה גְבוּלוֹ הַמֵּעֵרֵבִי שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל הַיָּם הַתִּיכּוֹן יִהְיֶה הַגְּבוּל שֶׁלְכֶם בְּצַד
מֵעֵרֵב, וְגְבוּל וְכֵן הָאֵיִים הַקְּטָנִים שֶׁנִּמְצָאִים מֵעֵרֵבִית לִים הַתִּיכּוֹן נֹחֵשֵׁבִים כְּחֵלֶק מֵאָרֶץ יִשְׂרָאֵל,²⁰³⁹ זֶה יִהְיֶה
לְכֶם גְּבוּל יָם זֶה יִהְיֶה לְכֶם הַגְּבוּל הַמֵּעֵרֵבִי שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ז) וְזֶה יִהְיֶה לְכֶם גְּבוּל צְפוֹן זֶה יִהְיֶה לְכֶם
הַגְּבוּל הַצְּפוֹנִי שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַתּוֹרָה מִשְׁרַטֶּטֶת אֶת הַגְּבוּל מֵהַצַּד הַצְּפוֹן מֵעֵרֵבִי כְּלָפִי הַצַּד הַצְּפוֹן מִזְרָחִי,

²⁰²⁹ אונקלוס.

²⁰³⁰ רמב"ן. רשב"ם: מדובר על מחשבתו של ה' להרוג אותם.

²⁰³¹ אונקלוס. לגבי ה' שנמצא לפני המילה ה', כתב א"ע שכך דרך הכתוב. רמב"ן: הארץ שנקראת ארץ כנען.

²⁰³² אונקלוס + רש"י. בהסברו השני כתב רש"י שהסיבה שכתוב שהארץ נפלה לפני בני"ו היא מכיוון שבשעת כיבוש הארץ, הפיל ה' את שריהם של שבעים האומות מהשמים וכפתן לפני משה. ספורנו: לפני כיבוש הארץ, הארץ נפלה בגורל לפני בני ישראל.

²⁰³³ רש"י.

²⁰³⁴ רש"י.

²⁰³⁵ רש"י.

²⁰³⁶ רש"י.

²⁰³⁷ רש"י.

²⁰³⁸ רש"י.

²⁰³⁹ רש"י.

מן הים הגדל תתאו לכם הר החר מהים התיכון ייצא הגבול צפונית מזרחית עד להר ההר: (ח) מהר
 החר תתאו לבא חמת מהר ההר ממשיך הגבול ללכת צפונית מזרחית, עד שהוא מגיע אל מקום שנקרא
 לבא חמת,²⁰⁴⁰ והיו תוצאות הגבל צדדה הגבול מפסיק ללכת צפונית מזרחית במקום שנקרא צדדה. משם
 הגבול הולך רק מזרחה²⁰⁴¹: (ט) ויצא הגבל זפרנה משם יגיע הגבול אל מקום שנקרא זפרון, והיו
 תוצאותיו חצר עינן סוף גבול ארץ ישראל בצד הצפון מזרחי יהיה בחצר עינן, זה יהיה לכם גבול צפון זה
 מה שיהיה לכם גבול צפון: (י) והתאיתם לכם לגבול קדמה תטו את הגבול בצדו המזרחי,²⁰⁴² מחצר
 עינן שפמה מחצר עינן, שזוהי הנקודה הצפון מזרחית, ועד למקום שנקרא שפם, שנמצא דרומית יותר
 לחצר עינן: (יא) וירד הגבל משפם הרבלה משפם יורד הגבול למקום שנקרא רבלה, מקדם לעינן הגבול
 עובר מזרחית לעינן, ולכן גם עין נחשבת כחלק מארץ ישראל, וירד הגבול הגבול ממשיך לרדת דרומה,
 ומחה על פתף ים כנרת קדמה הגבול נמצא מזרחית לים כנרת. כתף הוא המדרון התלול של ההר,
 והתורה אומרת שהגבול נמצא ממש מזרחית לחוף ים הכינרת: (יב) וירד הגבול הירדנה גבול הארץ
 ממשיך לרדת עד הירדן, והיו תוצאותיו ים המלח סוף הגבול בצדו המזרחי נמצא על ים המלח, זאת
 תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב אלו הם גבולות הארץ מכל הצדדים שלה: (יג) ויצו משה את בני
 ישראל משה ציווה את בני ישראל, לאמר כך אמר משה בציוויו, זאת הארץ אשר התנחלו אתה בגורל
 זוהי הארץ שאתם תנחלו על ידי גורל, אשר צוה יקוק לתת לתשעת המטות וחצי המטה זוהי הארץ
 שהי ציווה לתת לתשעה וחצי השבטים שעוד לא קיבלו נחלה: (יד) פי לקחו מטה בני הראובני לבית
 אבתם כיוון שמשפחות שבט ראובן כבר קיבלו את נחלתם בעבר הירדן המזרחי, ומטה בני הגדי לבית
 אבתם וכן קיבלו משפחות שבט גד את נחלתם בעבר הירדן המזרחי, וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם וגם
 חצי שבט מנשה לקחו את הנחלה שלהם בעבר הירדן המזרחי: (טו) שני המטות וחצי המטה שניים וחצי
 המטות (ראובן, גד וחצי שבט מנשה), לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה לקחו את נחלתם
 בעבר הירדן שנמצא מזרחית ליריחו: (טז) וידבר יקוק אל משה לאמר: (יז) אלה שמות האנשים אשר
 ינחלו לכם את הארץ אלו הם שמות האנשים שינחלו בשבילכם את הארץ. כל נשיא היה מקבל את
 הנחלה של שבטו, והוא היה אחראי על חלוקת הנחלה בין בני השבט,²⁰⁴³ אלעזר הכהן ויהושע בן נון: (יח)
 ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחל את הארץ מכל שבט תיקח נשיא אחד שינחיל לשבטו את
 הארץ, שיחלק את הנחלה בין בני השבט²⁰⁴⁴: (יט) ואלה שמות האנשים למטה יהודה כלב בן יפנה: (כ)
 ולמטה בני שמעון שמואל בן עמיהוד: (כא) למטה בנימין אלידד בן פסלון: (כב) ולמטה בני דן
 נשיא בקי בן יגלי: (כג) לבני יוסף למטה בני מנשה נשיא חניאל בן אפד: (כד) ולמטה בני אפרים
 נשיא קמואל בן שפטן: (כה) ולמטה בני זבולן נשיא אליצפן בן פרנף: (כו) ולמטה בני יששכר

²⁰⁴⁰ רש"י.

²⁰⁴¹ רש"י.

²⁰⁴² רש"י.

²⁰⁴³ רש"י.

²⁰⁴⁴ רש"י.

נְשִׂיא פְּלִטְיָאֵל בֶּן עֶזְרָא: (כו) וּלְמִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר נָשִׂיא אֶחֱיוֹד בֶּן שְׁלֹמִי: (כח) וּלְמִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי נְשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן עֶמְיָהוּד: (כט) אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֵק לְנַחֵל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲלוֹ הֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁהָ צִוּוּהָ אֶת מֹשֶׁה לְמִנּוּת כְּדֵי לְהַנְחִיל אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל²⁰⁴⁵:

במדבר פרק לה

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרִיחוֹ ה' דִּיבַר אֶל מֹשֶׁה בְּמִישׁוֹר שְׂבָאֵרֶץ מוֹאָב שֶׁנִּמְצָא עַל שֵׁפֶת נְהַר הַיַּרְדֵּן מוֹל הָעִיר יְרִיחוֹ, לְאָמֹר כֹּךְ אָמַר ה' אֶל מֹשֶׁה: (ב) צִו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּצַוּוּהָ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָתַנּוּ לְלוֹיִם מִנְחָלַת אֶחְזָתָם עָרִים לְשֹׁבְתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵיתְנוּ לְלוֹיִים עָרִים מִהַנְּחָלָה שֶׁלָּהֶם, כְּדֵי שֶׁהַלוֹיִים יוּכְלוּ לְגוֹר בְּעָרִים אֵלוֹ,²⁰⁴⁶ וּמִגְרֵשׁ לְעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לְלוֹיִם וְכֵן יֵשׁ לְתֵת לְלוֹיִים מִגְרָשִׁים, שֶׁטַחִים רִיקִים, מִחוּץ לְעָרִים שְׁנוֹתָנִים לְלוֹיִים²⁰⁴⁷: (ג) וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֹׁבְתֵי הָעָרִים יִשְׁמְשׁוּ אֶת הַלוֹיִים לְמִגּוֹרִים, וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וְלְרִבְשָׁם הַמִּגְרָשִׁים יִשְׁמְשׁוּ אֶת הַלוֹיִים לְמִקוּמוֹת בָּהֶם יוּכְלוּ לְשִׂים אֶת הַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּהֶם וְאֶת הָרְכוּשׁ שֶׁלָּהֶם,²⁰⁴⁸ וְלִכְלֹל חֵיטָתָם וְכֵן יִשְׁמְשׁוּ הַמִּגְרָשִׁים אֶת הַלוֹיִים לְכָל צְרִכֵיהֶם²⁰⁴⁹: (ד) וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִים הַמִּגְרָשׁ שֶׁאֲתֵם תִּיתְנוּ לְלוֹיִים מִחוּץ לְעָרִים שֶׁתִּיתְנוּ לָהֶם, מִקִּיר הָעִיר וְחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סְבִיב מִהַקִּיר הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָעִיר כְּלָפֵי חוּץ, יֵשׁ לְתֵת לָהֶם אֶלֶף אַמּוֹת שֶׁיִּהְיוּ מִגְרָשִׁים רִיקִים. בְּנוֹסֵף לְאֶלֶף אַמָּה אֵלוֹ, יֵשׁ לְתֵת לְלוֹיִים עוֹד אֶלֶף אַמָּה מִחוּץ לְמִגְרָשִׁים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְשׁוּ אֶת הַלוֹיִים לְשִׁדוֹת וְכִרְמִים²⁰⁵⁰: (ה) וּמִדְּהָתָם מִחוּץ לְעִיר תִּמְדְּדוּ מִחוּץ לְעִיר,²⁰⁵¹ אֶת פְּאֵת קַדְמָה אֶלְפִים בְּאַמָּה מִהַצַּד הַמְּזֻרְחֵי שֶׁל הָעִיר תִּמְדְּדוּ אֶלְפִים אַמָּה, וְאֶת פְּאֵת יָם אֶלְפִים בְּאַמָּה וּמִהַצַּד הַדְּרוּמִי שֶׁל הָעִיר תִּמְדְּדוּ אֶלְפִים אַמָּה, וְאֶת פְּאֵת יָם אֶלְפִים בְּאַמָּה וּמִהַצַּד הַמְּעֻרְבִי שֶׁל הָעִיר תִּמְדְּדוּ אֶלְפִים אַמָּה, וְאֶת פְּאֵת צְפוֹן אֶלְפִים בְּאַמָּה וּמִהַצַּד הַצְּפוֹנִי שֶׁל הָעִיר תִּמְדְּדוּ אֶלְפִים אַמָּה, וְהָעִיר בְּתוֹךְ הָעִיר תִּהְיֶה בְּאֲמֻצַּע הַמִּגְרָשׁ,²⁰⁵² זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים גְּבוּלוֹת אֵלוֹ יִשְׁמְשׁוּ לְלוֹיִים לְמִגְרָשֵׁי הָעָרִים: (ו) וְאֶת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִים אֵלוֹ הֵן הָעָרִים שֶׁתִּיתְנוּ לְלוֹיִים, אֶת שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְנֶסֶם שְׂמֵה הָרֶצַח הַלוֹיִים יִקְבְּלוּ אֶת שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט שֶׁתִּפְרִישׁוּ כְּדֵי שֶׁכָּל מִי שֶׁרֶצַח בְּשׁוֹגֵג יִבְרַח לָשֵׁם, וְעָלִיָּהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר וְעַל שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט יֵשׁ לְהוֹסִיף לְלוֹיִים עוֹד אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עָרִים: (ז) כָּל הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִים אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר סָךְ הַכֹּל עֲלֵיכֶם לְתֵת לְלוֹיִים אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עָרִים, אֶתְּהִן וְאֶת מִגְרָשֵׁיהֶן יֵשׁ

²⁰⁴⁵ רש"י.

²⁰⁴⁶ אונקלוס. אוה"ח: למרות שה' ציווה שלא לתת ללוויים נחלה, ה' ציווה את בני" לתת ללוויים בתורה חסד ערים

אלו.

²⁰⁴⁷ רש"י.

²⁰⁴⁸ אונקלוס.

²⁰⁴⁹ רש"י.

²⁰⁵⁰ רש"י. רמב"ן: מכל צד נתנו חמש מאות אמה למגרשים, כך שיצא שבכל אחד מהצדדים, בשני החלקים שהיו מחוברים יחד נתנו אלף אמות, ולאחר מכן נתנו עוד חמש מאות אמה לשדות, כך שבסה"כ קיבלו הלוויים אלף אמות.

²⁰⁵¹ אונקלוס.

²⁰⁵² אונקלוס.

לתת ללויים ערים אלו יחד עם המגרשים שלהן: (ח) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחֲזַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָעָרִים שתיתנו ללויים מנחלת בני ישראל,²⁰⁵³ מֵאֵת הָרֶב רַבְּבוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִּמְעִיטוּ בֵּית אֵב שְׂקִיבֵל נַחֲלָה גדולה, עליו להפריש ללויים הרבה ערים, ובית אב שְׂקִיבֵל נַחֲלָה קֶטְנָה, עליו להפריש מעט ערים,²⁰⁵⁴ אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחֵלוּ יִתְּנוּ מֵעָרָיו לְלוֹיִם כל בית אב ייתן מנחלתו ללויים מספר ערים לפי גודל הנחלה שהוא קיבל²⁰⁵⁵: (ט) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (י) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר לָהֶם, כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶרְצָה כְּנָעַן כֹּאֲשֶׁר אַתֶּם תֵּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וְתִיכַנְסוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל: (יא) וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים תְּזַמְּנוּ לָכֶם עָרִים, עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם עָרִים אֵלּוּ יִשְׁמְשׁוּ לָכֶם לְעָרֵי מִקְלָט,²⁰⁵⁶ וְנָס שָׂמָּה רֹצֵחַ מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה אִדָּם שֶׁרָצַח אִדָּם אַחֵר בְּשִׁגְגָה, יִבְרַח אֵל עִיר הַמִּקְלָט²⁰⁵⁷: (יב) וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגָּאֵל עָרִים אֵלּוּ יִהְיוּ לָכֶם לְמִקְלָט מִפְּנֵי גֹאֵל הַדָּם. גֹּאֵל הַדָּם הוּא קְרוֹב מִשְׁפַּחָה שֶׁל הַנֶּרְצָח שֶׁעֲלוּל לִנְקוּם אֶת רֹצֵחַתּוֹ שֶׁל קְרוֹב מִשְׁפַּחָתּוֹ. עָרֵי הַמִּקְלָט יִצִּילוּ אֶת הַרֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה מִיָּדוֹ שֶׁל גֹּאֵל הַדָּם,²⁰⁵⁹ וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפַּט הַרֹצֵחַ לֹא יָמוּת עַד שֶׁהוּא יַעֲמֹד לִפְנֵי בֵּית הַדִּין לְמִשְׁפַּט, גַּם אִם הוּא רָצַח בְּמִזִּיד²⁰⁶⁰: (יג) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מִסְפַּר הָעָרִים שֶׁתְּזַמְּנוּ לְצוּרֵךְ עָרֵי מִקְלָט, שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם יֵשׁ לְזַמֵּן לְצוּרְכֶם שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט: (יד) אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן שֹׁשׁ עָרִים יֵשׁ לְזַמֵּן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאַרְץ כְּנָעַן וְשֹׁשׁ עָרִים נֹסְפוֹת יֵשׁ לָתֵת בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּעֻרְבִי,²⁰⁶¹ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הָעָרִים הַלָּלוּ יִשְׁמְשׁוּ לָכֶם לְעָרֵי מִקְלָט: (טו) לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָרֵי מִקְלָט אֵלּוּ יִשְׁמְשׁוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִגֵּר וְלִתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם וְכֵן לִגֵּר שֶׁהוּא תוֹשֵׁב שֶׁהָרַג גֵּר תוֹשֵׁב אַחֵר (גֵּר תוֹשֵׁב שֶׁהָרַג יִשְׂרָאֵל אִינוֹ גֹּלָה),²⁰⁶² תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הָעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט שֵׁשׁ הָעָרִים הַלָּלוּ יִשְׁמְשׁוּ אֶתְכֶם לְמִקְלָט, לָנוֹס שָׂמָּה כָּל מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה כֹּל מִי שֶׁרֹצַח נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה, יִבְרַח לְאַחַת הָעָרִים הַלָּלוּ: (טז) וְאִם בְּכָלִי בְּרָזַל הִכְּהוּ וַיָּמָת אִם הַרֹצֵחַ רָצַח בְּמִזִּיד אֶת הַנֶּרְצָח בְּכָלִי בְּרָזַל,²⁰⁶³ רֹצֵחַ הוּא הָרִי שֶׁהַרֹצַח רָצַח בְּמִזִּיד, מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ וַיֵּשׁ לְהַרוֹג אֶת הַרֹצַח בְּבֵית דִּין: (יז) וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכְּהוּ וַיָּמָת אִם הַרֹצַח בְּמִזִּיד, רָצַח אֶת הַנֶּרְצָח בְּאֶבֶן שֶׁהִיא בְּגֹדֵל יָד, וְאַנְחָנוּ אֹמְדִים

²⁰⁵³ אונקלוס.

²⁰⁵⁴ רמב"ן.

²⁰⁵⁵ רמב"ן.

²⁰⁵⁶ רש"י. א"ע: תזמנו לכם קריות, תעשו ערי מקלט.

²⁰⁵⁷ אונקלוס.

²⁰⁵⁸ אונקלוס.

²⁰⁵⁹ רש"י.

²⁰⁶⁰ רמב"ם הלכות רוצח פ"א.

²⁰⁶¹ רש"י: הסיבה שהתורה השוותה את מספר ערי המקלט בשני עברי הירדן, למרות שבעבר הירדן המזרחי היו רק שניים וחצי שבטים היא מכיוון שבגלעד יש יותר רוצחים. הרמב"ן הקשה על כך, שהרי מתוך ארבעים ושתיים הערים הנוספות, היו רוב הערים שעבר הירדן המערבי. בסוף דבריו הסביר שמכיוון שגודל הארץ היה גדול גם בעבר הירדן המזרחי, ציווה ה' לשים שם שלוש ערי מקלט.

²⁰⁶² ביארנו שהכוונה היא לגר שהוא תושב ולא הפרדנו גר מתושב כיוון שלא מצאנו מפרש שחילק ביניהם, ובגמ' במסכת מכות משמע שמדובר כאן בשניהם בדר שהוא תושב, וכן הא"ע לא חילק ביניהם.

²⁰⁶³ רש"י, וכתב שהתורה באה ללמד שבכל כלי שבו נרצח הנרצח, יש לבדוק אם יש בו כדי להמית, אלא שבברזל, אפילו בכלשהו, אנחנו אומדים שיש בו כדי להמית.

שאבן בגודל כזה – יש בה כדי הריגה,²⁰⁶⁴ רִצַח הוא הרי שהרוצח רצח במזיד, מוֹת יוֹמַת הָרִצַח יש להרוג את הרוצח בבית דין: (יח) אוּ בְכָלֵי עֵץ יָד אֲשֶׁר יָמוֹת בּוֹ הִכְהוּ וַיָּמוֹת רצח או במקרה והרוצח רצח את הנרצח בכלי עץ שאנחנו אומדים שהוא יכול להמית, רִצַח הוא הרי שהרוצח רצח במזיד, מוֹת יוֹמַת הָרִצַח יש להרוג את הרוצח בבית דין: (יט) גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמוֹת אֶת הָרִצַח אם מסיבה כלשהי, נגמר דינו של הרוצח, ובית דין פסק שהרוצח רצח במזיד, אך בית דין לא הרגו את הרוצח בעצמם, מותר לגואל הדם להרוג את הרוצח במזיד, בְּפָגְעוּ בּוֹ הוּא יָמִיתֵנּוּ אם גואל הדם פוגש את הרוצח בעיר מקלט לאחר שנגמר דינו בבית דין, מותר לו להרוג את הרוצח במזיד²⁰⁶⁵: (כ) וְאִם בְּשִׁנְאָה יִהְדָּפְנוּ אם הרוצח דחף את הנרצח ממקום גבוה מתוך שנאה,²⁰⁶⁶ אוּ הַשְּׁלִיךְ עָלָיו בְּצַדִּיהָ או שהרוצח השליך על הנרצח חפץ כלשהו במארב, הרוצח התחבא והמתין לנרצח כדי לזרוק עליו חפץ כלשהו,²⁰⁶⁷ וַיָּמוֹת והנרצח מת כתוצאה מדחיפה זו או כתוצאה מהשלכת חפץ זה: (כא) אוּ בְאֵיכָה הִכְהוּ בְיָדוֹ וַיָּמוֹת או שהרוצח הכה את הנרצח בידו, וכתוצאה ממכה זו מת הנרצח, מוֹת יוֹמַת הַמַּכָּה המכה יומת בבית דין, רִצַח הוּא הרוצח הרג במזיד, גֹּאֵל הַדָּם יָמוֹת אֶת הָרִצַח בְּפָגְעוּ בּוֹ אפילו אם גואל הדם פוגש את הרוצח בעיר מקלט לאחר שנגמר דינו בבית דין, מותר לו להרוג את הרוצח במזיד: (כב) וְאִם בְּפִתְעָ בְּלֹא אֵיכָה הִדְפוּ אם הרוצח דחף את הנרצח באונס, ללא שהתכוון,²⁰⁶⁸ אוּ הַשְּׁלִיךְ עָלָיו כָּל כְּלֵי בְּלֹא צַדִּיהָ או שהרוצח השליך על הנרצח כלי בלא שהתחבא וחיכה לנרצח, בלא שתכנן את הדבר: (כג) אוּ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוֹת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת או שהרוצח הרג את הנרצח באבן גדולה, שיש בה כדי להמית, אלא שהוא לא ראה את הנרצח, ולכן, לא היה יכול לדעת שהאבן שהוא זרק תפגע בנרצח,²⁰⁶⁹ וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמוֹת הרוצח הפיל את האבן על הנרצח, וכתוצאה מכך הנרצח מת, וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ הרוצח לא שנה את הנרצח,²⁰⁷⁰ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רָעָתוֹ והרוצח לא היה מבקש להרע לנרצח ולא היה מבקש שיקרה לנרצח דבר רע²⁰⁷¹: (כד) וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכָּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם בית דין ישפטו ויבררו את הדברים בין הרוצח לבין גואל הדם, עַל הַמְשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה על פי הדינים האלו²⁰⁷²: (כה) וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרִצַח מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם בית הדין יציל את הרוצח בשגגה מידיו של גואל הדם, בית הדין ימנע מגואל הדם להרוג את הרוצח בשגגה, וְהִשִּׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מְקוֹלְטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה בית הדין יחזירו את הרוצח בשגגה לאותה עיר מקלט אליה ברח בהתחלה. בתחילה, הרוצח בורח לעיר המקלט, ומשם בית הדין שולח שליחים כדי להוציא אותו ולהעמיד אותו לדין בפני בית הדין, וַיָּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הרוצח בשגגה יישב בעיר המקלט עד למותו של הכהן הגדול,²⁰⁷³ אֲשֶׁר

²⁰⁶⁴ רש"י.

²⁰⁶⁵ רש"י.

²⁰⁶⁶ א"ע.

²⁰⁶⁷ א"ע והוסיף מציאות שזרק עליו קיר נטוי.

²⁰⁶⁸ רש"י, ופירש את אונקלוס שהנרצח היה קרוב לרוצח, ולכן לא היה לרוצח אפשרות להימנע מהדחיפה.

²⁰⁶⁹ רש"י.

²⁰⁷⁰ אונקלוס.

²⁰⁷¹ א"ע.

²⁰⁷² תרגום יונתן.

²⁰⁷³ בדבר הסיבה לכך ששחררו של הרוצח בשגגה תלוי במותו של הכהן הגדול, כתבו חז"ל שהסיבה היא שהכה"ג בא להאריך את ימיהם של ישראל ולהשרות שלום בישראל, ואילו הרוצח קיצר את חייו של אדם

מִשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ (הרוצח בשגגה יישאר בעיר המקלט עד למותו של הכהן הגדול) שנמשח בשמן הקודש²⁰⁷⁴: **וְאִם יֵצֵא יֵצֵא הָרֵצַח אֶת גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה** אם הרוצח בשגגה ייצא מתחום עיר המקלט שהוא ברח אליה²⁰⁷⁵: **(כז) וּמָצָא אֹתוֹ גֵּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ** וגואל הדם ימצא את הרוצח - בשגגה מחוץ לתחום עיר המקלט,²⁰⁷⁶ **וְרֵצַח גֵּאֵל הַדָּם אֶת הָרֵצַח** וגואל הדם ירצח את הרוצח - בשוגג מחוץ לתחום עיר המקלט,²⁰⁷⁷ **אֵינן לוֹ דָם** אין לרוצח בשגגה דם, אין גואל הדם נחשב לרוצח ומותר היה לו לרצוח את הרוצח - בשגגה מחוץ לעיר המקלט²⁰⁷⁸: **(כח) כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** (הסיבה שמותר לגואל הדם להרוג את הרוצח בשגגה מחוץ לעיר המקלט היא) מכיוון שהרוצח בשגגה צריך לשבת בעיר המקלט עד למותו של הכהן הגדול, **וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יָשׁוּב הָרֵצַח אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ** ורק לאחר מות הכהן הגדול, מותר לרוצח בשגגה לחזור לארץ נחלתו²⁰⁷⁹: **(כט) וְהָיוּ אֵלֶּה לְכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם** דינים אלו יהיו לכם לדינים לאורך כל הדורות,²⁰⁸⁰ **בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם** בכל מקום שאתם יושבים בו, עליכם לנהוג לפי חוקים אלו²⁰⁸¹: **(ל) כָּל מִבְּהַ נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים** כל אדם שירצח רוצח. מדובר במקרה וראובן רצח את שמעון, ועכשיו, לוי רצח את ראובן כעונש על שהוא רצח את שמעון,²⁰⁸² **יֵרֵצַח אֶת הָרֵצַח** ויש שני עדים שראו את הרוצח השני רוצח את הרוצח הראשון, ועדים אלו מעידים גם שהתרו ברוצח השני שלא ירצח את הרוצח הראשון,²⁰⁸³ **וְעַד אֶחָד לֹא יֵעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת עַד אֶחָד** לא יעיד על אדם שהוא רצח את הנפש. יש צורך בלפחות שני עדים שיעידו על אדם שרצח אדם אחר²⁰⁸⁴: **(לא) וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֵצַח אֲסוּר לְקַחַת כֹּסֶף כְּעוֹנֵשׁ עַל אִדְם שְׂרָצַח אִדְם אַחֵר,**²⁰⁸⁵ **אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת** שהרי הרוצח חייב מיתה, ואין לפטור אותו בממון,²⁰⁸⁶ **כִּי מוֹת יוֹמָת** אלא הרוצח יומת בבית דין²⁰⁸⁷: **(לב) וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנוֹס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲסוּר לְקַחַת מִמּוֹן מֵאִדְם שְׂרָצַח לְבְרוּחַ לְעִיר**

מישראל, ואין זה ראוי שיעמוד לפני הכה"ג. הסבר נוסף הוא שהכה"ג היה צריך להתפלל שלא תקרה תקלה כזו לישראל בחייו. הסבר נוסף כתב הא"ע, שהכה"ג מכפר על בני", ומאורע זה קרה בימיו. ספורנו כתב שיש דרגות שונות ברציחה בשוגג, ולכן קבעה התורה פרמטר שהוא משתנה, עד מות הכהן הגדול יכול לעבור הרבה זמן לאדם שרצח בשוגג, אך הוא גם התרשל קצת, או שהזמן שהרוצח בשוגג ימתין עד למות הכהן הגדול יכול להיות קטן, אם השגגה היתה לגמרי בשגגה.

²⁰⁷⁴ אונקלוס ורש"י לפי פשוטו. לפי המדרש הכוונה היא

²⁰⁷⁵ אונקלוס.

²⁰⁷⁶ אונקלוס.

²⁰⁷⁷ אונקלוס.

²⁰⁷⁸ רש"י.

²⁰⁷⁹ אונקלוס.

²⁰⁸⁰ אונקלוס.

²⁰⁸¹ אונקלוס. רש"י: מלמד שסנהדרין נוהגת גם בחו"ל בזמן שהיא נוהגת בארץ. רמב"ן הקשה על כך, שהרי התורה אינה כותבת על אף מצווה שאינה קבועה "לדורותיכם בכל מושבותיכם" וגם לדרשה שהביא רש"י, יש הגבלה, שכאשר אין הסנהדרין נוהגת בארץ, היא גם לא תנהג בחו"ל. לכן פירש הרמב"ן שהכוונה היא שיש למנות בית דין גם כאשר אין סנהדרין, כדי לדון דיני קנסות ודיני ממונות.

²⁰⁸² רש"י.

²⁰⁸³ רש"י.

²⁰⁸⁴ אונקלוס.

²⁰⁸⁵ רש"י.

²⁰⁸⁶ אונקלוס.

²⁰⁸⁷ אונקלוס.

המקלט,²⁰⁸⁸ לשוב לַשָּׁבֶת בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן אֲסוּר לַקַּחַת מִמֶּנּוּ מִמּוֹן כְּדִי שִׁבְמִקוּם שֶׁהוּא יִגְלֶה לַעִיר
המקלט, הוא יישב בארץ ולא יגלה²⁰⁸⁹: (לג) וְלֹא תַחְנִיפוּ אֶת הָאֲרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ אֲסוּר לָכֶם לְהַרְשִׁיעַ
את הארץ שאתם יושבים בה, על ידי שתיקחו כופר ממון במקום להעניש את הרוצח,²⁰⁹⁰ כִּי הַדָּם הוּא
יַחְנִיף אֶת הָאֲרֶץ כִּיּוֹן שֶׁהִדָּם שֶׁנִּשְׁפָּךְ מִהֵנְרָצָה, גּוֹרֵם לְהַרְשַׁעַת הָאֲרֶץ,²⁰⁹¹ וְלֹאֲרֶץ לֹא יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר
שִׁפָּךְ בָּהּ וְלֹא נִיתֵן לְכַפֵּר לָאֲרֶץ עַל הַדָּם שֶׁנִּשְׁפָּךְ בָּהּ, לֹא נִיתֵן לְכַפֵּר לָאֲרֶץ עַל הַרְצַח שֶׁהִתְרַחַשׁ בָּהּ,²⁰⁹² כִּי אִם
בְּדָם שֶׁפָּכּוּ אֲלֵא בְּהַרְיַגַת הַרוֹצֵחַ²⁰⁹³: (לד) וְלֹא תִטְמֵא אֶת הָאֲרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֶל תִּטְמְאוּ אֶת
הארץ שאתם יושבים בה, אל תטמאו את ארץ ישראל, אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ אֶל תִּטְמְאוּ אֶת הָאֲרֶץ שֶׁאֲנִי
שׂוֹכֵן בְּתוֹכָהּ, אֶל תִּעַרְבְּבוּ אֶת שְׂכִינְתִּי עִם טוֹמְאָה שֶׁל הָאֲרֶץ,²⁰⁹⁴ כִּי אֲנִי יִקְוֶה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּיּוֹן
שֶׁאֲנִי ה' שׂוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם כִּשְׁהֵם טְמֵאִים, וְלָכֵן עֲלִיכֶם לְהִימָנַע מִלְטַמֵּא אֶת הָאֲרֶץ בְּעוֹד אֲנִי נֹמָצָא
שָׁם, כִּיּוֹן שֶׁאִם תִּטְמְאוּ אֶת הָאֲרֶץ, אַתֶּם תִּגְרְמוּ שֶׁאֲנִי אֲשַׁכּוֹן בְּטוֹמְאָה²⁰⁹⁵:

במדבר פרק לו

(א) וַיִּקְרְבוּ רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי גַלְעָד בֶּן מַכִּיר בֶּן מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף רֵאשֵׁי הָאֵב שֶׁל
משפחת בני גלעד שהוא בנו של מכיר שהוא בנו של מנשה, בנו של יוסף, הִתְקַרְבוּ אֶל מֹשֶׁה וְהִנְשִׂיאוּם,²⁰⁹⁶
וַיְדַבְּרוּ לְפָנָי מֹשֶׁה וְלְפָנָי הַנְּשִׂאִים רֵאשֵׁי הָאֵב שֶׁל מִשְׁפַּחַת גַּלְעָד, דִּבְרוּ לְפָנָי מֹשֶׁה וְלְפָנָי נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל,
רֵאשֵׁי אֲבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּשִׂאִים הֵם רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל²⁰⁹⁷: (ב) וַיֹּאמְרוּ רֵאשֵׁי הָאֵב שֶׁל
משפחת גלעד אמרו אל משה והנשיאים, אֶת אֲדֹנָי צִוֵּה יִקְוֶה לָתֵת אֶת הָאֲרֶץ בְּנַחְלָהּ בְּגוֹרָל לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה, אֲדוֹנָי ה' צִוִּיהָ אוֹתָךְ לְחַלֵּק אֶת הַנְּחֻלּוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל פִּי גּוֹרֵל, וְאֲדֹנָי צִוֵּה בִּיקְוֶה לָתֵת
אֶת נַחְלַת צִלְפַּחַד אֲחִינוּ לְבְנֵינוּ אֲדוֹנָי מֹשֶׁה! אַתָּה צוּוִיתָ עַל יְדֵי ה' לָתֵת אֶת נַחְלָתוֹ שֶׁל אֲחִינוּ צִלְפַּחַד
לְבָנוֹתָיו²⁰⁹⁸: (ג) וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁבָטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים אִם בָּנוֹת צִלְפַּחַד יִהְיוּ לְנָשִׁים, יִתְחַתְּנוּ, עִם
אֲנָשִׁים מִשְׁבַּט אַחֵר,²⁰⁹⁹ וְנִגְרַעַה נַחְלָתָן מִנַּחְלַת אֲבֹתֵינוּ הַנַּחְלָה שֶׁל בָּנוֹת צִלְפַּחַד תִּימָנַע מִשְׁבַּטֵינוּ,²¹⁰⁰
וְנוֹסֵף עַל נַחְלַת הַמָּטָה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וְהַנַּחְלָה שֶׁל בָּנוֹת צִלְפַּחַד תִּתּוּסֵף לְשִׁבְטֵנוּ שֶׁל בְּעֲלֵיהֶן שֶׁל בָּנוֹת
צִלְפַּחַד. כְּדִי לִיַּחַס אֶת אֲדָם לְשִׁבְטֵנוּ, הוֹלְכִים אַחֲרַי אֲבִיו. נִיחַ שֶׁאֲדָם מִשְׁבַּט שְׁמַעוֹן תִּתְחַתֵּן עִם אִשָּׁה מִשְׁבַּט

²⁰⁸⁸ רש"י.

²⁰⁸⁹ רש"י.

²⁰⁹⁰ רש"י.

²⁰⁹¹ אונקלוס.

²⁰⁹² אונקלוס.

²⁰⁹³ אונקלוס.

²⁰⁹⁴ רש"י.

²⁰⁹⁵ רש"י. רמב"ן: האזהרה היא דווקא בגלל שה' לא ישכון בארץ כאשר יש שם טומאה. כמו כן כתב שהחנופה היינו כאשר הארץ תעשה הפוך ממה שנראה לעינינו, כמו במקרה שזרע רב תוציא הארץ ומעט תאסוף.

²⁰⁹⁶ אונקלוס.

²⁰⁹⁷ א"ע.

²⁰⁹⁸ אונקלוס.

²⁰⁹⁹ אונקלוס.

²¹⁰⁰ אונקלוס.

אשר, הבן שייולד להם יהיה משבט שמעון. לכן, אם בנות צלפחד יתחתנו עם אדם משבט אחר (נניח משבט שמעון) הבן שייולד להם יהיה מיוחס לשבט האחר (לשמעון), והוא בתור יורש יקבל את נחלת בנות צלפחד כירושה, וכך ייצא שהשבט האחר (שמעון) יקבל את הנחלה שלנו,²¹⁰¹ ומגדל נחלתנו יגרע וכך יחסר חלק מנחלתנו: (ד) ואם יהיה היכל לבני ישראל ואפילו כשתגיע שנת היובל של בני ישראל,²¹⁰² ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם הנחלה של בנות צלפחד תתווסף על הנחלה של השבט של בעליהן, שהרי, הקרקע לא תחזור לשבט מנשה ביובל,²¹⁰³ ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן וכך ייצא שנחלת שבט מנשה תיגרע על ידי נחלתם: (ה) ויצו משה את בני ישראל על פי יקוק משה ציווה את בני ישראל על פי ציווי של ה', לאמר כך ציווה משה את בני ישראל, בן מטה בני יוסף דברים יפה מדבר שבט יוסף. שבט מנשה צודק בטענתו שנטענה על ידי ראשי משפחת גלעד²¹⁰⁴: (ו) זה הדבר אשר צוה יקוק לבנות צלפחד זהו הציווי שציווה ה' את בנות צלפחד,²¹⁰⁵ לאמר כך אמר ה' בציווי, לטוב בעינייהם תהיינה לנשים בנות צלפחד יכולות להתחתן עם כל מי שהן חפצות, אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים אך הן חייבות להתחתן עם גברים משבט מנשה²¹⁰⁶: (ז) ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה וכך לא תסתובב הנחלה של שבט זה אל שבט אחר, הנחלה של כל שבט תישאר של השבט,²¹⁰⁷ כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל וכל אדם בישראל ידבק בנחלה של שבטו²¹⁰⁸: (ח) וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל במקרה ובת תירש נחלה מאביה, משום שלאביה לא היה בן שיירש אותו,²¹⁰⁹ לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה עליה להתחתן עם מישהו מהשבט של אביה,²¹¹⁰ למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו כדי שכל אחד בבני ישראל יקבל את נחלת אבותיו: (ט) ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר וכך לא תסתובב נחלה של שבט זה לשבט אחר, כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל וכל אחד מהשבטים ידבק בנחלה שלו²¹¹¹: (י) באשר צוה יקוק את משה בן עשו בנות צלפחד בנות צלפחד עשו כמו שה' ציווה את משה: (יא) ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים בנות צלפחד: מחלה. תרצה, חגלה, מלכה ונעה התחתנו עם בני דודיהן: (יב) ממשפחת בני מנשה בן יוסף היו לנשים בנות צלפחד התחתנו עם גברים משבט מנשה בן יוסף, ותהי

²¹⁰¹ רש"י.

²¹⁰² א"ע. רש"י כתב שמכאן למד ר"י שעתיד היובל לפסוק. ספורנו: טענת שבט מנשה הייתה שבגלל שיש סיכוי שהנחלה לא תהיה שלהם, ייתכן שלא יתאמצו לכבוש את הנחלה הזו כלל.

²¹⁰³ רש"י.

²¹⁰⁴ אונקלוס + א"ע.

²¹⁰⁵ אונקלוס.

²¹⁰⁶ אונקלוס.

²¹⁰⁷ אונקלוס.

²¹⁰⁸ אונקלוס.

²¹⁰⁹ רש"י. לפי חז"ל, מובא ברמב"ן, רק בדור הכניסה לארץ, נהגה מצווה זו, אך בדורות שאחרי זה, מצווה זו לא חלה, וכנראה שלא היו בנות אחרות שהיו באותו מצב כמו בנות צלפחד. כמו"כ כתב הרמב"ן שיייתכן שיש כאן שתי מצוות: לאלו שלא נשואות, עליהן להתחתן עם גברים משבטם, ולאלו שכן נשואות, אסור להם לקחת נחלה לבניהן, אלא ישאירו את הירושה אצל אחיהן. אמנם הא"ע כתב שמצווה זו נוהגת גם לאחר הכניסה לארץ, וזהו פשר החזרות בפסוק.

²¹¹⁰ אונקלוס.

²¹¹¹ אונקלוס.

נחלתן על מטה משפחת אביהן וכך, נחלתן של בנות צלפחד, נשארה אצל השבט של אביהם: (יג) אלה המצות והמשפטים אשר צוה יקוק ביד משה אל בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו אלו הם המצוות והמשפטים שציווה ה' את בני ישראל על ידי משה במישור של מואב, על שפת הירדן, מזרחית לעיר יריחו: